

**Walter Scott**

**Nigel jussa**

**FORDÍTOTTA  
KÁSZONYI ÁGOTA**

**A KÖTETET SZERKESZTETTE, A VERSBETÉTEKET  
ÉS *A SZERZŐ JEGYZETEI*-T FORDÍTOTTA:  
GEHER ISTVÁN**

**A FORDÍTÁST AZ EREDETIVEL EGYBEVETETTE:  
BART ISTVÁN**

## Bevezetés

*Minek dicsérjünk csak rangon-levőt?  
Jámbor Múzsám, dalold a Jótevőt!*

(POPE)

Miután a *Mid-Lothian Szíve* című történetben sikerült valamelyest felébresztenem az olvasók érdeklődését egy olyan hősnő iránt, aki híjával volt mindama kiváló tulajdonságoknak, melyek szinte törvényszerű járuléka egy hősnőnek, most már abba a kísértésbe estem, hogy a következőkben férfihőssel tegyek hasonlóképpen kétes ígéretű próbát; s mivel a jellemerő, a szívjóság és a jámbor erkölcs aligha nélkülözhető olyan karakter esetében, aki nem dicsekedhet ősi ranggal, romantikus szenvedéllyel vagy bárminemű egyéb kiválósággal, mely az effajta beszédek lapjain páváskodó alakoknál közönségesen megszokott, egy olyan ember nevéhez folyamodtam, aki skót fővárosunkban példa nélkül való nyomát hagyta kegyességének és jótékonyágának.

A skót olvasónak aligha kell többet mondanunk, mint hogy a szóban forgó férfiú George Heriot. Ám a Tweed folyótól délre élők számára talán azt is szükséges hozzátennünk, hogy az az ember, akit így neveztek, gazdag edinburghi polgár volt, a király aranyművese, aki Jakab királlyal jött az angol fővárosba, ahol is, sikerrel üzven mesterségét, tenger sok pénzt keresett, úgyhogy amikor 1624-ben meghalt, az akkori viszonyokhoz mérve igen nagy vagyont hagyott hátra. Gyermekei nem voltak; és miután azokról a rokonairól, akik ezt elvárhatták tőle, megfelelőképp gondoskodott, összes többi vagyonából alapítványt tett egy árvaház építésére, hogy ebben az edinburghi polgárok támasz nélkül maradt fiait ingyen felneveljék, s kitanítsák arra a pályára, amelyre hajlamaik és képességeik vonzzák őket, így téve lehetővé számukra, hogy tisztas körülmények között vágjanak neki az életnek. A menház, amelyet ez az alapítvány fenntart, szép gótikus épület, négyszögű udvarral, és a városnak műemlék mivoltában is éppúgy díszére válik, mint amennyire dicséretessé és a közösség számára hasznossá teszi a falai közt működő intézményt az a mód, ahogy itt az ifjakat felnevelik és ellátják. Becsületére legyen mondván az intézet vezetőinek (akik nem mások, mint Edinburgh nemes magisztrátusa és papsága), hogy gondos gazdálkodásuk tetemesen megnövelte a menhely alaptőkéjét, amelyből ma már százharminc ifjat képesek tartani és nevelni évente, olyanokat, akik közül nem egy hozott később dicsőséget hazájára különféle állásokban.

E kegyes intézmény alapítójáról méltán gondolható, hogy határozott léptekkel és éles szemmel járta végig életútját, s el nem mulasztott semmi alkalmat, hogy segítsen mindazokon, akik nem tettek szert kellő élettapasztalatra, mellyel a világban eligazodnának. Elképzelhető tehát, hogy e segítőkészség alkalmasint tárgyat találhatott egy ifjú nemesben, akit félrevezetett ama hajdani kor arisztokrata gögje, valamint az önző, pompakedvelő életmód, amely ugyan - úgy tűnik - inkább a mi korunkra jellemző, továbbá az élvezetek csábítása, amely minden koroknak egyaránt uralkodó vonása; miért is úgy vélem, az olvasónak némi szórakozása, sőt bizonyos haszna is származhatik abból, ha végigköveti, mint szövöm mesémet oly módon, hogy e polgári rendű mentor erőfeszítései védenca javára váljanak. Bevallom, nem nagyon hiszek abban, hogy bárminemű kitalált történetből erkölcsi tanulságot lehetne meríteni, de abban mindenképp biztos vagyok, hogy ha egy ifjúnak egyáltalán javára válhat a kellő időben kapott intő szó, azt csakis úgy fordíthatja hasznára, ha a tanács arra buzdítja, hogy a hebehurgia szenvedélyek helyett a helyes életelvek és az önmérséklet hangjára figyelmezzon. Jól tudom, nem várható s nem is remélhető, hogy bölcs és jóindulatú polgárunkat is olyan

érdekessé tehetem olvasóim szemében, mint amilyen vonzó az a parasztlány, aki rokoni érzéseit nemesen feláldozta becsülete kedvéért. Mindazonáltal úgy reméltem, mégiscsak tehetek valamit, ami nem teljességgel méltatlan George Heriot hírnevéhez, amelyet hazájának tett maradandóan áldásos szolgálataival szerzett meg magának.

Valószínűnek tűnt, hogy tetszetős beszélyt kerekíthetek ebből az egyszerű történetből, hiszen I. Jakab király kora, amelyben George Heriot élt, szinte korlátlan lehetőségeket nyújt a meseszövése, és amellet sokkal változatosabb jellemrajzokat is kínál, mint aminőket a történelmi hűség megtartásával akkor adhatnék, ha egy századdal korábbi anyagból próbálnék mesét szerkeszteni. Lady Mary Wortley Montague-tól származik az a jó megfigyelőkészségről és finom ízléséről egyaránt tanúskodó mondás, hogy minden vidéknek az a legromantikusabb tája, ahol az alföld síksága és a hegyvidék találkozik. Hasonló okból azt is mondhatjuk, hogy a történelem legregényesebb korszakai azok, amelyekben egy barbár kor ősi, vad és pallérozatlan szokásaival mindinkább szembefordul a meggyarapodott avagy újjáéledő tudomány világa, valamint a megújított avagy megreformált vallás jobbító útmutatása. Az elavult szokások és a hovatovább fölébük kerekedő új viselkedésmód szembeszökő kontrasztja elegendő fényárnyék játékot biztosít egy regényes történet megvilágításához; s míg az ilyen történelmi kor egyfelől lehetőséget ad a szerzőnek arra, hogy tetszése szerint éljen csodás és valószínűtlen történetekkel, miután ezek természetesen fakadnak a zabolátlan egyéni szabadság és a kegyetlen szenvedély erőszakos hagyományából, mely még mindig erősen befolyásolja az olyan emberek magatartását, akik oly sokáig éltek barbár állapotban, másfelől viszont felhatalmazza az író, hogy számos szereplő jellemét és érzelmeit a valószínűség bármely csorbítása nélkül is változatosan, finom árnyalással és rajzolattal ábrázolja, mivel e tulajdonságok már az új, műveltebb kor tartozékai, amelyek fénye az utóbbi időkben kezdett a világra derülni.

I. Jakab uralkodásának időszaka különösképp bővelkedik mindezen előnyökben. A lovagkor csillaga már letűnőben volt, de egy-egy sugara még élénkre festette és bearanyozta a horizontot, s bár valószínűleg senki sem akadt már, aki Don Quijote-i törvényeit szigorúan betartotta volna, a hölgyek és urak még mindig Sir Philip Sidney *Arcadia*-jának lovagi nyelvén társalogtak, és a bajvívó porond szertartását is gyakorolták még, de már csak a Placc de Carrouselen. Néhanapján találtatott még a Bathi Lovagrendben egy fennkölt szellemű ifjú dalia - mint például a túlságosan aggályos Lord Herbert of Cherbury -, aki csakugyan annyira hű volt még esküvéseihez, hogy becsületbeli kötelességének hitte karddal kényszeríteni lovagtársát vagy valamely más nemesurat, hogy adja vissza a szalagsokrot, melyet amaz egy szép hölgytől csent el,<sup>1</sup> de míg egyesek még készek voltak arra, hogy efféle becsületbeli apróságokért kioltás egymás életét, már elérkezett az az óra, amikor Bacon arra tanítandja az emberiséget, hogy most már ne tekintélyek szavával érveljenek, hanem tényről tényre haladva jussanak el az igazsághoz, mígnem olyan vitathatatlan tekintélyhez érkeznek el, mely már nem feltevésen alapszik, hanem a tapasztalaton.

I. Jakab uralkodásának idején a közállapotok is különös módon zavarosak és forrongóak voltak, és a lakosság egy részének szabados életmódja sok véres és erőszakos tette vezetett. Erzsébet királynő idejének nagyhangú verekedőit, akiket Shakespeare oly sok változatban megmintázott - Bardolphot, Nymet, Pistolt és Petet s Falstaff más cimboráit - mint a vérmérséklet, a különc jellem megannyi „típusát”, a németalföldi háború kezdete óta a fegyveres rendbontók más fajtája foglalta el, akik a kevésbé ártalmas, régimódi hosszú és rövid kard helyett a veszedelmes háromélű vitézt és rapiert forgatták; s amint a történész e tárgyról szólva kifejti: „Gyakori volt a személyes összetűzés, főképpen a skótok és az angolok között; duellumoktól visszhangzottak az utcák, s a legkülönbözőbb bünszövetkezetek és fraternitások,

<sup>1</sup> Lásd Lord Herbert of Cherbury *Emlékirat*-ait. (Walter Scott jegyzete)

melyek oly változatos, furcsa neveket viseltek, mint Ricsajozók, Bonaventors, Bravadors, Quarterors és más hasonló, büntetlenül s szinte észrevétlenül garázdálkodhattak: csupa tékozló és költekező mihaszna, akik adósságba verték magukat, s így kényszerültek aztán arra, hogy bandákba verődve keressenek védelmet a törvény fenyegetésével szemben. E csoportosulásokat ráadásul még a nemességből is támogatták némelyek; és a polgárok közül is sokan közéjük álltak, mivel élvhajászó életmódjukkal elverték a vagyonukat, s ekképp olybá tűnt, hogy e gonosztevők száma egyre inkább növekszik ahelyett, hogy fogyatkoznék; ők pedig, mindezekről felbátorodva, számos vakmerő kalandba bocsátkoztak, s alig akadt ember, aki este kilenc után ki merte tenni a lábát az utcára.”<sup>2</sup>

Ugyanez a jeles szaktekintély tudósít bennünket továbbá arról, hogy „agg atyák, akik (jól sáfarkodván) épségben megőrzött, ingó és ingatlan vagyonban bővelkedő, dús örökséget hagytak fiukra, most megérték, hogy e kincsek felét kicsapongás és dőzsölés emészti fel, s abban sem reménykedhettek, hogy örökösük legalább a maradékot megőrizze; a házasság szent intézményét nem tekintették másnak, mint majálisi játszadozásnak, s ily módon sok családi kötelék felbomlott; virultak a bordélyházak, s még a magas rangú személyek sem átalulták testüket paráznasággal fertőzni, s vagyonukat elvesztegetni, csak hogy mohó kéjvágyukat kielégíthessék. Különösképp az urak és lovagok, kik akár a hivalkodásnak, akár a tékozlásnak engedve elpazarolták vagyonukat, s most már azért jártak be a városba, hogy vagyonuk után a becsületüket is elpazarolják, ők éltek mindeneknél feslettebb életet; asszonyaik és leányaik nemkülönben, csak hogy rangjukhoz méltón díszelgessenek, szégyentelenül eladták testüket. Sörházak, játékbárlangok, kocsmák s más rossz hírű intézmények szerfelett nagy számban virultak a város minden pontján”.

S nem is csupán e puritán, sőt talán szatirikus szándékú szerző művében találhatunk ily megdöbbentő és undorító képet a tizenhetedik század eleji London eldurvult erkölceiről. Ellenkezőleg, a korabeli vígjátékok mulatságos és szellemes főhőse rendszerint az ifjú örökös, aki ugyancsak megváltoztatja a gazdálkodás rendjét az ősi birtokon, mihelyt atyjának helyére lép, azaz hogy egy régi hasonlattal éljünk: mint valamely szökökút, játszi könnyedséggel szórja szét a gazdagságot, amelyet gondos elei nagy fáradsággal gyűjtöttek rejtett ciszternákba.

Mégis, miközben a szertelenség ilyen elterjedté vált az egész királyságban, ugyanakkor egészen másféle emberek körében már kialakulóban voltak azok a higgadt, megfontolt jellemek, amelyek hamarosan meg is mutatkoztak az ezután következő polgárháborúban, hogy erőteljes hatásukkal megregulázzák és átformálják az angol nemzet karakterét, mígnem később, egyik végletből a másik végletbe esvén, komor vakhitükbe fojtották az új életre ébredő szépművészetek tündöklő alkotásait.

A bizonyosságul felsorakoztatott idézetek fényében talán nem tűnik majd eltúlzottnak Lord Dalgarno önző és visszatetsző magaviselete; s hasonlóképp, a Whitefriarsben s más efféle helyeken játszó jelenetek sem érződnek túlszínezettnek. Aminthogy szó sincs túlzásról. I. Jakab uralkodása arról nevezetes, hogy a rangbeliek között ekkor jelent meg első ízben a bűn a maga durva és kendőzetlen romlottságában. Erzsébet idején mindenfajta multság és szórakozás illendő keretek között folyt, amint illik is egy szűz királynő udvarához, s e korábbi időszakban, Burke-kel szólva, a vétkek felerészt elvesztették ártalmasságukat attól, hogy hiányzott belőlük minden durvaság. I. Jakab uralkodása alatt azonban, épp ellenkezőleg, a legdurvább élvezeknek is nyíltan és féktelenül hódolhatott akárki, mivel, amint Sir John Harrington írja, az urak valósággal fetrengtek az állati gyönyörökben; s még az úrhölgyek is

---

<sup>2</sup> *Jakab király uralkodásának első tizennégy esztendeje.* Lásd *Somer Traktátusai*-t Scott kiadásában, II. kötet, 266. old. (*Walter Scott jegyzete*)

odahagyták a társaság illő magaslatait, hogy inkább mámorban dőzsöljenek. A szerző leírásával nevetségessé tesz egy maszkabált, amelynek szereplői lerészegedtek, és ehhez képest viselték magukat, majd hozzáfűzi: „Ugyancsak csodáltam ezeket a különös látványosságokat, és megemlékeztem róla, hogyan folyt az ilyesmi a királynő idején, amikor magam is jó néhányszor segédkeztem és részt vettem e mulatságokban, de a tisztesség és józanság ily mérvű hiányát eddigelé még sohasem tapasztaltam. A puska- és fűszerművészet már elszállt a fejünkből, és úgy járunk a világban, mintha az ördög hajszolna minden embert, hogy magamagát robbantsa föl, vad lázongásban és kicsapongásban, vesztegetvén időt és mértékletességet. A nagyúri hölgyek jól teszik, hogy álarcosan járnak, valóban ez szemérmességük egyetlen maradványa, hogy eltakarják arcukat, de sajnos, titkos üzelmeikben oly orcátlanok, hogy bármit tesznek is, nem csodálkozom rajta.”<sup>3</sup>

Miután az udvar állapota ilyen volt, a durva érzékiség maga után vonta illő társát, a leplezetlenül brutális önzést, mely szintúgy megrontója az emberszeretnek és a jónevelésnek, a két erőnek, amelyek közös mérője, hogy mennyiben képes tiszteletben tartani az ember a mások érdekeit és érzelmeit. Ily korban a szívtelen és szégyentelen, ám hatalommal és gazdagsággal bíró ember, mint a képzelet szülte Lord Dalgarno, a világ színe előtt orcátlanul hengegethette gazságainak szégyenével, s nagyra törő céljaihoz bátran választhatja eszközül a bűnt, ha épp ezzel szolgálhatja leginkább gyönyörűségét és hasznát.

Alsatia, amelyről másutt azt olvashatjuk, hogy nem egyéb, mint a Whitefriars-kilátás, ahogy akkortájt a londoni alvilágban emlegették, a szentély bizonyos kiváltságaival vagyis menedékjoggal rendelkezett, s épp ezen okból fészke lett azoknak a gonosztevőknek, akik többnyire jó okkal menekültek a törvény elől. E kiváltságok onnan eredtek, hogy a terület hajdanában a karmeliták, más néven White Friars, vagyis „fehérbarátok” birtoka volt, mindazóta, hogy - amint Stow *London leírása* című művében olvasható - Sir Patrick Gray 1241-ben itt emeltetett számukra rendházat. I. Edward azután újabb telket is adományozott nekik a Fleet Streeten, amelyre templomot építhettek. Ezt az új épületet nem sokkal később, még Edward uralkodása alatt, Courtney, Devonshire grófja átépítette. A Whitefriars területe a reformáció korában is megtartotta kiváltságait, s menedékjogát utóbb I. Jakab király 1608-ban kelt pátense is megerősítette, sőt még meg is toldotta. Shadwell volt az első szerző, aki a Whitefriars szépírói lehetőségeit kiaknáztatta, mégpedig *Az alsatiai nemesúr* című vígjátékában, amely meseszövegét tekintve nagyjából Terentius *Adelphi* című darabját követi.

Ebben a régi színjátékban két vagyonos úriember, két testvér, nevelget két ifjat (egyikük fiait, másikuk unokaöccseit), s ki-ki a maga elgondolása szerint elegyíti a szigorúságot és az engedékenységet. A kísérlet tárgyát képező két ifjú közül az idősebb, ki igen szigorú nevelésben részesült, felserdülve nyomban beleveti magát a város minden bűnébe, elzüllesztik a Whitefriars csalói és garázda bicskásai; egy szó, mint száz, ő lesz az Alsatiai Nemesúr. S hogy minő karaktereket szerepeltet színjátékában a költő, mint e kétes hely méltó és természetes lakóit, az olvasó megtalálhatja hátul a jegyzetekben.<sup>4</sup> A komédiának, amint az a Dorset és Widdlesex grófjához címzett ajánlásból kitűnik, nagyobb sikere volt, mint ahogy a szerző várta volna, „évek óta nem akadt vígjáték, amelyet zsúfolt nézőtér előtt játszottak volna ily sokáig” - írja Shadwell. „És nagy megtiszteltetésemre - folytatja -, annyi hívet szerzett nekem, hogy soha, mióta a színház megépült, nem volt úgy teli a nézőtér, mint művem előadásának harmadik napján, sőt, sokan kívül is rekedtek, mivel hely hiányában nem tudtunk több embert

<sup>3</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: I. A kor züllöttsége.

<sup>4</sup> Lásd: *A szerző jegyzetei*-t: II. Alsatiai karakterek.

bebocsátani.”<sup>5</sup> E könyv szerzője merített némi inspirációt *Az alsatai nemesúr* című vígjátékból, többek között innen tudta meg, milyen viszonyban voltak a Menedékhely bicskásai és tolvajai legközelebbi szomszédaikkal, Temple-kollégium heves vérű ifjú jogászaival, mert erre is van egy utalás az említett darabban.

Ennyi tehát a kölcsönzött anyag, amit jelen szerző jónak látott felhasználni a *Nigel jussá*-ban, olyféle regényben, mely, meglehet, másodszori olvasásra talán szórakoztatóbb, mint elsőre, amikor csak a história kedvéért futja át a szem, mivel a történet tulajdonképp kevés számú és egyszerű eseményből tevődik össze.

A „Bevezető Episztola”, Lucio szavával élve, „csintalan cselből” íródott; s a szerző bizonyára ki sem nyomatja, ha már akkor úgy határoz, hogy a művet nyíltan magáénak vallja. Amiként a maskara avagy inkognitó jogot ad arra, hogy magára öltője elváltoztatott hangon, személyét megmásítva beszéljen, azonképp a szerző is álruhát öltve, bátorkodott némely efféle szabadságot venni magának; s bár úgy reméli, hogy a „Bevezetés”-ben felsorakoztatott mentségekkel sikerült magát kellőképp tisztáznia, szolgáljon mégis e mostani beismerő vallomás egyben bocsánatkérésül azért a „handabanda-sedrihadri”, kötekedő modorért, amellyel a szerző a maga valóságos személyében aligha élhetett volna, hacsak nem a kötelező jómodor és jóízlés rovására.

---

<sup>5</sup> Ajánlás *Az alsatai nemesúr*-hoz, Shadwell Művei, IV. kötet. (*Walter Scott jegyzete*)

## **Bevezető Episztola**

### **avagy Kalamayka kapitány levele dr. Fuerespour nagytiszteletű úrhoz**

Kedves Uram!

Köszönettel vettem szíves sorait, amelyekkel Uraságod lekötelező levelében megtisztelni kegyeskedett, és tüstént válaszolok is reá tökéletes egyetértésben a citált passzussal: „*Quam bonum et quam jucundum!*”<sup>6</sup> Valóban elmondhatjuk, hogy egyazon családból származunk, avagy, hazai szólásmondásunk szerint, egy „fészekaljából” vagyunk, és nem volt szükség arra, kedves nagytiszteletű Uram, hogy szabadkozzék, amiért meg szeretne tudni valamit, amit nekem a kegyelmed kíváncsisága tárgyáról módomban áll tudomására hoznom. Az a beszélgetés, amelyet levelében említ, a múlt év telén esett meg, de oly mélyen belevésődött az emlékezetembe, hogy nem kerül fáradságomba akár a legapróbb részleteiben is felidézni.

Mint tudni méltóztatik, ama szerepnek köszönhetően, amelyet *A kolostor* című regény közönségsikerében nekem tulajdonítanak, bizonyos népszerűsége tettem szert skót fővárosunk irodalmi berkeiben. Már nem kell sokáig álldogálnom tudós könyvkereskedőink boltjának külső helyiségeiben, valamely hányaveti inasnak könyörögve érdeklődésem tárgyáért, iskolás fiúk közt lökdösődve, akik tankönyveket és füzeteket vásárolnak, valamint szolgálólányok között, akik garas-ára papírra alkudnak, hanem maga a könyvárus üdvözlöl barátságosan, mondván: - Isten hozta, kedves kapitány, fáradjon be a hátsó szobába! Fiam, hozz egy széket Kalamayka kapitánynak. Itt az újság, kedves kapitány, a legfrissebb hírekkel... - vagy: - Itt a legújabb kiadványunk, fogja a papírvágókést, és vágja fel bátran... - vagy: - Tegye csak zsebre, és vigye nyugodtan haza... - vagy: - Úgy vesszük, mintha uraságod is könyvkereskedő lenne, tessék, megkaphatja nagykereskedelmi áron... - Vagy, ha netán az érdemes kereskedő saját kiadványáról van szó, nagylelkűsége még odáig is terjedhet, hogy így szól: - Sose aggályoskodjék, uram, nem kell azt kifizetni; tartalék példány. Kérem, kerítsen rá szót könyvolvasó barátai között... - A bensőséges légkörű irodalombarát társaságot, akik odabenn egy nagy tál sült hal, vagy egy ötéves birka combja, vagy más hasonló ingyencsók körül üldögélnek, talán meg sem kell említenem, sem pedig Robert Cockburn híres jó feketeszőlő-levét (hát még a legfinomabb kéket!), amely régi könyvekről, vagy új könyvtervekről folydogáló társalgásunkat felélénkíti. Oly örömök ezek, amelyek csak az irodalom teljes jogú céhpolgárainak jutnak osztályrészül, és én abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy teljességgel kiélvezhetem valamennyit.

De semmi sem állandó a nap alatt, és bizony keservesen bánkódtam magamban, mikor megérkezvén a fővárosba szokásos évi látogatásomra, nélkülözni kellett a melegszívű fogadtatást elmés és jóságos barátom részéről, aki először tette ismertté nevemet az olvasók körében, s akinek annyi jó ötlete van, hogy egy tucat hivatásos tréfacsináló is büszke lehetne rá, és annyi ízes adomája, hogy két tucat is megélhetne belőle. Ehhez a nagy veszteséghez járult még az is, hogy (remélem, csak kis időre), elvesztettem egy másik könyvbarát hívemet is, akinek, eleven szellemével és szabadelvű eszméivel, sikerült hazáját végre rákapatnia a honi irodalomra, sőt megteremtenie még egy ítési Testületet is, amely ma már joggal követel tiszteletet, még azoktól is, akik leginkább hajlamosak eltérni e kör ízlésének zsinórmértékétől. E változások, amelyeket erős lélekkel és eszélyes számítással nagyrészt egyetlen ember idézett elő, jól tudván a módját, miként gyűjtse maga köré mindama tehetségeket, akik csak e hazában termettek, bizonyára megéreztetik majd hatásukat, s nyilvánvaló fénnnyel ragyognak majd az ezután felnövő nemzedék életében.

---

<sup>6</sup> Milyen jó és milyen kedves.

Betértem a Keresztnél levő könyvesboltba, hogy érdemes barátom egészsége felől érdeklődjem, és nagy örömmre szolgált, hogy megtudtam, miszerint a Dél klímája (ahol most tartózkodik), máris csökkentette betegségének aggasztó jeleit. Élvén azokkal az előjogokkal, amelyekre utaltam, behatoltam a kicsi, sötét fülkék labirintusába, az úgynevezett „kriptákba”, ahogy antikvárius nyelven titulálják ezeket, amelyek az ünnepelt kiadványállalat épületének terjedelmes hátsó traktusát betöltik. Amint egyik sötét benyílóból a másikba jutottam, amelyek közül némelyek régi kötetekkel voltak dugig tömve, mások pedig, ahogy a polcokon sorakozó könyvek katonás rendjéből sejtettem, a cég újabb kiadványainak eladatlan példányaival, szent borzalom fogott el, mikor arra gondoltam, hogy netán valami révült bárdot találok itt megzavarni, amint épp szabad folyást enged hevülő érzelmeinek, vagy ne adj’ isten, az ítések falkájának még félelmetesebb társaságába botlom, s tanúja leszek, mint marcangolják szét az elejtett vadat. Ez utóbbi eshetőség pusztá előérzete is elegendő volt, hogy úrrá legyen rajtam a felföldi látnokok borzadálya, mely nyilván elfogja őket, midőn jóshatalmuktól kényszerítve nem halandó szemének való dolgokba kell betekinteniük, és - Collius kifejezésével élve:

*...mint tébolyultak, majd kővé merednek,  
Látván mesterkedését titkos szellemeknek.*

Mégis, valami meghatározhatatlan kíváncsiság üzött-hajtott tovább a sötét szobák során, míg végül, akárcsak Bennaskar varázsló házában a Delhiből való ékszerész, én is ott találtam magam egy boltíves szobában, a titok és a csendesség szentélyében, ahol is egy asztali lámpa mellett, valamely pecsétetes *kefék*<sup>7</sup> fölé hajolva, megpillantottam azt a személyt, azazhogy Eidolont, vagy inkább jelképes szellemalakot, akit úgy tisztelünk, mint *A Waverley Szerzőjét*! Önt bizonyára nem lepi meg az a fiúi ösztön, melynek sugallatára nyomban felismertem a tiszteletre méltó jelenés arcvonásait, s nyomban térdet is hajtottam előtte, és így üdvözöltem, klasszikus köszöntéssel: *Salve, magne parens!*<sup>8</sup> A látomás azonban nem engedett tovább beszélnem, hanem egy székre mutatott, s egyazon mozdulatával jelezte, hogy számított meg-jelenésemre, valamint hogy mondanivalója van számomra.

Alázatosan szót fogadtam, leültem, és megpróbáltam emlékezetembe vésni az arcvonásait annak, akivel ily váratlanul kettesben találtam magam. Ám megfigyelésem tárgyáról mégsem tudok beszámolni nagytiszteletű Uramnak, mert azon kívül, hogy a helyiségben meglehetősen homály honolt, s jómagam is igen zaklatott idegállapotban voltam, ráadásul még fiúi tiszteletem is megakadályozott abban, hogy pontosan kifürkésszem és a kíváncsi világ elé tárjam azt, amit az előttem ülő személy gyaníthatólag leginkább rejtetni kívánt. Valóban, olyannyira beburkolózott, valósággal mintha elfátyolozni akarta volna magát, valami köpenyfélébe, háziköntösbe vagy más hasonló bő lebernyegbe, hogy igencsak ráillettek volna Spenser verssorai:

*Habár az arcát s termetét tekinti,  
Hogy férfiú-e, vagy tán nőszemély,  
Jó hittel azt biz’ meg nem mondja senki.*

Mégis, úgy kell szólanom róla továbbra is, ahogyan elkezdtem, mint férfiról; mert, mindama bölcs érvek s némely valóban meggyőző bizonyítékok ellenére, melyek szerint a *Waverley Szerzője* voltaképp két tehetséges úrihölgy, magam inkább a köz véleményével tartok, miszerint a nevezetes személy az erősebb nemhez tartozik, írásaiban túlságosan sok olyasmi van,

<sup>7</sup> A beavatatlanok tájékoztatására megjegyzendő, hogy a korrektúrára szolgáló nyomdai levonatot hívják ilyenképpen. (*Walter Scott jegyzete*)

<sup>8</sup> Üdvöz légy, hatalmas szülő! (Vergilius.)



*Quae maribus sola tribuuntur,*<sup>9</sup>

s ez eleve eloszlatja a tárggyal kapcsolatos minden kétségemet. A továbbiakban dialógus formájában adom elő, a lehető legnagyobb pontossággal, kettőnk beszélgetését; csak annyit teszek hozzá, hogy társalgásunk folyamán félénk szerénységem az ő családi közvetlenségének hatására mindinkább felengedett, s így eszmecserénk vége felé már oly nagy bátorsággal érveltem, hogy egy kicsivel nagyobb nem is lett volna illendő.

A WAVERLEY SZERZŐJE Örülök, hogy láthatom, kedves Kalamayka kapitány, hiszen családom minden tagjai között, különösen szegény Jedediah Cleishbotham halála óta, bizonyára ön az, akit leginkább becsben tartok; hanem félek, hogy talán rossz szolgálatot tettem uraságodnak, amikor *A kolostor* című beszélyemért részben kegyelmedre hártottam a felelősséget. Szeretném hát, ha némiképp kárpótolhatnám önt azzal a tiszteletteljes kéréssel, hogy fogadja keresztapaságába ezt a hamarost születendő gyermeket (és itt ujjával a nyomdai árkusokra mutatott) -, de előbb mondja csak, ami *A kolostor*-t illeti, mit beszélnek róla? Ön tudhatja, hisz annyit forgolódik a világban.

KALAMAYKA KAPITÁNY Hüm, hüm... kényes kérdés... a kiadó nem panaszkodik rá.

SZERZŐ Jól van, ez a fődolog; hanem néha azért előfordul, hogy egy gyenge alkotmány is könnyen kievickél a kikötőből az előtte járó, jó szélről hajtott, pompás vitorlások sodrában... Mit szólnak a kritikusok?

KAPITÁNY Az az általános... hüm... közérzet... hogy a Fehér Hölgyet nem nagyon szeretik.

SZERZŐ Magam is úgy gondolom, hogy ez a regényalak rosszul sikerült, ugyan nem elgondolásában, csak kivitelében. Ha valóban életre tudtam volna kelteni valamely *esprit follet*-t,<sup>10</sup> fantasztikusát és vonzót, szeszélyeset és kedveset, valamiféle eleven lobogást, amelyet semmiféle szabály, semmiféle tudatos szándék nem korlátoz, amely hűséges és odaadó, mégis incselkedő és kiszámíthatatlan...

KAPITÁNY Uram, ha nem haragszik a közbeszólásért, bájos egy nőszemélyt méltóztatott leírni.

SZERZŐ Szavamra, azt meghiszem. Tiszta eszmémhez mindig hozzá kell adnom némi emberi húst és vért, egyébként túlságosan finomak lennének a közönség ízléséhez mérve.

KAPITÁNY Többek közt azt is kifogásolják ebben a tündéralakban, hogy nem viselkedik elég nemesen, méltóságteljesen... amikor például a papot víz alá buktatja, hát az nem épp najádhoz illő viselkedés.

SZERZŐ Jaj, igazán elnézőbbek lehetnének egy olyan szellem szeszélyei iránt, aki végtére is nem sokkal különb, mint a többi víg kobold. Az a fürdő sem állt ámbrából és rózsavízből, amelyben Ariel, Shakespeare képzeletének legtündéribb szülőtte megbuktatta vidám szívű Trinculo barátunkat. Hanem azért nem akarok árral szemközt evezni. Nem törődöm vele, ki mit szól hozzá, ha kimondom: én bizony az olvasó közönség kedve szerint írok; s bár sohasem törekszem arra, hogy olyan eszközökkel tegyek szert népszerűsége, amelyeket magamhoz méltatlannak tartok, másrészt azt a badarságot sem követem el, hogy a közízléssel szemben védelmezsem hibáimat.

<sup>9</sup> Amit csak férfiaknak lehet tulajdonítani.

<sup>10</sup> Koboldot.

KAPITÁNY Vagyis ebben a soron következő művében (s most én pillantottam oda az árku-sokra) - lemond a misztikumról, a mágiáról, s a jelek, csodák, ómenek egész masinériájáról? Nincsenek benne álmok, jóslatok, az elkövetkezőkre való homályos utalások?

SZERZŐ Nincs bizony, barátocskám, nincs ebben egy árva kísértetsóhaj, egyetlen szellem-idéző dobzdübbenés, semmi faburkolat mögötti csontcsikorgás. Minden egyszerű, evilági; annyira, hogy még egy skót metafizikus is elhiheti minden szavát.

KAPITÁNY Akkor hát, remélem, a történet is természetes és valószerű; meglepően indul, természetesen folytatódik, szerencsésen végződik... mint egy nagy folyó, amely valami romantikus barlangforrásból ered... onnét soha meg nem állva, s mintegy természetes ösztöntől vezérelve végiglátogatja mindama megtekintésre érdemes helyeket, mit csak nyújthat a tájék, amelyen áthalad... majd tovafutóban kiszélesedik, és elmélyíti medrét; s így éri el végül a végkifejletet, mint valamely hatalmas kikötőt, ahol mindenféle kis és nagy hajók, beérkezők és tengerre szállók összefutnak...

SZERZŐ Állj, állj! Mi az ördögöt képzeli uraságod? Hisz ehhez egy Herkules ereje kellene, vagy legalábbis az enyémnél herkulesibb erő, hogy olyan történetet találjon ki valaki, mely forrásból ered, soha meg nem áll, és minden helyet végiglátogat, kiszélesedik, elmélyíti medrét és a többi. Réges-rég a sírban lennék, mielőtt ily módon a dolgom végére jutnék; közben pedig a sok kacskaringós kerülő és szócsavarás, amit olvasóim szórakoztatására szoktam találni, mind bennem rekedne, mint Sancho Panzában a szellemesség, mikor a gazdája haragudott rá... Mióta a világ világ, soha nem írtak olyan regényt, amilyenről kegyelmed beszél.

KAPITÁNY Bocsánat, hát a *Tom Jones*?

SZERZŐ Igaz, meg tán az *Amelia* is ide sorolható. Fielding magas követelményeket támasztott azzal a műfajjal szemben, amelyet mondhatni, ő maga teremtett meg. Arra buzdít, hogy a regényt az eposzhoz mérjük. Smollett, Le Sage és mások viszont már nem tartották magukat azokhoz a szigorú szabályokhoz, amelyeket Fielding kijelölt, és inkább arról írtak, hogy milyen változatos kalandokon megy keresztül egy ember élete során, mintsem hogy olyan cselekményt szerkesszenek, amely szabályos és összefüggő eposziává kerekedik, ahol minden lépés közelebb visz bennünket a végkifejlethez. Ezek a nagy mesterek beérték annyival, hogy az olvasót menet közben elszórakoztassák, s a történet befejezéséhez csak azért érkeztek el, mert minden történetnek vége szakad egyszer, mint ahogy az utazó is ott tér be egy vendégfogadóba, ahol ráesteledik.

KAPITÁNY Ez ugyancsak kényelmes módja az utazásnak, főképp a regényíró számára. Egy szó, mint száz, uram, ön úgy látszik, Drydennal ért egyet, aki azt mondta: „Mi az ördögnek a cselekmény, ha nem annak, hogy érdekes dolgok történjenek benne?”

SZERZŐ Tegyük fel, hogy igen; mondjuk, hogy finom érzéssel, szellemesen, de minden különösebb művészi megmunkálás nélkül, csak úgy hevenyében egymás után vetve, kikanarítok egynéhány jelenetet, amelyek azért eléggé érdekesek ahhoz, hogy egynémelyekkel elfeledtessék a testi fájdalmat; hogy másoknak lelki gyötrelmét csillapítsák, hogy ismét másoknak elsimítsák homlokáról a mindennapi küszködés redőit; hogy egyesek elméjéből elhessegezzék a rossz gondolatokat, illetve helyettük jobbakat sugalljanak; hogy rákapassák a rest szellemet hazája történetének tanulmányozására; vagyis hogy minden rendű és rangú olvasónak - ha csak nem komoly kötelességét hanyagolja el miattuk valaki - ártalmatlan szórakozással szolgáljanak: nos, az ilyen munkák szerzője, ha mégoly művésztetlenül vitte is végbe a dolgát, vajon nem hozhatja-e fel védelmére, midőn hibáiért és hanyagságaiért korholják, azt a régi mentséget, amelyet egy bizonyos rabszolga talált magának, akit meg

akartak büntetni, mert hamis győzelmi hírt hozott, de végül megmenekült a büntetéstől így szólván: „Miért haragusztok rám, athéniak? Legalább szereztem nektek egy szép napot!”

KAPITÁNY Megengedné-e nagyságod, hogy elmeséljek egy kis történetet az én derék jó nagyanyámról?

SZERZŐ Nem tudom, kedves kapitány, mi köze lehet ennek a tárgyhoz.

KAPITÁNY Hát, talán hasznát vehetjük a Dryden teóriáját taglaló vitában. Ez az éles elméjű hölgy (Isten nyugosztalja!) igen nagy híve volt az egyháznak, és soha nem tűrte, hogy jelenlétében egy lekipasztott rossz nyelvek szapuljanak, nem volt rá eset, hogy tüstént s lelkesen a védelmére ne kelt volna. Azazhogy volt mégis egyetlen ok, ami miatt mindig elpártolt nagytiszteletű védencétől, mégpedig ha az illető dörgedelmes prédikációt tartott a rágalmozók és a fondorkodók ellen.

SZERZŐ És hogy függ ez össze beszélgetésünk témájával?

KAPITÁNY Hát csak úgy, hogy amint a hadmérnököktől hallottam: a háborúban azzal is el lehet árujni a védelem gyenge pontját, ha túlságosan megerősítik.

SZERZŐ Még egyszer: mi köze ennek ahhoz, amiről beszéltünk?

KAPITÁNY Nos, nem beszélek tovább rébuszokban, hanem kimondom egyenest: attól tartok, hogy ez az új mű, melyből kegyelmed nagylelkűsége folytán nekem is jut egy csekélyke rész, nagyon is rászorul a védelemre, ha ön szükségesnek tartja, hogy védje, mielőtt bárki támadta volna. Fogadok egy pint bordóiba, hogy a cselekménye csak úgy átabotában van megszerkesztve.

SZERZŐ Talán egy pint portóit akart mondani, nem?

KAPITÁNY Nem, én bordóit mondtam, de jót, amelyet a kolostor pincéjében tartanak. Ó, uram, bárcsak meghallgatná barátai tanácsát, és megpróbálná népszerűségének legalább a felét kiérdemelni, akkor mindnyájan akár tokajit ihatnánk!

SZERZŐ Nem sokat törődöm vele, mit iszom, ha az ital jólesik.

KAPITÁNY Akkor törődjék egy kicsit a dicsőséggel, a hírnevével, uram.

SZERZŐ A hírnevemmel?... Erre azt felelem, amit egy igen nagy tehetségű, tudós és tapasztalt barátom, ez alkalommal épp ama cégéres gazember Jem MacCoul ügyvédje felelt a vád képviselőjének, amikor megintette védencét, amiért bizonyos kérdésekre semmi áron nem volt hajlandó válaszolni, holott, így érvelt az ügyész, aki egy kicsit is törődik a jóhírével, semmiképp sem halogathatja a választ. „Védencem - mondta az én tudós barátom, jaj, majd elfelejtettem, Jem ott állt a háta mögött, és igen érdekes látványt nyújthatott -, védencem oly szerencsétlen, hogy egyszerűen képtelen a jóhírével törődni, és igencsak félrevezetném a tisztelt Bíróságot, ha azt állítanám, hogy e téren valaha is rendelkezett oly valamivel, ami megérné a vele való törődést.” Nos, így vagyok vele én is; bár egészen más okból, de magam is Jem boldog érdektelenségének állapotában leledzem. Hadd kergessék a hírnevet azok, akiknek legalább fogható testi valójuk van. Egy árnyék (márpedig mi más a személytelen író) nem vethet árnyékot.

KAPITÁNY Nono, uram, újabban az ön híres személytelensége nem oly teljes már, mint hajdanán. Hát azok a bizonyos *Levelek egy oxfordi egyetemistához*?

SZERZŐ Azok csak a szerző elmésségét, tehetségét és finom logikáját mutatják, oly képességeket, melyeket szívesebben látnék fontosabb ügy szolgálatában tündökölni; s mellelleg mutatják még azt is, hogy inkognitóm megőrzésével alkalmat adtam egy ifjú talentumnak,

hogy erejét próbálja a különös bizonyíték körüli vitában. Ámde akármilyen talentummal érvelünk is valamely ügyben, az még nem jelenti azt, hogy meg is nyertük az ügyet. Valószínűleg emlékszik rá, hogy a közvetett bizonyítékok mily nagy műgonddal összekovácsolt láncolatát vonultatták fel annak idején azok, akik Sir Philip Francisben vélték felismerni a *Junius Levelei*-nek szerzőjét; érveik akkoriban kikezddhetetlennek látszottak, de aztán az egész okfejtés hatása elenyészett, és Junius, legalábbis a köztudatban, éppen olyan ismeretlen, mint annak előtte. De elég; nincs az a hízelgés avagy kihívás, ami rávehetne, hogy erről a kérdéstről egy szóval is többet mondjak. Ha kifejteném, kicsoda nem vagyok, az már egy lépés volna afelé, hogy megmondjam, kicsoda vagyok; s mivel én legkevésbé sem kívánom - hasonlóképp ama békebíróhoz, akit Shenstone említ valahol - azt a sok zajt és riadalmat, amit az ilyesmi a világban ver, inkább hallgatók e tárgyról, amely, véleményem szerint, nem éri meg azt a zajt sem, amit mostanáig csaptak körülötte, s még kevésbé méltó ahhoz a komolysághoz, amellyel az ifjú levélíró erejét és tehetségét latba vetette.

KAPITÁNY De kedves uram, még ha feltételezzük is, hogy ön nem törődik senki jóhírével, legyen az a tulajdon magáé, vagy bármiféle irodalmi személyiségé, akinek vállaira esetleg az ön hibáinak ódiума nehezedni fog, engedjessék meg annyit mondanom, hogy csak egyszerű hálából is, mármint a közönség iránt, amely az ön műveit oly kegyesen fogadta, na meg a kritikusok iránt, akik oly igen elnézően bántak önnel, több gondot kellene fordítania műve meséjére.

SZERZŐ Kérve kérem, lelkem gyermeke, hogy amint dr. Jonson mondta, „szabadítsa meg elméjét az álszent beszédtről”. Ami a kritikusaimat illeti, nekik is megvan a maguk dolga, és nekem is az enyém, amint a gyermekvers mondja:

*Holland gyerek összerakja,  
Angol gyerek szétszaggatja.*

Én csak egyszerű szolgájuk vagyok, s épp elég fáradságomba kerül ellátnom őket ennivalóval, semhogy időm lenne megfigyelni, vajon megeszik-e, vagy elutasítják. Ami pedig a közönséget illeti, hát velük hasonló viszonyban vagyok, mint a postás azzal az emberrel, akinek valami küldeményt hozott. Ha jó hír jött, rég várt üzenet a címzett szerelmesétől avagy távol levő fiától, pénzes utalvány üzletfelétől, akiről azt hitte, tönkrement: akkor a levelet szívesen fogadják, másodszor, harmadszor is végigolvassák, összehajtogatják, s gondosan elteszik az íróasztalfiókba. Ha rossz hír jött, fizetést sürgető hitelezőtől, vagy unalmas fecsegőtől, akkor a levélírótr elátkozzák, a levelet behajítják a kandallóba, és szívből sajnálják a hiábavaló posta-költséget. Ám akár így, akár úgy fordul, a levélkihordóra bizony annyit sem gondol senki, mint a tavalyi hóra. A legnagyobb barátság, ami a közönség és a szerző közt elképzelhető, abban mutatkozik meg, hogy ha valamely művet egyszer megkedvelt a világ, a rákövetkezővel szemben kissé türelmesebb, már csak azért is, mert a közönség valamelyest a szokás rabja; a szerző meg természetesen, igen jó véleménynel van *azok* ízléséről, akik az *ő* művét oly nagy elismeréssel fogadták. Azt azonban tagadom, hogy jogos volna hálát várnunk (már amennyiben a szót a valódi értelmében használjuk) akár az egyik féltől, akár a másiktól.

KAPITÁNY Ha más nem, önbecsölése kell, hogy arra készítse: legyen kissé óvatosabb.

SZERZŐ Az ám, lennék is, ha az óvatosság hozzásegítené a sikerhez! Csak épp az az igazság, hogy sikeres műveim, sokaktól kedvelt passzusaim, kivétel nélkül mind a legnagyobb hamarsággal íródtak, s amikor azt látom, hogy ezek némelyikét másokkal szembeállítják, dicsérvén gondosabb kidolgozásukat, nos, ilyenkor tanúmul hívhatom a tollat és a tintatartót, hogy a gyengébbnek ítélt részek kidolgozása okozta nekem a legtöbb gondot. Egyébként is kétségbe vonom, hogy a késlekedés jótékony hatással lenne akár a szerzőre, akár a közönségre. Addig

üsd a vasat, míg meleg, addig húzd fel a vitorlát, míg fújja a szél. Ha egy sikeres szerző nem marad fenn a színen, rögtön más foglalja el a helyét. Ha egy író valóban tíz évig érleli a következő művét, közben a többiek fölébe kerekednek, ha pedig a kor, amelyben él, olyannyira híjával van a tehetségnek, hogy ez nem történik meg, akkor saját régi dicsősége válik a legnagyobb akadállyá. A közönség azt várja majd, hogy az új mű tízszer jobb legyen az előzőnél, a szerző meg, hogy tízszer jobban fogadják, és egy a százhoz, hogy mindkét fél csalódik.

KAPITÁNY Ez valóban megindokolhatja, hogy az író hamar publikáljon, de azt már nem, hogy olyan hamari munkát végezzen, amiről a közmondás azt tartja, hogy ritkán jó. Arra mindenképp időt kellene szakítania, hogy legalább a regény meséjét rendbe tegye.

SZERZŐ Kedves fiam, ez kényes pontom nekem. Higgye meg, azért nem voltam olyan számár, hogy minden óvatossági rendszabályt elvessek. Ismételten terveket készítettem a soron következő munkáról, részekre és fejezetekre osztottam, és olyan történetet igyekeztem szerkeszteni, amely meglepően és fokozatosan bontakozik ki, fenntartja az érdeklődést, és szomjas kíváncsiságra ösztönöz, s végül hatásos befejezéssel ér véget. De azt hiszem, valami démon ül a tollam szárára, mihelyt írni kezdek, amely aztán minduntalan félreviszi a tollamat, elkanyarítja a tárgytól. Jellemek nőnek ki a kezem alól, az események megsokszorozódnak, a történet áll, míg az anyag egyre dagad, szabályos udvarházam gótikus szörnyszüleménnyé nő, és a műnek egyszer csak vége szakad, jóval előbb annál a pontnál, ahová a befejezést terveztem.

KAPITÁNY Erős elhatározással és szívós türelemmel lehetne segíteni ezen a bajon.

SZERZŐ Jaj, kedves uram, ön nem ismeri az atyai szeretet erejét. Mikor olyan regényalakkal találkozom, mint Bailie Jarvie vagy Dalgetty, hirtelen kigyúl a képzeletem, elgondolásaim minden lépéssel, amelyet vele teszek, világosabbak lesznek, és nem bánom, hogy sok fáradtságos mérfölddel félrevisznek a szokásos úttól, s így arra kényszerülök, hogy aztán árkon-bokron át szaladjak vissza megint a főútra. Ha ellenállok a kísértésnek, ahogyan ön tanácsolja, minden gondolatom prózai, lapos és unalmas lesz, az írást valóságos gyötrelemnek érzem, s jól tudom, hogy csak locsogok, amittől aztán még nehezebb lesz megtartóztatnom magam a locsogástól; a képzelet napsütése, amely az eseményeket azelőtt beragyogta, most eltávozik, és minden unalmassá, homályossá válik. Nem is vagyok már ugyanaz az író, aki jobb hangulatomban voltam, amiként a befogott kutya, ha órák hosszat kell körbe-körbe járnia, hogy hajtsa a kereket, szintén nem ugyanaz a kutya, amely a szabadban pörög a farka körül, s csak ugrándozik féktelen jókedvében. Egy szó, mint száz, uram, ilyenkor úgy érzem, mintha megbabonáztak volna.

KAPITÁNY Hja, uram, ha ön varázslatra gyanakszik, arra nincs mit mondanom, akit az ördög kerget, az kénytelen szaladni. Valószínűleg ez az oka annak is, hogy nem próbálkozik színdarab-írással, bármennyire is biztatják rá, nemde?

SZERZŐ Igen, indoknak legalábbis elfogadható, hogy azért nem írok színdarabot, mert nem tudok cselekményt szerkeszteni. De hát igazság szerint maga az elképzelés is, amit túlságosan jóindulatú bírám táplálnak, hogy tudniillik nekem hajlamom volna a költői mesterség e neme iránt, mindenestül onnan ered csupán, hogy munkáimban felhasználtam egynémely régi színjáték töredékeit, olyan írásokat, amelyek a könyvgyűjtők számára egyébként hozzáférhetetlenek, és ezeket a részleteket azután meggondolatlanul az én őstehetségemnek tulajdonították. Mármint az a mód, ahogy én ezeknek a töredékeknek a birtokába jutottam, oly rendkívüli, hogy szívesen elmondanám önnek. Hogy az elején kezdjem, vagy húsz évvel ezelőtt egyszer

ellátogattam Worcestershire-ba, felkeresendő egy barátomat, aki a... dragonyosoknál együtt szolgált velem.

KAPITÁNY Ezek szerint ön *volt* katona, uram?

SZERZŐ Voltam, vagy nem voltam, egyre megy... Utazáshoz mindenesetre nagyon alkalmas név, hogy X. Y. kapitány... Barátom házában váratlanul nagy vendégsereget találtam, és szokásos bal végzetem úgy hozta, hogy nekem jutott a *kísértetjárta* szoba, ami természetesen nem hiányozhat egy ilyen régi kastélyból. Én, amint egy nagy modern gondolkodó is mondta: túl sok kísértetet láttam már életemben ahhoz, hogy higgyek bennük, és így nyugodtan aludni tértem, hamar el is álmosodtam a hársfák susogásától és az ágaikon átszűrődő holdfénytől, mely az ólomkeretes ablakon át a padlóra hullott, ám egyszer csak, képzelje, mit látok: valami sötétebb, súlyosabb árnyék jelent meg előttem, s én megpillantottam...

KAPITÁNY Gondolom, az Aveneli Fehér Hölgyet, igaz? Egyszer már elmondta ezt a történetet.

SZERZŐ Nem... egy házi-főköthős, széles gallérú, kötényes nőtsemélyt pillantottam meg magam előtt, feltúrt ruhaujjal, egyik kezében cukorszórával, a másikban merőkanállal. Természetesen mindjárt arra gondoltam, hogy a szakácsnéhoz van szerencsém, aki történetesen alvajáró, s mivel tudtam, milyen sokra tartja barátom a derék Sallyt, aki a környék akármelyik leányzójával felveszi a versenyt a palacsintaforгатásban, mindjárt fölkeltem, hogy óvatosan az ajtóhoz kalauzoljam. De alighogy megindultam feléje, így szólt: „Uram, megálljon! Nem az vagyok, akinek tart”, mely kijelentés annyira beleillett a szituációba, hogy nem is ütköztem volna meg rajta, ha a jövevény nem úgy ejti a szavakat, oly különösen mély és kongó hangon. „Tudja meg hát - mondta ugyanazon a síri hangon -, én Betty Barnes szelleme vagyok.” Aha, aki fölakasztotta magát a postakocsis iránti reménytelen szerelmében, gondoltam, szép kis história, mondhatom! „Ama boldogtalan Elizabeth avagy Betty Barnes szelleme, aki annak idején konyhalányként szolgált Mr. Warburtont, szenvedélyes gyűjtögetőjét, de - sajna! - gondatlan őrzőjét egy olyan kollekciónak, amilyenhez hasonlót senki össze nem szedett még régi színjátékokból, csupa ritka drámából, amelyek legtöbbjének csupán a címe maradt fenn, hogy a jegyzetelt Shakespeare-kiadások tudós előszavait ékesítse. Bizony, kedves idegen, én magam vetettem, ezzel a két balvégzetű kezemmel, szemétre avagy tűzbe tucátjával azokat a kis quartókat, amelyekért, ha ma megvolnának, örömtől ittasult főúri műgyűjtők versengene... így igaz, ezek a boldogtalan lopók és csenők perzseltek hízott kacsát vagy törülgettek zsíros vágódeszkát Beaumont és Fletcher, Massinger, Jonson és Webster - sőt, uram bocsá', az isteni Shakespeare - elveszett műveivel!”

Mint a régi drámák más bűvarkodóit, engem is gyakran fogott el a csüggedés, amikor égő kíváncsisággal, ám mindhiába kerestem a hajdani szertartásmester lajstromaiban feltüntetett színdarabok valamelyikét, mint most kiderült, egyikét azoknak a tűzhalálba küldött mártíroknak, amelyeket e boldogtalan nőtsemély a Lakomák Istenének feláldozott. Nem nagy csoda hát, hogy én is, akárcsak a Parnell Remetéje,

*Félszem feledve böszén harsogom:*

*„Te ostoba!” De hangom el se száll,*

*S Betty kezében ott a fakanál.*

„Csillapodjék, uram - szólt a jelenés -, mert rosszkor támadt haragja miatt könnyen odaveszhet az utolsó alkalom is, amikor még jóvátehetném, ami kárt a világnak tudatlanságomban okoztam. Amott a kályhalyukban, amelyet sok-sok éve nem járt a füst, ott rejteznék a régi dráma gyér számú zsíros-kormos töredékei, melyek a teljes pusztulást elkerülték. Uraságod

tehát...” De mit bámul így rám, kedves kapitány? Lelkemre, úgy igaz, ahogy elbeszélem, vagy amint barátom, Longbow őrnagy szokta mondani: „Mire volna jó, hogy hazudjak?”

KAPITÁNY Hogy ön hazudnék, uram! Dehogysis, Isten bocsássa meg, ha ilyesmi csak álmomban is eszembe jut olyan igazmondó személlyel kapcsolatban, mint ön. Nem, csak úgy látszik, kissé játékos kedvében van a mai napon, semmi több. Nem lenne jobb, ha ezt a bájos legendát esetleg „Három újrafelfedezett Dráma” előszavában használná fel?

SZERZŐ Igaza van... furcsa dolog a megszokás, fiam. Elfelejtettem, kivel beszélek. Igen, igen, magányosoknak való könyvdrámák, nem nagyközönségnek szánt színpadi művek...

KAPITÁNY Az ám, uram, és így legalább biztos lehet abban, hogy elő is adják a darabjait, mert a rendezők, akiket ezer és ezer műkedvelő nyaggat, rendszerint szívesen keresnek enyhülést a magányos olvasgatásban.

SZERZŐ Uram, én magam vagyok erre a legjobb példa, mivel akárcsak Laberiust, akaratom ellenére is megtesznek drámaírónak. Azt hiszem, az én műzsámat még akkor is színpadra ráncigálnák, ha nem regényt, hanem prédikációt írnék.

KAPITÁNY Valóban, uram, én is attól tartok, méghozzá komikus szerepben; ezért hát, arra az eshetőségre, ha netán stílt változtat, azt ajánlom, tanulmányozza Lord Byron drámáit.

SZERZŐ Nem, azt nem, őlordsága eggyel magasabb osztályba tartozik... ha csak lehet, nem futtatom lovam az övé ellenében. Inkább Allan barátomhoz folyamodom, ő írt olyan színjátékot, amelyet én is szeretnék egyszer írni, életem legderűsebb napján, Brahma isten bűvös tollával. Hiába, nekem a jó munkához kell az efféle kis segítség.

KAPITÁNY Allan Ramsayt gondolja?

SZERZŐ Nem, sem pedig Barbara Allant. Én Allan Cunninghamet gondolom, aki nemrég tette közzé Sir Lekvári Maxwell című tragédiáját, mely telis-teli van vidámsággal és öldökléssel, csókkal és torokmetszéssel, valamint semmiresejő deklamációkkal, amelyek azért csuda kedves deklamációk. Egy szikra valószínűség sincs a cselekményben, de némely passzusai oly elevenek, és az egész oly költői vénáról tanúskodik, hogy szívből kívánom, bárcsak átömleszthetnék belőle valamennyit *Szakácművészeti Régiségek* című munkámba, ha valaha abba a kísértésbe esem, hogy publikálom. Mivel ez a mű minden bizonnyal népszerű lenne, az emberek végre megismernék és méltányolnák Allan művészetének szépségeit... mert ahogy most áll a dolog, inkább csak hibáit veszik észre... vagy ami még rosszabb, észre sem veszik az egészet... De te csak ne búsulj, derék Allan, akkor is, azért is dicsőséget hoztál Kaledóniára... E költő egyébként lírikusnak is figyelemre méltó, némelyik versét érdemes lenne elolvasnia, kedves kapitány. Az „Odahaza, odahaza” kezdetű felér Burnsszel.

KAPITÁNY Megfogadom a tanácsát. Odahaza Kennaquhairben amúgy is túlságosan finnyás lett a klub, mióta Catalani meglátogatta az apátságot. „Hideg sanyarúság” című művemet hidegen és sanyarúan fogadták, az „A szép Doon partjain”-t pedig lehurrogták... *Tempora mutantur*.<sup>11</sup>

SZERZŐ Hiába, ők sem maradhatnak meg a réginél, újat akarnak, mint mindenki. Hát aztán? Ami a munka értékét adja,

*Az ember az, azért is!*<sup>12</sup>

Hanem úgy látom, közeleg a válás órája.

---

<sup>11</sup> Változnak az idők.

<sup>12</sup> Robert Burns: *Azért is, azért is*. Jékely Zoltán fordítása.

KAPITÁNY Tehát feltett szándéka, hogy a megkezdett úton haladjon tovább? Nem gondol arra, hogy a hamarjában egymásra jövő sok publikáció esetleg kételyeket támaszthat a szerző indítékait illetően? Azt fogják hinni, hogy pusztá nyereségvágyból dolgozik.

SZERZŐ Tegyük fel, hogy az írói sikerrel együttjáró tetemes előnyöket is számításba veszem, egyéb indítékaim mellett, mint ösztönzést arra, hogy ily gyakran a közönség színe elé járuljak: nos, ez a fizetség a közönség önkéntes adója bizonyos fajta irodalmi szórakoztatásért... senki sem kényszerül rá, hogy megfizessen, és úgy hiszem, nem is fizeti más, mint akinek telik rá, s az meg is kapja a pénzéért, ami jár neki. És ha az a tőkepénz, amelyet könyveim kiadásával mozgásba hozok, mégoly nagy is, vajon csak nekem van hasznom belőle egyedül? Nem mondhatom-e száz meg száz embernek, Duncantól, a becsületes papírgyárostól kezdve egészen a legszurtosabb nyomdai kifutófiúig: „Miért, te tán nem osztozol? Nem kapod meg te is a tizenöt pennydet?” Ami engem illet, úgy tartom, hogy a mi modern Athénunk igenis hálás lehet nekem azért, amiért így gyarapítom az ipart; és ha bevezetik az általános választójogot, feltett szándékom megszerezni magamnak egy mandátumot, hogy az irodalom szolgálatába szegődött minden mosdatlan kézműveseket képviseljem a Házban.

KAPITÁNY Az ilyen beszédre szokták azt mondani, hogy cérnagyáros-okoskodás.

SZERZŐ Igaza van, kedves fiam, csak beszéd ez is... ezt a bort is felvizezték már... minden, minden csak altatás! Adam Smithszel és követőivel ellentétben mégis azt állítom, hogy a sikeres szerző is produktív kétkézi munkás, és művei éppúgy gyarapítják a nemzeti jövedelmet, mint bármely más manufaktúra termékei. Ha tevékenységének eredményeképp egy új termék jön létre, mely valódi és kereskedelmi értékkel egyaránt rendelkezik, akkor igazán nem tudom, hogy az író könyvbáláit miért tartanánk a közvagyon kevésbé értékes részének, mint bármely más iparos árucikkeit? Arra gondolok, hogy az irodalomból származó gazdagság is szétárad a köz javára, s hogy milyen serkentőleg hat az ipar fejlődésére, akár e most készülő jelentéktelen művecske is, még mielőtt egyáltalán a boltba kerülne. Nélkülem mindez a mozgás nem jönne létre, s így én, legalábbis ebben a kis mértékben, a haza jótévedője vagyok. Ami pedig a fizetségemet illeti, azt bizony kemény munkával érdemeltem ki, és úgy hiszem, csak az égnek tartozom elszámolással arról, hogy mire költöttem. A jó lelkek remélhetik, hogy nem fordítom az egészet önző célokra, és így anélkül, hogy különleges érdemeket tulajdonítanánk az adakozónak, egy része „az ég által vezérelve a szegényekhez vándorol”.

KAPITÁNY Akárhogy is, általában alantas dolognak tartják, ha valaki csak az anyagi haszon kedvéért ír.

SZERZŐ Valóban alantas dolog lenne, ha csak ezért írnék, sőt az is, ha ebben látnám az írói tevékenység fő indítékát. De továbbmegyek: azt vallom, hogy az olyan műalkotás, mely csupán a szerzői jogdíj reményében született, soha még sikerre nem jutott, és nem is fog soha. Aminthogy az olyan ügyvéd, aki úgy érvel ügyfele mellett, az olyan orvos, aki úgy gyógyít, az olyan katona, aki úgy harcol, az olyan pap - hogy mást ne mondjak -, aki úgy prédikál, hogy sem örömét nem leli hivatásában, sem annak méltóságát nem érzi, hanem csakis a honoráriumért, a zsoldért, a stólapénzért fárad, az mind megbecsteleníti magát, s nem egyéb közönséges bér munkásként. Aminthogy a tanult mesterségek művelőinek legalábbis két válfajáról a közvélemény is elismeri, hogy szolgálataik megfizethetetlenek, s dotációjuk alapja nem is a végzett munka pontos ellenértékét megállapító számítás, hanem a *honorarium*, azaz a tisztelet önkéntesen adott díja. De csak próbáljon megfeledezni a kliens vagy a páciens a honorarium e kicsiny szertartásáról, amely színleg szóba sem jöhet köztük, s ám lássa, hogy az illető tanult úriember hogyan fog foglalkozni az esetével. Félretéve a frázisokat, az író fizetségével is ugyanez a helyzet. Nincs az az értelmes ember, akármilyen legyen is rangja vagy foglalkozása, aki magához méltatlannak tartaná, hogy jogos ellenértéket kapjon idejéért, valamint tisztességes



részt a tőkéből, mely pusztá létét is az ő munkálkodásának köszönheti. Amikor I. Péter cár a közkatonákkal egy sorban dolgozott, ő is azt a zsoldot kapta, amit a többi; hasonlóképpen gondolkoztak számos nemesemberek, államférfiak, papok, akik korunk legkiválóbb férfiai voltak: egyikük sem átallott alkuba bocsátkozni a kiadójával. KAPITÁNY *(énekel)*

*Ha illetlenség volna,  
Az úr bizony nem kérné;  
Ha bűnös dolog volna,  
A pap is elítélné.*

SZERZŐ Jól mondja. És mégis, akiben van egy szikrányi becsület, tehetség vagy lélek, nem teheti munkálkodásának fő hajtóerejévé, még kevésbé egyedüli indítékává, a haszonlesést. Ami engem illet, éppenséggel nem zavar, ha nyerek a játékon; de meg kell mondanom, hogy míg közönségemet szórakoztatom, fő örömöm maga a játék; mert engem is elragad, éppúgy, mint akárkit, az alkotás pusztá gyönyörűsége, minden ösztön közül talán a legerősebb, amely az író a tollához, a festőt a palettájához kényszeríti, még akkor is, ha legkevésbé sem számíthat sem hírnévre, sem sikerre. No, de talán már túl sokat is beszéltem erről. Azt hiszem, éppannyi joggal és igazsággal, mint az emberiség nagy része, én is elháríthatom magamról a gyanút, hogy kapzsi vagy kalmárszellemű volnék; de azért olyan álszent sem vagyok, hogy letagadnám azokat a szokásos indítékokat, amelyektől ösztökélve körülöttem minden ember hajszolódik, kényelmének, belső jóérzésének, egészségének, sőt életének veszélyeztetésével is. Nem tettettem azoknak az uraknak az önzetlenségét, akikről Goldsmith ír, s akik állítólag hat pennyért árusították a képes újságjukat, mivelhogypusztá kedvtelésből írták.

KAPITÁNY Még csak egy dologra figyelmeztetem, ha megengedi. Mind a világ azt beszéli, hogy ily módon igen hamar kiírja magát.

SZERZŐ A világnak igaza lehet; no és aztán? Ha már nem táncolnak a dudaszómra, majd nem dudálok; lesz elég fütty és kereplő, ami figyelmeztessen rá, hogy időm lejárt.

KAPITÁNY Hát mivelünk, szegény családjával, mi lesz akkor? Megvetés és feledés lesz a részünk.

SZERZŐ Hát bizony, mint annyi szegény ördög, én sem tudom megakadályozni, hogy a családom egyre növekedjék, mikor úgyis túlságosan nagy már. Ahogy Falstaff mondja: „ez a hivatásom”. Azok, akik kegyelmetek közül feledést érdemelnek - s meglehet, mindannyian ide sorolhatók -, merüljenek csak feledésbe. Uraságtokat mindenesetre olvasták a maguk idejében, s ez több, mint amivel eldicsekedhet nem egy kortársuk, kik csekélyebb szerencsével, bár talán több érdemmel álltak sorompóba. Senki sem mondhat mást, mint hogy kegyelmeteké volt a pálma. Csak érdem az is, ha valaki hét esztendeig magára tudja vonni a közvélemény figyelmét. Ha csak a *Waverley*-t írtam volna, mára bizony nem lennék más, mint üres kritikai közhely: „zseniális szerzője egy regénynek, mely a maga korában nagy sikert aratott”. Lelkemre mondom, a *Waverley* hírét-nevét jórészt azoknak a dicséretei tartják fenn, akik szüntelenül felemlegetik, mennyivel jobb a reákövetkezőknél.

KAPITÁNY Nos tehát ön a jelen népszerűségért nyugodt szívvel feláldozza a jövődó halhatatlanságot?

SZERZŐ *Meliora spero.*<sup>13</sup> Maga Horatius sem várta, hogy halála után minden művében élni fog... annyit meg én is remélek, hogy egyik-másik művem életben tart; *non omnis moriar.*<sup>14</sup>

---

<sup>13</sup> Jobbat remélek.

<sup>14</sup> Nem halok meg egészen.

Némi vigasztalással szolgál az a tudat is, hogy minden népnek a legjobb írói voltak egyben a legtermékenyebbek; sőt az is megesett, hogy azok a szerzők, akiket saját koruk nagyra tartott, a későbbi korokban sem veszítették el ezt az elismerést. Nem vagyok olyan rossz véleménnyel a ma élőkről, hogy biztos lennék abban, miszerint a mai kor megbecsülése szükségszerűen a jövőbeni megbélyegzését vonná maga után.

KAPITÁNY Ha mindenki így gondolkodnék, akkor a közönség el lenne árasztva rossz művekkel.

SZERZŐ Újra mondom, kedves fiam, óvakodjék az álszent frázisoktól. Úgy beszél, mintha a közönség köteles lenne minden kacatot elolvasni csak azért, mert kinyomtatták... könyvtáros barátaink ugyancsak örülnének annak, ha ez az elképzelése valóra válna. Az egyetlen komoly aggodalom, amely az efféle „elárasztással” kapcsolatban szóba jöhet, az, hogy felviszi a papírnak való rongy árát. Hogy ennyi sok könyv jelenik meg mostanában, abból a jelenkornak semmi kára nem lesz, a jövőnek pedig talán még haszna is lehet.

KAPITÁNY Fogalmam sincs, hogy ez hogyan lehetséges.

SZERZŐ Már Erzsébet és I. Jakab idején is majd ugyanannyit panaszkodtak a sajtó ijesztő mérvű termékenységre, mint manapság; mégis, ha végignéznünk azokon a partokon, melyeket ez a nagy bőség elárasztott, úgy tűnik, mintha a *Tündérkirálynő* mesebeli Gazdag Partjait látnánk:

*...Dús garmadába összehányt  
Ékkövel, gyöngyökkel rakva mindahány;  
S aranyziporkás ott a partföveny.*

Higgye el, hogy az utókor még a mostanság legrosszabbnak tartott és legmegvetettebb művek között is kincseket találhat.

KAPITÁNY No, vannak könyvek, amelyek mindenféle alkímiával dacolnak.

SZERZŐ Csak épp nem oly számosan, mint gondolja, mert ami a teljességgel értéktelen írókat illeti, ha csak nem a saját költségükön jelentetik meg munkáikat, mint Sir Richard Blackmore, nos, az ilyenek nem sokáig garázdálkodnak a közönség rovására, mivel tevékenységüknek határt szab, hogy rövidesen nem találnak maguknak vállalkozó kedvű kiadót.

KAPITÁNY Ön javíthatatlan, uram. Hát semmi sincs, ami merészségének határt szabhatna?

SZERZŐ De igen, a becsület és az erkölcs örök szent határai. Pályám olyan, mint a szépséges Britomart elvarázsolt csarnoka:

*Holott a hölgy, belépvén, szertenéz,  
S az ajtón kívül írva ezt leli:  
MERÉSZ LÉGY! - itt is, mint túlhan: MERÉSZ...  
Tűnődik rajta, s meg nem értheti;  
Mígnem meglát a csarnok végiben  
Vasajtót, melyen írás hirdeti:  
NE TÚL MERÉSZ...*

KAPITÁNY Nos, hát akkor csak vállalja azt a kockázatot, hogy saját elvei alapján halad tovább.

SZERZŐ Igen, és ön is cselekedjék a maga elvei szerint, vagyis hogy ne álldogáljon itt, mert még lekési az ebédet... Ezt a munkát is az ön örökségéhez teszem hozzá, *valeat quantum*.<sup>15</sup>

---

<sup>15</sup> Ér, amennyit ér.

Ezzel be is fejeződött párbeszédünk, mert megjelent egy Canongate-ről való kis maszatos arcú ördögfióka, aki Mr. M'Corkindale művének kefelevonataért jött; s én még hallottam, amint Mr. C. fentebb leírt labirintusunk egy másik helyiségében haragos szavakkal illeti Mr. F.-et, amiért tűri, hogy bárki is behatoljon a szentek szentélyébe.

Most már kegyelmedre bízom, ítélje meg saját maga ennek a párbeszédnek a jelentőségét; én hiszem és remélem, hogy közös szülőatyánk egyetértésével fog találkozni, ha ez a levél a benne felemlegetett mű elejére kerül.

Maradok nagytiszteletű Uramnak legalázatosabb szolgája szíves üdvözlettel stb. stb.

Kennaquhair, 1822. április 1-én

Cuthbert Kalamayka

## Első fejezet

*Már skót és angol megpihen,  
S Saunders a Tweeden átmegyén,  
Holott talál pompás világot,  
Amilyet otthon sose látott.  
Átváltozása kész csuda:  
Darócából lesz diszruha;  
Aranytól ifjul rozsdamart  
Vaskója - ím vitézi kard;  
Delibb legény nem termett nála!  
Sityakját tollal bokrétázza.*

(A REFORMÁCIÓ)

Az évszázados háborúskodás, mely oly sokáig elválasztotta egymástól a brit sziget északi és déli részét, szerencsésen véget ért, amikor a békés természetű I. Jakab került az angol trónra. Ám annak ellenére, hogy Anglia és Skócia közös koronáját már egy személy viselte, még hosszú idő elteltére volt szükség, s több nemzedék váltotta egymást addig, amíg feledésbe merültek a két testvérkirályság között a megörzött előítéletek, és végre barátoknak, testvéreknek tekintették egymást azok, akik a Tweed folyó két partján lakoznak.

Jakab király uralkodásának idején persze még makacsul tartották magukat az előítéletek. Az angol polgárok azzal vádolták a királyt, hogy igazságtalanul pártolja ősi földjének alattvalóit; a skótok viszont, úgyszintén igazságtalanul, azzal, hogy megfélemezett szülőhazájáról, és megveti régi párthíveit, akik pedig ragaszkodásukkal ugyancsak kiérdemelték háláját.

A király a félénkségig békeszerető volt, és így természete arra ösztökelte, hogy újra és újra közvetítőként lépjen fel a harcban álló felek között, kiknek csetepatéi sűrűn háborgatták az udvar nyugalma. Ám minden igyekezete ellenére is gyakorta előfordult, amint a történészek feljegyezték, hogy a két nemrégiben egyesült, ezer éve ellenséges nemzet kölcsönös gyűlölete itt is, ott is tombolva kitört, és már-már országos veszedelemmel fenyegetett, mert a magas rangúaktól a legalacsonyabb osztályokig mindenütt fellángolt tüze: vitákat okozott a koronatanácsban és a parlamentben, pártoskodást az udvarnál, párbajokat a nemesség közt, valamint lármát és verekedést az alacsonyabb néposztályok körében.

Épp amikor ezen háborgások a leggyakoribbak voltak, élt London városában egy leleményes, bár meglehetősen önfejű és rigolyás ezermester, akit igen vonzottak az elvont tanulmányok, név szerint David Ramsay. Ez a jóember, már akár nagy mesterségbeli tudása miatt, ahogy az udvaroncok mondták, akár pedig annak köszönhetően, amint a szomszédai szélteben suttogták, hogy Dalkeith nemes városában, Edinburgh mellett született, Jakab udvartartásában őfelsége órájának és óraműkészítőjének tisztségét töltötte be. Mindamellet mégsem tartotta méltóságán alulinak, hogy üzletet vigyen a Temple-Baron St. Dunstan templomától néhány yarddal keletre.

Abban az időben, gondolni való, a londoni kereskedő boltja igen különbözött attól, amit ma látunk ugyane városban. Az áruk ládáiban voltak kiállítva, az idő viszontagságaitól csak ponyva védte őket, s az egész sokkal inkább hasonlított a falusi vásárok elárusítóinak időleges alkalmatosságul szolgáló bódéira és sátraira, mint egy tisztos polgár állandó üzletére. Persze a nevezetesebb üzlettulajdonosoknak, s köztük Dávid Ramsaynak is, ezen elárusító bódéja

össze volt kötve egy kis belső bolttal, amely a bódé hátsó falából nyílt, és hasonlóan viszonyult az elülső helyiséghez, mint Robinson Crusoe barlangja a sátorhoz, amelyet előtte emelt. Ramsay mesternek szokása volt, hogy ide visszavonuljon titokzatos számításain dolgozni, mert szünet nélkül azon törte a fejét, hogy miféle újabb fogásokkal, találmányokkal gyarapíthatná szakismereteit, mely kutatásai során, akárcsak Napier és más korabeli matematikusok, nemegyszer átkalandozott az elvont tudomány területére is. Míg a mester odabenn ilyenfajta foglalatosságokba mélyedt, a kívülső üzlet ellátását két markos, erős hangú mesterlegényre bízta, s ezek derekasan rikoltozták is, hogy: - Mi tetszik, mi tetszik? -, és közben megfelelőképp ajánlgatták az eladni való árucikkeket. Az a módszer, hogy a véletlenül arra járókat ilyen közvetlenül, személyesen csábítsák vásárlásra, manapság már, úgy hisszük, egyedül Izrael szétszórt ivadékainak birodalmában, a Monmouth Streeten ismeretes, ha ugyan itt is szokásban van még egyáltalán, a régi ruháknak ezen a gyűjtőhelyén. Abban az időben viszont, amelyről szólunk, zsidó és keresztény egyaránt élt vele, s ez a mi korunk sok újságbeli reklámozása és hirdetése helyében arra szolgált, hogy a közönség figyelmét általában, s a pártfogókét külön is, felhívja azon áruk felülmúlhatatlan kitűnőségére, amelyeket állítólag olyan előnyös feltételekkel kínáltak, hogy már-már úgy tűnt, a kereskedő a közönség érdekében dolgozik, nem is a saját hasznára.

Azok a kereskedők, akik áruik kiválóságát még élőszóban hirdették, annyiban voltak ügyesebbek a maiaknál, kik a sajtót használják erre a célra, hogy sokszor az illető járókelők egyedi megjelenéséhez és nyilvánvaló ízléséhez tudták szabni felhívásukat. (Ebben is hasonlítottak, mint már utaltunk rá, a Monmouth Street árusaira, legalábbis azokra, akik a mi emlékezetünkben élnek. Magunkat is figyelmeztettek ott nadrágunk kopottságára és buzdítottak arra, hogy illendőbb ruhát öltünk... de ne térjünk el a tárgytól.) A vevők hívásának ez a közvetlen, személyes módja mindenesetre veszedelmes kísértés volt a vidám fiatal kópéknak, akiknek az üzletben érdekelt feljebbvalójuk távollétében feladata volt a vevőközönséget noszogatni; és a londoni mesterlegények sokaságukban s összetartásukban megbízva gyakran szabadosságokra is vetemedtek, szellemességüket ellene fordítva azoknak, akiket ékesszólásukkal nem tudtak vevőnek megnyerni. Ha pedig erre az illető ökölrel válaszolt, társuk védelmére nyomban kiözönlöttek az összes boltlakók, lévén hogy, amint a régi nóta mondja, amelyet dr. Jonson dúdolgatott valamikor:

*Verekezésben mind serények  
A londoni mesterlegények.*

Ilyen alkalmakkor eget-földet megrengető csatározásokra került sor, különösen, ha a Temple-kollégium jurátusait, vagy a többi nemes ifjakat érte a sértés, vagy ha ezek érezték sértve magukat. Így fordulván a dolog, gyakorta szegeztek meztelen acélt a polgárok bunkósbotja ellenében, s még az is előfordult, hogy egyik vagy másik párton emberhalállal végződött a viadal. A kor nehézkes és ügyetlen rendőrsége nem tehetett mást, mint hogy a városnegyed előljárójával összezsúfoltatta a háztulajdonosokat, és azok számbeli túlerejével vettetett véget a verekezésnek, úgy, ahogy a Capuleteket és Montague-kat választják szét a színpadon.

Abban az időben, mikor mind a legtekintélyesebb, mind a legjelentéktelenebb londoni boltosoknak ilyen volt a megszokott életfolyása, David Ramsay többek közt azon az estén is, amelyre az olvasó figyelmét irányítjuk, elvont, csendet kívánó tanulmányaival lévén elfoglalva, külső boltjának avagy bódéjának szolgálatát az előbb említett két éles eszű, serény, talpraesett, erős hangú mesterlegényre hagyta, név szerint Jenkin Vincent és Frank Tunstallra.

Vincent a Christ Church-i kiváló alapítvány jóvoltából járta ki az iskolát, londoninak született, és annak nevelkedett, vagyis bőségesen megáldott azzal a fürge ésszel, ügyességgel, bátorsággal, amely a főváros ifjait különösen jellemzi. Húsz év körül volt, alacsony növésű, de igen

izmos alkatú, labdarúgásban és tornajátékokban egyaránt verhetetlen; a vívásban sem akadt párja, bár még csak bottal gyakorolhatta e vitézi sportot. Ismert minden mellékutcát, zsákutcát, félreeső udvart a városnegyedben, jobban, mint a katekizmust; és ráadásul mesterének ügyeiben ugyanolyan tevékeny volt, mint a maga kalandjaiban, mókáiban és csínytevéseiben, úgy intézte dolgait, hogy a hitel, amelyet az előbbi által nyert, legalábbis mentségére szolgált, ha ugyan ki nem húzta a bajból, amikor az utóbbi hajlama kutyaszorítóba juttatta; aljasságra vagy bectelenségre azonban, ezt illik megjegyeznünk, sohasem vetemedett. Voltak olyan eltévelyedései, amelyek miatt mestere, David Ramsay, igyekezett őt megregulázni, amikor felfedezte őket, és olyanok is, amelyekre viszont szemet hunyt - úgy tekintve az effélét, mint egy óramű kiváló szerkezetében azt a bizonyos mennyiségű fölös erőt, mely mindig fennmarad abból, ami mozgásban tartja az egészet.

Jin Vin arca - mert csak ezen a néven ismerte az egész környék - megfelelt a jelleméről adott rövid vázlatnak. Fején hanyagul félrecsapott lapos mesterlegény-sapka, alatta sűrű, hollófekete haj, amely erősen, természetesen göndörödött, és igen hosszúra megnőtt volna, ha a társadalmi állapotának megfelelő egyszerűség, melyet mestere is szigorúan megkövetelt, nem kényszeríti arra, hogy rövidre nyírja; nem minden ellenkezés nélkül, mert irigykedve nézte, hogyan parádézna leomló, fürtös hajzatukkal az udvari emberek és a szomszédos Temple-kollégium jurátusai, akik akkoriban kaptak rá erre a divatra, mellyel fensőbbrendűségüket és nemesi voltukat jelezték. Vincent szeme mélyen ült arcában, erős és élénk fekete volt, tele tüzzel, huncutsággal, értelemmel, s folyvást valami tréfálkozó kifejezés csillogott benne, még akkor is, amikor a mesterségéhez tartozó udvarias üzleti csevegést folytatta, mintha kinevetné azokat, akik hallgatnak e közhelyekre. De mivel talpraesett fiú volt, ötleteivel mindjárt meg is toldotta, s így szórakoztató mutatvánnyá varázsolta az előkészítő szokatlanos procedúráját; nem csoda hát, ha viselkedésének rugalmassága, készséges és látnivaló igyekezete, hogy az emberek szolgálatára legyen, értelmessége és udvariassága, már amikor szükségesnek tartotta az udvariasságot, mestere vevőinek kedvencévé tette. Arcvonásait nem mondhatnánk épp szabályosnak: pisze orra volt, és kissé túl nagy szája, arcszíne pedig sötétebb annál, amit akkor összeegyeztethetőnek tartottak a férfúi szépség eszményével. Annak ellenére, hogy mindig a zsúfolt nagyváros levegőjét szívta, arca a kicsattanó egészség férfias, pirosposzsgás színét viselte, pisze orra pedig szellemes és csúfolkodó jelleget adott mindannak, amit mondott; szemében örökké ott bujkált a nevetés; s ha széles, de szép formájú ajkával elnevette magát, kivillant erős, szabályos, gyöngyfehér fogsora. Ilyen volt David Ramsaynak, öfelsége I. Jakab király udvari emlékeztetőjének, órasmesterének, óraműtervezőjének öregebb legénye.

Jenkin társa látszott az ifjabbiknak, bár korra talán ő volt az idősebb egy vagy két évvel. De akár idősebb volt, akár nem, mindenképp nyugodtabb, higgadtabb volt társánál. Francis Tunstall régi, büszke nemesi család sarja volt. „Foltatlan címerűnek” nevezték magukat, mivel a hosszan tartó, véres Rózsák háborújában megingathatatlan hűséggel ragaszkodtak a Lancaster házhoz, amelynek a harc elején pártjára szegődtek. Az ilyen családfának legkisebb ágacskája is fontosnak tartja a gyökeret, amelyből eredt, és Tunstallról úgy tartották, hogy szintén rejteget magában valamiképp abból a családi büszkeségből, amely előzvegyült és a nyomor szélén álló édesanyjának szeméből könnyeket facsart, amikor arra kényszerült, hogy fiát, mint elfogultságában hitte, ösapáihoz méltatlan pályára adja. David Ramsay mégis úgy tapasztalta, hogy ez az előkelő fiú nemesi előítéletei ellenére is tanulékonyabb, rendszeretőbb és kötelességtudóbb, mint nála jóval élénkebb és szemfülesebb társa. Tunstall azzal is örömet szerzett kenyéradójának, hogy különös figyelemmel tanulmányozta a szakmájához kapcsolódó elvont tudományos princípiumokat, s ekképp igyekezett elméletben is megismerni a mesterséget, amelynek határai a matematikai tudomány fejlődésével napról napra tágultak.

Vincent jóval felülmúlta társát mindenben, ami a tudás napi alkalmazásához tartozott: jobb volt nála kézügyességben is, amelyre foglalkozásuk technikai részénél szükség volt, és kétszeresen felülmúlta a bolt kereskedelmi ügyeinek vitelében. David Ramsay mégis azt szokta mondani, hogy bár Vincent tudja jobban kettőjük közül, mit hogyan kell csinálni, Tunstall jobban ismeri az elveket, amelyek alapján cselekedni kell, és gyakran mondta Tunstallnak, hogy aki ilyen kritikai szellemmel áldatott meg, az bizonyára nem fog megelégedni a középsterű kivittel sem.

Tunstall, ahogy természete megszabta, mindig kissé bátortalanul viselkedett, mindig szorgalmasan dolgozott, és jóllehet tökéletesen udvarias volt és készséges, úgy tűnt, mintha soha nem érezné magát a helyén, míg a boltban kötelességét tette. Magas volt, jó megjelenésű, szőke hajú, formás felépítésű, szép arcú, szeme kék, tágra nyílt, orra egyenes, görögös, arca jóindulatot és értelmet sugárzott, azonban akkora komolyságot is, amely nem illett korához, és már-már bánatba hajlott. Igen jó viszonyban volt társával, és készségesen melléállt, mikor amaz belekeveredett a gyakori csetepaték valamelyikébe, amelyek, ahogy mondtuk, ebben a korban sűrűn fel-fellángoltak London belvárosában. Tunstallról köztudomású volt, hogy utánozhatatlanul forgatja a kétméteres fustélyt (az északi vidék fegyverét) s az is, hogy erős, mozgékony legény, mégis úgy tűnt, csak szükségből vesz részt rendbontásban; s ezért aztán, mivel a maga akaratából sohasem állt a többi közé verekedni és játszani, egyáltalán nem tartották olyan nagyra, mint lelkesen forgolódo cimboráját, Jin Vint. Csak Vincent közbejárásának volt köszönhető, hogy barátját nem zárták ki társaságukból a hozzájuk hasonló korú és állapotú ifjak, hiszen így is elnevezték Málé Lovagnak és Kékvérű Tunstallnak. A fiú egyébként, mivel hiányzott neki a friss levegő, amelyen nevelkedett, és az erős testgyakorlás, amihez hozzászokott, míg a szülői udvarházban lakott, fokozatosan elveszítette arcszínének frissességét, és jóllehet semmiféle kór jelei nem mutatkoztak rajta, évről évre sápadtabb és soványabb lett, s megjelenése hovatovább a megrendült egészség benyomását keltette, bár még most sem mutatta a beteg ember szokásait vagy panaszait, kivéve azt, hogy hajlott a társaság kerülésére, és arra, hogy idejét magányos tanulással töltse, inkább, mintsem társainak szórakozásához csatlakozzék, vagy épp a színházba menjen, pedig az akkoriban a mesterlegények rendes találkozóhelye volt, ahol, hiteles feljegyzések szerint, almacsutkákért verekedtek, diót törtek és zsivajgásukkal majd szétvetették a karzatot.

Ilyen volt az a két fiatalember, akik David Ramsayt vallották mesterüknek, és akikkel e derék mester reggeltől estig bosszankodott, mert egyik-másik foglalatosságuk zavarta az övét, és nem is vált javára az üzlet nyugodt, hasznos menetének.

Mindent összevéve a két legény mégiscsak szerette mesterét; mesterük is, ez a jóindulatú, bár szórakozott és rigolyás ember, szerette őket, és mikor nagy ritkán a pohár fenekére nézett, és nekihevílt az italtól, ékes skót tájszólásban egy kicsit dicsekedett is a „nyalka leginkékkal”, meg azzal, hogy milyen pillantásokat vetnek rájuk az „udvarbéli asszonszemélek”, mikor hintón a városba jönnek, s betérnek valamit vásárolni a boltba. David Ramsay ilyenkor sosem mulasztotta el, hogy kihúzza magát, ösztövé, hórihorgas alakját teljes hosszában kiegyenesítse, csontos állát ijesztő vigyorra igazítsa, és hosszú ábrázatának félrebillentésével, kicsi szürke szemének kacintásával jelezze, miszerint van ám még a Fleet Streeten más arc is, szép tekintetre érdemes, nemcsak Franké és Jenkiné. Öreg szomszédasszonya, az özvegy Simmons-né, aki, míg nyugalomba nem vonult, a Temple kényesen öltözött ficsurait látta el nyakfodorral, kézelővel, mindenféle szalagokkal, már élesebb szemmel tudta megkülönböztetni, melyiküknek mekkora figyelemmel adóznak azok az előkelő hölgyek, akik olyan gyakran járnak David Ramsay boltjába. - A Frank gyerek - mondta - a fiatal hölgyek figyelmét hívja magára azzal, hogy finom és tartózkodó, de többre aztán nem is viszi szegény fiú, mert alig van hozzájuk egy szava. Jin Vin viszont ki nem fogy a tréfából és csúfolódásból, és olyan

szíves, készséges, ügyes, meg olyan jól nevelt is amellet, úgy szökdécsel, akár az eppingi erdőben a szarvas, és úgy kacsint a fekete szemével, mint egy cigány, egyszóval az olyan nő, aki járatos a világban, nemigen említene egy napon kettőjüket. Ami meg szegény Ramsay szomszédot illeti - mondta -, hát ő derék szomszéd, az biztos, meg tanult ember, még gazdag is lehetne, ha volna elég paraszti esze, amivel a tanultságát megtámogassa, és az is biztos, hogy skót létire nem is rossz ember, de csak úgy feketélik a füsttől, szűrös a rézportól, és örökké bemaszatozta magát olajjal meg lámpakorommal, úgyhogy - Simmons asszonyság megítélése szerint - kínálhatná bár boltja minden óráját, nincs az az épeszű nőtsemély, aki hajlandó lenne egy ujjal is hozzáérni, legfeljebb tán csipesszel.

Egy nála is nagyobb szaktekintély, Benjamin Suddlechop borbély neje, Ursula, szintén így vélekedett.

Természetük és a közvélemény tanúsága szerint ilyen volt hát a két fiatalember, akik egy szép áprilisi napon, miután egy órákor kötelességtudóan felszolgálták az asztalnál mesterüknek és leányának az ebédet - mert, halljátok csak, londoni legények, ilyen szigorú fegyelemnek voltak ám alávetve elődeitek! -, s miután a két nőcseléd, a szakácsné és a mindenes, meg egy másik szolgáló, Margaret kisasszony szobalánya társaságában maguk is jóllaktak a maradékból, felváltották mesterüket, hogy a bolt külső részében kötelességüket tegyék, és az akkori szokásoknak megfelelően kérlelve és kínálgatva bátorítsák, hívogassák a járókelőket mesterük portékájának megvételére.

Könnyen el lehet képzelni, hogy ebben a szolgálatban Jenkin Vincent jóval felülmúlta zárkózott, félénk pajtását. Ez utóbbi csak nagy nehezen, kötelességszerűen tudta kimondani a szokásos formulákat, úgy szégyellte őket: - Mi tetszik, mi tetszik? Óra... zsebóra... okulár? Mi tetszik?... Zsebóra, óra, okulár?... Mi tetszik, uram? Mi tetszik, asszonyom?... Okulár, zsebóra, óra?

Ez az unalmas és száraz ismételtetés, akárhogy váltogatta is a szavak rendjét, semmitmondónak hangzott a pimasz képű, öblös hangú, fúrge eszű Jenkin Vincent változatos árusékszólásához képest. - Mi tetszik, nemesuram?... Mi tetszik, szépséges hölgyem? - mondta olyan hangon, amely egyszerre volt szemtelen és hízelgő, és úgy fuvolázott, hogy jóindulatot ébresszen a megszólítottban, de ugyanakkor mosolyra ingerelje a többi járókelőt. - Áldás, békesség, nagytiszteletű uram - mondta egy papfélenek -; a kegyelmed szemét bizonyára megrontotta a sok görög és héber betű... Vegyen David Ramsay-féle okulárt. A király... Isten áldása legyen ő szent felségén... sosem olvas enélkül görögöt vagy hébert.

- Biztos vagy ebben? - szólt az Evasham völgyéből való kövér lelkész. - Hát, ha az egyház feje viseli... Isten áldása a királyon!... én is megpróbálom, hátha nekem is jó lesz, mert bizony alig tudom megkülönböztetni egyik héber betűt a másiktól... mióta is már... mióta egyszer lázas beteg voltam. Adj egy olyat, amilyent ő szent felsége visel, kedves fiam.

- Itt van egy, nagytiszteletű uram, szolgálatjára - szólt Jenkin, előszedve egy szemüveget, amelyet áhítattal és hódolattal emelintett meg -, ezt a felséges úr épp ma három hete próbálta fel felséges orrára, de mivel a kerete, amint nagytiszteletű uram is látja, tiszta fekete borostyánból van, a felséges úr úgy mondta, hogy inkább püspöknek illik, mint világi fejedelemnek.

- Ófelsége a király - szólt az érdeemes pap - mindig is valóságos Dániel volt ítéletében. Add csak ide azt az okulárt, kedves fiam, ki tudja, milyen méltóság orrán díszileg mától számított két esztendő múlva?... Főtiszteletű atyánkfia, Gloucester püspöke nem fiatalodik az idővel. - Elővette a pénztárcáját, kifizette a szemüveget, és még peckesebb léptekkel hagyta el a boltot, mint ahogy betért oda.

- Szégyen, gyalázat - szólt Tunstall a társának -, ez a szemüveg nem ilyen öreg embernek való.



- Szamár vagy, Frank - válaszolta Vincent -, ha a derék jó doktor úrnak olvasáshoz kellett volna a szemüveg, kipróbálta volna, mielőtt megveszi. Nem látni akar ő vele, arra meg, hogy mások lássák rajta, ez éppen olyan jó, mint a legjobb nagyító a boltban... Mi tetszik? - rikkantotta, folytatva az árusítást. - Tükröt tessék a toalettjéhez, szép hölgyem, a kalapja egy kicsit félrecsúszott, kár pedig, mert egyébként dicséri ízlését. - A hölgy megállt, és megvette a tükröt. - Mi tetszik? Talán egy órát, prókátor uram, órát, amely addig szolgálja, míg egy hosszú per tart, és oly kitartó, olyan hű önhöz, mint saját ékesszólása.

- Csendesebben te - válaszolta a tisztos jogtudor, mert Vin locsogása megzavarta abban a mélyenszántó tárgyalásban, amelyet egy másik kiváló ügyvéddel folytatott. - Csendesebben! Az Ördögkocsmától a Városházáig te vagy a leghangosabb legény a városban.

- Órát - ismételte a rettenthetetlen Jenkin -, amely tizenhárom percet sem késik egy tizenhárom éves perben... Elment, nem hallja... Négykerekű rudas órát, kedves poéta úr, amelyen lemérheti, meddig bírja a hallgatók türelme következő színdarabját a Fekete Bika játékszínen. - A költő nevetett, és beletúrt nadrágzsebébe, míg végül a mélyén megtalált és előhalászott onnét egy kis pénzdarabot.

- Ihol egy ezüst, te kópé, eszem az eszedet - mondta.

- Köszönöm alássan - szólt Vin -, ha legközelebb játsszák egy darabját, majd odacsődítek egy sereg ricsajost, akik móresre tanítják a földszinten a kritikusokat s a színpadon az előkelőségeket, vagy különben égni fog a függöny!

- No hát, ez már igazán aljasság - mondta Tunstall -, kicsalni szegény verselő pénzét, mikor úgy sincs semmije.

- Megint szamár vagy - szólt Vincent -, ha nincs egy fillérje sem, amin sajtot és retket vegyen, legalább egy nappal előbb ebédel valamelyik patrónusánál vagy egy színésznél, mert öt napon hét közül úgyis ez a sorsa. Természet ellen való, hogy egy költő maga fizesse a sörét, így hát, ha én iszom el a pénzét, csak megmentem őt ettől a szégyentől, és ha a harmadik előadás estéje eljön, nem fogja megbánni, hogy kiadta azt az ezüstöt, elhiheted... De itt jön egy újabb vevőjelölt, nézd, hogy megbámult minden üzletet, mintha el akarná nyelni az árut a szemével. Ó! Megakadt a szeme a Saint Dunstan-templomon, Isten őrizz, még elnyeli a faragott képeket. Látod-e, milyen meglepetve nézi, ahogy Ádám és Éva forgatja odafönn a harangjátékot? Segíts, Frank, te sokat tanultál, találd ki, hogy kicsoda ez a fickó, a kakastollas kék kalapjával, ahogy fitogtatja, hogy nemes vérből való, Isten tudja... a szürke szeme, a kese haja, egy tonna vas a kardja markolatán... a kopott szürke kabátja, a járása, mint egy franciáé, a tekintete, mint egy spanyolé, az övéen könyv fityeg, a másik oldalon széles, puszpángnyelű tör, mutatni, hogy tanult ember is, meg a verekedést is érti. Minek tartod ezt a maskarádét, Frank?

- Faragatlan skót - mondta Tunstall -, azért jött ő is, gondolom, hogy segítsen a honfitársainak a jó öreg Anglia csontjait lerágni; afféle sáska, mint a többi, felfalni jött, amit azok meghagytak.

- Már hiába, pajtás - válaszolt Vincent -, ahogy bölcsen mondja a költő:

*Szülőházája Skócia,  
S bár koldus, csak kell fálnia.*

- Csitt, te - mondta Tunstall -, gondolj a gazdánkra.

- Ugyan! - felelte eleven pajtása. - Megvan neki a magához való esze, és hidd el, épp elég ideig élt angolok között, angolok támogatásával ahhoz, hogy ne szidjon minket azért, mert angol módra gondolkodunk. De nézd csak, a mi skótunk felhagyott Saint Dunstannal, és

felénk indul. Akármi legyek, ez aztán a nagyra nőtt, izmos legény, bár szeplős, és a nap megégette egy kicsit. Erre tart; no, várj csak, megtáncoltatom.

- Ha megpróbálsz - mondta a pajtása -, könnyen betörhetik a fejed; nem amolyan szájtáti ez.

- Füttyölök az aggodalmaidra - mondta Vincent, és azonnal megszólította az idegent. - Vegyen egy órát, nemes felföldi vitéz... vegyen órát, amelyen megmérheti a hosszú időt, mely eltelt azon áldott perc óta, hogy Berwicket elhagyta... Vegyen okulárét, amelyen át megláthatja az orra előtt heverő angol aranyat, amit csak fel kell szedni... Vegyen, amit akar, három napra hitelezünk, mert ha olyan üres is a zsebe, mint Fergus papáé, egy skótnak Londonban három nap sem kell, máris tele a zsebe pénzzel. - Az idegen komoran nézett a huncut mesterlegényre, és fenyegetően kapott a kardja után. - Vegyen orvosságot - mondta az elszánt Vincent -, ha nem akar sem időt, sem látást venni... orvosságot a kevély gyomrára, uram... a szemközti oldalon talál patikáriust.

Galenus ifjú követője, aki mesterének ajtajában állott, vászoningében, lapos sapkájában, egy nagy fa mozsártörőt tartva a kezében, rögvést elkapta a célzást, amelyet Jenkin vetett feléje, szólván: - Mi tetszik, uram? Vegyen kiváló kaledóniai kenőcsöt, *Flos sulphur, cum butyro quant, suff.*<sup>16</sup>

- Alkalmazása tetszés szerint, miután enyhén megkezelték angol tölgyfa törülközővel - mondta Vincent.

A kimért léptekkel közeledő derék skót nyugodtan viselte a városi szellemesség pergőtüzét; megállt, komor tekintettel méregette hol az egyik sértegetőt, hol a másikat, mintha visszavágásra vagy tán még tettleges bosszúra is készülődne. De halvérű volt, vagy talán csak óvatos, mert legyűrte mérgét, és fejét felvetve, mint aki semmibe sem veszi az ingerkedésüket, elindult a Fleet Streeten, hátában kínzóinak nyerítő nevetésével.

- Nem üt a skót, míg nem folyik a vére - mondta Tunstall, aki észak-angliai származása révén minden közmondást ismert azok ellen, akik nála is északabbra laktak.

- Hitemre, nem tudom - mondta Jenkin -, ez az ember, úgy látszik, veszedelmes, nem jut messzire, míg be nem veri valakinek a koponyáját. Figyelj csak! Hallod?

Valóban, a Fleet Streeten végigharsogott a jól ismert kiáltás - Botra, legények! Botra, legények! -, Jenkin, felkapta a botját, amely kéznél volt a pult alatt, szólt Tunstallnak, hogy fogja a magáét, kiszökött a kisajtón, amely a külső boltból nyílt, és szaladt, ahogy tudott, a verekedés helyszíne felé, maga is visszhangozva a csatakiáltást, miközben könyökével félrelökött, jobbra-balra taszított mindenkit, aki csak útjába került. Társa előbb szólt mesterüknek, hogy nézzen az üzletre, aztán Jenkin nyomába eredt, és szaladt utána, csak hogy jobban ügyelt nála a mások biztonságára és nyugalma; míg az öreg David Ramsay,<sup>17</sup> kezét-szemét égnek fordítva, zöld kötenyt kötött maga elé, az üveget, amelyet épp tisztított, a köténye felső részébe rejtette, és kijött ingóságainak védelmére, régi tapasztalatból tudva, hogyha egyszer a „botra” kiáltás elhangzik, nemigen számíthat segédeknek közreműködésére.

---

<sup>16</sup> Kénvirág kellő mennyiségű vajjal.

<sup>17</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: III. David Ramsay.

## Második fejezet

*Ez itt, uram, a Vének egyike,  
Pénzforgatásban esze jól forog,  
S gyűjt kincsre kincset. Egyetlen hibája  
Csupán a préda jótékonykodás,  
Mely fürkész szüntelen, hogy feltalálja,  
Amit a bölcsebb látva sem vesz észre.*

(AZ ÖREG HÁZASPÁR)

Az öreg úr dohogva tett-vett üzletében, bosszúsan és panaszosan, hogy ily hirtelen faképnél hagyatva félbe kellett szakítania elvont tanulmányait; s mivel még mindig a fejében kavargtak a megkezdett számítások, furcsán elegyítve dünnyögte maga elé a soron levő aritmetikai műveletet, a járókelőkhöz intézett felszólításokat és a semmirekellő segédekre szórt szidalmakat, ahogy épp eszébe jutott: - Mi tetszik, uram? Hölgem, mi tetszik?... falióra, asztali óra... éjjeli óra... nappali óra?... *Ha a kerék 48, az ellennyomaték 8, kalapács 48...* Mi tetszik, tisztelt uram?... *a hányados, a szorzandó...* Ezeknek a csirkefogóknak is épp ebben a minutumban kellett elpárologni... *mivel a gyorsulás 5 perc, 55 másodperc, 53 harmad, 59 negyed...* de elhúzzom a nótájukat, el én, ha visszajönnek, a halhatatlan Napier csontjaira!

Az öreg filozófus zaklatott elmélkedését ekkor egy komoly, igen tisztos megjelenésű polgár szakította félbe, aki a boltba lépven, bizalmasan köszöntötte: - Adj' isten, Davie, öreg barátom -, majd megkérdezte, mi baj, mitől van úgy kikelve magából, és szívélyesen kezét szorított vele.

Az idegen ruházata, bár sötét, gazdagabb volt a szokásosnál. Hasításos nadrágja fekete bársonyból való, bíborszínű selyemmel szegélyezve, amely díszítés a hasítékokon kivillant. Dolmánya bíborszín szövetből volt szabva, rövid köpenye pedig fekete bársonyból, ugyanabból, amiből a nadrágja, és mindkettőt sok apró, finom ötvösmunkával készült ezüstgomb díszítette. Háromsoros aranylánc függött a nyakában, és kard, tör vagy efféle helyett evéshez szolgáló kést viselt az övé, valamint egy kis ezüsttokot, amely feltehetőleg írószerszámokat tartalmazott. Udvari titoknak, állami tisztségviselőnek lehetett volna nézni, de mélyen lehúzott, lapos, dísztelen kalapja, és gondosan tisztított, fénylő, fekete cipője mutatta, hogy a polgárvárosból való. Arányos alkatú ember volt, középmagasságú, s úgy látszott, jól szolgál az egészsége, bár már benne járt a korban. Arckifejezése bölcsességre és jó kedélyre vallott, és tisztos öltözte jól illett egyenes tekintetéhez, pirosposzgás arcához, ősz hajához. Első szavait skótosan ejtette, de nem lehetett tudni, vajon csak tréfálkozik-e, vagy ez lenne valóban az anyanyelve, mert egyéb beszédébe kevés tájszólás vegyült.

Tisztos, komoly barátjának tudakozódására Ramsay mester sóhajtott egy nagyot, és válaszképp elismételte a kérdést:

- Hogy mi van a bajomra? Minden, George mester, minden! Azt mondom, az ember akár Tündérszágban is üdögelhetne, ahogy itt, Farringdonban. Mert a segédem már manóvá lett mind a kettő. Csak elibém állnak, oszt köddé válnak megin, mint a barboncások; nem különbek ezek, mint az ollan veszekedett óra, amébe nincs fékezőkerék. Ha egy labdát látnak, azt nekik arrább köll rúgni, ha barmot, addig ingerkedni, míg meg nem vadul, ha csörfös asszonyt, meg köll buktatni, ha embert, be köll verni a fejt: ez a Jenkin tüstént szalad, a Francis Tunstall meg megy utána. Már azt hiszem; kedves komám uram, hogy a díjbirkózók

meg a szemfényvesztők, medvetáncoltatók is összeálltak ellenem mind, ahányan vannak, mert tízszer is elmennek a házam előtt, míg másutt egyszer. Az a talján böhönc is, Punchinello vagy kicsoda, amikor...

- Jól van, no - szólt közbe George mester. - Inkább azt mondd el, most mi történt!

- Most, tudomisen - válaszolt Ramsay -, valami tolvajt kiáltottak vagy gyilkost (de remélem is, hogy volt rá okuk ezeknek a ragyaverte angoloknak), engem meg kizökkentettek egy olyan számításból, amilyenben halandó ember még el nem mélyedt, azt mondhatom, George uram.

- Ugyan, ugyan - válaszolt George mester -, légy egy kicsit türelemmel, hisz az idővel kereskedsz, vagy mi, úgy hajtod, ahogy csak neked tetszik, ha gyorsan akarod, gyorsan, ha lassan, lassan; ha valaki, hát te aztán nem panaszkodhatsz, ha egy kis időd kárba vész... De lám, már jönnek is a legények... egy embert hoznak, nocsak, aligha meg nincs halva... nagy rosszaságot műveltek, attól tartok.

- Minél nagyobb rosszaság, annál jobban örül a lelkük - zsörtölődött a vén órás. - De azért csak örülök, hogy nem őket ütötték agyon... Hát ti minek hozzátok ide ezt a halottat? - szólt ezután két legényéhez fordulva, akik a tetemet hozták, míg mögöttük pajtásaik nagy csoportja tülekedett; némelyiken ugyancsak meglátszottak a verekedés nyomai.

- Nem halt ez még meg, uram - válaszolta Tunstall.

- Akkor meg vigyétek a patikába - válaszolta a mester. - Azt gondolod, hogy az ember életét is csak úgy föl tudom csavarni, mint az órát, hogy járjon?

- Kedves szomszéd - mondja a barátja -, tartsd most már itt inkább, hisz úgy látom, csak elalélt.

- Elalét? - szólt Ramsay. - De mért épp az utcán alét el? Dejsz én nem bánom, ha úgy tetszik George uramnak, én itt akár a St. Dunstan egyházközség összes halottját is elszállásolhatom... Mondjátok meg Sam Porternak, hogy eztán majd ő nézzen a boltra.

Így szólt, és az ájult embert, vagyis azt a skótot, aki nem sokkal azelőtt a segédek tréfáinak pergőtüzében arrébb sétált, most az ezermester boltjának hátsó részébe vitték, és ott leültették egy karosszékbe, addig is, míg az átellenben lakó patikárius el nem jön, hogy megorvos-ságolja. Ez az úr (ami a tanult emberek közt bizony előfordul néhanap), inkább tudákos volt, mint tudós, és sinciputról, occiputról, cerebrumról és cerebellumról<sup>18</sup> kezdett el beszélni, míg csak ki nem merítette David Ramsay amúgy is rövid türelmét.

- Bumm ide, bumm oda - mondta ingerülten -, mit ér ennek London minden csimbummja, ha nem rak legalább egy tapaszt a fejire?

George mester ellenben a maga buzgólkodását jobb irányba fordítva, azt kérdezte a gyógyszerésztől, nem lenne-e tanácsos, hogy a beteget megköpölyözzék, mire a gyógyszerész tudós embere ümgetett egy kicsit, de mert a döntés sürgős volt, és hirtelenjében ő sem tudott okosabbat kitalálni, azt válaszolta, hogy az mindenesetre megszüntetné a vértolulást az agyban, vagyis cerebrumban, ha ott a kiömlött vér leülepedési tendenciát mutat, és ezáltal nyomást gyakorol a nemes szervre. Szerencsére e művelet végrehajtásához értett is, és miután Jenkin Vincent (akinek nagy tapasztalata volt betört fejek körül) segédkezett mellette bő vízzel és ecettel, amit ugyanolyan tudományos szakszerűséggel alkalmazott, mint a mai ringsegédek az ökölvívók mellett, emberünk egyszerre csak kiegyenesedett ültében, összevonta

---

<sup>18</sup> Homlokcsontról, nyakszirtecsontól, nagyagyról, kisagyról.

magán a kabátot, és körültekintett, mint aki igyekszik összeszedni az eszét, és feleleveníteni az emlékezetét.

- Legjobb lenne lefektetni a kis szobában, a dikóra - szólt Mr. Ramsay vendége, aki úgy látszik, tökéletesen ismert minden alkalmatosságot, amivel a ház szolgálhatott.

- Szívesen átadom neki a magam helyét - mondta Jenkin, mert a kis szobában a két segéd együtt aludt az említett dikón -; én meghálok a pult alatt.

- Én is ott alszom - mondta Tunstall -, hadd aludjon szegény ember kényelmesen az éjjel.

- Az alvás - mondta a gyógyszerész - Galenus véleménye szerint *restorativum*, valamint *remedium contra febres*, és a legtermészetesebben a dikón érhető el.

- Ha jobb alkalmatosság nem találtatik - mondta George mester -, hanem ez a kettő igazán derék legény, hogy ilyen készségesen átadják a fekvőhelyüket. Rajta, vegyék le róla a kabátot és fektessük le: én addig, Ramsay szomszéd, elhívatom dr. Ivringet, a királyi seborvost, nem lakik messze, így én is kiveszem a részem a samaritánusi kötelességekből.

- Nos, uram - mondta a gyógyszerész -, ha tetszik, igénybe veheti másnak a tudományát is, nincsen ellenemre, hogy dr. Ivringgel, vagy bárki más tanult orvosi személlyel konzíliumot tartsak, valamint az sem, hogy bármely szükséges orvosságot az én apotékámban vegyenek meg. Azonban akármit szólna is ellene dr. Ivring, aki, ha jól tudom, Edinburghben tanult, vagy bárki más orvos, akár angol, akár skót, az alvás, idejében alkalmazva, *remedium contra febres* azaz *sedativum* és *restorativum*<sup>19</sup> is egyszersmind.

Ezután eldarált még néhány tudós szót, majd Ramsay mester barátjához fordulva, latin tudományánál jóval érthetőbb angol nyelven, azzal fejezte be a mondókáját, hogy őt fogja megrendelőjének tekinteni, ami az orvosságokat, a segítséget és az ápolást illeti, mellyel eddig szolgált, vagy ezután szolgál majd az ismeretlen páciensnek.

George uram erre csak azt felelte, hogy legyen szíves, küldje el a számláját eddigi munkájáért, a továbbiakban azonban ne fárasssa magát, míg érte nem küldenek. A patikáriusnak eleinte nem nagy véleménye volt az alkalmi páciens fizetőképességéről, mert ahogy a kabát félre-csúszott rajta, meglátta alatta rossz állapotban levő fehérneműjét, de mihelyt észrevette, hogy a gazdag polgár oltalmában áll, vonakodott lemondani az ápolásáról, úgyhogy George uramnak egy kurta, szigorú intésére volt szükség (amilyen kiteltt tőle, ha az alkalom úgy kívánta, akármilyen derűs kedélyű volt is), hogy a Temple-Barnak ez az Aesculapiusa végre hazaballagjon.

Miután Mr. Raredrenchtől így megszabadultak, a további segédkezés Jenkinre és Francisre maradt, akik igyekeztek volna levenni a páciensről hosszú, szürke köpenyét, de amaz erélyesen védekezett. - Inkább az ielemet - motyogta alig érthetően -, inkább az ielemet. - Ahogy felsőruháját mindenáron magán akarta tartani, a kabát, mivel túl gyenge állapotban volt ahhoz, hogy sok huzavonát kibírjon, hamarosan kettérepedt, amittől a beteg csaknem újra elájult, aztán ült ott előttük, olyan ingben, amelynek toldott-foldott, nyomorult látványa egyszerre indította őket szájalomra és nevetésre, s nyilvánvalóvá tette, hogy a szegény ördög miért nem akart megválni a kabátjától, amely, akárcsak a jótékonyság erénye, sok tökéletlenséget fedett volna el.

Az ember elnyúlt fehérneműjére szegezte a szemét, és lelepleztetése miatt láthatólag annyira szégyellte magát, hogy miközben foga között azt motyogta, elkésik valahonnét, fel akart állni, hogy elhagyja a helyiséget, ezt azonban könnyűszerrel megakadályozta Jenkin Vincent és a

<sup>19</sup> Lázcsillapító... nyugtató... erősítőszér.

társa, ugyanis George úr intésére megfogták és visszanyomták a székre. A beteg előbb körbeforgatta a fejét, azután ernyedten hangon, parasztos északi tájszólásban, így szólt: - Hát ez miféle dolog, urak, így bánnak ebben a városban az idegennel, a vendéggel? Beverték a fejem, összeszabták a ruhámat, most meg még korlátozzák a személyes szabadságomat is! Annak volt igaza - folytatta pillanatnyi szünet után -, aki azt mondta, hogy ha Londonba kimegyek az utcára, a legrosszabb ruhámat vegyem föl, és ha tudtam volna rosszabbat keríteni, mint ez a vacak - („No, az nehéz lett volna” - súgta Jin Vin a pajtása fülébe.) -, az még jobb lett volna, ahogyan itt ráncigálják az embert, mert a becsülethez, a jómodorhoz, ahhoz nincs eszük.

- Igaz, ami igaz - szólalt meg Jenkin, mert nem bírta ki tovább, jóllehet az akkoriban megkövetelt fegyelem az ő állapotán levőknek olyan tiszteletteljes zárkózottságot és alázatot írt elő a szülők, a mester és az idősebbek jelenlétében, hogy olyat a mi korunk hírből sem ismer - ; igaz, ami igaz, a jó úr ruhája nem az a fajta, amelyik sok kezelést elviselne.

- Csend legyen, fiatalember - szólt George mester rendreutasító hangon -, sose csúföld az idegent és a szegényt... nem ért még utol a balszerencse... nem tudhatod, hogy mielőtt meghalsz, milyen országba utazol, és milyen ruhát viselsz még.

Vincent lehajtott fejjel tűrte el a rendreutasítást, az idegen azonban nem fogadta szívesen az őt védő szavakat.

- Idegen vagyok, uram, annyi szent - mondta -, bár úgy tartom, hogy ahhoz képest igen megihitten bántak velem ebben a maguk városában, de ami a szegénységemet illeti, azt hiszem, senki se szidhat szegénynek, míg nem nyúlok a más ember pénzéhez.

- Tetőtől talpig skót - suttogta George úr David Ramsay felé hajolva -; gőgös és szegény.

David azonban már elővette tábláit és ezüsttollát, és oly mélyen belemerült számításaiba, melyek során a matematika egész számtárán végigszántott, az egyestől a milliókig, billiókig és trilliókig, hogy nem is hallotta barátja megjegyzését, nem is válaszolt rá; és így az, mivel látta, hogy barátja lélekben nincs jelen, újra a skóthoz fordult.

- Nem tudom, Jockey, ha egy idegen meg akarna ajándékozni egy aranytallérral, vajon a fejéhez vágnád-e?

- Nem, uram, ha becsülettel meg szolgálhatom - mondta a skót -, mindent elvégzek én, amit tudok, hogy haszon legyen belőlem, pedig jó házból való vagyok, és meglehetősen jobb nevelésben is volt részem, mint akárkinek.

- Nocsak - szólt a kérdező fél -, mely ház mondhatja magáénak azt a dicsőséget, hogy uraságod belőle származott?

- Címeresnek címeres, ahogy a komédia mondja - suttogta Vincent a társa fülébe.

- Gyerünk, Jockey, ki vele - folytatta George úr, észrevévén, hogy a skót (honfitársainak gyakori szokása szerint) az egyenes kérdésre általában nem válaszolt rögtön, hanem kicsikét húzta az időt.

- Nem vagyok én Jockey, amint az úr se John - mondta végre az idegen, mintha azért sértődött volna meg, mert azon a néven szólították, mely akkoriban, mint ma a Sawney, általában a skótok csúfneve volt. - Az én nevem, ha tudni akarja, Richie Moniplies, és a régi, nagy hírű Castle Collop a szülőházam, akit Edinburghben a Nyugati Kapu körül jól ismer mindenki.

- Mit nevezel Nyugati Kapunak? - kérdezősködött tovább George úr.

- Megkövetem az urat - szólt Richie, aki eléggé összeszedte már magát ahhoz, hogy észrevegye George úr tehetős külsejét, s így udvariasabb igyekezett lenni, mint kezdetben -, a Nyugati Kapu a város egyik kapuja, mint azok a téglából rakott nagy boltos kapuk, akik itt a király palotája előtt vannak, de a Nyugati Kapu kőből van ám, meg szebben is van építve, meg az építkezése jobban kicifrázva.

- Bolond beszéd, hisz a whitehalli kaput a nagy Holbein tervezte - válaszolt George úr -, aligha az ütéstől össze nem rázkódott az agyvelőd, barátocskám. Majd még azt is mondod, hogy Edinburghben is van olyan jó, hajózható folyó, mint a Temze, s annyi hajó rajta!

- Méghogy a Temze - kiáltotta Richie kimondhatatlan megvetéssel -, jól gondolja, uram, áldja meg az ég, Edinburghben bizony hogy ott van a Leith-vize meg a Nor-loch!

- Meg a Tocsogó, meg a Vályoggödör, meg a Kacsásztató, te sehunnai - felelte George úr erős, természetes skót tájszólással -, az ilye csavarguk, mint te, ezek hoznak szégyent országunkra, ezzeja firlefancos viselkedésükkee!

- Bocsánat, uram - mondta Richie, mert ugyancsak meglepte, hogy akit délvidékinek gondolt, törölmetszett skótnak bizonyult -, bizony azt hittem, hogy nagyságod angol! De hát nem tudom, mi rossz van abban, ha valaki idegen országban, ahol mindenütt csak csepeül a hazáját, igyekszik annak hírit-nevit védeni.

- Mért, talán dicsőségére szolgál a hazának, hogy olyan hazug, dicsekedő fiai vannak, mint te? - szólt George úr. - De sebj, ne búsulj... honfitársaddal találkoztál, hát barátot is találtál, ha ugyan kiérdemled... különösen pedig, ha a kérdéseimre az igazat feleled.

- Nem tudom, mire volna jó, hogy nem-igazat szóljak - mondta az érdeemes észak-britanniai.

- Akkor hát, lássuk csak - kezdte George mester -, én azt hiszem, hogy te az öreg Mungo Moniplies mészáros fia vagy, azé, aki ott lakott a Nyugati Kapunál.

- Varázsló az úr - szólt Richie elvigyorodva.

- Hogy volt merszed jó apádat megtenni nemes úrnak?

- Nem is tudom, uram - szólt Richie fejét vakarva -, itten, délen sokat hallani valami Warwick grófról, Guy, úgy hívták, azt hiszem... nagy híre van neki, mivel barmot, vadkant, afféléket sokat levágott; nohát higgye el, az apám több tehenet, meg kandisznót vágott le, meg bikát, borjút, juhot, birkát, bárányt, disznót, többet, mondom, mind az összes angol urak együttvéve.

- A pokolba is! Ravasz kópé vagy - szólt George mester -, de azt mondom, fékezd a nyelved, és szelídebben válaszolgass. Az apád becsületes polgár volt, mestere a szakmájának: nagy kár, hogy a fiát ilyen koldus öltözetben kell látnom.

- Uram, mit számított az - mondta Richie Moniplies, ruhájára pillantva -, nem számított: országunkba most a szegény polgár fiának ilyen a libériája... már amilyet a Boldog Szükség ránk ad... legyünk türelmesek! Mióta a király elgyütt Skóciából, annyira lelappadt a vevőforgalom Edinburghben, hogy szénát vágnak a Keresztnél, és hagymát lehet szedni a Szénapiacon. Azt a helyet meg, ahol az apám üzlete volt, akkora fű verte föl, hogy a barmok, amiket ő levágott, bőven legelhettek, meg is elégedtek volna belőle.

- Ez bizony így igaz - szólt George úr. - Amíg mi meggazdagszunk idefenn, addig odahaza a hajdani szomszédaink családjukkal éhen vesznek... Többet kellene erre gondolnunk... Hát az hogy esett, hogy a fejed betörted, Richie? Valld ki őszintén.

- Igazat mondok én, uram, nem hazudok - válaszolt Moniplies -, csak mentem végig ezen az utcán, de mindegyik engem nyűtt a viccelődésével meg egyéb zshiványsággal. Gondoltam

magamban, sokan vagytok ti ahhoz, hogy kibánjak veletek, bárcsak elkaphatnám valamelyiket a Barford Parkban vagy a Vennelnél, megtaníttanálak benneteket kesztyűbe dudálni. Akkor egyszerre egy szerencsétlen vén fazekas állít elém, és egy cserépmalacot kínál, azt mondja, abba tegyem a skót kenőcsömet; erre persze mellbe löktem, az a szegény teszefosza meg bevágódott a többi malacai közé, és összetört vagy húszat. Akkor aztán rám jött az egész utca, és ha ez a két úr nem segít ki a bajból, úgy eloltják a gyertyámat, mint annak a rendje. Hanem épp akkor, mikor megfogták a karom, hogy kivonszoljanak abból a kavarodásból, akkor suhintott fejbe egy balkezes csónakos, úgyhogy elvágódtam.

George mester a legényekre nézett, mint aki ellenőrizni akarja, hogy igaz-e a történet.

- Igaz, amit beszél, uram - mondta Jenkin -, csak ezekről a malacokról nem hallottam egy szót se... Azt beszélték, hogy összetört valami edényeket, meg hogy (bocsánat, uram) a skót nem tűri, hogy másnak jól menjen sora.

- Mit mondtak, mit sem, nem számít, derék legény vagy, hogy pártját fogod a gyengébbnek. Te, pedig, hallod-e - folytatta George úr honfitársához fordulva -, holnap délelőtt eljössz hozzám, itt lakom nem messze.

- Szolgálatára, uram - mondta a skót, és mélyen meghajolt -, már úgy értem, ha a nagyságos gazdám is megengedi.

- A gazdád? Van más gazdád is, mint a Szükség? Hát nem azt mondtad, hogy az ő libériáját viseled?

- Igaz, úgy is mondhatnám, már megkövetem az urat, hogy én két urat szolgálok - mondta Richie -, mert a gazdám is, én is csak egy boszorkának a szolgálai vagyunk, pedig azt hittük, sose látjuk többet, mikor eljöttünk Skóciából. Így amint látja, uram, Éhkopp szakácsnál kuktálkodom, ahogy odahaza mondjuk, mert hogy szolgának vagyok a szolgálja.

- S hogy nevezik a gazdád? - szólt George; majd amikor észrevette, hogy Richie habozik, gyorsan közbevágott: - Hát, ha titok, ne áruld el.

- Olyan titok az, amit nem éri meg megtartani - mondta Richie -, de hát, tetszik tudni, nem bírja a mi északi gyomrunk, hogy más is lássa a bajunkat. Az én uramnak ugyan csak most szorít a csizma, jelenleg - tette hozzá, és a két angol mesterlegényre pillantott -, merthogy nagy pénze van a királyi kincstárban, azazhogy - suttogta George mesterhez hajolva - a király tartozik neki jó summa ezüsttel, csak hát, úgy látszik, nehéz lesz azt tőle visszareklamálni. Az ifjú Lord Glenvarloch a gazdám.

George mesteren látszott, hogy meglepődik e név hallatán. - Micsoda, az ifjú Lord Glenvarloch kíséretébe tartozol, s ilyen koldusgúnyában jársz?

- Úgy bizony, de én is vagyok aztán minden kísérete, ez idő tájt; bárcsak jobban menne a sora, nem bánnám azt se, ha én úgy maradnék, ahogy vagyok.

- Mikor a fiatal lord édesapját utoljára láttam, négy úr és tíz lakáj szolgált - mondta George mester -, csak úgy suhogott rajtuk a sok csipke és bársony. No de ez a világ változandó, jobb vár odafönn... Lám, az ősi Glenvarloch-ház, amely ötszáz évig szolgált királyt és hazát!

- Ezerig, úgy is mondhatná nagyságod - vélekedett a szolgál.

- Azt mondom, barátom, amit igaznak tudok - szólt a polgár. - Se többet, se kevesebbet. Úgy látom, hogy összeszedted már magad; lábra tudsz-e állni?

- Kutya bajom, uram - mondta Richie -, csak megszedültem ekkicsit. Én a Nyugati Kapunál nevelkedtem, elbír az én koponyám nagyobb bűbot is, olyat, amibe egy ökör belerogyna.



- Hol szállt meg a gazdád?

- Megkövetem az urat, egy kis parti házikóba fészkelődtünk el - válaszolta a skót -, e szűk sikátor végén, amelyik levisz a vízhez, igen rendes házigazdánál, John Christie-nek hívják, hajófelszereléssel kereskedik. Az apja Dundeeba való. Az utca nevét nem tudom, csak azt, hogy szembe van azzal a nagy templommal, és ne tessék elfeledkezni róla, hogy ott csak a pusztá nevünkön ismernek ám, Mr. Nigel Olifauntnak, mert most nem mutatkozunk a világ előtt, pedig Skóciába Lord Nigelok vagyunk ám.

- Bölcsen teszi a gazdád, hogy rejtekben marad - mondta a polgár. - Majd csak megtalálom a szállást, ha nem is magyaráztad el valami pontosan, hol van. - Így szólván, egy pénzdarabot csúsztatott Richie Moniplies markába, és lelkére kötötte, hogy siessen haza, s ne keveredjék többet verekedésbe.

- Vigyázok én, uram - szól Richie, fontoskodó arccal -, mivelhogy megbízatásom van. Isten megáldja, és köszönöm szépen a két úrnak itten, hogy...

- Kikérem magamnak, nem vagyok én úr - mondta Jenkin, fejébe csapva a sapkáját -, inkább megmaradok londoni mesterlegénynek, és remélem, hogy valamikor mester válik belőlem. Frank, ha akarja, mondja magát úrnak.

- Csak voltam úr - mondta Tunstall -, bár remélem, azóta sem tettem semmi olyant, ami úriemberhez méltatlan volna.

- No én aztán nem bánom, ahogy maguknak jobban tetszik - mondta Richie Moniplies -; én maguknak kettőjüknek sokkal tartozom, és annyi szent, hogy nem felejttem el, ha most keveset is szólhatok róla... Jó éjszakát, kedves hazámfia. - S így szólván szakadt zekéjének ujjából előnyújtotta hosszú, csontos kezét; az inak úgy kidudorodtak rajta, mint a sodrott kötél. George mester szívélyesen megrázta a feléje nyújtott kezét, Jenkin és Frank pedig eközben egymásra hunyorított.

A vendég még köszönetet szeretett volna mondani az üzlet tulajdonosának is, de mivel a mester, amint Richie utóbb mesélte, „Ubbele vót bújva a könyvibe, mind aki abba keresi az eszit”, elég udvariasságnak tartotta, ha megemelinti a kalapját, pontosabban csak megérinti az üdvözlés jeléül, és kiment a boltból.

- Íme, skót Jockey, minden jó és rossz tulajdonságával együtt - mondta George uram David uramnak, aki (talán maga sem tudva róla) most egy percre abbahagyta a számításait, amelyekkel foglalatostkodott, és tollát egy hüvelyknyi magasságban a számológépek fölött tartva, olyan üres tekintettel meredt barátjára, amely semmi esetre sem vallott arra, hogy megértené vagy érdekelné, amit mondanak neki. - Ezen az emberen - folytatta George mester, mert nem vette észre, hogy barátja mennyire el van merülve gondolataiban - jól meglátszott, hogy skót büszkeségünk és szegénységünk hogyan tehet bennünket hazug kérkedőkké. És mégis ez a szolga, akinek, ha angolokkal beszél, minden harmadik szava képtelen dicsekedés, a gazdáját, hidd el, odaadóan és hűségesen követi, és hideg szélben talán nemegyszer meg is vált a köpenyétől a kedvéért, még ha ő maga „*in cuerpo*”<sup>20</sup> ment is, ahogy a spanyolok mondják. Milyen különös, hogy bátorsága és hűsége mellé... mert bizonyos, hogy ez a fickó derék szolga... ilyen hencegő, hetvenkedő hajlam társul... Barátom, David, úgy látszik, nem figyelsz rám.

- Dehogynem, hogyne figyelnék - szólt David. - Mivel a nap huszonnégy óra alatt járja körül az óralapot, és számítsunk még a holdra ötven és fél percre...

---

<sup>20</sup> Csupaszon.

- Ember, te a hetedik mennyországban vagy - szólt a társa.

- Bocsáss meg - mondta David. - Ha az A kerék huszonnégy óra alatt fordul körbe... megvan... B kerék pedig huszonnégy óra ötven és fél perc alatt... akkor ötvenhét-hétfőhöz veszünk ötvennégyet, amiként ötvenkilenc-hétfőhöz huszonnégy óra ötven és fél percet vagy majdnem pontosan... nagyon kérek, George mester, bocsáss meg, és szép jó éjszakát kívánok.

- Jó éjszakát! - mondta George mester -; hisz jó napot sem köszöntél még. Gyere, öreg barátom, tedd félre ezeket a számológépeket, még baj lesz a belső szerkezettel a koponyádban, ahogy derék honfitársunknál meg a külső héjjal volt a baj. Jó éjszakát, no persze! Nem megyek el olyan könnyen. Azért jöttem, barátom, hogy itt uzsonnázzam nálad, és meghallgassam a keresztlányom, Margaret kisasszony lantjátékát.

- Teremtő atyám! Hogy belemerültem, George uram, de hisz ismersz - mondta Mr. Ramsay. - Mikor a kerekek elkapnak, hát akkor...

- Még jó, hogy nem nagyobbak azok a kerekek - mondta a barátja, miközben Ramsay végre magához tért számításaiból, s fölvezette a hátulsó kis lépcsőn az első emeletre, ahol a lánya és kevés szolgáló személyzete lakott.

A legények újra elfoglalták helyüket a külső boltban, felváltották Sam Portert, és Jenkin így szól Tunstallhoz:

- Láttad-e, Frank, egykettőre milyen puszipajtása lett koldus honfitársának az öreg aranyműves? Kicsoda rázna ilyen barátságosan kezét egy szegény angolra, ha olyan gazdag, mint ő? Azt mondom, a skótoknak ez a legszebb vonása: ami csak telik tőlük, mindent megtesznek, hogy kisegítsék egymást a bajból. Pedig az ujjuk hegyét sem nedvesítenék be, ha egy délvidékit, ahogy minket neveznek, kellene kihúzni a vízből. De ebben George mester csak félig skót, mert úgy tudom, hogy sok angol emberrel is jót tett.

- Hanem ide figyelj, Jenkin - mondta Tunstall -, azt hiszem, te is csak félig vagy angol. Hogy jutott eszedbe, hogy egy skótért verekedj?

- Te is csak azt csináltad - válaszolta Vincent.

- Hát, te kezdted, különben pedig nem cumberlandi szokás, hogy ötvenen menjenek egyre - válaszolta Tunstall.

- De nem is Christ Church-i - mondta Jenkin. - Éljen a tiszta játék, éljen Anglia! Különben meg hadd áruljak el egy titkot: a beszédének olyan szépséges csengése volt (a tájshallást értem), hogy eszembe hozta valaki más beszédét, olyan hangot, ami nekem kedvesebb, még sokkal, de sokkal kedvesebb, mint a St. Dunstan-templom utolsó harangütése azon a napon, mikor a mester úrnál kitelik az időm. No! Sejtet már, kire gondolok, Frank?

- Nem én. Igazán nem - válaszolta Tunstall. - Gondolom, skót Janet-re, a mosónőre.

- Miket beszélsz, Janet, meg a ruháskosara!... Dehogyan! Utálatos vagy, se látsz, se hallasz: hát nem érted, a szép Margaret kisasszonyt gondolom!

- Hm! - válaszolt Tunstall szárazan.

Jenkin élénk fekete szemében méreg villant, melybe egy kis gyanú is vegyült.

- Hm!... Mit jelent az, hogy hm? Talán én lennék az első legény, aki később a mestere lányát vette feleségül?

- Azok, úgy gondolom, meg szokták tartani a titkukat - mondta Tunstall -, legalább addig, míg az idejük kitelt.

- Megmondom én, hogy van, Frank - válaszolt Jenkin élesen -, titeket, úrféléket, már pólyás korotoktól arra nevelnek, hogy erre intsetek, arra mutassatok; nekem bizony nem szokásom, és nem is lesz soha.

- No, akkor ott a lépcső - mondta Tunstall szárazon -, eridj csak fel a mesterhez, és kérd meg rögvést Margaret kisasszony kezét, majd meglátjuk, hogy ő merre int, és merre mutat.

- No, azt már nem - felelte Jenkin -; azért olyan ütődött nem vagyok. De ha eljön az időm, szólok, és az összes cumberlandi grófcsemete sem állhatja az utam, abban biztos lehetsz.

Francis nem válaszolt, folytatták hát a műhelybeli munkájukat, és a járókelők szölongatását.<sup>21</sup>

---

<sup>21</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: IV. George Heriot.

## Harmadik fejezet

BOBADIL *Nagyon megkérem, ha valami ismerős úriemberrel találkozik, nehogy tudomására hozza, hol lakom.*

MATTHEW MESTER *Kicsoda, én, uram?... Még ilyet, uram!*

(BEN JONSON)

Másnap reggel az ifjú Lord Glenvarloch, más néven Nigel Olifaunt, szomorúan, magányosan üldögélt John Christie hajókellék-kereskedő házában bérelt kis szobájában, amely szállást a becsületes kalmár, talán azon mesterség iránti hálából, amelynek megélhetését köszönhette, csaknem szakasztott olyanra építtetett, mint egy hajókabin.

A ház a Szent Pál-kikötő szomszédságában állt, épp a végében az egyik tekervényes, szűk utcácskának, amilyenek (míg aztán az 1666-os nagy tűzvész el nem törölte a föld felszínéről a városnak azt a részét), kis, sötét, nedves, egészségtelen sikátorok lévén, egész labirintust alkottak, melynek egyik vagy másik szögletében mindig ott ólálkodott a pestis, éppúgy, mint manapság Konstantinápoly sötét zugaiban. John Christie háza azonban a folyóra nézett, s így megvolt az az előnye, hogy szabadon járt ott a levegő, persze azért magába vette azon árucikkek bűzös páráját, amelyekkel a hajókellék-árus kereskedett, meg az erős kátrányszagot, és apálykor a sár és iszap szagát.

Eltekintve attól, hogy lakását nem emelte meg a dagály, és nem feneklett meg apálykor, az ifjú lordnak majdnem olyan kényelmes szállása volt, mint nemrég a kis kereskedő hajón, amelynek utasaként Fife grófságból, a messzi Kirkcaldy városából, Londonba érkezett. Derék házigazdája, John Christie mindennel bőségesen ellátta, jobban is, mint a fizetségért járt volna, mert Richie Moniplies nem tartotta szükségesnek, hogy gazdája inkognitóját teljességgel titokban tartsa, legalábbis nem annyira, hogy a becsületes kereskedő ne sejttesse, miszerint vendége sokkal magasabb rangú ember, mint aminőnek öltözete mutatja. Ami feleségét, Nelly asszonyt illeti, e kerekded, begyes, víg kedvű nőszemélyt, akinek fekete szeme, szoros, szépen csipkézett pruszkijja, zöld köténye és finom csipkével szegett piros szoknyája volt, megfelelőképp rövid ahhoz, hogy láttassa a rövid sarkat és a karcsú, tiszta bokát, ahogy fényesre kefélt cipőjéből kilátszott - ő természetesen érdeklődött a fiatalember iránt, aki amellet, hogy igen szemrevaló, szelíd természetű, és a ház nyújtotta kényelemmel könnyen kielégíthető ifjú úrnak látszott, rangban és magaviseletben is nyilvánvalóan messze fölötte állt a kereskedőhajók kormányosainak (egyől egyig kapitánynak nevezték magukat), akik a kiadott lakrész megszokott bérlői voltak. Valahányszor egy ilyen bérlője elköltözött, biztosra vehette, hogy szépen súrolt padlója csupa dohánymaszat (mert Jakab király tilalma ellenére a dohány mindinkább ismertté és keresetté vált), és legszebb függőyei csak úgy bűzlenek a holland gintől meg a különféle pálinkáktól, ami miatt mindig haragudott, mert amint jogosan mondta, az üzlet és a raktár szaga éppen elég e nélkül a ráadás nélkül is.

Mr. Olifauntnak ezzel szemben minden szokása rendes volt és tiszta, viselkedése pedig, bár becsületes és egyszerű, mégis annyira udvarias és úrias, hogy össze sem lehetett hasonlítani a tengerész lakók hangos kurjongatásával, durva tréfáival, lármás türelmetlenkedésével. Nelly asszonyság azt is látta, hogy vendége szomorú, annak ellenére, hogy igyekszik elégedettnek és vidámnak látszani, és így, egy szó, mint száz, olyan élénken érdeklődött iránta (maga sem

vette persze észre), hogy egy gátlástalan lovag könnyen kihasználhatta volna ezt a hajlandóságot a becsületes John kárára, aki is legalább húsz évvel idősebb volt, mint élete párja. Olifauntnak azonban éppen elég egyéb gondja volt, és különben is, ha ilyesmi egyáltalán eszébe jut, a vendégjoggal való szörnyű, hálátlan visszaélésnek tartotta volna, mivel megboldogult apja, aki a skót egyház szigorú hitelveit követte, fiát is hasonlóképp vallásosnak, aggályos erkölcsűnek nevelte. S ha a fiatalember természetéből nem is hiányzott honfitársainak legfőbb gyengesége: a nemesi származást túlon túl számon tartó kevélység, és az a hajlam, hogy mások értékét halott őseik száma és érdemei szerint mérje, családi büszkeségét mindazonáltal megzabolázta, sőt jószerével teljesen elrejtette szíves jóindulata és mindenkori udvariassága.

Ilyen volt Nigel Olifaunt, vagyis az ifjú Lord Glenvarloch, akit abban az időpontban, mikor történetünkbe lép, épp súlyos gondok gyötörtek egyetlen és hűséges szolgájának, Richard Monipliesnek sorsa miatt, lévén hogy a legény, kit ifjú gazdája előtte való nap hajnalban a messzi Westminsterbe küldött, azóta sem tért vissza útjáról. A szolga előző esti kalandjáról az olvasó már tudomást szerzett, és így voltaképp többet tud Richie-ről, mint a gazdája, mivelhogy ő már vagy huszonnégy órája nem hallott felőle hírt. Nelly Christie asszony eközben aggodalmasan igyekezett vendége segítségére lenni, szeretne volna megvigasztalni, amennyire csak lehet. Szép, nagy darab fűszerezett sonkát tett a reggeliasztalra, a hozzávaló fehérrépával és sárgarépával; azzal kínálta a mustárt, hogy egyenest Tewskburyből kapta az unokánénjétől; a maga kezével fűszerezte a pirítóst, és ugyancsak a saját kezével csapolt a hordóból egy korsó erős, habzó sört; mindez abban a korban a szokásos bő reggeli tartozéka volt.

Látván, hogy vendége az aggodalomtól nem tudja élvezni a szívderítő ételt-italt, amit elébe rakott, hozzáfogott hát, hogy szóval vigasztalja, véghetetlen fecserészéssel, ahogy már szokása a magafajta asszonyszemélyeknek, akik tetszetős külsejük, szíves szándékuk és jó tüdejük teljes tudatában csöppet se tartanak attól, hogy a sok beszéddel netán kifárasztják magukat, vagy eluntatják a hallgatót.

- Ejnye, fékomadta, hát úgy küldjük majd vissza kegyelmedet Skóciába, olyan soványan, ahogy idejött? Pedig higgye meg, ez ellenkeznék a természet rendjével. Az én jó férjem apja, az öreg Sandy Christie, úgy mondják, valóságos csontváz volt, amikor feljött ide északról, és elhiheti, hogy mikor meghalt (tíz éve lesz Szent Barnabáskor), majd háromszáz fontot nyomott. Még akkor nem kötötték be a fejem, itt a szomszédban laktam, de sose gondoltam volna, hogy a Johnhoz megyek majd feleségül, hiszen húsz évvel öregebb nálam (de iparkodó ember, és igen jó férj, azt meg kell adni), és az apja, mondom, olyan kövéren halt meg, mint egy kurátor. Ó, uram, ugye nem sértettem meg ezzel a kis tréfával? Kedvére való a sör? Hát a hús? Hát a mustár?

- Minden kitűnő, minden nagyszerű, asszonyom - válaszolta Olifaunt -; magánál minden olyan tiszta és rendes, hogy nem is tudom, hogyan leszek meg enélkül, ha visszamegyek Skóciába... hogyha valaha is visszajutok még.

Ez utóbbi megjegyzés, úgy látszik, akarata ellenére csúszott ki az ajkán, röpke sóhaj kíséretében.

- Már miért ne jutna vissza, uram, hogyha akar - mondta a hölgy -, hacsak magától itt nem marad, hogy feleségül vegyen egy csinos, nagy hozományú angol hölgyet, amit egyik-másik honfitársa bizony meg is tett. Mondhatom, a legelőkelőbb polgárok családjában is megesett már, hogy a lányok skóthoz ment feleségül. Például ott van Trebleplumbné asszony, Sir Thomas Trebleplumbnak, a híres levantei kereskedőnek az özvegye, azt másodjára Sir Awley

Macauley vette el, uraságod bizonyára ismeri. Azután az a csinos Doublefee lány, az öreg Doublefee őrmester lánya, aki kiugrott az ablakon, és rákövetkező május ünnepkor hozzáment egy hosszú nevű skóthoz, meg az öreg Pitchpost fakereskedő lányai, azok is csak ugyanúgy jártak, mert mindegyiknek ír férje van, és amikor a népek énrájtam csúfolódnak, hogy skót a bérlőm (uraságodat értik rajta), mindig azt mondom, biztosan azért beszélnek, mert féltik a lányukat vagy a feleségüket; és elhiheti, nekem okom is van védeni a skótokat, mert John Christie felerészt skót, és nagyon iparkodó ember, meg jó férj, bár húsz év van közöttünk; azért azt mondom uraságodnak, egyék egy falatot, és igyon rá egy kortyocskát, akkor egyszeriben elfelejti majd minden gondját-baját.

- Értse meg, kedves asszonyom, nem tudok - szólta Olifaunt -; aggódom a szolgáloméért, olyan régen indult már útnak ebben a maguk veszedelmes városában.

Mellesleg megjegyezhetjük, Nelly asszony mindenkit oly módon szokott vigasztalni, hogy meggyőzően bizonyította az aggodalomra való bárminemű ok alaptalanságát; állítólag egyszer odáig ragadtatta magát, hogy azzal nyugtatta az egyik szomszédasszonyt, miszerint a drága megboldogult férje másnapra biztosan jobb állapotban lesz, ami, ha tán szolgálhatott is némi vigasszal, semmi esetre sem volt illendő módja a vigasztalásnak. Ezúttal csökönyösen tagadta, hogy Richie akár csak húsz órája is távol lenne; ami pedig azt illeti, hogy London utcáin gyilkolják az embereket, hát igaz, hogy előző héten kettőt is halva találtak a Tower-árokban, de az messze keletre volt, azt a szegény ördögöt pedig, akinek a mezőn átvágták a torkát, Islington közelében érte utol a balszerencséje, nem is beszélve arról, akit egy ifjú jurátus dühöngő részegségében a Stranden ledöfött, épp szemközt a Szent Kelemen-templomával, mert az meg ír volt az istenadta. Mindezt arra hozta fel meggyőző bizonyítéknak, hogy a mondott esetek egyike sem hasonlított Richie-éhez, mivel ő nem ír volt, hanem skót és a Westminsterből jött hazafelé.

- Én abban bízom inkább, jóasszony - válaszolta Olifaunt -, hogy a fiú nem kötekedő, nem is verekedő, ha csak nagyon rá nem szorítják, és hogy nincs nála értékes holmi, csak olyasmi, ami nekem fontos.

- Szent igaz, amit uraságod mond - válaszolta a fáradhatatlan háziasszony, aki hosszasan tett-vett az asztal körül, csak hogy még egy darabig elcseveghessen -; én sem tartom Moniplies uramat sem iszákosnak, sem verekedősnek, mert ha az ilyesmi kedvére lenne, hát eljárna ő is ide-oda itt a szomszédság fiataljával, vendégségbe, mulatni, de soha eszébe sem jut ilyesmi; még mikor én hívtam is csak ide a komaasszonyomhoz, Drinkwaterné asszonysághoz, hogy igyon meg velünk egy kupica ániszpálinkát, fogyasszon egy darabka sajtot... mert Drinkwaterné asszonyságnak, amint a múltkor mondtam, ikrei születtek... és én igazán csak jóindulatból hívtam, a fiatalembert, ő mégis inkább itthon maradt, John Christie-vel a házat őrizni, pedig mondhatom, legalább húsz év lehet közöttük, mert uraságod szolgálja nemigen látszik idősebbnek nálam. Igazán kíváncsi voltam, mi beszélhatalójuk lehet egymás közt. Kérdeztem is John Christie-t, de rám parancsolt, hogy menjek aludni.

- Ha nem jön meg hamarosan - szólta Moniplies gazdája -, akkor arra kérem, mondja meg, miféle hatósághoz fordulhatnék, mert féltem is szegény fickót, hogy valami baja esett, meg aztán fontos irataim is vannak nála.

- Jaj, uram, biztosra veheti, hogy negyedóra múlva itt lesz - mondta Nelly asszony -, nem olyan legény az, hogy huszonnégy óra hosszát kimaradjon. Ami meg az írásokat illeti, nagyságod megbocsátja, de kicsit beléjük kukkantottam, éppen csak egy darabkát, amikor megkínáltam a fiút egy kis pálinkával... csak egy gyűszűnyivel, hogy megerősítse a gyomrát a kód ellen... és tudom, hogy az írás őfelségének, a királynak szól, és kétségkívül áll, hogy

őfelsége csupa udvariasságból tartotta ott Richie-t, hogy uraságod levelét fontolóra vehesse, és illendő választ írhasson rá.

Ez egyszer Nelly asszonyság olyan vigasztalásra lelt, amely jobban célba talált, mint minden eddigi próbálkozása, mivel az ifjú lord titokban maga is azt remélte, hogy küldöttét talán az udvarnál tartják vissza, csak azért, hogy mindjárt megfelelő és kedvező választ is küldhesenek vele. Hanem akármilyen tapasztalatlan volt a közügyekben, egy pillanatnyi józan megfontolás után még ő is belátta, hogy reményei teljességgel ellenkeznek mindazzal, amit az etiketről és az udvari pörhalasztásról hallott, és jóindulatú háziasszonyának sóhajtva azt válaszolta, hogy bizony kétféle, vajon vet-e a király egyetlen pillantást is a hozzá intézett írásra, nemhogy azonnal fontolóra venné a tartalmát.

- Hogyan lehet ilyen kishitű, uram! - mondta a jólelkű asszonyság. - Miért ne tenne meg értünk ő is csak annyit, mint a kegyes Erzsébet királynő? Sokat vitatkoznak arról, hogy mi jobb, király vagy királynő, de azt hiszem, hogy nekünk, angoloknak természetesebben esik, ha királyunk van; és ez a jó úr oly sokszor megy le a folyón Greenwichbe, és annyi csónakost meg mindenféle víziembert tart szolgálatában, meg John Taylort, a víziköltőt is ő támogatja királyi hatalmával, pedig annak farevezős csónakja is van, meg párosevezős is; és fényes udvarát is ott tartja Whitehallban a folyóparton; egyszóval, ha a király ilyen nagy barátja a Temzének, én nem hiszem, már megkövetem uraságodat, hogy ne tenne kedvére minden alattvalójának, különösen pedig uraságodnak.

- Úgy igaz, asszonyom, úgy igaz... reméljük a legjobbakat... de most azt hiszem, az lesz a legjobb, ha veszem a köpenyem meg a kardom, és tisztelettel megkérem kedves férjeurát, hogy mondja meg, merre talállok valami hatósági személyt.

- Szolgálatjára, uram - felelte a fürgé asszonyság -, de hisz azt én is megmondhatom, éppúgy, mint ő, akinek mindig is nehezebben forgott a nyelve, bár meg kell adni, hogy szerető férj, és van olyan járatos a világban, mint akárki innentől az utca végéig. Vagyishát menjen a soros előljáróhoz, az mindig ott ül Guildehallban, a Szent Pál-székesegyház tövében, és higgye meg, ami bölcsességgel megorvosolható, azt mind elintézi ebben a városban, ami pedig nem, hát arra nincs más orvosság, mint a türelem. De máskülönben csak azt mondhatom, jó lenne, ha olyan biztos lennék abban, hogy negyven font üti a markom, mint amilyen biztos az, hogy a fiatalember épen, egészségesen hazaér.

Olifaunt nagy aggodalomban volt, és ugyancsak kétkedve hallgatta, amit a jó asszonyság ily erősen bizonygatott, így hát végülis vállára vetette a köpenyét, és éppen fel akarta csatolni a kardját, amikor Richie Monipliesnak előbb a hangját lehetett hallani a lépcsőházból, majd a hűséges küldött személyesen is megjelent az ajtóban, s ezzel a kérdés magától megoldódott. Nelly asszonyság, miután gratulált Monipliesnak visszatéréséhez, és szaporán dicsérte önnön bölcsességét, mellyel ezt előre megjósolta, végre hajlandó volt kimenni a szobából. Igazság szerint a jólneveltség ösztönös parancsa, amely a kíváncsiságával harcba szállt, csak egyik oka volt távozásának; emellett az a belátás is vezette, hogy Richie aligha fog belekezdeni a mondókájába, ameddig ő a szobában van; így hát inkább abban bízott, hogy majd ha négy-szemközt kapja akár az egyik, akár a másik fiatalembert, csak sikerül kiszednie belőlük a titkot.

- Az isten szerelmére, mi történt veled? - szólt Nigel Olifaunt. - Merre jártál, mit műveltél? Sápadt vagy, mint a halál. A kezeden vér, a ruhád elszakadt. Betörésre adtad a fejed? Berúgtál, Richard, és összeverekedte valakivel!

- Verekedni verekedtem - szólt Richard -, ugyan azt se sokat, de részeg nem voltam, nehéz is volna ebben a városban pénz nélkül pálinkát keríteni... ami meg a betörést illeti, más nem lett

betörve, mint a fejem. Azt én is tudtam, hogy a koponyám nincsen vasból, se a ruhám láncpáncélból, hát persze hogy belapították a fejemet egy nagy bottal, a ruhámat meg mind összeszabdalták. A hazámat rempölték az oktan zsiványai, de én észhez térítettem őket, azt hiszem. Csakhogy aztán rám jött ám az egész raj, túl sokan lettek, egyik rám vágott egy bottal, elhomályosult előttem a világ, tudtomon kívül bevittek egy kis boltba, ott a Temple-kapu mellett, ahol azt a sok körbeforgó masinát csinálják, ami úgy méri ki az időt, mint a rőfös a skót szövetet; aztán akartam, nem akartam, megköpültek, de elég udvariasak is voltak, nem mondom, legalábbis egy öreg hazánkfia, arról még majd beszélek.

- S ez hány órákor volt? - kérdezte Nigel.

- Az a két vasból való cimbora, a kapunál levő templomon, épp akkor verte ki a harangon a hat órát.

- S miért nem jöttél azonnal haza, amikor magadhoz tértél? - szólt Nigel.

- Uram, higgye el, minden „mért”-re van „amiért”, erre meg épp hogy valóságos amiértet mondok - válaszolta Nigel csatlósa. - Ahhoz, hogy hazajöhessek, azt is köllött volna tudni, merre van az a haza, én meg úgy elfelejtettem az utca nevét, mint a hótt, és mennél többet kérdezgettem, a népek csak annál jobban kinevettek, rosszfélé küldtek, úgyhogy mást gondoltam, mondom megvárom, amíg kisüt az isten napja, aztán eltájékozódok magam is... és akkor, végtére, épp egy templom mellett állottam, aztán bementem, hogy a temetőbe megaludjak.

- A temetőben! - szólt Nigel. - De hát minek is kérdezném, hogy juthattál ilyen szomorú helyzetbe.

- Nem azért, mintha nem lett volna pénzem, Lord Nigel - mondta Richie titokzatosan fontoskodva -; nem voltam én egészen pénz nélkül, erről még beszélek, de úgy gondoltam, nem adok egy hatost azért, hogy valamelyik piperkőc lakájuk gazdagodjék rajta a fogadóban, mikor ilyen szép tavaszi éjjel a szabad ég alatt is megalhatok. Nem egyszer, se kétszer volt otthon is, hogy mikor későn mentem haza, aztán zárva volt már a Nyugati Kapu, az őrnek meg nem akarózott beereszteni, rávettem a Szent Cuthbert-templom temetőőrtét, adjon szállást éjszakára. Hanem ott jó füves sírok vannak ám, úgy elalszik rajta az ember, mint a dunyhás ágyban, míg a pacsirta meg nem szólal fönn a levegőégben, olyan magasban, akár a vártorony, de ám ezekben a londoni temetőkben mindenütt olyan kis utakat csinálnak, mind kirakva szépen kövel a széle, hogy ítéletnapig eltartson, a kabátom meg már egy kicsit köpett, nem válik be matracsnak, úgyhogy csak fölkecmeregtem abból a jó ágyból, mert már minden tagom el volt semmedve. A halottak jól alhatnak ilyen helyen is, de más aztán senki.

- No, s mihez kezdte azután? - kérdezte Richie gazdája.

- Kerestem egy odút valami árulóbódé tetején, hírlást, ahogy itt mondják, azon aztán olyan jót szukkadtam reggelig, mint egy viceispán. Nem zavart föl senki, csak az éjszakában járókelő leányzók meg a nagyszájú cimboráik, de mikor látták, hogy mást nem kaphatnak tőlem, mint egy jó erős legyintést a kardlapommal, jó éjszakát kívántak nekem, koldusfajta skót, aki vagyok, én meg csak nevettem, hogy ilyen könnyen kihúzhatom az éjszakát. Reggel aztán valahogy visszakecmeregtem ide, de nehéz volt ám idetalálni, mert annyira messze mentem keletnek, egészen addig a helyig, amit Mér föld-Végnek neveznek, lehetne az Hatmér föld Vége is.

- No, Richie - felelte Nigel -, örülök, hogy ez a história ilyen jól végződött... eredj, egyél valamit. Aligha meg nem éhezteél.

- Úgy igaz, uram - felelte Moniplies -, de lódságod engedelmmével...



- Egyelőre felejtse el a lordságot, Richie, nem eleget mondtam neked?

- Igaz - válaszolta Richie -, azt könnyen el is tudnám felejtani, hogy nagyságod lord, de akkor azt is el kéne felejtennem, hogy én lord embere vagyok, és az már sokkal nehezebb. Hanem, uram... - tette hozzá, beszédét jobb keze két ujjának mozdulatával kísérve, olyanformán előre-lendítve őket, mint madárnak a karmát, míg a kisujját és a gyűrűsujját a tenyerére szorította -, voltam ám én az udvarnál is, aztán az a barátom nekem, aki megígérte, hogy őfelsége színe elé juttat, megtartotta ám a szavát, mert először is a hátulsó helyiségekbe vezetett, és ott olyan reggelit kaptam, amelyet nem láttam, amióta idejöttünk, az aztán elég is volt egész napra, mert amit különben ettem ebben az átkozott városban, annak az ízét mind elrontotta a szomorú gondolat, hogy fizetni köll érte. Igazában csak marhacson volt zsíros zabkásával, de a király korpája, nagyságod is tudhatja, jobb más ember búzájánál, meg aztán ingyen is volt. De hát úgy látom - tette hozzá, hirtelen félbeszakítva a mesét -, nagyságod már igen türelmetlenkedik.

- Dehogy, Richie - mondta az ifjú nemes rezignált hangon, mert ismerte az inasát, és tudta, hogy hiába nógatná, azzal sem gyorsítja meg a beszámolót -, eleget szenvedtél ebben a kiküldetésedben ahhoz, hogy tetszésed szerint mondhasd el. Csak kérlek, nevezd meg azt a barátodat, aki a király elébe vezetett. Mert ezt gondosan titokban tartottad, mikor vállalkoztál rá, hogy a folyamodványt őfelsége saját kezéhez juttatod, miután azok, akiket eddig hozzá-küldtem, aligha jutottak tovább a titkárnál.

- Nos hát, uram - mondta Richie -, először nem vallottam be, hogy hívják, s milyen rangbeli, mert úgy gondoltam, megharagudnék, hogy a magunkfajtájúnak bármi dolga lehet lordságod ügyével. De sokan még gyengébb segítséggel is magasra jutnak az udvarnál. Laurie Linklater volt az, egy konyhai szolgálattevő, aki még az apámnál volt inas.

- Konyhai szolgálattevő... egy kukta! - kiáltott fel Lord Nigel, és bosszankodva járkált fel-alá a szobában.

- Uram, mégiscsak gondolja meg - szólt Richie nyugodtan -, hisz elmaradoztak mind a nagyrangú barátai, és mindegyik vonakodott barátjának mutatkozni, vagy a kérelmét támogatni, meg aztán Laurie-nak igazán magasabb hivatalt kívánnék, lordságod kedvéért is, meg a magaméért, meg őérette is, mert jóra való gyerek a Laurie, de hát lordságod is gondolja meg, hogy ottan egy kukta... ha a király fölséges konyhájának szolgálattevőjét kuktának szabad nevezni... felér másutt egy szakáccsal, mert a király korpája, amint az előbb is meg-mondtam, jobb mint...

- Nincs igazam, valóban... helyesen tetted - mondta az ifjú nemes -; nem lehetek válogatós, minden tisztességes eszközt fel kell használnom, ha a királlyal tudatni akarom ügyemet.

- Aztán a Laurie-nál becsületesebb legény nem is emelgette még a merőkalánt - szólt Richie -, legföljebb, hogy ő is megnyalja az ujját, mint más ember is tenné az ő helyében, meg hogy jó fölvtágták a nyelvét. Befejezem már, mert látom, hogy nagyságod igen türelmetlen, bevitt, mondom, a palotába, aztán nagy sürgés-forgás volt ottan, mert a király meg éppen Black-heathbe indult... azt hiszem, így hívják azt a helyet... vadászni vagy solymászni. Ott állt már a lova, mindennel megrakva, olyan szép deres, hogy szebbet ló még nem ellett, és a nyereg, a kengyel, a zabla, mind tiszta fényes aranyból vagy legalább aranyozott ezüstműből, és uram, csak jött ám lefelé a király az összes nemes urakkal, zöld vadászruhában, amin dupla csipke volt, és mind be volt borítva arannyal. Megismertem az arcát, pedig rég volt, hogy utoljára láttam. Bizony isten, koma, mondtam magamba, nagyot fordult a világ azóta, hogy futva menekültél a Holyrood-kastély hátsó lépcsőjén lefelé, olyan veszedelemből, hogy még a nadrágodat se volt idő fölrántani, hanem úgy köllött a kezedbe vinni, és már a sarkadban volt a vad Frank Stewart, Bothwell grófja: és ha az öreg Glenvarloch nem csavarintotta volna a köpönyegét a

karjára, s nem szenvedett volna éretted sok vérző sebet, te se járnál ilyen peckesen a világba ezen a mai napon; és ahogy ezt magamban elmondtam, úgy gondoltam, hogy a lordságod kérvényét igenis el köll neki fogadni, és közéje furakodtam a nagy tömeg úrnak ottan. Laurie azt hitte, hogy a bolondját járom, jól megfogta a kabátom szárnyát, míg csak el nem repedt a keze közt, én meg csak előretolakodtam, és épp mikor a király fölült a lóra, kezébe tudtam nyomni a kérvényt, a király csudálkozva széthajtogatta, de éppen akkor, mikor az első sort olvashatta, nekem eszembe jutott, hogy bókoljak neki, és olyan szerencsétlenül jártam, hogy a kalapommal orron vágtam az átkozott gebéjét, úgyhogy csak úgy röbbögött tőle, aztán oldalt ugrott, de a király úgy megülte a lovat, mint a cövek... pedig majdhogy le nem vetette az a sárkány, énnekem nyakam törött volna, az biztos... akkor aztán ledobta az írást a lóva lába közé, és azt kiáltotta: „Vigyék innen a gazembert, aki ezt idehozta!” És engem mindjárt megfogtak, árulást kiáltottak, én meg a Ruthvenokra gondoltam, akiket lehet, éppilyen kis vétekért odahaza a kastélyukban törrel leszurkáltak. Engem ugyan csak meg akartak veretni, úgy mondták, be is vittek már a kapus házába, hogy a korbácsot kipróbálják a hátamon, de én csak kiáltoztam, hogy kegyelem, olyan hangosan, hogy majd beleszakadtam; és a király, ahogy megtalálta a helyit a nyeregben, és szusszant egyet, azt kiáltotta vissza, hogy mégse bántsanak; mert azt mondja „ő is közülünk való, derék egy északi bikaborjú, azt mondja megismerem a bőgéséről”, azok meg nevettek rajtam, aztán bőgtek, ahogy a torkukon kifért. Akkor azt mondta, adjatok neki egyet a kiáltványból, és küldjétek vissza északra az első szénszállító hajóval, mielőtt rosszabb nem következik. Így engem eleresztettek, és ellovagoltak, vihogva, kacagva, egymás fülébe sugdosva. Laurie Linklaternél szomorú sorom volt ezután, mert mind csak azt mondta, hogy emiatt igen előveszik. Aztán, mikor megmondtam neki, hogy az uram ügyében járok, nem bánta volna, hogy megszidják érte, mivel emlékezett az öreg lordra, nagyságod édesapjára. És aztán megmutatta, hogy kellett volna tennem, a kezemet mint kellett volna a szemem fölé tartanom ernyőnek, mintha a király fényessége meg a lóva természetének szépsége elvakítaná a szememet, s hogy kellett volna még sok egyéb piperkőc színlelést is tennem, nem pedig úgy odaadnom azt a kérvényt, ahogy ő mondta, mintha koncot vetnék oda egy medvének.<sup>22</sup> „Mert - azt mondja - tudod, Richie, a király szelíd természetű ember, igazságos és jóindulatú, csakhogy azért bogaras, ügyesen köll vele bánni, meg aztán, Richie - azt mondja, de igen halkan ám -, másnak nem mondanám, csak okos embernek, mint te, azoktól az uraktól, akik körülötte sündörögnek, még az angyalból is pokol szolgája lenne; én ugyan kitaníthatlak volna, hogyan szóljal vele, de most már persze ebéd után forgatom a nyársat.” „Jól van, Laurie - mondtam -, lehet, hogy úgy van, de most, hogy a korbácsot elkerültem, és kiengedtek a kapus portájáról, kérvényezzen, aki akar, engem fusson el a ragya, ha még egyszer idefolyamodok.” Eljöttem onnan, és hamarosan ott voltam a Temple-kapunál, vagy Temple-Barnál, vagy hogy az ördögbe hívják, mikor az a baj rám szakadt, amelyikről az előbb beszéltem.

- Nos, derék Richie-m - mondta Lord Nigel -, jót akartál, mikor ezt megpróbáltad, és nem is olyan rosszul hajtottad végre a tervedet, hogy feltétlenül olyan balul süljön el, most hát edd csak meg szépen a mustáros marhasültet, a többiről majd beszélünk azután.

---

<sup>22</sup> Biztos vagyok abban, hogy ez a bölcs tanács eredetileg nem Mr. Linklatertől származik, de most meg nem tudnám mondani, ki volt a feljegyzője. Azt hiszem, úgy esett a dolog, hogy valamely kérvényező, amikor a kérvényét átadta, nem dicsérte meg Jakab király lovát és pompás öltözetét, mire a király földhöz vágta a kérvényt, és e szavakat mondta: „Miért bíbelődjék a király egy koldus kérvényével, ha a koldus szóra sem méltatja a királyi pompát?” Azonkívül, azt hiszem, Sir John Harrington volt az, aki a király kegyének biztos elnyerésére azt ajánlotta, hogy dicsérni kell a lóva járását. (*Walter Scott jegyzete*)

- Nemigen van már miről beszélni, uram - mondta Nigel csatlósa -, hacsak nem, hogy találkoztam egy igen becsületes, egyenes szavú, szép öltözetű úrral, vagyis inkább polgár volt, gondolom, annak a sükebóka vén embernek a hátulsó boltjában; és mikor megtudta, ki vagyok, megvallotta, hogy ő is kedves hazánkfia, de nemcsak hogy az, hanem még a szülővárosunkból is való, és kezembe nyomta ezt az aranyat borravalónak... biz' isten, gondoltam, nálunk ugyan elkel, nem is borra, hanem ennivalóra... és azt mondta, meg akarja látogatni uraságodat.

- Te akasztófavirág, csak nem árultad el neki, hol van a szállásom? - szólt haragosan Lord Nigel. - Az ördögbe is! Még majd idejön minden bugris edinburghi polgár, hogy ebben a nyomorúságban rajtam legeltesse a szemét; csak tessék, tessék, itt látható a Kódís Gróf című bábjáték, egy piculáért akárki megnézheti.

- Hogy én megmondtam volna, hol lakik? - szólt Richie, kikerülve a kérdést. - Hogyan mondjak neki olyat, amit magam se tudok? Ha emlékeztem volna az ádresszünkre, nem aludtam volna a temetőben ma éjszaka.

- Ne felejtsd el hát, hogy senkinek nem szabad elárulni a szálláshelyünket - szólt az ifjú nemes. - Akikkel dolgom van, jobb ha a Szent Pál környékén vagy a Főtörvényszéken találkozom.

„No bizony, késő csukni ólad, mikor már a disznó oda - gondolta Richie -, jó lesz másra terelni a szót.”

Ezt gondolván, megkérdezte az ifjú lordot, mi van a kiáltványban, amelyet még összehajtogatva kezében tartott. - Merthogy nem sok időm volt kibetűzni - mondta -, tudja meg lordságod, semmit nem láttam belőle, mint a nagy címert a tetején, azon ugyan láttam, hogy a skót címerpajzs két oroszlán körme közé került, pedig én nem hiszem, hogy az a két egyszarvú jobbra-balra nem tartotta volna meg.

Lord Nigel elolvasta a kiáltványt, és amint a végére ért, fülilelvörösödött a szégyentől és a haragtól, mert a tartalma úgy hatott sértett érzelmeire, mint a maró szesz a frissen vágott sebre.

- Uram, miféle ördögösség van abban az írásban? - kérdezte Richie, mert amint észrevette gazdája színeváltozását, nem tudta lenyelni a kíváncsiságát. - Nem kérdezném, de hát az ilyen kiáltvány nemcsak egy embernek szól, hanem arra való, hogy mindenki értsen belőle.

- Ezt valóban fünek-fának szánták - válaszolta Lord Nigel -; éspedig hazánk szégyenét, fejedelmünk hálátlanságát kiáltják ki benne.

- Uram Isten! Londonba illyet kinyomtatni! - kiáltott fel Moniplies.

- Hallgasd csak, Richard - szólt Nigel Olifaunt -, ezen a papiroson a Tanács urai a következőket írják: „tekintetbe véve, hogy őfelsége régi földjéről, a skót királyságból dologtalan, alacsony származású egyének vándorolnak tömegével az angol udvarba, megtöltvén azt követeléseikkel és kérvényeikkel, s alávaló, szegényes, koldus személyükkel fertőzván a király jelenlétének fenségét, ily módon hozván szégyent hazájukra az angolok előtt, ezennel bírság és bebörtönzés terhe alatt megtiltatik a hajóskapitányoknak és mindenféle vízijármű vezetőinek, mindenkinek, Skócia minden részén, hogy effajta lézengőket a királyi udvarba felhozzanak”.

- Csodálom, hogy az a kapitány felvett minket a hajójára - mondta Richie.

- Arra viszont sose legyen gondod, hogyan jutsz vissza oda, ahonnan jöttél - mondta Lord Nigel -, mert itt a záradék, amely szerint ezen dologkerülő kérvényezőket őfelsége költségén vissza kell szállítani Skóciába, és vakmerőségükért ostorral, bottal vagy börtönnel büntetni, kit-kit vétségének nagysága szerint; azaz, azt hiszem, attól függően, hogy mennyire szegények, mert úgy látom, másféle vétek itt nincs feltüntetve.

- Ez bizony nem nagyon vág össze régi közmondásunkkal:

*Királynak arca  
Kegyét mutassa...*

Van még valami azon a papiroson, uram?

- Ó, csak egy további kis záradék, amely külön miránk vonatkozik, még súlyosabban kárhoztatván azokat az arcátlan kérvényezőket, akik nem áttallanak olyan hazugságokkal jönni az udvarba, miszerint a király még régről adósuk volna; lévén az ilyen zaklatás, azt írják, mindenek közt a leggyűlöletesebb őfelsége szemében.<sup>23</sup>

- No ebben a király nincs egyedül, hanem, igaz, ami igaz, nincs mindenkinek úgy módjában, mint neki, hogy ilyen szorongatókat csak úgy egykettőre lerázza magárú.

Beszélgetésüket ekkor ajtókopogtatás szakította félbe. Olifaunt kinézett az ablakon, és egy idős, tiszteletre méltó urat látott, akit nem ismert. Richie is kikukkantott, s felismerte (csak úgy gondolta, jobb, ha nem szól róla) azt az embert, akivel előző este összebarátkozott. Attól tartott, kiderül, hogy része van ebben a látogatásban, ezért hát azzal az ürüggyel, hogy reggelizni akar, kisompolygott, s a háziasszonyra hagyta, hogy George mestert betessékelje, amit az nagy udvariassággal meg is tett.

---

<sup>23</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: V. Kiáltvány az Angliába vándorló skótokról.

## Negyedik fejezet

*Topánnaál olykor többet ér a bocskor,  
Amint a szólás mondja; lám, e polgár  
Aranyláncot hord, bár posztóruhát,  
S lapos satyakja alatt több az ész,  
Mint amennyit nem egy tollas kalap  
Vagy tanácsúri hálósipka rejt.*

REJTVÉNYT MONDOK TALÁLD KI

Az ifjú skót főnemes hűvös udvariassággal fogadta a polgárt, azzal a tartózkodó magatartással, amellyel a magas rangon levők néha éreztetni akarják a plebejussal, hogy alkalmatlan a jelenléte. De George mester mégsem haragudott meg, s nem is jött zavarba. Lord Nigel, tisztos külsejét látva, hellyel kínálta, ő leült, és kis ideig nyugodtan, figyelmesen szemlélte a fiatal embert, majd tisztelettel s némiképp megindultan így szólt: - Uram, bocsássa meg tolatkodó magatartásomat, csak a jó öreg lordnak, az ön kiváló édesapjának vonásait kutattam ifjú arcában.

Erre ismét egy kis hallgatás következett, majd az ifjú Glenvarloch, még mindig tartózkodó modorban, így felelt: - Igen, mondják, hogy hasonlítok atyámra... s örülök, hogy akad ember, aki még tiszteli az emléket. Azonban az elintézendők, melyek rám ebben a városban várnak, sürgős, és személyes természetűek, és...

- Elértettem a célzást, uram - szólt George mester -, semmiképp nem akarok abba a hibába esni, hogy elraboljam drága idejét, vagy feltartóztassam, ha jobb társaságban szeretne időzni. Alig is több a céloim, mint hogy megmondjam: nevem George Heriot, és jó húsz évvel ezelőtt szívélyes ismeretség kötött lordságod kiváló atyja urához, aki ajánlásával hozzásegített, hogy a skót királyi család alkalmazásába kerüljek. Így hát, miután egy csatlósától megtudtam, hogy kegyelmességed egy fontos ügyének elintézése végett városunkban tartózkodik, kötelességemnek tartom, sőt örömmel várom, hogy szolgálatára legyek szívből tisztelt pártfogóm fiának, s mivel az udvarnál is, a városban is meglehetősen ismernek, ezennel felajánlom, ami csak ismeretségeimtől és tapasztalataimból telik, ügyének támogatására.

- Cseppet sem kételkedem egyik érdemében sem, kedves Heriot uram - szólt Lord Nigel -, és szívből köszönöm jóakarátát, amellyel hírnevét és tapasztalatait egy magamfajta idegen szolgálatába ajánlja, azonban ügyem az udvarnál egyszer s mindenkorra elintéződött, és most épp úti készülődésben talál, mert távozom Londonból, sőt az országból is: katonai szolgálatot vállalom külhonban. Amihez hozzá kell még tennem azt is, hogy hirtelen kell útra kelnem, ezért vagyok ilyen szűkében az időnek.

Heriot mester ezt az újabb célzást egyszerűen elengedte a füle mellett, mozdulatlanul, megdöbbszent arckifejezéssel ült a helyén, mint az olyan ember, aki mondani készül valamit, csak nem tudja, hogyan mondja, hogy fogamatja legyen. Végül diplomatikus mosollyal így szólt: - Nagy szerencse, uram, hogy ügye ily gyors elintéztét nyert az udvarnál. Hiszen, amint beszédes háziasszonyától megtudtam, alig két hete, hogy a városba jött... Márpedig hónapokba, sőt hosszú évekre szokott telni, amíg az Udvar és a kérvényező fél megegyeznek s hátat fordíthatnak egymásnak.

- Az én ügyemet azonban - mondta Lord Nigel kurtán, hogy elejét vegye a további beszédnek - sommásan elintézték.

De Heriot mester erre sem állt fel, sőt jóindulat, derű ült ki az arcára, és ez, valamint egész tiszteletreméltó megjelenése, megakadályozta az egyedüllétre vágyó Lord Nigelt abban, hogy erőteljesebb kifejezést adjon óhajának.

- Lordságodnak aligha lehetett rá ideje - erőltette tovább Heriot uram a beszélgetést -, hogy ellátogasson azokra a szórakozóhelyekre, színházba, egyebüvé, ahová seregestül járnak az ifjak. De lám-lám, a kezében mégis ott látok egy színlapot, ami azok közül való, amelyeket manapság körbeadnak... Megtudhatnám e színjáték címét?

- Ó, régi, közismert színjáték ez - mondta Lord Nigel földhöz vágva a kiáltványt, melyet türelmetlenül forgatott-gyűrögetett a kezében -, kitűnő és sikeres színjáték; a címe: *Régi adósságok újmódi törlesztése*. Heriot mester odahajolt, s közben ezt mormolta:

- Ahá! Ez az én öreg barátom, Philip Masinger műve lesz - de miután szétnyitotta az írást, és megértette a benne foglaltakat, csodálkozva pillantott Lord Nigel Olifauntra, és így szólt: - Remélem, lordságod nem gondolja, hogy ez a tilalom az ön személyére és az ön követelésére is vonatkozhatik?

- Nem, én sem hittem volna - mondta az ifjú nemes -, de így bizonyult... És hogy véget vethessek már ennek a kínos beszélgetésnek, elárulom: öfelségének úgy tetszett, hogy ezt a kiáltványt küldje válaszul tiszteletteljes kérésemre, hogy fizesse vissza azt a nagy összegű kölcsönt, amelyet apám az állam céljaira adott neki, s amellyel akkor nagy szükségből segítette ki a királyt.

- Képtelenség! - szólt a polgár. - Egyszerűen képtelenség! Ha a király el is felejtette volna, amivel az ön atya emlékének tartozik, akkor sem tehetne volna meg, sőt azt mondom, nem is merészkedhetett volna odáig, hogy ily felháborítóan igazságtalan legyen olyan ember emlékéhez, mint lordságod atya ura, aki bár teste sírban nyugszik, sokáig fog még élni a skót nép emlékezetében.

- Egy véleményen vagyunk - felelte Lord Nigel ugyanolyan hangon, mint az előbb -, de hát ezen nincs mit vitatkozni, ez történt.

- Hogyan szólt a kérvény - tudakolta Heriot -, s ki adta át? Valami furcsa lehetett a fogalmazásában. Vagy talán...

- Megmutathatom - szólt az ifjú lord, s elővette az eredeti fogalmazványt egy kis úti-pénzes-ládából -; a szakmai részét skótországi ügyvédem intézte, ügyes és értelmes ember, egyebekben én fogalmaztam, hitem szerint a királyt megillető tisztelettel és szerénységgel.

Heriot mester gyorsan átnézte a fogalmazványt. - Ennél igazán nem lehetne sem udvariasabb, sem tiszteletteljesebb - mondta. - Lehetséges volna, hogy a király megvetéssel fogadta ezt a folyamodványt?

- Földhöz vágta - szólt Lord Glenvarloch -, és ezt a kiáltványt küldte válaszul, miáltal engemet a Skóciából jövő nincstelenek és kunyerálók hadához sorolt, akik a büszke angol nép szemében szégyent hoznak udvarára... ezt tette! Ha atyám nem támogatta volna szívvel-lélekkel, kardjával és minden vagyonával, ő maga sem jutott volna el az angol királyi udvarba.

- Ki adta át kérvényét, uram? - kérdezte Heriot. - Mert a követnek szóló nemtetszés gyakorta magára az üzenetre is kiterjed.

- A szolgálommal küldtem el - mondta Lord Nigel -, azzal az emberrel, akivel találkozott, és akihez, mint megtudtam, igen szíves volt, uram.

- A szolgájával, lordom? - szólt a polgár. - No az alighanem csavaros eszű kópé, és kétség sem fér hozzá, hogy hű szolga lehet, hanem azért...

- Azt akarja mondani - vágott a szavába Lord Nigel -, hogy nem a legalkalmasabb ember, aki a király elé járulhatna panaszommal?... Így igaz, de hát mit tehetnék? Minden igyekezetem arra nézve, hogy az ügyemet a király tudomására hozzam, sikertelen maradt; folyamodványaim csak seregestül lebzselő hivatalnokaihoz és titkáraihoz jutottak el; ez a legény pedig azt állította, hogy van egy barátja a király szolgái között, aki által a király elé juthat, s aztán...

- Értem - szólt Heriot -, de uram, miért nem jelent meg lordságod maga az udvarnál, s kért személyes kihallgatást, amelyet, tekintettel magas rangjára és ősi származására, nem tagadhattak volna meg öntől?

Az ifjú lord kissé elpirult, majd ruhájára nézett, amely tiszta és rendes volt ugyan, de egyszerű, szegényes, sőt szembeszökően kopott.

- Nem hiszem, hogy szégyellnem kellene az igazságot - mondta végül, rövid habozás után -, csak arról van szó, hogy nem volt olyan ruhám, amelyben az udvarnál mutatkozhattam volna. Úgy határoztam, hogy semmit sem veszek, amiért nem tudok készpénzzel fizetni; viszont azt hiszem, uram, ön sem tanácsolná, hogy odaálljak azok közé, akik a palota kapujánál nyomorult személyükkel szolgálatnak bizonyítékot nyomorúságukra, és alamizsnát koldulnak.

- Ez valóban helytelen lenne - mondta a polgár -, mégis, uram, nem tudom kiverni a fejből, hogy valahol hiba csúszhatott a dologba. Beszélhetnék a szolgájával?

- Nem hiszem, hogy sokat ér el vele - válaszolta az ifjú lord -, de amint látom, önt őszintén érdekli a sorsom, így hát... - Lábával dobantott egyet, s pár pillanat múlva előjött Moniplies, szakálláról, bajuszáról törölgetve a kenyérmorzsát és a sörhobot, melyek beszédes bizonyosságai voltak annak, milyen foglalatosságában zavarták meg. - Szóval, megengedi lordságod, hogy feltegyek néhány kérdést az inasának?

- Őlordsága apródjának - szólt közbe Moniplies, sokatmondó fejbólintással -, ha már a formához akarjuk tartani magunkat, George mester.

- Tartsd meg magadnak a szemtelenségedet - mondta gazdája -, és válaszolj értelmesen a kérdésekre, amelyeket ez az úr feltesz.

- És az igazsághoz híven, ha megengedi apródságod - mondta a polgár. - Mert emlékezz rá, fiú, nekem olyan hatalmam van, hogy rögtön kitudom a hazugságot.

- Jól van, na - válaszolta a szolga hetykeségében is kissé megszeppenve. - Már én csak azt hiszem, ami a gazdámnak jó, jó köll hogy legyen akárkinek.

- Az apródok rendszerint hazudnak a gazdájuknak - mondta a polgár -, te pedig közédük számítod magad, bár ahogy nézem, a korodnál fogva nem nagyon illesz azok közé a sihederek közé. Nekem azonban az igazat mondd, ha el akarod kerülni a korbácsolófát.

- Rossz pihenőhely az - szólt a jócskán felnőtt apród. - Kérdezzen csak, George mester.

- Noshát - kezdte a polgár -, amint megtudtam, őfelségének tegnap te adtad át gazdád, e nagyságos lord kérvényét, vagyis folyamodványát.

- Igen, uram, ezt nem lehet tagadni - válaszolt Moniplies -, épp elegendő voltak ott rajtam kívül, azok is mind látták.

- És azt állítod, hogy őfelsége utálkozva a földre dobta ezt a kérvényt? - szólt a polgár. - Vigyázz, mert megvan rá a lehetőségem, hogy az igazat megtudjam, és jobb lenne ám nyakig állnod a Nor-Lochban... amúgy is szereted, igaz-e... mint hazudnod, ha őfelségéről van szó.

- Nincs erről mit hazudni - válaszolta Moniplies határozottan -, őfelsége úgy vágta földhöz azt a kérvényt, mintha bepiszkolta volna a kezét.

- Nos, uram, hallja? - szólt Olifaunt Heriotnak.

- Türelem! - szólt a bölcs polgár. - Ehhez az emberhez illik a neve, több redője van a köpenynek egynél... El ne menj, hékás - mondta ezután, mert Moniplies motyogott valamit a félbehagyott reggelijéről, és ki akart oldalogni -, válaszolj a következő kérdésre is. Amikor a gazdád folyamodványát átadtad, nem adtál még vele valamit?

- Mért, George mester, mit gondol, mit köllött volna még odaanom?

- Ez az, amit tudni szeretnék, s mindenképp meg is akarok tudni - válaszolta George uram.

- No, nem mondhatom, hogy nem adtam volna oda az én kis kérvényemet is, az uraméval együtt, csak azért, uram, hogy őfelségének ne kölljön kétszer fáradni... lehet, bizony, hogy egyszerre nézte meg mind a kettőt.

- Mit, a magad kérvényét, te senkiházi! - szólt a gazdája. - Jaj, uram, jaj - szólt Richie -, hát a szegény embernek már kérvénye se lehet, az is csak az uraknak lehet?

- S szabad lenne tudnom, mi volt a te igen tisztelt kérvényedben? - kérdezte Heriot mester. - Lordom, a világért se veszítse el türelmét, különben sohasem fogjuk megtudni, mi az igazság ebben a zavaros ügyben. Halljuk, legény, ne félj, majd én pártodat fogom őlordságánál.

- Hosszú história... de a vége csak az, hogy van egy régi irkafírka számla egy tartozásról, amivel a király legkegyelmesebb édesanyja maradt adós az én apám üzletének, mikor még ott lakott a kastélyban, és a mi boltunkba rendűt meg mindenféle szolgáltatást meg árut, ami bizonyos nagy tisztesség volt az apámnak, hogy szolgálhatott vele, de őfelsége jóhírét is csak növelné, ha megadná, amivel adósak maradtak, ugye, meg aztán én is jobban jönnék ki, hogyha kézhöz kapnám azt a pénzt.

- Miféle szemtelen tréfa ez? - kérdezte Richie gazdája.

- Úgy igaz, minthogy itt állok - mondta Richie -, itt a kérvényem másolata.

George mester kikapta a legény kezéből a papírlapot, és foga között szűrve a szavakat, fennhangon olvasta: - „Alázatosan jelentem, miszerint... hm-hm... felséged kegyelmes édesanyja... hm-hm... tizenöt márka ára húsneművel törvény szerint adósom maradt, amelyik adósságáról a számla alább következik: ...tizenkét kocsonyának való marhacsülök... egy kis bárány karácsonyra... egy zsírba sült kappan személyes használatra, amikor Bothwell lordja őkegyelmességénél vacsorált...” Azt hiszem, uram, nem lehet meglepve, hogy a király ezt a kérvényt röviden intézte el, márpedig, apród uram, alighanem gondod volt rá, hogy a saját kérvényedet az urad elébe helyezd.

- Isten őrizz - felelte Moniplies -; én úgy igyekeztem, hogy előbb az úrét adjam oda, amire elég ok volt, meg különben is inkább az uram kérvénye egyengette volna az utat az én kis számlámnak, mint fordítva. De a sok lármától és kavarodástól, ami ott volt, meg annak a tüzes sárkánynak a toporzékolásától én igen megzavarodtam, és azt hiszem, egyszerre nyomtam a kezébe mind a kettőt, egymásnak fordítva, még az is lehet, hogy az enyimé volt fölül, de ha rosszul tettem is, csak nekem köllött érezni azt a nagy félelmet meg veszedelmet.

- Most pedig még a botomat is megérzed, gaz szolga - mondta Nigel -; vagy talán túrjem el, hogy a te szemtelen haszonlesésed miatt, mivel alacsony érdekeidet az enyémhez vegyítet, sértés és gyalázat érjen?



- Nem, nem, nem, uram - szólt közbe a jóindulatú polgár -, én vagyok az oka, hogy napvilágra került a legény botlása; azért engedje meg, hogy ez egyszer megmentsem a csontját. Oka van rá, hogy haragudjék, mégis azt hiszem, szolgája inkább tévedésből hibázott, mint készakarva; és úgy gondolom, a legközelebbi próbatételkor csak annál hívebben fogja szolgálni, ha ezt a hibát most még elnézik neki... Eridj csak, én majd rendbe szedem a szénádat.

- Nem, azt már nem - szólt Moniplies, keményen megállva egy helyben -; ha a gazdám meg akarja verni azt, aki tiszta szeretetből vele jött Skóciából egész idáig, mert szolgabér ugyan nemigen kötött hozzá, csak tegyen úgy, ahogy mondta, maga lássa, milyen híre lesz, én azonban inkább tűröm a botját, mint hogy valaki is azt mondhasa, hogy idegen ember állt közibénk. De azért köszönöm szépen, hogy segíteni akart, George uram.

- Eredj hát - mondta gazdája -, ne is lássalak.

- Én is csak azt kívánom - mondta Moniplies lassú visszavonulóban -, ide se jöttem volna, ha nem parancsolja, és a magam akarata szerint bizony itt nem időztem volna egy fél óráig, de hát George uram itt tartott, és persze meg köllött felelni a faggatózására, aztán abból lett ez a nagy kalamajka.

Ekként zsörtölődve oldalgott ki a szobából, nem úgy, mint aki valami rosszat tett, hanem mint akit jogtalan bántalom ért.

- Nincs még egy ember a föld hátán, aki ilyen pimasz szolgával lenne megverve! Csavaros eszű fickó, de mindig úgy tapasztaltam, hogy azért hűséges hozzám... azt hiszem, szeret is, sok bizonyítékát adta már... viszont önhittségében oly elbizakodott, annyira csak a maga akarata s ítélete után megy, hogy végül már valósággal ő a gazda és én vagyok a szolga; és ha akármely vétséget elkövet, biztos, hogy oly hangosan siránkozik, mintha én tehetnék róla, semmi esetre sem ő.

- Azért csak tartsa magánál, és becsülje meg - mondta a polgár -, mert higgyen ős hajamnak, a jóérzés és hűség ritkább tulajdonságok egy szolgában manapság, mint mikor még néhány évvel ifjabb volt a világ. Csak, jó uram, ne bízson rá olyan feladatot, mely felül áll rangján és neveltetésén, hisz láthatja lordságod, milyen rosszul sül el az ilyesmi.

- Teljesen igaza van, Heriot uram - szólt az ifjú nemes -, és már belátom, milyen igazságtalan voltam felséges urammal, az ön gazdájával szemben. De hát az én bölcsességem is, valódi skót módra, eső után köpönyeg... a baj megvan: kérvényemet elutasították; egyetlen megmaradt lehetőségem az, hogy kevéske pénzemből Monipliesszal együtt a sáncárokba vonuljak, s elessem a csatában, mint előttem annyi ősöm.

- Jobban tenné, uram, ha életben maradna, úgy sokáig szolgálhatná a hazát, akárcsak nemes édesatyja - válaszolta George mester. - Miért horgasztja le a fejét, miért ingatja olyan bánatosan? A király nem utasíthatta el kérvényét, hiszen még nem is látta... ön csak azt kérte, ami megilleti, és amire a királyt magas állása kötelezi is, hogy megadja alattvalóinak, és uram, a király természetes hajlandósága ebben az esetben nem fog összeütközni kötelességével.

- Azt mondom, jó lenne, ha igaza lenne, George uram - szólt Nigel Olifaunt -; és nemcsak a magam bajára gondolok, hanem hazám sok sérelmére is, melyeket nem orvosol senki.

- Uram - szólt Heriot mester -, én nem csupán úgy szólok királyi gazdámról, ahogy az alattvalói tisztelet megkívánja, s ahogy a kedvelt szolga hálája diktálja, hanem ahogy egyzersmind a szabad lelkiismeretű, bár lojális skót ember őszintesége megköveteli. A királynak mindig szándékában van az igazság mérlegének serpenyőit egyensúlyban tartani, csak épp olyanokkal van körülveve, akik észrevétlenül az egyik serpenyőbe vetik saját önző kívánságaikat, és alávaló érdekeiket. Ön, tudtán kívül, szintén efféle galádság áldozata.

- Meglep, Heriot uram - szólt az ifjú lord -, hogy ilyen rövid ismeretség után úgy beszél, mintha pontosan ismerné az ügyemet...

- Uram - válaszolta az aranyműves -, megbízásaim természetéből következik, hogy bejárásom van a palotába; úgy ismernek, mint aki intrikákba és pártoskodásokba sohasem avatkozik, így hát még egyetlen kegyelt udvaronc sem igyekezett becsapni az orrom előtt a király legbelső szobájának ajtaját; ellenkezőleg, mindegyik mellett háborítatlanul megtartottam helyemet, amíg befolyása tartott, és egyikük bukásában sem osztoztam. De mivel ilyen szoros kapcsolatban vagyok az udvarral, akaratom ellenére is bele kell látnom a gépezet működésébe; tudom, hogy mely kerekeket ki forgatja, s melyiket kicsoda fékezi. Természetes, hogyha ilyesmiről pontosabb tudomást akarok szerezni, vannak hozzá forrásaim. Hogy a lordságod ügyét miért viselem szívemen, elmondtam. Csak tegnap este tudtam meg, hogy kegyelmes-séged a városban van, de már ma reggel idejöttömben sikerült megtudnom, mi állt útjába az ön ügyének.

- Uram, igyekezete lekötelez, bár nem hiszem, hogy valaha is módomban lesz meghálálni - válaszolta Nigel, még mindig tartózkodón -, és változatlanul nem értem, mivel érdemeltem ki ezt a nagy érdeklődést.

- Hadd szolgáljak legalább annyi megnyugtatóssal, hogy ez az én érdeklődésem személyes és őszinte - mondta a polgár -, egyébként cseppet se neheztelek lordságodra, amiért némi gyanúval fogadja a segítséget egy idegentől, aki ráadásul oly alacsony rangú is, mint én, amikor még rokonaitól és a rangján levőktől is oly kevés barátságot kapott, azoktól, akiknek több okból is kötelességük lett volna, hogy segítségére legyenek. De most lássuk, miről van szó. Az ön atyja urának kiterjedt birtokán negyvenezer márká jelzálogteher van, amellyel a látszat szerint Peregrine Petersonnak, a campore-i főbírónak tartozik.

- Jelzálogról mit sem tudok - mondta az ifjú lord -, adóslevél van nála erről a pénzről, amelyet ha nem váltok ki, elkobozzák atyám birtokát, akkora összeg fejében, amely negyede sincs értékének... és éppen ez az, amiért sürgetem a királyi kormányzatot, hogy fizessék meg, amivel apámnak adósok maradtak, mert akkor meg tudnám menteni birtokomat a kapzsi hitelező kezéből.

- Egy skót adóslevél - szólt Heriot - ugyanannyi, mint a Tweedtől délre egy jelzáloglevél; ön azonban nem tudja, hogy valójában ki az a hitelező, akivel szemben áll. Peterson főbíró csak a nevét adja, és nem kisebb embert fedez vele, mint Skócia lordkancellárját, tudniillik, ő akarja, ezen adósság színe alatt, a birtokot megszerezni saját magának, vagy talán még inkább kedvére tenni vele egy még hatalmasabb úrnak. Valószínűleg csak hagyja, hogy kreatúrája, Peterson birtokba vegye a földet, s amikor az ügylet ódiuma feledésbe merült, a Glenvarloch lordság földje az alázatos eszközöktől átkerül a nagy ember birtokába, egyszerű adásvétel, vagy hasonló átlátszó fortély örve alatt.

- Lehetséges volna ez? - kérdezte Lord Nigel. - A kancellár sírva búcsúzkodott tőlem... édes öccsének nevezett... sőt fiának... ellátott ajánló levelekkel, s bár pénzbeli segítségért nem folyamodtam hozzá, szükségtelenül is elnézésemet kérte, amiért nem tud, kéretlenül is, kisegíteni, hivatkozván a rangjával járó kiadásokra, valamint nagy családjára. Nem tudom elhinni, hogy főúr ilyen álnok legyen.

- Igaz, uram, én nem vagyok nemesi születésű - mondta a polgár -, de újra csak arra kérem, tekintsen ősz fejemre, és gondolja meg, miért lenne érdekemben, hogy gonosz csalással szegyent hozzak rá olyan ügyben, amelyben egyébként nem is vagyok érdekelt, csak annyiban, amennyiben jótevőm fiát érinti. S gondoljon vissza rá, volt-e foganatja a lordkancellár ajánlóleveleinek?

- Nem, semmi - szólt Nigel Olifaunt -, csak hűvös udvariasság és szép szavak. Néhányszor úgy gondoltam, egyedüli céljuk, hogy megszabaduljanak tőlem... egyikük tegnap még pénzt is erőltetett rám, mikor szóba hoztam, hogy külföldre megyek, nehogy pénz hiányában elmaradjon önkéntes száműzetésem.

- Úgy van - szólt Heriot -, valósággal szárnyakat adnak önnek, csak hogy itt ne maradjon, hanem röpködjön minél hamarabb.

- Rögvest odamegyek hozzá - szólt haragra gerjedvén a fiatalember -, szemébe mondom, milyen alávaló!

- Szíves engedelmeivel - szólt Heriot, a lordot csillapítva -, szó sem lehet erről. Ha összevesz vele, először is engem tesz tönkre, aki felvilágosítással szolgáltam, és bár szívesen odaadnám a fele boltomat, hogy lordságodon segítsen, nemigen hiszem, hogy káromat kívánja, ha magának sem használ vele.

A bolt szó valósággal belehasított az ifjú arisztokrata fülébe, úgyhogy gyorsan visszaválaszolt:

- Kárát, uram? Annyira nem kívánom kárát, hogy az égre kérem, hagyjon fel reménytelen ajánlataival, s ne akarjon oly valakin segíteni, akinek számára nincs segítség!

- Azt bízza csak rám lordságod - mondta a polgár -, egy megbízottjában már tévedett. Engedje meg, hogy most magamhoz vegyem ezt a kérvényt... szépen lemásoltatom, és megtalálom majd az idejét (még hozzá nem is távoli idejét), amikor a király elébe járulván a kezéhez juttathatom, alighanem több körütekintéssel, mint az ön csatlósa; és csaknem biztosra veszem, hogy a király úgy fogja fogadni, hogy jobban lordságod sem kívánhatja... de még ha csalódnék is ebben, akkor sem kell rögtön feladni a jó ügyért vívott harcot.

- Uram - mondta az ifjú arisztokrata -, olyan barátsággal szól hozzám, s én magam olyan nyomorult helyzetben vagyok, hogy nem utasíthatom el szíves ajánlatát, akármennyire pirulok is elfogadni egy idegen segítségét.

- Egészen idegenek azért már nem vagyunk egymásnak - szólt az aranyműves -, ami pedig a jutalmamat illeti, ha közvetítem eredményesnek bizonyul, és vagyonát visszanyeri, rendelje meg az első szekrényre való ezüstdíszet George Heriot-nál.

- Rossz megrendelő leszek én, Heriot mester - mondta Lord Nigel.

- Attól ugyan nem félek - válaszolta az aranyműves -, és örülök, hogy mosolyogni látom, uram, úgy tűnik, ilyenkor még jobban hasonlít kegyelmes atyja urára; és ez felbátorít arra, hogy egy kis kéréssel álljak elő; nevezetesen, hogy holnap ebédre meghívjam szerény asztalomhoz. Nem messze lakom innét, a Lombard Streeten. Ami a vendéglátást illeti, uram, fehérlevessel várjuk, kövér, bő zsírban sült kappannal és egy tál hagymás rostélyossal is, hogy megemlékezzünk Skóciáról, s úgy lehet, kerül majd egy serleg régi jó bor is, amelyet előbb fejtettek le, mint hogy Skócia Angliával egyesült. Ami meg a társaságot illeti, néhány szerető hazánkfia lesz ott, és tán a háziasszony egy szép skót kislányt is talál majd, akit meghívjon, így valahogy.

- Szívesen elfogadnám a meghívást, Heriot uram - szólt Nigel -, de úgy hallottam, London városi hölgyei azt szeretik, ha az ember takarosán kiöltözik... nem akarom a skót nemesség hírét rontani köztük, hiszen szegény országunkról bizonyos csak a legjobbakat mondta nekik kegyelmed, nekem meg jelenleg nemigen telik rá, hogy parádéba vágjam magam.

- Uram, őszintesége arra készítet, hogy én is egészen őszinte legyek - szólt George mester. - Én... én adós maradtam atyja urának némi pénzzel, és... jaj, nem, ha lordságod ilyen erősen a szemembe néz, nem tudom végigmondani ezt a históriát... hogy nyíltan szóljak, mert úgy

látszik, már életemben rá nem jár a szám a hazugságra: legjobb lenne, ha ügyét megfelelőképp akarja elintézni, hogy lordságod rangjához illő öltözetben személyesen jelenjék meg az udvarnál. Aranyműves vagyok, és pénzkölcsönzéssel is foglalkozom, nemcsak aranytálak árusításával. Nagyon szeretnék száz fontot kamatra kölcsönadni önnek arra az időre, míg ügyei rendeződnek.

- S ha sohasem rendeződnek megfelelőképp? - kérdezte Nigel.

- Uram - válaszolta a polgár -, ennek az összegnek az elvesztése akkor is kis baj lesz számomra egyéb bajaimhoz képest.

- Heriot uram - szólt Lord Nigel -, igazán nagylelkű ajánlatot tett, én pedig köszönettel elfogadom. Remélem, kegyelmed tudja, hogyan intézze el ezt az ügyet, ha már én magam ilyen tudatlan vagyok benne; mert máskülönben, úgy hiszem, nem vinné rá a lélek, hogy most még újabb terhet rakjon a vállamra, olyan adósságot vállaltatván velem, amelyet nem fizethetek vissza. Elfogadom tehát a pénzét, mert hiszem és remélem, ön képessé tesz arra, hogy pontosan megfizessem.

- Higgye el, uram - mondta az aranyműves -, olyan adósnak tartom, akitől számíthatok a pénzemre, azért nyugodt lelkiismerettel aláírhatja ezt az elismervényt meg a kötelezvényt arról, hogy adósságát visszafizeti.

Ekkor levette övéről írószereit, felírt néhány sort a megbeszélt tárgyról, majd kabátja alól, egy oldalzsebből kis pénzes zacskót húzott elő, azt mondta, száz font van benne, és elkezdte, igen módszeresen, kiszámolni az asztalra. Nigel Olifaunt nem állhatta meg szó nélkül, mondván, hogy sürgősségtelen ez a szertartás, hiszen nyugodtan eltenné a pénzt jótékony hitelezőjének adott szavára is, az ilyesmi azonban semmiképpen sem fért volna össze azzal a módszerességgel, ahogy az öregember üzleteit bonyolítani szokta.

- Legyen irántam türelemmel, jó uram - mondta -, mi, polgárok körületekintő, pénzre vigyázó nép vagyunk; örökre elvesztem jó híreimet mindenütt, amerre csak a Szent Pál-székesegyház harangszava elhallatszik, ha anélkül kifizetnék vagy elfogadnék egy nyugtát, hogy a pénzt az utolsó petáig megszámlolom. Azt hiszem, pontosan annyi... de nicsak - szólt, kinézvén az ablakon -, amott jönnek a legényeim az öszvérrel; tovább kell mennem, nyugatnak. Tegye el a pénzét, uram; nem jó, ha ilyen aransármányok csiripelnek az ember körül egy londoni bérlakásban. Remélem, hogy pénzes ládikójának jó a zárja, de ha mégsem, könnyen szolgálhatok eggyel, amely több ezer aranyat tartalmazott; a jó öreg Sir Faithful Frugalé volt... tékozló fia eladta a héját, miután a magot kiette belőle... ím, így lesz semmivé egy nagy polgári vagyon.

- Remélem, az öné jobb végre jut, Heriot mester - mondta Lord Nigel.

- Én is azt remélem, uram - szólt az öregember és elmosolyodott -, azonban... - és a derék John Bunyannal szólva: „ekkoron szemei könnyel áradtanak” - Istennek úgy tetszett, hogy megpróbáltatásul két gyermekemet elvegye; fogadott gyermekem pedig, aki él... jaj! csak a bánat! csupa bánat!... De türelemmel vagyok s hálás az Úrnak a gazdagságért, amellyel megáldott, és nem lesz hiány örökösben sem, míg Edinburghben akadnak árva fiúk! Isten megáldja, uram.

- Egy árva máris sokat köszönhet önnek - mondta Nigel, amint szobájának ajtajáig kísérte, melyen kilépve az öreg polgár szabadkozott, s a további udvariasságot elhárítva gyorsan búcsút vett vendéglátójától.

Amikor a lépcsőn lement, elhaladt a bolt előtt is, s mivel Christie asszonyság ott bókolt az ajtóban, George mester udvariasan érdeklődött a férje után. Az asszonyság természetesen

sajnálátát fejezte ki, hogy férje távol van, és közölte, hogy Deptfortba ment, egy holland hajóskapitánnyal tárgyalni.

- Uram, a mi mesterségünk olyan - mondta -, hogy gyakran elszólítja hazulról, valóságos rabszolgája minden kátrányos zekéjű sükebóknak, ha csak egy font tömítésnek való kócot kér is.

- Így van ez, asszonyom, az üzletnek bizony utána kell járni - mondta az aranyműves. - Adja át üdvözlömet, a Lombard Street-i George Heriot üdvözlését, kedves férjeurának. Volt velem dolgom, pontos és megbízható ember, betartja a határidőket és a szerződéseket... Arra kérem egyébként, hogy nemes vendégével legyen mindig nyájas, és gondoskodjék arról, hogy semmiben ne szenvedjen hiányt. Jelenleg úgy tartja helyénvalónak, hogy magányosan és visszavonultan éljen, de vannak, akik törődnek a sorsával, és nekem feladatom, hogy gondoskodjanak róla; azért kérem, asszonyom, mindig tudassa velem a férje által, hogy érzi magát ölordsa, és nincs-e valamire szüksége.

- Hát *valóban* lord? - szólt a jó asszonyság. - Igaz, én is váltig gondoltam, hogy annak látszik. De hát akkor miért nem megy soha a parlamentbe?

- Majd eljut oda is, asszonyom - válaszolta Heriot -, Skócia parlamentjébe, mert ott a hazája.

- Jaj, szóval csak skót lord - mondta a jóasszony -, mondják, azért is szégyelli a címét.

- Őelőtte nehogy ilyet mondjon, asszonyom - válaszolta a polgár.

- Méghogy én, uram? - felelte az asszony. - Ó, dehogy, eszembe sem jut. Akár skót, akár angol, derék szép szál ember, és udvarias is, nem fog hiányt látni, inkább magam szolgálom ki, elmegyek én még kegyelmed után is, hogy szolgálatára legyek, akár a Lombard Streetig.

- Nem, asszonyom, küldje csak a férjét - mondta az aranyműves, aki értékes és nagy tapasztalatú ember volt, de a formákhoz és a házi fegyelemhez igen ragaszkodott. - „Ha az asszony csendes, a konyha rendes”, így tartja a közmondás. Ölordságát is a maga szobájában szolgálja csak ki az inasa... úgy illik az. Isten áldja.

- Kegyelmedet is - mondta az asszonyság sértődött hangon; és mihelyt a jótanácsok osztogatója, az aranyműves, már nem hallhatta, volt olyan udvariatlan, hogy ilyeneket dünnyögött magában, megvetve jótanácsát: - Az ördög kért tőled tanácsot, vén skót bádogsuszter, aki vagy! Van olyan okos az én férjem, és majdnem olyan öreg is, mint te, elég, ha neki kedvére van, amit teszek, és ha most még nem is olyan gazdag, mint olyik ember, úgy éljek, fog még ő is földig érő díszes pokróccal letakart öszvéren lovagolni, két kékkabátos kíséretében, éppúgy, mint akárki más.

## Ötödik fejezet

*Vár az udvar, mért ne jönnél?  
Jobb mulatság nincsen ennél,  
Selyem suttyan, ékkő csillog,  
Balga szájal, bölcs csak pillog,  
Hőssel hitvány dulakodik,  
Urak közt pór furakodik,  
Súgnak-búgnak, selypegetnek,  
Sima szóval torkot nyesnek;  
Vár az udvar, mért ne jönnél?  
Skelton sem tud jobbat ennél.*

(SKELTONI ZÖRGEDELMEK)

A jószándékú polgár nem csupán fényűzésből közeledett öszvérháton kísérettel, mely szokása, mint az olvasó már értesült róla, kissé felfelfogta Christie asszonyságot, ámbár az igazság kedvéért megjegyzendő, hogy a hölgy mérge el is párolgott abban a monológban, amelyet az imént papírra vetettünk. A jó ember, aki természetesen adott rá, hogy külső megjelenése is olyan legyen, amilyen egy tehetős polgárhoz illik, ezúttal épp a Whitehallba igyekezett, ahol Jakab királynak egy értékes ötvösmunkát akart bemutatni, mert úgy gondolta, hogy őfelsége örül majd a látásán, vagy talán meg is vásárolja. Ezért hát ő maga felült a díszesen felszerszámozott öszvérré, hogy kissé könnyebben haladjon előre a szűk, piszkos, tömegtől nyüzsgő utcákon, míg egyik kísérője a tálat hozta utána, amely vastag vörös posztóba volt begöngyölve, a másik kettő pedig az értéktárgy biztonságára ügyelt, mert a főváros rendje csak olyan volt abban az időben, hogy bosszúból vagy rablási szándékkal a nyílt utcán is könnyen megtámadták az embert; és azok, akik efféle támadástól tartottak, rendszerint fegyveres csatlósokkal kísértették magukat, ha vagyonukból telt ekkora kiadásra. Ez a szokás eleinte csak az arisztokraták és a nemesek között dívott, de később mindinkább átvették azok a gazdag polgárok is, akik, lévén köztudott róluk, hogy többnyire pénzneművel megrakodva utaznak, máskülönben az útonállóknak biztos prédájául eshettek volna.

George mester, amint parádés kíséretével nyugatnak tartott, megállt honfitársának és barátjának, az öreg órásnak a boltja előtt, és megkérte Tunstallt, aki munkáját végezte, hogy igazítsa be az óráját, majd jelezte, hogy gazdájával kíván szót váltani, amire az öreg időárus előjött odújából, az arca mint egy bronz mellszoboré, fekete a portól, itt-ott rézreszeléktől fényes, és az elmélyült számításoktól úgy el volt kábulva, hogy egy pillanatig üres tekintettel bámult aranyműves barátjára, csak azután fogta fel, hogy kicsoda, s nem is válaszolt, amikor az meghívta őt és leányát, a szép Margaret kisasszonyt másnap ebédre, ahol is egy nemes ifjú honfitársukkal fognak találkozni.

- Megszólaltatlak én téged mindjárt, hogy a ragya fusson el - dünnyögte magában Heriot; s hirtelen hangot váltva, csaknem kiabálva így szólt: - Kérlek, David szomszéd, mikor fizeted ki az árát annak az aranyrúdnak, amit arra adtam, hogy elkészítsd azt az aranyórát a Theobald-kastély csarnokába, s a másik órácskára, amelyet Buckingham hercegnek csináltál? A Spanyol Házzal állattam jót az aranyért, és kénytelen vagyok emlékezetedbe hozni, hogy már nyolc hónapot késél.

Van valami különleges tónus a türelmetlen hitelező végső határidőt szabó követelődzésében, olyan éles és bántó, hogy nincs az az emberi tamburin, akármilyen érzéketlen is egyéb hangokra, amely ettől meg ne rezdülne. David Ramsay is egyszeriben felriadt merengéséből, és rosszkedvűen így válaszolt: - Jaj, George, barátom, miért kell száz-egynéhány fontért így lármázni? Mind a világ tudja, hogy el nem tagadom én senki követelését, és magad is elegendő időt adtál, míg tudniillik öfelsége a király és a nemes herceg megfizetik adósságukat, és te is tudhatod tapasztalatból, hogy őrájuk nem ronthatok úgy rá, mint egy vad északi bika, ahogyan te jössz most nekem.

Heriot elnevette magát, és illetéknépp válaszolt: - No, David, látom, ha rajtad pénzt követelnek, attól úgy fölébredsz, mint akit leöntenek egy vödör vízzel, egyszeriben evilági emberré válsz. Most pedig, barátom, mondd meg, ahogy keresztény emberhez illik, eljössz-e hozzám holnap délben ebédre, s elhozod-e keresztlányomat, a szép Margaret kisasszonyt, hogy nemes ifjú honfitársunkkal, Glenvarloch lorddal találkozzatok?

- Az ifjú Glenvarlochhal - szólt az öreg ezermester -; szívből kívánom és boldog leszek, hogy újra láthatom. Negyven éve, hogy nem láttuk egymást... két évvel járt fölöttem az iskolában... igen kedves fiú...

- Az az apja volt, az édesapja! Te öreg gyerek, számoló-masina, aki vagy - válaszolta az aranyműves. - Kedves fiú lenne bizony, csak hogy már nem él.

- A fia! - mondta Ramsay. - Talán vesz egy órát, vagy egy zsebórát... manapság nem is járnak enélkül az ifjú lovagok.

- Csak jusson hozzá a vagyonához, akkor, amennyire én tudom, a fele boltodat felvásárolhatja majd - mondta a barátja -; hanem, David, ne felejtse el az ígéretedet, és ne tégy velem úgy, mint utoljára, amikor a háziasszonynak délután kettőkor kellett újrafőznie a birkafejet meg a hagymás kokas-levest.

- Annál inkább becsületére vált a konyhájának - válaszolta David, most már hiánytalan éberséggel -, hiszen amint nálunk mondják, a túlfőtt birkafej valóságos méreg.

- Az igaz - válaszolta George mester -, de mivel holnap nem birkafej lesz ebédre, úgy elronthatod azt az ebédet, hogy semmi közmondás nem teszi jóvá. Lehet, hogy barátodat, Sir Mungo Malagrowthert is ott találod majd, mert őkegyelmét is meg akarom hívni; úgyhogy, kérlek, igazán tartsd magad ahhoz, amit megbeszéltünk.

- Úgy teszek... olyan pontos leszek, mint egy óra - mondta Ramsay.

- Mégsem bízom meg benned - válaszolta Heriot. - Hallod-e, Jenkin, mondd meg skót Janetnek, hogy szóljon a szép Margaret kisasszonynak, kedves keresztlányomnak, emlékeztesse holnap az apját, hogy vegye fel a legjobb kabátját, és hozza magával a Lombard Streetre, pontban tizenkettőkor. Mondd meg neki, hogy egy derék és ifjú skót lordot ismerhetnek meg ottan.

Jenkin szárazon köhintett egyet, mint aki olyan megbízást kapott, amelyet nem szívesen teljesít, vagy olyan kijelentést hall, amellyel nem szabad ellenkeznie.

- Hm! - ismételte George mester, aki mint láttuk, a házi rend és fegyelemben nem ismert tréfát. - Mit jelent az, te fickó, hogy „hm”? Megteszed, amivel megbíztalak? Igen vagy nem?

- Persze hogy meg, Heriot uram - mondta a mesterlegény, sapkájához emelve a kezét -; csak azt akartam mondani, hogy Margaret kisasszony aligha fog elfeledkezni az efféle meghívásról.

- Nos, valóban nem hiszem - mondta George mester -; engedelmes leány, szót fogad a kereszta-  
apjának, bár sokszor kis szeleburdinak becézem... S figyelj csak, Jenkin, legjobb lesz, ha a  
pajtásoddal együtt velük jöttök, és a botot is magatokkal hozzátok, hogy gazdátokat is, őt is  
biztonsággal hazakísérhessétek; csak legalább zárjátok be jól a boltot, kössétek el a kutyát, és  
a kapusnak mondjátok meg, hogy üljön ki a külső boltba, amíg haza nem jöttök. Két  
szolgámat veletek küldöm, mert úgy hallom, hogy mostanában ezek a temple-beli ifjancok  
gonoszabbul és szabadabban garázdálkodnak, mint valaha.

- Majd megregulázzuk mi a vaskójukat a botunkkal - mondta Jenkin -; ne fárassza emiatt a  
szolgáit.

- Ha szükséges - mondta Tunstall -, nekünk is van kardunk, nemcsak a jurátusoknak.

- Szégyen és gyalázat, fiatalember - mondta a polgár -; mesterlegény karddal! Isten ne adja  
látnom! Inkább lássam tollas kalapban.

- Ne féljen, uram - mondta Jenkin -, találunk mi fegyvert hozzánk illőt, s megvédjük a  
mesterünket meg a lányát, még ha az utca követ kell is fölszednünk.

- Ezt már szeretem, így beszél egy bátor londoni legény - szólt a polgár -; aztán, fiaim, hogy  
nektek is jókedvetek legyen, felhajthattok ám egy kupa bort a városatyák egészségére.  
Rajtatok tartom a szemem... ügyes fiúk vagytok ti ketten, mindegyik a maga módján... Isten  
veled, David. El ne felejtsetek hát, holnap délben. - Így szólván, öszvére fejét újra nyugatnak  
fordította, és átment a Temple-Baron, azzal a tisztességes lassú kocogással, amely illett a rangjához,  
polgári mivoltához és gyalogos csatlósainak is megkönnyítette, hogy lépést tartsanak vele.

A Temple-kapunál újra megállt, leszállt az öszvérről, és utat tört magának a kis boltok  
egyikéhez, amelyekben ezen a környéken az írnokok dolgoztak. Egy fiatalember, akinek ritka,  
sima haja egyenest a két fülére volt szétfésülve és ott rövidre nyírva, hajlongó tisztelettel  
felállt székéről, levette puha kalapját, semmi áron vissza nem tette volna a fejére, és az  
aranyműves kérdésre - Hogy megy az üzlet, Andrew? - tisztelete többrendbeli kimutatásával  
így válaszolt: - Jól, mivel kegyelmed pártját fogja, s támogatja.

- Végy elő egy nagy árkus papirost, fiú, hegyezz új tollat, faragd jó élesre a hegyét, és finom  
szárszálat tégy belé. Ne vágd be túlságosan hosszan, pazarlás az a te szakmádban, Andrew, és  
tudod, ki a kicsit nem becsüli, az a sokat nem érdemli. Ismertem egy tanult embert, aki ezer  
oldalt írt tele ugyanazzal az egy szál tollal.<sup>24</sup>

- Ó, uram - mondta a fiú, aki jámbor tisztelettel figyelmeztetett az aranyműves beszédére,  
jóllehet az a saját szakmájában oktatta ki -, ugyan hamar előbbre gyut a világba a magamfajta  
szeginember, hogyha olyan tisztességes szemtől kaphat jó tanácsot, mint kegyelmed.

- Kevés tanácsom van, Andrew, hamar el lehet sorolni, és nem nehéz megtartani sem. Légy  
becsületes, légy szorgalmas, légy takarékos: így hamarosan szert tehetsz gazdagságra is,  
megbecsülésre is... Nézd csak, másold le ezt a kérvényt a legszebb, legpontosabb írással.  
Megvárom itt, míg végzel vele.

---

<sup>24</sup> Gill egy bibliakommentárja végén, amely kommentár, ha jól emlékszem, öt-hatszáz nyomtatott  
quarto oldalt számlál, és így kéziratban bizonyára még hosszabb, mint amit a szövegben említettem,  
a következő négysoros vers olvasható:

*Egy penna írta könyvemet,  
Ki szürke lúdnak tolla;  
Derék egy penna, úgy lehet,  
Két könyvre is jó volna.*

*(Walter Scott jegyzete)*



A fiatalember fel sem emelte a szemét a papírlapról, és a tollat sem tette le a kezéből, ameddig munkáját be nem fejezte megbízója nagy meglepődésére. A polgár egy aranytallért adott a fiatal írnoknak, és lelkére kötötte, hogy minden ügyét, amelyekkel hozzá fordul, tartsa titokban, majd visszaült öszvére, és továbbment nyugat felé a Stranden át.

Talán nem haszontalan az olvasót emlékeztetnünk arra, hogy a Temple-Bar, amelyen Heriot átment, akkoriban még nem volt az a csapórácsos boltíves kapu, mint manapság, hanem nyitott léckerítés, afféle paláncsor, amelyet éjszaka és riadókor cölöpökkel és láncokkal torlaszoltak el. A Strand, amelyen az aranyműves épp végiglovagolt, szintén nem volt beépített utca, mint ma, de ez a jellege már kialakulóban volt. Ha úgy tetszik, még mindig nyílt országútnak lehetett tekinteni, amelynek déli végén különféle főúri paloták és nemesi udvarházak álltak, mögöttük kertek húzódtak egészen a partig, ahol lépcső vezetett le a vízhez, hogy könnyebben lehessen csónakra szállni; a Strandről a Temzéhez vezető utcák közül jó néhány e kastélyok nemes tulajdonosairól kapta később a nevét. A Strand északi oldalán is hosszú ház sor állt, amely mögött egy-egy keresztút mentén, mint például a Saint Martin's Lane-en, és egyebütt, gyorsan nőttek ki a földből az új épületek; a Covent-Garden azonban még valóságos kert volt, vagy legalábbis még csak itt-ott pettyezte egy-egy épület. De amerre csak a szem ellátott, minden a főváros gyors növekedéséről tanúskodott, s arról, hogy sokáig volt már része a béke, a gazdagság és a törvényes kormányzás áldásaiban. Minden irányban házak emelkedtek, és polgárunk éles szeme már látta annak a kornak közeledtét, amikor a csaknem nyílt országút, melyen most végigporoszkált, összefüggő, szabályos utcává alakul át, amely az udvar és a nemesség palotái által elfoglalt területet egyesíti London polgári városrészével.

Ezután a Charing Crosson át vezetett útja, amely akkor már rég nem volt az a kellemes, csendes falu, ahol a bírák szoktak reggelizni hajdanában a Westminster Hallba menet, hanem kezdett emlékeztetni arra a nagy ütőérre, amelyen Jonson kifejezését használva „a londoni népesség árja átzuhog”. Az épületek gyorsan emelkedtek, de az utca látványa még cseppet sem hasonlított a maihoz.

Az úton járó végül is bekocogott a Whitehallba, átment ama csodaszép kapuívек egyike alatt, melyek mindegyikét Holbein tervezte, és kockamintát alkotó téglából voltak rakva, ugyanazon a kapun, melyhez Moniplies szentségtörő módon Edinburgh Nyugati Kapuját merre hasonlítani, és bejutott a Whitehallt körülvevő térségre, amelyen nagy volt a felfordulás, mert éppen átépítették a palotát.

Jakab király ez idő tájt, nem is sejtve, hogy olyan palotát építtet, amelynek ajtajából egyenest az előtte emelt vérpadra fog menni egyetlen fia, épp azzal volt elfoglalva, hogy lebontassa De Burgh, VIII. Henrik és Erzsébet királynő régi romos palotáját, és helyet készítsen annak a nagyszerű építménynek, amelyre Inigo Jones minden tehetségét ráfordította. A király, nem ismervén a jövőt, váltig sürgette a mestert, s hogy minél gyorsabb munkára ösztönözze, továbbra is Whitehallban lakott, a régi épületek és az emelkedő új épületsor zűrzavarában, amely ekkor olyan labirintust alkotott, hogy nem lehetett benne egykönnyen eligazodni.

A király aranyművese, aki, ha a hír igaz, gyakran bankári feladatokat is teljesített, mert ez a két foglalkozás akkor még nem különült el egymástól, mint ma, sokkal fontosabb személyiség volt annál, semhogy őt vagy kapus egy pillanatra is feltartóztathassa; így hát öszvérét, valamint két csatlósát kinn-hagyva a külső udvarban, csendesen megkopogtatta az épület egyik hátsó ajtaját, ahol azonnal beengedték, s vele leghívebb szolgáját is, hóna alatt az ötvöstállal. Ezt az emberét is maga mögött hagyta azonban egy előszobában, ahol három-négy királyi libériát viselő apród kockázott, dámázott, vagy csak terpeszkedett a padokon, le-lecsukódó szemmel szunyókálva, megoldott övvel, kigombolt kabátban, s általában hanyagabbul öltözve, mint amennyire a hely és a király közelsége megengedte volna. A következő

folyosón, amely az előszobából nyílt, a belső szoba két ajtónállója tartózkodott, ezek mindketten ismerősen mosolyogtak a gazdag aranyművesre, amint belépett.

Egyetlen szó sem hangzott, csak az egyik ajtónálló előbb Heriotra nézett, majd a kárpittal félig eltakart ajtóra, mintha a tekintetével azt mondaná: „Erre tart, uram?” A polgár rábólintott, az udvaronc pedig lábujjhegyen, olyan óvatosan, mintha a padló tojásokkal lenne kirakva, az ajtóhoz ment, vigyázva kinyitotta, és halk hangon néhány szót szólt. Jakab király erősen skótos beszéde kihallatszott a folyosóra: - Ereszd be, Maxwell, de rögtön. Mióta itt téblábolsz már az udvarnál, aztán mégse tanultad meg, hogy az arany meg az ezüst mindig elkel nálunk?

Az ajtónálló jelt adott Heriotnak, hogy lépjen be, és a becsületes polgárt azonnal bevezették az uralkodó legbelső szobájába.

Az a rendetlenség, amelynek közepette a király üldögélt, Jakab szellemének állapotáról és minőségéről is hű képet adott. Sok gazdag és drága holmi hevert szanaszét, képek, értékes dísz tárgyak, de mind csak úgy, összevissza dobálva, porlepetten, s így elhelyezésük rendszertelensége miatt értékük, vagy legalábbis hatásuk felét elvesztették. Az asztal súlyos fóliánsoktól roskadozott, amelyek közé léha tréfák és malacságok durva gyűjteményei keveredtek; voltak ott azután mindenféle hosszadalmas szónoklatok és királyi mesterségről írott értekezések, amelyek lapjai közé nyomorúságos rondókat és balladákat tűzködött a Királyi Inas, mert így nevezte magát, a versírás mesterségét értve rajta; ott hevert továbbá számos nagyszerű tervezet az általános európai béke létrehozására, s mellettük a király kutyáinak névsora és a veszettség orvosságainak listája.

A király zöld bársonyruhát viselt, amely hogy ellenálljon a kardvágásnak, ugyancsak vastagon volt bélelve, s ettől a hajlatoknál sután, ügyetlenül kidudorodott; és mivel ráadásul rosszul volt begombolva, alakját is ferdének mutatta. Zöld kabátja fölé sötét színű hálóköntös borult, amelynek zsebéből kiállott vadászskürtyének vége. A magas tetejű szürke kalap a földön hevert, porosan, de nagy rubinokkal koszorúzva, míg a király fejét kék bársony-hálósipka takarta, elején egy gémnek a tolla, amelyet öfelsége egyik kedvenc sólyma nehéz helyzetben vágott le, s a király az eset emlékére viselte a gém nagybecsű tollát.

De ruházkodásának és szobája berendezésének összevisszasága csak külső jele volt a karakter belső következtelenségeinek, amelyek a király természetét oly felemássá és kiismerhetetlenné tették kortársai számára, és emlékét megoldatlan problémaként hagyományozták rá az utókor történészeire. Alapos tanultságú ember volt, de tudásának a gyakorlatban nem sok hasznát vette, számos egyedi esetben éleseszű, noha valódi bölcsességnek nem volt birtokában; szerette a kezében levő hatalmat, s törekedett rá, hogy megtartsa és gyarapítsa, mégis kapható arra, hogy felhasználását, azaz önmaga irányítását is, arra teljesen érdemtelen kegyencekre bízta; jogait merészen, nagy hangon hirdette, de csak szavakban, mert a valóságban kezes bárányként tűrte, hogy lábbal tapossanak rajtuk; kedvelte az alkudozást, amelynek során mindig túljártak az eszén; és félt a háborúságtól akkor is, ha a győzelem biztosnak ígérkezett. Méltóságára kényes volt, de minduntalan lealacsonyította saját magát oktan bizalmaskodásával; képes volt rá, hogy a köz érdekében keményen dolgozzék, de az ilyen munkát a legprimitívebb szórakozás kedvéért mégis gyakran félbehagyta; tréfakedvelő volt, s mégis szörszálhasogató, s nagy-tudományú ember léteére gyakran kereste a tudatlanok és tanulatlanok társaságát. Még félénksége sem volt állandó; voltak életének olyan percei, éspedig a legveszedelmesebbek, amikor feléledt benne ősei szelleme. Kis dolgokban alapos munkát végzett, de ha komoly munka hárult rá, kicsinyeskedni kezdett; jámbor érzésű volt, de szavakban néha durva; természete szerint igazságos és jóindulatú, mégsem vetett gátat az igazságtalanságnak és mások jogtalan elnyomásának. Végezetül fösvény volt, ha pénz kellett kiadnia a kezéből, de meggondolatlanul, korlátlanul bőkezű oly pénzekből, miket nem látott a két szemével.

Egyszóval jó tulajdonságai, amelyek egyes esetekben megnyilatkoztak, nem voltak elég erősek és általánosak ahhoz, hogy viselkedését mindenkor szabályozzák, és mivel csak alkalmanként mutatkoztak, csupán arra a címre tették érdemessé, amellyel Sully ruházta fel, hogy tudniillik ő a keresztyén világ legbölcsebb bolondja.

Ennek az uralkodónak a sorsa éppoly változatos volt, mint a jelleme, mert jóllehet a Stewartok közül ő volt a legkevesebb uralkodói tehetséggel megáldva, békés úton hozzájutott ahhoz a koronához, amelynek hatalma ellen elődei oly nehezen védelmezték ősi trónjukat; s végezetül, bár úgy tűnt, hogy uralkodásával meg hozza Nagy-Britannia számára a tartós békét és belső nyugalmat, ami természetéhez is leginkább illett, mindazonáltal épp ekkoriban, az ő uralkodása idején vetették el annak az egyenletlenségnek a magját, amelynek aratása lett azután, mint a mesebeli sárkányfogé, a véres, mindenekre kiterjedő polgárháború.<sup>25</sup>

Ilyen volt az uralkodó, aki Csingilingi Geordie néven üdvözölte Heriotot, ismert szokása lévén, hogy csúfnevet adjon mindenkinek, akivel bizalmas viszonyban állott, majd azt kérdezte, miféle csetrest hozott megint, amivel törvényes és örökös fejedelmétől kicsalja a pénzét.

- Isten őrizzen attól, felséges uram - szólt a polgár -, hogy ilyen felségsértő szándékom legyen. Csak egy tálat hoztam, hogy megmutassam felséges uramnak, mert már csak ábrázolt tárgya és művészi munkája miatt is úgy gondoltam, hogy nem adhatom egy alattvalójának sem, ameddig meg nem tudom, hogy tetszik felségednek.

- Mi a csuda, Heriot, hadd lássam, ámbár legutóbb a Steenie tálja ugyan drága volt, majdnem meg is fogadtam királyi szavamra, hogy máskor aranyomat-ezüstömet inkább megtartom magamnak, úgyhogy, Geordie, te is tartsd meg csak a magadét.

- Ami a Buckingham hercegének szállított tálat illeti - szólt az aranyműves -, felséged úgy rendelkezett, hogy semmi kiadást ne sajnáljunk.

- Mit számít, hogy mit akartam, te? Ha bolondok meg gyerekek közé keveredik az okos, mit tegyen, kénytelen ő is velük játszodozni. De neked lehetett volna több eszed is, mint hogy Steenie-nek meg a Kicsi Károlynak szót fogadj, mert hisz azok fölköveznék a padlót is tiszta színezüsttel, nem is tudom, bizony, nem azt csinálták-e valóban.

George Heriot meghajolt, és nem szólt egy árva szót sem. Jobban ismerte urát annál, hogy többet is megengedjen magának, mint egy halvány célzást a parancsára vonatkozólag; azután meg Jakab, akinél a takarékoskodás nem volt több egy nyilallásnyi lelkiismeret-furdalásnál, úgylát látni kívánta a tálat, amelyet meg szándékozott mutatni neki. S már küldte is Maxwellt, hogy tüstént hozza elébe. Közben kikérdezte a polgárt, hogy honnét való a tál.

- Itáliából, felséges uram - válaszolt Heriot.

- De ugye nincs benne semmi, ami pápista hitre vall - szólt a király, a szokásosnál komorabb tekintetet vetve Heriotra.

- Semmi, de semmi, felséges úr... nem volnék valami nagy bölcs, ha olyasmit hoznék felséged elé, ami a fenevad bélyegét viseli.

- No, látod egy állat volnál akkor magad is - mondta a király -, tudja azt mindenki, hogy megverekedtem a sárkánnyal, míg fiatal voltam, s belefojtottam a szuszt, önnön templomának a kövén, amiből hihető, hogy idővel, ha érdemtelenül is, a Hit Védelmezőjének fognak majd nevezni... De jön is már Maxwell. Úgy meggörbül az alatt a nagy ezüst teher alatt, mint az Apuleius Szamara.

---

<sup>25</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: VI. Jakab király.

Heriot sietve megszabadította az ajtónállót terhétől, és a domborművű ezüsttálat, mert az volt, mégpedig igen nagy, olyan világításba helyezte, hogy őfelsége a lehető legjobban lássa, mit ábrázol.

- Lelkemre - szólt a király -, jeles egy darab, és magam is úgy gondolom, hogy igen illendő volna éppen a király szobájába tenni; az ábrázolatja meg, jól mondtad, George mester, igen-csak megfelelő és tetszetős, mert ahogy látom, Salamon bíraskodását mintázza, olyan fejedelmet mutat, akinek az életét minden idők fejedelmei versengve kell hogy kövessék.

- Csakhogy - mondta Maxwell - egyetlen uralkodónak sikerült csupán... ha alattvalóinak szabad ítéletet is mondani... a bölcs királyt igazán utolérnie.

- Tartsd a nyelved, lepetös beszédű szolga! - szólt a király, de mosolya mutatta, hogy a bók megtette hatását. - Nézd ezt a szép ötvösmunkát, és fogd be a kereplődöt. Aztán kinek a keze műve ez, Geordie?

- Uram - válaszolta az aranyműves -, a híres firenzei mester készítette, Benvenuto Cellini, mégpedig első Ferenc francia király számára, de remélem, nála méltóbb gazdát talál.

- Francia Ferenc! - szólt a király. - Francia Ferencnek küldeni Salamont, a zsidók királyát!... Georgie te, bolond volt az a Cellini, ha soha nem forgott más srófra az esze. Ferenc!... Nohát, az egy izgága bolond... semmi más, mint egy nagy izgága bolond... el is fogatta magát Paviánál, akárcsak a mi skót Dávidunk annak idején Durhamnél... jobban tették volna bizony, ha Salamon bölcsességét, békeszeretét, istenfélő lelkét magát küldik el hozzá. Salamonnak jobb társaság köll Francia Ferencnél.

- Remélem, hogy az is lesz szerencsés sorsa - mondta Heriot.

- Érdekes és igen művészi munka - folytatta mondókáját a király -, mégis úgy látom, hogy a carnifex, azaz a hóhér itten, túl közel hadonász a király arcához a pallosával, pedig hiszen láthatja, hogy majd a királyt éri vele. Úgy gondolom, ahhoz még Salamon bölcsessége sem kell, anélkül is tudni lehet, hogy az éles-hegyes szerszámok igen veszedelmesek, nem is tudom, mért nem kiáltott rá arra a szolgára, hogy hamar dugja vissza a kardját, vagy legalább visszakozzon egy kicsit.

George Heriot megpróbálta csillapítani a király nemtetszését, mondván, hogy a hóhér a valóságban nincs olyan közel a királyhoz, mint ahogy a látszat mutatja, mert a távlatot is számításba kell venni.

- Az ördög szalajtsa meg a távlatodat, Heriot - mondta a király -, törvényes király előtt, aki szeretetben akar uralkodni, és békeességben, becsületben meghalni, nem lehet rosszabb távlat, mint ha kardot villogtatnak a szeme közt. Mindenki tudhatja rólam, hogy nem vagyok bátoratlanabb, mint akárki más, de megvallom neked, ha már kivont kardot látok, bizony mindjárt hunyorgok tőle. Hanem azért szép darab; hát az ára, Geordie?

Az aranyműves azt felelte, hogy a tál nem az övé, hanem egy sorsüldözött honfitársáé.

- Azért mondd, hogy oka legyen, amiért kétszer annyit kérsz érte, mi? - válaszolta a király. - Én mindig tudom ám, hogy miben jártok ti, ravasz városi kalmárok.

- Aligha csalhatnám meg felséged bölcs ítéletét - szólt Heriot -; a tál az, aminek mondtam, s ha felségednek úgy tetszik, hogy nyomban kifizesse, százötven fontsterling az ára.

- Százötven font, még mit nem! Meg százötven boszorkány és barboncás, aki azt a tenger pénzt idevarázsolja, mi? - szólt sértődötten az uralkodó. - Lelkemre, Csingilingi, te aztán mindig gondolsz rá, hogy a pénzes zacskód szépen csengettyűzzön!... Hogy számoljak le

neked az asztalra százötven fontot, olyan ezüstér, ami százötven márka sincs. Hiszen jól tudod, hogy még a legbelső szolgálóknak is, a felszolgáló személyzetnek is, több mint hat-hónapi bérével adós vagyok!

Az aranyműves bátran tűrte a király zsörtölődését; olyasmi volt ez, amihez már hozzászokott; és csak azt felelte, hogy ha őfelségének tetszik a tál, és meg akarja tartani, a fizetést már könnyen el lehet intézni. Igaz, hogy tulajdonosának szüksége van erre a pénzre, de ő, George Heriot, majd kifizeti őfelsége helyett, ha őfelsége is úgy akarja, és őfelsége tetszésére bízza, mikor fizeti meg e mostani s már egyéb tartozását, a pénzt addig is a szokásos feltételek figyelembevételével könyvelve.

- Szavamra mondom - szólt Jakab -, így beszél egy becsületes, okos kereskedő. Legföljebb új segélypénzt szorítunk ki az Alsóházból, abból majd kitelik ennek is az ára. Vidd innen, Maxwell... vidd már, és tedd olyan helyre, hogy lássa Steenie meg Kicsi Károly, mikor Richmondból hazajönnek... Most, hogy ketten vagyunk, Geordie, öreg komám, megvallom, ha már Salamonról és királyi személyünkről van szó, bizony, úgy látom, hogy Skóciából minden okos ember eljött, amikor mi ide délre költöztünk.

George Heriot volt annyira udvaronc, hogy azt mondja: - A bölcsek természetesen követik a legbölcsebbet, mint a szarvasok a vezérbikát.

- Lehet valami igazság abban, amit mondasz - hagyta rá Jakab -, mert rólunk magunkról, meg akik a szolgálatunkban állnak, terólad is, például, még elhiszik az angolok, akármiyen rátarti népek is, hogy van annyi eszünk, amennyi kell, hanem azok, akik ottmaradtak, mind megzavarodtak, ahogy mondom, csak rohángálnak összevissza, mint a boszorkányok meg a barboncások az ördög szombatján.

- Sajnálom, hogy ezt kell hallanom, felséges uram - mondta Heriot. - Kérem, ha legkegyelmesebb felségednek is úgy tetszik, mondja el, mit tettek honfitársaink, amivel ilyen jellemzést érdemeltek?

- Ezeknél mindnél baj van a káptalanban, egyszerre jött rájuk a bolondóra - válaszolta a király. - A kikiáltók rekedtre kiabálják magukat a kiáltványaimmal, de ezeknek mind semmi, mégse tudom őket az udvartól távol tartani. Tegnap is, épp csak lóra ültem, nem is jutottam ám messzebb, mert nem beront egy edinburghi csatornatöltelék, egy ágrólszakadt lókötő, akinek a hátáról darabokban fityeg a ruha, olyan kabátban, süvegben, mint egy borsóföldi madárijesztő, aztán se szó, se beszéd, akárcsak egy pimasz kódís, kezembe nyom valami kérvényt, arról, hogy adjuk meg, amivel felséges anyánk adós maradt neki, meg más efféle gyalázatosság; hozzá még a ló is megugrik alattunk, mi meg, ha úgy meg nem ültük volna, mint ahogy mondják is, hogy ebben különbek vagyunk minden uralkodó fejedelemnél, meg akárki alattvalónál is, egész Európában, bizony mondom, csak végigterültünk volna ott az udvar kövén.

- Felséged mindannyiunk közös atyja, azért merészkednek bátrabban kegyelmes színe elé.

- Jól tudom én, mi vagyok, hogy *pater patriae*<sup>26</sup> vagyok - mondta Jakab -, de úgy is viselkednek ezek, mintha ki akarnának zavarni a világból, hogy mihamarabb megosztozhassanak az örökségen. Irtóztató dolog, Geordie, hogy egy sincs ezek közt a naplopók közt, amelyik úgy tudna a király kezébe adni egy kérvényt, ahogyan illik.

- Én is szeretném tudni, mi annak a legillőbb és legalkalmasabb módja - szólt Heriot -; már csak azért is, hogy szegény honfitársainkat megtaníthassam rá.

---

<sup>26</sup> A haza atyja.

- Koronámra - szólt a király -, te művelt ember vagy, Geordie, nem sajnálom az időt, hogy megtanítsalak rá. Először is, uram, nézd csak... így közelítél a fölséges úrhoz: a tenyereddel beárnyékolod a szemedet, így ni, úgy mutatod, hogy a mennyek képviselője előtt állsz. Igen, jól van, George, ezt illedelmesen csináltad. Aztán, uram, le kell térdepelned, és úgy tenni, mintha meg akarnád csókolni a ruhánk szegélyét, vagy a cipőnk csatját, vagy más effélét. Igen jól eljátszottad... na most én, mivel jó lélekkel vagyok az alattvalóimhoz, meg kedvükre is akarok tenni, megakadályozlak ebben, így ni... föl akarunk állítani... még kegyesen kérünk is rá, azonban te nem fogadsz szót, hanem a zsebedbe csúsztatod a kezéd, aztán szépen előveszed onnan a kérvényt, és illemtudóan a tenyerünkbe teszed. - Az aranyműves végig nagy pontosan végrehajtotta a szertartásos cselekmény minden kis részletét, és utoljára, Jakab király nem kis meglepetésére, kezébe tette Lord Glenvarloch folyamodványát. - Te lator, csirkefogó, hát ez meg mit jelent? - mondta hadarva, elvörösödve. - Azért tanítottalak illedelemre, hogy a magad dolgával rontsál neki királyi személyemnek? Sose lássam a napot, ha nem igaz, de az se volna rosszabb, ha pisztolyt fognál rám, mint hogy ezt tedd velem a legbelső szobámban, ahova csak az léphet be, aki tetszésemre van.

- Felsőleges uram, remélem, megbocsátja - szólt Heriot, nem állva fel térdepléséből -, hogy egy barátom kedvéért tanultam végig a leckét, amelyben felséged részesíteni kegyeskedett.

- Barátod kedvéért! - szólt a király. - Annál rosszabb, hidd el, annál rosszabb. Ha olyasmi lenne, ami neked kell, annak még lett volna értelme, és remélhettem volna, hogy egyhamar nem jössz vissza, de barátod száz is lehet, aztán mindegyiknek lehet folyamodványa, te meg idehozod őket egymás után.

- Azt hiszem, felséges uram - szólt Heriot -, ily hosszú idő alatt megismerhetett már annyira, hogy ezt nem tételezi fel rólam.

- Nem tudom - szólt a békülékeny uralkodó -, bolond világ ez, annyi szent, úgy látom... *sed semel insanivimus omnes...*<sup>27</sup> régi, hűséges szolgám vagy, és ha neked kéne valami, nem várnám meg, míg kétszer kéred. Hanem hát a Steenie annyira szeret, hogy nem állhatja, ha másnak is kedvezek, nem csak neki... Maxwell - mert az ajtónálló visszajött, miután az ezüsttálat kivitte -, menj csak ki az előszobába, nem szeretem, hogy mindig résen áll a füled... Öreg bizalmasom és vagyonkezelőm vagy te nekem, Geordie, valóban, már akkor is az aranyművesem voltál, amikor még elmondhattam a pogány költővel... „*Non mea renidet in domo lacunar*”...<sup>28</sup> mert igazán úgy kifosztották anyám öreg házát, hogy bükkfa pipák, fatányérok, bádogtálak díszeskedtek csak az asztalunkon, aztán még örültünk, ha került valami a tálba, nemhogy azt néztük volna, aranyból van-e, vagy ezüstből. Emlékszel-e arra, mert hiszen benne voltál te minden összeesküvésünkben, hogy ha akartuk, ha nem, rá kellett küldeni hat kék-darabontot a Lady Loganhouse szántójára és baromfiudvarára, aztán mennyit csepuült a szegény jó úrhölgy a milchi Jockot meg az annandale-i rablókat, pedig azok olyan ártatlanok voltak abban a rablásban, mint én a gyilkosság bűnében.

- Jocknak csak javára szolgált a dolog - mondta Heriot -, mert így menekült meg attól, hogy Dumfriesben kikössék, pedig azt jócskán megérdemelte már más gonosztetteiért is.

- Jaj, hát erre is emlékszel? - kérdezte a király -, de volt abban jó is, abban a Jockban, mert igen jó vadász is volt, az a milchi Jock, úgy halihózott a kutyáknak, hogy zengett belé az egész erdő. Aztán mégis rossz végre jutott ám, mert Lord Thorthorwald szúrta le a lándzsájával... A nemjóját, Heriot, mikor ezek a vad históriák eszembe jutnak, királyi szavamra

<sup>27</sup> Egyszer mindannyian voltunk bolondok.

<sup>28</sup> Házamat nem ékíti (arany) mennyezet. (Horatius.)

mondom, nem tudom, nem éltünk-e vígabban Holyroodban, mikor csak máról holnapra éltünk, mint most, amikor a vályúnál vagyunk az ólban. *Cantabit vacuus...*<sup>29</sup> kevesebb gondunk volt, na.

- És felséged bizonyára emlékszik még - szólt az aranyműves - arra a kellemetlen feladatra is, amikor ezüstedényt meg aranyneműt kellett mindenáron összeszednünk, hogy a spanyol követ ne lássa a szegénységünket?

- Igen, hogyne - mondta a király, akit már elkapott a fecsegés lendülete -; csak nem emlékszem a nevére annak a jó, királyhű lordnak, aki az utolsó mérő ezüstjét is odaadta, ami csak a házában volt, hogy örökös királya ne maradjon szegyenben azok előtt, akik az Indiák urai.

- Úgy gondolom, ha felséged csak egy pillantást vet arra a papirosra, amelyet kezében tart, eszébe fog jutni az illető neve.

- Nocsak - szólt a király -; mit nem mondasz? Igen, Lord Glenvarloch... ez volt a neve... *justus et tenax propositi...*<sup>30</sup> igaz ember volt, csak makacs, mint a vad bika. Néha szembe is szegült velünk, ez a Randall Olifaunt, Glenvarloch lordja, de úgy általában azért szerető alattvalónk volt. Hanem ez a kérvényező csak a fia lehet... Randall rég elment már oda, azt hiszem, ahova akár lord, akár király, mind kénytelen elmenni egyszer, de még a te fajtád is, Geordie... mit akarhat tőlünk a fia?

- Egy nagy kölcsön visszafizetését kérelmezi - felelte a polgár -, amellyel felséged kincstára maradt adós, és amelyet a Ruthven lázadás idején, a haza végső szükségében kapott a Glenvarloch háztól.

- Emlékszem rá, bizony - mondta Jakab király -; ezer tüzes mennykő, Heriot, épp hogy sikerült megmenekednem Glamis meg a cinkosai elől, és mondhatom, soha földi uralkodónak nem lehetett nagyobb szüksége pénzre, mint akkor nekem; elég szegyen persze, hogy egy koronás király sorsa ilyen apró összegeken múljon... De mért szorongat minket érte ez a legény, mért kell neki mindjárt ajtóstul a házba rontani? Tartozunk neki avval a pénzzel, meg is adjuk, mikor nekünk tetszik, vagy másféleképp kárpótoljuk érte, ahogy uralkodó az alattvalót kárpótolni szokta. Nem vagyunk *in meditatione fugae*,<sup>31</sup> Heriot, hogy csak így ránk parancsolgassanak.

- Ó! Megkövetem, felséges uram - szólt az aranyműves, fejét ingatva -, nem szántsándékból, hanem csupán végső szükségében alkalmatlankodik a fiatal lord, mert kell neki a pénz, és pedig sürgősen, hogy kifizethesse adósságát, amellyel Peregrine Petersonnak, a campvere-i főbírónak tartozik, mert ha nem fizet, a lejárt jelzálogkölcsön fejében le kell mondania öröklött Glenvarloch címéről és birtokáról.

- Mit beszélsz, ember, mit beszélsz! - kiáltotta türelmetlenül a király. - Hogy ez a parasztból lett bíró, egy hollandiai hajós fia, megkaparintsa az ősi Olifaunt birtokot és lordságot?... Isten őrizz, Heriot, ez nem szabad, hogy így legyen, akkor el kell halasztani a végrehajtást, akár királyi parancssal, akár máshogyan.

- Nem hiszem, hogy ez lehetséges - válaszolta a polgár -; felséged engedelmével, és a skót jogrend ismeretében csak azt mondhatom, hogy itt nincs más segítség, mint kifizetni a pénzt.

---

<sup>29</sup> Az üres (erszényű utas) dalol (útközben). (Juvenalis.)

<sup>30</sup> Igazságos és rendíthetetlen.

<sup>31</sup> Menekülőfélben. (Horatius.)

- Szamárság - mondta a király -; majd erős kézzel megregulázzuk azt a fickót, míg valahogy el nem tudjuk rendezni a lord ügyét.

- Megbocsásson felséged - makacskodott az aranyműves -, de épp felséged békés kormányzása, mely mindenkinek egyenlőképp igazságot szolgáltat, ez teszi járhatatlan úttá az erőszak alkalmazását, legalábbis a Felföld vadonától innen.

- Jó... jó... jó - szólt az uralkodó nagy zavarban, mert ilyen alkalmakkor különös vegyülete keletkezett benne az igazságérzetnek, pénze féltésének és a kényelemszeretetnek -; igazságos dolog, hogy kifizessük a tartozásunkat, és hogy a fiatalember is kifizesse a magáét; egyszóval meg kell kapnia a pénzét és *in verbo regis*<sup>32</sup> meg is fogja kapni, hanem hogy pénzt honnan veszünk, Heriot, az már nehezebb kérdés... próbálkozz a városnál, Geordie.

- Igazság szerint - válaszolta Heriot -, megkövetem felségedet, olyan sok már a kölcsön, az önkéntes adomány, a szubvenció, hogy a város jelenleg...

- Ne is mondd, hogy áll a város - mondta Jakab király -, az államkincstár meg olyan száraz, mint Giles főesperes értekezései a bűnbánó zsoldárokról... *Ex nihilo nihil fit*...<sup>33</sup> nehéz egy vad felföldi skótról nadrágot lehúzni... aki pénzért jön hozzám, azt is mondja meg, honnan vegyem... próbálkozz a városnál, Heriot, ne gondold, hogy semmiért hívlak Csingilingi Geordie-nak... *in verbo regis* kifizetem a legényt, ha szerzel kölcsönt... a föltételeken nem alkudozom; aztán meglásd, Geordie, kiváltjuk mi ketten azt a szép Glenvarloch birtokot az adósságból... hanem mért nem jön ide az az ifjú lord személyesen, Heriot... remélem, nyájas, jámbor fiatalember, méltó rá, hogy megjelenjék királyi személyünk előtt?

- Méltóbb nem is lehetne - szólt George Heriot -, csakhogy...

- Értem már - szólt őfelsége -, értem már... *res angusta domi*...<sup>34</sup> szegény gyerek... szegény gyerek... pedig milyen hűséges, derék királypárti skót volt az apja, igaz, hogy néha egy kicsit makacs. Figyelj ide, Heriot, adjál kétszáz fontot annak a gyereknek, hogy föl tudjon öltözni. Meg aztán - szólt levéve a rubintkoszorút ósdi kalapjáról - fogd ezt, zálogba egy nagyobb összegért, itt van ni, te vén izmaelita. Tartsd magadnál, míg meg nem adom a pénzed, a legközelebbi szubvencióból.

- Csak ha felséged kegyeskedik írásbeli utasítást adni erről - mondta az óvatos polgár.

- Az ördög bújjék a pontoskodásodba, George - szólt a király -; formaságokban olyan lelkiismeretes vagy, mint egy puritán, de ami a lényeg, abban merő hitetlen. Nem elég neked a király szava arra, hogy nyomorult kétszáz fontot kölcsönadj?

- Arra igen, de arra nem, hogy zálogként elfogadjam a koronaékszereket - mondta George Heriot.

A király sokszor tárgyalt már gyanakvó hitelezőkkel és szokva volt az ilyesmihez, úgyhogy mindjárt utasítást írt George Heriotnak, szeretett aranyművesének és ékszerészének, hogy fizessen azonnal kétszáz fontot Nigel Olifauntnak, Glenvarloch lordjának, amely összeg leszámítandó a királynak Glenvarloch lordjával szemben fennálló tartozásából, továbbá felhatalmazta a fenti Heriotot, a fenti összeg kölcsönzójét, hogy magánál tartson egy balasrubintokból álló, s köztük egy nagy gyémántot is tartalmazó láncot, amely ott szerepel őfelsége ékszereinek listáján, mindaddig, míg követelése törvényesen kielégítettik és

---

<sup>32</sup> Királyi szavamra.

<sup>33</sup> Semmiből mi sem lesz.

<sup>34</sup> Otthoni inség. (Juvenalis.)



kifizettetik. Egy másik határozatban őfelsége utasítást adott a fenti George Heriotnak, hogy kezdjen tárgyalást a város vagyonos polgáraival, szerezzon tőlük őfelsége részére, elfogadható feltételek mellett bizonyos összegű kölcsönt, amely ne legyen kevesebb 50 000 márkánál, de legyen annyi, amennyit csak az adott körülmények között feltalálni lehet.

- Aztán mit tud ez a mi Nigel lordunk, tud valamit? - kérdezte a király.

George Heriot erre a kérdésre nem tudott biztos választ adni, csak úgy emlékezett, hogy „az ifjú lord külhonban tanult”.

- Mi magunk fogjuk ellátni tanáccsal - szólt a király -, hogy miképpen tudja legokosabban folytatni a tanulmányait; talán az udvarhoz is elhívjuk, hogy Steenie-vel meg Kicsi Károllyal együtt tanulhasson. Úgy, most aztán eredj, eredj, George innen, mert ezek mindjárt hazajönnének, és nem akarjuk, hogy azonnal megtudják, miről tárgyaltunk. *Propera pedem*,<sup>35</sup> Geordie. Kapd az öszvért a térded közé, aztán Isten áldjon.

Így ért véget a tárgyalás a nyájas Jakab király és jó szándékú aranyművese között.

---

<sup>35</sup> Szedd a lábad.

## Hatodik fejezet

*Jól ismerem... penészes citrom ő,  
Kit olykor meg-megnyalnak udvaroncok,  
Hogy mézédesszavukba hadd vegyüljön  
Erősebb íz is... Ámde, jó uram,  
Már ennyi haszna sincsen, mert a lé,  
Mi oly csípős-fanyar volt, mind kinyomva;  
S az árva héj, bár savanyú az is,  
Disznók moslékját fogja fűszerezni,  
Ha kétlábúaknak többé nem ízlik.*

(A KAMARÁS - VÍGJÁTÉK)

Az a derék társaság, amelyet a vendégszerető polgár magához invitált, az „üres és éhes órán”, vagyis pontban délkor gyülekezett össze a Lombard Street-i háznál, hogy részt vegyen az étkezésen, amely a napot kettéosztja; olyan időben, amikor a mi korunk divathoz igazodó urai még a másik oldalukra fordulnak az ágyban, és sok kételkedés és habozás közepette igyekeznek rávenni magukat arra, hogy lassacskán mégis elkezdjék a napot. Ide érkezett meg az ifjú Nigel, egyszerűen öltözve, mégis olyan ruhában, amely rangjához és életkorához sokkal inkább illett, mint az, amelyet korábban viselt, s vele tartott a szolgája, Moniplies is, akinek öltözéke úgyszintén megszépült. Ünnepest és komor arcú kék bársonysapka alól fénylő elő, melyet fején betyárosan félrecsapott; vadonatúj, erős, kék angol posztózeke feszült rajta, amely, nem úgy, mint korábbi viselete, vígan kiállta volna a Fleet Street-i legények rángatását. Csatlós voltának jeléül pалlost és kis kerek pajzsot viselt, s egy szép kis ezüstjelvényt, melyre urának címere volt vésve, mutatván, hogy főúri szolgálatban áll. Letelepedett a jó polgár konyhájában, és ugyancsak felderült tőle a lelke, hogy az ebédlőben teljesített szolgálatai fejében minden előjel szerint olyan lakomára számíthat, amilyenben már régen nem volt része.

Mr. David Ramsayt, a nagy tudású és leleményes ezermestert a háza népe szintén baj nélkül elkísérte a Lombard Streetre, úgy, ahogy megígérték, megmosva, kefével, letisztogatva róla a kohó és a tűzhely kormát. Leánya, Margaret, aki vele jött, húszéves forma volt, nagyon csinos, nagyon illedelmes, de lobogó fekete szeme minduntalan ellene mondott annak a hideg józanságnak, amelyről a hallgatóság, a tartózkodás, az egyszerű bársonyfőkötő és a keményített batiszt nyakfodor tanúskodott, a csendes-rendes polgárleány álcáját kényszerítve Margaret kisasszonyra.

Volt a társaságban két londoni polgár és kereskedő is, ruhájuk gazdag, nyakukban sokszemű aranylánc, olyan emberek, akik jól forgolódnak a világban, és alaposan ismerik mesterségük minden csínját-bínját, de egyébiránt nincs rajtuk semmi különösebb megjegyeznivaló. Megjelent továbbá egy idősebb lelkész, kaputban és talárban, jóra való, tiszteletre méltó ember, modora egyszerű, mint azoké a polgároké, akiknek lelkipásztora volt.

Ezekről a szereplőkről elég, ha néhány szót szólunk, más eset azonban a Girnigo-vári Sir Mungo Malagrowther, aki több figyelmet érdemel, mint eredeti egyénisége annak a kornak, amelyben élt.

A jó lovag pontban akkor kopogtatott Heriot mester ajtaján, amikor az óra kongatni kezdte a tizenkettőt, s már le is ült a székre, mielőtt az utolsót elütötte volna. Ez kiváló alkalmat szolgáltatott neki arra, hogy gúnyos megjegyzéseket szórjon mindazokra, akik később

érkeztek nála, és persze kiozzon egypár vágást azoknak is, akik olyan alkalmatlankodók, hogy korábban jöttek.

Mivel nagyon csekélyke vagyona volt, vagy talán semmi, neve azonban előkelő, ifjúkorában őt választották VI. Jakab mellé, udvari bünbaknak, ahogy akkor ezt a hivatalt nevezték, és őfelségével együtt tanulta a magas tudományokat őfelsége ünnepelt tanítómesterétől, George Buchanantól. A bünbakság arra kötelezte e tisztség szerencsétlen viselőjét, hogy lévén az Úr felkentjének személye természetesen sérthetetlen, ő viseljen el minden testi fenyítést, amit a grammatika- és verstanbiflázás közben őfelsége ki talál érdemelni. George Buchanan szigorú vezetése alatt, mivel a mester nem helyeselte ezt a másodlagos figyelmeztetést, Jakabnak magának kellett elszenvednie a büntetést, és Mungo Malagrowther állása módfelett kényelmes volt; azonban Jakab másik preceptora, Patrick Young, komolyabban vette az etikettet, és az ifjú királynak borzadva kellett látnia, ha királyi feladatát nem teljesítette kellőképp, hogy a bünbakot jó erősen megvesszőzik. Sir Mungo dicséretére legyen mondván, hogy voltak olyan jellemvonásai, amelyek a legnagyobb mértékben alkalmassá tették feladata ellátására. Fiatal korában is szabálytalan és groteszk arca volt, s ahogy félelmében, kínjában és dühében elfintorította, azokhoz a torz ábrázatokhoz hasonlított, amelyek a gótikus párkányzatokon láthatók. Hangja is magas volt, siránkozó, úgyhogy amíg Patrick Young mester bőven mért csapásai alatt jajveszékelt, torz ábrázata és emberfölötti viselkedése igazán alkalmas volt arra, hogy minden olyan hatást felkeltsen az uralkodóban, amelyet csak kelthet valakiben az, ha vétségéért egy ártatlan ember szenved.

Sir Mungo Malagrowther, mert később lovaggá cseperedett az ifjú, ily módon korán megvetette lábát az udvarnál, s e hasznos kapcsolatot más ember bizonyára fenntartotta és erősítette volna. Ő azonban, miután kinőtt abból a korból, amelyben vesszőzni lehetett, semmi olyasmivel nem tudott már szolgálni, amivel személyét elfogadhatóvá tehetné volna. A kegyetlen, epés, maró gúny, a rosszmájú szellemesség, és a feneketlen irigység mindazokkal szemben, akik e szeretetreméltó tulajdonságok birtokosainál többre vitték, nem föltétlenül akadályozta az udvaronc előrejutását; ám a siker érdekében e jellemvonásokat jó adag önző ügyeskedéssel és ravaszsággal kell vegyíteni, az utóbbiakban viszont Sir Mungo nem részesült. Gúnyolódó nyelvére nem kötött féket, irigykedését nem tudta eltitkolni, s alighogy elérte a nagykorúságot, annyi lovagias ügye volt már, hogy ha tíz élete van, akkor sem remélheti, hogy ép bőrrel kikeveredik belőlük. Az egyik ilyen csetepatéban súlyosan megsebesült, azt lehet mondani, szerencséjére, mert ezen sebesülése miatt soha többé nem kellett párbajoznia. Az történt ugyanis, hogy a ranagullioni Sir Rullion Rattray életre-halálra menő küzdelemben lemetszette jobb kezének három ujját, és így Sir Mungo többé nem vehetett kardot a kezébe. Egyszer meg, valamivel később, amikor gúnyverset írt Lady Cockpenre, valamely e célból felbérelt személyek úgy elverték érte, hogy félholtan találták azon a helyen, ahol elbántak vele, s mivel az egyik combcsontja eltörtött, és rosszul illesztették össze, holtá napjáig csak bicegni tudott.

Az, hogy béna volt a keze-lába, egyrészt még egy fokkal groteszkebbé tette ennek a furcsa embernek a megjelenését, másrészt a továbbiakban elhárította feje fölül azt a testi veszedelmet, amelybe csípős kedélye juttathatta volna, és így lassan mégiscsak udvari szolgálatban öregedett meg, biztonságban és tagjainak ártalma nélkül, bár sem barátokra, sem magas rangra nem tett szert. Igaz, elmés gúnyolódásával néha jókedvre derítette a királyt, de sohasem volt benne elég ravaszság ahhoz, hogy e kedvező alkalmakat a maga javára fordítsa; ellenségei pedig (tulajdonképpen az egész udvar) mindig gondoskodtak arról, hogy újra kicseppenjen a királyi kegyből. Archie Armstrong, az ünnepelt udvari bolond, nagylelkűen neki akarta ajánlódni egyik díszes palástját, hogy mintegy ráruházza a hivatalos tréfacsináló kiváltságait és

védettséget, mert Sir Mungo - vélekedett a tarka ember -, ahogy most áll a szénája, mást se kap egy jó tréféért, mint a király bocsánatát, amiért ki merte mondani.

Sir Mungo Malagrowthernek aszott pénztárcája Londonban sem üdült fel a körülötte hulló aranyesőben. A lovag megöregedett, megsiketült, ingerlékeny lett; még szellemességéből is kifogyott, amely gáncsoskodását korábban szórakoztatóvá tette, s végül Jakab király már alig tűrhette maga körül, egyebek közt azért is, mert bár fölötte is elszálltak az évek, furcsa módon, s talán túlságosan is vonzódott az ifjúsághoz, és csak fiatalokat akart látni maga körül. Mivel így kiöregedett és hoppon maradt, Sir Mungo sajátságos alakjával és fakult csipkegallérjával már csak kötelességből, nagy ritkán mutatkozott az udvarnál, és mindennapi kenyerét epés tréfálkozással szolgálva meg, leginkább a nyilvános sétányokon és a Szent Pál-székesegyház csarnokaiban ütötte el idejét, ahol sok pletykahordó s más gyülevész népség megfordult, s itt azután azokhoz a honfitársaihoz sodródott, akiket magánál alacsonyabb rangúnak tartott. Ilyenformán, bár gyűlölte és megvetette a kereskedelmet, valamint azokat is, akik ezzel keresik kenyerüket, javarészt mégis azok között a skót mesteremberek és kereskedők között élt, akik az udvarral Londonba jöttek. E derék polgárok nem sértődtek meg cinikus megjegyzésein; némelyikük azért, mert tisztelte benne előkelő származását, lovagságát, amely abban az időben nagy kiváltságokkal járt; mások pedig, az eszesebbek, azért, mert sajnálták a szegény öregembert, akit balszerencsével is, rossz természettel is megvert a sors.

George Heriot ez utóbbiakhoz tartozott. Bár neveltetése és a mindennapos megszokás akkora érzéket fejlesztett ki benne a rangok iránt, amelyet manapság már különcségnak tartanánk, de mindazonáltal sokkalta szabadabb szellemű és józanabb ítéletű volt annál, semhogy némán tűrte volna, hogy olyasvalaki, mint Sir Mungo, illetéktelenül beleavatkozzék magánügyeibe, vagy akármilyen csekély szemtelenséget tanúsítson vele szemben, noha rossz tulajdonságai ellenére is tisztelettel és udvariasan bánt a lovaggal, sőt mindig nyájas és nagylelkű is volt hozzá.

Mindez Sir Mungo Malagrowther viselkedésén is meglátszott, amint Heriotékhoz érkezett. Heriot uramat és egy idős, kissé rideg viseletű, főkötös hölgyet, akit Judith néninek hívtak, és Heriot háztartását vezette, tisztelettel köszöntötte, és ezer ráncú ábrázatán nyoma sem volt (vagy alig volt nyoma) annak a savanyú gögnek, melyet aztán azonnal kimutatott, mikor David Ramsay és a két megfontolt polgár felé fordult. Az utóbbiaknak rögtön belekotyogott a társalgásába, azon kezdve, hogy amint hallotta, a Pindivide-cég, e gazdag kereskedőház csődbemenetele („nagy préda volt a héjáknak”, mondta, és ismerősétől úgy tudja, hogy a jelenlevő két úrnak is maradt némely behajthatatlan követelése) immár nem kétséges; áru és tartalék, hajó és rakomány, árbo és vitorla, minden odalett, menthetetlenül.

A két polgár egymásra hunyorított, aztán, mivel óvatos emberek voltak, és személyes érdekeiket nem akarták mindenki füle hallatára tárgyalni, összedugták a fejüket, és hangjukat suttogóra fogva, a továbbiakban elkerülték a lovaggal való beszélgetést.

Az öreg skót úr ezután ugyanazon a bizalmas és tiszteletlen hangon az órásmestert rohamozta meg. - Davie - szólt -, Davie, maga vén holdkóros, nem bolondult bele a Jelenések Könyvébe, hogy arra alkalmazza a matematikai tudományát, vagy amit maga annak mond? Mintha valaki azt mondta volna a minap, hogy maga olyan egyszerűen kikalkulálja a fenevad jelét, mintha csak arról volna szó, hogyan köll megszólíttatni egy kétkrajcáros sípot.

- Nos, Sir Mungo - szólt az ezermester, miután nagy igyekezettel próbálta felfogni, mit mondtak neki, és ki az illető -, lehet, hogy uraságod is közelebb van a fenevad jegyihez, mint gondolná, mivel hogy a fenevadnak tíz szarva van, s az ujjain is könnyen kiszámolhatja, hogy...

- Az ujjamon! Maga ördögadta, vén, rozsdás ketyegő! - kiáltotta Sir Mungo, s félig tréfából, félig komolyan kardmarkolatára helyezte kezét, vagyis inkább karmát (mert Sir Rullion pallosa olyan formára nyeste le) -; fölhándigálja a nyomorékságomat?

Heriot mester sietve közéjük állt. - Hiába igyekszem David barátunkat arról meggyőzni, hogy az írás jóslatainak homályban kell maradniuk, míg váratlan valóra válásuk, úgy, ahogy a régi időkben is megtörtént, be nem teljesíti azt, ami írva vagyon. De ezért lovagságod még ne forduljon ellene teljes lovagi tekintélyével.

- Lelkemre, az olyan volna, mint le is mondani mindjárt a tekintélyről - mondta nevetve Sir Mungo. - Vagy mintha elindulnék vadászni, kürttel, kutyával, egy kerge birkára; hiszen látom, csak rá köll nézni, hogy már megint elmélázott, és nyakig elmerült a számaiba, a quotusokba, meg a dividendákba... Margaret kisasszony, szépséges virágom - fordult most másfelé Sir Mungo Malagrowther, sokkalta szívélyesebben, mert az ifjú polgárlány szépsége még az ő keserű vonásait is meglágyította egy kissé -, mondja, virágszálam, mindig ilyen szórakoztató, elmés ember az édesatyja, mint most?

Margaret kisasszony szerényen elmosolyodott, jobbra nézett, balra nézett, majd egyenest maga elé, és a szemérmes zavarodottság és félénkség minden jelét kimutatta, mert úgy illett, hogy ily módon leplezze csalafinta, talpraesett észjárását, amely valójában jellemezte; s végezetül aztán azt felelte, hogy apja valóban igen elgondolkodó természetű, és amint hallotta, ezt a hajlamát David mester az apjától, vagyis a kisasszony nagyapjától örökölte.

- A nagyapjától! - szólt Sir Mungo, mint aki kételkedik abban, hogy jól hallotta-e. - Azt mondja, a nagyapjától! Megkergült ez a leány! Egy leányt sem ismertem még a Temple-Baron innen, aki ilyen távoli ősökkel dicsekedhetett volna.

- De keresztapja van, annyit mondhatok, Sir Mungo - szólt George Heriot, újra közbeszólva -, és ha megengedi, mint keresztapa most arra kérem önt, ne ejtse máskor úgy zavarba szép kis védencemet, hogy ilyen mélyen el kelljen pirulnia.

- Az már szép dolog - szólt Sir Mungo. - Dicséretére válik, hogy Londonban született, és itt nevelkedett, aztán mégis el tud még pirulni; és úgy éljek, George mester - folytatta, felemelve a duzzogó leányzó állát -, a szépsége elég kárpótlás azért, ami a származásában talán hibázik, legalább itt a Cheapside tájékán, ahol már, ne is haragudjék, senkiről se tudni, ki fia, borja, osztá...

A leányzó elpirult, de nem olyan haragosan, mint az előbb. George Heriot ezúttal megint kénytelen volt közbelépni, nehogy Sir Mungo folytathassa a példálózgatást, ezért maga mutatta be Lord Nigelnak.

Sir Mungo először meg sem akarta érteni, amit a házigazda mondott. - Szentséges ég, mit beszél maga?

Majd miután másodszor is a fülébe zengett Nigel Olifauntnak, Glenvarloch lordjának neve, kihúzta magát, és zord tekintetet vetve házigazdájára, majd hogy felelősségre nem vonta, amiért nem az előkelő embereket mutatja be először egymásnak, hogy köszönhetnék egymást, mielőtt a többi nép között elvegyülnek. Ezután oly szép és udvari bókot vágott ki új ismerőse előtt, amilyen csak kitelhetik egy béna lábú, csonka kezű embertől, rögtön kirukkolt vele, hogy személyesen ismerte őlordságát, Nigel apja urát, üdvözölte Nigelt abból az

alkalomból, hogy Londonba jött, és úgy mondta, reméli, hogy majd még az udvarban találkoznak.

Nigel Sir Mungo viselkedéséből, valamint abból, ahogy házigazdájuk erőlködve összeszorította az ajkát, mint aki csak nagy nehezen tudja elfojtani a nevetését, megértette, hogy nem mindennapi emberrel van dolga, s ezért megfelelő szertartásossággal adta vissza az udvari bókot. Sir Mungo eközben komoran bámulta, s mivel a természetes szépséget ugyanolyan utálattal érzekelte, mint a gazdagságot, vagy más előnyös tulajdonságokat, alighogy végigmérte Nigel daliás alakját és nemes arcát, nyomban melléje szegődött, akár a Jób vigasztalói, és nagy szóáradatba fogott a Glenvarloch lordok régi dicsőségéről, és arról, milyen sajnálattal hallja, hogy jelenlegi örökösüknek nem sok reménye van öröklött birtokának tulajdonba vételére. És magasztalta a Glenvarloch birtok székhelyének szépségét, az ősi kastély impozáns fekvését... a szép nagy tavat, amely tele van solymászatra alkalmas vadmadárral... a komor, hallgatag erdőt, amely véges-végig borítja a hegyvonulatot, ahol rengeteg a szarvas; egyszóval a szép, régi főúri domínium minden érdemét, míg Nigel minden igyekezete és feltett szándéka ellenére végül is felsóhajtott.

Sir Mungo mindig ügyesen megszimatolta, mikor facsarodik össze a lelke annak, akinek a lelkét épp kezelésbe vette, most is észrevette, hogy új ismerőse megvonaglik, és épp azért szerette volna a beszélgetést még tovább erőltetni, de ekkor a szakács a nagy kés nyelével parancsolólag megkocogtatta a tálalóasztalt, olyan hangosan, hogy az egész házban hallani lehetett, ily módon szólítva fel a szolgálkat, hogy az ebédet felhordják, a vendégeket pedig, hogy asztalhoz telepedjenek.

Sir Mungo, aki nagy barátja volt a jó konyhának, mely szenvedélye, úgy lehet, játszott némi szerepet abban, hogy alkalomadtán leereszkedett a polgárság körébe, erre a hangra nyomban felfigyelt, és Nigelt, valamint a többi vendéget egy időre békén hagyta, addig legalábbis, amíg hő vágyát kielégítve, a dús asztal mellett el nem foglalhatta a neki járó előkelő helyet. Judith néne mellé ültették bal felől, és látnia kellett, hogy Nigelt még nála is jobban megbecsülik, mert a háziasszony jobbja felől ült, a matróna és a szép Margaret kisasszony között; de az öreg lovag ezt is elviselte nagy türelmesen, mert öközte és az ifjú lord közt viszont szép zsíros kappan díszelgett az asztalon.

Az ebéd az akkori idők szokása szerint folyt le. Minden kitűnő volt a maga nemében, és a beígért skót ételeken kívül az angolok kedvenc fogásait is felszolgálták, a marhasültet és a húsos pudingot. Egy kis szekrényben finom művű, drága tálak sorakoztak, s ritka szépségükkel fölkellették a vendégek figyelmét; közben dicsérő megjegyzéseket is tettek e becses darabokra, Sir Mungo pedig nem nyelhetette le elmaradhatatlan csipkelődését, mondván, hogy nemhiába, a házigazda kiválóan érti a mesterségét.

- Nem szégyellem a mesterségemet, Sir Mungo - mondta a becsületes polgár. - Amint mondani szokás, a jó szakács tudja, hogyan nyalja az ujját, és azt hiszem, nem is illenék, hogy én, aki fél Britannia szekrényeit megtöltöm szép ezüsttálakkal, a magamét hitvány ónedénnyel rakjam tele.

A pap elmondta az asztali áldást, ily módon felhatalmazva a vendégsereget, hogy ki-ki nekilásson az elébe rakott sok jónak, kezdetét vette hát az étkezés szertartása, mely békén zajlott, illendőség szerint, míg Judith néne, hogy a kappan becsét teljességgel kifejtse, el nem mesélte, miszerint abból a remek fajtából való, amelyet még Skóciából hozott magával.

- Vagyis, asszonyom - szólt a könyörtelen Sir Mungo a házigazdára sandítva -, jól megzsírosodott Angliában, akárcsak némely honfitársa.

- Vannak honfitársai - válaszolta Heriot mester -, akiken viszont Anglia minden zsírja se fog.

Sir Mungo felmordult, elvörösödött, a többiek kacagtak, és a bökölődő tréfák mestere, mivel érdekében állott, hogy George urammal össze ne akassza a tengelyt, ezután már ebéd végéig hallgatott.

Tányért váltottak, az édesség következett, s rá igen becses, finom bor; Nigel tapasztalhatta, hogy a londoni kézműves vendéglátása felülmúlja akár a leggazdagabb polgármesterét is azok közül, akikkel külföldön találkozott. Mégsem volt ebben semmi hivatkozás, sem olyasmi, ami nem lett volna összeegyeztethető a házigazda polgári mivoltával.

Lakoma közben Nigel, a kor parancsa szerint, főképpen Judith asszonnyal társalkodott; erősen skót érzelmű hölgynek ismerte meg, aki sokkal nagyobb mértékben húz a puritánokhoz, mint öccse (mert testvérek voltak, bár George mester mindig nénémasszonynak szólította), de nagyon szerette a testvérét, és buzgón gondoskodott kényelméről. Mivel azonban a jó asszonyság nem társalgott sem különösképp elevenen, sem érdekesítően, az ifjú lord hamarosan az órásmester feltűnően csinos leánya felé fordult, aki tőle jobb felől ült. Az ifjú hölgyből azonban nemigen tudott kihúzni néhány egyszótagos válasznál többet; mondhatta akár a legszebb bókot, amely csak udvariasságától tellett, a szép kis arcon akkor is csak oly halvány mosoly suhant át, hogy alig lehetett észrevenni.

Nigel kezdte lassanként elunni a társaságot, mert a két öreg polgár meg csak kereskedelmi ügyekről tárgyalt a házigazdával, számára teljesen érthetetlen nyelven; ám ekkor egyszerre ismét magára vonta a figyelmüket Sir Mungo Malagrowth.

A szeretetre méltó úriember egy ideje félrehúzódott a kompániától az egyik kiugró ablakfülkébe, amely úgy épült, hogy nemcsak az utcát, hanem a kapubejáratot is szemmel lehetett onnét tartani. Sir Mungo valószínűleg azért választotta ezt a helyet, mert a főváros utcáin sok olyan néznivaló akadt, ami egy rosszkedvű és szeszélyes elme játékaival jó harmóniában van. Amit eddig látott, valószínűleg nem bírt különösebb érdeklődéssel, de most lódobogás hangzott fel s az öregúr felkiáltott: - Az áldóját, George uram, jól tenné, ha lemenne s utánanézne, mi újság a bótjába, mer Knighton van itt, és Buckingham herceg két fogdmegeje is vele van, mintha csak a herceg gyűnne maga.

- A pénztárosom odalent van - szólt Heriot, zavartalan nyugalommal -, ha őkegyelmessége olyan rendelkezést küldött, mely az én személyes jelenlétemet is megkívánja, majd ő tudatja velem.

- Hm!... Pénztáros? - morgolódott Sir Mungo. - Annak se sok dolga lett volna, mikoriban téged megismertelek. - Majd hangosan így szólt: - Jól van, George uram, azért az ablakhoz csak idejőhet. Knight most gurít be egy ezüsttálat az ajtón... hahaha! éppen úgy lendíti meg, mint egy játszadozó bojtár a karikát. Hasamat fogom a nevetéstől... hahaha!... micsoda orcátlan kópé!

- Alighanem akkor is hasát fogná, ha a legjobb barátja feküdne a halálos ágyán! - szólt rá kimenőfélben George mester.

- Jó csípős beszéd, mi, uram? - fordult Sir Mungo Nigelhez. - Nemhiába aranyműves a barátunk, a szelleme sincs ólomból. De megyek le én is, megnézem, mi sül ki ebből...

Heriot még le sem ért a lépcsőn, amikor szembejött vele a pénztáros, homlokát ráncolva. - Nocsak, Roberts - szólt az aranyműves -, mit tartsak arról, ami történt?

- Heriot uram, Knight van itt az udvartól... Knight, a herceg szolgája. Visszahozta az ezüsttálat, amelyet kegyelmed tegnap a Whitehallba vitt, úgy hajította be a kapun, mint valami rossz bádogdarabot, s azt az üzenetet hagyta, hogy a királynak egy darab se kell több a mester úr ócskaságaiból.

- Nahát! - szólt George Heriot. - Az ócskaságaimból? Gyere csak, Roberts, menjünk a számolósobába... Sir Mungo - mondta még, meghajolva a lovag előtt, aki oda is utánuk akart menni -, kérem, bocsásson meg egy percre.

Sir Mungo a többi vendéggel együtt tanúja volt azoknak a szavaknak, amelyeket George Heriot a pénztárosával váltott. Most a határozott tilalomra kénytelen volt kinnmaradni a külső üzleti helyiségben; s hogy mégis enyhítsen valamit heves kíváncsiságán, szerette volna legalább Knightont kifaggatni egy kicsit, azonban a nagy ember küldötte csak megtoldotta még gazdája udvariatlan üzenetét egynémely saját találmányú gorombasággal, aztán már nyargalt is vissza nyugatnak, háta mögött a kíséretével.

Közben Buckingham hercegének, a király és a walesi herceg mindenható kegyencének neve némi félelemmel töltötte el azokat a vendégeket is, akik a nagy ebédlőben maradtak. A herceget általában nem szerették, sokkal inkább félték tőle; s ha nem is volt teljességgel gonosz tirannus, annyit mindenestre biztosan tudtak róla, hogy gőgös, erőszakos és bosszúálló ember. Nigelnak összeszorult a szíve, mert bár nem tudta, hogyan és miért, úgy érezte, ő vonta jötevője fejére a mindenható herceg haragját. A többiek suttogva találgatták a történeteket, mígnem meghallott belőle valamit még Ramsay is, aki pedig az előzőkből egy hangot sem vett tudomásul, s mivel szokása volt, hogy minden eseményt és fordulatot valahogy stúdiumaihoz kapcsoljon, csak a végszó jutván fülébe, így válaszolt: - A herceg, igen... Buckingham hercege... George Villiers... no igen... Lambe meg én épp a minap emlegettük.

- Az ég szerelmére! Hogy mondhat ilyet, édesapám? - szólt a lánya, mert eszes volt, és rögtön megértette, hogy apja ezúttal veszélyes pontot érint.

- Ugyan már, gyermekem - válaszolta Ramsay -, hisz a csillagok csak a hajlamokat befolyásolják, kényszeríteni senkit nem kényszerítenek semmire. De tudd meg, mindenki, aki ért valamit a horoszkópkészítéshez, azt mondja ökegyelmességéről, hogy a Marsnak és a Saturnusnak igen sajátos találkozására esett a születése, amelynek valóságos kiszámítható ideje, ha Eichstadiusnak Oranienburgra mért számításait Londonra alkalmazzuk, az eredmény hét óra, ötvenöt perc, negyvenegy másodperc...

- Csend, öreg jövendőmondó - szólt Heriot, mert épp ekkor lépett be a szobába, higgadt, elszánt arckifejezéssel -; számításaidat kifogás nem érheti, míg rézre és rugókra, meg mechanikai erőkre vonatkoztatod, a jövő dolgai azonban egyedül annak uralma alatt állnak, aki kezében tartja a királyok szívét.

- Nem, George - felelt az órásmester -; ennek az úrnak a születésekor oly furcsán találkoztak össze az előjelek, hogy azt mutatják, különös végre jut. Régóta mondják róla, hogy pontosan az éjszaka és a nappal találkozásakor született, egymással szemben álló és versengő hatások alatt, amelyek mind az ő sorsát, mint a mienket erősen befolyásolhatják.

*Dagály és holdtölte,  
Magasra hágsz föl te;  
Rőt hajnal, kormos ég,  
Véredbe fojt a vég.*

- Nem okos így beszélni - mondta Heriot -, különösen nagy emberekről nem; a falnak is füle van, az ég madarai is széthordják a szót.

A vendégek javarészt a gazda véleményén voltak. A két kereskedő sietve búcsúzkodott, mint akik tudják, hogy valami nincs rendjén. Margaret kisasszony két testőre, a két mesterlegény szintén készen állt, hogy apjával együtt hazakisérjék; a leányka hát megrántotta az öreg ruhaujját, így térítve magához elmélkedéséből (hogy ezek aztán mire irányultak volna a



továbbiakban, az idő kerekeire-e vagy a sorséra, ki tudja), jó éjszakát kívánt idős barátnéjának, Judith asszonynak, és fogadta keresztapja áldását, aki mindjárt egy értékes és igen szép gyűrűt is húzott keskeny ujjára, mert többnyire megajándékozta valamivel szeretete jeléül. Miután ilyen nagy tisztességgel elbocsátották, lovagjai védelmező kíséretében elindult haza a Fleet Streetre.

Sir Mungo már akkor elkészönt Heriot uramtól, amikor az a belső számolósobából előkerült, csak hogy barátja sorsa annyira izgatta, hogy mikor a mester felment az ebédlőbe, a lovag kíváncsiságtól üzetve bemerészkedett a szentek szentjébe, hátha kitudakolhatja, mivel foglalkozik a derék Roberts. Mikor Sir Mungo rányitott, a pénztáros épp kivonatokat készített azokból a hatalmas, rézkapcsos, bőrkötéses, kézzel írott fóliánsokból, amelyek büszkeségei a kereskedőnek, és ha a hitelév lejárt, rémei a vevőnek. A jó lovag rákönyökölt az asztalra és vigasztaló, csitító hangon így szólt a hivatalnokhoz: - Sebaj, Roberts! Alighanem elvesztettek egy jó vevőt, ugye, s most készül a számlája?

Hanem úgy állt a dolog, hogy Roberts, akárcsak Sir Mungo, kissé süket volt, és ő is értett ám hozzá, éppúgy, mint alkalomadtán a lovag, hogyan alkalmazza a süketségét; így aztán másra válaszolt, mint amit kérdeztek tőle:

- Alássan kérem, Sir Mungo, bocsásson meg, hogy még nem állítottuk ki a számláját, de a gazdám azt parancsolta, most még ne zaklassuk vele. Mindjárt összeszámítom, mivel tartozik.  
- Így szólt, s már arrébb is lapozta a sors könyvét, mondván: - Egy ezüst pecsétnyomó reparálása... új csat a tisztségláncára... aranyozott dísz a kalpagjára, Szent András keresztje, boglárokkal... továbbá volt egy pár aranyozott rézsarkantyú, Daniel Drivertől, mert mi nem tartjuk ezt az árut...

Tovább is folytatta volna, azonban Sir Mungo nem készült fel arra, hogy végighallgassa apró-cseprő adósságainak jegyzékét, és még kevésbé arra, hogy azonnal megfizesse őket, lovagiasan jó éjszakát kívánt hát a könyv őrzőjének, s minden további teketória nélkül távozott. A pénztáros udvarias polgári mosollyal nézett utána, majd azonnal folytatta komoly munkáját, amelyben Sir Mungo okvetetlenkedése félbeszakította.<sup>36</sup>

---

<sup>36</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: VII. Sir Mungo Malagrowther.

## Hetedik fejezet

*Amit kellett, megtettük; egy dolog  
Azonban - s éppen az, miről az Írás  
Úgy szól, hogy fontosságban mindenek  
Között az egyetlen - még hátra van.*

(A KAMARÁS)

Amikor Heriotéktól már majdnem mindenki elment, kivéve a papot, az ifjú Lord Glenvarloch is búcsút akart venni a házigazdától, de az kérte, hogy még maradjon.

- Uram - szólt az érdeemes polgár -, részünk volt a vendéglátás és vendégség megengedhető, tiszta élvezetében, de most szeretném, ha még ittmaradna, komolyabb célból; e ház szokása ugyanis, hogy amikor Mr. Windsor társaságának örvendhetünk, a tiszteletes úr mindig elimádkozza velünk az esti imákat, mielőtt elválnánk egymástól. A kegyelmességed kitűnő atyja ura ittmaradt volna a házi istentiszteletre, s remélem, lordságod is részt vesz rajta.

- Kész örömmel, uram - válaszolta Nigel -, és ezzel a meghívással még több hálára kötelez, mint eddig. Ha egy fiatalember megfélekedzik a köteleességéről, nagy köszönettel tartozik annak a barátjának, aki figyelmezteti rá.

Ezenközben a szolgák félretolták az összecukható asztalokat, felállítottak egy hordozható olvasóállványt, majd széket és térdeplőt hoztak az úrnak, az úrnőnek, és a nemes idegennek. Még egy alacsony széket vagy inkább afféle számolyt is hoztak oda, s Heriot mester széke mellé állították, és jóllehet ez igazán nem volt feltűnő, Nigel mégis kénytelen volt felfigyelni rá, mert amikor oda akart ülni, az idős úr intett neki, hogy máshová üljön, valamelyik magasabb székre. A pap a pulpitus mögé állott. A háznép - az üzleti alkalmazottak és szolgák népes serege, mely utóbbiak közt ott volt Moniplies is - nagy ünnepélyességgel szintén besorakozott, és letelepedett a padokra.

A szobában levők most mind leültek, és úgy látszott, mindannyian áhítatos figyelembe merültek, de ekkor valaki halkán kopogott az ajtón, amire Judith asszony félénken öccsére nézett, mintegy kérdezvén, mit cselekedjék. Heriot komoly arccal bólintott, és az ajtóra nézett. Judith asszony azonnal az ajtóhoz ment, kinyitotta, és egy csodaszép nőt bocsátott be, akit hirtelen és különös megjelenése folytán akár kísértetnek is lehetett volna tartani. Halálosan sápadt volt, s nemes arcvonásai, ha megszínezte volna őket egy leheletnyi eleven pír, természetfölöttien szépek lettek volna. Simán, egyszerűen fésült hosszú fekete haja vállára és hátára hullott, és nem volt rajta semmi dísz, ez pedig igen különösen festett abban a korban, amikor ilyen vagy olyan „főkötőt”, ahogy akkor nevezték, minden rendű és rangú nő viselt. Hófehér, egyszerű szabású ruhája egész alakját elfödte, kivéve nyakát, arcát és kezét. Az átlagosnál alacsonyabb volt, de alakja oly arányos és előkelő, hogy a szemlélő ezt észre sem vette. Ruházatának szigorú egyszerűségével feltűnő ellentétet alkotott a nyakában viselt lánc, melyet akár egy hercegnő is megirigyelhetett volna, amilyen nagy és fényes briliánsokból állott, s a derekát körülfogó öv, amelyet szintoly értékes rubintok díszítettek.

Mikor ez a különös jelenség belépett a terembe, szemét Nigelra emelte, és megállt, mint aki nem tudja, menjen-e vagy maradjon. Nigelra vetett pillantása nem szégyenlősséget vagy félénkséget tükrözött, csak bizonytalanságot, habozást. Judith néne kézen fogta és lassan bevezette, a jövevény azonban eközben is Nigelra függesztette sötét szemét, olyan mélységes

melankóliával, hogy Nigel szíve is elszorult tőle. Még amikor leült az üres zsámolyra, amelyet valószínűleg az ő számára készítettek oda, akkor is többször Nigelra tekintett, ugyancsak azzal a tűnődő, merev, aggodalmas pillantással, amelyben azonban nem mutatkozott semmi zavar, semmi bátortalanság, annyi sem, hogy az arca egy kis színt kapott volna tőle.

Ám amint a különös hölgy kezébe vette a zsoldárkönyvét, amely ki volt készítve az ülepárnájára, úgy tűnt, hogy egészen elmerül, belefeledkezik az áhítatos imába; és Nigel, aki nemigen tudott odafigyelni az istentiszteletre, mert többször is erre a rendkívüli jelenésre kellett néznie, egyszer sem látta, hogy a hölgy tekintetét vagy gondolatait csak egy pillanatra is elfordította volna attól, amivel el volt foglalva. Nigel azonban képtelen volt ekkora odaadásra; hiába nevelte apja szigorúan arra, hogy az istentiszteleten áhítattal vegyen részt, és semmi másra ne gondoljon: a hölgy megjelenése oly rendkívüli volt, hogy gondolatai, akarata ellenére, megzavarodtak a hölgy jelenlétében, s már komolyan azt kívánta, legyen vége az áhítatnak, hogy kíváncsiságát valahogy kielégíthesse. Ám amikor vége lett és illő, épületes egyházi szokás szerint rövid időre mindenki csendes imádkozásba merült, a titokzatos vendég felállt, mielőtt bárki más megmoccan volna, és Nigel azt is észrevette, hogy a háznép közül senki fel nem állt, el nem hagyta a helyét, míg ő fél térdre ereszkedett Heriot előtt, aki a fejére tette a kezét, s úgy látszott, megáldotta, mélabús ünnepélyességgel tekintetében és mozdulatában. Azután még Judith asszony előtt is meghajolt, bár le nem térdelt, s miután ekként elköszönt az úrtól és az úrnőtől, kifelé indult a szobából, de távozóban még egyszer Nigelra fordította tekintetét, amely oly átható volt, hogy Nigel kénytelen volt elfordítani az arcát. Mikor újra feléje nézett, már csak fehér ruhája szegélyét látta, amint kilibbent az ajtón.

A háznép ezután felállt és szétoszlott, Lord Nigelt és a papot borral, gyümölcssel, csemegékkel kínálták, majd a tiszteletes elbúcsúzkodott. Az ifjú lord szeretett volna vele tartani, mert azt remélte, tőle talán megtudhatja valamely magyarázatát annak a jelenésnek, amelyet látott, de a házigazda visszatartotta, beszélni akart vele még néhány szót a számoló szobában.

- Uram - szólt a polgár -, remélem, annyira jutott előkészületeiben, hogy legkésőbb holnapután megjelenhetik az udvarnál. Egy ideig alighanem ez lesz az utolsó nap, amikor öfelsége udvari fogadást ad mindazoknak, akiknek származásuknál, rangjuknál, hivataluknál fogva joguk van ott megjelenni. Az arra következő napon átvonul a Theobald-kastélyba, ahol teljesen elmerül a vadászatban, meg egyéb gyönyörökben, s nem tűri, hogy ott bárki is zavarja.

- Feltétlenül beszerezem a szükséges ruhákat, hogy elmehessek a királyi udvarba - mondta az ifjú főnemes -; de úgy is alig merem rászánni magam erre az útra. Barátaimról, akiknek biztatására és támogatására számítottam, kiderült, hogy nem szeretnek, sőt galádul becsaptak... őket semmi esetre sem fogom azzal zaklatni, hogy ezúttal segítsenek, de meg kell vallanom, gyermekes félelem fog el a gondolattól, hogy egyedül kell beállítanom ily ismeretlen, idegen helyre.

- A magamfajta kézművestől talán túl nagy merészség ilyet felajánlani egy lordnak - szólt Heriot -, de nekem aznap mindenképp ott kell lennem az udvarban. A trónteremig elkísérhetem, mivel a király háznépéhez tartozom. Megkönnyíthetem a bejutását is, ha valaki az útjába állna, sőt azt is meg tudom mondani, mikor és hogyan járuljon a király elé. De nem tudom - tette hozzá mosolyogva -, főnemes létére nem utasítja-e el ezt a kis segítséget, mivel csak egy ötvös az, aki felajánlja.

- Ó, hiszen kegyelmed az egyetlen jóakaróm egész Londonban - mondta Nigel, és kezét nyújtott neki.

- Nos, ha így gondolja - válaszolta a becsületes polgár -, akkor nincs mit tovább beszélni az ügyről... holnapután felkeresem lordságodat otthon, az alkalomhoz illő szép csónakon. De ne higgye, ifjú lordom, hogy én olyan vagyok, mint egyesek a mi köreinkben; nem akarok én nagyobb rangra jutni a meglevőnél, s nem ezért keresem oktanul a nálam előkelőbbek társaságát; így hát sose tartson attól, hogy megsérti az érzékenységet, engedje csak, hogy a király jelenlétében távol maradjak magától, amikor majd illendőbb lesz, ha különválunk; egyébként pedig igazán nagyon örülnék neki, ha azt látnám, hogy jó szolgálatot tettem öreg pártfogóm fiának.

Beszélgetésük ily módon annyira eltávolodott attól a tárgytól, amely az ifjú főnemes kíváncsiságát izgatta, hogy aznap este már nem lehetett visszatérni rá. A vendég tehát nem tehetett mást, mint hogy kifejezte háláját George Heriotnak, elkészönt tőle, és útjára ment, megígérvén, hogy harmadnap délelőtt tíz órakor készen várja a mester csónakját.

A fáklyahordó fiúk, akikről mint London nevezetességéről Anthony Hamilton gróf oly lelkesen írt, I. Jakab király idején már megkezdték működésüket, és egyikük kormos fáklyájával ezúttal is szolgálatára állott az ifjú skót lordnak és csatlósának, hogy elkísérje őket a szállásukra, aminek ugyancsak megörvendek, mert igaz ugyan, hogy már jobban eligazodtak a városban, mint eleinte, ám a sötétben mégis eltévedhettek volna. Ez a veszedelmes utazás kiváló alkalommal szolgált a derék Monipliesnak ahhoz, hogy szorosan felzárkózzék a gazdája mellé, miután pajzsát a bal karjára csatolta, és kardját meglazította a hüvelyében, hogy készenlétben legyen, akármi történnék.

- Uram, ha a jó bor, meg a finom étel, amit ennek az öreg mesterembernek a házána kaptunk, nem led vóna - szólt az okoskodó szolga -, meg az, hogy hírbű is mindenfieleképp igaz embernek ismerem, meg még született edinburghi pógárnak, bizon szerettem vóna látni, hommillen forma ja lábo, nincs-e véletlenül hasított pata a sziep rúózsás köpenyege meg a kordovány cipűje alatt.

- No, te gazember - válaszolt Nigel -, úgy látszik, túlságosan kedvesen bántak veled, és miután megtöltötted a feneketlen bendődet, nem átallod szidalmazni azt a nagylelkű urat, aki megvendégelt.

- Megkövetem, uram, nem ú vvan az - szólt Moniplies -, csak szeretnék valamivel többet tudni róla. Igaz, húst adott, pedig szígyen, gyalázat, hogy az üő fajtája hússa tud megvendégüni, miko lordságod meg én a magunk pénzén épphogy ekkis levest meg zabkenyeret kaphattunk vóna... bort is adott, igaz.

- Azt látom - válaszolta a gazdája -, többet is ittál belőle a kelleténél.

- Engedelmével, uram - szólt Moniplies -, lordságodnak tán azér tetszik esz mondanyi, mert főhajtottam egy-két pint bort azzal a helyre legénnyé, a Jenkin, mer úgy hívják azt a mesterlegint, pedig azt is csak barátságúb tettem, merhogy előbb is má ollan szíves vót hozzám az a Jenkin gyerek... igaz, ami igaz, az „Elsie Marley”-t is eedaloltam nekik, azt a régi nótát, úgy, hogy ollant világéletükbe se hallottak.

És üstöllést (ahogy John Bunyan mondja) ott, útközben bele is fogott a nótába:

*Hej, tudod-e ki az Elsie Marley, hallod?  
Kocsmárosné, nem ám akárki, hallod!  
Mert Elsie, ha rákezd kényeskedni,  
Föl nem kelne kocákat etetni...  
Hej, tudod-e, ki...*

De ekkor, az ének közepén, gazdája félbeszakította az énekest, erősen a karjába markolt, s azzal ijesztette, hogy mindjárt agyonüti, ha időszerűtlen danálásával rájuk hozza az őrzőjáratot.

- Bocsásson meg, uram... alássan kérem, bocsásson meg... de ha arra a Jin Vinre gondolok, mer úgy, hívgyák, meg nem állhatom, hogy ne dúdoljak, „Hej, tudod-e, ki...” De bocsásson meg nagyságod, én akár megkukulok, ha úgy parancsujja.

- Nem én - szólt Nigel -; beszélj csak, tudom már, hogy ha nem szabad, akkor csak még többet panaszkodsz és nyüglődsz, mondván, hogy te nem szólsz, „de”... hát inkább megengedem, beszélj. Na, mi nyomja a lelked? Mi kifogásod van Master Heriot ellen?

Igen valószínű, hogy az ifjú lord engedékenysége abban a reményben gyökerezett, hogy szolgája előbb-utóbb szóba hozza ama titokzatos hölgyet, akit az istentiszteleten láttak. De akár ez az ok vezette, akár csak hogy jobbnak tartotta, ha Moniplies fojtott, suttogó hangon beszél, mint ha duhaj nótákat gajdol, Nigel mindenesetre ráhagyta a legényre, hogy tetszése szerint folytassa mondókáját.

- Megmondom én - szólt Moniplies, örülve annak, hogy büntetlenül szólhat -, már csak szeretném tudni, kiféle, miféle ez a Master Heriot, úgy tudom, hogy egy naccsomó aranyat adott magának, és ha már adta, tudja, hogy mér adja, mert a világ csak olyan, amilyen, abban biztos vagyok. Ha lordságodnak még megvolna a földje, és azt tenné vele, amit akar, hát ugye akkor ez az ember... aranyművesnek mondja magát, én aszondom, inkább uzsorás... akkor biztos, hogy ahány font afrikai pora van... mert így hívom az aranyat... annyi hold jó skót földet venne rajta, száz meg száz holdat.

- De hiszen nincs is földem - szólt az ifjú lord -, vagy legalábbis adósságot nem vehetek föl rá. Szükségtelen, hogy erre emlékeztess.

- Úgy van, uram, igaz, uram, és ahogy mondani tetszik, a bolond is érti, nem köll azt magyaráztatni. És hát, uram, Master George Heriot akkor csak egy okot mondhat, amiért ilyen adakozó volt, egész másmilyen okot, mint a földszerzés, és mivel avval nem sokra menne, ha a testét rabságba ejti, uram, hát mi másra fenné a fogát, mint nagyjóuram lelkére?

- A lelkemre, te csirkefogó! - szólt az ifjú lord. - Mire volna jó neki a lelkem?

- Tudom is én! - szólt Moniplies. - A fenevad ordítva körbejár, keresi, hogy kit nyelhet el... semmi kétség abban, hogy szereti az étket, melyet dühöngve követel... mert uram, azt mondják - tette hozzá Moniplies még közelebb húzódva urához -, azt mondják, hogy Heriot mester máris fogva tart egy lelket a házábanál.

- Micsoda, ezt meg hogy érted? - kérdezte Nigel. - Betöröm a fejedet, alávaló, részeg szolga, ha a bolondját járatod velem.

- Részeg? - szólt a hív szolga. - Hát így vagyunk? Mit tehettem volna, amikor a Jenkin legény odakínálta a kupát, mint hogy térden állva ittam lordságod egészségire?... akasszanak föl, ha nem iszom! A pallosommal vágtam volna le annak a szolgának a lábát, aki nem így tesz, úgy készítettem volna arra, hogy letérdepüljön; azt hiszem, akkor nehezen is állt volna föl. Hanem azt a kísértő lelket - folytatta, mivel tapasztalhatta, hogy a gazdája egy szót sem felel hősi szónoklatára -, azt lordságod is látta a tulajdon két szemével.

- Nem láttam én ott szellemet - szólt Glenvarloch, de nehezen lélegzett, mint aki különös titkot sejt -, micsoda szellemet értesz?

- Uram, nem látta azt az ifjú hölgyet, aki csak az istentiszteletre jött, és egy árva szót se szólt senkihez, csak az öregúr meg az úrnő előtt hajbókolt... nohát, tudja-e, ki az?

- Nem, igazán nem tudom - felelt Nigel -; azt hiszem, valami rokonuk.

- Ördögöt rokon - vágta rá Moniplies -, egy csepp rokon vér nem sok, annyi sincs benne, ha van benne vér egyáltalán... nem magamtól mondom ezt, minden teremtet lélek tudja, amerre egy nagy kiáltás a Lombard Streetről csak elhallatszik, annak a hölgynek vagy leánynak, ahogy tetszik, uram, már sok-sok éve halott a teste, csak lelke jár vissza hozzájuk, még istentiszteletre is, ahogyan mi is láttuk.

- Ha szellem, akkor jó szellem, ezt te is elismerheted - mondta Nigel Olifaunt -, ha ilyen szent alkalmakkor keresi fel a barátait.

- Nem tudom, uram - válaszolt a babonás szolga -, az az egy biztos, hogy olyan kísértet még nem volt, amelyik a John Knox sujtogatását kiállta volna. John Knoxét, aki mellől az apám a legrosszabb időben se tágitott, nem törődött avval, hogy mi lesz vele, mikor az udvar John Knox ellen volt, pedig akkoriban az apám szállította nekik a húst. De ez a pap máshogy beszélt, mint ő, vagy az erős szavú Rollock mester, vagy a North Leith-i David Black, meg a többi... Uram, atyám! Megkövetem lordságodat, de honnan tudjam, hogy amit ezek a déliek a vén fekete imádságoskönyvükből locsognak, nem inkább megidézi-e az ördögöt, mint elijeszti, nem olyan ez, mint az igaz szívből jövő, jó tüzes imádság, amitől megszabad a gonosz, mint Sárának, Rákhel lányának menyasszonyi ágától a hagymaszag miatt, amit ugyan nem hiszek el teljesen, mert azt még nálam okosabbak se hiszik.

- Jól van, jól - szólt türelmetlenül Richie gazdája -; mindjárt hazaérünk már. Megengedtem, hogy egész úton beszélj, hátha kibeszéled magadból ezt az okvetetlenkedő számárságot meg a sületlen babonáidat. De hát kinek tartod ezt a hölgyet, vagyis kinek tartják a nagy okosok, ezek a te sültbolond hírharangjaid?

- Arról én semmi pontosabbat nem tudok - felelte Moniplies -, annyi biztos csak, hogy réges-régen meghalt már, és el is temették, mégis itt kísért a földön, leginkább ugyan a Heriot mester családjában, de másutt is látták már, azok, akik ismerik. Hanem, hogy kicsoda, azt nem tudnám megmondani, még azt se, mért húz annyira a Heriot családhoz, akár egy felföldi boszorkány, mert az is mindig egy-egy családhoz jár vissza. Azt mondják, egész lakása van, előszoba, nappali, hálósoba, de nem alszik az semmilyen ágyban, csak egyedül a koporsójában, és a falon minden rés, az ablakok, az ajtó, mind be van tömködve, hogy a nappali fénynek egy sugara se érje, így aztán fáklyafénynél van egész nap.

- Ha kísértet, minek neki fáklya? - kérdezte Nigel Olifaunt.

- Tudom is én? - válaszolt a szolga. - Mit szeret, mit nem, meg hogy miért, hála istennek, nem köllött megtanulnom... de a koporsója ott van, annyi szent, és nem tudom, hogy lordságod szerint minek köll akkor koporsó neki, hogyha eleven ember. Azt hiszem, az se köll jobban az élőnek, mint a szellemeknek a fáklyafény.

- Mi oka lehet - szólt újra Nigel -, hogy egy ilyen fiatal teremtés az örök pihenő ágyába tér aludni minden este?

- Igaz lelkemre, uram, nem tudom - válaszolta Moniplies -, de az a koporsó bizony ott van. Mondták, akik látták. Ébenfából van, és ki van verve ezüstszőggel, háromszor kibélelve damasztal, úgyhogy egy hercegnőt se temethetnek el szebben.

- Különös... - szólt megborzongva Nigel, mert neki is, mint a legtöbb lelkes fiatalembernek, erősen vonzotta a fantáziáját minden, ami szokatlan és romantikus. - Nem étkezik együtt a családdal?

- Méghogy ő, velük együtt! - kiáltott fel Moniplies meglepetésében. - Hosszú kanál kéne ahhoz, hogy vele együtt merjenek vacsorázni, azt hiszem. De mindig beraknak neki valamit a toronyba, ahogy nevezik, az pedig egy fífikás kis forgó kazetta, aminek az egyik oldala kifelé szolgál, a másik befelé.

- Láttam ilyen szerkezetet külföldi zárdákban - mondta Lord Glenvarloch. - Tehát így szokott ennivalóhoz jutni?

- Igen, azt mongyák, mindennap kap valamit enni, a látszat kedvéért - válaszolta a szolga -, de senki se várja tőle, hogy azt meg is egye, mint ahogy a Bál meg a Sárkány szobrai is csak ott hagyták a finom élő húst, amit föláldoztak előttük. Eppen elegendő konyhakukta, meg szobalány van a házban, megeszik azok, csakúgy, mint a Bál isten hetven papja, a feleségükkel, a gyerekeikkel.

- Különben soha nem mutatkozik a családdal, csak az istentisztelet órájában? - kérdezte a gazdája.

- Soha - válaszolta a szolga. - Ha igaz, amit mondtak.

- Különös - ismételte tűnődve Nigel Olifaunt. - Ha nem viselne ékszert, s még inkább, ha nem venne részt a protestáns istentiszteleteken, akkor azt hinném, hogy apáca, akinek valamely fontos okból megengedték, hogy Londonban lakják, vagy azt, hogy egy boldogtalan pápista, akinek valami szörnyű büntetést kellett elszenvednie a hitéért. De ahogy a dolog áll, nem tudom, mit tartsak felőle.

Tűnődéséből arra tért magához, hogy a fáklyahordó fiú megkopogtatta a derék John Christie ajtaját, s a mester felesége „hajlongva, bókolva, édesdeden mosolyogva” bebocsátotta és tisztelettel köszöntötte a nemes vendéget, aki íme, hazatért szállására.

## Nyolcadik fejezet

*Jól megnézd ezt a hölgyet - ám, Harry,  
Nehogy divatjamúlt díszén neved! -  
Úgy tisztelem, mint Dionysius  
Fülét - mármint a kürtőt, melyet tömlőcébe  
A zsarnok fúratott, hogy rabjai  
Titkát kitudja... Martha is csak így  
Tesz: összegyűjti mind, mi kósza hír  
E népes városban kering; s beszédvén  
Tovább is adja, mégpedig busás  
Haszonnal, sőt, aképpen, hogy te is  
Jól járj a hírveréssel, s hasznodat  
Ott leld, hol ő magáét megtalálja.*

(AZ ÖSSZEESKÜVÉS)

Tisztünk most úgy kívánja, hogy az olvasónak bemutassunk egy új szereplőt, aki sokkalta tevékenyebb és fontosabb személyiség, mint ahogyan társadalmi helyzetéből következtetve vélhetnénk: egy szó, mint száz, Ursula Suddlechop asszonyságot, Benjamin Suddlechopnak, a Fleet Street híres-nevezetes borbélyának feleségét. Ez az érdemes asszonyság sok ritka jó-tulajdonsággal volt megáldva, melyek közül a legfontosabb (ha tulajdon szavainak hinni lehet): a korlátlan vágy aziránt, hogy szolgálatára lehessen felebarátainak. Girhes, éhenkórász férje hitvesi segítség nélkül bajlódhatott a borbélyüzlettel, amelyben hasonlóképp éhenkórász segédek nyúzták meg az arcát annak a tapasztalatlan jámbornak, aki kiszolgáltatta magát nekik, mert az asszony meghagyta neki a büszkén hirdetett dicsőséget, hogy Londonban az ő ujjá csattogtatja legügyesebben az ollót, lévén hogy ő maga más egyéb, lényegesen jövedelmezőbb üzletet folytatott, amely viszont oly sok különös fordulattal és titkos mellékúttal járt, hogy szinte nem is lehetett önellentmondás nélkül végezni.

Legrangosabb, legfontosabb megbízásai titkos és igen bizalmas természetűek voltak, és Ursula Suddlechop asszonyságról senki sem mondta még, hogy elárulta volna az ügyet, amelyet felvállalt, ha csak megbízója nem fizetett túl keveset szolgálataiért, vagy valaki más nem fizetett rá duplán a honoráriumra, hogy megtudja a titkot; de az efféle kis baleset olyan ritkán fordult elő, hogy megbízható, becsületes jószándékának híre úgyszólván sértetlen maradt.

Igaz, ami igaz, csodálatos nőszemély volt; készen állt, hogy segítsen az esendőkön, a szenvedély rabjain, mind szenvedélyük kezdetén, mind annak előrehaladtakor, mind pedig végső következményeiben. Kieszelte a módját, hogy két szerető hogyan találkozzék, ha okuk volt rá, hogy titkon találkozzanak. Az esendő szépeket megszabadította bűnös szenvedélyük terhétől, és ha úgy adódott, a titkos szerelem reményteli hajtását elhelyezte egy házaspárnál, akiknek szerelme törvényes volt, csak az bántotta őket, hogy nincs örökösük. Sőt, még ennél is többre volt képes, ennél mélyebb és veszedelmesebb titkokba is beavatták. Mrs. Turner tanítványa volt, ő eltanulta tőle a sárga keményítő készítését, meg ráadásul úgy lehet, némely ennél jóval veszedelmesebb tudományt is, bár tevékenysége valószínűleg sohasem sodorta oly tilalmas dolgokba, mint amilyenekért mesternőjét annak idején pörbe fogták. Valódi mivoltának mély és sötét titkait azonban szüntelen örvendezés és jó kedély mögé rejtette, és



idősebb ügyfeleit szívélyes kacagással és vaskos tréfával nyerte meg magának, a fiatalokat pedig, különösen a nőket, sok apró kedveskedéssel, ravaszkodással.

Külseje nem mutatta többnek negyven évesnél; s gömbölyded, de nem elhízott alakjával, még mindig kellemes arcvonásaival - noha termete kissé megvastagodott, arca pedig túlon túl is kipirult a sok jó ételtől-italtól - maga volt a megtestesült vidámság és jó kedély, s e derűs természet kellő kárpótlást nyújtott hanyatló szépsége hiányosságaiért. Messze környéken nem ünnepelhetek meg méltóképpen házasságot, születést avagy keresztelőt anélkül, hogy Ursley asszonyság, mert így nevezték, jelen ne lett volna a fontos eseménynél. Mestere volt mindenféle mulatságnak, társasjátéknak és tréfának, amivel csak elszórakoztatni lehet a nagy sokadalmat, melyet vendégszerető elődeink ilyen alkalmakkor összecsdítettek, úgyhogy jelenlétét az effajta örvendetes ünnepélyeken minden valamirevaló polgári családnál nélkülözhetetlennek tartották. A közhit szerint úgy ismerte az életet és minden buktatóját, hogy a szomszédságban minden második szerelmespárnak ő volt a bizalmas közvetítője, s ezek aztán legtöbbszörre ki is vallották neki minden titkaikat, és tanácsért is egyedül őhozza fordultak. A gazdagok gyűrűkkel, fülöngyöggel hálálták meg a szolgálatait, vagy pedig aranypénzzel, amit tulajdonképpen a legjobban kedvelt; de nagylelkűen segítette a szegényeket is, hasonló vegyes indítékból, mint a fiatal orvos, azaz részben együttérzésből, részben azért, hogy gyakorolja a mesterségét.

Ursley asszonyságnak annál is nagyobb volt a tekintélye, mivel tevékenységi köre túlért a Temple-Baron, és olyanféle ismerősei, sőt pártfogói is voltak, hölgyek és urak, akiknek rangja, mivel kevesen voltak, és az udvari körökkel akkoriban igen nehéz volt érintkezésbe kerülni, akkora hatalmat jelentett, hogy azt manapság, amikor a polgár lábujjhegye az udvaronc sarkára tapos, már el sem igen lehet képzelni. Ursley asszonyság részben annak révén tartott fenn kapcsolatot előkelő megbízóival, hogy itt-ott francia parfümmel, illatszerekkel, pomádéval, fejdíszekkel is kereskedett, valamint kínai porcelánedénnyel és dísz tárgyakkal, amelyeknek használata akkoriban kezdett divatba jönni, továbbá különféle célú és összetételű bájitalokat is árusított, főleg hölgyeknek, de férfiaknak is, oly szereket, amelyeknek alkalmazása az asszonyság már említett titkos szerepkörével függött össze.

Ursley asszonyságnak tehát sok jó módja volt a meggazdagodásra, mégis olyan szegény volt, hogy talán jobban járt volna ő is, meg a férje is, ha mindezzel felhagy, békességben otthon marad, ellátja a háztartást, és segít Benjaminnek a borbélyüzletben. Csakhogy nagyra törő és különc természete éppoly kevésbé tudta volna elviselni Benjamin háztartásának szűkösségét, mint ahogy a mester unalmas társaságával is képtelen lett volna megelégedni.

Ursula Suddlechopot annak a napnak az estéjén vezetjük be történetünkbe, amelyen Lord Nigel Olifaunt a gazdag aranyművesnél ebédelt. A hölgy aznap délelőtt hosszú útra indult, a Westminsterben járt, iszonyúan elfáradt, és estére hazaérve letelepedett hát egy bizonyos, sok használatból simára kopott karosszékre, a kandalló mellé, amelyben kevéske, de azért vidáman lobogó tűz világolt. Félálomban nézte, hogyan fődögél egy fazékban jól fűszerezett, édes söre, melynek barna felszínén egy kellőképp megpuhult sült alma táncolt, míg a kandalló másik oldalán egy kis mulatt lány, asszonyánál jóval éberebben figyelte a borjúbendőt, mely egy kis ezüstserpenyőben sistergett. Ursula asszonyság bizonyára ezekkel az ételekkel akarta jól töltött napját befejezni, miután úgy gondolta, hogy a munkának vége, és most már szabadon rendelkezik idejével. Azonban csatlakozott, mert épp amikor az édes sör, vagy másképpen árpanedű már iható lett volna, s a kis füstöképű lány kedves mozdulatokkal úrnője tudtára adta, hogy a borjúbendőt is enni lehet, egyszerre csak a lépcső aljáról felhangzott Benjamin vékony, fülsértő hangja.

- Hé, Ursley asszony... asszony, hallod-e... kedveském, gyere csak, úgy kellesz itt, mint a fenés az életlen borotvának, hé, asszony...

- Az lenne jó, ha azzal a borotvával elmetszenék a gégedet, te vadszamar - állapította meg az asszonyság első haragjában, melyet férje óbégatása élesztett benne, majd emelt hangon lekiáltott: - No, mi újság, Suddlechop mester? Most akartam éppen ágyba bújni, reggeltől estig hajszolódtam.

- Lelkecském, én a világért sem zavarnálak - csitította türelmes szóval Benjamin -, csak Ramsay szomszéd úrtól van itt a skót mosóné, és azt sütötte ki, hogy épp most akar veled beszélni mindenáron.

Ursley asszonyság a „kisütötte” szóra vágyakozó pillantást vetett a serpenyőben párolgó ételre, amely épp kellőképp kisült, azután sóhajtvá válaszolta: - Küldje fel skót Jennyt, Suddlechop mester. Kész örömmel hallgatom meg - majd halkán magában hozzátette: - Hogy az ördög repítené égő-szurkos hordóban a kénköves pokolba, mint az összes többi skót boszorkányt!

A skót mosónő, mivel hívták, megjelent, és mivel Suddlechopné asszony utóbbi barátságos jókívánságát nem hallotta, kellő tisztelettel köszöntötte a háziasszonyt, majd azt mondotta, hogy ifjú úrnője betegen tért haza a vendégségből, és rögvest beszélni akar Ursley szomszéd-asszonnyal.

- Jenny, jóasszony, nem ér rá holnap? - kérdezte Ursley asszonyság -, mert máma a Whitehallig voltam gyalog, majd lejártam a lábamat.

- Jól van! - szólt Jenny nagy lelki nyugalommal. - Ha eccer ivvan, akko most nekem köll ekkicsit talpalnom, végig a vízmentibe, a vén Redcap anyóho, aki ja Hungerford-lépcsőn lakik, isze annak is az a kenyere, aká csak magának, kedveském, hogy a súdó lányok jaját-bajját orvosujja, osztá én csak annyit tudok, hogy a kislán akár egyikke, akár a másikka, de valamellikke beszényi akar, mielőtt lefekszik.

Csak ennyit mondott az öregasszony, nem kért, nem könyörgött, hanem már meg is fordult, s kifelé ment, de ekkor meg Ursley asszonyság kiáltott utána: - Nem, Janet, a világért se menjen Redcap anyóhoz, ha az úrnőjének, annak az aranyos gyermeknek valamely okból jó tanácsra és kedves szóra van szüksége! Redcap anyó jó a hajósnéknak, a kócárusok lányának, meg a hasonlóknak, de a szép Margaret kisasszonyt, ő szent felsége órásmesterének leányát én szolgálom, senki más. Mindjárt felveszem a kabátomat, meg a magas sarkú cipőmet, nyakamba kerítem a sálamat, aztán megyek is Ramsay szomszédhoz. Hanem mondja csak, kedves Jenny, nem unja már maga is egy kicsit az úrnőjének azt a sok szeszélyét, meg hogy hetvenhét-szer is mást gondol egy nap?

- Nem unom én - mondta a türelmes szolgáló -, csak ókor-ókor, mikor amiatt veszekszik, hogy nem jól mostam a csipkét, de hát ien vele vagyok ám kicsi gyerekkorátu, szomszéd-asszon, az ám.

- Igen - szólt Ursley asszonyság, miközben tovább fegyverkezett az éjszakai hideg ellen -, és mondja csak, igaz az, hogy a kisasszonynak évi kétszáz fontja van a földje után, amivel önállóan rendelkezik?

- Igen, a nagyanyja hagyta rá, Isten nyugtassa szegint - mondta a skót asszonyság -, bizon nem is hagyhatta vóna enné szebb leánra.

- Úgy igaz, asszonyság, mindig mondom, hogy Margaret Ramsay kisasszony a legcsinosabb lány ebben a kerületben, ha bogaras is egy kicsit; hanem, gondolom, az a szegény gyermek ma nem is vacsorált, ugye, Jenny?

Jenny kénytelen volt megvallani, hogy így áll a dolog: - Az úrék vendégségbe mentek, így hát a kiet legin, miko bezárták a bótot, ement értük, én meg a másik szolgáló pedig együtt ementünk Sandy Mac Gavinho, mer eggy ismerősüg vót nála Skóciábu.

- Mi sem természetesebb, Janet asszony - szólt Ursley asszonyság, mert szokása volt, hogy minden áldott léleknek mindenféle vélekedésében igazat adjon.

- Úhhogy aztán a tűz is kialudt - fejezte be Jenny.

- Ez meg aztán a legeslegtermészetesebb - hagyta helyben Suddlechopné asszony -, egy szó, mint száz, Jenny, én most akkor átviszem magammal ezt a kis vacsorát, mert épp vacsorázni készültem. Mert én semmit, de semmit nem ettem ám ebédre, meg aztán így tán a Margaret szépségem is eszik velem egy falatot, mert sokszor úgy van az, Jenny asszony, hogy ezek a fiatal lányok, ki tudja, milyen betegnek képzelik magukat, pedig csak üres a gyomruk a koplalástól. - Így szólt, és az ezüstkupát, melyben a sör volt, Jenny kezébe adta, s mint aki a kötelesség kedvéért erős elhatározással lemond az élvezetről, magára terítette a köpenyegét, bő redői közt elrejtette a serpenyőt, és rászólt Wilsára, a mulatt kislányra, hogy menjen velük, és világítson az úton.

- Hová ily későn? - kérdezte a borbély, mikor odalent áthaladtak a boltján, és elmentek mellette; egy tál tökehal meg pasztinákgyökér volt az asztalon, azt ülte körül a segédeivel.

- Ha megmondanám is, gazduram - szólt az asszonyság előkelő, hűvös megvetéssel -, akkor se mehetne el helyettem, hát tudja mit: nem mondom meg. - Benjamin már hozzáedződött felesége bátor és önálló magatartásához, úgyhogy nem is kérdezősködött tovább, de a hölgy sem várt arra, hogy kérdezzék; gyors, energikus léptekkel végigment a szobán, s csak az ajtóból szólt még vissza a legöregebb legénynek, hogy le ne feküdjék, míg ő meg nem jön, és jól őrizze a házat.

Odakinn sötét volt, és esett az eső, s bár a borbélműhely és az órásbolt nem volt egymástól messze, Ursley asszonyságnak, míg felcsípett szoknyaiban végigóvakodott az úton, mégis akadt ideje rá, hogy jól kimorgolódja magát, az idő barátságtalan volta ellen, mondván: - Mit vétettem én Isten-ember ellen, hogy akármelyik vén banya akármikor elrángathat hazulról, ha egy hóbortos lány szeszélye úgy kívánja? A Temple-Bartól a Whitechapelig gyalogoltam már ma, és miért, mert egy tügyártó felesége megsebezte a tüvel az ujját... Uram atyám, a férje, aki a fegyvert gyártotta, a sebre is találhatott volna balzsamot. Aztán itt van ez a szépséges kis bolond Margaret kisasszony, nem mondom, szépnek szép, mint egy hollandi baba, de aztán olyan hóbortos, szeszélyes, olyan önhitt is, akár egy hercegnő. Egyazon napon láttam már, hogy szeleburdi volt, akár egy selyemmajom, s konok, akár egy öszvér. Igazán nem tudom, az ő akaratos kis feje, vagy az apja vén, hibbant, ütődött számoló-masina kobakja terem-e több bolondériát. De hát ott az a nyomorult föld is, ami évi kétszáz fontot jövedelmez, és nem megvetendő, az apját fösvény embernek tartják, akármilyen bogaras különben, nem is szólva arról, hogy a háziurunk, s a lánya könyörögte ki, hogy később fizethessük a lakbért, isten neki, alkalmazkodnom kell... egyébként is csak ez a kis szeszélyes csalafinta segíthet, hogy George Heriot titkát kitudjam, márpedig nem lennék én, ha annak nem jönnék nyomára, tehát andiamos,<sup>37</sup> ahogy mondani szokták.

---

<sup>37</sup> Menjünk.

Így okoskodott, miközben gyors léptekkel haladt előre, s végül megérkezett az órásmester házához. A szolgáló kaput nyitott a kulcsával. Ursula asszonyság végiglibegett a helyiségen, fényen és árnyékon át, de nem mint a szépséges Lady Christabelle, gótikus szobrok és ó fegyverek között lengve, hanem botorkálva a régi gépalkatrészek és a műszerészet különféle ágaihoz tartozó új találmányok modelljei között, mert a hóbortos, bár zseniális ezermester műhelyében mindig szanaszét heverték az öncélú találékonyság hasznavehetetlen alkotmányai, jórészt törött vagy félig kész állapotban.

Végül, miután felmentek egy szűk lépcsőn, elérték a szép Margaret kisasszony szobáját, ahol a leányzó, a Fleet Street minden valamirevaló lovagjának álombeli királynője, úgy ült egymagában, mint aki, nem lehet tudni, vagy duzzog, vagy nagyon-nagyon nekibúsulta magát. Szép hátát, vállát összegömbölyítette, kerek, gödröcskés álla kis kezében nyugodott, ujjai eltakarták a száját, könyökét egy asztalra támasztotta, és szemét a kihunyó parázsra szögezte, amely egy kis tűzhelyen hamvasodott. Mikor Ursula asszonyság belépett, jóformán feléje sem fordította a fejét, sőt hiába volt, hogy az öreg skót szolgáló szóval is jelentette, miszerint Ursula asszony megérkezett, Margaret kisasszony erre sem mozdult, csak mordult valamit, amiből egy szót sem lehetett érteni.

- Menjen csak le a konyhára Wilsával, jó Jenny asszony - szólt Ursula asszonyság nyugodtan, mert már hozzá volt szokva betegeinek, vagy ha úgy tetszik, ügyfeleinek sokféle szeszélyéhez -, tegye azt a bögrét, meg a serpenyőt a tűz mellé, és menjen le... egyedül kell szólnom az én szépséges kis Margaretommal... bizony, alighanem egy legény sem akad innen a Nagy Kapuig, aki nem irigyelne érte.

A két szolgáló erre az utasításra kiment, Ursula asszony pedig miután kikereste a tűzhely parazsa közt a legelőnyösebb helyet, hogy odategye a serpenyőjét, olyan közel ült le betege mellé, amint csak lehetett, és halk, bizalmas, engesztelő hangon kérdezgetni kezdte, mi bántja kedves kis szomszédnőjét, az ő szépséges virágát.

- Semmi, jóasszony - szólt Margaret kissé ingerülten, és háttal fordult a gyengéd érdeklődésnek.

- Semmi, csillagom? - szólt Suddlechop asszonyság. - Hát kiugrasztja az ágyból a barátnőjét ilyen késő este, pusztán semmiért?

- Nem én hívtam, jóasszony - válaszolta a rosszkedvű leányzó.

- Hát akkor kicsoda? - kérdezte Ursula asszonyság. - Mert ha nem hívatnak, bizony, ide nem jöttem volna ilyen későn, annyi szent!

- Biztosan skót Jenny buzgólkodott megint, a vén bolondja, a maga feje szerint, mert már két órája csak azt duruzsolja a fülembe, hogy Suddlechopné asszony így, meg a Redcap anyó úgy.

- Hogy én meg Redcap anyó! - szólt Ursula asszonyság -, vén bolond csakugyan, ha így összekever mindenkit. De hát beszéljen, mondja el, mi baja, kedves kis szomszédom, az a vén Jenny azért mégse olyan bolond, ha tudja, hogy egy kislánynak nem elég az ő együgyű tanácsa, hanem önála okosabbakra szorul, s még azt is tudja, hogy okos tanácsért hová kell fordulnia, hát szedje össze a bátorságát, szépségem, és mondja el, min búslakodik, Ursula asszony majd csak kiókumulálja, rájön a nyitjára, hogyan segítsen a bajon.

- Ó, csakugyan olyan bölcs, Ursula mama? - felelt vissza a lány. - Akkor magától is ki tudja találni, mi bánt, nem szükséges elmondanom.

- No, gyermekem - szólt a szolgálatkész matróna -, hát kitalálósdit játszunk? Nem akadt rá jobb játszótársa, mint én? Alighanem valami olyan új fejdíszben jár az esze, ami három arasszal magasabb, mint amilyet a város hölgyei viselnek, igaz-e?... Vagy Islingtonba, vagy tán Ware-be akar kirándulni mindenáron, de apja haragszik, s nem engedi... vagy pedig...

- Vagy pedig maga is vén bolond, Suddlechné asszony - szólt Margaret nyűgösen -, mert olyasmibe akarja beleártani magát, amihez semmit sem ért.

- Jól van, kisasszony, bolond vagyok - mondta Ursula asszonyság, mert most már ő is haragudott -, de azért olyan sokkal vénebb nem vagyok ám magánál, mint ahogy a kisasszony gondolja.

- Ugyan bizony! - szólt a szép lány. - Aztán kérem szépen, Ursula úrnő, hogy lehet, hogy maga, aki olyan kevéssel idősebb nálam, ilyen bolondságokkal traktál engem, aki pedig annyival fiatalabb vagyok, mégis több eszem van annál, semhogy fejdíszeken vagy Islingtonon bánkódjam?

- Nos, ifjú úrnőm - szólt a bölcs tanácsadó, felállván helyéről -, úgy látom, itt nem sok hasznomat veszik, s azt hiszem, mivel egyedül is tudja, mit tesz, mit nem, jobban, mint bárki, okosabban tenné, ha nem zargatna ki senkit éjfélkor az ágyból tanácsért.

- Látom, haragszik, kedves néni - marasztalta erre Margaret -, ez biztosan azért van, mert késő este van már, és még nem vacsorázott... sose hallottam még rossz szót magától, ha evett valamit vacsorára... Janet! Hozz egy tányért, sült húst, meg egy kis sót Ursula asszonyságnak... s mi van abban a kupában, asszonyom? Akármilyen legyen, ha nem valami zavaros, ragacsos édes sör... Janet mindjárt kiönti az ablakon, vagy elteszi apának holnap reggelire, és felhossa magának azt a korsó fehér bort, amit apámnak készített ki, a jó öreg úgyse veszi észre, sörrel éppúgy leöblítheti poros számításait, mint borral.

- Úgy van, szívecském, nekem is ez a véleményem - mondta Ursula asszony, mert átmeneti rosszkedve azonnal elpárolgott, amint evés-ivásra buzdították, le is telepedett a nagy karosszékbe, mely előtt egy háromlábú szék állt, s jó étvággal falatozni kezdett a finom étekből, amelyet maga készített magának. Azért nem feledkezett meg az udvariasság szabályairól sem, mert erősen unszolta Margaret kisasszonyt, hogy ugyan egyék ő is a kedves csemegéből, persze hiába, a leányzó nem fogadta el a kínálást.

- Legalább igyon egy pohár bort az egészségemre - szólt Ursula asszonyság -, a nagyanyám beszélte, hogy mielőtt a puritánság divatja jött, a katolikusoknál az öreg gyóntatóatyja mindig megivott egy pohár bort a vallomástévőkkel, márpedig maga most vallomást tesz nekem.

- Akkor se kérek bort - szólt Margaret -, és azt is hallhatta már, hogy ha ki nem találja, mi bánt, magamtól meg nem mondom.

Így szólván, megint csak elfordult Ursula asszonyságtól, könyökét tenyerébe támasztva mélázó pózba helyezkedett, s bizalmasa felé a hátát, vagy legalábbis fél vállát fordította.

- Nos, akkor - szólt Ursula asszony - komolyan próbára teszem minden tudományomat... Adja csak ide azt a szép kis kezét, kiolvasom én a tenyeréből, akár a legjobb cigányasszony, hol szorít a cipő.

- Mintha bárhol is szorítana - szólt Margaret kissé gúnyosan, bal kezét mégis odanyújtotta Ursulának, de nem fordult feléje.

- Szép vonalakat látok - mondta Ursula -, nem is nehéz bennük olvasni... gazdagság, sok szórakozás, vidám éjszakák, késő kelés, szépségem... s olyan fogat, hogy a Whitehall remeg belé. No, eltaláltam?... Ugye, hogy mosolyog, galambom?... Polgármester lesz, meglátja, aranyos hintón megy a királyi udvarba, annyian elérték már, miért ne sikerülne neki is?

- Polgármester? Ugyan! - válaszolt erre Margaret.

- Kedveském, miért mond „ugyant” a polgármesterségre? Vagy talán a jóslatomra érti? De hát kereszteződéshez ér valahol mindenki életvonala, a magáé is, drágám. És igaz, hogy a tenyerében lapos mesterlegénysapkát látok, de olyan ragyogó fekete szem van alatta, hogy nincsen párja az egész Farringdon kerületben.

- Kire gondol, jóasszony? - szólt hűvösen Margaret.

- Ki másra gondolnék - szólt Ursula asszonyság -, mint a mesterlegények fejedelmére, a Vidám Társaság királyára, Jenkin Vincentre?

- Mit mondott, kire, maga utálatos banya... Jenkin Vincentre?... arra a bohócra! utcakölyökre! - kiáltotta a sértett leányzó.

- Ó, szépem, hát innét fúj a szél! - szólt az asszonyság. - Bizony változott az iránya, amióta beszélünk, mondhatom, szegény Jin Vinre akkor még kedvezőbben fűjt! És az a szegény fiú rajong magáért, jobban áhítja egy tekintetét, mint a nap első sugarát a májusi ünnep reggelén.

- Akkor hát azt kívánom, hogy a nap ereje költözzék a szemembe, és megvakítsa, tanulja meg az a szolga, hogy ne kívánozzék feljebb, mint ahová való.

- Ó - szólt Ursula asszonyság -, hát vannak akik azt mondják, Frank Tunstall is van olyan legény, mint Jin Vin, meg az is igaz, hogy harmadfokú unokatestvére egy lovagnak, jó házból is származik... egyszóval talán észak felé húzza a szíve!

- Meglehet, észak felé - válaszolta Margaret -, de nem apám segédjéhez... köszönöm, nem, Ursula asszony.

- Nohát, az ördög fogja találgatni a gondolatait - szólt Ursula asszony -, olyan ez, mintha egy kanca csikót kellene megpatkolnom, amelyik hányja-veti magát, és nem bír egy helyben maradni!

- Nos, hát akkor hallgasson meg! - szólt Margaret. - És figyeljen jól, mit mondok! Ma vendégségben ebédelt.

- Tudom, hogy hol - szólt a jótanácsok tudója -, keresztapjánál, a gazdag aranyművesnél... nicsak, és tudok még valamit, tudom, hogy kivel ebédelt ottan.

- Igazán? - szólt erre Margaret, mint akit nagy meglepetés ér, s hirtelen megfordult, és lángba borult az arca.

- Az öreg Sir Mungo Malagrowtherrel - szólt a mindentudó asszonyság -, a férjemnél, Benjamminnél nyiratkozott meg, mielőtt elindult volna a városba.

- Jaj, az a szörnyű, penészes, vén csontváz! - szólt a leányzó.

- Igaza van, kedvesem - válaszolta Margaret bizalmasa -, elég szégyen, hogy megszökött a Saint Pancras-temető csontházából, mert igazán ott volna a helye. Az a csúnya szájú vén hetvenkedő. Azt mondta a férjemnek...

- Akármit mondott, semmiképp sem tartozhatik a tárgyhoz - vágott közbe Margaret. - Velünk ebédelt egy nemesúr...

- Nemesúr! Ez a lány megőrült - szólt Ursula asszony.

- Velünk ebédelt, mondom - folytatta Margaret, észre se véve a közbeszólást -, egy nemesúr... egy skót nemesúr.

- Miasszonyunk, segíts meg! - szólt a jóasszony. - Hiszen ez teljesen megbolondult!... Ki hallott olyat, hogy egy órásmester lánya nemesúrhoz szeressen belé, még hozzá skóthoz, no, több se kell, hisz azok olyan gőgösök, mint Lucifer, és olyan szegények, mint Jób!... Szóval skót nemesúr? Akkor már az is jobb volna, ha zsidó házaló lenne. Jól tenné, ha előbb meggondolná, mi lesz ennek a vége, mielőtt fejje meg a falnak.

- Ez nem a maga dolga, Ursula asszony - szólt Margaret -, a segítségét kérem, nem a tanácsát, és azt is tudhatja, hogy nem ingyen kívánom a szolgálatait.

- Jaj, Margaret kisasszony, hát nemcsak az számít, hogy van-e belőle hasznom - válaszolta a jószívű asszonyság -, igazából szeretném, ha hallgatna a jó szóra, kérem ne feledkezzék meg a származásáról.

- Apám, igaz, mesterember - szólt Margaret -, de vér szerint előkelőbbek vagyunk ám. Úgy hallottam apámtól, hogy a híres Dalwalsey gróftól származunk, bár igaz, hogy csak távolról.<sup>38</sup>

- No bizony - szólt Ursula asszonyság -, még ha úgy lenne is... én még nem ismertem skótot, aki ne származnék, ahogy maguk kifejezik, egy vagy más híres családból, de sokszor bizony siralmas egy származás az, ami pedig a távolságot illeti, mert ugye azt is említette, hát az bizony olyan nagy, hogy meg se látják egymást tőle. De ne vesse föl a fejét olyan durcásan, hanem árulja el a nevét ennek az északról jött nemes lovagnak, azután majd csak megpróbáljuk, mit tehetünk.

- Glenvarloch lordja, Lord Nigel Olifaunt a neve - szólt Margaret halkán, és újra elfordult, mert szégyellte, hogy elpirul.

- Jesszus Mária! - kiáltott fel Suddlechopné asszony. - Hiszen, ha magát csakugyan megszállná az ördög, még az se lenne rosszabb!

- Hogy érti ezt? - kérdezte a leányzó, akit meglepett, hogy milyen ijedten kiált fel Suddlechopné asszony.

- No, hát, nem tudja - szólt az asszonyság -, micsoda hatalmas ellenségei vannak ennek a fiatalembernek az udvarnál? Nem tudja... de verje ki a hólyag a nyelvemet, előbb járt a szám, mint az eszem... egy szó, mint száz, ha beomló fedél alá állítaná a nászi ágát, az se lenne rosszabb, mint az ifjú Glenvarlochra gondolni.

- Ó, hát csakugyan boldogtalan? - kérdezte Margaret -, mindjárt tudtam... mindjárt megéreztem... a hangjában bánat volt, még mikor vidáman beszélt is... szomorú mosolyából balszerencse érződött... ha a jólét napfényes ragyogásában láttam volna meg, nem maradt volna úgy meg az emlékezetemben, hogy már ki sem tudom törölni onnét.

---

<sup>38</sup> A régi és igen előkelő Ramsay család őse, akit nagy elődjükként és nemességük bizonyítékaként tisztelnek mindazok, akik ezt a nevet viselik. Allan Ramsay, a pásztori költő is így tesz, a következők írván:

*Dalhowsie őszám, hős rokon,  
Vezérem, díszem, támaszom.*

*(Walter Scott jegyzete)*

- Belebolondult a sok mesébe, amit olvasott - szólt Ursula asszony -, elveszett leányzó... megzavarodott teljesen... skót lordba szerelmes, és azért szereti, mert boldogtalan! Nos, kisasszonykám, roppantul sajnálom, de ebben az ügyben nem lehetek segítségére... nem fér össze a lelkiismeretemmel, de meg, magasabb ügy is annál, semhogy beleárthatnám magam, vagy bármit tehetnék... a titkát azért megőrzöm persze...

- Csak nem olyan álnok, hogy cserbenhagy, miután kiszedte belőlem a titkomat? - szólt Margaret sértődötten. - Ha megteszi, tudom, mivel álljak bosszút, ha viszont mégis segít, van mivel megháláljam. Gondoljon arra, hogy a férje apám házáat béreli.

- Gondolok rá, nagyon is, Margaret kisasszony - szólt Ursula néhány pillanatnyi eszmélkedés után -, mindennel szolgálatára állnék, ami társadalmi helyzetemtől telik, de hogyan is árthatnám magam ilyen előkelő ügyekbe... sosem felejttem el szegény Turnerné asszonyt, pártfogómat, akit tiszteltem, becsültem, béke poraira!... Vesztére belekeveredett a Somerset-Overbury-féle ügybe, aztán a híres-neves gróf és hölgye szerencsésen megúsza a kötelet, de őt és még vagy fél tucat társát felkötötték helyettük. Sosem felejttem el azt a látványt, amint a verpadon állt, szép nyakán nyakfodorral, azzal a sárga keményítővel volt kikeményítve, amelyiknek a készítésében olyan sokszor segédkeztem, aztán egykettőre durva kenderkötél került a fodor helyébe. Ha egyszer ilyesminek tanúja lett az ember, kedveském, örök életében kerüli aztán a nehéz és kényes ügyeket, amiben rajta lehet veszteni.<sup>39</sup>

- Jaj, maga ostoba! - válaszolt Margaret kisasszony. - Olyannak néz, aki efféle bűnös praktikára akarja rábeszélni, amilyen az a nyomorult nő rajtavesztett? Hiszen nem kérek mást, csak hogy pontosan megtudakolja, mi ügyben jött ez az ifjú nemes az udvarhoz.

- Hát azzal mire megy, kedveském - kérdezte Ursula -, ha meg is tudja a titkot? De legyen ügy, utánajárok, csak maga is tegyen meg nekem egy szívességet.

- Miért, mit akar megtudni? - kérdezte Margaret kisasszony.

- Azt, amit egyszer már kérdeztem, s akkor haragudott érte - válaszolta Ursula asszonyság. - Szeretnék bepillantani a keresztapja házi kísértetének titkába, aki csak az istentiszteleteken mutatkozik.

- Azt már nem, a világ minden kincséért sem, Ursula asszonyság - szólt Margaret kisasszony -, dehogyis kémkedem az én drága jó keresztapám titkai után... ha ő meg akarja tartani magának. De tudja, hogy magamnak is van vagyonom, és nincs már messze a nap, amikor én rendelkezhetem majd vele... kérjen hát más jutalmat.

- Tudom, tudom - mondta a jó tanácsok osztogatója -, az az évi kétszáz font, meg az apja béketűrése, ettől a kettőtől olyan kis önfejlő maga, aranyoskám.

- Meglehet - szólt Margaret Ramsay -, addig is szolgáljon hűséggel, itt ez a drága gyűrű, zálogba adom, ötven darab csengő arannyal fogom kiváltani, mihelyt a vagyonomat kezembe kapom.

- Ötven arannyal! - ismételte a jó asszony a hallott szót. - És ez a gyűrű, ez a szép gyűrű, annak jeléül, hogy nem szegi meg a szavát!... No hát, galambom, annyi szent, hogyha a nyakamat hurokba teszem, a legbőkezűbb pártfogóért teszem... és én nem is kívánnék mást, mint azt az örömet, hogy szolgálhatom, csak tudja, Benjamin napról napra lustább, meg aztán a család.

---

<sup>39</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: VIII. Mrs. Anne Turner.



- Ne is mondjon többet - szólt Margaret -, értjük egymást. Most pedig árulja el, mit tud erről a fiatalemberről, miért nem akarta semmi áron beleártani magát a dolgába?

- Egyelőre nem sokat tudok róla - válaszolta Ursula asszonyság -, csak annyit, hogy mind ellene esküdtek a legbefolyásosabb honfitársai, akiknek itt az udvarnál is a legtöbb szavuk van. De majd többet is megtudok róla, mert nincs az a homályos ügy, amit én a maga kedvéért ki ne derítenék, szépséges Margaret kisasszony. Tudja-e, hol lakik ez az ifjú gavallér?

- Véletlenségből meg találtam hallani - szólt Margaret, szégyenlősen, amiért az emlékezete ezen a területen olyan igen pontos -, azt hiszem, valami Christie-nél lakik... ha nem tévedek... a Szent Pál-kikötőben... hajókellék-kereskedő a szállásadója.

- Főnemeshez illő szállás, mondhatom!... No de ne búsuljon, Margaret kisasszony, ha hernyóként jött is a fővárosba, mint néhány honfitársa, majd levedli a bőrét, s belőle is pillangó lesz, akárcsak a többiből. Iszom még egy pohár bort, mielőtt elmennék: jó éjszakát, szép álmokat! Huszonnégy órán belül hírt hall tőlem. És még egyszer, azt ajánlom, hogy most már feküdjék le, gyöngyök gyöngye, szépséges Margarétám!

Így szólt, és ellenkező kis barátnőjét, avagy pártfogóját arcon csókolta, és elment halk, óvatos léptekkel, mint aki megszokta, hogy gyorsan és titokban távozzék.

Margaret Ramsay némán, aggodalmasan nézett utána egy ideig. - Rosszul tettem - szólt magában végül -, mégsem kellett volna hagyni, hogy kivallasson; de hát ez a nő ravasz, vakmerő és szolgálatkész... azt hiszem, hűséges is... vagy hát, ha nem, a maga érdekét csak nézi, azt pedig kezemben tartom... Mégis jobb szeretném, ha nem szóltam volna... reménytelen ez a vállalkozás. Hiszen mivel bátorított fel arra, hogy a sorsába avatkozzam?... Semmivel, jelentéktelen, mindennapi szavakkal... ebédközi csevegéssel, udvarias beszéddel... Mégis, ki tudja - szólt, de félbehagyta, amit mondani akart, és kis ideig csak nézett a tükörbe, a tükör pedig igen szép arcot mutatott vissza neki, és így, meglehetősen kedvező véget sugalmazott a mondatának, hogy azt nem merte volna nyelvére venni.

## Kilencedik fejezet

*Kérelmezőnél nincs szánalmasabb!  
Szegény bizony, kit sanda kárhozat  
Udvarhoz űz kérvénnyel, mert hajaj,  
Kevésre néz itt jó, sokakra baj!  
Semmit se tud, ki nem próbálta bármi  
Poklok legrosszabbját - pörére várni:  
Elszórt időt hajszolni napra nap;  
Kergetni éjjel lázas álmokat;  
Haladni máma, holnap visszaesni;  
Reményt táplálni, búval töltekezni;  
Királyt megnyerni, elvesztvén kegyencet;  
Választ se kapni, míg az évek mennek;  
Gyötörni lelket vágy tüzére vetve;  
Szívet meríteni örvény kételyekbe -  
Ugorni, lesni, hízelegni, futni,  
Akarni, kérni, adni, tönkřejutni.*

(HUBBARD ANYÓ MESÉJE)

Gondolni való, hogy azon a reggelen, amelyen George Heriot az ifjú Lord Glenvarlochot a whitehalli udvarba készült elkísérni, az ifjú lord, akinek további sorsa feltehetőleg ezen a próbálkozáson múlt, ugyancsak izgatottan ébredt. Korán kelt, rendkívüli gonddal öltözködött, s mivel egyszerűbb sorsú honfitársának bőkezűsége lehetővé tette, hogy amúgy is jó megjelenését szép ruhával kiemelje, most, amikor a tükörbe nézett, egy pillanatig meglepődéssel szemlélte magát, a háziasszonya pedig zajosan nyilvánította nagy tetszését, nyomban kijelentvén, hogy szerinte minden ifjú lovagnak kifogja a szelet a vitorlájából - így fejezte ki magát, mert beszédét sokszor azokkal az ízes fordulatokkal fűszerezte, amelyeket férje vásárlóitól tanult.

A mondott órában megérkezett George Heriot takaros bárkája, farában kis sátorral, melynek ponyvájára ráfestették a mester névbetűit, valamint útítársának címerét.

Az ifjú Lord Glenvarloch, amint nemes természetéhez illett, előzékeny kedvességgel fogadta barátját, aki oly önzetlen szeretettel volt iránta.

Heriot közölte vele, hogy az uralkodó ajándékot küldött, odaadta a pénzt az ifjúnak, de nem engedte meg, hogy az visszafizesse korábbi tartozását. Nigel mélyen átérezte, mily nagy hálát érdemel a derék polgár önzetlen barátságáért, s nem mulasztotta el, hogy érzelmes szép szóval kifejezze.

Mégis, mikor ez az előkelő ifjú nemesúr beszállt a bárkába, mely fejedelme színe elé viszi, oly valakinek az oltalma alatt, akinek legmagasabb, legelőkelőbb címe mindössze az, hogy az aranyművesek céhének tagja, kissé szokatlannak, sőt félig-meddig megszégyenítőnek érezte helyzetét, Richie Moniplies pedig, amint végigment a hajópadlón, hogy elől, a hajó orrában telepedjék le, nem állhatta meg, hogy így ne szóljon magában: - Bizon, Master Heriotnak nagyot fordult a sorsa a becsületes jó idesaptyáho képest, aki a Kraemesbe lakott... de hát az is igaz, hogy nem ugyanaz ónt kalapálni, mint csengő arannyal-ezüsttel munkálkodni.

A négy erős hajóslegény evezője segélyével fürgén siklottak végig a Temzén; akkoriban a folyó volt a legfőbb összekötő út London és Westminster között, ugyanis lóháton nemigen vágott neki senki a város szűk, zsúfolt utcáinak, a hintó pedig fényűzés volt, csak az arisztokráciának illett rajta közlekedni, polgárnak eszébe sem jutott, akármilyen gazdag volt is, hogy hintóra vágyakozzék. Nigelnak több ízben is felhívta figyelmét barátságos kísérője a folyópart szépségeire; különösen az északi oldalt dicsérte, ahol a nemesi kastélyok parkjai több helyütt egészen a vízpartig nyúltak - de minden beszéde hiábavalónak bizonyult, mert az ifjú Lord Glenvarloch gondolatai máshol jártak. Balsejtelmei támadtak arra vonatkozólag, hogy vajon miképpen fogja majd fogadni az az uralkodó, akinek szolgálatában családja majdhogynem tönkrement; s ahogy a lelki feszültség ilyen gyötrelmes pillanataiban szokásos, ő is képzelődésbe merült, kérdéseket fogalmazott, amelyeket a király feltehet neki, és keservesen törte a fejét, milyen választ adna rájuk.

Útitársa látta, hogy mennyire elfoglalja ez a szellemi erőfeszítés, ezért nem is akarta beszédével még jobban terhelni, csak röviden elmagyarázta, hogy az ilyen fogadást, mint a mai, milyen szertartások kísérik az udvarnál, a továbbiakban aztán, amíg az utazás tartott, hallgattak mind a ketten.

A Whitehall-lépcsőnél kötöttek ki; s amikor a kapuban megmondták a nevüket, Lord Glenvarlochot az örök a rangjának kijáró tisztelettel és formalitásokkal köszöntötték. Beléptek a palotába.

A fiatalember itt volt hát a királyi udvarban, s úgy érezte, hogy a szíve a torkában dobog. Míg külföldön tanult, a szigorú stúdiumokkal járó korlátozások miatt kevés helyen fordult meg, s így nem nagyon lehetett fogalma arról, hogy mit jelent az udvar pompája; és azok a filozófiai elmélkedések, amelyek szerint meg kell vetni a külső csillogást, mint minden hasonló filozófiai erkölcsszabály, hatástalannak bizonyultak abban a pillanatban, amikor a tapasztalatlan fiatalember szembekerült azzal a hatással, amelyet a látvány lenyűgöző nagyszerűsége gyakorolt rá. A fényűzően berendezett termek, amelyeken áthaladtak, az apródok, örök, és egyéb ott tartózkodó szolgák gazdag öltözete - mindez semmiségnek, megszokott dolognak tűnhetett olyan ember számára, aki minden nap megjelenik az udvarnál, őt azonban, aki először tapasztalta e dolgokat, és magában kétségekkel küszködött arra nézve, hogyan fogja bemutatkozásakor fogadni az uralkodó, ez a díszes tarkaság megzavarta, sőt kicsit megriasztotta.

Heriot aggályos figyelemmel igyekezett ifjú barátját minden pillanatnyi kellemetlenségtől megóvni, úgyhogy az öröknek, teremszolgáknak, ajtónállóknak, melyiket hogy tisztelték, mindegyiknek gondosan elmondta a szükséges szavakat, s így aztán baj nélkül továbbjutottak, senki sem tartotta fel őket.

Ily módon jó néhány előszobán haladtak át, melyeket kapuőrök, udvari szolganép, s azok személyes ismerősei töltöttek meg, nők, férfiak, akik mindannyian tőlük telhetően kiöltözve és élénk kíváncsiságukban tágra nyitott szemmel álltak végig a falak mentén, igyekezték mennél többet látni, de azért az illő szerénységet is megtartani. Viselkedésükön látszott, hogy csak nézői, nem szereplői az udvari színjátéknak.

Lord Glenvarloch és polgári barátja, miután áthaladt ezeken a külső termeken, egy nagy, fényes fogadószobába jutott, innét nyílt a trónterem, és ebbe az előszobába már csak azok léphettek be, akiknek származása, állami vagy királyi szolgálatban viselt rangja, vagy a király külön kegye révén joguk volt a királyi udvarnál megjelenni, mint oly személyeknek, akiknek kiváltsága, hogy uralkodójuknak hódolhatnak.

Nigel e szerencsés választottak között egyszer csak megpillantotta Sir Mungo Malagrowthert, akit mindenki sértegetett és került, jól tudván, mennyire nincs befolyása az udvarnál, s mennyire nem kegyelik: így aztán örült, hogy van alkalma ráakaszzkodni olyan előkelő emberre, mint Lord Glenvarloch, aki viszont gyakorlat hiányában nemigen tudhatta, hogyan szabaduljon az alkalmatlankodásától.

A lovag savanyú arca nyomban visszautasító mosolyba rándult, majd miután pártfogó bólintással és egy előkelő kézlegyintéssel, amellyel kifejezésre juttatta felsőbbrendűségét és kegyes jóindulatát, üdvözölte George Heriotot, máris minden további ceremónia nélkül hátat fordított a becsületes polgárnak, akinek ebédjein nemegyszer lakott jól, és egyedül az ifjú lordhoz intézte beszédét, bár alighanem gyanította róla, hogy ez alkalommal annak is éppoly szüksége van társra, mint jómagának. S valóban Lord Glenvarloch még annak is megörült valamelyest, hogy ez a furcsa és kellemetlen ember megszólította, mert nyomasztotta jó barátjának, Heriotnak kissé feszélyezett némasága, melynek következtében szorongó, kínos gondolataival egészen magára maradt, de meg egyébként is érdeklődést keltett benne a csípős, fullánkös megjegyzésekkel tűzdelt hasznos felvilágosítások özöne, amellyel bőven szolgált az öreg udvaronc, aki elégedetlenségében részrehajló volt ugyan, azonban igen élesszemű megfigyelő. Mindketten jóljártak tehát, Sir Mungo boldog volt, hogy olyan türelmes és méghozzá olyan előkelő hallgatóra bukkant, mint Nigel Olifaunt; míg a lovag hetyke támadókedve és szapora nyelvű közlékenysége kellemesen elszórakoztatta Nigelt. Heriotra Sir Mungo rá sem hederített, s Lord Glenvarloch az iránta érzett hálából hiába igyekezett előzenyken bevonni a társalgásba, az aranyműves egy szót sem szólt, csak állt mellettük, csendesen mosolygott, bár nem lehetett tudni, vajon a lovag szellemességein derül-e vagy a komikus figurán mulat magában.

Barátaink ezenközben áthaladtak az előszobán, s most ott álltak egy beszögellésben, közel a trónterem ajtajához, mely még csukva volt, ám egyszer csak, szertartásmesteri pálcájával, Maxwell sietett át fontoskodva a termen, félreintvén az útjából mindenkit, kivéve a legelőkelőbbeket. Megállt a három ember előtt, akikről épp szoltunk, egy pillanatra ráemelte szemét az ifjú skót nemesre, futólag köszöntötte Heriotot, majd Sir Mungo Malagrowthert fordult, és szapora szóval panaszkodni kezdett a csatlósokra és kapusokra, hogy polgárt, kérvényező, íródeákot, mindenkit, akiben nincs becsület és tisztesség, s idetolakodik egyre-másra, beengednek a királyi előszobába. - Az angolok azt vetik a szemünkre - mondta -, hogy a királynő idején ilyesmi nem fordulhatott elő. Akkoriban csak a nemesség tartózkodhatott a belső termekben, a népség kinn maradt az udvaron, s mivel ön, Sir Mungo szintén az udvarhoz tartozik - tette hozzá -, önre is rossz fényt vet, ha egyesek így semmibe veszik az illő rendet és fegyelmet.

Sir Mungót, mint ilyenkor mindig, makacs süketség fogta el, és így felelt: - A népség? Valóban nem csoda, ha a népség szabadosságokra vetemedik, mikor azt látja, hogy a tisztségviselők sem származásukban, sem állapotukban nemigen különbek nála.

- Igaz, uram, tökéletesen igaza van - szolt Maxwell, és az öreg lovag kabátujjának megkopott hímzésére tette a tenyerét -, ha az efféle jómadár azt látja, hogy a tisztségek viselői olyan nyűtt ruhában járnak, mint valami hitvány színész, bizony nem is csoda, hogy annyi a betolakodó.

- Ó, a kabátom hímzését dicséri, Maxwell? - felelt erre a lovag, mivel úgy látszik, az ajtónállónak inkább a mozdulatát fogta fel, mint a szavait. - Szép, régi minta bizony, nemhiába, hogy még a maga édesanyjának az apja csinálta, a jó öreg James Stitchell, híres egy remekszabó volt az, a Merlin, s Wyndon, sohse varrattam másnál, örülök is neki most, mikor látom, hogy a maga apja meg illendőnek tartotta feleségül venni ennek a derék embernek a leányát.

Maxwell szigorúan nézett rá; de tudta, hogy Sir Mungótól bocsánatkérés vagy afféle semmiképp nem várható, és azt is sejtette, hogyha folytatja a köztözködést, ilyen ellenféllel, csak nevetségessé teheti magát, s ráadásul köztudomásúvá válik az is, hogy apja annak idején rangján alul házasodott, amivel pedig nincs oka büszkélkedni; ezért hát bántódottságát gúnyos mosoly mögé rejtette, sajnálkozott azon, hogy Sir Mungónak ennyire megromlott a hallása, s már nem is érti a szót, sőt nem is igyekszik megérteni, azután sarkon fordult, és odasétált a trónterem szárnyas ajtaja elé, ahol, ha az ajtót majd kinyitják, másodkamarási, azaz szertartásmesteri tisztséget kell betöltenie, s ott merev-egyenesen megállt.

- Mindjárt kinyílik az ajtó - suttogta ekkor ifjú barátja fülébe az aranyműves -, ennél tovább egyszerű foglalkozásom miatt nem kísérhetem. Bátran, büszkén álljon a király elé, úgy, ahogy rangjához illik, és adja át kérvényét, a király alighanem kénytelen lesz elolvasni, és nem hiszem, hogy elutasítaná.

Ahogy mondta, a trónterem ajtaja csakugyan hamarosan kinyílt, s amint ilyenkor szokás, az udvaroncok sorra megindultak arrafelé, és lassú, de folyamatos, szakadatlan menetben áramlottak a trónterembe.

Mikor Nigel is sorra került, és megmondta a nevét az ajtónál, Maxwell habozni látszott. - Önt itt senki sem ismeri - mondta. - Az a kötelességem, uram, hogy senkit se engedjek be a trónterembe, akit nem ismerek személy szerint, csak ha valaki megbízható személy bemutatja az illetőt.

- George Heriot urammal jöttem - szólt Nigel kissé zavartan, amiért most váratlanul feltartóztatták.

- Heriot mester neve jó kezesség, ha arany-ezüst forog kockán - válaszolta Maxwell fölényes udvaroncmosollyal -, de ha származásról kell tanúskodni, nem sokat ér. Csak tisztemnél fogva vagyok kénytelen erélyes lenni. Lordságod elállja az utat, ne haragudjék, kérem, álljon félre innét.

- Mi történt? - szólt ekkor az öreg skót lord, aki egy ideig George Heriottal beszélgetett, miután amaz búcsút vett Nigel-től, és most, mikor látta, hogy vita támadt az ifjú idegen és Maxwell között, előrelépett.

- Semmi, semmi - szólt Sir Mungo Malagrowth - , Maxwell másodkamarás uram csupán annyit mondott, igen örül, hogy Lord Glenvarlochot itt láthatja az udvarnál, mert az ő apjának köszönheti hivatalát... legalábbis mintha erre célzott volna... pontosabban meg nem mondhatom, lordságod is tudja, milyen rosszul hallok. - A körülállók, akik Sir Mungo gúnyolódó hajlamának ezt a sikerült megnyilvánulását hallották, fojtottan kuncogtak, hangosan persze nem nevelhettek. Az öreg főnemes azonban közelebb férközött az ifjúhoz, és így szólt: - Micsoda! Vitéz öreg ellenfelem, Ochtred Olifaunt fia? Én magam vezetem be a király színe elé.

Így szólván minden további szertartásoskodás nélkül belekarolt Nigelba, és már vitte is volna befelé, Maxwell azonban a botját még mindig keresztben tartotta az ajtó előtt, és, bár kissé habozva, megszeppenve, mégis így szólt: - Lordom, ezt az urat itt senki sem ismeri, nekem pedig megparancsolták, hogy szigorú legyek ebben a dologban.

- Ugyan-ugyan - szólt az öreg lord -, én felelek érte, hogy az apja fia, megismerem a szemöldöke ívéről... bár mondhatom, Maxwell, te is épp elég közelről ismerted az apját ahhoz, hogy bizvást félretedd aggályaidat; engedj csak be minket. - Így szólt, félrehajlította a másodkamarás botját, s az ifjú nemest karonfogva bevezette a trónterembe.

- No hát, édes öcsém uram - mondta -, mindenképp meg akarok ismerkedni kegyelmeddel. Bizony jól ismertem az apját, lándzsát törtem, kardot mértem össze vele, s becsületemre válik, hogy ott nem maradtam a porondon, és most megemlékezhetem róla. A Douglas-háborúk idején ő a királlyal tartott, én meg a királynővel, siheder legények voltunk mind a ketten, egyikünk se félt se tüztől, se kardéltől, meg aztán ősi ellenségeskedésből is öltük egymást, ami pecsétgyűrűnkkel, kétélű pallosunkkal, címeres pajzsunkkal, sisakforgónkkal együtt apáról fiúra szállt.

- Halkabban, kedves Lord Huntinglen - suttogta egy kamarás -, a király, a király!

A vén gróf (mert kiderült, hogy ez a méltósága) megszívlelte a figyelmeztetést, és elhallgatott, Jakab király pedig csakugyan megjelent egy oldalajtóban, egy kis csoport kegyenc és szolgálattevő nemes között, s időnként hozzájuk intézve beszédét, sorjában fogadta az elébe járuló kívülállók hódolatát. Az uralkodó ezúttal több gondot fordított öltözetére, mint amikor először mutattuk be olvasóinknak, de volt a fellépésében valami eredendő félszegség, amitől a ruhája sehogys sem állt jól rajta, azonkívül pedig óvatosságában vagy gyávaságában (amint már említettük) ragaszkodott ahhoz, hogy oly vastagon bélelt ruhát viseljen, amelyet nem jár át a kard, és ettől egész megjelenése sután merev lett, ami furcsán ellentétben állt közvetlen, sőt közönséges, gyors, ideges mozdulataival, amelyekkel szavait kísérte. Magatartásából hiányzott a méltóság, viszont olyan kedves, szelíd, barátságos, derűs volt, oly védtelenül közszemlére tette minden gyengeségét, s oly sok türelemmel és elnézéssel viseltetett a másoké iránt, hogy modorával, nagy műveltségével és jó adag csavaros, népies szellemességével mindenkit megnyert magának, aki személyesen megismerte.

Amikor Huntinglen grófja bemutatta Nigelt az uralkodónak, mert a derék úr magára vállalta ezt a feladatot, a király igen kegyesen fogadta az ifjú lordot, és kísérijéhez így szólt: - Örülök, hogy kettőtöket így együtt látlak, mert az őseitek inkább szembe szoktak állani, mint hajdanán lordságod maga is ennek a gyerekek az apjával, kard kard ellen, ami bizony rosszabb szokás volt, mint ez a mostani.

- Az volt valóban - szólt Lord Huntinglen -, míg felséged egy napon el nem érte, hogy Lord Ochtred és én kezdet szorítsunk egymással, akkor, amikor felséged együtt vendégelte meg mindazokat az urakat, kik közt ősi harag volt, és megparancsolta nekik, hogy színe előtt békejobbot nyújtsanak egymásnak.

- Emlékszem rá - szólt a király -, emlékszem még most is, áldott nap volt az a szeptember tizenkilencedike, legszebb az év minden napja közül, és nevetett a szívem, mikor láttam, hogy mosolygott azoknak a legényeknek egyike-másika, mikor nagy erősen kezdet fogtak. Azért féltem is, igaz hitemre, hogy valamelyik, leginkább az északi törzsfők közül, még dacolni mer majd fölszentelt színünk előtt, de csak sikerült rávenni őket, hogy kéz a kézben együtt menjenek a Keresztig, mi magunk legelől, és vígan megigyanak ki-ki egy kupa bort, hogy abba fojtsák bele a haragot, s örök barátságot merítsenek belőle. Abban az évben az öreg Anderson volt a polgármester, sírt szegény örömeiben, és a városi tanácsurak egytől egyig táncra perdültek, hajadonfőtt, úgy fickándoztak előttünk örömükben, mint az ötéves csikók.

- Boldog nap volt csakugyan - szólt Lord Huntinglen -, felséged uralkodásának történetéből bizonyára nem fog kimaradni.

- Nem is engedném meg, uram - válaszolta a felség -, nem hagynám, hogy kifelejtse az évkönyveinkből. *Beati pacifici*,<sup>40</sup> bizony, így igaz ez. Az én angol hűbéruraim is jobban megbecsülnének, ha tudnák, hogy én vagyok az egyetlen türelmes ember a családjukból. Ha a

---

<sup>40</sup> Boldogok a békességesek. (Máté evang.)

Tüzes Orcájú Jakab jött volna közétek - szólt körültekintve -, vagy a dédapám, a floddeni csata véres emlékezetű hőse, másképp volnátok, alighanem.

- Másodszor is visszakergettük volna északra, ahonét jött - suttogta az egyik angol nemes.

- Legalább férfi ülne a trónon - szólt a másik fojtott hangon -, még ha mindjárt skót is.

- No lássuk csak, te legény - szólt a király Lord Glenvarlochhoz -, te meg hol töltötted a kölyök-idődet?

- Legutóbb Leydenben, felséges uram - válaszolta Lord Nigel.

- Úgy, hát ott búvárkodtál - mondta a király -; igaz hitemre, szerény és okos ifjúnak látszol, a pirulást sem felejtetted el, mint általában az utazgató monsieur-k legtöbbször. Úgy fogadunk, ahogyan tudóshoz illik.

Erre kihúzta magát, köhintett egyet-kettőt, és a felsőbbrendű műveltség látható tudatában körültekintett, míg minden udvaronc, akár értett, akár nem értett latinul, előre nem sereglett, fülét hegyezve, s ekkor a tudós uralkodó ekképp intézte kérdéseit Nigelhez:

- Khö, khö! *Salve bis, quaterque salve, Glenvarlochides noster! Nuperumne ab Lugduno Batavorum Britanniam rediisti?*<sup>41</sup>

Az ifjú nemes mélyen meghajolt, és így válaszolt: - *Imo, rex augustissime... biennium fere apud lugdunenses moratus sum.*<sup>42</sup>

Jakab király pedig így folytatta: - *Biennium dicis? Bene, bene optime factum est... Non uno die, quod dicunt... intelligisti, Domine Glenvarlochiensis...*<sup>43</sup> He?

Nigel mély meghajlással felelt, a király pedig a mögötte állókhoz fordulva, így szólt:

- *Adolescens quidem ingenui vultus ingenui que pudoris.*<sup>44</sup> - Majd ismét rákezdte a tudós kérdegetést: - *Et quid hodie Lugdunenses loquuntur... Vossius vester nihilne novi scripsit?... Nihil certe, quod doleo, typis recenter edidit.*<sup>45</sup>

- *Valet quidem Vossius, Rex benevole* - felelte Nigel -, *ast senex veneratissimus annum agit, ni fallor, septuagesimum.*<sup>46</sup>

- *Virum, mehercle, vix tam grandaevum crediderim* - mondta erre az uralkodó. - *Et Vorstius iste?... Arminii improbi successor aequae ac sectator...* Herosne adhuc, ut cum Homero loquar, ζῶός ἐστί καί ἐπὶ χθονὶ δέρκων?<sup>47</sup>

<sup>41</sup> Légy üdvöz, háromszorosan, négyszeresen üdvöz légy, Glenvarlochunk! Nemde a hollandiai Leydenből nemrégiben tértél meg Britanniába?

<sup>42</sup> Valóban, legdicsebb felség, mintegy két évet töltöttem Leydenben.

<sup>43</sup> Két évet, úgy mondtad? Jól van, jól van, igen helyesen cselekedtél... Nem csak egy kurta napot, ahogy a szólás mondja... hisz érted, Glenvarloch uram?

<sup>44</sup> Oly ifjú ez, kinek jó külseje illő szerénységgel párosul.

<sup>45</sup> És mit beszélnek mostanság Leydenben... az a ti Vossiusotok nem írt semmit újabban?... Legalábbis újabban semmit se publikált, amit igen fájjalok.

<sup>46</sup> Vossius jól van, kegyes királyom, de a tiszteletre méltó öregember, ha nem tévedek, már hetvenéves.

<sup>47</sup> Herkulesre, nem hittem volna, hogy már ilyen öreg... És az a ti Vorstiusotok?... A nyomorult Arminius utódja és utánzója... ő vajon, hogy Homérosszal szóljunk, „él-e még, s látja-e a földön”? (*Iliász*, 1. ének, 88. sor)

Nigelnek szerencséjére eszébe ötlött, hogy az a hittudós, akit őfelsége a hollandiai hittudomány állapota felől tudakozódván megemlített, személyes ellenségeskedésbe került Jakabbal, amit a király annyira lelkére vett, hogy hivatalos levélben szólította fel az Államokat, alkalmazzanak világi hatalmat, erőszakos eszközöket a tudós ember személye ellen, mert meg kell akadályozni, hogy eretnekségét terjeszthesse, azonban őfelségének ezt a parancsát épp ő szent felsége általános türelmet hirdető elvei segítségével, ha nem is könnyen, de meg lehetett kerülni.

Lord Glenvarloch mindezt tudta, s bár még csak öt perce gyakorolta az udvaroncmesterséget, máris volt olyan talpraesett, hogy így válaszoljon: - *Vivum, quidem, haud diu est, hominem videbam... vigere autem quis dicat, qui sub fulminibus eloquentiae tuae, Rex magne, jamdudum pronus jacet, et prostratus?*<sup>48</sup>

Jakab király már amúgy is boldog volt, hogy tanultságát fitogtathatta, most azonban, hogy ilyen bókkal illették, valósággal ujjongásban tört ki. Dörzsölgette a kezét, izgett-mozgott, kuncogott magában, és így kiáltott: - *Euge! Belle! optime!*<sup>49</sup> - majd odafordult Exeter és Oxford püspökéhez, akik mögötte állottak, és így szólt: - Uraim, halljátok a skóciai latin műveltség e remek példáját; bárcsak minden angol alattvalónk is tudna annyit, mint ez a fiatalember itt, hasonlóképp ősi királyságunk többi előkelő ifjaihoz, s ráadásul, mi megőriztük az eredeti római kiejtést is, mint a kontinens többi művelt nemzete, úgy hogy mi akárki tudós emberrel elbeszélgethetünk az egész világon, aki csak tud latinul, ti azonban, tanult angol alattvalóink, még a különben nagytudományú egyetemeiteken is olyan latint beszéltek, mint abban a tündérmesében a menyasszony „csípett lába, vágott lába”, aztán az efféle beszédet... már ne vegyétek sértésnek... senki a világon rajtatok kívül meg nem értené, és így a latin, *quo ad Anglos*,<sup>50</sup> már nem lehet *communis lingua*,<sup>51</sup> vagyis az összes tanult ember tolmácsa a földkerekségen.

Exeter püspöke meghajolt, mintegy tudomásul véve a királyi bírálatot, az oxfordi főpap azonban egyenesen állt, mint a cövek, éppúgy készen arra, hogy forró parázson sütögessék, akár a híveiért, akár egyeteme latinságáért, mint ha valami hittételről volna szó.

A király nem várt választ egyik püspökétől sem, hanem tovább kérdezgette Lord Nigelt, most már a hazai nyelven: - No hát, Múzsák szépreményű alumnusa, mi hozott hozzánk a messzi Északról?

- Hogy felségednek hódoljak - szólt az ifjú nemes fél térdre ereszkedve - és - tette hozzá -, hogy kezéhez juttassam alázatos és tiszteletteljes kérvényemet.

Ha Nigel most pisztolyt szegez Jakab királyra, az bizonynyal jobban meghökkentette volna, de aligha kelthetett volna benne (ha a félelmét nem számítjuk) nagyobb nemtetszést és felháborodást.

- Igazán, fiú? - kérdezte. - Hát senki sincs, még csak mutatóban se, aki jószívből jönne fel onnét hozzánk, nem pedig *ex propositio*... haszonleső szándékból, csupán csak azt lesve, hogy mit csikarhatna ki szerető urából? Három napja múlt, hogy kis híján a halálunkat okozta,

---

<sup>48</sup> Nemrégiben láttam azt az embert, s így elmondhatom, hogy élni él, de hogy virulna, azt ugyan ki mondhatná olyan valakiről, nagy király, akit a felséged ékesszólása földre sújtott, s azóta is ott hever elterülve?

<sup>49</sup> Jól van! Kitűnő! Nagyszerű!

<sup>50</sup> Ami az angolokat illeti.

<sup>51</sup> Közös nyelv.



amivel aztán gyászba is borította volna a három királyságot, egy otromba paraszt, aki olyan nagy igyekezettel akart a kezünkbe nyomni egy ilyen csomó írást, ni, és lám már megint ugyanazzal állják el az utunkat, a saját udvarunkban. A titkárunkhoz azzal a követeléssel, lordom... a titkárunkhoz vele!

- Egyszer már benyújtottam alázatos kérvényemet felséged államminiszterének - szólt Lord Glenvarloch -, de úgy tűnik...

- Hogy nem fogadta el, mi? - vágott a szavába a király. - Lelkemre, a titkárunk jól érti a királyi tudomány azon részét, amelyet elutasításnak neveznek, jobban, mint mi magunk, csak azt olvassa el, ami kedvére van... Alighanem szorgosabb titkára volnék, mint ő nekem... Lordom, hát Isten hozott minálunk Londonban, aztán... mivel úgy látom, igen eszes és tanult ifjú vagy, azt tanácsolom, fordítsd a hajó orrát megint északnak, és vedd be magad a Szent András-apátságba egy kis időre, s én örvendek majd, ha hallom, hogy szépen haladsz a tanulmányaidban... *Incumbite remis fortiter*.<sup>52</sup>

Beszéd közben a király hanyagul forgatta kezében az ifjú lord kérvényét, mintha csak azt várná, hogy eldobhassa, vagy legalábbis olyan helyre tehesse, ahonnan többé elő nem veszi, mihelyt a kérvényező háttal fordul feléje. Nigel kiolvasta ezt hideg és közömbös tekintetéből, és abból, hogy a papírlapot csavargatta-hajtogatta. Szívében keserű haraggal felállt, és azon volt, hogy minél gyorsabban távozzék. De a mellette álló Lord Huntinglen alig észrevehetően megérintette a kabátja ujját, Nigel megértette az intést, és változtatott szándékán, csak néhány lépéssel ment odébb, ott megállt és várt. Erre Lord Huntinglen térdepelt le helyette a király elé, és így szólt: - Kérem felségedet, idézze emlékezetébe, hogy egy bizonyos napon azt ígérte, felszentelt életének minden évében teljesít egy kegyet, akármit is kérhetnék!<sup>53</sup>

- Emlékszem, uram - válaszolt Jakab király -, hogyne emlékeznék, oka is van, miért... akkor volt az, mikor királyi torkunkat kiszabadítottad Ruthven, ama gaz áruló szorításából, mert belédöfted törödet a kutyába, ahogyan hű alattvalóhoz illik. Akkor ígértem meg, amire most emlékeztetsz... mégpedig szükségtelenül... s mondhatom, félig-meddig nem is voltam eszemem, annyira örültem, hogy megszabadulhattam, és megígértem, mondom, hogy minden évben teljesítem egyszer, amit kívánsz, akármi legyen az, és még mikor kitisztult királyi elménk, akkor is megerősítettük ezt az ígéretet *restrictive* és *conditionaliter*, azaz ha lordságod kívánsága mindig oly határok között marad, melyeket királyi megítélésünk szerint eszélyesen szerénynek tarthatunk.

- Úgy volt, kegyelmes királyom - szólt a vén gróf -, de alázatosan kérem, mondja meg, vajon kívántam-e valaha is többet, mint amennyit felséged jóakarata megadhatott?

- Nem, uram, szavamra, soha! - szólt a király. - Nem emlékszem, hogy valaha kértél volna tőlem bármit is magadnak, hacsak nem egy kopót vagy sólymot, vagy tán egy őzbakot a Theobald vadaskertjéből. Hanem mihez szolgál ez a hosszú bevezetés?

- Egy kérdéshez, amelyet felséged elé terjesztek - szólt Lord Huntinglen -, ez pedig nem más, mint hogy most mindjárt kegyeskedjék felséged megnézni Lord Glenvarloch kérvényét, és ne utasítsa se az államminiszteréhez, se máshoz a tanácsosai közül, hanem úgy cselekedjék, ahogy felséged maga jónak és igaznak tartja.

- Lelkemre, uram, ez aztán különös - szólt a király -, ellenséged fiáért állsz ki!

- Csak volt ellenségem, míg felséged barátokká nem tett minket - válaszolt Lord Huntinglen.

<sup>52</sup> Húzzátok meg erősen az evezőket.

<sup>53</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: IX. Lord Huntinglen.

- Helyesen szóltál, uram! - válaszolta a király. - Igaz keresztényhez illően. Mármost ami ennek a fiatalembernek a kérvényét illeti, félig-meddig tudom, miben jár, és a való igazság az, hogy George Heriotnak már meg is ígértem, hogy teljesítem a kérését, hanem hát itt szorít a cipő. Steenie meg Kicsi Károly sehogy sem szívelhetik... meg a te fiad sem, uram... így aztán azt gondolom, neki is jobb, ha visszamegy Skóciába, mielőtt rossz végre jut általuk.

- Engem, ne vegye zokon felséged, nem irányíthat tetteimben a fiam - szólt a gróf -, sem pedig más forrófejű ifjonc, ahányan vannak, egy se.

- No hát, engemet sem - válaszolta az uralkodó -, apám lelkére mondom, egyikük sem fog helyettem királyt játszani... azt teszem, amit akarok, s amit tennem kell, ahogy szabad királyi akaratomból telik.

- Vagyis felséged megadja a kegyet, amire kértem? - kérdezte Lord Huntinglen.

- Meg én, úgy éljek, hogy megadom - mondta a király -, hanem jöjj utánam erre, hadd legyünk csak magunk.

Ezután sietős léptekkel átvezette Lord Huntinglent az udvaroncok között, akik rezdületlen arccal figyelték a különös jelenetet, amiként az ilyen esetben minden udvarnál történni szokott. A király egy kis szobába vitte Lord Huntinglent, és amint beléptek, mindjárt arra kérte, hogy csukja be vagy reteszelve el az ajtót, de aztán következő szavával máris visszavonta, amit mondott: - Nem, mégsem, lordom, hitemre, király vagyok, szabad ember... azt teszem, amit akarok, s amit tennem illik, *iustus et tenax propositi*<sup>54</sup> vagyok, úgy ám, hanem azért ne menj el az ajtó mellől, Huntinglen, nehogy a Steenie még rám rontson itt haragjában.

„Jaj, szegény uram! - sóhajtott magában Huntinglen grófja. - Mikor még régi, hidegebb hazádban voltál, nem vacogott benned így a lélek.”

A király gyorsan átfutotta a kérvényt avagy folyamodványt, de közben minduntalan az ajtóra emelte a szemét, majd újra lesütötte a papírlapra, mert rögtön szégyellte is magát, hogy Lord Huntinglen, akit nagyra becsült, gyávának tartja majd.

- Az az igazság - szólt, miután gyorsan végzett az olvasással -, hogy ez igen nehéz ügy, nehezebb, mint amilyennek először feltűntették nekem, bár akkor is sejtettem már, hogy van mögötte valami. Szóval, a fiú csak annyit akar, hogy visszakapja a pénzt, amivel tartozunk neki, és kiválthassa apjától örökölt birtokát? Jól van, Huntinglen, no de hát egykettőre újból adósságba keveredhetik, miért vegyen a nyakába annyi hold vadon erdőt? Hagyja azt a földet, hagyja csak úgy, ahogy van, skót kancellárunk már odaígérte Steenie-nek... a legjobb vadászterület egész Skóciában... Kicsi Károly meg Steenie jövőre már szarvasbikát akar ott hajtani... kell nekik az a föld... kell nekik mindenáron, adósságunkat az utolsó garasig leszámoljuk az ifiúrnak, s itt nálunk költheti el a pénzt, a királyi udvarban, vagy ha mindenképp földre fáj a foga, üsse kő! jóllakatjuk angol földbirtokkal, ami kétszer annyit ér, dehogy, tízszer annyit is, mint az az átkozott hegyes-völgyes, mocsaras, ingoványos vidék, ahová annyira húzza a szíve.

S míg így beszélt, a szegény király csak kódorgott ide-oda a szobában, szánandó bizonytalanságban, amely annál komikusabb volt, mivel a lábát félkörösen csoszogva húzta maga után, és félszegen babrált a csokrokkal és szalagokkal, amelyek ruháját alul összetartották.

Lord Huntinglen higgadtan figyelte, és így válaszolt: - Felséges uram, kérem, mikoron Akháb király elkívánta Nábót szőlőjét, így felele Nábót Akhábnak: „Isten őrizzen, hogy néked adjam az én atyáimtól maradt örökséget.”

---

<sup>54</sup> Igazságos és rendíthetetlen. (Horatius.)

- No csak, lordom, no csak! - kiáltott Jakab király, s egész arcát, még az orrát is előntötte a pír.  
- Remélem, nem akarsz hittudományból megleckéztetni? Nem, nem kell attól tartanod, uram, hogy félek igazságot szolgáltatni bárkinek is; és ha lordságod nem jár kezemre abban, hogy békében intézzük el ennek az ifjú embernek az ügyét... pedig azt hiszem, ahogyan meg is mondtam, az lenne jobb neki is... no hát, mivel meg kell lennie... vigye el az ördög, király vagyok, szabad ember, kapja meg hát a pénzét, ami kell neki, és váltsa ki rajta az örökségét, aztán építsen rá malmot, templomot, bánom is én... - Így szólván, nagy sebbel-lobbal rendelkezést írt a Skót Államkincstárnak, hogy a mondott összeget nyomban fizessék ki, majd hozzátette: - Hogy hogyan fizetik ki, azt nem tudom, de erre a számlára csak kerítenek neki valahonnét pénzt az aranyművesek, akik fünek-fának készséggel adnak pénzt, csak épp nekem nem. Te pedig most már láthatod ebből, Huntinglen uram, hogy nem vagyok sem szószegő... hisz teljesítettem a kívánságodat, ahogy megfogadtam... sem Akháb király nem vagyok, mert nem foglalom el Nábót szőlőjét, sem pedig akarata nélküli báb nem vagyok, akit kegyencei és tanácsosai úgy forgatnak az ujjuk körül, ahogy nekik tetszik. Elismered-e, hogy egyik sem vagyok ezek közül?

- Hazám nemes szívű fejedelme vagy - szólt Huntinglen, s letérdelt, hogy kezét csókoljon a királynak -, igazságos és nagylelkű, mint mindig, ha szíved ítéletére hallgatsz.

- No - szólt a király, s kedélyesen elnevette magát, és felsegítette hűséges szolgáját térdepeléséből -, mind ezt mondjátok, ha megteszem, amit kívántok. Itt van, ni, vidd ezt az aláírást, és ne is lássalak benneteket, se téged, se az ifiurat. Csodálom, hogy eddig is nem tört ránk Steenie vagy Kicsi Károly.

Lord Huntinglen sietve távozott a kis szobából, mert tudta, hogy kellemetlen jelenet következik, amelynek nem volna jó tanúja lenni; olykor-olykor megesett az ilyen, ha Jakab sokat emlegetett szabad akarata szerint határozott, zsarnoki kegyence, Steenie tetszése ellen, így nevezte ugyanis Buckingham herceget, mivel úgy találta, hogy csinos ábrázata hasonlít ahhoz az archoz, amelyet az olasz művészek István vértanúnak szoktak festeni. A gögös kegyencet pártolta a szerencse, mert a trónörökösnél ugyanolyan nagy becsben volt, mint magánál a királynál. Voltaképp, az utóbbi időben, már nem is sokat törődött a királlyal, és minden valamennyire is tájékozott udvaronc tudta, hogy Jakab király is inkább csak megszokásból tűri gyámkodását, csak azért, mert fél tőle és nem meri magára szabadítani haragja viharát, nem pedig azért, mintha az elhatalmasodott kegyencét, aki általa nőtt naggyá, még most is ugyanúgy becsülné, mint régen. Huntinglen grófja biztonságba helyezte az értékes kézjegyet, és olyan gyorsan távozott a belső szobából, amint csak tehette, kínos lett volna ugyanis végignézni azt a jelenetet, amely várható volt, amikor a herceg megérkezik, s a királyt sem akarta megszegyeníteni jelenlétével, olyan helyzetben, amikor legkevésbé sincs szükség egy harmadik személyre.

Amint a trónterembe ért, gyorsan megkereste Lord Glenvarlochot, aki visszahúzódott az egyik ablakfülkébe, hogy elbújják a bámészkodók szeme elől, akik meglepetésükben és kíváncsiságukban mind látni akarták. Huntinglen belekarolt az ifjú lordba, és szó nélkül kivezette a trónteremből az első előszobába. Itt találták az érdemes aranyművest, aki kérdő tekintettel ment elébük, de az öreg lord azonnal megnyugtatta, így szólván: - Rendben van. Kész a bárka? - Heriot azt felelte, igen. - No, a pad szélén csak megférek én is, ahogy a csónakosok mondják - szólt Lord Huntinglen -, viszonzásul pedig meghívnám kegyelmeteket ebédre, azért is, mert meg kellene beszélnünk egyet-mást.

Mentek csendben a gróf után, egy szó sem esett köztük, s már a második előszobában voltak, amikor az ajtónállók átható kiáltása és a sietős izgás-mozgás, amellyel az érkező elől széles sávban kitértek, s ahogy szájról szájra továbbadták a hírt: „A herceg! A herceg!”, tudtukra adta, hogy a mindenható kegyenc közeledik.

S már be is lépett a királynak e később oly szerencsétlen végre jutott kegyeltje. Gazdag, díszes öltözetet viselt, azt, amelyet Van Dyck is megörökített képén, s amely olyan jellemző azon büszke korra, mikor az arisztokrácia, bár érezte már hatalmának közelgő összeomlását, a külső látszat fenntartásával, fényűző pazarlással még igyekezett a közrendűek fölötti feltétlen felsőbbrendűségét bizonyítani. Buckingham hercege szép és parancsoló arcvonásaival, délceg alakjával, kecses mozgásával és modorával valóban előkelő jelenség volt, s a kor festői öltözete senkinek sem állhatott jobban, mint neki. Most azonban az arcán elégedetlenség tükröződött, ruháját, úgy látszott, sebtében öltötte magára, megjelenése rendezetlenebb, mint ahogy a hely megkívánná, járása gyors, hangja ideges, támadó.

Mindenki nyomban észrevette a szemöldökén, milyen haragos kedvében van, és oly hirtelen álltak félre útjából, hogy Huntinglen grófja, aki csak úgy mozdult, ahogyan kedve tartotta, valamint társai, akik, ha jobban is esett volna nekik visszavonulni, sehogyan sem hagyhatták el az öreg lordot, egyszerre csak magukra maradtak a szoba közepén, s egyenest a haragvó kegyenc útjába kerültek. Amint a herceg Huntinglenre nézett, komor arccal épp csak megérintette a kalapját, Heriot előtt azonban gúnyos, mély hódolattal megemelte, úgyhogy a kalap forgója az árnyékot vető tollal egészen a padlóig lendült. A polgár, mikor üdvözlését egyszerűen, sértődés nélkül viszonzta, csak annyit mondott: - Uram, a túlzott bókolás néha épp ellenkezője az udvariasságnak.

- Sajnálom, hogy így gondolja, Heriot mester - válaszolt a herceg -; csak pártfogásába akartam magam ajánlani mély bókommal... a segítségéért esedeztem. Mert úgy hallom, újabban prókátornak csapott fel... terveket sző... tevékenykedik... hivatásának tekinti, hogy támogassa azokat a rangos kérvényezőket, akiknek véletlenül épp üres a zsebük. Azt hiszem, a pénzes zacskói nem is hagyják cserben ebben az újabb nagyzási hóbortjában.

- Annál is kevésbé hagynak cserben, hercegem - szólt az aranyműves -, mert nem török nagyra.

- Ó, kedves Heriot mester, mennyire igazságtalan saját magához - folytatta a herceg ugyanazon a gúnyolódó hangon -; ahhoz képest, hogy egy edinburghi üstfoltozó fia, igazán ügyesen tevékenykedik az udvarnál. Legyen olyan kedves, mutasson be ennek az előkelő születésű nemesúrnak, akit pártfogásával segít és megtisztel.

- Ez az én feladatom - szólt Lord Huntinglen nyomatékkal -; hercegem, örvendék, hogy bemutatathatom önnek Nigel Olifauntot, Glenvarloch lordját, az egyik legősibb és legbefolyásosabb skóciai bárói család örökösét... Lord Glenvarloch, bemutatom önnek Buckingham herceget, Sir George Villiers lovag örökösét Brooksbyból, Leicester megyéből.

A hercegnek haragjában még sötétebbre vált az arca, és gúnyosan meghajolt Lord Glenvarloch előtt, amaz pedig büszkén, visszafojtott indulattal viszonzta udvariasságát. - No, tehát megismertük egymást - szólt a herceg pillanatnyi szünet után, aztán mintha olyasmit érzett volna meg az ifjú nemesben, ami többre tette érdemessé, mint az a fölényes gúny, amellyel először hozzá fordult, így szólt: - Ellenségét ismerte meg bennem.<sup>55</sup>

---

<sup>55</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: X. Buckingham.

- Köszönöm a nyíltságát, herceg - válaszolta Nigel -; mert a hamis barátnál jobb a nyílt ellenfél.

- Ön pedig, kedves Lord Huntinglen - szólt a herceg, - úgy tűnik, ezúttal túllépett azon a határon, melyet véges türelmünk megenged önnek, mint a barátom és a trónörökös barátja apjának.

- Szavamra, hercegem - válaszolta a gróf -, bárki könnyen túllép oly határokon, amelyeknek létezéséről mit sem sejt. Az, hogy fiam ilyen magas rangú társaságban forog, sem biztonságomat nem szavatolja, sem tetszésemmel nem találkozok.

- Ó, uram, ismerjük önt és elviseljük jelenlétét - szólt a herceg -, ön is egyike azoknak, akik egyetlen jótettükért élethossziglan megengedhetnek maguknak mindent.

- Hitemre, ha így is van, uram - szólt a vén gróf-, akkor is több joggal engedhetnék meg magamnak egyet-mást, mint némelyek, akiknek egyetlen jótettéről sem tudok. Hanem, uram, semmi szándékom önnel kötekedni, nem lehetünk sem barátok, sem ellenségek, járjon csak a maga útján, én is járok a magamén.

Buckingham egy szót sem felelt, csak fejébe nyomta kalapját, hanyag, gúnyos mozdulattal meglengetve a tollat a tetején. Útjuk elvált, a herceg a termék során át továbbment, a másik három pedig ismét a Whitehall-lépcsőn át távozott a palotából, s beszállt a polgár bárkájába.

## Tizedik fejezet

*Szerencsédet ne bíz hamis kerékre,  
Mit kocka gördít, táncos tarka csont;  
Se, mint Egyiptomban királyi szajha,  
Borrá ne olvaszd drága gyöngyödet.  
Íly módon fogy, Lothario, a birtok  
Holdról araszra, lesz rézzé arany,  
Gyalázattá a hír, s a rászedett  
Szegény bolond, bár tisztos kényelem  
Lett volna része, jut nyomorba, sírba.*

(VÁLTOZÁSOK)

Mikor a bárka már a Temzén ringott, a gróf elővette zsebéből a kérvényt, a király jóváhagyására mutatott, és megkérdezte George Heriotot, vajon ezzel rendben van-e az ügy úgy, ahogy hivatalosan lennie kell. Az érdemes polgár sebesen végigolvasta az írást, előrelendítette a kezét, mintegy azért, hogy Lord Glenvarlochnak gratuláljon, de észrevette magát, inkább feltette a szemüvegét (az öreg David Ramsay ajándékát), és még egyszer végigolvasta a királyi végzést, kritikus, üzleti figyelemmel. - Nincs ebben semmi hiba, minden teljesen szabályszerű - szólt ezután Huntinglen grófjához -, szívből örülök, hogy így sikerült.

- Nem kétkedem a szabályszerűségében - szólt a gróf; a király ért az üzlethez, s csak azért nem gyakorolja, mert tunyasága révén lassan elhomályosulnak benne azok a képességek, amelyek pedig igen alkalmassá tennék arra, hogy maga ellenőrizze ügyeit. De mit tehetünk most már ifjú barátunkért, Heriot uram? Ismeri a körülményeimet. Egy skót lordnak, aki az angol udvarnál él, nemigen van pénze. Másrészt, ha ezt a meghatalmazást nem tesszük azonnal pénzzé, az adóslevél, vagy jelzáloglevél, vagy micsoda alapján, ahogy nekem sebtében ezt az ügyet felvázolta, egykettőre elárverezik a fiatalember birtokát.

- Úgy is van - szólt Heriot elgondolkodva -; nagy összeget kell megfizetni adósságként, és ha azonnal le nem számoljuk a pénzt, hatályát veszti a birtokjog, ahogy a jogászok mondják; a birtok újra kerül.

- Nemes szívű, nagylelkű barátaim - szólt Nigel -, akik kezükbe vették ügyemet, mikor nem is vártam, nem is érdemeltem, nem akarok én továbbra is a kegyelmetek terhére lenni. Máris nagyon sokat tettek értem, pedig mindeddig semmivel se tudtam jószágukat megszolgálni.

- Nyugalom, fiatalember, nyugalom - szólt lord Huntinglen -; nyomon vagyunk már mi ketten, az öreg Heriot meg én. Hallgassuk csak! Mondani készül valamit.

- Uram - szólt a polgár -, Buckingham herceg lefitymált minket, polgári pénzeszsákokat, de megeshetik, hogy a pénzes zsákok egyszer-mászor kinyílnak, és megmentenek a végpusztulástól egy romlásnak indult nemesi családot.

- Tudjuk, hogy így van - hagyta rá Lord Huntinglen -; sose törődjék Buckinghamnel, azzal a pulykakakassal... halljuk, mit ajánl ön.

- Már említettem Lord Glenvarlochnak - szólt Heriot -, hogy az összeget, amellyel tartozik, elő lehetne keríteni egy oly határozatra, mely most birtokunkban van, és becsületszavamra ígérem, hogy elő is fogom kerítem. Hanem akkor a pénz kölcsönzőjének ahhoz, hogy

biztonságban érezze magát, ugyanabban a cipőben kell járnia, mint a mostani hitelezőnek, akinek a pénzt átadja.

- Ugyanabban a cipőben! - ismételte szavát a gróf. - Nohát, kedves barátom, mi köze lehet ehhez az üggyhez bármiféle cipőnek vagy akár csizmának?

- Ez csak amolyan kereskedői szólás, lordom. Rám ragad néhány, miközben ügyleteimet intézem - mondta Heriot.

- Elhiszem, Heriot uram, meg sok egyéb is gondolom, értékes tudás - felelte Lord Huntinglen -; csak árulja el végre, hová akar kilyukadni.

- Csupán oda - folytatta a polgár -, hogy a pénzt kölcsönző személy olyan értelemben fog tárgyalni a jelzáloglevél avagy adóslevél birtokosával, hogy amaz szolgáltatassa át neki a Glenvarloch birtokot, s így az adósság fejében az továbbra is zálogban maradjon, arra az esetre, ha a Skót Államkincstárnak szóló fizetési parancs hatálytalannak bizonyulna. Attól tartok, hogy a közállapotok jelen bizonytalanságában igen nehezen fogunk ekkora összeghez jutni, ha a hitelezőt nem biztosítjuk illetéknépp.

- No csak! - szólt Huntinglen grófja. - Ezzel vigyázzunk ám! Valami eszembe jutott... Mi történik, ha az új hitelezőnek is megtetszik a birtok, ez a csodálatos vadászterület, csakúgy, mint őkegyelmességének, Buckingham hercegének, és ő is szarvasbikát szeretne ott hajtani az őszi idényben? Úgy tűnik, George uram, hogy az ön terve szerint új barátunknak éppúgy jogában áll majd kizárni Lord Glenvarlochot öröklött birtokából, mint a jelzáloglevél mostani tulajdonosának.

A polgár elnevette magát. - Kezeskedem érte - szólott -, hogy azok közül, akikhez ebben az ügyben fordulhatok, a legszenvedélyesebb sportember sem vágyott még soha messzebbre, mint az eppingi erdőbe, a polgármester húsvéti vadászatára. De lordságod óvatossága jogos. A hitelezőt kötelezni kell, adjon Lord Glenvarlochnak elég időt arra, hogy érvényt szerezhessen a királyi parancsnak és tehermentesíthesse birtokát, továbbá a hitelező mondjon le az azonnali birtokbavétel jogáról az ő javára. Ez utóbbit, azt hiszem, nem is lesz nehéz elérni, mivel a pénzt amúgy is az ő nevében kell megfizetni.

- De hogy találunk Londonban arra alkalmas embert, akivel elkészíttethetjük a szükséges iratokat? - kérdezte a gróf. - Ha öreg barátom, a halyardsi Sir John Skene életben volna még, bezzeg tőle kérhetnénk tanácsot. De hát az idő sürget, és...

- Én ismerek egy árva fiút - szólt Heriot -, egy írnot a Temple-Barnál; az tud szerződést írni mind angol, mind skót jogi szabályok szerint, többször is megbíztam már fontos és kényes ügyekkel. Érte küldöm egyik szolgámat, és lordságod jelenlétében elkészíthetjük mindkét fél nevében az okiratokat, mert valóban úgy áll a dolog, hogy nem késlekedhetünk. - Lord Huntinglen készséggel beleegyezett, amint kikötöttek annál a magánlépcsőnél, amely a lord szép kastélyának parkja végéből vezetett le a folyóhoz, a szolgát mindjárt útnak is indították.

Nigel egészen elkábult belé, ahogy lelkes barátai versengve tanakodtak, milyen eszközökkel segítsék vissza birtokába, s dadogva igyekezett kifejezni köszönetét és háláját. De Lord Huntinglen újfent elhallgattatta, mondván, hogy erről többet egy szót sem akar hallani. Arra invitálta őket, hogy járjanak egyet a dúslombú fákkal szegett sétányon, vagy foglaljanak helyet a Temzére néző kőpadon, míg meg nem érkezik a fia, hogy ebédhez ülhessenek.

- Örülök, hogy alkalmam van bemutatni Dalgarnót Lord Glenvarlochnak - mondta -; szomszédok lesznek, és remélem, jobb szomszédok, mint amilyenek az őseik voltak. Nincs több, mint három skót mérföld a két kastély között, az egyik bástyáiról rálátni a másik tornyára.

Az öreg gróf egy pillanatra elhallgatott, úgy látszott, az emlékein tűnődik, melyeket a két kastély szomszédságának gondolata idézett föl benne.

- Lord Dalgarno az udvarral tart Newmarketba a jövő héten? - kérdezte Heriot, hogy másra terelje a szót.

- Alighanem az a szándéka - felelte Lord Huntinglen, s néhány pillanatra újra visszasüppedt elmélkedésébe, majd váratlanul így szólt Nigelhoz: - Ifjú barátom, ha most visszakapja örökségét, mert hiszem, hogy vissza fogja kapni, remélem, nem szaporítja majd az udvaroncok tétlen hadát, hanem hazamegy ősei birtokára, gondját viseli bérlőinek, segíti és pártfogolja szegény rokonait, védi a szegényeket a helybeli kis urak basáskodásától, s általában azt folytatja, amit apáink tettek, csak kevesebb ismerettel és gyengébb eszközökkel, mint amelyekkel mi rendelkezünk.

- Ezt a tanácsot oly valaki adja, aki régi és állandó dísze az udvarnak - szólt Heriot.

- Igen, udvaronc vagyok - mondta a gróf-, családomban az első, aki annak nevezheti magát... szürke szakállam batiszt nyakfodorra hajlik, selyem a kabátom, pedig apám még bivalybőr zekét és páncélt viselt. Nem arra vágyom, hogy visszatérjenek azok a harcos idők, csak arra, hogy dalgarnói vén erdőm újra visszhangozzék a hajtástól, a kürt szavától, a kutyaugatástól, hogy boltozatos ősi csarnokomban újra felhangozzék hűbéreseim és bérlőim vidám kiáltása, amint a kehely és kupa vígan körbejár közöttük. Látni szeretném a széles Tay folyót még egyszer, mielőtt meghalok... ahogy emlékeimben él, nem ér föl vele a Temze sem.

- Ó, uram - szólt a polgár -, hisz, ha akarja, könnyűszerrel elérheti mindezt... elhatározni egy pillanat műve, s az út sem tart tovább egy-két gyorsan futó napnál, máris ott lehet, ahol lenni szeretne... mi tartja hát vissza?

- A megszokás, Heriot uram, a puszta megszokás - válaszolta az öreg gróf -; ifjú embernek csak selyemszál, semmi más, könnyen fonja, könnyen szakítja el, de a mi öreg csontjainkra már úgy ránehezedik, mintha az idő vasbilincse merevítette volna. Rövid látogatásra nem megyek vissza Skóciába, az fölösleges fáradság lenne ilyen öreg embernek, ha pedig arra gondolok, hogy végleg visszatelepszem, nem tudom rávenni magam, hogy jó öreg uramat elhagyjam, hisz úgy vélem, néha azért csak hasznára lehetek, és oly sok éve már, hogy osztozom jó- és balsorsában. Hanem a fiamból, Dalgarnóból, skót nemest akarok faragni.

- Járt fönn északon az ifjú lord? - kérdezte Heriot.

- Múlt évben ott volt, és olyan lelkesen számolt be útjáról, hogy a trónörökös azt mondta, ő is mindenképp látni szeretné a vidéket.

- Ha jól tudom, őfelsége kegyeli Lord Dalgarnót, és Buckingham herceg ugyancsak - jegyezte meg az aranyműves.

- Igen - válaszolta a gróf -, és azért imádkozom, hogy ez a barátság mindhármuknak előnyére váljék. A trónörökös igazságos érzésű ember, de modora gögös, elutasító és a legkisebb dolgokban is megátalkodottan csökönyös. A herceg pedig, bár nemes érzésű, lovagias, nagylelkű és nyíltszívű, sajnos, igen hirtelen haragú, nagyravágyó és féktelen. Dalgarnóban egy sincs meg e hibák közül, s ami hibája van, az inkább még lecsiszolódhatik a hercegek társaságában... De lám, itt is jön.

S valóban, Lord Dalgarno jött a fasor másik végéből a pad felé, melyen apja és a vendégek ültek; arcát és alakját Nigel kényelmesen szemügyre vehette. Kifogástalanul volt öltözve, majdnem túlzott gonddal, a kor fényűző divatja szerint, és ruházata jól illett korához (úgy huszonöt éves lehetett), alakja és arca előkelő szabású, arcán apjának férfias vonásai, amelyek



azonban az örökké alkalmazkodó udvariasság megszokásától barátságosabb kifejezést mutattak, mint ahogy az öreg lord valaha is hajlandó volt a világot szemlélni. Egyébként viselkedése jól nevelt és kötetlen, sem nem merev, sem nem körülményes; valóban nem lehetett sem hideg göggel, sem féktelen hevességgel vádolni, apjának tehát igaza volt, hogy hiányoznak belőle azok a hibák, amelyek szerint a trónörökös és kegyencét, Buckinghamet jellemezték.

Amikor az öreg gróf bemutatta fiának Lord Glenvarlochot, s mint ifjú barátját ajánlotta szeretetébe és megbecsülésébe, Nigel közről is szemügyre vette Lord Dalgarno arcát, mert látni akarta, van-e nyoma annak a titkos ellenszenvnek, amelyet a király egy töredék mondatában említett, mikor arra célzott, hogy új barátjának és Buckingham hercegnek az érdekei ellenkeznek az övével. De nem látott semmi efféle áruló jelet; ellenkezőleg, Lord Dalgarno azzal az őszinte nyíltsággal és udvariassággal fordult új ismerősehez, mely mindig megteszi azonnali hatását, legalábbis a lelkes ifjú emberre.

Mondanunk sem kell, hogy a nyílt és barátságos viselkedést Nigel Olifaunt hasonló vidám szívéllyességgel viszonzta. Hiszen fiatal volt, alig több huszonkét évesnél, és a körülmények folytán hosszú hónapokig el volt zárva a vele egyenrangúak társaságától. Amikor apja hirtelen halála hírére a Németalföldről visszautazott Skóciába, egyszerre ott találta magát jogi ügyletek labirintusában, minden jel szerint kiúttalanul, és számolnia kellett azzal a veszéllyel, hogy végül elveszti apai jussát, a birtokot s vele az ősi rangot is. Mivel mély gyászban volt, s egyébként is sértve érezte büszkeségét, és a váratlan meg nem érdemelt balszerencse is gyötörte a szívét, csakúgy mint az aggodalom ügyei bizonytalan kimenetele miatt, az ifjú Lord Glenvarloch, míg Skóciában tartózkodott, igen visszavonultan élt, arról pedig, hogy Londonban miként töltötte idejét, az olvasó már tudomást szerezhetett. Ez a bús, világtól elfordult életmód azonban egyáltalán nem felelt meg sem fiatal korának, sem pedig nyájas, társaságkedvelő természetének. Így hát valóban örömmel üdvözölte a vele egykorú és egyenrangú ifjú közeledését, s miután néhány szóból és jelzésből, mint a szabadkőművesek, a két ifjú nemes nyomban felismerte társában a közeledés vágyát, máris úgy érezte mindkettő, mintha jó ideje szoros barátság fűzné őket egymáshoz.

Alighogy létrejött ez a félig hallgatólagos megegyezés, Lord Huntinglen egyik szolgája közeledett a fasorban, és egy fekete kanavászbba öltözött embert vezetett magával, aki meglehetősen gyorsasággal jött utána, ahhoz képest, hogy mély alázatában és tisztelettudásában felsőtestét mindvégig begörbítve tartotta, a földdel párhuzamosan, attól a pillanattól kezdve, hogy meglátta a tisztas társaságot, amelynek be akarták mutatni.

- Hát ez meg kicsoda, te ördögadta szolga? - kérdezte a vén lord, aki változatlanul megmaradt türelmetlen és nagy étvágyú skót főúrnak, akármilyen hosszú időre szakadt is távol a hazájától. - És a John szakács, pestis lepje a máját, mért késik olyan sokáig az ebéddel?

- Alighanem én vagyok az oka, uram, hogy ez az ember ránk tört - szólt George Heriot -; az írnok ez, akit várunk. Nézz föl, legény, nézz a szemünkbe egyenest, ahogy becsületes emberhez illik, ahelyett, hogy így nekünk szeged a kobakodat, akár egy faltörő kost.

Az írnok erre hirtelen felegyenesedett, mint egy mozgó bábu, amelyen megnyomnak egy rugót. De akármilyen különös, sem a sietség, amellyel pártfogója parancsának eleget tenni igyekezett, amint Heriot mestertől megkapta az üzenetet, hogy fontos és döntő ügyről van szó, sem szorongása, melynek folytán, nyilván merő tiszteletből, földig görnyedve járt, attól fogva, hogy Huntinglen gróf birtokára lépett, sem e kettő együtt nem volt elég ahhoz, hogy egy kis színt vigyen az arcába. Homlokán gyöngyözött a veríték a sietségtől és az igyekezettől, arca azonban ugyanolyan sápadt faggyúszínű maradt, mint volt, s ami még furcsább, a haja is

ugyanolyan simán, egyenesen, rendezetten lapult a fejére kétoldalt, mint amikor először bemutattuk olvasóinknak, amint nyugodtan ült egyszerű íróasztala mögött.

Ahogy Lord Dalgarno megpillantotta a különös, puritán figurát, aki úgy állt előttük, mint egy aszott csontváz, fojtott kuncogással hajolt Lord Glenvarloch füléhez, s ezt suttogta:

*Pokol pörköljön barnára, te liszt-arc!*  
*Te hökkent liba-szem!*<sup>56</sup>

Nigel nem ismerte az angol színházat, s azért nem érthette meg ezt az idézetet, amelyet akkor Londonban lépten-nyomon citáltak. Lord Dalgarno észrevette, hogy célzását nem értették meg, azért így folytatta: - Arca után ítélve ez a fickó vagy szent, vagy pedig veszedelmes gazember; s amilyen kiváló véleménnyel vagyok az emberi természetről, én mindig a legrosszabbra gyanakszom. De a jelenlevő urak, úgy látszik, most hivatalos ügyben tárgyalnak. Sétál velem egyet a parkban, lordom, vagy inkább részt akar venni e komoly tanácskozásban?

- Kész örömmel önnel tartok - szólt Nigel, s már hátat is fordítottak a társaságnak, ám ekkor George Heriot, polgár voltára jellemző akkurátussággal, megjegyezte, hogy mivel megbeszélésük tárgya elsősorban Lord Glenvarlochot illeti, jobban tenné, ha velük maradna, igyekeznek megérteni, miről van szó, és tanúja lenne mindennek, amiben megegyeznek.

- Jóuram... és kedves Heriot barátom, az én jelenlétem teljesen felesleges - szólt az ifjú nemes -, csak terhükre lennék járatlanságommal, és semmivel sem érteném jobban az ügyet, végül is csak azt mondhatnám, hogy nincs merszem kivenni a kormányrudat tanácsadóim kezéből, akik eddig is kormányozták hajómat, míg látóhatáromon fel nem tűnt a szép kikötő, pedig reménye is már rég odaveszett. Kézjegyemet, pecsétemet adom rá, akármit határoznak, az írás velejét pedig jobban meg is érthetem Heriot uram rövid magyarázatából, ha szán rám annyi időt, mint e derék szakértő száz tudós szavából, jogi terminusából.

- Igaza van - szólt Lord Huntinglen -, nagyon jól van, jól teszi, hogy ezt az ügyet kettőnkre bízza, George uramra és énram... nem fog bizalmában csalatkozni.

Amint a két ifjú nemes kart karba öltve elindult a sétányon, George Heriot hosszan utánuk nézett, s végül így szólt: - Valóban, ahogy lordságod igaz szóval mondja, Lord Nigel nem fog bizalmában csalatkozni, mégsem jár helyes úton; mert kötelessége mindenkinek, hogy pontosan ismerje a saját ügyét, ha már egyszer figyelmet érdemlő ügye akadt.

Ezek után a két úr hozzálátott, hogy együtt átolvassanak különféle iratokat, majd utasították az írnokot, hogyan szövegezze a szerződéseket, úgy, hogy a pénz kölcsönzői is biztonságban tudhassák magukat, s az ifjú nemes is megtarthassa a családi birtok visszaváltásának jogát, természetesen azzal a feltétellel, hogy előbb-utóbb a Skót Államkincstártól, vagy ha nem, hát másképp megszerzi az ehhez szükséges összeget. Az ügy részleteit szükségtelen leírunk. De talán nem haszontalan megemlítenünk, mintegy jellemzésként, hogy Heriot a legapróbb részleteket is olyan szakértelemmel taglalta, ami azt mutatta, hogy nagy üzleti gyakorlata révén a skót vagyongátruházási módok útvesztőjében is el tud igazodni; továbbá, hogy Huntinglen gróf kevésbé volt ugyan tájékozott a részletekben, de nem engedte, hogy egy lépést is tovább haladjanak, míg meg nem értette, hogy miről van szó, s be nem látta, hogy az illető lépés jogilag szabályos.

Abbeli igyekezetükben, hogy az ifjú Lord Glenvarlochon segítsenek, ugyancsak kezükre járt az ügyes és buzgó írnok, akit Heriot beavatott ebbe a kényes üzleti ügybe. Andrew életében még nem bonyolított le ilyen horderejű ügyletet, s ráadásul a részleteket szeme láttára, füle

---

<sup>56</sup> Shakespeare: *Macbeth*. Szabó Lőrinc fordítása.

hallasára vitatta meg egy valóságos gróf, meg egy olyan polgár, aki gazdagsága és jelleme alapján bízvást kerületének előljárója lehetett volna, sőt a maga idején akár polgármester is.

Míg a két öregúr teljesen belemerült az izgalmas üzleti tárgyalásba, olyannyira, hogy a jó gróf még az éhét s az ebéd késését is elfelejtette, mert másra sem tudott gondolni, csak hogy az írnoknak megfelelő utasításokat adjanak, s mindent kellőképp megfontoljanak, mielőtt elküldik, hogy a szükséges szerződéseket letisztázza; a két fiatalember fel-alá sétált a folyó fölé nyúló teraszon, és oly tárgyokról beszélgetett, amelyekről Lord Dalgarno, kettejük közül az idősebb és tapasztaltabb, úgy gondolta, hogy leginkább érdekelhetik újdonsült barátját.

Az udvari élet örömeire terelte a szót, és ugyancsak csodálkozott, mikor meghallotta, hogy Nigel hamarosan vissza akar térni Skóciába.

- Ne is mondja, ön tréfál - kiáltott fel. - Az udvarban, mondanom sem kell, mindenki az ön kérvényének váratlan sikeréről beszél, s arról, hogy miképp sikerült diadalmaskodnia, úgy mondják, a legmagasabb hatalmakon, amelyek jelenleg a Whitehall konstellációit irányítják. Önre gondolnak... önre néznek... ki ez az ifjú skót lord, kérdik egymástól, aki egy nap leforgása alatt ennyire jutott? Jóslgatják egymásnak, milyen messzire, milyen magasra tudja kiépíteni a szerencsáját... ön pedig nem vágyik többre, mint hogy visszamenjen Skóciába, tűzeglángon sült rossz zabkenyeret rágni, lekezelni minden kékkalapos paraszttal, aki unoka-fivérének nevezi, ha Noéra megy is vissza a rokonságuk, vedelni az olcsó skót sört, enni a csontbőr szarvashúst, ha sikerül egyet-egyet elejtenie, rossz gebén lovagolni, és hagyni, hogy „szívbü tisztűt naccságos urunknak” szólítsa boldog-boldogtalan.

- Én sem hiszem, hogy valami víg élet várna rám - szólt Lord Glenvarloch -; még ha az ön édesapjának és a kedves Heriot mesternek sikerül is valamennyire remélhetővé tenni ügyem kedvező elintézését. Mégis meggyőződése, hogy őseim példáját követve én is tehetek egyet-mást a hűbéresek érdekében, s megtaníthatom gyermekeimet arra, amire engem is megtanítottak: hogy egyéni érdekeiket, ha szükséges, áldozzák fel a köz javára, ily módon megőrizvén azt a méltóságot, amellyel a gondviselés felruházott bennünket.

Lord Dalgarno már addig is alig tudta magába fojtani nevetését, amíg Nigel beszélt; amikor pedig a barátja befejezte mondandóját, oly szívből jövő, ellenállhatatlan, görcsös nevetés fogta el, hogy Nigel akármennyire is haragudott, a vidámság ereje őt is magával ragadta, és kénytelen volt vele nevetni, akarata ellenére, mert nevetését oktalannak, sőt csaknem sértőnek érezte.

De hamar erőt vett magán, és megszólalt, oly hangon, amellyel mintegy csillapítani igyekezett Lord Dalgarno túlzott jókedvét. - De kedves uram, mire véljem szokatlan jókedvét? - Lord Dalgarno nem is felelt, csak kacagott tovább, s végül megkapaszkodott Lord Glenvarloch kabátjában, mint aki nevetésben majd hanyatt esik.

Nigel már szégyen és harag közt hanyódott, hogy új barátja egyszerűen kineveti, s csak azért nem veszett össze vele, mert tekintettel volt az apjára, Lord Huntinglenre, akinek oly sokat köszönhetett. Lord Dalgarno közben magához tért, és még mindig akadozó szavakkal, könnybe lábadt szemmel, így válaszolt: - Bocsánatát kérem, kedves Lord Glenvarloch... százszor is bocsánatát kérem. Hanem a méltóságteljes vidéki élet képe, ahogy itt lefestette, s hozzá még az, ahogy meglepődött és haragudott, mikor nevettem azon, amin minden udvari tacsó ugyanilyen harsányan nevetne, ha csak egyszer is megugatta már a holdat a Whitehall háta mögül, egészen kihozott a sodromból. Kedves, egyetlen barátom, aki olyan fiatal és csinos fickó, mint ön, előkelő származással, ranggal, nagy földbirtokkal, akit a király mindjárt első megjelenésekor oly kegyesen fogadott, hogy további előrejutása nem is kétséges, ha eddigi előnyét használni tudja... mert a király már azt mondta önről: „Sziep szál legin, ies a tudományokho is konyíd valamit...” akit a hölgyek, az udvar híres szépei mind látni

szeretnének, mert Leydenből jött, Skóciából származik, s egykettőre sikerre vitte már-már elgáncsolt ügyét, itt, Angliában... csak elgondolni is, hogy ön, akinek olyan a megjelenése, mint egy hercegé, és tűz van a szemében, eleven ész a fejében, az asztalra dobja a kártyát, mikor már a játszma a kezében van, visszamegy a fagyos északra, és feleségül vesz... kit is... egy hosszúra nyúlt, merev léptű, sápadt bőrű, csontos leányzót, tizennyolc mezős címerpajzzsal, olyat, mint Lót kővé vált neje, aki most szállt le talpazatáról, és bebörtönzi magát vele tapétás hálósobájába! Úristen! Hallatlan.

Az ifjú ember, akármilyen emelkedett szellemű is, ritkán képes arra, hogy akkor is megvédje álláspontját, ha az nevetségesnek látszik. Nigel kicsit haragudott, kicsit megalázva érezte magát, de meg, ami igaz, az igaz, kicsit szégyellte is nemes, férfias tervét, és így képtelen volt (azzal nyugtatta magát, hogy nem is szükséges) a merev erkölcsű honfit játszani e fiatalember előtt, aki folyékonyan pörgő nyelve és az előkelő társaságban való jártassága révén, átmenetileg előnyben volt vele szemben, jóllehet neki szebb, komolyabb szándékai voltak. Ezért az ügyet azzal akarta elsimítani, s elkerülni a további vitát, hogy becsülettel megvallotta, akkor is haza kellene utaznia, ha nem ez lenne feltett szándéka. Ügyei elintézetlenek, mondta, jövedelme bizonytalan.

- No hát, tán azt gondolja, hogy aki az udvarnál tartózkodik, annak mindnek rendben van a szénája, és a jövedelme nem mondható nagyon is bizonytalan? - kérdezte Lord Dalgarno. - Veszteni vagy nyerni: ez itt a kérdés. Akinek vagyona van, azért jön ide, hogy elverje, az olyan boldog ifjú lovagok meg, mint ön vagy én, akiknek semmijük sincs, kedves Lord Glenvarloch, csak nyerhetnek azon, amit a többi elpazarolt.

- Ilyen becsvágy nincs bennem - szólt Nigel -, s még ha igényt tartanék is ilyesmire, meg kell vallanom, Lord Dalgarno, hogy nincs meg hozzá az anyagi fedezetem. Igazán még a rajtam levő ruhát sem mondhatom a magaménak, ezzel is adósa vagyok, s nem is szégyellem megvallani ama jóember baráti szívességének.

- Megint nevethetnékem támadt, de most már igyekszem magamon uralkodni - mondta Lord Dalgarno. - Uram atyám! Egy pénzes aranyműveshez kellett fordulnia, hogy felruházkodjon? Kész örömmel elvittem volna egy becsületes, jóhiszemű szabóhoz, aki fél tucatot is varr az ön neve előtt díszelgő „lord” szócska iránti hódolatában... de hát ez az aranyműves is, ha igazán barátságos aranyműves, elláthatta volna önt annyi aranypénzzel, amin vehet háromszor annyit, sőt ennél is többet tehet.

- Nem értem az efféle szokást - mondta Nigel, és nemtetszése most már felülkerekedett szégyenérzetén. - Arra, hogy felséges uram udvaránál tartózkodjam, csak akkor kerülhet sor, ha a rangomhoz illő ruházatot és kíséretet mindenféle cserebere és kölcsönkérés nélkül biztosítani tudom.

- „Rangomhoz illő”! - ismételte Lord Dalgarno. - Hát ezt akár apám is mondhatta volna. Tán úgy akar az udvarhoz menni, mint ő, tizennyolc-húszt kékkabátos kíséretében, akiknek fehér a haja, veres az orra, karjukon pajzs, oldalukon pallos, amelyet vénségtől és pálinkától reszketeg kezükkel úgysem tudnának megemelni, a kabátujjukon meg annyi nagy ezüstjelvényt cipelnek, jelezvén, kinek az öszvérei, hogy kitelne belőle egy szekrényre való udvari ezüsttálca... csupa hitvány léhűtő, másra se jók, mint hogy beleheljék előszobáinkat hagyma- és pálinkabűzzel!

- Szegény öreg csatlósok! - mondta Glenvarloch. - Bizonyára az ön apja mellett harcoltak minden háborúban. Mi lenne velük, ha szélnek eresztené őket?

- No hát, menjenek a kórházba - mondta Lord Dalgarno -, vagy a híd alá vesszőt árulni, oda is valók. A király nagyobb ember az apámnál, s a katonái, akik őmellette harcoltak minden

háborúban, mégis ilyen sorsra jutnak; vagy ha nem tetszik, megvárhatják, amíg a kék kabátjuk eléggé megkopik, s akkor elmehetnek akár madárijesztőnek is. Épp itt a sétányon az egyik ilyen lovag... mondhatom, nincs az a szemtelen holló, amelyik egy ilyen nagy rezes orrtól meg ne ijedne. Higgye el... ugyan hamarosan meg is látja majd... több hasznát hajt az én komornyikom, vagyis az apródom, Lutin, az a könnyűvérű legényke, mint akár húsz ilyen emlékszobra a Douglas-háborúknak,<sup>57</sup> mikor a harcoló felek levágták egymást csak azért, hogy tán tizenkét skót pennyt kikaparjanak a hulla zsebéből. Hitemre, kárpótlásul most annyi avas szalonnát megesznek, annyi állott sört megisznak, mintha hordó volna a hasuk helyében. De figyeljen csak, mindjárt ebédhez szólít a harang, kondult is egyet rekedten, mintha köszöriúlné a torkát. Ez is csak régi idők lármás maradványa ám, amely egykettő a Temze fenekére kerül, ha én lennék itt az úr. Mi az ördögnek kell tudnia minden parasztnak és kézművesnek, aki csak a Stranden lakik, hogy Huntinglen gróf most ül ebédhez? Hanem apám felénk néz, nem késhejtük le a jöjjeljezust, ha nem akarjuk, hogy nyakunkba szakadjon a teremtuccse... bocsássa meg ezt a tréfát, őfelségét bizonyára megnevettené. Boldog-boldog-talan ott ül az asztal körül, és azt is restelltem, hogy ön, aki bizonyára megszokta a külföldi konyhát, most majd szembe találja magát ezekkel a nagy, zsíros kappanokkal, hegynyi marhasültekkel, tengernagy tál húslevesekkel... esküszöm, azt fogja hinni, hogy északi felvidékünk hegyeit és tavait látja, de sebj, holnap majd takarosabb ebédre hívom meg. Hol van a szállása? Elmegyek önért. Kalauzolnom kell ebben az emberlakta vadonban, mert vezető és térkép nélkül bizony nem találna el bizonyos elvarázsolt tündér-tájakra. Hol van a szállása?

- Találkozhatunk a Szent Pál-székesegyház előtt - szólta Nigel ugyancsak zavartan -, amikor önnek alkalmas.

- Úgy, hát titokban akar maradni - szólta az ifjú lord -; ne féljen, nem leszek terhére. De már előttünk is van ez az éléstárta való hús, szárnyas és hal. Csoda, hogy össze nem rogy alatta a tölgyfa asztal.

Csakugyan, beszélgetés közben megérkeztek a kastély ebédlőjébe, ahol az asztal nagy bőséggel meg volt rakva mindenféle jóval, és annyian ültek körülötte, hogy nagy számuk részben jogossá tette a nemes ifjú gúnyolódását. A társaságban jelen volt a házi káplán, valamint Sir Mungo Malagrowth is. Az utóbbi bókolt Lord Glenvarlochnak, mondván, hogy megjelenése nagy hatást tett az udvarnál. - Azt hitte volna az ember, hogy a viszály almáját hozta a zsebében, vagy hogy ön az a tüzes üszök, melyet Althea elhajított, mégpedig ezúttal egyenest egy hordó puskaporba; akkora volt a láрма, mondhatom, süketre kiabálta magát lordságod miatt a király, a herceg, a trónörökös, meg még a többi udvari nép is, akik pedig korábban azt se tudták, hogy ilyen nevű ember jár-ke a föld színén.

- Egyék, Sir Mungo - mondta a gróf -, kihűl az étele, ha ennyit beszél.

- Igaz is, ahho nem sok köll, uram - szólta a lovag -, lordságod ebédje nemigen égeti meg az ember száját, öregszenek a szolgák, uram, akárcsak mi magunk, osztá meg messze is van a konyha jaz ebédlőtü.

Sir Mungo egyelőre meglegedett gúnyos szellemének ezen apróbb sziporkáztatásával, egészen addig, míg ki nem hordták a tányérokat. Akkor szemét Lord Dalgarno szép új selyem-

---

<sup>57</sup> Azt a kegyetlen polgárháborút nevezték így, amelyet VI. Jakab király kiskorúsága idején a skót főurak egymás ellen vívtak; mégpedig a híres James Douglasról, Morton grófjáról, aki a harcokban fontos szerepet játszott. Az ellenfelek ez idő tájt irtalom nélkül kivégeztek minden hadifoglyot. *(Walter Scott jegyzete)*

kabátjára szögezte, s dicsérni kezdte a takarékoságát, tette magát, mintha azt hinné, hogy ugyanaz a kabát, amelyet apja Edinburghben viselt a spanyol követ ottjártakor. Lord Dalgarno sokkal inkább nagyvilági ifjonc volt, semhogy ezzel zavarba lehetett volna hozni, nyugodtan törte tovább a mogyorót, miközben Sir Mungónak megfelelt, mondván, igaz, hogy a kabát bizonyos tekintetben az apjáé, mivel több, mint valószínű, hogy ötven fontot fog érte fizetni egy-két nap múlva. Sir Mungo szokott módján nyomban közölte ezt a hasznos értesülését a gróffal, és megjegyezte, hogy a fia jobb alkusz nála, mert olyan díszes kabátot visel, mint az apja, mikor a spanyol követ Holyroodban járt, s nem is került neki többbe, mint ötven skót fontjába. - Nem épp bolond vétel, uram - mondta.

- Ötven angol fontba, engedelmével, Sir Mungo - válaszolta csendesen a gróf -; és bolond vétel mind a három időben. Dalgarno bolond volt, hogy megvette, én bolond leszek, mert kifizetem, ön pedig, Sir Mungo, bocsásson meg, bolond *in praesenti*,<sup>58</sup> mivel olyasmiről fecseg, amihez semmi köze.

A gróf ezután a vendéglátás komolyabb teendőire fordította figyelmét, és oly bőséggel kínálta körül a bort, hogy a társaságnak hangos jókedve kerekedett, mely már-már azzal fenyegetett, hogy túllépik a mértékletesség megszabott határait, mikor is a vidámság egyszerre félbeszakadt, mert bejelentették, hogy az írnok elkészítette az iratokat, és nyomban alá kell írni őket.

George Heriot úgy vélekedett, hogy a hivatalos írás mellé nem illik a borospohár, és felállt az asztal mellől. A gróf megkérdezte az írnokot, tettek-e elébe egy tál ételt, meg egy pohár bort az előszobába, mire az alázattal azt válaszolta, Isten óvja attól, hogy akár egy falatot is egyék, vagy egy cseppet is igyék, mielőtt teljesítette volna ölordtsága parancsát.

- Enned kell, anélkül nem engedlek el - szólt Huntinglen -, és kipróbáljuk azt is, nem visz-e valami kis színt az orcádba egy pohár jó borocska. Házam szégyene lenne, ha olyan halovány kísértetként mennél el, ahogyan ideérkeztél. Dalgarno, gondoskodj felőle, a becsületünk forog kockán.

Lord Dalgarno a konyhára ment, és megparancsolta, hogy az embert tartsák jól étellel-itallal. Lord Glenvarloch pedig, valamint a polgár, szépen aláírt és kicserélt két okiratot, s ezzel lezárták az ügyletet, melyből az, akit legfőképp érintett, ugyan édeskeveset értett meg, csupán annyit, hogy a teendők lebonyolítása hűséges és ügybuzgó barátjára marad, aki vállalta, hogy előkeríti a birtok visszavásárlásához szükséges pénzt, s a kikötött összeget, melyért a föld zálogban áll, augusztus első napján, déli tizenkét órakor, az edinburghi Szent Egyed-nagytemplomban, Murray kormányzó gróf síremlékénél fogják megfizetni.<sup>59</sup>

Miután ezt az üzleti ügyet elintézték, a vén gróf mindenáron marasztalni igyekezett őket, hogy folytassák az evés-ivást; de a polgár, arra hivatkozván, hogy ilyen fontos iratokkal a zsebében nem lakmározhatik, továbbá hogy az ügyei másnap reggel már jókor munkára szólítják, nemcsak a maga nevében mondott nemet, hanem Lord Glenvarlochot is magával vitte a bárkáján, pedig az ifjú talán szívesebben engedett volna a házigazda unszolásának.

Amint csónakra ültek, és újra kint jártak a folyón, Heriot komoly tekintettel visszanézett a kastélyra, ahol az imént vendégeskedtek, és így szólt: - Íme, itt láthatja egymás mellett a régit és az újat. Az apa olyan, mint egy régi nemes pallos, csak félretették, nem használják, kikezd-

---

<sup>58</sup> Jelenidőben.

<sup>59</sup> Azokban a régi, akkurátus időkben minden szerződésbe belefoglalták azt is, hogy hol kell a pénzt kifizetni; és gróf Murray kormányzó síremléke a Szent Egyed-templomban gyakran szerepelt ilyen okmányokon, mint e célra kijelölt hely. (*Walter Scott jegyzete*)

te hát a rozsdá; a fia, mint az új divatú tör, díszes markolatú, szépen aranyozott, divatos formájú, de csak idővel fog kitudódni, hogy az acélja is van-e annyira éles, amennyire a külseje ékes. Mint a család régi barátja, kívánom, s Isten adja, hogy úgy is legyen.

Ezután egyikük sem szólt már semmi fontosat, egészen addig, míg ki nem kötöttek a Szent Pál-kikötőben, ott aztán Lord Glenvarloch búcsút vett kedves barátjától, és szállására tért, ahol is a szolgája, Richie, akit ugyancsak fellelkesített az eseménydús nap meg a szíves vendéglátás, amellyel Lord Huntinglen háznépe fogadta, áradozó szavakkal számolt be a történetekről a pirospozsgás Nelly asszonyságnak, s a derék hölgy vele örült azon, hogy amint Richie mondta, végre rájuk ragyogott a szerencse csillaga.

## Tizenegyedik fejezet

*Nem érted még az új időt s a módit.  
A bűnök itt úgy tűnnek, mint erények;  
Meg nem mondod, melyik mi - nincs különbség:  
Egy gúnyát hordanak, egy tálból esznek,  
Egy ágyban alszanak, együtt kocsiznak,  
Leginkább négylovas hintón, a legjobb  
Hírű hölgyekkel és urakkal.*

(BEN JONSON)

Másnap reggel, amikor Nigel befejezte a reggelijét, és éppen azon kezdett gondolkodni, hogy miként üsse el a napját, valami mozgolódást hallott a lépcső felől, majd rögtön belépett Nelly asszonyság, skarlátvörös arccal, s nagy nehezen tudta csak kinyögni: - Uram, egy ifjú nemes van itt, nagy úr, úgy bizony - tette hozzá, s ajkát megsimította az ujjával -, különben aligha lenne ilyen merész... uram, egy ifjú nemes úr, és önt keresi!

És vidáman, könnyedén, zavartalanul már be is lépett a kis szobába Lord Dalgarno, nyilvánvalóan úgy örülve új barátja látásán, mintha annak palotában volna szállása. Nigel viszont (mivel az ifjú embereknel könnyen bekövetkezik az ilyesmi) annál inkább zavarban volt, és szégyellte magát, hogy a fényes lovag így rátör ebben a kis kamrában, amely attól, hogy az előkelő, díszes öltözetű gavallér belépett, a bérlő szemében még alacsonyabbnak, szűkebbnek, sötétebbnek, parasztosabbnak tűnt, mint valaha. Épp mentegetőzni akart miatta, de Lord Dalgarno nem engedte szóhoz jutni.

- Egy szót se szóljon - mondta -, egy árva szót se... tudom már, miért épp itt horgonyzott le... de ne féljen, tudok én titkot tartani... ilyen csinos gazdasszonyért beérné az ember még ennél rosszabb szállással is.

- Szavamra... becsületesemre - szólt Lord Glenvarloch.

- Ó, igazán, egy szót se többet erről - mondta Lord Dalgarno -, nem vagyok fecsegő, attól meg ne tartson, hogy az útjába állok; van az erdőnek, hála az égnek, elég vadja, én is leteríthetem benne a magam subáját.

Szavait olyan súllyal mondta, és a magyarázat, melyet adott, látszólag olyan elfogadhatónak minősítette Lord Glenvarloch feltételezett szerelmi viszonyát, hogy Nigel feladta a harcot, s talán (mert néha ilyen gyenge az ember) kevésbé is szégyellte a vétkét, amellyel gyanúba fogták, mint itt-tartózkodásának valódi okát, a szegénységet; témát váltott hát, s szegény Nelly asszonyság jóhírét meg saját magáét prédául vetette az ifjú udvaronc illetlen fantáziájának.

Kissé habozva étellel-itallal kínálta a vendéget. Lord Dalgarno azt mondta, hogy már régen megreggelizett, de mivel épp teniszezett az imént, szívesen meginna egy pohárral a csinos gazdasszony söréből. No, azt egykettőre hozták, kínálták. Lord Dalgarno meg is itta. Mivel a háziasszony természetesen maga hozta a sört, Lord Dalgarno kihasználta ezt az alkalmat arra, hogy még egyszer alaposan szemügyre vegye, majd finoman bólintva Lord Glenvarloch felé, ünnepélyesen a hölgy élete párjára köszöntötte a poharat. Nelly asszonyság azt sem tudta, hogy köszönje a megtiszteltetést, kezével megsimította a kötényt, azt mondta, hogy „nagy megbecsülésben részesítik John uramat ölordsaigaik, de igazán, nincs az egész utcában még



egy ilyen jámbor ember, aki úgy gondját viselné a családjának, mint ő, sőt talán még a Szent Pál is sem akadna párja”.

Alighanem folytatta volna mondókáját egészen a sokat emlegetett nagy korkülönbségig, mint ami egyedül zavarja házi boldogságát, de az úri lakónak már eddig is éppen elege volt barátja vidám gúnyolódásából, úgyhogy szokásától eltérően jelt adott a gazdasszonynak, hogy hagyja el a szobát.

Lord Dalgarno utánanézett, majd Glenvarlochra tekintett, s fejét ingatva idézte a jól ismert sorokat:

Uram, vigyázz, hogy féltékeny ne légy!  
A zöld szemű szörny csak kacag az étken,  
Amelyből él.<sup>60</sup>

- No de - szólt hangnemet váltva -, nem is tudom, miért zaklatom, hiszen elég sok bolondságot művelek magam is... jobban tenném, ha inkább elnézését kérném, hogy idejöttem, és megmondanám, miért kerestem fel.

Így szólván, odament egy székhöz, s Lord Glenvarlochnak is keze ügyébe állított egyet, amaz zavartan igyekezett megelőzni udvariasságát, de hasztalan, azután Lord Dalgarno könnyed, bizalmas hangon így folytatta beszédét:

- Szomszéd földbirtokosok vagyunk, uram, s lám, csak most mutattak be minket egymásnak. Elégge ismerem ahhoz azt a drága északot, hogy tudjam, a skót szomszédok vagy szívbeli jó barátai, vagy ellenségei egymásnak, vagy kéz a kézben járnak, vagy kard kard ellen szemben állnak egymással; én inkább a kéz a kézben járást választanám, ha csak lordságodnak nincs ellene kifogása.

- Ó, lordom, hogy utasíthatnám el a barátságát - kiáltott fel Lord Glenvarloch -, melyet ily egyszerűen, nyíltan ajánl fel, még ha elfelejteném is, hogy az édesapja apám helyett apám?

- Megszorította Lord Dalgarno feléje nyújtott kezét, majd így szólt: - Csak egyszer jártam még az udvarnál, de azt hiszem, nem vesztegettem az időmet, egy jó barátot és egy halálos ellenséget máris szereztem.

- Barátja köszöni az őszinte kedvességet - válaszolta Lord Dalgarno -, hanem, kedves Lord Glenvarloch... vagy hát, mivel azt hiszem, nem kell egymást hidegen-ridegen, cím és rang szerint szólítanunk... mi a keresztnéve?

- Nigel - válaszolta Lord Glenvarloch.

- Hadd szólítsalak hát Nigelnak, és te is szólíts Malcomnak - mondta a látogató -; lordnak szólítsanak bennünket a parasztok. Hanem, amit kérdezni akartam: ki az, akit ellenségednek tartasz?

- Maga a nagy, mindenható kegyenc, Buckingham herceg.

- Ugyan! Ez képzelgés. Honnét támadt ez a gondolatod? - kérdezte Dalgarno.

- Ő maga mondta - felelt Glenvarloch -, és őszinte, becsületes dolog volt, hogy legalább megmondta.

- Nem ismered őt - szólt a barátja -; a herceg lelkében száz heves, büszke indulat forrong, és mint a nemes mén, bármily kis akadály kerül is útjába, mindjárt türelmetlenül felágaskodik és

---

<sup>60</sup> Shakespeare: *Othello*. Kardos László fordítása.

toporzékol. De amit felindulásában mond, azért nem gondolja komolyan. Nekem, hála az égnek, nagyobb befolyásom van rá, mint bárkinek a környezetéből; jöjj velem, látogassuk meg együtt, s tapasztalhatod majd, milyen barátságosan fogad.

- Lordom, amint mondtam - szólt Glenvarloch keményen, sőt némi göggel -, Buckingham herceg, bár én soha meg nem sértettem, ellenségemnek vallotta magát az egész udvar színe előtt, így hát nem mehetek hozzá, míg szavát vissza nem vonja, éspedig ugyanolyan nyilvánosan, ahogy kimondta.

- Más esetben helyes volna így cselekedni - szólt Lord Dalgarno -, de ezúttal nem. Az udvar egén Buckingham uralkodik az emelkedő csillagzatokon; hogy a kérvényezőt jó- vagy balsors kíséri-e, az az ő pártfogásától vagy ellenvéleményétől függ. Jusson eszedbe Phaedrus, mondaná a király,

*Arripiens geminas, ripis cedentibus, ollas...*<sup>61</sup>

és így tovább. Te vagy az agyagkorsó, vigyázz, nehogy összekoccanj a vaskorsóval.

- Az agyagkorsó - szólt Glenvarloch - kerülni fogja az összekoccanást, mégpedig úgy, hogy a sodrásból inkább kihúzódik a partra. Úgy értem, nem megyek többé a királyi udvarba.

- Azt nem lehet, meg kell jelenned az udvarnál, többször is, különben nemigen jut előre a dolog Skóciában sem, mert pártfogás, sőt segítség szükséges ahhoz, hogy érvényt szerezzen a királyi parancsnak, melynek birtokába jutottál. No de erről még beszélhetünk, hanem, kedves Nigel barátom, nem csodálkozol azon, hogy ilyen korán rád törtem?

- Meglepett, hogy rám találtál, ezen az eldugott helyen - szólt Lord Glenvarloch.

- Jaj, hát az apródomnak, Lutinnak, valóságos ördöge van, úgy fel tud kutatni minden rejtek-helyet - válaszolta Lord Dalgarno -; csak annyit mondok, „szellem, tudni akarom, hol lakik ez vagy amaz”, s ő menten odavisz, mintha varázshatalma lenne.

- Remélem, nem áll odakinn az utcán, lordom - szólt Nigel -; mindjárt utánaküldöm a szolgámat, hogy hívja be.

- Ó, ne aggódj - szólt Lord Dalgarno -, azóta már biztosan elnyert egy marokra való rézgarast a környék legpiszkosabb csavargóitól, ha csak hirtelen meg nem változtatta a szokását.

- Nem tartasz attól - szólt Glenvarloch -, hogy az efféle társaság rossz irányban befolyásolja az erkölceit?

- No, a társai jobban teszik, ha a maguk erkölceire vigyáznak - felelte Lord Dalgarno hűvösen -, mert valódi ördögökből kell lennie annak a társaságnak, amely Lutint több rosszra taníthatja, mint amennyit tőle tanul; az isteneknek hála, korához képest alaposan ismerős minden rendű és rangú gonoszkodásban. Így aztán nem kell aggódnom érte, mert semmi sem javíthat erkölcein, de nem is ronthat rajtuk.

- Nem tudom, vajon hogy adsz erről számot a fiú szüleinek - szólt Nigel.

- Nem tudom, vajon hol lelhetném a szüleit - válaszolta Nigel új barátja -, hogy számot adjak nekik.

- Tehát árva - szólt Lord Nigel -, de azért biztosan rangos emberek fia, ha lordságod apródja lehetett.

---

<sup>61</sup> Messze sodorva a két korsó, odahagyja a partot.

- Hogyne, nagyon magas rangúak, amilyen magas csak az akasztófa lehet - válaszolta Lord Dalgarno változatlanul egykedvű hangon. - Mind a kettőt felakasztották; ennél többet aztán nem is tudtak róluk a cigányok, akikről öt éve pénzen vettem a fiút... Látom, ezen nagyon meglepődtél. De hát csak jobb ez a fiú, mint egy álmatag, önhitt, sápadt képű köznemesi sarjadék, akivel szemben a régi elképzelés szerint a tanító urat kellene játszanom, azzal törődni, hogy kezét-arcát megmossa, elmondja az imádságait, megtanulja az „alapfogalmakat”, kerülje a csúnya szavakat, kikefélje a kalapját, s a jó ruháját csak vasárnap vegye fel... csak jobb ez az én inasom, mint az afféle teddide-teddoda jófiú.

Fütyentett egy éleset, hangosat, s az apród, akiről beszélt, oly hirtelen megjelent az ajtóban, mint egy engedelmes szellem. Magassága szerint tizenöt évesnek látszott, de arca két-három esztendővel öregebbnek mutatta; csinos alakja volt és díszes öltözete; hosszúkás, bronzszínű ábrázata cigány eredetre vallott, csakúgy mint ragyogó fekete szeme, melynek sötét pillantásával szinte keresztülszúrta, akire csak ránézett.

- Íme, itt áll - szólt Lord Dalgarno -; otthon van mindenütt, azonnal végrehajtja minden parancsodat, jót, rosszat, közömböst egyaránt, páratlan a maga nemében, gátlástalan, tolvaj és hazug csirkefogó.

- Amely tulajdonságaim - szólt az apród zavartalanul -, együtt és külön-külön, mind használhatónak bizonyultak már lordságod szolgálatában.

- Eridj, sátánfajzat! - szólt a gazdája. - Tűnj a szemem elől! ki innét, vagy fültövön suhinalak ezzel a varázspálcával. - A fiú megfordult, s eltűnt éppoly hamar és zajtalanul, mint ahogy előállt. - Láthatod, a szolgálaim megválogatásában csak annyi tekintettel vagyok a nemes származásúakra, hogy nem veszem igénybe a szolgálatukat... ez az akasztófavirág magában elég volna megrontani egy egész előszobára való apródot, ha mind császártól, királytól eredtek is.<sup>62</sup>

- Nehéz elgondolni, lordom, hogy nemes létedre hogyan vehetted igénybe oly valakinek a szolgálatát, mint ez a te lidérced - mondta Nigel -, bizonyára csak tréfálkozol a tapasztalatlanságomon.

- Idővel megtapasztalhatod, kedves Nigel barátom, mennyiben tréfálok, mennyiben nem - válaszolta Dalgarno -, de most azt javaslom, használjuk ki a dagályt, és csónakázzunk egyet fölfelé a folyón, s azután meg kérlek, tarts velem ebédre.

A terv szórakoztató időtöltésnek ígérkezett, Nigel beleegyezett hát, s új barátjával együtt, Lutin és Moniplies kíséretében, kik egymás mellett úgy festettek, mint egy majom meg egy medve, felszálltak Lord Dalgarno könnyű csónakjára, amely készen várakozott rájuk, a négy evezőssel, akik a lord címerét viselték karjukon. A folyó felett tiszta és friss volt a levegő, és Lord Dalgarno élénk csevegése csak még érdekesebbé tette a rövid víziutat. Egytől egyig meg tudta nevezni a különféle középületeket, s a nemesek palotáit, amelyek előtt a Temzén felfelé hajózva elhaladtak, és beszámolóját rengeteg adomával, politikai célzással és személyes természetű pletykával fűszerezte, s ha nem is volt különösképpen elmés, legalábbis a divatos stílust használta, amely mindenkor, az idő tájt éppúgy, mint manapság, bőségesen kárpótolja az embereket az eredetiség hiányáért.

Nigelnek egészen új volt Lord Dalgarno modora, meg az az egész világ is, amely szavai nyomán elébe tárult; nem csoda hát, hogy természetes jóérzése és fennkölt gondolkodása ellenére minden ellenállás nélkül tűrte, amit nem lett volna szabad túrníe, mármint, hogy útitársa kioktató hangon rákényszerítse alsóbbrendű nézeteit. Valóban nehéz lett volna vele

---

<sup>62</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: XI. Apródok a tizenhetedik században.

szemben megállni a sarat. Dalgarno könnyed csevegésével szemben, amelyről sohasem lehetett tudni, hogy tréfa-e vagy komoly szó, nevetségesnek és kicsinyesnek tűnt volna, ha konokul hangoztatja erkölcsi elveit; így aztán Nigel azzal próbálkozott, hogy hasonló játékos érveléssel támadja barátja tételeit, de igyekezete minduntalan félresikerült, s csak az derült ki az egész versengésből, hogy az effajta vidám szószaporításban az udvaronc jócskán felülmúlja őt. S azt is meg kell vallanunk, hogy jóllehet Lord Glenvarloch magában idegenkedett attól, amit hallott, mégis, mivel tapasztalatlan volt a társasági életben, azt gondolta, talán mindez így illik, és társának beszéde, viselkedése nem ébresztett benne gyanút, noha jobban tette volna, ha kissé éberebben figyel, kivel van dolga.

Lord Dalgarno persze vigyázott arra is, hogy új hívét el ne riassa magától, s ezért túlságosan nem ragaszkodott semmi olyan kijelentéshez, amelyről észrevette, hogy barátja semmiképp sem egyeztetheti össze elveivel és szokásaival; s oly bűvészügyességet mutatott abban, hogy a tréfát komoly szóval, a komoly szót tréfával álcázza, hogy Nigel semelyik állításáról sem tudhatta, valóban úgy gondolja-e, vagy épp ellenkezőleg, mértéktelen gúnyolódó kedve bújik meg mögötte. Amikor pedig egy-egy alkalommal a lelkesedés és a becsület hangja csendült ki a szavából, úgy tűnt, mintha valamely nemes cél érdekében Lord Dalgarno nagy tettekre is képes volna, s a kritikus helyzetben bebizonyítaná, hogy igazában nem az az udvari lézengő és könnyűvérű élvezethajhász, akinek álarcát viseli.

Amikor visszafordultak, és lefelé mentek a folyón, Lord Glenvarloch egyszer csak észrevette, hogy túlhaladtak Lord Huntinglen kastélyán, s figyelmeztette rá Lord Dalgarnót, mondván, azt hitte, hogy ott fognak ebédelni. - Ó, dehogy - szólt az ifjú nemes -; igazán kegyetlenség lenne, ha ma is félig sült marhahússal és fűszeres borral akarnálak traktálni. Biztosíthatlak, sokkal jobbat tartogatok mindkettőnk számára, minthogy újfent végigüljünk egy afféle szkíta dáridót. Különbözik ma apám sem odahaza ebédel, hanem a vén Northampton grófnál, a hamis jóslatok egykor híressé vált leleplezőjénél, Lord Henry Howardnál.<sup>63</sup>

- S nem akarsz vele tartani? - kérdezte Nigel.

- Ugyan minek? - szólt Lord Dalgarno. - Hogy hallgassam a bölcs lordot, amint elavult politikai elveit fejtegeti rossz latinsággal? Mert latinul beszél a vén róka, de csapnivalóan rosszul, csak hogy alkalmat adjon Anglia tudós királyának nyelvtani hibái javíthatására. Ó, az lenne csak a jó multság!

- Csak arra gondoltam - szólt Lord Nigel -, hogy fiúi tiszteletből talán szolgálatára akarnál lenni atyád uradnak.

- Atyám uram körül épp elég mundéros lebzsel - válaszolta Lord Dalgarno -; elkísérik azok mindenhová, s könnyen lemond az afféle szabad madár társaságáról, amilyen én vagyok. A borospoharat maga is szájához tudja emelni, ha pedig atyai feje kótyagossá válik, megint csak akad elég szolga, aki a nagyságos lordot nagyságos ágyikójáig elkísérje. No, ne meredj így rám, kedves Nigel barátom, mintha rögtön elsüllyedne a csónakunk káromló beszédem súlya alatt. Szeretem apámat, szívből szeretem, és tisztelem is, pedig kevés ember akad a földtekén, akit én tisztetek, valóban, nála derekabb trójai nem övezte még fel magát borszíjas pallossal. De mit tehetnék? Ő a régi világé, én pedig az újé vagyok egészen. Neki is megvannak a rigolyái, nekem is a magaméi, s minél kevesebbet látjuk egymás apró-cseprő hibáit, annál inkább becsüljük és tiszteletben tartjuk egymást, igen, azt hiszem, ez a leghelyesebb kifejezés: tiszteletben tartjuk! Ha nem vagyunk együtt, mindegyikünk szabadon, természete szerint

---

<sup>63</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: XII. Lord Henry Howard.

viselkedik, azonban ha egymáshoz lennének láncolva, abból nem kerekednék ki más, mint vagy egy vén képmutató, vagy egy fiatal képmutató, vagy tán mindkettő együtt.

Míg ezeket mondta, a csónak befutott a Blackfriars-kikötőbe. Lord Dalgarno partra ugrott, köpenyét levetette, kardját lecsatolta, mindkettőt apródjának karjára hajította, és társának is azt ajánlotta, hogy kövesse példáját. - Most egy sereg divatfi közé megyünk - szólt -, és ha így beburkolva állítunk be, olyannak tűnünk, mint a viharvert spanyol dón, aki azért csavarja szorosan maga köré köpenyét, hogy elrejtse kabátja fogyatékságait.

- Megkövetem, uram, de én már sok böcsületes embert ismertem, aki azon kintelen vót úttelni - szólt Richie Moniplies, aki már régóta figyelte a beszélgetést, várva, hogy mikor szólhat bele, s most valószínűleg az jutott eszébe, hogy nem is olyan rég ő maga is az említett helyzetben leledzett.

Lord Dalgarno rábámult, mintha csodálkoznék azon, amit mondott, majd gyorsan, határozottan így felelt: - Barátocskám, sok mindenfélét ismerhetsz is, tudhatsz is, hanem egyet nem tanultál meg, ami pedig uradat leginkább érinti, nevezetesen: hogy hogyan tartsd a köpenyét olyanformán, hogy az arany csipkés szegély s a cobolyprém bélés jól érvényesülhessen. Nézd csak, hogyan tartja Lutin a kardomat, a köpeny félig arra van rávetve, de azért a domborművű hüvely meg kardom ezüsttel kivert markolata is kilátszik alóla. - Nigel, add oda neki a kardodat, hadd gyakorolja magát ebben a nélkülözhetetlen tudományban.

- Nem tudom, okos dolog-e így járni, egészen fegyvertelenül - szólt Nigel, kardját lecsatolva és Richie-nek nyújtva.

- Ugyan miért? - kérdezte társa. - Talán bizony Vén Füstösben érzed magad, ahogy apám szokta emlegetni a skót fővárost? Ott talán még szokásban van a személyes gyűlölködés meg a pártoskodás, amelytől feltűzelve oly ádázul fenekednek egymásra az emberek, hogy míg egy előkelő személy végigmegy a város főutcáján, háromszor is otthagyhathja a fogát.<sup>64</sup> Itt azonban, kedves barátom, szigorúan tiltják az utcai viaskodást. Ha valaki kardot ránt a másikra, a kemény nyakú polgárok azon nyomban ellátják a baját; híres jelszavuk lévén: botra! botra!

- Az ám, fene komoly jelszó - mondta Richie -; még most is érzi a kobakom.

- A gazdád helyében - szólt Lord Dalgarno -, én már laposra vertem volna a „kobakodat”, ahogy nevezed, hogyha belekotnyeleskedsz a beszélgetésbe olyankor, mikor nem kérdeznek.

Richie dűnnyögött valamit válaszul, amit nem lehetett megérteni, de hallgatott az intő szóra, és hátramaradt gazdája mögött, úgyhogy Lutin mellé került, aki arra használta ki ezt az alkalmat, hogy amikor csak tehetett (amikor Richie nem nézett oda) megneveztette a járókelőket a skót legény peckes, merev járásának és gögös, keserves ábrázatának mímelésével.

- Most pedig, kedves Malcolm - szólt Nigel -, kérlek áruld el, merre tartunk, és hol ebédelünk ma... tán a te külön szállásodon?

- Ó, igen, a szállásomon - válaszolta Lord Dalgarno -, az én szállásomon, amely a tiéd is, és rajtunk kívül még vagy húsz divatfinak szállása, ahol jobb ételt, jobb bort kapunk, és jobb a kiszolgálás, mint ha mindannyian beleadnánk az erőnket, hogy egy ebédet összeüssünk. London leghíresebb vendégfogadójába megyünk.

- Vagyis közönséges nyelven szólva, egy kocsmába, azaz csárdába - szólt Nigel.

- Ó, együgyűség netovábbja, kocsmába vagy csárdába! Kedves barátom! - kiáltotta Lord Dalgarno. - Isten ments, olyan helyen csak zsíros polgárok üldögélnek pipájuk és pohár sörük

---

<sup>64</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: XIII. Utcai csetepaték.

mellett, hitvány zugprókátorok várnak gyanútlan áldozataikra, jurátusok pufogatják fejüknél is üresebb tréfáikat, és kismemesek isszák a rossz bort, amely úgy fel van hígítva, hogy előbb lesznek tőle vízkórosok, mint részegek. A vendégfogadó Bacchusnak és Comusnak újfajta szentélye, amelyben a legelőkelőbb divatfik találkoznak korunk legkitűnőbb, legeredetibb szellemeivel, ahol a bor valódi lelke a világ legjobb szőlőinek, kifinomult, mint a költői génusz s régi és tüzes, mint az arisztokrata vér. S a konyha is messze fölülmúlja azt, amit durva hazai szokásaink nyújtanak. Nyersanyaga a szárazföld és a tenger minden ingyensége, és hét nagyszerű szakács töri rajta éjjel-nappal a fejét, hogy a finom falatok jó ízét kiemelve, sőt, ha lehet fokozza.

- Elfogadom, barátom, de e dicshimnuszról továbbra sem érthetek mást, mint hogy egy ritka jó kocsmába megyünk, ahol csinos időtöltésben lesz részünk, amiért alighanem megfelelő-képp csinos számlát is kapunk.

- Számlát! - kiáltott fel Lord Dalgarno ugyanolyan megrökönyödve, mint az imént. - Micsoda parasztos kifejezés! Valóságos szentségtörés Monsieur le Chevalier de Beaujeu-t, Párizs gyöngyét, Gascogne Virágát... akinek olyan szimata van, hogy szagáról meg tudja mondani, hány éves a bor, aki görebben desztillálja a mártásait, Lully filozófiája alapján... aki oly hihetetlen tapintattal szeli a húst, hogy földesúr, nemes lovag, mindenki pontosan annyi részt kap a fácánból, amennyi megilleti, barátom, aki úgy oszt el egy töltött foglyot tizenkét-felé, hogy senki egy szemernyivel, egy drachma huszadrészével sem kap többet a másikánál... öt holmi számlákkal együtt emlegetni! Nem tudod tán? Ő a Kidobós, a Hazárd, a Dupla-vagy-semmi, a Penneek, a Verquire és egyebek minden titkának tudója... méghogy ő, Beaujeu, a kártya királya, a kockavetés hercege, ő nyújtana nekünk számlát, akár egy zöld kötényes, veres orrú, közönséges csapos! Kedves Nigelom, sejtelnéd sincs, milyen szót ejtettél ki, s kívül kapcsolatban! Egyetlen mentséged erre a vétekre, hogy nem ismered őt; bár így sem tartom megbocsáthatónak, mert önmagában is bűn nem ismerni Beaujeu-t, ha valaki csak egy napja tartózkodik is Londonban. Hanem hát egy pillanat, s már meg is ismered, és így megtanulod majd, micsoda szörnyű sértés, amit az imént kiejtettél a szádon.

- De hát áruld el most már - szólt Nigel -, csak nem a maga költségén szolgál mindeme jókkal a nagyérdemű gavallér?

- Dehogyan - válaszolta Lord Dalgarno -, van köztünk bizonyos szertartás, amelybe a lovag barátai és régi ismerősei mind be vannak avatva, s amely egyébiránt téged még nem kell hogy érdekeljen. Amint őfelsége mondaná, a tisztelet jeléül kell valamiképp adózni... azazhogy Beaujeu és vendégei közt kölcsönös udvariassági viszony áll fenn. A lovag ingyen vendégül látja híveit étellel, borral, ahányszor csak kedvük támad déltájban látogatni el hozzá, amazok pedig, mintegy hálából, Jakab királynak egy-egy aranyképével ajándékozzák meg a házigazdát. Ehhez azt is tudni kell, hogy Comuson és Bacchuson kívül Fortuna istennőt, minden evilági dolgok fejedelemasszonyát is tisztelik e háznál, és Beaujeu, lévén az istennő főpapja, joggal tesz szert jelentékeny haszonra az áldozatból.

- Más szóval - mondotta Glenvarloch -, ez az ember játékbartlangot tart fenn.

- No igen, szerencsejátékokat játszhatunk nála - szólt Lord Dalgarno -, amit egyébként, ha kedvünk támad, megtehetünk a magunk lakásán is, sőt, emlékszem, hogy egyszer az öreg Tom Tally fogadásból a Szent Pál-székesegyházban vívott kártyacsatát egy bizonyos Quize le Va nevű franciával, reggeli istentisztelet alatt: ködös reggel volt, a pap félig aludt, s rajtuk kívül nem volt más a templomban, csak egy vak vénasszony, így aztán nem kapták rajta őket.

- Elhiszem, Malcolm - szólt komolyan az ifjú lord -, de én mégsem ebédelhetek veled a mondott vendégfogadóban.

- Az ég szerelmére, lordom, miért vonod vissza adott szavadat? - kérdezte Lord Dalgarno.
- Nem akarnék szószegő lenni, Malcolm, de sok évvel ezelőtt megígértem apámnak, hogy soha játékbarlang ajtaján be nem lépek.
- Mondtam már, hogy ez nem játékbarlang - szólt Dalgarno -; egyszerű vendéglő, semmi más, csupán udvariasabb szokások uralkodnak benne, és jobb társaság gyűlik össze, mint a város többi kocsmájában, s ha néhányan közülük játszanak is, kártyán, kockán, azért még mindannyian nemes emberek, és a játékban is nemesen szórakoznak, nem játszanak nagyobb tétekkel, mint amekkorára telik az erszényükből. Nem ilyen vendéglő lehetett az, amelyikre édesapád azt mondta, hogy ne lépd át a küszöbét, biztosan nem. Így akár arra is megesketetett volna, hogy soha nem lépsz kocsmába, csárdába, sem semmi hasonló nyilvános helyre, hiszen nincs olyan nyilvános étkezőhely, ahol a szemedet meg ne fertőzné egy-egy csomó festett kartonlap látványa, ahol füledet meg ne gyalázná a kis pöttyös elefántcsontkockák zörgése. Csak annyi a különbség, hogy ahová most megyünk, ott történetesen előkelő emberek mulatnak ilyesmivel, míg másutt verekedő fráterekkel és csaló szélhámosokkal akadhatasz össze, akik hamisjátékkal, vagy szájhösködéssel forgatnak ki a pénzedből.
- Nem hiszem, hogy szándékosan vesztemet akarnád - mondta Nigel -; hanem hát apám vallásosságából is, meg azt hiszem, eszes óvatosságából is borzadt minden szerencsejátéktól. Nem tudom, mely jelből, és szeretném azt hinni, tévesen, arra következtetett, hogy erős hajlandóság van bennem a szerencsejátékra, és ezért megesketett olyképpen, ahogy az előbb megvallottam.
- Becsületszavamra - válaszolta Dalgarno - attól, amit most mondtál, egyenesen ragaszkodnom kell hozzá, hogy velem jöjj. Ha bárki óvakodik valamely veszedelemtől, nagyon fontos, hogy megismerje annak horderejét és valódi természetét, s legjobb, ha barátja vezetésével és őrizete alatt ismerkedik meg vele. Mit gondolsz, én talán kockázom? Hidd el nekem, apám tölgyei nem Londonban nőttek, és gyökerük erősen kapaszkodik Pertshire szikláiba; isten őrizze, hogy elgurított kockával próbáljam kidöntögetni őket, bár mondhatom, nem egy példáját láttam, hogy egész erdőnyi fát döntöttek már ki ily módon, mint a tekebábokat. Nem, az ilyesmi a gazdag déliek szórakozása, a szegény skót nemeshez nem illik. Ahová megyünk, vendéglő, s te is, én is, mint ilyent fogjuk igénybe venni. Ha mások azért mennek oda, hogy szerencsejátékkal szórakozzanak, az ő hibájuk, nem a miénk, és nem is a vendéglátóé.
- Nigelt nem elégítette ki ez az érvelés, továbbra is kötötte magát apjának tett ígéretéhez, de végül barátja megneheztelt rá, s igazságtalan, sőt nemtelen gyanakvással vádolta. Lord Glenvarloch semmiképpen sem akarta volna, hogy így megromolják köztük a jóviszony. Az is eszébe jutott, mennyit köszönhet az apa készséges, hathatós segítségének, s hogy így a fiúnak is lekötöleztette, meg hogy Lord Dalgarno milyen nyílt kedvességgel ajánlotta fel neki barátságát. Nem volt rá oka, miért ne hinné el, ha egyszer az ifjú lord szavát adja rá, hogy a vendéglő, ahová ebédelni mennek, másfajta, mint az olyanok, amelyekből apja őt eltiltotta; s végtére is bízott magában, hiszen erősen elhatározta, hogy ellenáll a kísértésnek és semmiféle szerencsejátékba nem bocsátkozik. Így hát békítő hangon közölte Lord Dalgarnóval, hogy mégiscsak vele tart, amire az ifjú udvaronc rózsás kedve azonnal visszatért, s folytatta vendéglátó gazdájuk, Monsieur de Beaujeu bolondos, nagyhangú dicséretét, aminek vége-hossza nem volt, míg csak oda nem értek a vendéglátás egekig magasztalt templomához, amelyben e kitűnő személyiség volt a főpap.

## Tizenkettedik fejezet

*...Ez itt a szín, ahol naponta  
Parádét tart a sok vitéz kakas;  
Borzolja tollát, bőszen kukorékol,  
S egy zabszemért a másikkal verekszik.  
Sok csirke is, pihés, tapasztalatlan,  
Próbálgat gyöngé sarkantyút-taréjt,  
Rikoltozva, mint egy-egy Chantecleer.*

(A MUTATVÁNYOSKERT)

A „vendégfogadó”, bár ez a szó ma nem hangzik különösképp előkelően, Jakab király korában még újdonságnak számított, és olyan divatos volt az akkori fiatalság körében, mint manapság a klubok. Annyi volt a különbség, hogy voltaképp mindenki bemehetett, aki megfelelő díszes ruhát viselt, és nemesnek mondta magát. A vendégek rendszerint együtt ebédeltek a nap egy kitűzött órájában, és a fogadó tulajdonosa mint ceremóniamester elnökölt a gyülekezeti fölött.

Monsieur le Chevalier (mert így hívatta magát) másképpen Saint Priest de Beaujeu, ravasz, keszeg gascogne-i volt, mintegy hatvanéves; hazáját száműzöttként kellett elhagynia, mint mondta, egy becsületbeli ügy miatt, amelyben, szerencsétlenségére, ledőlte ellenfelét, Dél-Franciaország legjobb kardvívóját. Rangigénye külsőleg tollas kalapban, hosszú törben és hímzett, még nem túlságosan kopott taft-öltözékben fejeződött ki, melynek szabása a párizsi udvar szélsőséges divatjához igazodott, és annyi szalag libegett-lobogott rajta, mint egy májusfán: némely becslések szerint legalább ötszáz yardnyi pántlikát viselt magán. Mindamellet, bőséges díszei ellenére is sokan úgy tartották, hogy Monsieur le Chevalier jelleme tökéletesen megfelel jelenlegi hivatalának, sőt egyenest erre teremtődött, olyannyira, hogy egy hajszálnyival magasabb pozíció már sok is lenne neki. De hozzátartozott a hely mulatságaihoz, hogy Monsieur de Beaujeu-t merő tréfából a legmélységesebb hódolattal illessék, és e lehetőséggel Lord Dalgarno, meg a többi előkelő ifjanc jócskán élt is, az egyszerűbb származású, tapasztalatlan suhancok hada pedig gyanútlanul utánozta őket, őszinte tisztelettel adózván a lovagnak. Ez a körülmény megerősítette a gascogne-it természetes szemtelenségében, s így gyakran esett abba a hibába, hogy túllépte a helyzetéből adódó határokat, amiért rendszerint kínos megaláztatással bűnhődött, mert mindannyiszor tudtára adták, kicsoda, és mi illeti.

Amikor Nigel belépett e kiváló személyiség házába, amelyben nemrég még Erzsébet királynő egyik nagy hatalmú udvaronca lakott, ki is úrnője halála után visszavonult vidéki birtokára, ugyancsak elcsodálkozott a fényűző berendezés, meg az egybesereglett sok vendég láttán. Tollak lobogtak, sarkantyú pengett, csipke és aranyos hímzés villogott mindenfelé, és első látszatra valóban igazolást nyert Lord Dalgarno dicshimnusa, mivel úgy tűnt, hogy a társaság valóban csupa előkelő ifjúból áll. Ha azonban pontosabban szemügyre vette volna valaki az egybegyűlteket, már nem tettek volna rá ilyen kedvező benyomást. Némelyiken észre lehetett venni, hogy idegenül érzi magát fényes ruhájában, vagyis hogy minden bizonnyal szokatlan neki a nagy előkelőség. Mások ruháján pedig, bár nagyjából nem volt rajta semmi kivetnivaló, tüzetesebb vizsgálattal nyomára lehetett bukkanni azoknak az apró ravaszkodásoknak, amelyekkel az emberek hiúságukban leplezni igyekeznek pénztárcájuk szűkösségét.



Nigelnek persze nem volt alkalma ilyen alapos megfigyeléseket tenni, mert Lord Dalgarno belépte nagy feltűnést és sürgés-forgást keltett a jelenlevők között, amint nevét szájról szájra továbbadták. Némelyek előrejöttek, hogy jobban láthassák, mások hátraléptek, hogy utat engedjenek neki, a rangjabeliek hozzásiettek, hogy köszöntsék, az alacsonyabb rangúak meg igyekeztek ellesni a ruhája szabását, kezének egy-egy mozdulatát, hogy legközelebb már ők is a hitelesített legújabb divat szerint tudjanak öltözni és viselkedni.

A *genius loci*<sup>65</sup> a Chevalier maga, szintén nem késlekedhetett főrangú vendégének, fogadója díszének üdvözlésében. A körben állók közt átbujkálva, hajlongva sietett előre, ezer finomkodó „*congéés*” és „*chers milors*”<sup>66</sup> kíséretében, s végül, amint Dalgarnóhoz ért, nem győzte bizonygatni, mennyire örül, hogy viszontláthatja. - Remélem, visszahozta a napot, milor, hisz mikor ilyen soká felém sem néz, magával viszi a napot is, a holdat is szegény árva Chevalier feje fölül, úgy ám. Pardieu, azt kell hinnem, a zsebében vitte magával.

- Az alighanem azért történt, mert nem hagyott benne egyebet - válaszolta Lord Dalgarno -; hanem kedves Monsieur le Chevalier, szeretném, ha megismerkedne barátommal és honfitársammal, Lord Glenvarlochhal.

- Ó, Á! *très honoré... Je m'en souviens, oui. J'ai connu autrefois un Milor Kenfarloque en Ecosse.* Igen, én emlékszem reája... *le père de Milor apparemment...*<sup>67</sup> igen-igen jó barátok lettünk, amikor Oly Rootban voltam Monsieur de la Mottetal... sokat teniszeztem is Milor Kenfarloque-kal; L'Abbaie d'Oly Root ottan... *il étoit même plus fort que moi... Ah le beaucoup de revers qu'il avait!* Én emlékezem reá, a csinos leánykák is szerették ám, igen... ah, *un vrai diable déchainé...*<sup>68</sup> ahá! Én emlékezem...

- Jobb, ha egyáltalán nem emlékezik a megboldogultra - szólt Lord Dalgarno, nyersen félbeszakítva a Chevalier-t, mert rögtön látta, hogy olyan dicshimnusz készül zengedezni az elhunytól, amely fiának semmiképp nem tetszhetik, s amelyre az apa nemigen szolgálhatott rá, hisz távolról sem volt sem szabados erkölcsű, sem házárdjátékos, ahogyan a Chevalier költött emlékei közt szerepelt, sőt mindig igen komolyan és mértéktartóan élt, mondhatni, a kérlelhetetlenségig szigorú elvek szerint.

- Ó, milor, meglehet, úgy is van - válaszolta a Chevalier -, önnek igaza meglehet... *Qu'est-ce que nous avons à faire avec le temps passé?*<sup>69</sup> a múlt idő apáinké... mi őseinké... úgy bizony, mienk a jelen... övük a szép síremlékek, a feliratok, a címerek, mind csupa-csupa réz és márvány... a *petits plats exquis* a mienké, és a *soupe-à-Chevalier*,<sup>70</sup> hát intézem is, hogy azonnal tálalják fel.

Ezt mondván, tüneményes gyorsasággal sarkon fordult, s utasítást adott szolgálóinak, hogy terítsék meg az asztalt. Dalgarno felnevetett, de észrevette, hogy barátja komor marad, s szemrehányó hangon így szólt hozzá: - Ugyan!... Csak nem vagy olyan együgyű, hogy megsértődsz azon, amit egy ekkora számár összehord?

---

<sup>65</sup> A hely szelleme.

<sup>66</sup> „Bók” és „kedves uraim”.

<sup>67</sup> Meg vagyok tisztelve... Emlékszem, igen, ismertem hajdanán bizonyos Glenvarloch lordot Skóciában... lordom atyját, úgy látszik.

<sup>68</sup> Még nálam is jobban játszott... ó, micsoda pompás visszaütései voltak... maga az elszabadult ördög.

<sup>69</sup> Mi dolgunk az elmúlt idővel?

<sup>70</sup> Finom kis fogások... Chevalier-féle leves.

- Ne félj, haragomat komolyabb alkalmakra tartogatom - szólt Lord Glenvarloch -, de megvallom, azért erősen bántott, hogy egy efféle fickó szájára meri venni atyám nevét... meg az is, hogy az előbb azt mondtad, ez nem játékbárlang, s most meg csak úgy megemlítetted, hogy utoljára kifosztott zsebbel távoztál innét.

- Ugyan, kérem! - mondta Lord Dalgarno. - Úgy beszéltem, ahogy manapság szokás, egyébként pedig csak el kell játszani néha egypár aranyat, különben olybá veszik itt az embert, mint egy fősvény bugrist. Hanem itt az ebéd, lássuk, ugyanúgy megvted-e a Chevalier kosztját, mint őt magát.

Valóban, ebédhez szólították a vendégsereget, s a két barátot a legelőkelőbb helyre ültették az asztalnál, egymás mellé; a Chevalier maga szolgálta ki őket, meg a többi vendéget is, házigazdai szorgoskodását kellemes csevegéssel igyekezett szórakoztatóvá tenni. Az ebéd valóban kitűnő volt: bővelkedett azokban a szokatlan ízekben, amelyek ekkortájt jöttek divatba a francia konyhán, és az angol fiatalemberek, mindazok, akik igényt tartottak arra, hogy ínycsik és finom ízlésű úrnak mondják őket, kötelességüknek érezték, hogy el legyenek ragadtatva ezektől a divatos ételkölteményektől. A Chevalier sokféle bora is mind elsőrangú volt, s nagy bőségben adták körbe az asztal körül. Ahol csupa fiatal ember gyűlik össze, természetes, hogy társalgásuk könnyed, eleven, szórakoztató; és Nigel, akinek lelkét hosszú ideje félelem és balsors szorongatta, természetesen örömmel felengedett köztük, és ugyancsak jókedve támadt, ami beszédét is megélénkítette.

A társaság jó néhány tagja valóban szellemes volt, s szellemességét egyszerre tudta udvariasan és hatásosan forgatni; mások viszont bohócként szerepeltek, csak nem vették észre, hogy a többiek nevetnek rajtuk, voltak azután olyan különcök is, akik láthatólag tudták, de nem bánták, hogy a hallgatóság rajtuk nevet, nem a tréfáikon. Majdnem mindenki, aki csak bekapcsolódott a beszélgetésbe, a korabeli jó társaság finom stílusát használta, vagy legalábbis a zsargont, ami gyakorta helyettesíti a valódi jómodort.

Egy szó, mint száz, olyan kellemes volt a társaság, s olyan jól elbeszélgettek, hogy Nigel rideg tartózkodása még a szertartásmester irányában is felengedett, úgyhogy türelmesen végighallgatta Chevalier de Beaujeu részletes fejtegetéseit. Amint látja, mondta a Chevalier, a „milor” érdeklődése leginkább a „*curieux et l'utile*”<sup>71</sup> tárgyakra irányul, ezért beszédtemául a konyhaművészetet választotta. S mivel ráadásul az az érzése is támadt, hogy új vendége mindenben a régit szereti, igyekezett ennek a hajlamának kedvébe járni, olyképpen, hogy nagy garrral dicsérte a régenvolt mesterszakácsokat, különösen egyet, akit ifjúkorában volt szerencséje megismerni. - Maréchal Strozzi Maître de Cuisinje volt... *très bon gentilhomme pou-tant*...<sup>72</sup> aki le petit Leyth hosszú, nehéz ostroma idején tizenkét fogást tálalt fel minden nap az ura asztalára, pedig mást nemigen volt ám mit elkészítenie, mint helyyel-közzel egy döglött ló tetemét, meg a sáncoldalban nőtt füveket, virágokat... *Despardieux c'étoit un homme superbe!*...<sup>73</sup> Egy bogáncsból, két-három szál csalánból húsz vendégnek való levest főzött, egy apró kölyök-kutya combocskája volt a *rôti des plus excellence*,<sup>74</sup> de az igazi *coup de maître*<sup>75</sup> az volt, amikor következett, avagy történt, aminek önök mondják, a vár átadása,

---

<sup>71</sup> Különleges és hasznos.

<sup>72</sup> Amellett kifogástalan úriember.

<sup>73</sup> Az istenekre, pompás egy fickó.

<sup>74</sup> A legkiválóbb pecsenye.

<sup>75</sup> Mesterfogás.

akkor, *dieu me damme*,<sup>76</sup> egy besózott ló hátsó fertályából negyvenöt tál ételt készített; és az angol meg skót tisztok és főnemesek, akik abban a megtiszteltetésben részesültek, hogy az átadás alkalmából a Monsigneur-vel együtt ebédelhettek, meg nem tudták volna mondani, mivel tartják jól őket.<sup>77</sup>

A jó bor oly szaporán járt körbe, hogy máris megtette a vendégekre kedvderítő hatását, és az asztal végén ülők, akik eddig csak csendben figyeltek, kezdtek lassacskán, bár nem épp díszükre, sem a fogadó hírnevének öregbítésére, bekapcsolódni a társalgásba.

- Szóval Leith ostromát emlegeti - szólalt meg egy természetes, nagycsontú ember, akinek vastag bajusza katonásan fölfelé volt pödörítve, és széles bivalybőr övet viselt, valamint hosszú, egyenes kardot, s még néhány efféle jelvényét azon dicső céhnek, amely a többiek irtásából él.  
- Leith ostromát meri emlegetni... no hát én láttam azt az erődítményt, egy kis domb az egész, semmi más nem védi, mint egy egyszerű fal, vagy inkább földsánc, és minden sarkára odabiggyesztve egy akkora kis torony, mint egy-egy galambdúc. Hetven villám és mennykő, ha manapság vennék ostrom alá, és nem huszonnégy hónap, de huszonnégy óra leforgása alatt, egy rohammal össze nem döntenék az egészet, egyik kakasülőjét a másik után, hát mondhatom, az ostromlók nem érdemelnének több kegyelmet, mint amennyit a hadbíróság mutat, amikor a kötelet az ember nyakára teszi.

- Bocsánat - mondta a Chevalier -; Monsieur le Capitane, én nem ott voltam ostrománál petit Leythnek, nem tudom, milyen kakasülőt ott maga látott, hanem azt tessék elhinni, Monseigneur de Strozzi értette *grand guerre* kitűnően és volt *grand capitaine... plus grand...* talán nagyobb is, mint némelyik kapitány itten *Angleterre*, akinek csak a beszédje hangos... *tenez, monsieur, car c'est à vous!*<sup>78</sup>

- Nohát, monsieur - felelte a kard embere -, azt mi is tudjuk, hogy a francia a magas kőfal mögül, állig fölfegyverkezve, vasköcsöggel a fején, jól tud hadakozni.

- Mit, vasköcsög!- kiáltott fel Chevalier. - Azt hogy érti? Az én nemes vendégem előtt sértegetni merészel? A nemjóját, én tettem meg a kötelességemet, mint egy *pauvre gentilhomme Grand Henri Quatre* alatt, ott voltam Courtrai-nél és Yvrynél, és bizony *ventre saint gris!*<sup>79</sup> nem volt sem sisakunk, sem bombánk, de egy szál ingben mi támadtunk, mindig.

- Ez pedig egyúttal annak a rosszhiszemű szóbeszédnek is cáfolata - szólt nevetve Lord Dalgarno -, hogy a katonáskodó francia urak közt ritka, aki inget visel.

- Amolyan felfegyverkezett és lerongyolódott nemesurak... ugye így érti lordságod? - kiáltotta a kapitány az asztal végéről. - Megkövetem kegyelmességedet, de tudnék regélni egyet-mást ezekről a francia katona urakról.

- Egyelőre megvagyunk az értesülései nélkül is, kapitány, s egyben megkíméljük attól a szégyentől, hogy el kelljen mondania, hol szerezte őket - válaszolta Lord Dalgarno mély megvetéssel.

- Nem kell nekem sokat mondogatni - szólt a harci -; mindenki ismeri és elismeri harci tetteimet, mindenki, kivéve ezeket a posztóirhájú civileket, London város áskálódó, hétrét görnyedt polgárait, akik felől a bátor katona akár a kardja markolatát rághatná éhében, mert

---

<sup>76</sup> Az isten akárhová tegyen.

<sup>77</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: XIV. A francia konyha.

<sup>78</sup> Nagy háborút... nagy kapitány... igen nagy... Angliában... s most, uram, önön a sor.

<sup>79</sup> Szegény nemes a nagy IV. Henrik... istenuccse.

egy garast elő nem kotornának a feneketlen pénzes zacskó mélyéből, hogy pénzzavarából kisegítsék. Bárcsak jönne rájuk az a sereg becsületes fickó, akikkel együtt küzdöttem, azt hiszem, egykettőre felégetnék ezt a kakukkfészket!

- Mit! Kakukkfészket?... Így meri nevezni London nemes városát? - szólalt fel az asztal másik végéből egy gavallér, akin rendkívül díszes és divatos ruha volt, de kissé idegenül fészkelődött benne. - Ne merje még egyszer mondani!<sup>80</sup>

- Úgy! - kiáltotta a katona, vastag fekete szemöldökét félelmetesen összevonva, és egyik kezével megmarkolta a kardját, a másikkal pedig jobbról-balról megpödörte óriási bajuszát. - Szóval kiáll verekedni a városáért?

- Ki én - válaszolta a másik. - Polgár vagyok, nem érdekel, ki mit szól hozzá, és aki szidja a városomat, annak szemébe vágom, hogy tudatlan ökor, szájhős pojáca, s ha nem hallgat a szép szóra, beverem a fejét, hogy megtanulja az illetet.

Mivel az egybegyűlteknak minden okuk megvolt arra, hogy a kapitányt ne tartsák olyan bátor legénynek, amilyennek hetvenkedő beszéde mutatta, ugyancsak jól szórakoztak azon, hogy a sértett polgár milyen mérgesen huzakodik vele, és egyiket is, másikat is kurjongatva biztatták.

- Kongj csak, Nagyharang!... Kukorékolj csak Szent Pál kakasa!... Rajta, hé, fújjatok riadót, mert különben a vitéz úr még félreérti a kürtjelet, és visszavonul, amikor támadnia kellene!

- Tévednek, uraim - szólt a kapitány, s méltósággal körütekintett -; csupán annyit szeretnék megtudni, hogy ez a polgárlovag vajon olyan ranggal, címmel bíró személy-e, aki összemérheti a kardját egy becsületes katonával, mert ugyebár, ha valamit is adok a hírnevemre, nem állhatok le verekedni akárkivel. Ha úgy találom, hogy megüti a mértéket, hamarosan annak rendje-módja szerint hallani is fog felőlem, a párbajsegédem útján.

- Azt mondom, rögvest meg is érzi, mennyire megütöm a mértéket, de nem is dicsekszik el vele, mert a bunkóm lesz rá a bizonyosság - ugrott fel erre a polgár, s fölvette a kardját az egyik sarokból, ahová bejöttekor támasztotta. - Jöjjön utánam, most azonnal.

- A párbajozás minden szabálya szerint nekem áll jogomban, hogy a színhelyt, s a feltételeket kijelöljem - szólt a kapitány -; én pedig a Tothill mezei pagonyt jelölöm ki a harc színhelyéül, két pártatlan ítéletű urat tanúnak... az időpont pedig - lássuk csak... legyen mához két hétre, napfelkeltekor.

- Én pedig kijelölöm - szólt a polgár - a ház mögötti tekepályát a párbaj színhelyéül, a jelenlevő urakat tanúkul, s a jelen pillanatot a párbaj időpontjául.

Így szólván, felkapta tollas fővegét, kardjával hátbavágta a hencegő katonát, és leszaladt a lépcsőn. A kapitánynak nemigen akaródzott utánamenni, de a körülötte állók harsány kacagása végül is megtette a magáét; a vitéz bajnok, váltig bizonygatva, hogy önszántából cselekszik, nagy lassan felcihelődött, a néhai jó Pistol fenyegető mozdulatával a fejébe nyomta a kalapját, s méltóságteljesen lesétált a küzdőtérre, ahol jóval fürgébb ellenfele már kivont karddal várta. A társaság előre örült a jó mulatsággal kecsegtető verekedésnek; néhányan a tekepályára néző ablakokhoz tódultak, mások lementek a helyszínre a verekedők után. Nigel nem tudta megállni, hogy meg ne kérdezze Lord Dalgarnót, miért nem akadályozta meg ezt a veszedelmes rendbontást.

- Sérteném vele a közérdeket - válaszolta a barátja -; két ilyen alak akármilyen művel egymás ellen, csak java származhatik belőle a társadalomnak, különösképpen pedig a Chevalier „intézményének”, ahogy ő nevezi. Már egy hónapja szúrja itt a szemem a kapitány bivalybőr

---

<sup>80</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: XV. Kakukkfészek.

öve és veres kabátja, s torkig vagyok vele, azért szeretném, ha ez a derék rőfös most kivenné a gyáva nyulat abból a szutykos oroszlánbőréből. Nézd csak, Nigel, hogy áll ottan a nemes polgár; jó tekedobásnyira előrejött a pálya közepére... szakasztott olyan, mint egy hízó disznó fegyverben. Figyeld csak, milyen peckesen jár fel-alá, hogy lóbálja a kardját, az ám, mintha golyócsot akarna mérni vele... és nézd, ott szemközt húzzák-vonják előre a hős katonát, látod, hogy vonakodik? Most felállítják nekitüzesedett ellenfelével szemben, tizenkét lépés van még köztük... Nocsak, a kapitány kivonja kardját, hanem, akár a jó tábornok, a háta mögé is pillant egyet, hogy ha bármi történik, a visszavonulást is biztosítsa. Nézd csak, most a hős boltos leszegi a fejét, kétségtelenül a civilsisakban bizakodik, amellyel felesége erősítette meg a koponyáját... No hát, ki sem lehetne találni jobb szórakozást! Egek, úgy ront neki fejfel, mint egy megvadult kos.

Úgy történt, ahogy Lord Dalgarno megjósolta: a polgár komolyan vette a harcot, s látván, hogy a hadfi meg se moccan, jó szerencséjének ajánlva magát, nagy bátran támadásba lendült, félreütötte a kapitány kardját, és, legalábbis úgy látszott, markolatig belédöfte a magáét, amaz pedig hörögve végigterült a földön. A győztes, meglepetésében, egy percre meredten állt, de aztán egyszerre húsz hang is így kiáltott: - Fuss!... Szaladj!... Menekülj!... Ott a hátsó ajtó!... Menj Whitefriarsba, vagy ugorj a folyóba, s ússz át a Bankside-ra!... Addig itt feltartjuk a kíváncsiskodókat és a rendőrséget... - Erre aztán a győztes szedte is a lábát, ahogyan csak tudta, legyőzött ellenfelét otthagyván a földön, ahová zuhant.

- Uram atyám - szólt Lord Dalgarno -, sose hittem volna, hogy ez a fickó valaha is egy helyben fogja bevárni a támadást, bár most is azt hiszem, csak azért nem szaladt el, mert a rémülettől földbe gyökerezett a lába. Nézd csak, felemelik.

Amint néhány buzgó vendég felemelte a hadfit, úgy tűnt, hogy teljesen kiszállt belőle az élet, hanem amikor kezdték kifelé gombolni a kabátját, hogy megtalálják a sebét, mely valójában nem létezett, összeszedte maradék lelkierejét, s felismervén, hogy e vendégfogadó színpadán immár soha többé nem játszhatja a félelmetes és rettenthetetlen hőst, egyszerre csak nekiiramodott, s a jelenlevők hangos nevetése közepette úgy eliszkolt, hogy bottal üthették a nyomát.

- Szavamra - mondta Lord Dalgarno -, ugyanarra fut, mint a győztes. Még utoléri! Fogadni mernék, hogy a derék polgár a meggyilkolt kísértetének véli majd.

- Despardieux, milor - szólt Chevalier -, ha csak egy pillanatig vár még, adtam volna neki *torchon*... aztat, amit önök törőrongynak mondanak, egy kis ügyességgel úgy álcáztuk volna, hogy mindenki kísértetnek tartaná.

- Jó tréfa lett volna, kedves Monsieur le Chevalier - mondta Dalgarno. - De azzal is jó szolgálatot tenne nekünk, s nem kevésbé a háza becsületének, ha felszerelné a csaposait bottal, s azzal fogadnák a dicső hadfit, mikor legközelebb ideállít.

- *Ventre saint gris*, milor - szólt a Chevalier -, csak bízza énreám. - Esküszöm, a kis cseléd fogja mosogatóvízzel nyakon önteni a *grand poltront*!<sup>81</sup>

Jót nevettek a mulatságos jeleneten, majd kis csoportokra oszlottak. Néhányan a fasorban maradtak, mely pár percre még bajvivótér volt, most azonban, rendeltetésének megfelelően, ismét tekepálya lett. Hamarosan felhangzottak az izgatott kiáltások: - Ne mellé, ne mellé, te átkozott pokolgolyó! -, ekképp igazolván azt a mondást, amely szerint három dolgot pazarolnak bőséggel a tekepályán: időt, pénzt és szitkokat.

---

<sup>81</sup> Gyáva frátert.

A kastély termeiben összegyűlt urak kártyázáshoz és kockázáshoz láttak; a kártyázók az Ombre-t, a Basset-et, a Gleek-et, a Primero-t és a többi akkoriban divatozó játékot kultiválták; de a kocka is sokféleképpen forgott, ostáblával, vagy anélkül, Hazard-ban, Dupla-vagy-Semmi-ben, Passage-ban, s még egy sereg más játékban. Úgy tűnt, hogy a mulatság meg lehetőségen ártalmatlan, s mindenképp ildomos és becsületes; továbbá Nigel semmi olyasmit nem látott, amiből azt gyaníthatta volna, hogy barátja nem mondott neki igazat a vendégsereg előkelőségéről és szórakozásuk nemes formáiról.

Lord Dalgarno nem is biztatta barátját arra, hogy ő is játsszék, s maga sem kapcsolódott bele a játékba, csak álldogált hol az egyik, hol a másik asztalnál, megjegyzésekkel kísérte a kártyások váltakozó szerencsáját, valamint játékbeli ügyességüket, s beszédbe elegyedett a legtekintélyesebb, legelőkelőbb vendégekkel. Végül, mintha elege lett volna abból, amit manapság lebzselésnek mondanának, hirtelen eszébe ötlött, hogy aznap délután Shakespeare *III. Richárd*-ját játsszák a Fortuna színházban Burbage-dzsel a főszerepben; s hogy oly valakinek, aki először jár Londonban, mint Lord Glenvarloch, nem is tudna jobb és értékesebb időtöltést ajánlani, mint hogy ezt az előadást megtekintse. - Hacsak nem köt atyád tilalma - tette hozzá sűgva -, hogy színházba se mehess, mint ahogy fogadóba sem szabad menned.

- Apám sohasem említette, mi a véleménye a színielőadásokról - szólt Lord Glenvarloch -; ezt az újfajta szokást Skóciában nem ismerik. Én magam elítélő nyilatkozatokat hallottam felőle, s ezekből úgy gondolom, atyám sem helyeselte volna az ilyen új módot.

- Nem helyeselte volna! - kiáltott fel Lord Dalgarno -; nos hát, George Buchanan is írt tragédiát, és királyi tanítványa, aki művelt és bölcs ember maga is, szintén eljár a színielőadásokra, úgyhogy valóságos felségsértés volna ezeket semmibe venni; különben Anglia legkitűnőbb koponyái írnak színjátékokat, s a színházakat London legszebb hölgyei látogatják; azonfelül pedig két lovam már ott áll a kapu előtt, csak nyeregbe vetjük magunkat, és úgy ott termünk a Fortuna színház előtt, mint a villám... jót is fog tenni egy kis lovaglás, jobban megemésztjük a vadhúst meg a sármánypecsenyét, meg a borgőz is kiszáll a fejünkből... lóra hát. Isten önökkel, uraim. Isten önnel, Chevalier de la Fortuna.

A kapu előtt valóban ott várták őket a két paripával Lord Dalgarno lovászhai, s az ifjak nyeregbe ültek, Dalgarno kedvenc berber lovára, Nigel pedig egy díszes szerszámú spanyol lóra, amely majd ugyanolyan szép volt, mint a másik. A színház felé menet Lord Dalgarno kérdezgette a barátját, milyen véleménnyel van a társaságról, amelybe bevezette, de még mielőtt amaz egy szót is szólt volna, már vitába is szállt esetleges kifogásaival. - Miért vagy oly szomorú - szólt hozzá -, töprengő, hívem? Tudós Németalföld Alma Materének bölcs fia, mi bánt? Talán a való élet lapjai, amelyeket a társaságban forgattunk, nincsenek olyan szépen teleírva, mint ahogy a tanulmányaid alapján vártad volna? Légy elégedett, ne törődjél vele, hogy itt-ott pacás az írás; sok olyan lapot is forgatsz még, amelyeket a gonoszság mocskolt be kormos szárnyával. Jusson eszedbe, ő, hibátlan erkölcsű Nigel, hogy nem Leydenben vagyunk, hanem Londonban, s az életet studiózzuk, nem elvont tanulmányokat. Ember, nézz szembe túlfinom lelkiismeretteddel, mindjárt belátod, hogy szemrehányásai jogtalanul érnek, hiszen, ha jó matematikushoz illően, mielőtt álomra hajtanád fejed, összeszámolod, mit tettél, mit nem a mai napon, szemébe mondhatod a kénköves-szakállú szemrehányó szörnynek, hogy hallottad ugyan az ördög csontkockáinak zörgését, de kezed nem érintette őket, s láttál két dühös fickót verekedni, de nem vontad ki a kardod, hogy csetepatéjukba vegyülj.

- Okosan is, szellemesen is beszélsz, meglehet - válaszolta Nigel -, de meg kell vallanom, mégiscsak úgy vélem, hogy lordságod meg a többi előkelő úr, akikkel egy asztalnál ettünk, igazán összejöhetnek volna olyan helyen is, ahol nincsenek terhünkre közönséges utcai verekedők, s jobb ceremóniamestert is találhattak volna, mint az a sehonnai kalandor.

- Minden jóra fordul majd, Sancte Nigelle, ha az újkor Remete Péterjeként kiállsz az utcasarokra, s keresztes hadjáratot hirdetsz a kockázás, meg a társaságba járás ellen. Majd a Szent Sír-templomban fogunk ebédre összejönni, a szentélyben eszünk, a sekrestyében isszuk meg a borunkat, a lelkész nyit fel minden egyes palackot, s valahányszor koccintásra emeljük poharunkat, a kántor mond rá áment. Ugyan, légy már egy kicsit vidámabb, és rázd le ezt a savanyú, barátságtalan rosszkedvet. Hidd el, a puritánok, akik azokért az apró hibákért, gyarlóságokért átkoznak minket, amelyek együttjárnak az emberi természettel, maguk a legnagyobb bűnösök, valóságos ördögök belül, tele kicsinyes gonoszkodással, alattomos rosszindulattal, a képmutató lélek határtalan göggyével. Azonkívül sok mindent azért is meg kell ismerni az életben, hogy megtanuljunk kerülni. Will Shakespeare, akinek halhatatlan szelleme túlélte a test halálát, s aki csakhamar olyan nemes szórakozással ajándékoz meg minket, amilyet rajta kívül senki nem tud nyújtani, így jellemezte a derék Falconbridge-et:

*...korának korcsszülötte csak,  
Kin meg nem érzik e finomkodás...  
Mint én is, bár nem szándékom vele  
Rászedni mást, igyekszem eltanulni...*<sup>82</sup>

Hanem megérkeztünk, itt a színház, s mindjárt hallani fogjuk őt magát. Ördögfattyú, és te másik, bízzatok a lovakat a lovászokra, aztán eredjetek, szorítsatok nekünk helyet ebben a sokadalomban.

Leszálltak a lovukról, és Lutin nagy igyekezettel, jobbra-balra csapkodva a tömegben, könyökkel lökdösődve, s fennhangon kiáltozva ura nevét és címét, a beszélgető polgárok és hangos mesterlegények közt utat tört nekik az ajtóig, ahol Lord Dalgarno sietve biztosított kettejük számára egy-egy ülőhelyet a színpadon. Itt más rangjukbeli aranyifjakkal együtt alkalmuk volt közszemlére tenni szép ruhájukat és divatos viselkedésüket, előadás közben bírálgatva a darabot; s ily módon részeseivé lettek a színpad nyújtotta látványnak, ugyanakkor a közönség egyik leglényegesebb alkotórészét képezték.

Nigel Olifauntot sokkal élénkebben érdekelte, amit látott, és sokkal inkább elmerült benne, semhogy képes lett volna azt a szerepet eljátszani, amelyet díszes helye megkívánt tőle. Egészen foglyul ejtette ama nagy boszorkánymester varázslata, aki egy hitvány bódé nyújtotta színhelyen felidézte a York és Lancaster ház hosszú háborúit, mindkét párt hőseit olyan méltósággal járattva és beszélgetve a színpadon, ahogy életükben jártak-keltek és beszélgettek, mintha a sír az élők szórakoztatására és épülésére visszaadta volna a holtakat. Burbage,<sup>83</sup> akit Garrick fellépéséig a legjobb Richárdnak tartottak, olyan elevenen játszotta a bitorló zsarnokot, hogy mikor a bosworthi csata végén meghalt, Lord Glenvarloch hirtelen nem tudta elválasztani a képzeletbeli világot a valóságostól, és időbe telt, míg révületéből magához térvén megértette, miről van szó, oly furcsának tűnt először, amit társa mondott, hogy tudniillik együtt vacsoráznak Richárd királlyal a Hableányban.

Csatlakozott hozzájuk egy-két úr azok közül is, akikkel együtt ebédeltek, s a társaság megszaporodott még két vagy három kitűnő, szellemes emberrel és poétával, akiket meghívtak vacsorára, s akik egyébként gyakori látogatói voltak a Fortune színháznak, és igencsak örültek annak, hogy a szórakoztató este után vidám éjszakájuk lesz. Aminthogy erre törekedett az egész kompánia, és sok jó kupa fűszeres bor mellett, magas hangulatban, s a szárnyaló szellemű vendégek élénk társalgása közben úgy tűnt, mintha valóra váltották volna Ben

<sup>82</sup> Shakespeare: *János király*. Arany János fordítása.

<sup>83</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: XVI. Burbage.

Jonson egyik kortársának vidám dicsekvését, aki lelkesen idézte a lantos emlékezetébe azokat az órákat, amikor

*Mind műzsafi lett  
Vendéged a víg toron:  
Fönségesen vad, ámde nem bolond;  
Hol versed, a drága sor  
Jobb volt, mint étel, jobb, mint tiszta bor.*



## Tizenharmadik fejezet

*Várj, míg a vad lazac bekapja horgod,  
Akkor behúzod, s megvan... Még ficáncol;  
Próbálna szökni... zúgva fut zsinórod,  
Tíz ölnyire; de megvan már a zsákmány...  
Vigyázz azért! Türelmes légy... a szikla,  
Melytől oltalmát várja, éles olykor,  
S a sűrű mélység épp elég homályos,  
Hogy célod eltévedsz... ha nem figyelsz.*

(ALBION, AVAGY A KÉT KIRÁLYOK)

Nem nagyon fordul elő, hogy ha valaki visszatekint egy mulatozással töltött napra, ugyanolyan szívderítőnek tűnik minden öröme, mint akkor, amikor élvezte őket. Nigel Olifaunt legalábbis nem így érezte, és csak új barátjának, Lord Dalgarnónak látogatása békítette ki valamennyire önmagával. Igaz, hogy barátja már kora délelőtt, mindjárt reggeli után kopogtatott az ajtaján, és első kérdése az volt, hogy „hogyan érezte magát a tegnapi társaságban”.

- Nos, kitűnően - szólt Lord Glenvarloch -, csak jobban szórakoztam volna, ha a szellem szabadabban szárnyal. Azok a szellemeskedők, úgy tűnt, valamennyien végsőkéig feszítik ötletességüket, és minden egyes hasonlatra a versengők másik fele nehéz töprengésbe merült, hogy túltegyen rajta.

- Miért ne? - szólt Lord Dalgarno. - Vagy mire valók ezek a fickók, ha nem arra, hogy a szellem gladiátorait játsszák előttünk? Aki meghátrál, ott egye meg a f..., igyék csak zavaros sört, legyenek pártfogói a hajóslegények. Higgye el, sok derék fiút sebzett már halálra egy-egy szójáték, vagy találós kérdés a Hableányban, úgyhogy egyenest a vintry-i elmeispotályba kellett őket vinni, ahol a mai napig ugyanabban a nyomorult lelkiállapotban ödöngenek, örültek, boroshordók és tanácsnokok között.

- Elhiszem - szólt Lord Nigel -, de úgy éljek, hogy a múlt éjszaka nem egy olyan ember ült közöttünk, akit tudása és tehetsége több megbecsülésre érdemesített volna körünkben, vagy legalábbis arra, hogy ne kelljen jelen lennie egy olyan társaságban, ahol, enyhén szólva, méltatlanul alacsony szerep jut neki.

- Pokolba az érzékenykedő lelkiismeretteddel - szólt Lord Dalgarno -; és füge az orrára a Parnasszus ezen száműzöttjeinek, ez mind csak piszkos maradéka annak a rajnai borral leöntött heringes lakomának, amelyen London legfőbb tréfacsinálóit és fékezhetetlen poétáját elveszítette. Ha ezek a szegény komédiások így felkeltették az érdeklődésedet, mit szóltál volna Nash vagy Green láttán? Elég, hogy ételüket-italukat megkapták, s magukba tömhettek annyit, hogy ma estig nem szűkölködnének, akkor aztán, ha elég igyekvők, csak találnak megint egy patrónust, vagy színészt, aki meghívja őket vacsorára.<sup>84</sup> Ha közben éheznenek, szomsz-

<sup>84</sup> A szellemes és tehetséges emberek sorsa soha nem volt olyan szomorú, mint éppen ebben a korban. Oly rendszertelenül és oly szűkösen éltek, hogy vagy részt kellett venniük mindenféle dorbézolásban, vagy felkopott az álluk. Azon a végzetes rajnai boros, füstölt heringes lakomán, amely ismerős lehet mindazok számára, akik ismerik a kor kissé ledérbált olvasmányait, ketten-hárman úgy berúgtak, hogy életüket veszítették. Az egész történet a legszomorúbb képet adja arról, hogy mennyire lealacsonyodott a tehetség, részben saját züllöttsége, részben a lélektelen, duhaj és kicsapongó pártfogók miatt. (Walter Scott jegyzete)

nának, hát hideg víz van elég, míg tart a New River forrásból, s a Parnasszusra menendők kabátja örök életű.

- Vergilius és Horatius külön támogatást kapott ennél - szólt Nigel.

- No hát - válaszolta a honfitársa -, ezek közül egyik sem Vergilius, sem nem Horatius, egyébként pedig vannak nagy szellemeink, másfélék, mint ezek, hamarosan össze is ismertetlek egyikükkel-másikkal. Az Avon hattyúja elzengte már utolsó énekét, de itt a jó öreg Ben, akkora tehetséggel és tudással, hogy éppen elég szépre-jóra ösztönözheti a koturnusban járó hősöket. Igaz, most nem azért jöttem, hogy róla beszéljek, hanem azért, hogy esdekelve kérjelek, hallgass szíves invitálásomra, és menjünk fel együtt Richmondig hajón, ott most két-három aranyifjú, azok közül, akikkel tegnap találkoztunk, szerenádot készül adni néhány szép hölgynek, oly ragyogó szemek tulajdonosainak, hogy hidd el, nem egy asztronómus figyelmét eltérítenék a galaxisokról. A nővérem köztük az első dáma, szeretnék bemutatni neki. Az udvarnál sok hódolója van, és igaz, ami igaz, nem illenék dicsekednem vele, de korunk legtündöklőbb főrangú szépségei között tartják számon.

Ily meghívást nem lehetett visszautasítani, hiszen a meghívott nemrég még oly kevésbé bízott magához, s lám, most egyszerre a társasági hölgyek legszebbike hívta vendégségbe. Lord Glenvarloch, ahogy várható volt, elfogadta a meghívást, s pompásan töltötte idejét a szép hölgyek víg társaságában. Ezen a napon ő kísérhette szolgálattelvő lovagként barátja nővérét, a gyönyörűsége Blackchester grófnét, aki a hatalom, a szellem, és a divat irányításában egyaránt az elsőséget vindikálhatta magának.

Jóval idősebb volt testvérénél, feltehetőleg túl már a harmincon, tehát nem volt épp fiatal, de ezt a hátrányt teljesen elfeledtette azzal, hogy nagy gonddal, odaadó figyelemmel öltözködött, minden külföldi divatról először szerzett tudomást, s ezeket az új értesüléseket igen finom érzékkel alkalmazta arcának jellegéhez, bőrének színéhez. Az udvarnál pompázó hölgyek közül mindig ő értette a legjobban, hogyan válaszolgasson a királynak, egyszer szigorúan erkölcsös hangnemben, máskor a politika sima nyelvén, hol tanult szavakkal, hol pedig tréfálkozón, mikor milyen kedvében volt a felséges úr; s úgy tudták, az ő ügyeskedésének volt köszönhető, hogy férje oly magas állásra jutott, amelyet a vén köszvényes gróf a maga erejéből, közepszerű tehetségével sohasem érhetett volna el.

Ez a hölgy azután az öccsénél is sokkal inkább képes volt rá, hogy egy oly ifjú és tapasztalatlan udvaronccal, mint amilyen Lord Glenvarloch volt, könnyűszerrel elfogadtassa a számára új környezet szokásait és magaviseletét. Minden civilizált társaságban a magas rangú szép hölgyek irányítják az ízlést, viselkedést, sőt, ezeken keresztül magát az erkölcsi felfogást is. Lady Blackchesternek emellett olyan udvari, sőt mi több, tán még magasabb összeköttetései is voltak (mert kapcsolatainak eredetét nem lehetett biztosan tudni), amelyek révén sok barátra tehetett szert, s megfélemlíthette azokat, akik ellenfeleként léptek fel.

Úgy tudták, hogy egy időben igen szoros barátságot tartott fenn a Buckingham családdal, akikkel öccse jelenleg is bizalmas viszonyban volt; és jóllehet a grófné és Buckingham hercegné nem túlságosan szívelte már egymást, úgyhogy nem nagyon látták őket együtt, és a grófné újabban keveset mutatkozott a társaságban, az a hír járta, hogy Lady Blackchester kapcsolata a nagy kegyenccel továbbra is folytatódott, még ha nejével meg is szakadt.

Nem ismerjük eléggé a kor udvari pletykáit, sem azokat a személyeket, akikhez fűződtek, így hát nem is foglalhatunk állást azon mendemondák egyike mellett sem, amelyek az említett tényhez fűződtek. Elég, ha annyit mondunk, hogy Lady Blackchester szépsége, tehetsége és híres intrikáló képessége révén erősen kezében tartotta környezetét; s Nigel Olifaunt is megérezte hatalmát, mert hamarosan rabjává lett annak a jól ismert kényszernek, amelynek

hódolva oly sok ifjú ember egy adott időpontban belesodródik bizonyos társaságba, anélkül, hogy bármily lelki épülésre, vagy akár csak szórakozásra is számíthatna.

Napirendje jó néhány hétre a következőképp alakult: a fogadó jó bevezetés volt egész napi forgolódásához, s az ifjú lord hamarosan arra a nézetre jutott, hogy ha az ottani társaság nem is egészen kifogástalan, mégis ez a legkényelmesebb és kellemesebb hely, ahol divatos gavallérokkal találkozhatik, akikkel azután elsétálhat a Hyde Parkba, elmehet színházba, vagy egyéb nyilvános szórakozóhelyre, vagy pedig csatlakozhat a Lady Blackchester körül csillogó, vidám körhöz. Már a kártyajátékkal szemben sem töltötte el az a kötelességszerű irtózat, amelynek folytán először még attól is félt, hogy a lábát betegye olyan helyre, ahol megengedik a szerencsejátékot; ellenkezőleg úgy gondolta, hogy amint nem származott semmi rossz abból, hogy az effajta szórakozást, ha mértékletes keretek közt folyik, hosszan elnézegeti, hasonló meggondolás alapján éppenséggel maga is részt vehet benne, feltéve, ha a játék valóban szerény keretek között marad. Hanem hát az ifjú lord skótnak született, fiatalságát szigorú stúdiumokkal töltötte, és teljességgel ismeretlen volt számára minden olyan szokás, amelyben magától értetődő a nemtörődöm kockáztatás és a gondtalan pénzköltés. Sohasem volt természete a tékozlás, nem is úgy nevelték, hogy valaha is könnyen bánjon a pénzzel; és apja, amikor nemes irtózással eltiltotta attól, hogy akár csak közelébe is menjen a játékasztalnak, minden valószínűség szerint jobban félt attól, hogy a fia nyertesként fog felállni mellőle, mint attól, hogy veszíthet. Úgy tartotta, hogy a második eset következménye szomorú ugyan: földi javainak elvesztése; de az első még sokkal inkább növeli a gonosz erejét, amelytől rettegni kell, mert testét-lelkét megfertőzi az embernek.

Nem tudni, honnét támadt az öreg lord félelme, de fia viselkedése annyiban igazolta őt, hogy lassan már nemcsak nézegette a különféle szerencsejátékokat, hanem külső szemlélőből fokról fokra, kisebb tétekkel a kártyajátékok részvevőjévé is lett. Azt sem lehet tagadni, rangjának tudatában és várható gazdagságának reményében joggal tehetett kockára néhány aranyat (mert nagyobb tétekkel sohasem játszott) olyanokkal szemben, akik készséggel tették fel a játékra pénzüket, tehát feltehetőleg nem származott nagyobb bajuk az elvesztéséből.

Véletlenül úgy esett, vagy talán az általános vélekedés szerint gonosz szelleme akarta úgy, hogy Nigel próbálkozásai figyelemre méltó szerencséivel jártak. Higgadt volt, óvatos, józan, mindenre emlékezett, és ügyesen következtetett, egyébként pedig bátorsága, heves jelleme, eleve tiszteletre intett mindenkit, aki csak egyszer látta, vagy futólag beszélt vele, és senki sem mert volna vele szemben csalni vagy megfélemlítéssel próbálkozni. Ha Lord Glenvarlochnak játszani támadt kedve, partnerei szabály szerint játszottak vele, tisztességgel, becsülettel, ahogy mondani szokás; és mikor felállt az asztaltól, mert úgy látta, megfordult a szerencséje, vagy egyszerűen nem volt kedve a szerencséjét tovább próbára tenni, Fortuna asszony jártasabb lovagjai, akik Monsieur le Chevalier de Saint Priest Beaujeu házában gyakran megfordultak, nem merték elégedetlenségüket hangos szóval nyilvánítani, amiért mindig nyertesként távozik. Hanem, mivel ez többször is megisméltódott, a játékosok egymás közt már szapulni kezdték az ifjú skótot óvatossága és örökös szerencséje miatt, és személye egyáltalán nem lett közkedvelt.

Ahhoz, hogy Lord Glenvarloch ezt a szörnyű káros gyakorlatot folytassa, eléggé hozzájárult az a tény, hogy amint így rákapott a kártyára, úgy látta, ez mentesíti a további kölcsönkérégetéstől, ami pedig nyomós érv volt, lévén a lord rendkívül büszke, és lévén hogy egyre hosszabbra nyúlt londoni tartózkodásához pénzre volt szüksége. Be kellett ugyanis szereznie még bizonyos hivatalos írásokat az udvari tisztségviselőktől, mert csak ezekkel együtt foganatosíthatta a birtokában levő királyi meghagyást, s ha ezeknek az iratoknak a kiadását nem is lehetett megtagadni, mindenesetre olyan mértékben halogatták a dolog elintézését,

hogy Nigel már gyanakodni kezdett, vajon nem szándékosan késleltetik-e az ügyet, valamely titkos utasításnak engedelmessé. Úgy gondolta, legjobban lesz, ha másodszor is elmegy az udvarhoz, s bemutatja a királyi meghagyást, magát őfelségét kérdezi meg, vajon ilymódon a hivatalnokok akadékoskodása érvénytelenítheti-e nagylelkű királyi ítéletét. Azonban Lord Huntinglen, a jó öreg főrend, aki nemrég oly önzetlenül segítségére sietett, s akihez Nigel olykor ellátogatott, igencsak lebeszélte az efféle kalandos próbálkozásokról, s arra buzdította, hogy álljon helyt türelmesen, és várja ki, míg az állami hivatalnokok rendelkezésére bocsátják a hiányzó írásokat, akkor aztán hazautazhatik, és nem kell a londoni udvarnál hajbókolnia.

Lord Dalgarno csatlakozott apja véleményéhez; ő is ártalmasnak tartotta volna, ha ifjú barátjuk ismét ellátogat az udvarba, hacsak ki nem békül előbb Buckingham herceggel. - Ez ügyben egyébként - mondta apjának - szerény közbenjárásomat is felajánlottam neki, Lord Nigel azonban makacsul tiltakozik azellen, hogy akár a legkisebb mértékben is deferáljon a hercegnek.

- Az áldóját, Malcolm, ebben aztán igaza is van a legénynek - válaszolta a kevély öreg skót. - Hogy merészel Buckingham, vagyis, hogy igaz nevén nevezzük, Sir George Villiers fia, hódoló látogatást, hűbéresi tisztelgést követelni olyan valakitől, aki nálánál kétszerte előkelőbb? Magam hallottam, amint szemben ellenségének nevezte Lord Nigelt, tudtommal minden ok nélkül, és bizony az én tanácsom szerint ez az ügy soha nem fog úgy fordulni, hogy a legény egy szép szót is mondjon a hercegnek, míg az vissza nem vonja a gorombaságot.

- Igen, igen, hisz pontosan ez az, amit Lord Glenvarlochnak mondok - felelte Lord Dalgarno -, de akkor azt is elismeri, nemde, kedves apám, hogy igen nagy kockázat lenne, ha barátunk, tudván, hogy a herceg ellene esküdött, mégis megjelenne a király színe előtt... ennél már csak jobb, ha rábízom, hogy én próbáljam hűtögetni a herceg haragját, amelyet valamely talpnyalói szíthattak fel kedves barátunk személye ellen.

- No, Malcolm, ha sikerül Buckinghamet meggyőznöd arról, hogy tévedett - felelte az apa -, akkor azt mondom, hogy egyszer legalább emberséggel és becsülettel járt együtt az udvar körüli forgolódás. Amiről különben gyakran mondtam már neked is, a nővérednek is, hogy milyen kevésre tartom.

- Biztos lehet abban, hogy mindent megteszek Nigelért - válaszolta Lord Dalgarno -, hanem, drága apám, azt meg kell értenie, hogy nekem akaratom érvényre juttatásához óvatosabb és hajlékonyabb magatartásra van szükségem, mint húsz évvel ezelőtt apámnak, amikor a király jóindulatát egyszer s mindenkorra kiérdemelte.

- Igaz hitemre, ez az, amitől tartok - válaszolta az apja. - Malcolm, figyelj a szavamra: jobb szeretnék a sírban pihenni, mint hogy kételkednem kelljen szándékaid és tetteid becsületességében; de lám, valahogy úgy alakult, hogy az udvarnál már nincs akkora kelete a becsületes, önzetlen szolgálatnak, mint az én fiatal koromban, s ezért gondot okoz, hogy te mégis szemlátomást gyarapodsz befolyásban és tekintélyben.

- Más idők ezek, más szolgálatot kívánnak - szólt Lord Dalgarno -; nincsenek zendülések világos nappal, s az éjszaka sötétje nem fenyeget merényletekkel, mint a régi skót királyi udvarban. Apám nyers, tettekre, kard-ki-kard szolgálatára már aligha van szüksége a felséges úrnak; az ilyesmi éppoly kevésbé illik a királyi udvarba, mint apámuram ezüst jelvényekkel, pallossal, kerek pajzzsal felszerelt csatlósai egy udvari maszkabálba. Egyébként az oktan heveségnek, ha jó szándékú is, mindig megvan a kellemetlen oldala. Nemegyszer hallottam, éspedig királyi ajkáról, miszerint apám oly vigyázatlanul döfte le az áruló Ruthvent, hogy kardjának hegye negyed hüvelyknyire beleszaladt a felséges úr felséges tomporába. A király maga ugyan sohasem említi ezt szóval, csak néha-néha megdörzsölgeti a

sebesülés helyét, s a római költőt idézi „*infandum... renovare dolorem*.”<sup>85</sup> Az egész persze magától értetődik, ha meggondoljuk, hogy milyen volt a régi erkölcs, és hogy apám liddesdale-i szuronykardot viselt, nem háromélű páрмаi tört. S még ezt nevezi apám gyors és készséges szolgálatnak. Úgy mondják, a király két hétig nem tudott a trónszéken egyenesen megülni, pedig egész Falkland minden ülőpárnáját összeszedték neki, s még a dunfermline-i polgármesterét is kölcsönkérték a tetejébe.

- Hazugság - szólt az öreg gróf -, ocsmány hazugság, akárki találta ki! Igaz, hogy uram és királyom szolgálatában kardot viseltem, nem oly apró kis tört, mint ti manapság, amely csak fogat piszkálni jó; ami pedig a gyorsaságot illeti, hát sietni kellett is csakugyan, mikor a király oly szerencsétlen hangon sipákolta: gyilkosság! árulás! mint a tyúk, ha torkán a kés. Hanem hát ti, udvari ifjoncok, s te is a többivel, honnan is tudnátok, mi hogyan volt, csak olyanok vagytok ti, mint az a zöld tollú lúdféle, amit Nyugat-Indiából hoznak manapság az utazók, és nem jó másra, mint hogy a gazdája szavait elismételgesse, szájhősök, hízelgők, alattomos rágalmozók, mind ahányan vagytok! Öreg vagyok én, nem tudok változtatni az életem során, másképp bezzeg felkerekednék, s visszamennék oda, ahol újra hallok a Tay folyó zúgását, amint lehömpölyög a Campsie-szakadékba.

- De most ebédre hív a harang, apám - szólt Lord Dalgarno -, meglehet, ezt a hangot is majdnem hasonló szépnek tartja majd, ha csak nem rossz az a vadhús, amit küldtem.

- No, fiaim, hát akkor tartsatok velem, ha úgy tetszik - mondta a gróf; s a lugasból, ahol az előbbi beszélgetés folyt, elindult a ház felé, háta mögött a két fiatalemberrel.

Ha kettejük között erre fordult a szó, Lord Dalgarnónak mindig könnyűszerrel sikerült Nigelt lebeszélnie arról, hogy kellő előkészítés nélkül az udvarban megjelenjék; amikor azonban arra akarta rávenni, hogy látogasson el vele a herceghez, ez az ajánlata mindig Nigel határozott, megvető elutasításába ütközött. Amire aztán Dalgarno vállat vont, olyan mozdulattal, mint akinek nem fogadták meg a legjobb tanácsát, s ezért most már nem kezeskedik csökönyös barátja további sorsáért.

Ami apját, az öreg Huntinglent illeti, ő valóban mindig szívesen látta asztalánál Nigelt, s mindig a legjobb borával kínálta, amelyből ő maga kicsit többet szokott inni a kelleténél; s készséggel segített volna Nigelnak ügye előbbrevitelében is. Csakhogy az öreg Huntinglennek csupán látszólag volt az udvarnál tekintélye, valódi befolyása igen kevés; azt a nagy érdemét ugyanis, hogy a király életét bátor tettével megmentette, nem tudta kiaknázni; igaz, soha nem is igyekezett hasznot kovácsolni belőle. Ha néha mégis el akart érni valamit, a király kegyencei és udvari tisztségviselői könnyűszerrel útját állták; így aztán azt a néhány alkalmat kivéve, amikor kérése így vagy úgy váratlanul érte a királyt, mint Lord Glenvarloch esetében is, nem sok jelét tapasztalhatták a király hálájának, sem ő, sem barátai.

- Aligha akad még valaki apámon kívül - szólt Dalgarno, aki udvari berkekben sokkal járatosabb volt, mint az öreg Huntinglen, s így pontosan tudta, hogy apja miben hibázta el a dolgát -, akinek így megadatott volna, hogy megcsinálja a szerencsáját, mint szegény apámnak. Olyan jognak volt a birtokában, amelynek alapján lassan, fokról fokra lépcsőt építhetett volna magának a hatalom csúcsáig, ha évről évre körültekintéssel választja meg jogos kívánságát, s egyszersmind úgy, hogy az a következő évi kérés alapja lehessen. Vigyáznunk kell tehát - hangzott a következtetés -, nehogy a te szerencséd hajója, kedves Nigel barátom, ugyanazokon a partokon zúzódjék szét, mint az övé... Igaz, hogy nekem talán névleg nincs akkora befolyásom, mint apámnak, pontosabban, mint amekkora volt neki, míg könnyelműen

---

<sup>85</sup> Szörnyű sebet (kívánsz ismét) feltépni... (Vergilius: *Aeneis*. Lakatos István fordítása.)

el nem pazarolta a király köteles kegyét egy-egy hordó borra, pár sólyomra, vadászkutyára, hasonló bolondságra; de azt a kevés hatalmamat, ami van, okosabban ki tudom használni, mint ő, s teljességgel rendelkezésedre is bocsátom. Kérlek, ne csodálkozz rajta, és ne sértődjél meg azért, hogy most egy ideig kevesebbet lehetünk együtt, mint előbb. Itt a vadászat ideje, és a trónörökös igényt tart arra, hogy vele menjek. Továbbá a hercegnél is gyakrabban kell tiszteletemet tennem, már csak azért is, hogy ha alkalom adódik rá, szót emelhessek nála az érdekedben.

- Nem kívánom, hogy érterem a hercegnél bárki szót emeljen - jelentette ki Nigel komolyan -, ezt többször is világosan megmondtam.

- Ó, hát csak úgy értettem én, nem is másképpen... te gyanakvó falusi prókátor... mint ahogy e pillanatban nálad emelek szót a herceg érdekében. Csupán arról van szó, hogy én is részt kívánok a szokásos királyi áldásból: *beati pacifici*.

Amikor csak Lord Glenvarloch a gróffal vagy fiával találkozott, beszélgetésük sokszor terelődött a fent leírt irányba, és mindig ugyanúgy végződött. Nigel már kissé furcsállotta is, hogy a kettejük igyekezete sem elegendő hozzá, nem is szólva Lady Blackchester láthatatlan és kimondatlan, de annál biztosabb befolyásáról, hogy meggyorsítsa ügyének csigalassú intézését, most, amikor már oly közel a cél. De hát az egyenes, szókimondó vén gróf őszinteségében nem lehetett kételkedni; s ugyanúgy képtelenség lett volna gyanúba fogni Lord Dalgarno figyelmes és szolgálatkész barátságát; aminthogy Nigel azt sem hihette, hogy a hölgy, aki látogatói között mindig oly megkülönböztetett figyelemmel fogadta, ne vetette volna érte latba a befolyását, hogyha alkalma nyílt volna rá.

Az ifjú lord tehát nem tehetett mást, mint hogy elfogadta Dalgarno sokszor hangoztatott magyarázatát, miszerint a nagy hatalmú kegyencet mindenki az ő haragosának véli, s így a legutolsó kis hivatalnok is, akinek a kezén papírai átmennek, úgy gondolja, érdemeket szerezhet, ha akadályt gördít útjába; ami annyit jelent, hogy csak türelemmel és kitartással győzhet, ha csak nem akarja mégis megkövetni, vagy ahogy Lord Dalgarno mondta, megbékíteni Buckingham herceget.

Nigel kérhetett volna ez ügyben tanácsot kedves barátjától, George Heriottól is, és bizonynyal meg is tette volna, hiszen az aranyműves tanácsa egyszer már oly hasznosnak bizonyult, de mióta a királyi udvarban jártak, csak egyetlenegyszer találkozott vele, s akkor az érdemes polgár éppen útra készülődött Párizsba, valami fontos üzleti ügyben, az udvar és Buckingham herceg megbízásából. Az út meglehetősen hasznot hozónak ígérkezett. Amint a jó ember Buckingham nevét kimondta, elmosolyodott. Azt mondta, kezdettől fogva biztosra vette, hogy nem lehet hosszú ideig kegyvesztett ennél az úrnál.

Lord Glenvarloch erre őszinte örömeinek adott kifejezést, hogy helyreállt köztük a béke, mert, mint mondta, sokat bántódott azért, hogy Heriot mester őmiatta magára vonta ennek a hatalmas úrnak a neheztelését, amely oly sok hátránnyal járhat.

- Uram - szólott Heriot -, Lord Ochtred Olifaunt fiáért minden tölem telhetőt megtennék, de az igazat megvallva, ha nem csal az önismeretem, ugyanennyit megtettem volna már csak magáért a pusztá igazságért is, lett volna szó bár a legjelentéktelenebb személy sorsáról. De most jó ideig nem látjuk egymást, úgyhogy a továbbiakban már önnön józan ítélőképességére kell bíznom ennek az ügynek az intézését.

Így vettek egymástól szíves, érzékeny búcsút.

Más változás is történt Lord Glenvarloch életkörülményeiben, amelyről tudósítanunk kell az olvasót. Új időtöltései és szórakozásai miatt, amelyekre rákapott, a város másik végében levő

szállása kényelmetlenné kezdett válni. Talán egy kicsit szégyellte is, hogy a Szent Pál-kikötőben lakik hónapos szobában s most már rangjához méltóbb lakhelyet szeretett volna szerezni. Mindezt a Temple környékén vett bérbe egy kis lakást. De csaknem megbánta már, hogy így cselekedett, mert úgy tapasztalta, hogy John Christie-t bántja az elköltözése, szíves és szorgos háziasszonya pedig egészen el van keseredve miatta. Christie uram, aki minden megnyilatkozásában szűkszavú, zord és ünnepélyes volt, csak annyit mondott, azért reméli, hogy semmi sem volt a vendég tetszése ellen, és nem az ő figyelmetlenségük az oka Lord Glenvarloch távozásának. Nelly asszonyságnak azonban kibuggyantak a könnyei, míg elsorolta minden próbálkozását, amellyel őlordsága számára lakályosabbá igyekezett tenni a szobát.

- Azt a nagy tengerészládát is - szólt -, mennyit vesződtünk, míg felvittük a legényünk szobájába, pedig szegény embernek épp hogy egy arasnyi helye maradt az ágy meg a láda között, alig tud valahogy bekászálódni. Csak a magasságos Úristen a megmondhatója - mondta -, hogy le tudunk-e megint veszelődni a ládával azon a szűk lépcsőn. Meg aztán a kisszobát is benyílóvá alakítottuk, ami bizony belekerült kerek húsz shillingbe, pedig őlordságán kívül bárki más lakónak jobban megfelelne egy kisszoba, mint egy benyíló. Aztán az a sok ágynemű, amit miatta vettem... hanem hát legyen meg az ég akarata, én megnyugszom benne.

A legtöbb embert meghatják a szeretet megnyilvánulásai, Nigelt meg különösen, valósággal fojtogatta a lelkiismeret-furdalás, azért, hogy sorsa jobbra fordultával mintegy megfélemedezett egyszerű barátainak kedvességéről és a neki nyújtott menedékhelyről, pedig mekkora kincs volt az még nem is olyan régen! Ezért hát sűrű bizonykodással és annyi pénzzel, amennyit csak rájuk tudott erőltetni, igyekezett kiengesztelni őket távozásáért, míg végül is a szép gazdasszony egy búcsúcsókkal be nem bizonyította, hogy megbocsátott neki.

Richie Moniplies hátra-hátramaradozott a gazdája mögött, míg szerét nem ejthette, hogy megkérdezze John Christie-t, nem tudna-e alkalomadtán visszasegíteni egy eszes skót legényt a szülőhazájába, s miután John határozottan azt felelte, hogy ez ügyben számítani lehet rá, Moniplies azzal búcsúzott, hogy hamarosan emlékezteti majd az ígéretére.

- Mert hát - szólt -, ha őlordságának nincs is terhére ez a londoni élet, valakinek igenis elege van belül, mégpedig nekem magamnak, és annyit mondhatok, én bizon egy hónapot sem öregszek már addig, míg újra meg nem látom Edinburgh határában az Arthurszékét.

## Tizennegyedik fejezet

*Bingo, te, Bingo! Hozzám!... Jössz ide!...  
Eliskolt... jól van, otthon lesz előttünk...  
Nem volt még csontropogtató dög ennél  
Makrancosabb... Pedig kisgazdiját  
Imádja, mint a pénzt a koldus; ám  
Ha így megvész, könnyebb Szeszély kisasszonyt,  
Nagyságod szíve hölgyét felvidíteni  
Rosszkedvében, mint ráncba szedni Bingót.*

(A KÁNTOR ÉS KUTYÁJA)

Richie Moniplies állta a szavát. Két-három nappal azután, hogy ifjú ura átköltözött új szállására, egyszer csak odaállt Nigel elé. Nigel épp akkor durálta neki magát, hogy felöltözzék, mert bizony ekkortájt sokkal későbben ébredt, mint ahogy gyerekkora óta megszokta.

Amint szolgájára pillantott, látta, hogy ábrázata a szokottnál is komorabb és ünnepélyesebb, amiről nem tudta pontosan, minek tulajdonítsa, sértett önérzetének, vagy inkább elégedetlenségének, vagy egyszerre mind a kettőnek.

- Nocsak - szólt -, ugyan mi bajod, miért vágsz olyan keserves arcot, mint azé a torz faragványé ott a vízköpő csövön? - És a Temple templomának vízköpőjére mutatott, mivelhogy ablakuk épp erre a gótikus építményre nyílt.

Richie oly kínos-lassan fordította jobbra a fejét, mintha görcs bántaná a nyakát, majd hirtelen visszarántotta, és így válaszolt: - Faragás ide, faragás oda, nem ilyesmi az, amiről szólani akarok.

- Hanem miről akarsz szólani? - felelte erre a gazdája, aki hányattatásai során már hozzászokott, hogy sokat elviseljen a szolgájától.

- Uram - kezdte Richie, de nem tudta tovább folytatni, csak köszörülte a torkát, mintha valahol félúton elakadt volna a mondanivalója.

- Sejtem már, Richie, miért ez a titokzatosság - mondta Nigel -; alighanem pénz kellene, ugye? Elég lesz egyelőre öt arany?

- Uram - szólt Richie -, bizony hogy el fog kelni egy kis pénz is, de én úgy vagyok vele, hogy nemcsak örülök, bánatos is vagyok, amiért most több pénze van, mint előbb szokott lenni.

- Örülsz is, bánatos is vagy - szólt Nigel -; nohát, Richie, ez olyan nekem, mint a találós mese.

- Pedig egyszerű nagyon - szólt Richie -; arra kérem lordságodat, bocsásson engem vissza Skóciába.

- Skóciába! - kiáltott fel Nigel. - Megörültél? Mi bújt beléd? Nem tudod kivárni, míg együtt mehetünk vissza?

- Nem sok hasznomat veheti már, uram - mondta Richie -, mikor másik apródot szándékozik felfogadni.



- Féltékeny számár - szólt az ifjú lord -, hisz az csak megkönnyíti majd a dolgodat! Eridj, egyél valamit reggelire, és igyál rá jó erős sört, hogy eloszlassa a fejedből ezeket a ködképeket. Ostobaságodért voltaképpen haragudnom kellene rád, de nem feledkezhetem meg arról, milyen híven kitartottál mellettem balsorsomban.

- A balsorsától, jó uram, mink akár örökké együtt maradhattunk volna - szólt Richie. - Azt hiszem, ha arra került volna a sor, én is ugyanolyan vitézül haltam volna éhen, mint lordságod, ha nem különbül, hiszen az éhezéshez aztán szokva voltam, mert igaz, hogy mészárszékekben nőttem föl, de bizony nem sok húst ettem életemben.

- Halljuk a velejét! - szólt Nigel. - Vagy semmi más célod nincs, mint hogy buta fecsegéssel kihozzál a sodromból? Hisz tudhatod, hogy ha húsz szolga lebzselne körülöm, akkor is hűséges csatlósomat becsülném meg legjobban, aki mellettem jóban-rosszban kitartott. De hát annak igazán semmi értelme, hogy a keserves rigolyáidhoz igazodjam.

- Uram - szólt Richie -, az, hogy azt mondja, megbízik bennem, legyen szabad teljes tisztelettel tudtára adnom, igazán a becsületére válik, igaz, hogy azt hiszem, én se szolgáltam rá másra. Hanem én mégiscsak elmegyek ám.

- Az ördög vigyen el, de hát miért? - szólt Lord Nigel. - Mi okod lehet rá, hogyha mind a ketten úgy meg vagyunk elégedve egymással?

- Uram - szólt Richie Moniplies -, uraságod mostanában olyan életre kapott rá, hogy én azt sem nem vállalom, sem nem támogatom a jelenlétemmel.

- Szemtelen szolga! - kiáltott rá haraggal gazdája.

- Engedelmével, uram - mondta erre a hű csatlós -, ez aztán nem igazság, hogy azért is haragszik, ha szólok, meg azért is, ha nem. Amennyire én tudom, ha most türelmesen meghallgatja, hogy mért utazok haza, abból még haszna lehet, most is, azután is, ha meg nem, hát bocsásson el anélkül, de ne szaporítsuk tovább a szót.

- Rajta! - válaszolta Nigel. - Mondd el, mi nyomja a begyedet, csak ne feledkezz meg arról, kivel beszélsz.

- Hát uram, alázattal megkövetem uraságodat (s ahogy ezt mondta, olyan rendíthetetlen göggel nézett végig urán, mint még soha) -, uraságod talán úgy gondolja, hogy ez az örökös kockavetés, kártyakevergetés, kocsma- és színházjárás illik lordságodhoz? Mert ami azt illeti, hozzám ugyan nem illik.

- Mi a csudát! Hát erkölcsbíróvá léptél elő, vagy tán puritánná lettél? - szólt Lord Glenvarloch nevetve, bár a szégyentől és a bosszúságtól kissé kényszeredetten hangzott a nevetése.

- Uram - válaszolta Nigel csatlósa -, értem ám én, mit pedz az úr. Meglehet, hogy kicsikét erkölcsbíró is vagyok, adná az ég, hogy még inkább az lehessek, de most nem helyénvaló dolog erről társalogni. Szolgáltam én az urat, amíg szolgálhattam, míg a szolgálata az én északi lelkiismeretemet nem sértette. Ha idegen országban a hazámat vagy a gazdámat csempülik, nem hagyom, bizony kiállok értük, még ha ki is köll egy kicsit toldani az igazságot. Nyakon is vágom, aki sértő szót ejt róluk, azt se bánom, ha az én fejem látja kárát. Hanem a szép hölgyek körül való legyeskedésben, nap mint nap kockázásban, teátrum-hajkurázsban én nem tarthatok uraságoddal, hisz már szusszanni se tudok; hát még amikor azt hallom, hogy lordságod elnyeregeti a szegény ember pénzét, úgyhogy semmije se marad... a lellem üdvösségére, uram, ha efféle pénzen köll tengődni, inkább hagyjunk itt csapot-papot, álljunk ki az útra, oszt raboljuk ki az első ökrösgazdát, aki a smithfieldi piacról hazafelé igyekszik Essexbe, a borjainak az árával.

- Tökfilkó - mondta Nigel, bár titokban lelkiismeret-furdalást érzett -, hiszen én sohasem játszom nagy összegben.

- Jaj, uram - szólt erre a kérlelhetetlen csatlós tisztelettel szólva -; annál rosszabb. Ha a rangjabeliekkal játszana, azzal is vétkeznék, mégis legalább a világ előtt nem játszana el a becsületét. Lordságod is tudhatja, vagy legalábbis tudhatná, mert a maga bőrén tapasztalta csak egynéhány héttel ezelőtt, hogy kis pénz is nagy baj, ha elvesz, annak, akinek az mindene; és nem volnék lordságodhoz őszinte és igaz, ha nem mondanám meg, mit beszélnek lordságodra szélteben-hosszában: azt beszélik, hogy senki mással nem kártyáz, nem kockáz, mint csak a szegény eltévelyedettekkel, akik nincsenek olyan módon, hogy nagy pénzbe játsszanak.

- Ki meri ezt állítani? - felelte Nigel, aki most már valóban kijött a sodrából. - Az én dolgom, hogy kivel-mivel játszom együtt, és nagy tételekben különben sem vagyok hajlandó játszani.

- Ez az, uram, pontosan ez az, amit mondanak - szólt a könyörtelen Richie. Olyan ösztönös élvezet volt számára felebarátait kioktatni, s fennen hangoztatni őszinte véleményét, hogy fel sem ötlött benne, mekkora fájdalmat okoz gazdájának azzal, amit mond. - Szóról szóra ugyanezt mondják, uram. Csak tegnap is ugyanazon fogadóban úgy tetszett uraságodnak, hogy elnyerjen vagy öt fontot attól a fiatalka bolond úrtól, tudja, akin veres bársonykabát volt, s kakastoll a kalapjába tűzve, azzal no, aki a minap megvívott a nagy fejű kapitánnyal. Láttam, mikor az előcsarnokon át elment, no hát, ha az nem volt mindenéből kiforgatva, nem láttam még tönkrement embert életembe.

- Hihetetlen! - szólt Lord Glenvarloch. - Ki az az ember?... Gazdának látszott.

- Nem mind arany, ami fénylik, kedves gazdám - felelte Richie. - Ezüstpityke, aranygomb, gyomra üres, csak úgy kong. Azt kérdezi, hogy ki vót? Meglehet, én tudom is, csak nem árulom el. De nem ám!

- Legalább azt mondd meg - kérte Nigel -, ha csakugyan ilyen szegény ember volt, akit megkárosítottam, hogy miként tehetném jóvá balfogásomat.

- Most már, uram, ne is eméssze magát evvel. Ne féljen... tisztelettel mondom - szólt Richie -, van, aki gondoskodik arról a legényről. Rá se gondoljon másképp, mint olyan valakire, aki hanyatt-homlok futott az ördög elébe, s lordságod csak még lökött egyet rajta, hogy a szegény bolond előbb célba érjen. Én feltartóztatom ezen az úton, hogyha csak józan ésszel lehetséges, lordságod ne kutakodjék ebbe a dologba, mert egyáltalán nem baj, hogy nem tud róla, sőt éppen hogy jobb is.

- Ide figyelj - szólt a gazdája -; eddig csak hallgattam, amit itt összehordasz, de most már vége a türelmemnek. Ha el akarsz menni, hát menj isten hírével, itt az útiköltség, tessék. - Azzal pénzt nyomott Richie markába, amit Richie nagy gonddal, egyenként megszámolt.

- Talán kevesled? Vagy hibázik a súlya egyiknek-másiknak? Vagy mi az ördögért nem szeded végre a sátorfádat, mikor olyan mehetnéked van? - kiáltott az ifjú lord, mert végképp felbőszítette ez a gyanakvó pedantéria, amivel Richie az erkölcsprédikációt kiegészítette.

- Nem adott kevesebbet, mint amennyi jár - szólt Richie zavartalan nyugalommal -; ami pedig a pénz súlyát illeti, arra ebben a városban csakugyan kényesek az emberek; mihelyt valamelyik arany egy kicsikét vékonyabb, vagy karcolás esett rajta a körön belül, csak fintorognak rá, de úgy éljek, bezzeg Edinburghben akkor is örülnének neki, mint a tyúk a tiszta búzának. Nincsenek ott ilyen bővében az aranyak, ami bizony elég szomorú dolog.

- Ebből látszik, mekkora számár vagy - szólt Nigel, mert már el is párolgott a haragja -, hogy elszaladsz onnét, ahol elég van belőle.

- Uram - szólt Richie -, minek cifrázzam tovább: semennyi pénz sem ér föl Isten áldásával. Ha majd a Ludvérc, ahogy azt a bizonyos Lutint méltóztatik nevezni, akit egyébiránt helyesebb volna Akasztófavirágnak titulálni, mert előbb-utóbb úgyis odakerül... hogyha ő ajánl apródot uram szolgálatába, az ugyan aligha fogja prédikációval zargatni, mint én. De még itt vagyok, és ha ez volna az utolsó szavam, mert belém fojtja a szuszt, ha egyszer kimondtam - szólt hangját felemelve -, kimondom akkor is: kedves gazdám rossz útra vitték a barátai, és letért arról az ösvényről, amelyen nagyságos édesapja járt; ráadásul pedig, tisztesség ne essék szólván, gyalázatba is rohan, nemcsak a vesztébe, hiszen csúfot üznek lordságodból azok, akik tisztességtelenségre csábítják.

- Micsoda? Csúfot üznek belőlem? - szólt Nigel riadtan, mert, mint sokan mások is ily fiatalon, jobban félt attól, hogy kinevetik, mint attól, hogy esztelenséget művel. - Ki mer belőlem csúfot üzni?

- Uram, esküszöm a kenyeremre, amit megeszek... vagy inkább arra, hogy igaz ember vagyok... mert lordságod a tudója, hogy az én számat soha nem hagyta még el hazugság, legföljebb, ha kicsit másképp mondtam valamit, mikor lordságod becsülete, hazánk java vagy nekem valami csip-csup kis ügyem úgy kívánta, hogy ne verjem dobra mindjárt a teljes igazságot... mondom, hogy esküszök az igaz emberségemre, hogy mikor én azt a szegény árva nyomorultat megláttam, ahogy jött velem szembe a csarnokon át, ott abban a vendégfogadóban, hogy verje meg az átok (Isten bocsássa meg, hogy káromkodom) azt a házat... mikor látom, hogy úgy csikorgatja a fogát, úgy ökölbe szorítja a kezét, úgy a szemibe húzza a kalapját, mint akit a végső kétségbeesés kerülget, így szólt hozzám ez a Ludvérc: „Nicsak, itt jön trágadombunk egyik kakaskája, akit a gazdád pörére kopasztott; alighanem sok időbe telik, míg őlordsága rászánja magát, hogy igazi kakassal is összeakaszkodjék.” És uram, már csak meg kell mondanom, az összes lakáj, az összes ficsúr, s köztük lehangosabban az, akit testvérenek fogadott, Lord Dalgarno, mind csak így emlegetik: „Lord Karvaly, a verebek réme.” Nagy kedvem lett volna rá, hogy Lutin fejét beverjem, de minek kezdtem volna ki övele?

- Ezer átok - szólt Lord Nigel -, így mernek beszélni rólam?

- Az ám, uram - bólintott rá Richie -, átok, ördög és pokol, ez mind a három serényen dolgozik Londonban. És még ez mind nem elég, hanem Lutin meg a gazdája azért is gúnyolták uramat a háta mögött, mert... kimondani is szégyellem, amit hazudtak... egyszóval azt beszélik, na, lordságod túlontúl is jóba keveredett annak a derék, becsületes embernek a feleségével, akinél eddig laktunk, s azt is mondogatták a piszkos szájú rágalmazói, hogy lordságod nem azért költözött el onnét, mert a szállás nem illik divatos új szokásaihoz, ez csak az a mentség, amely mögé a gyávaságát rejt, azt, hogy tart a féltékeny férj bosszújától; Lord Karvalyba, azt mondják, még annyi mersz sem szorult, hogy egy sajtkupec feleségét megszöktesse. - Egy pillanatra elhallgatott, és gazdája arcába bámult, amely a szégyentől és a méregtől tűzvörös színt váltott. - Uram, gondolatban igazságot szolgáltatottam uraságodnak is, meg aztán magamnak is; mert, gondoltam magamban, bizony meglehet, hogy az efféle kicsapongásba is nyakig merült volna őlordsága, csakúgy, mint a többibe, ha nem lett volna mellette a Richie, kinek helyén a szíve meg az esze.

- Miféle ostoba szemtelenséggel akarsz még traktálni? - szólt Lord Nigel. - De csak beszélj, ez az utolsó alkalom, hogy végighallgatlak, használd ki hát az idődet.

- Szent igaz, uram - szólt Richie -; meg is fogadom, amit mond. Azért adott az Úristen nyelvet, hogy beszéljek és tanácsot adjak.

- Hát ami azt illeti, nem is hagyod kárba veszni ezt az adományt! - szólt közbe Lord Glenvarloch.

- Úgy igaz, uram - szólt Richie, és a kezét is felemelte, mintegy csendre intve gazdáját, hogy hallgassa végig -; és remélem, nem sok idő kell hozzá, hogy uraságod is belássa, mennyire nem veszett kárba az igyekezetem. De mivelhogy most hamarosan itthagynom uram szolgálátát, úgy illik, hogy megtudja a teljes igazságot, aztán fontolóra vehesse, ifjú és tapasztalatlan volta miatt miféle cselvetéseknek lesz kitéve, ha majd nem áll uraságod mellett vénebb, tapasztaltabb ember, aki ezektől megvédje... Járt itt, uram, egy jóképű asszonyság, olyan negyvenéves-forma, vagy alig több, aki sokat szimatolt uraságod után.

- Csakugyan? - kérdezte Nigel. - Mit akart tőlem?

- Először, uram - felelte a bölcs csatlós -, mivelhogy jó modorú hölgynek láttam, aki kedveli az értelmes emberek társaságát, nem bántam, hogy beszédbe elegyedik velem.

- Azt meghiszem, hogy nem bántad - szólt Nigel -, és készségesen kiteregetted előtte az én személyes ügyeimet is, ugye?

- Nem én, uram - felelte a szolga -, igaz, hogy sokat kérdeztetted uraságod híre-neve, vagyona iránt, meg hogy mi szél hozta erre, meg más effélét, de úgy gondoltam, neki nem való megtudni a teljes igazságot.

- Nem tudom belátni - szólt Lord Nigel -, miért kellett volna rólam bármit is mondanod ennek az asszonyságnak, akár igazat, akár hamisat, amikor semmi köze a dolgainhoz?

- Szerintem se köllött egyiket se mondanom - válaszolta Richie -; nem is mondtam én neki igazat se, hazugságot se.

- Hát akkor mi volt az, amit mondtál neki, te áldatlan fecsegő? - kérdezte Richie gazdája, aki most már megelégtelt a sok beszédet, de mégiscsak kíváncsi volt rá, mi sül ki ebből az újabb históriából.

- Uraságod evilági szerencsáját dicsértem - felelte Richie -; olyasmit mondtam, ami ugyan jelenleg nem egészen igaz, de valamikor igaz volt, most is igaz kéne hogy legyen, és megint igaz lesz, ha eljön az ideje, vagyishogy uraságod birtokában van sok szép földjének, pedig hát egyelőre csak a joga van meg rá. Erről meg más egyébről is, igen kellemesen elbeszélgettünk, míg csak ki nem mutatta a foga fehérjét, mivelhogy egy fehérszemélyre fordította a szót, aki hajlandóságot érez jóuram iránt, és ezért az asszonyság lordságoddal magával akart volna szót váltani, hanem amikor szelét vettem, hogy mi a szándéka, mindjárt láttam, hogy nem jobb, mint afféle közönséges... phú! - azzal abbahagyta a beszédet, s halkán, kifejezően füttyentett.

- S mit tett bölcsességed ezen környülállásban? - kérdezte Lord Nigel, mert, akármilyen bosszús volt az előbb, alig-alig fojthatta magába a nevetését.

- Én csak ránéztem, uram, így ni - szólt Richie, s a szemöldökét vészjóslóan összevonta -, hogy a lábába szálljon a félsz, és ha máskor ilyen útra merészkedik, meggondolja magát, és alaposan megfenyegettem, hogy nem kerüli el a vízbemártó széket, ő meg rühes skót kutyának nevezett... azzal ő arra, én erre, remélem, s hiszem is, hogy soha többet nem látjuk egymást. Így aztán megmentettem uraságodat attól a kísértéstől, ami a fogadónál is, meg a színháznál is rosszabb lett volna; mert jóuram is tudja, mit mondott az idegen asszonyra Salamon, a zsidók királya, én meg azt mondtam magamban, ha már rákaptunk a kártyára, kockára, hogyha most még a kurválkodásra is rákapunk, csak a jóságos Úristen tudja, hol végezzük.

- A szemtelenséged büntetést érdemelne, de hát ez volt az utolsó pimaszságod, amit, legalábbis egy időre, megbocsáthatok... így hát meg is bocsátom - szólt Lord Glenvarloch -; és mivel utunk amúgy is elválik, csak annyit mondhatok, Richie, teljesen fölösleges volt helyetted óvatoskodnod, nyugodtan az én ítéletemre bízhattad volna, mit teszek.

- Azt már nem - felelte Richie -, de nem ám; gyarló teremtmények vagyunk, uram, és mindenki jobban ítél a más ügyében, mint a magáéban. Én is csak olyan vagyok, mert ha azt az egy kérvénydolgot nem nézem (az is akárkin megeshetett volna)... elhiheti, mindig jobban használtam az eszemet, ha lordságod érdekéről volt szó, mint amikor úgy hozta a sors, hogy a magam ügyében köllött helytállani, és mindig előbbre valónak is tartottam a lordságod ügyét, mint a magamét, igaz, ez volt a kötelességem.

- Elhiszem, sőt tudom - mondta Lord Glenvarloch -, hiszen mindig szívből és igazán szolgáltál. De hogy ha ennyire nincs kedvedre London, akkor most egy kis időre búcsút kell vennünk; menj csak vissza Edinburghbe, hamarosan én is visszatérek oda, és újra szolgálatomba veszek.

- Ó, uram, a magasságos Úristen áldja meg érte - szólt Richie Moniplies égnek emelt szemmel -; ez a szó bizony kegyesebben cseng, mint bármelyik, amit csak az utóbbi két hétben kiejtett a száján.

Így szólván, előrelelendítette nagy, csontos kezét, megragadta vele Lord Glenvarlochét, ajkához emelte, sarkon fordult, és nagy sebbel-lobbal kiment a szobából, mintha attól félne, hogy különben érzékenyebbnek fog mutatkozni, mint ahogy az illedelemről vallott nézetei megengednék. Lord Nigelt azonban mégiscsak meglepte a szolga hirtelen távozása; utána kiáltott, kérdezvén, elég lesz-e a pénz, amit az útra kapott, de Richie megrázta a fejét, egy szó nem sok, annyit se válaszolt, csak leszaladt a lépcsőn, keményen betette maga után a kaput, s hamarosan látni lehetett, amint megy végig a Stranden.

A lord szinte önkéntelenül is utána nézett, és jó darabig látta volt szolgájának magas, csontos alakját, míg el nem tűnt a járókelők tömegében. Amit ekkor Nigel érzett, nem lehetne épp önelégültségnek mondani. Új életmódjára nemigen vetett jó fényt, ezt kénytelen volt elismerni, hogy e hűséges híve már nem volt büszke az ő szolgálatára, és nem ragaszkodott hozzá azzal az odaadással, amelyről oly sokszor bizonyosságot tett. Nigel a lelkiismeretét sem tudta elhallgattatni, mert részben maga is bűnösnek érezte magát mindabban, amivel Richie megvádolta, s megszégyenítette, megalázta annak híre, hogy milyen színben tüntetik fel mások azt, amit ő csupán a szerencsejátékban való eszélyes óvatosságnak és mértékletességnek gondolt. Csak az szólt mentségére, hogy eleddig észre sem vette, hová jutott.

Azután mégis felülkerekedett benne a sértett gőg és önérzet, azzal biztatta magát, hogy akármilyen jószándékú is Richie, voltaképp nem más, mint önhitt tudálékoskodó szolga, akinek ínyére lett volna, hogy komornyiki tisztje helyett a nevelő szerepében tetszelegjen, és pimaszul igényt tartott arra, bár állítása szerint merő szeretetből, hogy beleszóljon gazdája életmódjába, sőt irányítsa sorsát, s ráadásul viselkedésének ósdi merevségével, tolakodó igazságosztogatásával vidám társaságban mindig nevetségessé is tegye.

Alighogy tekintetét elfordította az ablaktól, belépett új házigazdája, átnyújtott neki egy összehajtott kis papírlapot, mely szépen át volt kötve egy szál selyemmel, s pecsét lógott le róla; egy asszonyság hozta, mondta a háziúr, aki semmi áron nem akart bejönni. A levél írója ugyanazt a témát feszegette, mint az előbb Richie Moniplies. Az üzenet szó szerint a következőket tartalmazta:

*A Nagyméltóságú Lord Glenvarlochnak, saját kezébe,  
egy ismeretlen jóakarójától.*

*Kedves Uram!*

*Ön becstelen embert fogadott bizalmába, s ily módon veszélybe sodorja önnön becsületét. Igaz jóakarója, akit nem ismer, most röviden tudatja önnel azt, amit hízeltől oly hosszú idő alatt sem tudhat meg, amennyi elég az Ön végromlásához. Akit őszinte hívének tart, azaz Lord Dalgarno, galádul becsapja Önt, mert bár szeretet álarcát viseli, egyébre sem törekszik, mint ország-világ előtt bemocskolni lordságod tiszta nevét, nehogy annak segítségével vissza-szerezhesse vagyonát. Az álbarát szíves mosolya veszedelmesebb önre nézve, mint a herceg haragos tekintete; hasonlóképp, Beaujeu vigadójában is többet árt nyerni, mint veszíteni. Óvakodjék mindkettőtől.*

*Hű és igaz, bár magát megnevezni nem kívánó jóakarója kéri erre:*

*Ignoto*

Lord Glenvarloch egy pillanatig csak állt, aztán gombóccá gyűrte a papirost, majd ismét kisimította, és figyelmesen újra elolvasta, összerántotta a szemöldökét, pillanatig habozott, s végül a papírlapot darabokra tépve, felkiáltott: - Hitvány rágalom! El vele! De azért majd vigyázok... Nyitva tartom a szemem...

Lord Glenvarloch fejében egyik gondolat a másikat kergette, és mindent összevéve, elmélkedései oly nyugtalanító irányt vettek, hogy elhatározta, sétál egyet a parkban, míg kedélye lecsillapodik; vette hát köpenyét, kalapját, és úgy is cselekedett.

## Tizenötödik fejezet

*Hogy fürge Kófic, kortól szürke lett,  
Egy nyúlfiat talált útján menet...  
S van-é, ki Kóficot nem ismeri?  
Hisz fajtájának hírét hirdeti  
Sok versenytér, holott e hős ebek  
Győzelmeskedtek minden korcs felett...  
Nohát, a nyúl hiába fut szegény,  
Habár előtte hegy, mező, sөvény:  
A gyorsaságot pótolta az ész -  
Hol bújt az áldozat, ott érte vész.  
Így jártam én is Saint James fényes útján,  
Mert egy fajankó, lesben meglapulván,  
Rám tört, s kocsik közt, népeken keresztül  
Hajszolt, beért, és felfalt mindenestül.  
(etc., etc., etc.)*

A Saint James Parkot II. Károly bővítette ki, ő ültettette zöldellő fasorait, és máskülönben is sokat szépített rajta, de a park már a nagyapja idején is kellemes sétahely volt, ahol az előkelő osztályok tagjai testgyakorlás és felüdülés céljából szívesen sétálgattak.

Ide menekült most Lord Glenvarloch, hogy megszabaduljon nyomasztó gondolataitól, amelyeket hűséges csatlósa, Richie Moniplies távozása keltett benne, mert az a mód, ahogy egymástól búcsút vettek, ugyancsak sértette az ifjú büszkeségét és érzékenységét; s amely gondjait még inkább megnehezítették az előző fejezetben említett névtelen levél intelmei, mivel ezek is csak megerősítették távozó szolgája igazát.

Sokan jártak-keltek a parkban, de Nigel jelenlegi lelkiállapotában a magányt kereste, s ezért elkerülte a Westminster és a Whitehall felé eső népes ösvényeket, inkább északnak tartott, ahogy ma mondanák: a Piccadilly irányába, mert azt remélte, hogy ott háborítatlanul számot vethet kételyeivel, s így úrrá tud lenni rajtuk.

Lord Glenvarloch azonban tévedett, mert amint köpenye alatt összefont karral, szemébe húzott kalappal fel-alá járt az egyik sétányon, egyszerre csak lecsapott rá Sir Mungo Malagrowther, ki is, már akár azért, mert ő is kerülni akarta mások társaságát, akár azért, mert őt kerülték, a parknak ugyanabba a csendes részébe vonult vissza, vagy volt visszavonulóban, ahol Lord Glenvarloch sétált.

Nigel összerezzen, amint fülébe csendült a lovag repedtfazék-hangjának éles, siránkozó nyekergése, s méginkább elborzadt, amint meglátta, hogy a magas, vékony, kopott alak feléje biceg. Nyűtt köpenyt viselt, amely valamikor skarlátvörös lehetett, de a számtalan különféle eredetű pecsétől már nemigen látszott az eredeti színe. Sokat hordott kalapját lánc helyett fekete bársonyszalag, s lengő strucctoll helyett árva kappantoll díszítette.

Lord Glenvarloch szerette volna, ha jószerivel elbújhat, de mint mottónkban előre jelentettük, egy tapasztalatlan nyulacskának is több esélye lett volna arra, hogy elfusson a nyomában csaholó kutya elől, mint neki most a megmenekülésre. Sir Mungónak pedig, hogy folytassuk a hasonlatot, hosszú tapasztalata volt már abban, hogy kövesse a vadnyomot, és biztonsággal

megragadja zsákmányát. Nigel így abba a kényelmetlen helyzetbe került, hogy a lovag köznap kérdésre: - Mi újság, uram? - meg kellett állnia s felelnie kellett.

- Amennyire én tudom, semmi - válaszolta az ifjú nemes, igyekezvén odébbállni.

- Azért valami csak van, például, hogy lordságod abba a francia fogadóba indul, igaz-e? - válaszolta a lovag. - De hát korán van még, sétálunk egyet addig itt, a parkban, jót fog tenni az ön étvágyának.

Így szólván, nagy lelki nyugalommal belékarolt a lordba, mintha észre sem venné áldozatának ellenkezését, aki pedig mindent megtett, amit az illem határain belül megtehetett: azaz könyökét erősen oldalához szorította védekezésül. Sir Mungo azonban, miután sikerült megkaparintania zsákmányát, nyugodtan magával vonszolta az úton.

Nigel konokul hallgatott, s még mindig azt remélte, hogy le tudja rázni ezt a kellemetlen sétapartnert, de Sir Mungo a fejébe vette, hogy ha az ifjú úr nem beszél is, legalább hallgassa meg, amit ő beszél.

- Tehát Beaujeu fogadójába tart, uram? - szólalt meg a kárörvendő öreg. - Bizony, bizony, azt jól teszi, pompás társaság van ottan, amint hallom, igencsak válogatott társaság, olyan, hogy csakugyan minden ifjú nemesnek oda kéne járni, de boldog is volna az apjaura, ha tudná, milyen dicső társaságban forgolódik a fia.

- Azt hiszem - szólalt meg Lord Glenvarloch, mert úgy érezte, hogy nem hagyhatja szó nélkül -, az ottani társaság is csak olyan, amilyen az efféle helyeken összeverődhetik, ahol senkinek az orra előtt sem lehet betenni az ajtót, ha ott akarja a pénzét elkölteni.

- Úgy is van, uram, nagyon helyes - szólt Nigel kínzója, és csak úgy csukladozott az erőltetett nevetéstől. - Ezek az otromba polgári fajankók mindenüvé befurakodnak, hogyha az ajtó csak egy résnyire is nyitva marad. Hogy lehet ezt megorvosolni? Hát csak úgy, hogy megkopasztjuk őket, hiszen a pénztárcájukban bíznak, nem igaz? Nyúzza meg őket, uram, pörzsölje csak meg, mint a szolgáló a konyhai patkányt, majd nem jönnek vissza még egyszer, de nem ám! Rajta csak, fossa meg őket, szedje ki minden tollukat, s akkor a zsíros kappanjai majd nem mernek olyan magasra röppenni, amely hely már csak a héjáknak, karvalyoknak dukál, igaz-e, a verebek rémeinek!

Így szólván, Sir Mungo éles pillantással Nigelra szögezte szürke szemét, oly odaadó figyelemmel kísérvén megjegyzésének hatását, ahogy a jó sebész figyeli késének útját valamely kényes operáció közben.

Nigel szerette volna titokban tartani érzelmeit, de hiába minden, mégis csak jelét adta fájdalmanak, amit kínzómasterre nagy gyönyörrel észlelt. Elpirult a bosszúságtól és haragtól; de úgy érezte, kimondhatatlanul nevetségessé válna, ha Sir Mungo Malagrowtherrel összekaszknék, azért csak félhangosan dünnyögte: - Szemtelen pojáca! - Sir Mungo azonban ezúttal nem mutatkozott süketnek, mert nyomban meghallotta e halkan ejtett szavakat és válaszolt is rájuk.

- Igen, igen, nagyon igaz - vágta ki a gúnyos kedvű vén udvaronc -, szemtelen pojácák, mind, ahányan vannak, akik így befurakodnak az előkelő társaságba, hanem lordságod aztán tudja, hogy tanítsa őket móresre, jó kis forszja van hozzá. Múlt pénteken is nagyot nevettek a trónteremben azon a fiatal boltoson, akit úgy kiforgatott mindeniből, hogy sorra uraságodhoz vándorolt a *spolia opima*,<sup>86</sup> de még az apró-cseprő holmi is, amit magán viselt, egészen köpe-nye legutolsó ezüstgombjáig, az a bolond meg mehetett aztán füvet enni Nabukodonozorral, a

---

<sup>86</sup> A préda java.



babiloni királlyal. Nagyot nőtt a lordságod becsülete a nemes tett által mindenki szemében... Úgy mondták azután, hogy az ifjonc a Temzébe vetette magát kétségbeesésében. Úgy köll neki; elég maradt még belőlük... se baj, na, több is veszett Flodden Edge-nél.

- Szemtelen hazugság, amit magának mondtak, ha érdeklí a véleményem - szólt Nigel hangosan, sértetten.

- Bizony, az elég valószínű - felelte Sir Mungo hajlíthatatlanul, rettenthetetlenül. - Mind csupa hazugság, amit abban a társaságban hall az ember. Szóval nem ment a Temzének szegény kölyök? Nagy kár. Igaz, hogy ezt a részét a históriának én se hittem el, egy londoni kereskedőnek több esze van, ha dühös is. Esküdni mernék rá, hogy máris partvist fogott, és vígan söprögeti a csatornák fenekét rozsdás szögek után, hogy újra megalapozhassa a szerencsáját. Azt mondják, három gyereke is van, azok is segíthetnek neki, annál jobban megy a keresés. Hogyha elég szerencséjük lesz a csatornasikálásba, lordságod még megérheti, hogy újra kiforgatja őket mindenükből.

- Ezt nem tűröm! - szólt Nigel, s egy pillanatig azon gondolkodott, mit tegyen inkább, felháborodva és szitkozódva védelmére keljen-e a becsületének, vagy lerázza karjáról kínzóját, s hagyja faképnél. Hanem egykettőre rájött, hogy akármelyiket cselekszi, csak igazolná és megszilárdítaná vele a rágalmakat, amelyek, mint kénytelen volt belátni, kikezdték jóhírét, mind a magasrangú, mind az alacsonyabb körökben. Ezért egy pillanat alatt, s igen okosan, úgy döntött, hogy inkább tovább viseli még Sir Mungo válogatott pimaszkodását, mert így talán alkalma nyílik arra, hogy legalább megtudja, kitől származnak e híresztelések, amelyek oly kedvezőtlen színben tüntetik fel jellemét.

Sir Mungo erre szokása szerint felkapta Nigel legutóbb kiejtett szavát, úgy, ahogy körülbelül hangzott, s azt értelmezte és fűzte tovább aztán a maga sajátos módján. - Tűrhető, igen, tűrhető szerencsével játszik - ismételte -, ahogy nekem mondták, uram, ugyancsak tűrhető szerencsével; hej, ravasz legény uraságod, tudja ám, hogy fordítsa magához Fortunát, ezt a csél-csap királykisasszonyt... szereti is a mosolygását nagyon, ha pedig komor arcot mutat, hát elkerüli. Ez aztán a szerencse, de micsoda szerencse!

- Sir Mungo Malagrowther - szólt Lord Glenvarloch komoly arccal -, kérem, csak egy percig hallgasson meg.

- Amennyire telik tőlem, uram, szívesen, amennyire telik tőlem - mondta Sir Mungo fejét rázogatva s bal keze mutatóujjával a fülére bökve.

- Igyekszem nagyon tagoltan beszélni - mondta Nigel, összeszedve maradék türelmét. - Úgy látom, hírhedett hazardjátékosnak tart. Becsületszavamra mondom, hazudik, aki ezt állítja rólam... nem vagyok az. Annyival legalábbis tartozik nekem, hogy megmondja, honnét származik ez a galád rágalom.

- De uram, olyat én ugyan nem hallottam, hogy kegyed nagy hazardjátékos lenne, eszembe se volt, nem is mondtam egy szóval se - felelte erre Sir Mungo, mert Nigel olyan határozottan, világosan beszélt, hogy lehetetlenség lett volna nem értenie -; ismétlem: soha nem hallottam, nem mondtam és nem is gondoltam, hogy szenvedélyes játékos lenne, olyan, akit vérbelinek neveznek. Mert hallja-e, uram, én azt nevezem hazardjátékosnak, aki egyenlő kockázattal s magához való partnerekkel játszik, s akár kedvez a szerencséje, akár nem, végigjátssza az estét, azt nevezem szenvedélyes játékosnak, vagy vérbelinek, ha tetszik, aki a játékban sokat, és becsülettel kockáztat. De azt, aki akkora türelemmel és eszes mértéktartással van megáldva, hogy soha nem ragadtatja magát nagyobb tételekre, mint amelyektől legfeljebb egy fűszeres-legény karácsonyi ládikája ürül meg, azt az embert, aki olyanokkal játszik, akiknek kevés eljátszani való pénzük van, s ezért, mivel neki nagyobb összeg csörög a zsebiben, kivétel

nélkül mindig meg is kopasztja őket, kivárván, mikor neki szolgál a szerencse, s otthagya a játékot, ha veszteni kezd: az efféle embert, uram, eszembe sem jutna nagy hazardjátékosnak nevezni, inkább illetném akármi más névvel, amivel a viselkedésével rászolgált.

- Egyszóval ön ilyen alávaló, piszkos csirkefogónak tart - kérdezte Lord Glenvarloch -, aki fél a hozzáértő játékosoktól, s a tapasztalatlanokra vadászik, aki kerüli a magával egyenrangúak játékát, de bezzeg van bátorsága kifosztani az alacsonyabb rangú szegényeket? Jól értettem, csakugyan ilyen híreket költöttek?

- Jaj, uram, énrám oszt hiába acsarkodik - mondta Sir Mungo, aki gúnyolódó kedve mellett erős lélekjelenléttel is meg volt áldva, most meg már nyugodtan megbízhatott abban a védelemben is, amelyet Sir Rullion Rattray kardcsapása és a Lady Cockpen zsoldjában állók furkósbotja megszerzett neki. - Ami pedig az igazságot illeti - folytatta -, uraságod tudja legjobban, vesztett-e valaha is többet egyszerre, mint öt fontot, mióta Beaujeu fogadójaiba jár, hogy nem nyertesként áll-e fel legtöbbször az asztal mellől, és hogy a vitéz ifjú urak, akik a fogadóba járnak... a nemesi rangúakat értem, akiknek összhangban van a vagyona és a rangja... vajon ezek is úgy szoktak-e játszani, mint ön?

- Jaj, igaza volt apámnak - szólt Lord Glenvarloch kétségbeesetten -; és joggal kísért átka, amidőn először átléptem annak a háznak a küszöbét. Kárhozott ott minden lélegzetvételt, amit az ember beszív; aki anyagilag nem megy tönkre, az becsületét és jóhírét veszti el.

Sir Mungo, aki a tapasztalt horgász örömtől csillanó, mégis éber szemével figyelte áldozatát, most észrevette, hogy ha túl erősen húzza a zsineget, elveszítheti zsákmányát. Azért tehát, hogy lazítson rajta egy kicsit, s ezzel fickándozni engedje áldozatát, tiltakozva felemelte a kezét, és így kérte Lord Glenvarlochot: - Kérem, ne vegye *in malam partem*<sup>87</sup> szabados beszédemet. Hogyha egy kissé túlon túl biztonságos módját választotta is a szórakozásnak, tagadhatatlan, hogy ily módon legalább nem veszélyeztetni még jobban amúgy is ingatag anyagi helyzetét; továbbá, mivel csak magánál alacsonyabb rangúakkal játszik, attól a kellemetlenségtől is megmenekül, hogy a barátai előkelő zsebét kelljen kifosztania, azok a plebejus kutyák még örülhetnek, hogy *tecum certasse*,<sup>88</sup> ahogy Ajax, Telamón fia mondja, *apud Metamorphoseos*;<sup>89</sup> és azért, hogy az efféle ember egy asztalnál kártyázhatik egy valódi skót lorddal, nem lehet túlságosan nagy áldozat, ha elveszíti, amit a kártyára föltett; de mondhatom, a legtöbbje ezeknek a bugrisoknak meg is engedhet magának ennyit.

- Akárhogy is van, Sir Mungo - szólt Nigel -, szeretném tudni...

- Igen, igen - szólt közbe Sir Mungo -, úgy, ahogy mondja, ki törődik azzal, hogy ezeknek a Básán bikáinak mennyire futja a zsírja, mennyire nem? Úriember ezek miatt nem zavartathatja magát a szórakozásában.

- Szeretném tudni, Sir Mungo - mondta Lord Glenvarloch -, mely társaságban hallotta rólam e sértő híreszteléseket?

- Kétségtelen, uram, kétségtelen - mondta Sir Mungo -, én is mindig úgy hallottam, úgy is adtam tovább, hogy lordságod mint magánember mindig csak előkelő társasággal érintkezik. Például a szép Blackchester grófnéval, bár azt hiszem, mióta az a kis viszonya Buckingham herceggel kitudódott, nemigen lehet őt látni a maga otthonán kívül, meg osztán azzal a böcsületes, régimódi skót nemesúrral, az igazán kiváló ember, nagy kár, hogy nem tudja

---

<sup>87</sup> Rossz néven.

<sup>88</sup> Hogy veled mérközhettek.

<sup>89</sup> Ovidius *Átváltozások* című művében.

megtartóztatnyi magát az ivásban, mert az bizony nem növeli a becsületét. Meg Lord Dalgarnóval is, hej, az a jókedvű ifiúr egy tapasztalt róka ravaszságát hordja ám a fürtjei alatt... jó társaság, valóban, apa, leány és fiú, mindhárman egyazon dicső nemzetség tagjai. Mivel urakról beszélgetünk, azt hiszem, a derék George Heriotról nem köll szót ejtenünk. Hallomásból úgy tudom, ezek a személyek, akiknek a társaságába jár, nem szólva persze a Beaujeu fogadójárul.

- Valóban nincs más társaságom, mint akiket felsorolt - szólt Lord Glenvarloch. - De tudhatná...

- Az udvarnál? - felelt Sir Mungo -, hát épp ez az, amit mondani akartam: Lord Dalgarno váltig bizonygatja, hogy nem tudta rávenni lordságodat az udvarnál való megjelenésre, ez pedig rossz vért szül, uram, így a király csak másoktól hall jót-rosszat uraságod személyiről, ahelyett, hogy szemtől szembe látná... Igaz barátjaként szólok, uram... Mikor a minapába a lordságod nevit emlegettetik, őfelsége mindenki hallatára így szólott: „*Jacta est alea!*”<sup>90</sup> Glenvarlochides részegesek, kártyások cimborája lett.” Lord Dalgarno a pártjára kelt ugyan, de hiába, az udvaroncok túlkiabálták, mert mind csak azt lódította, hogy Glenvarloch lord rákapott a város örömeire, és szégyent hoz bárói koronájára a sipkás polgárok között.

- Ezt mondták rólam, nyíltan - kérdezte Nigel - s a király jelenlétében?

- Nyíltan? - ismételte meg szavát Mungo Malagrowther. - Hitemre, nyíltan bizony, azazhogy pusmogva adták tovább, egyik a másiknak, és az a dolog természeténél fogva annyi volt, mintha kikürtölték volna országnak-világnak, mert elhiheti, az udvar nem az a hely, ahol akárki fia borja otthon érzi magát, és úgy kikiabálhatja magából a véleményét, mintha a Beaujeu fogadója lenne.

- Átkozott legyen az udvar, átkozott Beaujeu fogadója - kiáltott türelmetlenül Nigel.

- Szívem szerint szólott - mondta a lovag -, ami az udvart illeti, bizony nem sok jóval fizetett lovagi szolgálataimért; amikor meg legutoljára a fogadóba jártam, vesztettem négy angyalos tallért.

- Kedves Sir Mungo, kérem, mondja meg végre - szólt Nigel -, kik azok, akik tiszta nevemet rágalmazó kedvük játékvá tették, pedig aligha ismerhetnek, és egyiküket sem bántottam?

- Hiszen megmondtam - felelte Sir Mungo -, a király szólt ilyenformán... meg persze a trónörökös is... oszt ha egyszer ők ketten így vélekedtek, akár megesküszöm minden szentekre, hogy az egész tisztes gyülekezet, kivéve, akik hallgattak, mind ugyanazt a nótát fújta.

- Épp az imént mondta - felelte Glenvarloch -, hogy Lord Dalgarno szót emelt mellettem.

- Igaz, nem is tagadom - mondta erre Sir Mungo s elvigyorodott hozzá -, de hát lehurrogták szegény ifiurat, meg úgy láttam, hogy meg is volt fázva az árva, mert olyan halkan, olyan rekedtesen beszélt, mint egy köpedt holló. Bizon, hogyha a szokásos erős hangon szólhatott volna, semmi kétség, meghallgatják, mint ahogy ha a maga ügyiről volt szó, eddig még mindig meghallgatták... Igaz is, hadd kérdezzem meg - folytatta Sir Mungo -, nem vitte még el Lord Dalgarno uraságodat a trónörököshöz vagy a herceghez? Mert akármelyik hamar elintézhető ám az ügyit.

- Nem keresem én a kegyét se a trónörökösnek, se Buckingham hercegnek - szólt Lord Glenvarloch. - Amint látom, Sir Mungo, a szíven viseli sorsomat, bár én nem kértem erre; így talán arról is hallott, hogy benyújtottam egy írást ő királyi felségének, melyben arra kértem,

---

<sup>90</sup> A kocka el van vetve.

hogy fizessen meg egy bizonyos összeget, amellyel családjának régről tartozik. Nem vonhatom kétségbe, hogy a király igazságos döntést akar hozni, azért nem is tartanám illendőnek, hogy a trónörökös offensége, vagy akár Buckingham herceg ökegyelmessége pártfogolja kérelmemet, amelyet a királynak magának kell jog szerint teljesíteni, vagy egyszer s mindenkorra elutasítani.

Sir Mungo groteszk mosolyra vonta amúgy is torz arcát, s így felelt:

- Uram, igazán világosan és pontosan fogalmazta meg az ügy állását, és azzal, hogy erre alapozza jövőjét, valóban a király, az udvar, s általában az emberi nem teljes és tökéletes ismeretéről tesz tanúságot... De ni csak, kit látok? Uram, álljunk félre, hogy ne legyünk útban, mert becsületistenemre, épp azok jönnek erre, akikről beszéltünk... hiába, ha valaki falra festi az ördögöt...

Itt kell megjegyeznünk, hogy Lord Glenvarloch a beszélgetés hevében, talán azért is, mivel azt remélte, hogy ily mód könnyebben megszabadulhat Sir Mungo karmaiból, a park népesebb része felé irányította lépteit, de persze a jó lovag változatlan kitartással akaszkodott beléje, mint akinek most már mindegy, hol jár, csak megtarthassa zsákmányát. A park legforgalmasabb sétányai még így is eléggé messze voltak, amikor Sir Mungo tapasztalt szemével észrevette ott azt, amiről aztán Lord Glenvarlochot tudósította.

A park völgyes részén sűrű csoportokban állodagálók, sétálók között először halk, hódolatteljes moraj hangzott fel. Azután előbb valamennyien egy helyre tömörültek, s a Whitehall felé néztek, majd szétváltak s utat nyitottak egy csapat fényes öltözetű ifjú lovagnak, akik a palota felől érkeztek, és lassú menetben átkeltek a parkon; mindenki más félreállt az útjukból, és fődetlen fővel várakozott az út két oldalán, míg áthaladtak.

Az udvari emberek legtöbbje a kor divatja szerint volt öltözve, amely Van Dyck ecsetje nyomán kétszáz év távolából még ma is közismert, s amely épp ekkortájt lépett helyébe a IV. Henrik király udvarából származó lengébb, frivolabb francia divatnak.

Az egész embercsoport fődetlen fővel volt, kivéve a walesi herceget, a brit történelemnek később oly tragikus sorsra jutott uralkodóját, akinek gesztenyeszín hajfürtjeire, és ifjú, a máris gyászt sejtető arcára sötét árnyékot vetett a spanyol kalap, meg a rajta lengő egy szál nagy strucc toll. Jobb keze felől Buckingham lépdelt, akinek parancsoló, mégis könnyed magatartása kis híján homályba borította a trónörökös méltóságát. A híres udvaronc tekintete és mozgása oly fegyelmezett volt, oly pontosan igazodott a helyzete megszabta etikethez, hogy mostani viselkedése ugyancsak ellentétben állott azzal a hányaveti kedélyességgel, amellyel „kedves papája és komája”, Jakab király szívét megnyerte. A tehetséges udvaroncnak rendkívül kényes helyzete volt, hiszen egyszerre élvezte mind az apa, mind a fiú kegyét, s két urának magatartása és ízlése annyira különbözött, hogy az ifjú trónörökös megnyerése érdekében a hercegnek szigorúan el kellett fojtania s a hódolatteljes figyelem leple alá rejtenie mindazt a dévaj, szabados jókedvet, amellyel az öreg királyt rabul ejtette.

Buckingham elég alaposan ismerte mind Jakab, mind Károly természetét ahhoz, hogy ne essék nehezére előbb egyiküknek, majd másikuknak kegyeit elnyerni. De valójában, mint már utaltunk is rá, nem volt megalapozatlan az a vélemény, hogy mikorra a herceg feltétel nélküli bizalmasa lett Károlynak, apjának bizalmában már csak a szokás erejéből maradhatott meg, s ha Jakab király valaha is képes lett volna arra, hogy radikális döntésre szánja el magát, minden valószínűség szerint kizárta volna Buckinghamet, különösen uralkodásának utolsó éveiben, tanácsosai és kegyeltjei sorából. De ha megfordult is a király fejében, hogy ezt kellene tennie, túlságosan félénk volt, meg túlságosan hozzá is szokott a herceg befolyásához, és így nem gyűjthetett magában elég erőt ahhoz, hogy megtegye, amit szeretne; s ilyenformán biztosnak

látszott, hogy Buckingham, túlélve azt az uralkodót, akinek magas rangját köszönheti, abban a ritka szerencsében részesül majd, hogy a következő uralkodó alatt töretlen ívben halad felfelé pályája; ami valóság is lett mindaddig, míg Felton orgyilkos töre vérébe nem fojtotta minden dicsőségét.

De térjünk vissza történetünkhöz: a trónörökös és kísérete továbbhaladván, ahhoz a helyhez közeledett, ahová Lord Glenvarloch és Sir Mungo illendően félreállt az útból, felkészülve arra, hogy a szokott módon hódoljanak az előkelő sétálóknak. Nigel látta, hogy Lord Dalgarno közvetlenül a herceg mögé került, és úgy tűnt, hogy menet közben fülébe súg valamit. Egy vagy más körülmény mindenestre felhívta Nigelra a trónörökös és a herceg figyelmét, mert feléje fordultak, és alaposan szemügyre vették, miközben a trónörökös ünnepélyes, mélabús arckifejezésébe rendreutasító komorság vegyült, Buckingham tekintete pedig gúnyos diadaléretetről tanúskodott. Lord Dalgarno, úgy látszott, észre sem vette barátját, talán mivel a nap a sétánynak arról az oldaláról sütött, és ez arra készítette Malcolmot, hogy kalapját felemelve árnyékot tartson arca elé.

Lord Glenvarloch és Sir Mungo a hódolat kifejezéséül mélyen meghajolt, amint a trónörökös áthaladt előttük; az pedig mindegyiküket főhajtással üdvözölte, ám cseppet sem szívélyesebben, mint amennyire a rangjuknak épp kijárt, majd intett Sir Mungónak, hogy menjen közelebb. A megszólított, amint elindult, mindjárt szabadkozásba fogott lassúsága miatt, s mire bicegő lába a trónörökös elé vitte, szabadkozásának is végére ért, és Sir Mungo figyelmesen, s a beavatottak meglepődés nélküli arckifejezésével hallgatta a királyfi kérdéseit, amelyeket az olyan halk hangon tett fel, hogy a lovag bizonyára nem hallotta volna meg őket, ha nem a walesi herceg szájából hangzanak el. A beszélgetés alig tartott egy percig, majd a herceg, zavarba hozó módon, újra mereven Nigelra nézett, s megérintvén kalapját Sir Mungo üdvözlésére, továbbment.

- Uram, úgy áll az ügye, ahogyan sejtettem - mondta Sir Mungo, és ezúttal szomorú, együttérző hangon igyekezett szólni, bár arckifejezése inkább egy csimpánz vigyorára hasonlított, amelynek sikerült bekapnia a forró gesztenyét. - Hamis barátai, álbarátai, azazhogy ellenségei vannak a trónörökös személye körül, uram.

- Aggaszt, hogy ezt hallom - szólt Nigel -, de szeretném tudni, mivel vádolhatnak.

- Uram - szólt Sir Mungo -, elismétlem önnek a trónörökös tulajdon szavait. „Sir Mungo, mondta, örülök, hogy látom, s még inkább örülök annak, hogy reumája nem tartja vissza e kedves sétahelyről.” Erre, mint ön is láthatta, uram, illendően meghajoltam, és ez volt beszélgetésünk első része. Ezután őfensége azt kérdezte, hogy vajon Lord Glenvarloch-e az, akivel együtt voltam. Amire én tisztelettel azt feleltem, hogy igenis, ön az. Ez volt tehát a beszélgetés második része. Harmadszorra őfensége folytatván velem való szóváltását, azt mondván, hogy valóban így is van értesülve (vagyis, uram, hogy ezt valaki más mondta már neki), de alig hisz a fülének, mikor azt kénytelen hallani, hogy ama nemes, bár lehanyatlott ősi ház utolsó sarja züllött, tunya és botrányos életet folytat, s London széltejében-hosszában minden kocsmában és vendéglőben ismerős, mikor pedig a király zászlói lobognak, s dobjai peregnék veje, a választófejedelem oldalán, Németországban. Amint lordságod is tudhatja, erre igazán nem tehettem mást, mint hogy némán meghajoltam, a trónörökös pedig kegyes „jó napot” szavával visszabocsátott lordságodhoz. Úgyhogy, uram, ha dolga, vagy inkább kedvtelése most is Beaujeu fogadójába, vagy valahová a városba szólítja... nos hát, induljunk mielőbb... hisz bizonyára magától gondolja, hogy itten már eleget időzött, mert ha az urak elérik a sétány végét, vissza is fordulnak mindjárt, és kegyelmed bizon elég világos figyelmeztetést kapott arra, hogy ne kerüljön egyhamar a trónörökös szeme elé.

- Ha itt akar maradni, Sir Mungo, maradjon velem, ha nem, menjen isten hírével - szólt Nigel csendesen, de komoly nehezteléssel hangjában -; ami engem illet, én tudom, mit teszek. Én erről a mindenkinek nyitva álló sétahelyről senki szeszélyéért el nem takarodom, s most annál kevésbé, mivel távozásomnak olyan színezete lenne, mintha beismerném érdemteleniségemet, hogy ily helyen mutakozzam. Remélem is, hogy a trónörökös ezen az úton tér vissza, amerre ön számít rá, mert én ugyan bevárom őket, s dacolok velük.

- Dacol velük! - kiáltott fel Sir Mungo elképedve. - Dacol a walesi herceggel, a három királyság trónörökösével! Az ördögbe is, dacoljon velük egymaga.

Amint mondta, aszerint cselekedett, és épp nagy sebesen magára akarta hagyni Nigelt, amikor szokatlan módon részvét támadt benne a tapasztalatlan ifjú iránt, s ez hirtelen meglágyította cinikus lelkületét.

- Megkergültem vén számár létemre! - szólt Sir Mungo. - Mért köll nekem törődnöm vele, nekem, aki semmi jót se kaptam életembe, se a felebarátaimtól, se a saját szerencséimtől... mért köll nekem törődnöm ezzel a gyerkőccel, mikor alighanem ez is olyan nyakas, mint akit az ördög szán meg, hisz benne van a vérében az egész családjának... nem tudom, mit törődnék én vele, de hiába, mégiscsak szólnom köll hozzá egy-két okos szót... Kedves ifjú uram, Lord Glenvarloch, értse meg a szómat, mert nem gyerekjáték az, amit beszélek. Ha egyszer a trónörökös valóban azt mondta, szó szerint, amit magával tudattam, azzal azt izente, hogy ne merjen még egyszer a szeme elé kerülni; úgyhogy fogadja el egy öregember jótanácsát, aki csak jót kíván önnek, mivelhogy egy kicsit több oka van önnek jót kívánni, mint akárki más emberfiának. Fogadjon szót, hagyja a nagy szavakat, menjen haza a szállására, a kocsmát kerülje, a kockát ujjal se érintse, beszélje meg dolgait valamely jó emberével, aki nagyobb kegyben van az udvarnál, mint ön, osztán csak-csak szert tesz majd egy kisebb összegre, amivel elutazhatik Németországba, vagy ahová akar, hogy ott próbáljon szerencsét. Szerencsés katona volt az is, aki az önök családját a névtelenségű négy-ötszáz évvel ezelőtt kiemelte, és, ha ön is ugyanolyan vitéz és szerencsés, mint ez az őse volt, megtalálja a módját, hogy újra felemelkedjék. Hanem azt higgye el, hogy ennél az udvarnál, míg itt van, sohase ragyog már föl a maga napja.

Mikor Sir Mungo befejezte épületes beszédét, melyben oly sok igaz rokonszenvről tett tanúságot, mint tán még soha, senki iránt, Lord Glenvarloch így felelt meg neki: - Sir Mungo, igen hálás vagyok, amiért, azt hiszem, nyíltan és egyenesen szólt hozzám, köszönöm is szépen. Jótanácsáért viszonzásul most őszintén arra kérem, hagyjon magamra: úgy látom, a királyfi kíséretével együtt megfordult, jönnek visszafelé, s magára vonhatja haragjukat, meg rajtam sem segít azzal, hogyha velem marad.

- Bizony, úgy van, ahogy mondja - szólt Sir Mungo -; bár volnék tíz évvel fiatalabb, alighanem ön mellett maradnék, s szembenéznék velük. Hanem ha valaki hatvanéves elmúlt, bizony könnyen inába száll már a bátorsága; mert aki nem tudja már másképp megkeresni a kenyerit, jobb, ha nem kockáztatja azt a kis megélhetést, amin öreg korára eltengődhet. Minden jót kívánok, Uram, de hát bizony ez nem egyenrangú erők küzdelme. - Így szólván, sarkon fordult s elsántikált: igaz, közben sűrűn hátrafordult, mintha arra tüzelné, még ilyen megjuházott állapotában is, harcias szelleme s ráadásul az ellentmondások és veszekedések iránti kíváncsi vonzalma, hogy mégiscsak letérjen arról az útról, amelyet önnön biztonsága érdekében választani kényszerült.

Miután imígy magára hagyta beszélgető partnere, akiről távozásakor sokkal jobb véleménnyel volt, mint amikor összeakadt vele, Nigel összefont karral egy magányos fának támaszkodott, melynek lombja az út fölé hajolt, s lelkében felkészült arra a pillanatra, amelyről tudván tudta,

hogy sorsdöntő lehet életében. De csalódott, amikor azt gondolta, hogy a walesi herceg oly nyilvános helyen, mint a Királyi Park, megszólítja, vagy épp intő beszédre méltatja majd. Persze azért nem maradt észrevétlen, mert amikor kellő tisztelettel, de büszkén bókolt a trónörökösnek, tekintetével, mozdulatával jelezve, hogy értesült a róla ejtett kedvezőtlen nyilatkozatáról, mégsem fél, Károly oly haragosan összevont szemöldökkel viszonzta bókját, mint aki tudja, hogy minden szemöldökrándításával sorsokat dönt el. Újra áthaladt előtte a trónörökös egész kísérete, a herceg úgy mutatta, mintha meg sem látta volna Lord Glenvarlochot, Lord Dalgarno pedig, bár a nap ezúttal nem sütött szemébe, a földre szegezte tekintetét, mintha csak az imént annyira elvakította volna a napfény, hogy még mindig nem tudna föltekinteni.

Lord Glenvarloch nagy nehezen erőt vett sértődésén, az adott körülmények között örültség lett volna érzelmeit kinyilvánítania. Előbb újra a fának támaszkodott, majd felegyenesedett, s távolról követte a trónörökös és kíséretét, hogy ne veszítse őket szem elől; ez különben nem esett nehezére, mert méltóságteljes tempóban haladtak. Nigel látta, hogy a palotáig mennek, a kapuban aztán a trónörökös szembefordult a nemesurakkal, s megköszönve szolgálatukat, útjukra bocsátotta őket; a palotába csak Buckingham herceg tartott vele, meg két-három kamarás. A többiek, miután köteles hódolattal elbúcsúztak uruktól, lassan szétszéledtek a parkban.

Lord Glenvarloch végig figyelemmel kísérte a ceremóniát, majd szorosabbra vonta magán köpenyét, keze ügyébe helyezte a kardját, s így szólt magában: - Dalgarnónak magyarázatot kell adnia erre; nyilvánvaló, hogy ő a titok kulcsa.

## Tizenhatodik fejezet

*Teret... teret!... Igazság kell nekem.  
Nem nézek én időt, helyeket, szokást;  
Hol bántás ért, bosszút is ott veszek.  
Vigyázzon hát, ki most utamba áll;  
Van még szívem zajdulni sérelemre,  
És van kezem, hogy vívjon jussomért,  
Megtiltsa bár az ősz-szakállú Törvény.*

(A KAMARÁS)

Nigel kisvártatva meg is látta Lord Dalgarnót; egy előkelő ifjú társaságában, aki szintén a trónörökös kíséretéhez tartozott, épp feléje tartottak, és mivel a park délkeleti vége felé vették útjukat, Nigel arra következtetett, hogy a Huntinglen kastélyba igyekeznek. De egyszer csak megtorpantak, és egy másik ösvényen északra fordultak; Lord Glenvarloch ebből megértette, hogy észrevették, és nem akarnak vele találkozni.

Habozás nélkül elindult ő is egy olyan úton, amely bokrok-fák között kanyarogva visszavezetett a park elhagyatott részébe. Megfigyelte, hogy a bozónak melyik oldalán tűnt el Lord Dalgarno és kísérete, s a másik oldalra kerülve, jól kilépett, így végül sikerült szemtől szembe találkoznia velük.

- Jó reggelt, Lord Dalgarno - szólt Lord Glenvarloch komoran.

- Nicsak, barátom, Nigel - válaszolta Lord Dalgarno, szokott vidám, nemtörődő hangján. - Nigel barátunk, még hozzá gondterhelt ábrázattal... de most várnod kell délig, akkor majd együtt ebédelhetünk Beaujeu fogadójában... Sir Ewes Haldimund meg én jelenleg épp a herceg szolgálatában járunk.

- Uram, ha a király szolgálatában járna - szólt Lord Glenvarloch -, akkor is meg kell állnia, s felelnie kell nekem.

- Nézd csak - szólt Lord Dalgarno, s úgy tett, mintha nagyon meglepődött volna. - De fel vagy paprikázva! Nigel, Nigel, ez a Cambyzes király szenvedélye! Úgy látszik, mostanában túl sokat jársz színházba... Ugyan, kérlek, aludd ki ezt az ostobaságot, böjtölj halon, salátán, és igyál rá cikórialévet, hogy lehűtse a véredet, bújj ágyba napszálltakor, s szakíts hamis tanácsadóiddal, Gyűlölettel és Félremagyarázással.

- No, félremagyarázásban elég részem volt bizonyos körökben - szólt Glenvarloch határozott hangon, nyíltan éreztetve megvetését -, különösképp pedig az ön részéről, Lord Dalgarno! Hamissággal, mely ráadásul a barátság álarca alatt rejtőzött.

- No, szép história, mondhatom! - szólt Dalgarno Sir Ewes Haldimundhoz fordulva, mintha tőle várna támogatást. - Látja ezt a veszett hetvenkedőt? Egy hónapja sincs, hogy nem mert volna szemébe nézni még azoknak a birkáknak sem, ott, ni, most pedig lám, már a szájhősök királya, véres verébkopasztó, költők és kártyások biztos ítéletű bírása; s hálából, amiért lehetőséget mutattam neki arra, hogy kifejlessze e gyönyörű tulajdonságait, melyekkel városszerte tündökölt, idejön, és gorombán összeszólalkozik a legjobb barátjával, alighanem az egyetlen úriemberrel, aki hajlandó vele szóba állni.



- Uram, én ezennel megtagadom e hamis barátságot - szólt Lord Glenvarloch -, és tiltakozom e becstelen rágalmak ellen, melyekkel nem áll szembe is bemocskolni! Nem válunk el addig, amíg ezért számot nem ad.

- Uraim - szólt közbe Ewes Haldimund - kérem, ne feledkezzenek meg arról, hogy a Királyi Park nem a legalkalmasabb hely a vitára.

- Helytálok a vitában, akárhol találom is ellenségemet - szólt Nigel, aki nem tudott, vagyis szenvedélye hevében megfeledkezett a hely kiváltságairól.

- Ha vitát akar - válaszolta Lord Dalgarno nyugodtan -, kész vagyok a harcra, mihelyt elégséges okot ad rá. Sir Ewes Haldimund eléggé ismerős az udvarnál, ő is tanúsíthatja, hogy nem szoktam visszariadni a kihívástól. De mi panasza van ellenem egyszerre, amikor mind családom, mind a magam részéről csak kedvességet és jóindulatot tapasztalhatott?

- A családjára csakugyan semmi okom haragudni - válaszolta Lord Glenvarloch -, megtettek értem mindent, amire csak számíthattam, sőt, jóval többet is, de ön, uram, jóbarát léte... mert elhitette velem, hogy az... eltúrte, hogy rágalmazzanak, amikor egy szavába került volna, hogy igaz fényben tüntesse fel jellememet, s ez az alapja, nem más, annak a sérelmes rendreutasításnak is, melyben az imént a walesi herceg részesített. Uram, tűrni, hogy barátja hírét befeketítsék, annyi, mint beállni rágalmozói közé.

- Kedves Lord Glenvarloch, önt rosszul tájékoztatták - mondta Sir Ewes Haldimund -; nem egyszer hallottam, amikor Lord Dalgarno védelmébe vette önt derekas tulajdonságaiért, és sajnálkozott azon, hogy a londoni élet túlságosan vonzó örömei visszatartják a király és a trónörökös szolgálatától.

- Micsoda? - kiáltott Lord Glenvarloch. - Hisz ő maga beszélt le róla, hogy az udvarnál megjelenjek!

- Legyen vége ennek a huzavonának - szólt Lord Dalgarno hideg göggel. - Úgy látszik, uram, azt hitte, Püladész és Oresztész vagyunk mi ketten, vagy Daimón és Püthiasz megtestesítői, vagy legalábbis Thészeusz és Piritheusz. Tévedett, uram, barátságnak értelmezte azt, ami, részemről legalábbis, nem volt egyéb, mint részvét egy tudatlan és tapasztalatlan hazámfia iránt, no meg kötelességszerű teljesítése annak a kissé, megvallom, terhes feladatnak, amelyet apám rám rótt. Jellemét, uram, senki sem feketítette be, olyannak ismerik, amilyen, amilyenné ön maga alakította. Igaz, én vezettem el oda, ahol mint minden hasonló helyen, előkelő emberekkel is, jelentéktelenekkel is találkozhatott; szokásain, ízlésén múlt, hogy a rossz társaságot választotta. A kártya s a kocka látásán mutatott szent rémülete ravasz megfontolásra változott, s ahhoz tartja magát, hogy csak akkor s csak oly személyekkel játszik, amikor, s akikkel szemben győztesen állhat fel az asztaltól; bizony, ha valaki felveszi ezt a szokást, nem sokáig tarthat igényt arra, hogy úriembernek mondják. Íme, hát ilyen hírnevet szerzett magának! Ezek után nincs joga megsértődni, ha az előkelő társaságban én sem tagadom azt, amiről ön is tudja, hogy való igaz. Menjünk innét, uram, ki-ki a maga útján; ha további magyarázatot követel, keressen rá alkalmasabb helyet s időpontot.

- A legalkalmasabb időpont a jelen perc - mondta Lord Glenvarloch, akit végsőkéig felbőszített ez a hidegvérű sértegetés, amellyel Dalgarno letromfolta -, s a legmegfelelőbb hely az, ahol most állunk. Az őseim azonnal s azon helyt megtorolták a sértést, ha mindjárt a trón lábánál kellett is kardot vonniuk. Dalgarno, ön gazember! Kard ki kard! védekezzék! - S kivonta kardját.

- Megőrült? - kiáltott Lord Dalgarno. - Nem tudja, hol vagyunk? A királyi udvar megszentelt területén.

- Annál jobb - felelte Lord Glenvarloch -, legalább megtisztítom e szent helyet egy gyáva rágalmozó jelenlététől.

- Közelebb lépett Lord Dalgarnóhoz, s a kardja lapjával megütötte.

A verekedés most már közfeltűnést keltett, s már mindenfelől azt kiáltozták: - Békebontás! Pártütés!... Kardot vontak a Királyi Parkban!... Hé, őrség! Vigyázók! Palotások!... Fegyverbe! - S nagy tömeg ember sietett elő mindenünnét.

Lord Dalgarno, aki védekezésül félig már kivonta kardját, most, hogy látta a csődületet, gyorsan visszalökte hüvelyébe, s Sir Ewes Haldimundba karolva elsietett a tett helyéről, távozás-kor csak ennyit szólván Lord Glenvarlochnak: - Megálljon, találkozunk mi még... és keservesen meg fogja bántani ezt a sértést.

Egy tisztos külsejű idősebb úrban, aki látta, hogy Lord Glenvarloch a helyén marad, részvét ébredt tapasztalatlan ifjúsága iránt, s megszólította: - Tudja-e, fiatalember, hogy ügye a Csillagkamara hatáskörébe tartozik, és vétsége a jobb kezébe kerülhet? Tűnjön el innét, mielőtt ideérnek az őrök, menjen Whitefriarsbe vagy akárhová, ahol védelmet s rejtékhelyet talál, míg jóakaróra tehet szert, vagy alkalma nyílik elhagyni a várost.

A jótanács kapóra jött. Lord Glenvarloch nagy sietve a park kijárata felé vette útját, s a Saint James-palota, majd a Saint James-kórház mentén távozott. Háta mögött a zsvaj egyre nőtt, számos királyi testőr rajzott elő, hogy elfogják a békebontót. Az eset hírért, Nigel szerencséjére, kissé módosított formában adták szájról szájra a tömegben. Azt híresztelték, hogy Buckingham herceg egyik kegyeltje megsértett egy vidéki urat, s az idegen erre alaposan ellátta a baját. A kegyenc s a kegyenc kegyence mindig gyűlöletes a nép számára, viszont kedves előtte az az ember, aki jogáskifejezéssel élve *par voye du fait*<sup>91</sup> kél a becsülete védelmére. A közrémület mindkét megnyilvánulása Nigelnak kedvezett. Így a szolgálattevő őrök, akik elfogására jöttek, semmit sem tudhattak meg sem személyleírásáról, sem arról, merre menekült, úgylgy egyelőre egérutat nyert.

Amit Lord Glenvarloch útközben a tömeg beszédéből kihallott, elég volt ahhoz, hogy megértse, mekkora veszélybe keverte magát türelmetlen kitörésével. Jól tudta, milyen kegyetlen zsarnoki ítéleteket hoz a rettegett Csillagkamara, különösen, ha a királyi előjogok megszegéséről van szó; előfordult, még hozzá a néhai királynő nem is régmúlt idejében, hogy valóban kézlevágással büntettek valakit, hasonló vétségért, mint amit ő elkövetett, és az ítéletet végre is hajtották. Az a fájdalmas gondolat is bántotta, hogy Lord Dalgarnóval való szakítása miatt most már e nemesúr apjának és nővérének barátságát és esetleges jó szolgálatait is bizonyára elvesztette, pedig rangos ismerősei közül ők voltak az egyedüliek, akik némi érdeklődést mutattak iránta; míg viszont az a sok rosszindulatú híresztelés, amely közkézen forgott róla, minden bizonnyal súlyosan esik majd a latba egy effajta ügy megtárgyalásakor, amelyben sok függ a vádlott hírnevétől. Egy ifjú ember képzeletében a kézlevágás büntetése még rettenetesebbnek tetszhetik, mint maga a halál; márpedig az egész sokaság, akivel csak Nigel találkozott és együtt sodródott, akit utolért és elhagyott, egyébről sem beszélt, mint erről a borzalmas büntetésről. Abbeli rettegésében, hogy netán feltűnést kelthet, nem mert szaladni, és többször is oly közel érezte már háta mögött a palotaőröket, hogy a csuklója szinte viszkedett belé, mintha máris a csonkító bárd alatt lenne. Végre kiért a parkból, és akadt egy kis ideje, hogy meggondolja, mihez kezdjen.

A Temple közelében fekvő Whitefriars, amely kerület akkor Alsatia néven volt ismeretes, ebben az időben, s utána is még jó száz évig, gonosztevők menedékhelye volt, amely csak a

---

<sup>91</sup> Azonnal és tettlegesen.

Legfőbb Bíró vagy a Titkos Tanács írott parancsára nyitotta meg kapuit. Nyüzsgött is ez a városrész a törvény mindenfajta üldözöttjétől: tönkrejutott polgároktól, vesztes párbajhősöktől, bérgyilkosoktól, emberöléssel vádolt gonosztevőktől s egyéb gazfickóktól, akik szövetkeztek arra, hogy menedékhelyük sérthetetlenségét mindenáron fenntartsák; és a rendőrök számára nehéz és életveszélyes feladat volt, hogy itt akármilyen elfogatási parancsnak érvényt szerezzenek, még ha azt a legmagasabb hatóság adta is ki, mert ezt a vidéket csupa olyan ember lakta, akiknek biztonságával semmiféle hatóság elfogató parancsai nemigen voltak összeegyeztethetők. Ezt Lord Glenvarloch is jól tudta; ezért akármilyen undorító volt is a hely, ahová igyekezett, úgy tetszett, ez az egyetlen olyan zug, ahol, legalábbis bizonyos időre, meghúzhatja magát, s biztosan nem éri utol a törvény keze, míg ideje és módja akad valahogy jobban gondoskodni a biztonságáról, vagy épp elérni, hogy a feje fölül a veszély elháruljon.

Míg a menedék felé sietett, ezer szemrehányást tett magának, amiért engedte, hogy Lord Dalgarno a kicsapongás útjára vigye, s átkozta fegyelmezetlen indulatát is, amely miatt most az alantas, durva bűn és feslettség átokverte tanyáján kell meghúzódnia.

„Dalgarnónak kétségtelenül igaza volt - gondolta keserűen -, magam kevertem magam rossz hírbe, hogy hallgattam álnok tanácsára, feledve apám üdvös intelmeit, amelyeknek fenntartás nélkül engedelmeskednem kellett volna, s amelyek azt követelték, hogy soha közelébe se érjek a gonoszoknak. De ha egyszer kikerülök ebből a veszélyes labirintusból, amelybe hiú ostobaságom és tapasztalatlanságom, valamint féktelen, szenvedélyes természetem miatt jutottam, mindenképp meg fogom találni a módját, hogy újra felragyogtassam családkunk hírnevét, amelyet énelöttem még nem mocskolt be senki.”

Miközben Lord Glenvarloch e bölcs elhatározásra jutott, már a Temple Walkson járt, ahonnan akkor kapu nyílt a Whitefriarsbe, s úgy gondolta, hogy ezen rejtett bejáraton át, máris elérheti a menedéket. Amint a gyalázat ezen odújához ért, amelytől, annak ellenére, hogy ettől remélte menekvését, a lelke visszariadt; léptei meglassultak, s a meredek, töredezett lépcsők azt juttatták eszébe, hogy bizony a *facilis descensus Avernii*,<sup>92</sup> s elfogta a kétség, vajon nem volna-e jobb bevárni a legrosszabbat, ami becsületes embert a nyilvánosság előtt érhet, mint elbújni a büntetés elől azok között, akik a becsstelenség és feslettség bélyegét viselik.

Amint így tépelődött magában, egyszerre megpillantotta a Temple Kollégium egyik lakóját, egy fiatal jurátust, akivel többször találkozott, s egyszer-másszor szóba is elegyedett Beaujeu fogadóiban, ahol gyakori és szívesen látott vendég volt, mint afféle mulató aranyifjú, akit szülei bőven elláttak pénzzel, ő pedig színházakban és egyéb víg szórakozó helyeken töltötte azt az időt, amelyről apja ura azt hitte, hogy a jogtudományok tanulmányozásának szenteli. Ám Reginald Lowestoffe, mert így hívták a fiatal jurátust, úgy gondolta, édeskevény jogtudományra lesz szüksége ahhoz, hogy vígan elverhesse az atyai földbirtok jövedelmét, amely majd apja halálakor az övé lesz; azért nem is igyekezett e tudományból többet elsajátítani, mint amennyi magától is ráragadt azon a tudós környéken, ahol lakott. Egyébként városszerte ismerték csillogó szelleméről; olvasta Ovidiust és Martialist, pompásan forgott a nyelve, csak úgy ontotta a szójátékokat (melyek néha ugyan kissé erőltetetten hangzottak), táncolt, vívott, teniszezett, s zengzetes hangokat csalt ki hegedűből és kürtből, a szomszédságában lakó Baratter tanácsos nagy bosszúságára. Ilyen volt Reginald Lowestoffe, ügyes, minden hájjal megkent legény, aki a városnak már minden zegét-zugát megismerte, ha nem is egészen tiszteletreméltó úton-módon. Ez az ifjú divatfi, amint Lord Glenvarlochot meglátta, rögtön címén, nevéen szólította, az illendő köszönés után azt kérdezte, vajon ölordósága nem

---

<sup>92</sup> Könnyű a lejárás az alvilágba. (Vergilius.)

szándékozik-e a mai napon a Chevalier fogadójaiban ebédelni, hisz mindjárt dél, s a szalonka már tálalva lesz, mire odaérnek.

- Nem, ma nem megyek oda - válaszolta Lord Glenvarloch.

- Akkor merre tart, uram? - kérdezte a fiatal jurátus, talán mert szívesen büszkélkedett volna utca hosszat egy valódi lorddal, még ha skót lord is az illető.

- Én... én... - dadogott Nigel zavartan, mert egyfelől szerette volna igénybe venni a fiatalember helyismeretét, másfelől viszont vonakodott és szégyenkezett megvallani, hogy e hírhedt városrészben készül tanyát ütni, hisz akkor arról is számot kellett volna adnia, hogy micsoda helyzetbe került - csak épp szeretném megtekinteni a Whitefriarst... kíváncsi vagyok rá.

- Ó, hát Alsatiába vonzza a szeszélye? - szólt Lowestoffe. - Önnel tartok, uram; ezekben az alsó régiókban nálam jobb kalauza nem is akadhat. Mondhatom, helyre leányzókat talál ott, jó bort is minden mennyiségben, meg jó ivócimborákat is, legtöbbjükre kissé rátenyerelt a balszerencse. Hanem hát, bocsásson meg, de minden ismerősöm közül lordságodnak mertem volna legkevésbé ajánlani ezt az érdekes felfedező utat.

- Hálásan köszönöm rólam való jó véleményét, Lowestoffe uram, melyet a megjegyzésével kifejezett - szólt Lord Glenvarloch -; de úgy áll a helyzet, hogy jelenlegi körülményeim miatt, sajnos, kénytelen vagyok egy-két napot a menedékhelyen tölteni.

- Igazán?! - szólt Lowestoffe, és hangján érződött a meglepetés. - Pedig azt hittem, lordságod sohasem kockáztat nagy összeget; már ezer bocsánat, de még ha csalatkozott is a hitszegő kockában, annyi jogtudomány még énbelém is szorult, hogy a főrendek személye sérthetetlen, veszteségéért nem tartóztathatják le; így hát, ha csak az a baj, lordom, hogy üres az erszénye, máshol jobb lehetőséget talál, hogy kikeveredjen a csávából, mint Whitefriarsben, melynek polgárai egymást falják fel, olyan szegények.

- A pénzügyeimnek semmi köze jelen szerencsétlenségemhez - mondta Nigel.

- Hát akkor, uram - szólt Lowestoffe -, biztosan megverekedett valakivel, és ledőfte az ellenfelét... Nos, ez esetben, ha ráadásul elég pénz csörög a tarsolyában, megvásárolhat magának Whitefriarsben vagy tizenkét havi menedékjogot, hanem akkor be kell lépnie tisztességes szövettségükbe, s Alsatia rendes polgárává kell válnia... rá kell szánnia magát erre a leereszkedésre, különben nem lesz köztük se békében, se biztonságban.

- Vétkem nem oly halálos, Lowestoffe uram - válaszolta Lord Glenvarloch -, mint amilyennek feltételezi, csupán kardot rántottam egy úrra a Királyi Parkban, ennyi az egész.

- A jobb kezemre mondom, uram, nagyobb baj ez, mint ha markolatig dőfte volna belé Barns Elms mezején - felelte a jurátus. - Az udvar térségében kardot rántani! Ezt bánni fogja kardot rántó keze, különösen, ha az illető rangos, befolyásos személy.

- Ha már eddig jutottunk, Lowestoffe uram - szólt Nigel -, akár mindent elmondhatok. Az, akit kardlappal megütöttem, Lord Dalgarno, kit gyakran láthatott velem Beaujeu fogadójaiban.

- Ó, hisz az Buckingham herceg követői közé tartozik, s méghozzá igen kedvelt személy! Uram, önt csakugyan nagy szerencsétlenség érte, de most már mit tegyünk... már csak az angol becsülete is arra buzdít, hogy ne nézzem tétlenül, amint szántszándékkal romlásba döntenek egy ifjú lordot, mert itt alighanem ez történt. Hanem eszerint túlságosan levegős helyen beszélgetünk e pillanatban. A jurátusok ugyan semmiféle letartóztató közeget nem tűrnek meg maguk között, s különösképp nem szenvedhetik, hogy valakit párbaj ügyben elfogjanak, de mivel Lord Dalgarnóról és önről van szó, a vélemények, könnyen lehet, két pártra oszlanak. Jöjjön velem szerény hajlékomba, most azonnal, nincs messze innét, és

öltözzön át, mielőtt a menedékhelyre megy, mert különben Whitefriars lakóinak egész csirkefogó bandája egykettőre a nyakában lesz, mint a varjak a tanyájukra tévedő vadászsólyomnak. Olyasféle ruhát kell felvennie, amelyet Alsatia bennszülöttei viselnek, különben meg sem maradhat köztük.

Lowestoffe beszéd közben magával vonszolta Lord Glenvarlochot a szállására, ahol a lord megláthatta, hogy szép kis könyvtárat gyűjtött már össze, melyben megvoltak az összes akkor divatozó verseskötetek és drámák. A jurátus nyomban elszalasztotta a kisinasát a legközelebbi kifőzdébe egy-két tál ételért. - Most ezzel kell megelégednie ebédre, lordom - tette hozzá -, meg egy pohárkával abból a jó öreg borból, amit nagyanyám küldött (Isten áldja meg a jó lelket) vagy egy tucat üveggel, hogy ezt igyam szűrt tejsavóval, ha mellbajom támadna a sok nagy tanulástól. A kutyafáját, jót iszunk most az öreg hölgy egészségére, ha lordságodnak is úgy tetszik, s megláthatja majd, hogyan pótoljuk ki mi, szegény diákok a kollégiumi komisz kosztot.

Amint a fiú visszatért a tál étellel, elreteszték a külső ajtót, s Lowestoffe megparancsolta az inasnak, hogy jól vigyázzon, és senkit be ne eresszen; ezek után pedig nekilátott, s példájával és szíves szavával egyaránt arra buzdította nemes látogatóját, hogy ne restelljen élni vendégszeretetének áldásaival. A jurátus kedélyes közvetlensége, bár sokban különbözött Lord Dalgarno udvari csillogású könnyedségétől, szintúgy arra szolgált, hogy kedvező benyomást keltsen; és Lord Glenvarloch, jóllehet Dalgarno hitszegése némi óvatosságra tanította a baráti vallomások hitelét illetően, végül mégis hálás szívvel mondott köszönetet házigazdájának, akinek láthatólag minden igyekezete arra irányult, hogy ő jól érezze magát, s biztonságba kerüljön.

- Ó, uram, ne érezze ám úgy, mintha valami sokkal lenne adósom - szólt a fiatal jurátus. - Kétségtelen, hogy bárki ifjú úrnak szívesen felajánlanám segítségemet, akinek valamely okból kedvenc nótája lett a „Fortuna, én ellenségem”, s különösképp büszke vagyok rá, hogy épp lordságodnak állhatok rendelkezésére, de az igazat megvallva, azért is segítek, mert ellenfelével, Lord Dalgarnóval van egy kis elintézetlen számadásom.

- Megtudhatnám, Lowestoffe uram, milyen természetű az a számadás? - kérdezte Lord Glenvarloch.

- Ó, uram - felelte a jurátus -, ez a dolog olyankor történt, amikor ön már elment Beaujeu fogadójából, mintegy három hete... legalábbis úgy gondolom, hogy lordságod már nem volt ott, mivel mindig az volt a szokása... nem akarom megsérteni, de hát így tetszett lordságodnak... hogy távozzék közülünk, mielőtt a játék komolyabbra fordulna; nos, hát egy kis szóváltás kerekedett köztem és Lord Dalgarno között egy kártyaparti körül, pontosabban szólva, szerepelt az ügyben egy bizonyos ász, amely őlordságánál volt, és nyolcra ment ki, továbbá egy tib, amely tizenötöt ért, az összesen huszonhárom. Nomostmár nálam volt egy király és egy dáma, ami három, hozzá a család, az ugye tizenötöt ér, plusz egy tiddy, az tizenkilenc. Licitáltunk, és amint lordságod is gondolhatja, megint csak licitáltunk, amíg a tét már felért fél évi járandósággal, ötven olyan helyre kanárimadárral, amilyen valaha csak csiripelt egy zöld selyem pénzes zacskó fenekén. Nos, uram, nyertem. De lám csak, mi történik! Őlordságának egyszerre eszébe jut úgy vélekedni, hogy a tiddy nem számít, s ráadásul mindenki mellé áll, sőt védi, legfőképpen az a széllelbélt pénzéhes francia, nohát egy szó, mint száz, többet vesztettem, mint amennyit az egész évadban nyerhetek... Beláthatja tehát, hogy valóban van egy kis elszámolnivalóm őlordságával... Ki hallott már olyat, hogy valaha is úgy játszották volna a gleeket Beaujeu fogadójában, hogy nem számolták a tiddyt?... Hogy a csúz verje meg őlordságát... hisz ezek után akárki, aki tele erszénnyel beállít Beaujeu-

höz, új játékszabályokat faraghat, éppúgy, mint ő, hisz a szerencsejáték, úgy tudom, nem rangra megy, hanem készpénzre, abban mindenki egyenlő.

Míg Lowestoffe uram végigfújta kártyaszargonnal teletűzdelt mondókáját, Lord Glenvarloch csak bánkódott és szégyenkezett; arisztokratikus önérzetét, amelyhez ifjúi elfogultsággal talán túlságosan is ragaszkodott, különösképp érzékenyen érintette a diadalmas végkövetkeztetés, hogy tudniillik a kocka, akár a sír, egyenlővé tesz minden élő. Azonban a fiatal jogász okos érvelésének nemigen lehetett semmit ellene vetni, Nigel csak úgy segíthetett magán, hogy másra terelvén a szót, a Whitefriarsben uralkodó állapotokról kezdte kérdezgetni. Vendéglátó gazdája ebben a tárgykörben is jártasnak mutatkozott.

- Amint uraságod jól tudja - szólt Lowestoffe -, mi, jurátusok is külön hatalmat és államot alkotunk, s büszkén mondhatom, hogy e köztársaságban némi rangra tettem szert: múlt évben kincstárnoka voltam a Bolondkirálynak, idén pedig magam kaptam meg a megtisztelő címet. A fennálló viszonyok között kénytelenek vagyunk alsatai szomszédainkkal barátságos kapcsolatot tartani, mint ahogy némely keresztény állam is, merő politikai kényszerűségből, olykor szövetséget köt a törökkel, vagy a pogány mórokkal.

- Pedig én azt hittem volna, hogy önök, jurátus urak, minden tekintetben függetlenek szomszédaiktól - szólt Lord Glenvarloch.

- Uram, úgy látszik, túlságosan nagyra becsül minket - szólt a jurátus -; Alsatia lakóinak és nekünk igenis vannak közös ellenségeink, és *sub rosa* közös barátaink is. Mi is távol tartunk a szállásaink környékétől minden fogdmeget, vagyis elfogatási parancsot hozó poroszlót, s szomszédaink, akik szintúgy nem tűrik meg maguk közt az efféle szerzeteket, igen hatásosan segítségünkre vannak ebben. Továbbá az alsataiaknak... kérem, ne értsen félre... hatalmukban áll barátainknak, nőnek, férfinak egyaránt megkönnyíteni vagy megkeseríteni az életét, ha egyikük-másikuk rövid időre kénytelen szállást venni közöttük. Egy szó, mint száz, ez a két közösség kölcsönösen segíti egymást, és noha szövetségük természetesen nem egyenrangúak szövetsége, mégis mondhatom, hogy sok igen jelentős ügyet intéztünk már közöttük, s közvetítő munkámmal mindkét fél meg volt elégedve. Mi ez? Hallga csak!

Lowestoffe uram beszédét távoli, de még így is harsány kúrhang szakította félbe, amelyet a messzeségből elmosódó „rajta! rajta!” kiáltás követett.

- Valami készülődik Whitefriarsben - mondta Lowestoffe. - Ez a jeladás olyankor hangzik fel, ha poroszló vagy végrehajtó készül megsérteni Whitefriars jogait, a kürtszóra mind előrajzanak, mint a méhek, ha megzavarja őket valami. Szaladj csak, Jim - szólt ki a kis inasnak -, nézd meg, mi van odaát Alsatiában. - Ez a kis csirkefogó - folytatta, amint a fiú, aki szokva volt gazdája kapkodó sietségéhez, nem is kiszaladt, hanem valósággal kirentott a házból, ki az ajtón, le a lépcsőn - igazán aranyat ér ezen a vidéken: hat urat szolgál, akik négy különböző házban laknak, de mint valami jó tündér, rögtön ott terem, ahol várják, s ahol épp a legnagyobb szükség van rá. Sem Oxfordban, sem Cambridge-ben nem akadhat olyan szolgadiák, aki akár gyorsaság, akár értelmesség dolgában felérne vele. A lépte dobbanásáról megkülönbözteti a hitelezőt az ügyféltől, mihelyt az illető az első lépcsőre teszi a lábát; az ügyvédi kamara tagjának, vagy egy csinos kis nőszemélynek a lépteit pedig már az udvar végéből meghallja... egy szó, mint száz... de úgy látom, lordságod nyugtalankodik. Kérem, ha úgy tetszik, igyon meg egy pohárával drága jó nagyanyám szíverősítőjéből, vagy talán még inkább engedje meg, hogy a ruhatáramat megmutassam, s magamra vállalhassam az öltöztető komornyik tisztségét.

Lord Glenvarloch készséggel elismerte, hogy jelenlegi helyzetében valóban keservesen érzi magát, és szeretne már tenni valamit annak érdekében, hogy kikászolódjék belőle.

A szeleburdi, jószándékú ifjú jogász készségesen beleegyezett ebbe, s bevezette kis hálósobájába, ahol kalapskatulyákból, táskákból, útiládákból, továbbá egy jó öreg diófa szekrényből lassacskán előszedegette azokat a ruhadarabokat, amelyekkel, úgy gondolta, a leghatásosabban átöltöztetheti a lordot, mielőtt Alsatia törvénytől elrugaszkodott garázda társaságába merészkedik.

## Tizenhetedik fejezet

*Jöjj csak, fiú!... Figyelj!... Akik közé  
Belépsz, fegyverrel élnek, s támaszuk  
Inkább a hír, semmint a pénz... Ruhájuk  
Egy van, ha van, de mindenegy ruhában  
Bízzást ezernyi élőlény tanyáz...  
Azokra lelsz itt, kik bár mindenük  
Kockára vessék, köntöst és vagyont,  
Halandó testet s lelket, mely örök,  
Mégsem viselnek nagy kockázatot,  
Hisz mindenükből éppen semmijük sincs;  
Göncük zálogban, pénzük uzsorásé,  
Testük betegség bírja, lelkük ördög,  
Nevess, ha tudsz, e sok veszett vitézen,  
Ám jól vigyázz, nehogy sorsukra juss.*

(A CSENDHÁBORÍTÓK)

- Uraságodnak most bele kell nyugodnia annak kényszerűségébe - szólt Reginald Lowestoffe - , hogy csinos, udvari divatú törét, amelyet én jól megőrzök, erre a mázsás, vasmarkolatú, rozsdamart pallosra cserélje, s finom, elegáns szűk nadrágja helyett ebbe a buggyos térdnadrágba bújjék. A köpenyt mellőzzük, mert az igazi földönfutó mindig *in cuero* jár, aztán ez a használt, kopott bársonyú kabát, fakult himzésével, és... ezer bocsánat... a jó szőlőle egynehány foltjával... kiválólag illendő lesz uraságod betyári öltözkééhez. Egy percre most magára hagyom, csak öltözködjék, aztán majd a gombolkozásban megint segíték.

Lowestoffe kiment, Nigel pedig lassan, habozva teljesítette utasításait. A csavargó öltözet, melyet fel kellett vennie, sehogys volt ínyére, undorodott tőle, ahogy hozzáért, de amint meggondolta, hogy a fennálló törvények mellett milyen véres következményekkel jár meg gondolatlan, heves tette, és fontolóra vette Jakab király könnyed nemtörődömségét, fiának elfogultságát, Buckingham herceg teljhatalmú befolyását, amit kétségkívül őellene fog a mérleg serpenyőjébe vetni, legfőképpen azt a tényt, hogy a tevékeny, fáradhatatlan, örök cselszövőt, Lord Dalgarnót ezentúl elkeseredett ellenfelének kell tekintenie; amint mindezt meghányta-vetette magában, a józan ráció azt sugalmazta, veszélyben van, és ez felhatalmazza, hogy megragadjon minden becsületével összeegyeztethető eszközt, még a látszatra legcsúfabbat is annak érdekében, hogy kétségbeejtő helyzetéből kikeveredjék.

Miközben ruhát váltott, s ezeken a problémákon töprengett, szívélyes házigazdája újra belépett a hálósobába. - A teremtését! - kiáltotta. - Uram, ezer szerencse, hogy nem ment be mindjárt ebbe a mi gyönyörűséges Alsatiánkba, ahogy tervezte, mert a héják máris lecsaptak. Jim visszajött, s azt a hírt hozta, hogy látott egy csendőrbiztost a Titkos Tanács elfogatóparancsával, s mintegy tíz állig felfegyverzett fogdmegek kíséretében; és a kürtöt is, amit hallottunk, azért fújták meg, hogy összehívják a whitefriarsi polgárőrséget. De mikor az öreg Hildebrod herceg megértette, hogy olyasvalakit keresnek, akinek hírét se hallotta, előzékenyen megengedte a fogdmegeknek, hogy csak kutassák át a birodalmát, persze azért, mert tudta, hogy ott hiába kutakodnak: igen bölcs fejedelem Hildebrod herceg... Eridj csak vissza, te csirkefogó, hozd meg a hírét, ha elmúlt a veszély.



- Kicsoda az a Hildebrod herceg? - kérdezte Glenvarloch.

- No de, uram - szólt a jurátus -, hogy lehet, hogy ennyi ideje van a városban, s még sohasem hallott a vitézlő s nem kevésbé bölcs és furfangos Hildebrod hercegéről, Alsatia szabadságjogainak híres védelmezőjéről? Én biz' azt hittem, hogy egy sem akad a kockaforgatók közül, aki ne hallotta volna a híret.

- Márpedig én, Lowestoffe uram, híret sem hallottam - szólt Lord Glenvarloch -, vagy ami épp annyit jelent, nem méltattam figyelemre, amikor beszélgetés közben talán emlegették.

- Nos akkor - szólt Lowestoffe - ...hanem előbb hadd vegyem ki a részem azon tisztességből, hogy uraságod kabátját begombolhassam. Tessék csak megfigyelni, egy-két helyen szándékosan gombolatlanul hagyom, és ha megengedi, a kabátja és az inggallérja között megmutatunk egy kis darabot az ingéből is, annyival kackiásabbnak tetszik majd mutatkozni, azonkívül nagy tiszteletet ébreszt az alsatiabeliekben, mert ritka köztük, amelyik fehérműt visel. Egy-két gombot készakarva félregombolok, mert elegáns betyár nem jár jól begombolt kabátban. Így ni!

- Ahogy gondolja, uram - szólt Nigel -, de kérem, közben legalább nagyjából tájékozottasson arról, miféle körülmények uralkodnak azon a boldogtalan környéken, ahová mától fogva száműzve vagyok, a nyomorultak közé.

- Nos, lordom - válaszolta a jurátus -, a velünk szomszédos Alsatia állam, melyet a törvény a Whitefriars Menedék néven ismer, mint minden nagy királyság, sok zendülést és kavarodást ért meg, s mivel a kormányzat itt némiképp mindig törvénytelen, sőt kissé önkényes, elképzelhető, hogy az efféle zűrzavar jóval gyakoribb náluk, mint minálunk a Temple alaposabban szervezett köztársaságában, ahol csak nagy ritkán van részünk abban a szerencsében, hogy tanúi lehessünk efféle eseményeknek. A szájhagyományok és a ránk maradt feljegyzések az utóbbi tizenkét évben húsz forradalmat tartanak számon, s ezen évek során a fent nevezett birodalom gyakorta változtatta államformáját zsarnokságról köztársaságra, végigpróbálván a közbenső politikai formákat is, úgymint az oligarchikus uralmat, az alkotmányos királyságot, sőt a matriarchátust is, mert egyszer már az én ittlétem idején, kilenc hónapig egy vén halaskofa állt Alsatia élén. Utána egy bukott ügyvéd vette át a kormányzást, akitől egy tüzes kapitány ragadta el a főhatalmat, akit, mivel zsarnok uralkodónak bizonyult, hamarosan letaszított a trónról egy szökött tiszteletes, aki viszont önként lemondott a koronáról a mostani s e néven az első uralkodó, Jacob Hildebrod javára, kit Isten tartson meg sokáig jó egészségben.

- S ez a jelenlegi uralkodó - kérdezte Lord Glenvarloch, aki erőszakkal próbált magából némi érdeklődést kicsiholni - vajon tirannusi hajlamú?

- Már megbocsásson uraságod - felelte a jurátus -, de a nevezett főhatalmú úr sokkal bölcsőbb annál, semhogy számos elődéhez hasonlatosan magára vonja a népharagot azáltal, hogy a tisztséggel járó hatalmat csak a tulajdon egyedüli akaratának rendeli alá. Államtanácsot alakított, melynek tagjai mindennap összejönnek a kocsmában, először reggel hét órakor egy papramorgóra, másodszor tizenegy óra tájban délelőtti ivászatra, majd harmadszor és utoljára délután kettőkor gyűlnek egybe ünnepélyes konklávéra, az államügyeket megtárgyalni, de oly buzgalommal szolgálják ám az állam javát, hogy ritkán oszolnak szét éjfél előtt. Lordságodat innét mindjárt elvezetem emez érdemes szenátus elé, mely részben Hildebrod herceg elődeiből alakult, mivel a herceg bölcsen megosztotta velük hatalmát, így óhajtván elejét venni a korlátlan uralmat kísérő irigységnek, hogy ők majd felruházzák önt a Whitefriars lakóit megillető mentelmi joggal, s egyben kijelöljék alsatiai lakóhelyét.

- Igazán? Erre is kiterjed a hatalmuk? - kérdezte Lord Glenvarloch.

- Hogyne, uram, a tanács a lakáskijelölést tartja egyik legfontosabb előjogának - válaszolta Lowestoffe -, s valóban ez az egyik legerősebb támasza uralmon maradásuknak. Ugyanis ha Hildebrod herceg és szenátusa úgy tapasztalja, hogy egyik vagy másik háztulajdonos, akinek adnak a szavára, elégedetlen és pártoskodást szít, akkor ennek ellenszerül a legjobb megoldásnak azt tartják, hogy odaküldenek hozzá kvártélyra valami hitelezői elől szerencsésen megszökött, tönkrement polgárt vagy más új menekültet, aki körülményei folytán oltalomra szorul, de vaskos a pénztárcája... a békétlenkedő egyszerre olyan lesz, mint a kezes bárány. Ami a nincstelen jövevényeket illeti, a tanács nem sokat törődik velük, éljenek, ahogy tudnak, de nekik is be kell írniuk nevüket a herceg nagykönyvébe, s le kell róniuk az áldomáspénzt, amit kinek-kinek a maga állapotához képest szabnak meg. S annak számára, aki elmulasztja a rendelkezések pontos teljesítését, ugyancsak veszélyes menedékhellyé válhat a Whitefriars.

- Akkor hát, Lowestoffe uram - szólt Lord Glenvarloch -, magam is alkalmazkodom a körülményekhez, melyek arra kényszerítenek, hogy ebben a rejtek államban vegyek lakást... persze, ha lehet, nem óhajtom felfedni a nevemet és rangomat.

- Uram, ez fölöttébb ajánlatos - szólt Lowestoffe -, és a köztársaság, vagy ha úgy tetszik, királyság statútumai meg is emlékeznek ilyen esetekről. Aki nem akarja, hogy neve, menekülésének oka, s más hasonlók felől faggassák, elkerülheti a szokásos kihallgatást, csak rá kell dupláznia a vagyoni állapotától függően kiszabott áldomáspénzre. Ha ennek az alapvető követelménynek lordságod eleget tesz, akkor akár Bantam királynak is beírathatja magát, ha úgy tartja kedve, egy szóval sem fognak kíváncsiskodni... Hanem visszajött a felderítőnk, valószínűleg a nyugalom, a tiszta levegő hírével. Elkísérem lordságodat, és magam mutatom be az alsatai tanácsnak, latba vetvén minden befolyásomat, mellyel templebeli rangos tisztségemnél fogva náluk rendelkezem, márpedig ez a befolyás nem csekély, mert ugyancsak meg voltak akadva, valahányszor szembe találták magukat velünk, s ezt bizonyára észben tartják. Az időpont is kedvező, a Temple Walkson nyugalom honol, mivel Alsatiában épp most ül össze a tanács. Uram, borítsa magára köpenyét, hogy átváltozott küllemét elrejtse. Majd az odavezető lépcső alján a szolgálfiúnak adja, és amint Eleanor királynét a ballada szerint elnyelte a föld Charing Crossnál, s visszaadta Queenhite-nál, ön is elsüllyed a Temple kertjében mint nemesúr, s Alsatia polgáraként bukkan elő Whitefriarsben.

Amint mondta, úgy lett, a kis inas kíséretében lementek az utcára, átvágtak a Temple kertjén, majd leérve az alsatai lépcső aljára, a jurátus így kiáltott: - Íme, most mi is zenghetjük Ovidiusszal, hogy

*In nova fert animus mutatas dicere formas.*<sup>93</sup>

Le a köpönyeggel! - szavalta tovább. - Irány a függöny, amely mögött Borgia elrejtőzött!... De mi történt kegyelmeddel, uram? - kérdezte, amint észrevette, mennyire elcsüggeszti Lord Glenvarlochot állapotának dicstelen változása. - Remélem, nem sérti bolond kereplésem? Csak ki szeretném békíteni átmeneti helyzetével, s érzékeltetni akarom, milyen ennek a környéknek a hangulata. Vígan, fel a fejfel; biztos, hogy egy-két napnál többet nem kell itt töltenie.

Nigel alig tudott szólni, csak megszorította kezét, és suttogva mondta: - Köszönöm, hogy ilyen kedves... hisz nem értettem félre. Tudom, hogy ki kell innom a poharat, amelyet esztelenségemben magam töltöttem magamnak. Ne haragudjék, amiért az első kortyot nagyon keserűnek érzem.

---

<sup>93</sup> Új alakokká vált testekről indít a lelkem szólni. (Ovidius: *Átváltozások*. Devecseri Gábor fordítása.)

Reginald Lowestoffe jóindulatú, lelkesen sürgő-forgó fiatalember volt, de elég rendszertelen, kicsapongó életet élt, így hát sejtelve sem lehetett arról, micsoda szenvedés Lord Glenvarlochnak a Whitefriarsbe költözni, és csak úgy tekintette a lord elrejtőzését, mint egy kisfiú játszi csínyét, aki elbújik a nevelője elől. Ő egyébként a helyszínt is régről ismerte, s így cseppet sem zavarta a látvány, mely társát mélyen megdöbbenetette.

A Whitefriars Menedék a Temple kertjének megemelt teraszainál jóval alacsonyabban helyezkedett el, s így általában sűrűn megülte a Temzéről felszálló köd és pára. Téglaházai, mivel ily ritka kiváltsággal rendelkező helyen minden talpalatnyi terület nagy érték, egymás hegyén-hátán szorongtak, s látni való volt, hogy az építetők anyagi ereje messze elmaradt merész spekulációik mögött, de mivel nem egy ház olyan ember megbízására épült, akinek pénzéből nem futotta egészen nagyralátó terveire, a házak legtöbbjét silány anyagból sebtében rótták össze, s ezek már újkorukban is magukon hordták a roskatagság siralmas jegyeit. Gyerekek bőgtek, anyák pöröltek, az ablakokban zsinegen nyomorúságos rongyok száradtak, beszédes jelül a szerencsétlen lakók gondjainak és nyomorúságának; s a folyvást áradó panasz hangjait gúnyos replikájával elnyomta a sörházakból, kocsmákból harsogó hejehuja, káromkodás, trágár dal, röhögés, hiszen ahogy a cégérek mutatták, legalább annyi kocsmá volt a negyedben, mint ahány lakóház; s végül, hogy egészen nyilvánvaló legyen, miféle hely ez, a kitárt ablaktáblák közül csillogó ruhás, sápadt, festett arcú nőszemélyek néztek kihívóan az idegenek szeme közé, vagy a szerényebbek a látszat kedvéért repedt, törött virágcserepeik körül foglalatoskodtak, amelyekben az ablak előtt sok-sok rozmaring és rezeda illatozott, az arra járók nagy veszedelmére.

- *Semi-reducta Venus*<sup>94</sup> - szólt a jurátus az egyik nimfára mutatva, aki az idegen pillantások elől félíg elbújt a zsalu mögé, s onnét becézgetett egy nyírfakalitkába csukott szárnalmas kis feketerigót, mely kalitkástul kint lógott a füstös téglafalon. - Ennek a nőszemélynek a képét ismerem - folytatta Nigel idegenvezetője -, s ahogyan ott állt, fogadni mernék egy aranytallérba, hogy csak a főkötoje tiszta, a pongyolája piszkos... Hanem itt jön Whitefriars két hímnemű polgára, akkora füstöt okádva, mint két mozgó vulkán. Ezek a kapcabetyárok marhasült és puding helyett is Nicotia meg Trinidado füstjén élnek, mert tudja meg, uram, az indiai füre vonatkozó királyi tilalom e tájon éppoly érvénytelen, mint a mindenféle fajta elfogatási parancs.

Míg ezeket mondta, közelükbe ért a két pöfékelő: bozontos csavargók voltak, hatalmas bajuszuk a fülük mögé akasztva elvegyült fésületlen hajfürtjeikkel, melyek részben kibodordtak félreacsapott nagy kalapjuk alól, néhány rendetlen hajfürt pedig még a kalap szakadásain is előtult. Fakult bársonyzekekük, bő nadrágjuk, széles, zsiros vállszíjuk, színehagyott nyakravalójuk, és legfőképp az a kérkedés, ahogy a fegyvereiket viselték (egyikük széles pallost, a másik rendkívül hosszú kardot és háromélű tört), valódi alsatiai betyároknak mutatta őket, amilyennek ezt a típust akkor, s még száz évig, nagyon jól ismerték.

- Oda süss - mondta egyik csavargó a másiknak -, hogy kacsingat ez a jóféle az idegenekre!

- Ez spicli, én mondom - felelte a másik Nigelra nézve. - Vágj egyet a szeme közé!

- Csak vigyázz, aszondom - válaszolta a társa -; a másik az a kereplő Reginald Lowestoffe a Temple-ből, ismerem, jó gyerek az, és szabad kijárása van hozzánk.

Így szólván újra füstfelhőbe burkolóztak, és köszönés nélkül elmentek Nigelék mellett.

---

<sup>94</sup> Félíg elbúvó Venus. Utalás Ovidiusra. (*A szerelem művészete*, 2. könyv, 613. sor.)

- *Crasso in aere!*<sup>95</sup> - mondta a jurátus. - Hallotta, micsoda jelzöt aggatnak rám ezek a szemtelen gazfickók? No de sebj, nem törődöm vele, hisz ezúttal lordságod javára szolgál, hogy ismernek. Most pedig engedje meg, hogy megkérdezzem, milyen nevet parancsol felvenni, mert már egykettőre ott leszünk a fenséges Hildebrod herceg fenséges palotája előtt.

- A Grahame nevet választom - szólt Nigel -, ez volt anyám leánykori neve.

- A Grime név - szólt a jurátus - még jobban illenék Alsatiához, hiszen a szó jelentése arra utal, milyen zord, egyszersmind milyen piszkos menedékhely ez.

- Azt mondtam, Grahame, uram, nem pedig azt, hogy Grime - mondta Nigel kissé kurtán, s a magánhangzóját erős nyomatékkal ejtve, mert skót ember nemigen ért tréfát, ha a nevéől van szó.

- Ezer bocsánat, uram - válaszolta a szójátékfaragó jurátus, aki sosem jött egykönnyen zavarba -, a Graham név is remekül illik helyzetéhez, ez hollandusul bánkódást, nagy csapást jelent, és bizony uraságod is bajban van erősen.

Nigelt is nevetésre készítette a jurátus rendíthetetlen jókedve, ám ekkor társa egy cégérre mutatott, amely bikára rontó kutyát ábrázolt, több-kevesebb hasonlósággal, amint a kutya épp a bika fejének ugrik, pontosan úgy, ahogy ilyenkor támadni kell. - Nézze csak - mondta -, e házban szolgáltat igazságot a derék Hildebrod herceg, meg amellet sörrel és pálinkával is szolgál a jó alsatiabelieknek. Lévén a Párizsi Kert elszánt bajnoka, oly cégért választott, amely megfelel szokásainak; és italt oszt a szomjasoknak, hogy ő maga ingyen ihasson, sőt még pénzt is kapjon azért, amit a többiek megisznak. Lépjünk be hát ezen új Axylus örökké nyitva álló ajtaján.

Ezenközben be is léptek az ütött-kopott kocsmába, amely azonban mégis tágasabb volt s nem olyan roskatag, mint ennek az elátkozott környéknek a legtöbb épülete. Két-három elgyötört, rongyos csapos szaladgált a kocsmában fel-alá; szemük, mint a bagolyé, az éjfél órájához alkalmazkodott, amikor minden élő alszik, s a nappali világosságban vaksinak, sutának, alvajárónak mutatkoztak. Ezen pillogó Ganümedészek egyike bevezette őket egy szobába, melyben a gyér napsugarak teljesen elvesztek az ott tanyázók pipáiból felszálló sűrű füst-felhőben. A füstös szentélyből a következő régi nóta hangzott:

*A vén Simon király,  
A jó Simon király,  
Az orra pírral ékes,  
Nadrágja sörpecsétes;  
Úgy fűjja, hej-haja-huja-háj!*

Hildebrod herceg, aki személyesen kegyeskedett ezt a dalocskát szerető alattvalóinak elő-énekelni, nagy, behemót férfiú volt, fél szeme hiányzott, s borvirágos orra gyakori, tömény és hosszú ivászatokra vallott. Szederszínű, jócskán megkopott bársonyzakót viselt, túlsordult sörhabok nyomával, s rengő hasán kényelmesen kigombolva. Széke mögött a földön kedvenc bulldogja hevert, amely kerek képével, csillogó fekete félszemével, s óriási kövér testével mulatságosan hasonlított a gazdájára.

A herceg trónja körül üldögélő kedves tanácsosok, akik dohányfüsttel tömjéneztek, sűrű, állott sörrel koccintottak az egészségére, és lelkesen visszhangozták nótájának kórusrészeit, szultánjukhoz méltó satrapák voltak. Egyikük bivalybőr zekét, széles övet, hosszú kardot viselt, ami Németalföldet járt katonának mutatta, és önhitt mogorvaságával, részeg pökhendiségével igyekezett rászolgálni a díszes Csellengő Csatabárd névre. Nigelnak úgy tetszett, hogy látta

---

<sup>95</sup> Sűrű levegőben. (Horatius.)

már valahol ezt a fickót. A herceg bal keze felől egy szökött pap, vagy más néven, ahogy akkoriban kissé tiszteletlenül nevezték ezt a papi rendet, kapcsos koldus ült, akit szintén fel lehetett ismerni szakadozott papgallérjáról, lapos, egyenes kalapjáról, és foszladozó talárjáról. A tiszteletes mellett egy igazán nyomorúságos külsejű, csonttá soványodott aggastyán kucorgott, fejére borított, nyaknál begombolt, durva háziszóttos csuklyában, s ráncos arcából, akárcsak az öreg Dánielnek,

*...parázslott vén szeme,  
Mint hamuból, ravasz tűzzel tele.*

Az aggastyán balján bukott ügyvéd foglalt helyet, akit bizonyos visszaéléseiért kizártak az ügyvédi kamarából, és semmi mást nem tartott meg mesterségéből, mint agyafúrt cselvetéseit. Ezek alkották Jacob Hildebrod herceg tanácsát s rajtuk kívül még néhány kevésbé feltűnő alak, akik között Nigel ismét felfedezett egy ismerős orcát, bár mint az előbbi katonáról, erről sem tudta volna megmondani, hogy hol találkozott vele.

A jövevényeknek épp elég idejük jutott arra, hogy a tanácsnokokat szemügyre vegyék; ugyanis a herceg ökegyelmessége, már akár azért, mert magukkal ragadták az édes zengzetek, akár pedig azért, hogy érzékeltesse velük megközelíthetetlen fönségét, úgy látta jónak, hogy egy nyikk nem sok, annyit se szóljon hozzájuk, míg danájának végére nem ér, bár azért éneklés közben is szüntelenül fürkészte őket szúrós félszemével.

Midőn Hildebrod herceg nótája a végére ért, közölte főrendjeivel, hogy a Temple egyik érdemes vezető személyisége tisztelte meg őket látogatásával, majd ráparancsolt a kapitányra és a papra, hogy adják át karosszékeiket az újonnan érkezetteknek, és leültette őket jobb és bal keze felől. Alsatia hadseregének és egyházának jeles képviselői letelepedtek az asztal végén egy rozoga lócára, de azt nem arra készítették, hogy ilyen súlyos embereket megtartsa, úgyhogy beszakadt alattuk, s a kard és a talár embere egy pillanat múlva már összegabalyodva hentergett egymáson, miközben a társaság többi része ujjongva hahotázott. Dühösen tápáskodtak fel, s mindenáron igyekeztek túllicitálni egymást hangos, cifra káromkodásaikkal, mely versengésben a kapitány (a tiszteletes úr kiterjedtebb teológiai ismeretei miatt) szükségképpen alul maradt; végül nagy nehezen lecsendesedtek, miután a csaposok két erősebb széket kerítettek nekik, s így leülván nagyot húztak a korsójukban álló kedélycsillapító italból. Amint a zűrzavar elült, és a jövevények elé udvariasan két fedeles kancsót tettek, ugyanolyan, mint a többieké, a herceg a Temple szerencsés jövőjére emelte korsóját, majd még egy korsót felhajtott Reginald Lowestoffe uram köszöntésére is, Lowestoffe pedig, az ekként megtisztelt vendég, elfogadta a kínálást, köszönte az udvarias fogadtatást, majd engedelmet kért, hogy rendelhessen egy gallon rajnai bort, s annak közös megiszogatása közben rátérhessen az ügyre, amely ide hozta.

A ritkán élvezett nemes italnak már az említése is azonnal barátságos kedvre derítette a kis szenátust, mivel pedig várni sem kellett rá, hanem egykettőre az asztalon volt, biztosra lehetett venni, hogy Lowestoffe uram ajánlata kedvező fogadtatásban fog részesülni; és Lowestoffe, miután a kancsó már egyszer-kétszer körbejárt, elő is hozakodott vele, kérván a nagybecsű tanácsot, hogy barátját, Nigel Grahame urat részesítsék a menedékjogban, valamint Alsatia állam egyéb jótéteményeiben, mégpedig mint nagy kárt vallott személyt, így nevezték ugyanis azokat, kik listába vételükkor kétszeres díjat fizettek azért, hogy ne kelljen a szenátusnak beszámolniuk arról, miféle körülmények készítetik őket a menedékjog igénybevételére.

Az érdemes herceg csillogó fél szemmel fogadta az ajánlatot; s nem is csoda, hisz ritka alkalom volt ez, és személyes jövedelmének ritka nagy gyarapodása. Rögtön parancsot is adott tehát, hogy hozzák be a hercegi matrikulát, amely, mint kiderült, hatalmas, rézkapcsokkal

megecsített fóliás volt, olyanféle, mint egy kereskedő főkönyve, és borfoltos, bagólével átitatott lapjain legalább annyi gonosztevő neve sorakozott, mint a newgate-i börtön nyilván-tartásában.

Ekkor meghagyták Nigelnak, hogy tegyen le az asztalra áldomáspénz gyanánt két aranytallért, és olyképp folyamodjék az alsatai szabadságjogokért, hogy elszavalja a következő rigmust, melyet a herceg sorról sorra a szájába adott:

*Kinek nevem  
Nigel Grahame,  
Félvén odakint,  
Hogy meglegyint  
A rend szigora,  
S tömlőc, kaloda  
Vár rám a nóta végén;*

*Jöttem ezért  
Oltalomért,  
És kérve kérem,  
Hogy el ne érjen  
Írott parancs  
S rendőri mancs  
Whitefriars menedékén.*

Amint Hildebrod herceg hozzálátott, hogy bevezesse az új polgárt a nyilván-tartásba, s reszkető kézzel már le is írta a Nigel nevet (pazar nagyvonalúságában két g-vel) a lelkész egyszer csak közbeavatkozott.<sup>96</sup> A tiszteletes úr már egy-két perce pusmogott valakivel az asztalnál, nem a kapitánnyal, hanem azzal a bizonyos másik személlyel, akiről már említettük, hogy Nigel halványan emlékezett rá, s most, talán még mindig a korábbi baleset okozta ingerült kedélyállapotban sürgősen szót kért, mert véleményt óhajtott nyilvánítani, mielőtt Nigelt beírnák a könyvbe.

- Ez az idegen - kezdte beszédét -, aki azzal a követeléssel állt elénk, hogy e tiszteletre méltó közösség szabadságjogaiban s védelmében részesüljön, senki más, mint, kereken kimondva, egy inségverte skót koldus, és szerintem máris elég nagy sáskajárást rendezett a fajtája Londonban: ha ezt a kártevő fajzatot most még a Menedékhelyre is beengedjük, egy napon azon vesszük majd észre magunkat, hogy nyakunkra telepedett az egész nemzetség.

- Semmi jogunk kérdezősködni, hogy skót-e, angol-e vagy épp francia - szólt Hildebrod -; ha egyszer becsülettel megfizette az áldomáspénzt, védelmünkbe kell vennünk.

- Tiltakozom, fenséges és kegyelmes herceg - válaszolta a lelkész -, semmi szükség kérdezősködnünk... az ő beszéde is elárulja őt... ő is Galileából való... s mint ilyen, az áldomáspénzzel jog szerint már csak azért is tartozik nekünk, amiért birodalmunk területére merészelt lépni, ezennel kérem tehát, herceg uram, foganatosítsa ellene törvényeinket!

---

<sup>96</sup> Ez a különös matrikula ma is megvan, mégpedig dr. Fuerespour, a kiváló régiségbúvár tulajdonában, aki nagylelkűen felajánlotta a szerzőnek, hogy illusztrációképpen Hildebrod herceg saját kezű aláírásával díszíthesse e lapokat. A nagytiszteletű doktor úr azonban sajnálatos mód éppoly aprólékos pedantériával ragaszkodik az írott betűhöz, mint maga Ritson, s így ahhoz a feltételhez kötötte ajánlatát, hogy magunk is alkalmazkodjunk a hercegi helyesíráshoz, és művünket ekképp címezzük: „Niggle jussa”; mely feltétel teljesítését mi túlságosan nagy árnak tekintettük volna. (Walter Scott jegyzete)

Erre a jurátus felállt, s már-már azon volt, hogy beleavatkozik a jogi disputába, de a herceg leintette, egyben szertartásosan megígérve, hogy mihelyt a tanácskozást befejezik, szólhat barátja érdekében.

Ekkor az ügyvéd emelkedett szólásra, s közölvén, hogy jogi szempontból kívánja megvilágítani az ügyet, azt mondta, hogy nyilvánvalónak látszik, miszerint ez az úr nem polgári vétség miatt szökött ide, ő tehát úgy gondolja, hogy annak a históriának a főszereplője lehet, amelyről nem is olyan rég szereztek tudomást, vagyis az a rejtélyes valaki, aki kardot rántott a Királyi Parkban... ilyen esetre pedig nem alkalmazható a menedékjog... és az a kótyagos vén rendőrfőnök ezért úgyis akkora sepregető hadat küld rájuk, hogy Alsatiának minden utcáját házról házra végigseprik, a Strandtól a Lépcsőig... s még ha nem tudnák is, ki a jövevény, ilyen időkben akkor sem tanácsos idegent rejtegetniük, mert veszélybe hozhatja a köztársaságot.

A kapitány egyre növekvő türelmetlenséggel hallgatta végig a szónokok véleményét, s amint az ügyvéd végére ért mondókájának, úgy pattant föl a helyéről, ahogy az erős sör kilövi az üvegből a dugót, és jobbról-balról harciasan pödörintve egyet a bajuszán, megvetőn végigmérte a jogászt és a papot, majd a következőképp fejtette ki álláspontját.

- Nemes Hildebrod herceg! Mikor ilyen alávaló csúszó-mászó javaslatokat hallok fenséged tanácsában, s visszaemlékszem azokra a vitéz Ricsajozókra, Bicskásokra és *tityertu*-kra,<sup>97</sup> akik hercegséged elődeit ily esetekben tanáccsal támogatták, szinte hajlamos vagyok azt hinni, hogy a dédanyámban több tetterő van, mint amennyi mostanában Alsatia polgáraiban maradt. De aki ezt állítja, hazudik, mert én bizony elég kemény legényt tudok itt Alsatiában, s ha ezeket összeszedjük, bizony meg tudjuk védeni államunk szabadságjogait akár Westminster minden utcaseprője ellen. Ha pedig átmenetileg alul maradnánk... ördög és pokol!... még akkor is lesz időnk ezt az urat vízi úton eljuttatni a Paris Gardenba vagy a Bankside-ra, nem igaz? S valóban oly nemes vér folyik ereiben, ahogy látszik, minden bizonnyal bőségesen meghálálja majd fáradozásunkat. Más testületek csak támaszkodjanak a törvénytől való félelemre, nekünk, Fleet-parti vitézeknek a törvénytelenység a biztonságunk, s csak akkor boldogulunk, ha írással-pecséttel, végzéssel-idézéssel, őrmesterrel-porkolábbal, zsaruval-fogdmeggel bátran szembeszállunk!

Helyeslő moraj követte ezt az ékes beszédet, Lowestoffe pedig nem várta meg, hogy ez a kedvező hang elcsituljon, hanem mindjárt figyelmeztette a herceget arra is, hogy államuk biztonsága mennyire függ a jurátusok jóindulatától, hiszen tetszésük szerint megakadályozhatják a szabad közlekedést a Whitefriars és a Temple között, mert csak tőlük függ, hogy bezárják-e kapuikat, és hogy befolyását, melyről tudva tudják, milyen jelentékeny, aszerint fogja latba vetni az érdekükben, hogy ebben az ügyben miként döntenek. - Ami pedig azt illeti, hogy barátom skót lévén, idegen e hazában, amint a nagytiszteletű lelkipásztor úr és a tudós ügyvéd úr megjegyezte, nos hát - szólt Lowestoffe -, azt csak azzal együtt érdemes fontolóra venni, amiért ide került, vagyis hogy nem angol embert készült lekaszabolni, hanem egy honfitársát. Márpedig amennyire tudatlan fejemmel tudhatom - folytatta, megérintvén Lord Glenvarloch karját, hogy ne vegye komolyan, amit csak tréfából mond -, ha minden londoni skót életre-halálra szóló párviadalt kezdene, s ellenfelét mindegyik megölné, az a néhány életben maradott, szerény véleményem szerint, érdemes lenne hálánkra, már csak azért az értékes szolgálatért is, amit szegény öreg Angliának tettek.

---

<sup>97</sup> Garázda aranyifjak bandája a XVII. században; a név Vergilius *Első eclogájának* kezdősorára (Tityre, tu = Tityrusom) utal.

Az ügyfél idegen származását mentegető ezen zseniális védőbeszédre azonnal kirobbanó taps és kacagás felelt, majd a jurátus a következő magvas javaslattal állt elő: - Jól tudom - szólt -, hogy az ősi és tiszteletre méltó köztársaság városatyái szokás szerint bőséges étel-ital mellett tartják meg bölcs tanácskozásait: nos, igazán távol áll tőlem, hogy azt kívánjam, szakítsanak a dicséretes szokással, vagy együgyűen azt képzeljem, hogy oly komoly ügy helyes, alkotmányos megtárgyalásához, mint a mienk, elég volna egy nyomorúságos gallon fehérbor. Hanem, mivel úgy gondolom, hogy a becsületes tanácsnak egészen mindegy, előbb iszik-e, aztán határoz, vagy előbb határoz-e, s azután iszik, azzal a javaslattal állok a kegyelmes herceg elé, mármint ha bölcs tanácsosai is támogatnak ebben, hozza meg igazságos döntését, megengedvén tekintetes barátomnak, hogy a hely mentelmi jogában részesüljön, s bölcs törvényeik szerint kijelölvén lakhelyét, ahová nyomban el is indulna innét, mivel e kimerítő nap valamelyest megviselte; és akkor rögtön rendelek kellő mennyiségű rajnait s hozzá ahogy illik, marhanyelvet meg sós heringet, hogy nagybecsű uraim a hetedik mennyországban érezzék magukat.

Az ajánlatot nagy üdvrivalgás követte, melyben teljességgel elveszett az ellenvéleményen levők hangja, ha akadt még egyáltalában valaki az alsatiai szenátusban, aki ilyen barátságos indítványnak ellen tudott volna állni. - Aranyszíve van!... Úri módi!... Micsoda bőkezű lovag! - járt szájról szájra; az érdemes dózse pedig nagy sebbel-lobbal beírta Lord Glenvarloch nevét, és megeskette őt. Az eskü, akárcsak az ősi britek Tizenkét Kötéltáblájának szövege, és általában a primitív népek törvényei, versbe volt foglalva, s a következőképpen hangzott:

*Hordóra, csapra,  
Puskára, késre  
Esküdött tagja  
Lettél te végre  
A Friars-rendnek,  
Hogy küzdj jogáér',  
Hölgyeit mentsd meg,  
S légy hős vagy mártír.*

Nigel úgy érezte, sőt úgy is mutatta, hogy cseppet sincs ínyére ez a maskarádé, de a jurátus arra kérte, hogy ha már eddig hallgatott rá, ne húzódjék most vissza, így hát jámborul elismételte az eskü szavait, vagyis jobbára inkább hagyta, hogy Hildebrod herceg többször is elmondogassa őket, s végül a következő hagyományos versezettel adja tudtára, hogy részesülhet a menedékjogban:

*Írás, idézés,  
Csahos poroszló,  
Pecsétes végzés,  
Szívet riasztó;  
Fogdmeg ha lökne  
Tömlöcbe rabnak -  
Mindtől örökre  
Megoltalmazlak.  
Nyugodtan alhatsz,  
Szabadon kelhetsz;  
Ha csálnak, csalhatsz,  
Ha vernek, verhetsz;  
Szidhatsz akárkit,  
Ihatsz rogyásig...*



*Kelhetsz csatára,  
Bárkinek vásik  
Foga cafkádra;  
Ha fáznál télen,  
Bepálinkázhatsz,  
Nyáron meg gyéren  
Öltözve járhatsz;  
Megélhetsz csellel,  
Cinkelt kártyával;  
Ha tudsz, hitellel,  
Ha nem, rablással;  
Mondhatsz nagyokat,  
Esküdhetsz bőszen -  
Mind e jogokat  
Megkapod tőlem.*

Miután ezt a meghitt kis ceremóniát lebonyolították, a tanácsnokok most azért kaptak hajba, hogy hol szállásolják el a menedékhely újdonsült polgárát, mivel gazdálkodásuk egyik fő alapelve volt, hogy a szamarat meg kell fejni, és így rendszerint versengtek azért, hogy (amint mondták), melyikük vegye gondjaiba az új vendéget.

A kapitány, aki oly harcias és hatékony ékesszólással állt ki Nigel mellett, most lovagias pártfogásába vett bizonyos Blowselinda, más néven Bonstrops asszonyságot, akinek úgy látszik, volt egy kiadó szobája, amelyet azelőtt alkalmi szállásként használt a Daraboló Dick, a paddingtoni gyilkos, s mivel a nevezett szobaurat nemrég Tyburnben kivégezték, korai távozását a derék hölgy azóta is magányos özvegységben gyászolta, siratta, mint gerlice a párját.

De hiába ágált a kapitány, végül mégiscsak a szöttes csuklyába burkolt öregúrnak lett igaza, akiről általában úgy tudták, hogy vénséges vén korára is jobban ért a kopasztás műveletéhez, mint Alsatiában bárki.

E tiszteletre méltó személyiség hírhedt uzsorás volt, Trapbois nevezetű, s nemrégiben nagy szolgálatot tett Alsatia államnak tetemes összegű segélypénz folyósításával, amely lehetővé tette, hogy a herceg pincéjébe új italszállítmány kerüljön, mivel a Vintry-negyed borkereskedői aggályosan ragaszkodtak hozzá, hogy ilyen nagy emberrel csupán készpénz ellenében kössenek üzletet.

Ezért tehát, amikor az öregúr szólásra emelkedett, és nagy, erős krákogás közepette figyelmeztette a herceget, hogy neki is volna egy szerény kis bérbe adandó lakrésze, minden egyéb igény azonnal háttérbe szorult, s Nigelről nyomban eldőlt, hogy az uzsorásnál kell laknia.

Amint ebben megegyeztek, Lord Glenvarloch azonnal közölte Lowestoffe-fal, hogy most már igazán szeretne jószerivel szabadulni ebből a tisztességtelen társaságból, s oly figyelmetlen sietséggel távozott, hogy ha a hordó rajnai, melyet épp akkor gurítottak be, nem lett volna, bizonyára tisztetlenségnek veszik sebes távozását. A fiatal jurátus az uzsorás házához is elkalauzolta: ő is, akárcsak Temple más ifjú lakói, jól ismerte ezt az utat, jobban is a kelleténél. Menet közben azzal vigasztalta Lord Glenvarlochot, hogy az öreg ember háza az egyetlen tiszta ház Whitefriarsben, ami ugyan egyedül a lánya szorgalmának köszönhető, egy vénecske leányzóénak, aki csúfságával elriasztaná magától a legelvetemültebb bűnöst is, gazdagságával bizonyára elcsábíthatná a legszentebb puritánt is, mihelyt az ördög megkapta a magáét, vagyis elvitte az apjaurát. Amíg ezt Lowestoffe előadta, oda is értek a ház elé, és

bekopogtak az ajtaján, melyet egy olyan mogorva, savanyú képű nőszemély nyitott ki, hogy ábrázata nyomban meggyőzte Nigelt a jurátus igazságáról. Barátságtalan, kedvetlen arckifejezéssel vette tudomásul, amit a jurátus mondott, hogy tudniillik ezt a fiatalembert apja vette oda lakónak, dűnnyögött valamit arról, hogy ezzel megint mennyi munka szakad a nyakába, de végül is elvezette őket a vendégszobába, amely sokkal jobb állapotban volt, mint amire a ház külsejéből számítani lehetett, s nagyobb is, mint Nigel Szent Pál-kikötőbeli szállása, ha nem is olyan takaros.

Lowestoffe, miután látta, hogy barátja biztonsággal elhelyezkedett új lakásán, és azt is megérdeklődte, mennyi pénzért láthatja el magát a legközelebbi kiskocsmából élelemmel, búcsút vett tőlük, de előbb felajánlotta, hogy Lord Glenvarloch előző szállásáról ide küldi a holmiját, akár az egészet is, vagy amire szüksége van belőle. Nigel alig egy-két tárgyat nevezett meg, s a jurátus erre kénytelen volt megjegyezni, hogy őlordsága, úgy látszik, nem szándékozik hosszú ideig élni újonnan szerzett kiváltságaival.

- E kiváltságok olyannyira idegenek mind a szokásaimtól, mind az ízlésemtől, hogy aligha kívánnék hosszabb ideig élni velük - válaszolta Lord Glenvarloch.

- Holnapig még megváltozhat a véleménye - szölt Lowestoffe -; addig is jó éjszakát kívánok. Holnap reggel jókor újra meglátogatom.

Felvirradt a reggel, de a jurátus helyett csak levele érkezett. Az episztolában az állt, hogy Lovestoffe Alsatiában tett látogatásaival magára vonta az ügyvédi kamara egynémely zsémbes vén bolondjának neheztelését, s ezért okosabbnak tartja, ha nem megy újra oda, mert a sok odajárkálással elárulhatná Lord Glenvarloch tartózkodási helyét. Jelentette továbbá, hogy intézkedett Nigel holmijának biztonságba helyezése érdekében, és hogy pénzes ládikóját meg a többi tárgyat is, amit kért, egy megbízható emberével el fogja küldeni. Ezután bölcs tanácsok következtek, melyekkel Lowestoffe Alsatia és az ottani szokások ismeretében látta el Lord Glenvarlochot. Azt tanácsolta, hogy az uzsorást tartsa a legteljesebb bizonytalanságban pénzügyeinek állása felől, a kapitánnyal pedig ne bocsátkozzék semmiféle szerencsejátékba, mert könnyörtelenül játszik, s ha veszít, nem fizet; végül pedig óvakodjék Hildebrod hercegtől, mert bár egy szeme van csak, de az aztán valódi sasszem.

## Tizennyolcadik fejezet

ANYA *Hogyhogy! ...Hát elvakított Cupido,  
Ki játékból, mint más komisz gyerek,  
Fényes tükörrel villogtat szemünkbe,  
S nevet, ha botlunk.*

LEÁNY *Nem... ne hidd, anyám!  
Villámfény volt, mi engem elvakított,  
S szemem világa elveszett örökre.*

(MARHASÜLT ÉS HÚSOSPUDING -  
RÉGI ANGOL VÍGJÁTÉK)

Most egy kis időre magára kell hagynunk hősünket, Nigelt, ha nem is a legbiztonságosabb, legkényelmesebb, legmegbízhatóbb környezetben, hogy megtudjunk egynéhány apróságot, melyek később erősen befolyásolják majd sorsát.

Csak két nap telt el azóta, hogy a lord kénytelenségből a vén Trapbois-nak, Whitefriars Arany Trapbois néven ismert uzsorásának házánaál vett szállást, amikor az öreg Ramsay órácsinos leánykája, miután jámbor aggodalommal végignézte apja reggelizését (nehogy a révült elmélkedés valamely rohamában a sőtartót nyelje le barna kenyérvég helyett), majd amint az öreg békén visszamerült matematikai számításaiba, nyomban útnak indult a Lombard Street felé, egyedül hűséges szolgája, Janet, a skót mosónő kíséretében, akinek kisasszonya minden szeszélye parancs volt, és ott ez alkalmatlan időpontban, reggel nyolc órakor, kizörgette a kapuhoz érdemes keresztapjának nővérét, Judith asszonyt.

A tisztas aggszűz nem nagyon örült ifjú látogatójának, annál is kevésbé, mivel természetesen sem bájos arcocskája nem ejtette úgy csodálatba, mint Heriot uramat, sem pedig bolondos, kislányosan akaratos természete iránt nem volt olyan elnézéssel, mint ő. De hát Margaret kisasszony öccse kedvence volt, s az ő akaratát Judith néne mindenben szentnek tartotta, ezért csak annyit kérdezett váratlan látogatójától, vajon mi lehet olyan sürgős, hogy azzal a sápadt, kicsi arcocskájával már kora reggel az utcát rója.

- Lady Hermione-nal akarok beszélni - válaszolta a lány alig hallhatóan, s arcát úgy elöntötte a pirosság, hogy Judith néninek már semmi oka nem lehetett panaszkodni sápadt arcszínére.

- Lady Hermione-nal? - kérdezte Judith néne. - Lady Hermione-nal? Kora reggel, amikor még a családdal se nagyon érintkezik, még normális időben se? Elment az eszed, te lány, vagy inkább egészen elkanászkodtál már az öcsém és a lady mindent elnéző türelmétől!

- Igazán nem, higgye el, hogy nem - mondogatta Margaret, és nagy erővel igyekezett visszafojtani az önkéntelen sírást, melynek egy szó is elég volt, hogy már-már kitörjön belőle -, kérem, csak mondja meg neki, hogy a bátyja keresztlánya igen komoly ügyben szeretne vele szót váltani, tudom, hogy nem küld haza.

Judith néne komor, gyanakvó, szúrós pillantást vetett ifjú látogatójára. - Ha valami titkod van - mondta -, velem éppúgy megbeszélheted, mint Lady Hermione-nal. Öregebb is vagyok már, s okosabb tanácsot is adhatnék, mint ő. Csak jobban ismerem a világot, mint az olyan ember, aki négy szobájából ki nem mozdul, és segíteni is jobban tudok rajtad, ha kell.

- Jaj, nem, nem, nem - szólt Margaret hevesen, és sokkal felindultabban, semhogy törődjék az udvariasság követelményeivel -; van olyasmi, amiben maga nem adhat tanácsot, Judith néne. Ez olyan dolog... ne is tessék haragudni... ami fölötté áll Judith néni tudományának.

- Örülök is neki, lányom - mondta Judith néne kissé felpaprikázódva -, mert ahogy én elnézem, a fiatalok manapság annyi számárságot művelnek, hogy az én öreg fejemben egy-kettőre tótágast állna tőle a világ. Ide loholsz kora reggel, végigcsatangolod London utcáit, csak azért, hogy valami szeleburdiságot elmondd egy hölgynek, aki isten napját se látja máskor, csak amikor a szemközti téglafalra süt. De hát bánom is én, ha annyira akarod, bejelentem neki, hogy itt vagy.

Azzal bement, s kisvártatva vissza is jött, és tartózkodó modorban így szólt: - Margaret kisasszony, a Lady szívesen látja kegyedet, s ez, ifjú hölgyem, jóval nagyobb szívesség, mint amit a viselkedése alapján megérdemelne.

Margaret kisasszony erre nem is szólt, csak lehajtotta a fejét; túlságosan elfoglalták nehéz gondolatai, semhogy arra törekedett volna, hogy Judith asszonyt kibékítse, vagy legalább, ami máskor ugyancsak kitellett volna tőle, hogy vissza ne nyelveljen a rideg, bosszús vénlánynak.

Csak ment csüggedten, hallgatagon Judith néne után, míg a kemény tölgyfa ajtóhoz nem értek, mely Lady Hermione lakosztályát George Heriot tágas házának többi részétől elválasztotta.

E szentély kapujánál meg kell állnunk egy kicsit, hogy kiigazítsuk azokat a vakhíreket, amelyeket Richie Moniplies a hölgy különös megjelenésétől s a házi ájtatosságban való részvételétől indítatva oly hosszan regélt el gazdájának a hölgyről, kit is, most már megvallhatjuk, Lady Hermione-nak neveztek. E túlzó híreket részben Jenkin Vincent hitette el a becsületes skóttal, ugyanis Jenkin elég járatos volt abban az elmesportban, amely évődés, firolás, rászedés, lóvétevés, ugratás, ámitás, bolondjáratás néven elterjedt játéka volt a városnak, s amely elmeegyakorlathoz a komor, ünnepélyes Richie Moniplies, aki nem értette a tréfát, és akit természetes hajlandóságánál fogva vonzott minden titokzatos história, csodás alanynak bizonyult. Richie maga azután még tovább is szőtte a mesét, mert mindig is erősen hajlott arra, hát még, ha jó bort ivott, hogy megtoldja-foldja, amit hall, és így, amíg gazdájának továbbadta a babonás pletykát, melyet Vincenttől hallott, jócskán tett hozzá a maga leleményéből is, ami persze kalandos képzeletében azon nyomban színigazsággá változott.

Bár ami azt illeti, az alatt a két év alatt, míg Lady Hermione George Heriot házában lakott, valóban igen különös életet élt, s érthetővé tette, hogy a szomszédság oly fantasztikus mendemondákat költött róla. A derék aranyműves házában valamikor egy nagy hatalmú, gazdag főúri család birtokolta, melynek utolsó sarjadéka VIII. Henrik korában egy gazdag, istenes özvegy dáma volt, aki tántoríthatatlan hűséggel ragaszkodott katolikus vallásához. A nagyságos Lady Foljambe legjobb barátnőjeként a Saint Roque zárda főnöknőjét tisztelte, egy hozzá hasonlóan megalkuvást nem ismerő, bigott pápista hölgyet. Amikor a türelmetlen király despotikus parancsára feloszlatták a Saint Roque zárdát, Lady Foljambe a palotájában szállást biztosított a barátnőjének meg még két nővérnek, akik főnöknőjük példáját követve elutasították a szentségtörő szabadosságot, amelyet a zsarnok akarata szerint választhattak volna, hanem eltökélték, hogy hívek maradnak esküjükhöz. Lady Foljambe nagy titokban (mert VIII. Henriknek nem lett volna ínyére ez a makacskodás) elkülönített nekik a házában négy szobát, közülük egy kisebbet berendezett imafülkének, azaz házi kápolnának, s az egész lakosztályt vastag, erős tölgyfa ajtóval rekesztette el a kíváncsiskodók elől, az ajtóban pedig egy vízszintes irányban forgó, kerek, küllős lapot szereltetett, és a hölgyek a zárdabeli szokásoknak megfelelően ezen átjutottak hozzá mindenféle szükséges dologhoz. A Saint Roque zárda főnöknője meg a két apáca hosszú éveken át élt itt nagy

visszavonultságban, nem is érintkezve senki mással, mint Lady Foljambe-bal, aki az érte mondott sok imádság és a szent hölgyeknek tett szolgálat révén valósággal életében megdicsőült szentnek képzelte magát. A főnökasszonynak szerencséje volt, mert korábban meghalt, mint gazdag pártfogója, aki még Erzsébet királynő uralkodása alatt is jó sokáig élt, míg végül is csak magához szólította az ég.

Lady Foljambe halála után egy fanatikus puritán lovag örökölte a palotát, valami oldalági rokon, aki Bál papnőinek elűzésével ugyanolyan mennyei érdemeket kívánt szerezni, mint elhalt elődje Isten szolgálólányainak támogatásával. A két boldogtalan apácát így hát kiűzték a régi, megszokott menedékhelyről, egyikük tengerentúlra utazott, a másik, aki élemedett kora miatt már nem vállalkozhatott ily hosszú útra, egy szegény sorsú katolikus özvegyasszony fedele alatt hunyta le szemét. Miután Sir Paul Grambagge így megszabadult az apácáktól, leverette a kápolna ékítményeit, és úgy tervezte, hogy az egész elkülönített lakrészt átépítteti, de azután meggondolta magát, belátván, hogy ez fölösleges kiadás lenne, mivel a nagy palotának csak három szobáját lakta, és úgysem kívánta volna a fenti lakosztályt berendezni. A fiából azután nagy tékozló lett, s miután elszórta minden pénzét, tőle vette meg a házat George Heriot barátunk, akinek, akárcsak Sir Paulnak, az egész ház szintén túl nagy volt, így hát a Foljambe lakosztályt, vagy ahogy másképp nevezték, a Saint Roque-féle szobákat abban az állapotban hagyta, ahogy találta.

Ám történetünk kezdete előtt mintegy két és fél esztendővel, mikor Heriot valami megbízatásban a kontinensen járt, egyszer csak hazaírt a nővérének és a pénztárosának, hogy rendezzék be egyszerűen, de takarosán a Foljambe-lakosztályt egy hölgy számára, aki bizonyos ideig ott fog lakni, és hellyel-közzel, amikor kedve tartja, érintkezik is majd velük. Továbbá azt is megparancsolta, hogy az átalakításokat a legnagyobb titokban hajtsák végre, és levelének tartalmáról lehetőleg ne szóljanak senkinek.

Amint közeledett Heriot visszatértének napja, Judith néne és a többiek már azt sem tudták, hová legyenek kíváncsiságukban. George uram haza is ért, amikorra ígérte, s egy tündérszép hölgyet hozott magával, aki a világ legbájosabb teremtménye lett volna, ha az arca nem oly kísértetiesen fehér. Jött vele egy szolgáló is, vagy tán csak alázatos viseletű társalkodónő, akinek láthatólag semmi más dolga nem volt, mint hogy őt kiszolgálja. Ezt a tartózkodó, beszédéről ítélve nem angol születésű, ötven év körüli nőt a hölgy Monna Paulának szólította, George uram pedig, és példáját követve a többiek is, Mademoiselle Pauline-nak. Úrnőjével egy szobában lakott, vele együtt étkezett, és alig mozdult mellőle egész nap.

Most ez a két asszonyszemély vette birtokba a hitbuzgó zárdafőnöknő hajdani menedékhelyét, s ha nem is tartották magukat a kolostori elzárkózás éppoly szigorú regulájához, mint elődeik, mégis úgy tűnt, mintha a lakosztályt ismét az eredeti rendeltetése szerint használnák. A családtól különváltan éltek, külön étkeztek. Lady Hermione, mert így hívták, egyáltalán nem is érintkezett a személyzettel, és Mademoiselle Pauline is csak olyankor, amikor elkerülhetetlen volt, akkor is a lehető legrövidebben. A szolgák mégsem haragudtak, mert megbékítette őket a sok bőkezű ajándék, amelyet kaptak, s így az a mondás járta köztük, hogy Mademoiselle Pauline-nak szolgálatot tenni annyi, mint mesebeli kincset találni.

Lady Hermione mindig vigyázott, hogy Judith asszonnyal nyájas és udvarias legyen, de ritkán érintkezett vele, s ezért az öreg hölgyet egyaránt kínozták a kíváncsisága és sértett hiúsága. De annyira ismerte és szerette az öccsét, hogy akarátának, ha csak egy szóval is kinyilvánította, fennakadás nélkül alárendelte a magáét. Az érdemes polgár afféle házi zsarnok volt, egyébként a legjobb emberből is ez válik, ha környezete minden szavát szentnek veszi. George uram sohasem tűrhette, hogy a családból bárki is faggatni próbálja, s miután kifejezte határozott óhaját, hogy Lady Hermione-t hagyják úgy élni, ahogyan ő jónak látja, és senki se merészelje

kérdésekkel firtatni a hölgy múltját, vagy azon indokokat, amelyek a világtól való elzárkózásra készítetik, Judith néne ebből már jól tudta, hogy öccse nagyon megharagudnék, ha bele akarná ártani magát a vendég titkaiba.

Heriot szolgálói tehát a busás haszon fejében hallgattak, nővére pedig tiszteletteljes félelmében nyugodott bele a dolgok állásába; azt azonban nem lehetett megakadályozni, hogy a szomszédok nyelvükre ne vegyék őket. Némelyek úgy vélekedtek, hogy a gazdag aranyműves pápistává lett, és ő is klastromot rendezett be a Lady Foljambe-féle lakosztályban, mások azt mondogatták, hogy megbolondult, megint mások pedig, hogy vagy házasodni készül, vagy netán balkézről nősül. De az első gyanú alól teljességgel felmentette az, hogy buzgón részt vett az istentiszteleteken, valamint hogy az állítólagos apáca is mindig megjelent az anglikán szertartáson, melyet a háznál tartottak; a másodikra nézve pedig mindazok, akiknek a tőzsdén dolguk volt vele, élénken tanúskodtak arról, hogy Heriot uram elméjével semmi hiba; s végezetül az egyébfajta híresztelésre is rációfoltak azok a szavahihető megfigyelők, akik kíváltképp érdeklődtek a dolog iránt, egybehangzóan állítván, hogy George Heriot csakis Mademoiselle Pauline jelenlétében látogatta meg vendégét, és a kisasszony mindig ott ült a kézimunkájával a szoba valamelyik sarkában, míg beszélgettek. Azt is tudta mindenki, hogy sohasem beszélt a hölgygel egy óránál tovább, s hogy legfeljebb ha hetenként egyszer járt nála; márpedig ha szerelemből hozta volna magával, bizonyára nem ilyen ritkán és nem ilyen röviden időzne nála.

Így a kíváncsiskodók minden feltételezésükben tévedtek, s kénytelenek voltak még a reményéről is lemondani annak, hogy Heriot uram titkát kifürkésszék, de épp azért a tudatlan, babonás emberek között ezer efféle ostoba história forgott közszájon, melyek egyikével-másikával aztán David Ramsay gonoszkodó legénye sikeresen lóvá is tette Richie Moniplies barátunkat.

Úgy mondták, csak egyvalaki van George Herioton kívül, aki, ha akarná, egyet-mást elmondhatna Lady Hermione-ról: az említett David Ramsay egyetlen leánya, Margaret.

Mikor Lady Hermione Angliába került, Margaret épp tizenöt éves volt, és gyakran megfordult a keresztapja házában, aki igen kedvelte pajkos csínyeiért meg tiszta, szép hangjáért, ahogy a régi skót dalokat énekelte. Mindenki csak kényeztette: keresztapja akármit elnézett neki, apja közömbös, szórakozott természetével soha észre sem vette a hétköznapi dolgokat, környezete pedig alázatosan tűrte szeszélyeit, mert csinos is volt, meg tekintélyes örökség is várt rá. Mindazonáltal, bár a fenti körülmények következtében a csinos polgárlány akaratos, szeszélyes és kényeskedő lett, mint a legtöbb lány, akit kislány korától semmi tilalom nem vesz körül; s bár bizonyos alkalmakkor túlságosan is félénk, hallgatag és tartózkodó magatartást tanúsított, mint általában a csitri lányok, ha vonzóan szerénynek akarnak mutatkozni, máskor meg éppenséggel szemtelen kotnyelességet, amit az ilyen fiatalok olykor a szellemességgel tévesztenek össze; Margaret kisasszonynak azért alapjában mégiscsak okos kis feje és józan ítélete volt, amihez csak a kellő tapasztalatokkal gazdagító alkalom hiányzott, hogy teljesen kifejlődjék; s ráadásul még eleven, derűs, játékos természettel, bátor szívvel is megáldotta az ég. Sok felszedett apró bolondságát még csak szaporította a számtalan regény és színjáték, mert ideje nagy részét ezeknek olvasásával töltötte, és olyan elképzeléseket merített belőlük, amelyek bizony erősen különböztek attól, ami felé a pótolhatatlan és szerető anyai nevelés irányította volna az árvát; így aztán sok olyan mókát rendezett, amiért joggal tartották szeszélyesnek és szeleburdinak. De elég ügyes és fortélyos kis leányzó volt ahhoz, hogy mindig eltitkolja a keresztapja elől (akit különben nagyon szeretett), ami rossz fát tett a tűzre; és Heriot uram oly nagy becsben tartotta, hogy még a világtól elvonult Lady Hermione-t is szabad volt meglátogatnia.

A hölgy különös életmódja, rendkívüli szépsége, melyet szokatlanul sápadt arcszíne csak még érdekesebbé tett, s hozzá az a büszke tudat, hogy egy mindenki elől oly sűrű titokban rejtegetett személlyel egyedül neki szabad társalkodnia - mindez igen nagy hatással volt Margaret Ramsayra s bár beszélgetésük sohasem nyúlt hosszúra, és éppenséggel bizalmassá sem vált, Margaret mégis igen büszke volt Heriot és a hölgy bizalmára, és úgy titokban tartotta minden beszélgetésüket, mintha az életébe került volna, ha csak egy szót is kifecseg. Bármilyen ügyes hízelgéssel, célozgatással akarták is lépre csalni, s akár Ursula asszonyság próbálkozott vele, akár más minden lében kanál kíváncsiskodó, egy szót sem tudtak belőle kicsikarni arról, mit látott, mit hallott, miután a világtól elzárt, titokzatos szobákba tette lábát. Lehetett akár a legvidámabb, legfecsegőbb kedvében, ha valaki, csak úgy véletlenül, Heriot kísértete felől kérdezte, egyszerre elakadt a szava.

Erről azért teszünk említést, hogy láthatóvá váljék, milyen erős és határozott volt Margaret jelleme már kislány korában, csak épp ez a jellemerő száz hóbot és szeszély mögé rejtőzködött, mint ahogy egy erős, ősi bástyafal szilárdságát is elrejtí a regényes borostyán és vadvirág-takaró. Persze ha a leányzó mindent elmondott volna, amit a Foljambe lakosztályban látott és hallott, azzal sem nagyon elégíthette volna ki a kérdezősködők kíváncsiságát.

Ismeretségük elején Lady Hermione rendszerint csekély, de előkelő kis ajándékokkal hálalta meg kis barátnője látogatásait, és azzal szórakoztatta el, hogy megmutatta érdekes külhoni csecsebecségeit és ritkaságait, melyek közt nem egy szép drága holmi akadt. Máskor meg olyasmivel telt az idő, ami már sokkal kevésbé tetszett Margaretnek: kézimunkázni kellett tanulnia Pauline kisasszonytól. Tanítónője ebben a művészetben oly ügyességgel rendelkezett, amilyen akkor csak külföldi kolostorokban volt ismeretes; Margaret azonban reménytelenül hanyag és ügyetlen tanítványnak bizonyult, úgyhogy a hímzésről végül is lemondtak, és helyette a kislány ének- és zeneleckéket kapott. Pauline ebben is kiváló oktató volt, Margaret pedig, mivel ehhez a tanulmányhoz sokkal több képességgel bírt, mind az énekben, mind a hangszeres zenében ugyancsak sokat tanult. A zeneórákon mindig jelen volt Lady Hermione is, aki nagyon szerette ezt az időtöltést. Néha ő maga is énekelt, tiszta, lágy, könnyeden áradó hangon, de mindig csak olyankor, ha szentének volt soron. Amint Margaret növekedett, lassacskán megváltozott a kapcsolata a visszavonult hölgygel. Engedelmet kapott tőle, ha épp nem is biztatást, hogy elmondja, mi mindent látott a nagyvilágban, és Lady Hermione örömmel tapasztalta, milyen éles, pontos, biztos megfigyelőkészsége van kis barátnőjének, bár gyakran szükségét látta meginteni, hogy ne ítélkezzék túl gyorsan, s ne mondjon ki mindent azon nyomban a maga türelmetlen szeleverdi módján.

Margaret kisasszony igen nagy tisztelettel viseltetett a különös hölgy iránt, s bár általában nemigen tűrhette, hogy ellene mondjanak, vagy épp megdorgálják, Lady Hermione beszédét mindig türelmesen végighallgatta, és őszinte jó szándékában sem kételkedett, de magában azért eltűnődött rajta, vajon miként gondolja Madame Hermione, hogy eligazíthatja őt a világ dolgában, mikor a Foljambe-féle szobákból soha ki nem mozdul, ő pedig hetente kétszer is megjárta az utat a Temple-Bar és a Lombard Street között, nem is szólva arról, hogy minden vasárnap, ha csak rossz idő nincs, a Királyi Parkban korzózik. Ami azt illeti, a szép Margaret kisasszonynak annyira nem volt ínyére az efféle kioktatás, hogy amint ismeretségi köre nőtt, talán el is maradozott volna a Foljambe-lakosztálytól, csak annyira ragaszkodott már kedves nevelőnőjéhez, hogy nem tudott tőle megválni, meg aztán kicsit büszke is volt arra, hogy kitünteti őt bizalmával, amire mások oly hiába áhítoznak. Különben Hermione, még ha általában komolyan beszélt is hozzá, de sohasem ridegen vagy szigorúan; és nem vette zokon Margaret kisasszony apró könnyelműségeit sem, melyekre néha az ő jelenlétében is rávitte a szeleburdiság, még ha Monna Paula égnek emelt szemmel sóhajtott is ilyenkor, olyanféle-képp, ahogy a hívő lelkek szoktak méltatlankodni, hívságos világi örömök hajszoáinak

magaviselete láttán. Így tehát a kislány valamennyire belenyugodott abba, hogy alávesse magát, ha nem is vonakodás nélkül, Lady Hermione komoly intelmeinek; annál is inkább, mivel a személye körül derengő titokzatossághoz kezdettől fogva a gazdagság és a magas rang bizonytalan képzeletét társultak; és később, amikor már jobb megfigyelő lett, számos apróbb körülmény, amelyeket itt-ott észrevett, ezt a sejtését csak még inkább megerősítette.

Gyakran megesik, hogy valakinek a tanácsait, míg nem kértük, tovakodónak és feleslegesnek érezzük, de bezzeg egyszerre szívesen vennénk, midőn nagy nehézségekkel találkozunk, és nem vagyunk többé olyan biztosak ítélőképességünkben, mint a zavartalan jólét idején; s különösképp ez a helyzet, ha azt remélhetjük, hogy tanácsadónknak hatalmában és szándékában van nemcsak szóval, hanem tettel is segíteni. Margaret kisasszony most épp ebben a helyzetben leledzett. Olyan körülmények közé került, legalábbis úgy hitte, hogy ugyancsak szüksége volt mind a jótanácsra, mind a segítségre, s miután egész éjszaka gondok közt hánykolódott, és egy szemhunyasnyit sem aludt, elhatározta, hogy felkeresi Lady Hermione-t, mert úgy gondolta, hogy tanácsot biztosan kaphat tőle, és úgy remélte, hogy segítségére is számíthat. Kettőjük beszélgetéséből mindjárt megtudjuk, miért indult Margaret kisasszony kora reggel látogatóba.



## Tizenkilencedik fejezet

*Hitemre mondom, hőslélkű leány!  
Nemes vitéznek méltó párja lenne:  
Sebét bekötné, véres homlokára  
Csókot lehelne, s míg feladja vértjét,  
Dalolna vígan, verjen bár dobát  
Az ellenség a vár tövében.*

(RÉGI SZÍNDARAB)

Amikor Margaret kisasszony belépett a Lady Foljambe-féle lakosztályba, lakóit ugyanabban az elfoglaltságban találta, mint általában, a lady olvasott, társalkodónője pedig egy nagy falikárpitot hímzett, még mindig ugyanazt, melyen akkor is dolgozott, mikor Margaret első ízben látogatta meg őket világtól elzárt magányukban.

Hermione csak egy fejbólintással és egy mosollyal köszönt vendégének, szót sem szólt; Margaret már megszokta ezt az üdvözlési módot, s most meg éppenséggel nem haragudott érte, mert legalább volt ideje kicsit összeszedni a gondolatait, miközben Monna Paula hímző-rámája fölé hajolt, és félhangosan így szólt: - Monna, amikor megismerkedtünk, ennél a rózsánál tartott, ni... látja ezt a kis jelet, ez attól van, hogy nem sikerült megtanulnom az öltést, és bizony el is rontottam vele a virágját... tizenöt éves múltam akkor. Ezek a virágok egyre vénítenek.

- Bárcsak meg is okosítanák, gyermekem, azt kívánom - válaszolt Monna Paula, aki Margaret kisasszonyt nem becsülte olyan sokra, mint úrnője; részben, mert a természete is barátság-talanabb volt, mint az úrnőé, s a fiatal és vidám lányokat eleve nehezebbre esett elviselnie; részben pedig azért, mert mint minden dédelgetett társalkodónő, ő is féltékeny volt bárkire, akivel érzése szerint osztoznia kellett úrnője szeretetén.

- Mit mondtál Monnának, kicsikém? - kérdezte a lady.

- Semmit, asszonyom - válaszolta Margaret -, csak annyit, hogy a valódi kertekben már háromszor is elnyílt minden virág, mióta Monna Paulát először láttam munkálkodni hímzett kertjén, és itt még mindig nem nyílnak az ibolyák.

- Úgy van, bogárkám - felelte Hermione -, de az is igaz, hogy amely virág nehezen nyílik ki, az nyílik a legtovább. A kerti virágokat háromszor láttad nyílni, hanem el is hervadtak háromszor, Monna Paula virágai meg, tudod, örökké nyílnak majd, nem hervasztja el őket se fagy, se dér.

- Igen, asszonyom - vágott vissza Margaret -, csak hogy élettelenek, és illatuk sincsen.

- Látod, kislány - felelte a remeteéletű hölgy -, ez éppen olyan, mintha összevetnénk a reménytől, félelemtől reszkető, sikerek és csalódások közt hányódó életet, melyet szeretet és gyűlölet hevít, s a szenvedélyek vad váltakozásai szomorítanak és rövidítenek, a csendes, szenvedélytelen élettel, amelyet csak a kötelesség irányít, és nyugodt, szerény folyamán semmi más tennivaló nem akad, mint a kötelesség aggálytalan teljesítése. Nem így értetted, amit mondtál?

- Nem tudom, asszonyom - szólt Margaret -, de az ég madarai közül leginkább pacsirta szeretnék lenni, amely nyári fuvallatokon lebegve énekel, s nem szélkakas, amely vasból való kakasülőjére szögezve egy helyben forog ide-oda, és csak a kötelességét teljesítheti, mutatván, merről fúj a szél.

- Szépséges madaram, metaforákkal nem lehet ám érvelni - szólt mosolyogva Lady Hermione.

- Nagy kár, asszonyom - szólt Margaret -, mert ha véleményünk különbözik a nálunk okosabbakétól, nincs szebb módja annak, hogy mégis kimondjuk a magunkét; különben arról, amiről beszéltünk, se vége, se hossza a metaforáknak, s igazán mindegyik olyan finom és tetszetős.

- Csakugyan? - szólt a lady. - Kérlek, mondjál néhányat.

- Például - kezdte Margaret - szerénytelenség lenne, ha azt mondanám úrnőmnek, hogy nem szeretem az egyhangú nyugalmat, és sokkal inkább olyan életet kívánok, amelyben van egy kis változatosság; remény, aggodalom, szeretet, ellenszenv, és... és... és azok az érzések, amelyekről még beszélni tetszett; ez, mondom, vakmerőség lenne, de azt nyugodtan mondhatom, és nem is sértem meg vele, hogy jobban szeretem a pillangót, mint a páncélos bogarat, s kedvesebb nekem a rezgőnyárfa, mint a zord skót fenyő, melynek soha egy kis tűje se rebben; és hogy apám minden fából, rézből, rugóból összeeszkábált szerkezetei közül egy nagy darab, ódivatú, német módi órát gyűlölök leginkább, amelyik nemcsak az órákat, meg a félórákat, hanem még a negyedeket és a negyedek felét is kiveri, mintha olyan fontos lenne, hogy mind a világ tudomást szerezzen arról, miszerint felhúzták és jár. Kedves úrnőm, hasonlítsa csak össze ezt az otromba, csengő-bongó német jószágot azzal a csodaszép órával, amelyet Heriot uram megbízásából önnek készített az édesapám, és százféle vidám dallamocskát játszik, és egész csapat maskarás perdül ki belőle, s járja mezei táncát a dal ütemére, valahányszor egész órát üt.

- No, Margaret, és melyik óra jár pontosabban a kettő közül? - szólt a lady.

- Hát bizony, ebben az egyben jobb a vén német óra - szólt Margaret -, azt hiszem, asszonyom, igaza lehetett, hasonlatokban nem lehet vitatkozni, vagy legalábbis most az enyém nem jól sült el.

- Szavamra, Margaret - szólt mosolyogva a lady -, mostanában, úgy látszik, elég sokat gondolkodtál ezeken a dolgokon.

- Talán túl sokat is, asszonyom - szólt Margaret a hölgy karosszéke mögül, olyan halkán, hogy más nem is hallhatta. Szavaiban mélységes szomorúság érződött, és egy kis sóhaj is kiszaladt a száján, ami nem kerülte el Lady Hermione figyelmét. Azonnal hátrafordult, komolyan Margaret szeme közé nézett, hallgatott egy kicsit, majd Monna Paulát hímzésével és hímző-rámájával együtt kiküldte az előszobába. Amint magukra maradtak, arra kérte kis barátnőjét, hogy jöjjön elő a szék mögül, melynek támlájára könyökölve állt, és üljön le egy kis számolyra vele szemben.

- Nem, asszonyom, ha megengedi, itt szeretnék maradni - válaszolta Margaret, nem mozdulva helyéről -, jobban érzem magam, ha nem lát, míg beszélek.

- Az isten szerelmére, lányom - válaszolta Margaret anyai barátnője -, micsoda közölnivalód lehet, hogy nem mered szemébe mondani még olyan jó barátodnak sem, mint én vagyok?

Margaret nem felelt erre a kérdésre, hanem így válaszolt: - Drága asszonyom, valóban úgy van, ahogy mondta, az utóbbi időben túlságosan ráhagyatkoztam az érzelmeimre, mígnem egészen elhatalmasodtak rajtam. Igen rosszul tettem, haragudni fog érte, ha elmondom...

keresztapám is szörnyen megharagszik majd... de nem bánom... azt a fiút akkor is meg kell menteni!

- Kicsodát? - kérdezte a lady, megnyomva a szót. - No ez aztán mindent megmagyaráz, gyere csak elő a szék mögül, te kis libuska! Fogadok, az a vidám mesterlegény lopózott be a szívedbe, annak nem tudtál ellenállni. Igaz, jó ideje, hogy Vincentet egy szóval sem említetted nekem, de hát biztosan csak a nyelved hallgatott róla, a gondolataid azért körülötte zsongtak. Csak nem voltál olyan butuska, hogy alkalmat adtál neki, amikor komolyan szólhat veled? Amint hallottam, igen vakmerő fiatalember.

- Azért nem annyira vakmerő, hogy olyasmiről merjen szólni, amivel engem megsértene - mondta Margaret.

- Vagyis hát nem sértődöttél meg azon, amit mondott - szólt a lady -; vagy talán nem is szólt még veled, ami persze sokkal jobb és bölcsőbb dolog volna. Rajta, kis galambom, öntsd csak ki a szívedet, hamarosan hazajön a keresztapád, aztán majd őt is bevonjuk a tanácskozásainkba. Ha a fiatalember szorgalmas, igyekvő, és becsületes szülőktől származik, akkor egyikünk sem tartja majd legyőzhetetlen akadálnak azt, hogy szegény. De persze igen fiatalok vagytok még mind a ketten, Margaret... keresztapád biztosan megköveteli, hogy a fiú előbb leszolgálja a szegődött idejét.

Margaret mindmostanáig hallgatott, nem szakította félbe a lady téves következtetéseit, mert nem talált rá megfelelő alkalmat, de az utolsó mondat úgy felháborította, hogy egyszerre megeredt a nyelve: - Bocsásson meg, asszonyom, de sem az a fiatalember, akit említett, sem London városának egyetlen mesterlegénye vagy mestere...

- Margaret - szólt közbe a lady -, nem értem ezt a megvető hangot, amellyel a veled egy rendben levőkről szólsz, olyanokról, akik között sok száz vagy talán sok ezer is akad, aki minden tekintetben többet ér nálad, és örülhetnél, ha eszükbe jutsz, és azt hiszem, ezzel a beszéddel csak azt árulod el, hogy nem valami bölcsen választottál, mert hogy választottál valakit, az most már majdnem biztos. Ki az, lányom, valld meg, akihez ilyen heves és megdöbbenett érzelmek fűz? Mert azt hiszem, csakugyan megdöbbenett lehet a választásod.

- Lord Glenvarloch, asszonyom, az ifjú skót nemes - válaszolta Margaret halkán, szerényen, de a tárgyhoz képest elég határozottan.

- Micsoda?! Az ifjú Lord Glenvarloch! - ismételte meg a lady meglepetve. - Lányom, neked csakugyan elment az eszed.

- Tudtam, asszonyom, hogy ezt fogja mondani - válaszolta Margaret. - Valaki már mondta nekem ugyanezt... talán nincs is a világon, aki mást mondana... néha még én magam is ezt mondom magamban. De nézzen rám, asszonyom, most már szembefordulok önnel, s akkor mondja meg, hogy akár szavamban, akár tekintetemben van-e bármi is, ami örültre vallana, mert újra csak kijelentem, hogy ezt az ifjú nemest szeretem, senki mást.

- Lányom, ha szavad és tekinteted nem is mutatja örültségedet, akkor is szörnyű nagy bolondság, amit beszélsz, ki sem mondhatom, mekkora - hangzott Lady Hermione kemény válasza. - Hallottál-e csak egyetlen esetről is, amikor a nagyralátó szerelem jót hozott volna valakire, s nem bajt és szerencsétlenséget? Magadhoz illő párt keress, akkor nem fenyeget annyi számtalan veszély és csalódás, mint ha rangodon felüli társat akarsz szeretni. Mit nevezsz, kislányom? Mi van ebben nevetnivaló?

- Semmi, asszonyom, igazán semmi - válaszolta Margaret -, csak épp elmosolyodtam azon tűnődve, hogy is van az, hogy amikor a rangkülönbség oly nagy távolságokat teremt egy és ugyanazon anyagból gyúrt emberek között, az egyszerű ember közönséges esze mégis sokszor

egyazon rugóra jár a művelt, fennkölt elmével. Csak más-más kifejezést használnak ugyanarra a dologra, egyébként semmi különbség. Ursula asszonyság pontosan ugyanazt mondta, amit asszonyom, csak ő nem számtalan veszélyekkel fenyegetett, hanem az akasztófával és Turnerné asszony példájával, aki odajutott.

- Csakugyan? És kicsoda az az Ursula asszony, akit bölcs választásod így egyesített velem arra a nehéz feladatra, hogy bolond fejedet jótanáccsal ostromoljuk?

- A szomszéd borbély felesége, asszonyom - felelte Margaret, úgy téve, mintha mi sem lenne természetesebb, pedig magában ugyancsak örvendett azon, hogy így meglegelte a módját, hogyan törjön egy kis borsot oktató kedvű barátnője orra alá. - Nem is ismerek nála bölcsebb nőt, asszonyomon kívül.

- Jóra bízod a titkaidat - mondta a lady -, és mondhatom, finom érzékkel választod ki a bizalmasaidat, nem feledkeztél meg arról, amivel magadnak és másoknak is tartozol!... De hát most meg mi bajod?... Elmész?... Hová?

- Ursula asszonyhoz, tanácsért - szólt Margaret, mint aki valóban el akar menni -, mert úgy látom, úrnőmtől ezt már nem várhatom, nagyon megharagítottam, márpedig nekem szükségem van valakinek a segítségére egy sürgős ügyben.

- Sürgős ügyben? Uramfia, mi lehet az, te kis boldogtalan? - szólt a hölgy kissé szelídebben. - Ül le ide, és mondd el szépen, mi bajod. Bolond vagy csakugyan, még hozzá elkényeztetett kis bolond, de hát gyerek vagy még... és szeretlek, akármilyen önfejű is vagy. Ezért hát, ha lehet, segítek rajtad. Ül le, mondom, fogadj szót szépen, és meglátod, jobb és okosabb tanácsadód leszek én a borbélynénál. Először is mondd meg, honnan gondolod, hogy örökre megszeretted valakit, akit, amennyire én tudom, legfeljebb egyszer láthattál.

- Nem, többször is láttam már - szólt a leányzó, s lesütötte a szemét -, igaz, hogy csak egyszer szóltam vele. Kiverhettem volna a fejemből azt az egyszeri beszélgetést, bár oly mélyen hatott rám, hogy most is minden apróságra emlékszem, amit akkor mondott, hanem hát azóta sok minden történt, ami örökre lelkembe véste azt a találkozást.

- „Örökre”, lányom - szólt a lady -, ez a szó ilyen körülmények közt könnyen az ajkunkra jön, de mégsem szabad könnyedén kiejteni. Minden a világon, szenvedély, bánat, öröm, csak változandó; volt, nincs, elenyész, mint a könnyű szárnyú szellő... semmi sem örök, csak azok a dolgok, melyek a síron túl következnek.

- Joggal igazított ki, úrnőm - mondta Margaret csendesen -, nem kellett volna másról szólnom, mint arról az érzésről, mely lelkemet betölti, mert igaz ugyan, hogy ez már holtom napjáig nem változik, de hát mi az én életem az örökkévalósághoz képest?

- No, de mi az, ami ezt a skót urat oly mélyen belevészte a lelkedbe? - kérdezte a lady. - Jóképű ifjúnak tűnt, elismerem, mikor egyszer láttam; és gondolom, udvarias is lehet, kellemes társalgó. De hát ilyen embert nem egyet találni; mi az, ami mégis oly különösképp vonzó rajta?

- A balsorsa, úrnőm... a szörnyű balsorsa... az, hogy körülvették minden álnok csapdával, amit gonosz találékonysággal csak ki lehet fundálni, hogy őt magát rossz hírbe hozzák, birtokát elvegyék, s tán még az életétől is megfosszák. Eredetileg csak kapzsiságból törtek reá ellenségei, de most már a gőgjükön esett sérelmet is meg akarják bosszulni, és nem lehet menekvése, ha egyszer a gonoszság megtestesült szelleme, Lord Dalgarno...

- Monna Paula!... Monna Paula, kérem! - kiáltott erre Lady Hermione, félbeszakítva az elbeszélést. - Úgy látszik, nem hallja - mondta azután, majd felállt, és így szólt: - Kimegyek hozzá. Tüstént itt leszek megint. - Csakugyan vissza is jött hamarosan. - Úgy rémlett, mintha ismerném azt, akit az imént említettél - mondta -, de Monna Paula kiigazított. Nem ismerem azt az urat. Mit mondtál, hogy is hívják?

- Lord Dalgarno - szólt Margaret -, a világ legaljasabb csirkefogója. A barátság ürügyén egy játékbarlangba csalta Lord Glenvarlochot, abban a reményben, hogy majd nem tud ellenállni a hazardjáték kísértésének, de a gaz csaló emberére talált, mert Lord Glenvarloch sokkal feddhetetlenebb, mértékletesebb, óvatosabb ember annál, semhogy ilyen nyilvánvaló veszélybe keveredett volna. Erre azt eszeltek ki, hogy majd önnön mértékletességét fordítják ellene, s mivel nem volt hajlandó a farkasok prédájává lenni, olyan híret költözték, mintha közéjük állt volna, és osztoznék zsákmányukban. És Lord Dalgarno oly aljas és agyafűrt volt, hogy míg így aláasta gyanútlan honfitársának jóhírét, azt is megakadályozta, hogy az ő lakájain kívül bárki mással találkozassék, hogy a király színe előtt megjelenjék, s hogy rangjához illő barátokat szerezzen. Nem volt még ilyen alaposan kitervelt, erőszakos és gonosz ármány a Puszkapor Összeesküvés óta.

A lady mosolygott Margaret élénk felháborodásán, de azután szomorúan sóhajtott, és azt mondta kis barátnőjének, hogy bizony alig-alig ismeri a világot, amelyben majd élnie kell, ha így csodálkozik azon, hogy tele van gonoszsággal.

- De kislányom - szólott -, mi módon juthatott tudomásodra, hogy egy olyan óvatos embernek, mint Lord Dalgarno... akarom mondani, mint amilyen óvatosak általában a gazemberek... mik a titkos szándékai?

- Ne tessék érte haragudni, de ezt az egyet nem árulhatom el - szólt a leány. - Ha megmondanám, mást is bajba kevernék vele. Kérem, hogy enélkül is higgye el: híreim éppoly megbízhatóan igazak, mint amennyire hírforrásaim hatékonyak és titkosak.

- Margaret, tudod-e, hogy nagy vakmerőség efféle ügyekbe ártanod magad ilyen fiatalon? - szólott az úrnő, - Az ilyesmi nemcsak hogy veszélyes, hanem illeni sem illik, s igen nőietlen dolog.

- Tudtam, asszonyom, hogy ezt fogja mondani - szólt Margaret jóval béketűrőbben, mint ahogy egyébkor válaszolni szokott, ha megdorgálták -, de isten látja lelkem, minden egyéb érzés közömbös számomra azon az egy vágyon kívül, hogy ezen az ártatlan, félrevezetett fiatalemberen segítsék. Nagy ügyel-bajjal végre sikerült kezéhez juttatnom egy levelet, melyben figyelmeztettem Lord Dalgarno álnokságára, de ó jaj! igyekezetem csak arra volt jó, hogy siettessem végromlását, s épp ezért lesz szükség sürgős segítségre. Hazug barátjának szemére olvasta álnokságát, karddal támadt rá a Királyi Parkban, és most az a szörnyű büntetés vár rá, amellyel a királyi palota szentségének megsértői lakolnak.

- Az eset valóban rendkívüli - szólt Hermione -, Lord Glenvarloch tehát börtönben van?

- Nem, asszonyom, hála az égnek, nem, csak a Whitefriars Menedéken, de kétséges, hogy az elég védelmet nyújt-e ebben az esetben... azt mondják, hogy a Legfőbb Bíró küld ellene elfogatóparancsot. Letartóztatták azt a jurátus urat, aki segített a szökésében, s most nagy bajban van miatta. Most majd még azt is súlyosbító körülménynek veszik, hogy végső kétségbeesésében erre a rosszhírű helyre menekült. Mindezt tudván tudom, mégsem menthetem meg, ha csak nem az ön segítségével.

- Az enyémmel, lányom? - szólt a lady. - Elment az eszed! Hogy segítsék én, aki rég félrevonultam a világtól, akárki bajba került nemesemberen?

- Pedig önnél van a segítség - szólt Margaret élénken -, minden segítség; az az erő, amellyel (ha csak nem tévedek) mindent, mindent el lehet érni az egész városban, az egész világon... a pénz... ön gazdag, s nekem a gazdagságának csupán elenyésző kis hányadára volna szükségem ahhoz, hogy kimentsem a veszedelemből, amelybe került. Lehetővé tenném, hogy megszökjék, s azt is tudatnám vele, hogyan szökhetik meg... én pedig... - Itt megállt egy kicsit, s Lady Hermione gúnyosan közbeszólt:

- Te pedig vele szöknél, ugye, hogy élvezhesd fáradozásod gyümölcsét - mondta gúnyosan Lady Hermione.

- Isten bocsássa meg önnek, asszonyom, hogy ezt gondolja rólam - szólt Margaret. - Látni se fogom soha többé, de az a tudat, hogy megmenthettem, boldoggá fog tenni.

- Ami ugyancsak hüvös vége lenne ennek a heves lángolásnak - mondta a lady hitetlenkedően mosolyogva.

- Pedig nincs más, akire számíthatok, asszonyom... azt is mondhatnám, ez az egyetlen vágyam... annyi szent, hogy semmi másra nem törekszem, őérette vagyok csak vakmerő, a magam ügyében elhagy a bátorságom. Akkor egyszer, mikor beszélt hozzám, szólni sem mertem. A hangom színét sem ismeri... Minden kockázattal, melyet vállaltam, s még ezután is vállallok, oly valakit segíték, akit ha megkérdeznek, látott-e engem valaha, ült-e mellettem, beszélt-e hozzám, alighanem azt felelné, hogy már rég elfelejtette azt a jelentéktelen, egyszerű lányt, aki vagyok.

- Furcsa, sőt érthetetlen, hogy ehhez a szenvedélyhez, mely éppoly vadregényes, mint amilyen veszedelmes, ily csökönyösen ragaszkodsz - mondta Lady Hermione.

- Tehát nem segít? - szólt Margaret. - Akkor Isten megáldja, asszonyom, titkom, remélem biztonságban van ily tiszteletre méltó helyen.

- Várj csak, ne menj még - szólt a lady -; mondd el, miféle olyan utat-módot tudsz ennek az ifjúnak a megsegítésére, melyet pénzzel járhatóvá tehetnél.

- Asszonyom - felelte Margaret -, ha nem akar segíteni, felesleges ezt megkérdeznie, de ha segít, akkor is felesleges. Oly módokhoz kell folyamodnom, amelyeket nem értene, és időm rövid ahhoz, hogy meggyőzhessem.

- De van ilyen mód egyáltalán? - kérdezte a lady.

- Igen - felelte Margaret Ramsay -, csak egy kis összeg kellene, s módot találnék rá, hogy becsapjam az ellenségeit, hogy kijátsszam a király ingerült haragját, a trónörökös hideg, de annál kegyetlenebb ellenszenvét, Buckingham bosszúálló dühét, mely elől senki nem menekül, aki számításait keresztezi, és Lord Dalgarno fagyos, tömény gonoszságát... hogy mindegyiküknek túljárjak az eszén, ahányan csak vannak!

- Jól van, Margaret, de mondd csak, anélkül éred el mindezt, hogy te magad belekeverednél? - szólt az úrnő. - Mert akármit akarsz is tenni, híredet, személyedet ezért a regényes hősi célért, hogy valakit megments, nem teheted kockára; felelek érte a keresztapádnak, aki mindkettőnk jótevője, és azért semmiféle olyan vállalkozásban nem lehetek segítségedre, amelyben rossz hírbe, veszélybe keveredhetsz.

- Esküszöm, asszonyom, és kérem, higgyen a szavamnak - válaszolta Margaret -, hogy mások cselekednek helyettem, s nem szándékozom személyesen részt venni semmi olyan vállalkozásban, amely életveszéllyel fenyeget, vagy leányhoz nem illő.

- Nem is tudom, mit csináljak - szólt Lady Hermione -, talán meggondolatlanság, hogy ezt az eszeveszett tervet támogatom, de a célja dicséretesnek látszik, s ha a kivitelezés módja biztonságos... ha elfogják, mivel büntetik?

- Jaj, asszonyom! Levágják a jobb kezét! - válaszolta Margaret sírva.

- Hát ilyen kegyetlenek Anglia törvényei? Igazán csak Istennél van kegyelem - mondta a lady -, ha az emberek még ebben a szabad országban is úgy fenekednek egymásra, akár a farkasok... Ne sírj, Margaret, mondd meg, mennyi pénz kell ahhoz, hogy Lord Glenvarloch menekülését biztosíthasd.

- Kétszáz arany - válaszolta Margaret -; mondanám, hogy megadom... el kell jönnie annak a napnak, mikor megadhatom... de tudom... vagyis úgy gondolom... asszonyom úgyse törődik az ilyesmivel.

- Egy szót se többet - szólt a lady -; hívd be Monna Paulát.

## Huszdik fejezet

*Hidd el, barátom, így van ez, mióta*

*Az Araráton megpihent a bárka:*

*A férfi esküszik, s a nő hiszi:*

*Csalódik, bánja, szenved - és hisz újra.*

(AZ ÚJVILÁG)

Mire Margaret visszatért Monna Paulával, Lady Hermione már fel is állt az asztal mellől, ahol néhány szót írt hamarjában egy kis papírszeletre, amelyet most átnyújtott a társalkodónőjének.

- Monna Paula - szólott -, kérem, vigye le ezt az írást Roberts pénztárosnak, kérje el tőle az összeget, melyet e pár sorban megneveztem, és azon nyomban hozza ide.

Miután Monna Paula kiment, úrnője így folytatta beszédét: - Nem tudom, Margaret, hogy helyesen cselekszem-e ebben az ügyben. Egész életemben különös mód el voltam zárva a világtól, és gyakorlati dolgokban teljesen járatlan vagyok... Pusztán olvasással nem lehet pótolni ezt a hiányt... Attól tartok, hogy segítségemmel csak ártok neked, és úgy lehet, megszegem a törvényeit is annak az országnak, amely menedéket adott; de valahogy együttérzek veled, s nincs erőm kérésedet megtagadni.

- Ó, asszonyom, hallgasson nagylelkűségére! - szólott Margaret térdre hullva, s átölelve jótevője térdét, míg úgy nézett fel rá, mint egy szép, halandó lány az őrangyalára, akitől ki akar valamit könyörögni -; az emberi törvények csupán halandók utasításai, de a szív szava az égiek visszhangja bennünk.

- Állj fel, kislányom - szólott Hermione -, bizony nem gondoltam volna, hogy bárki is úgy felébressze még szívemet, mint te most. Állj fel, és mondd el, miként történhetett, hogy gondolkodásod, külsőd, beszéded, s még a legkisebb mozdulatod is, mely eddig csupán egy szenvedélyes, képzelődő kislányra vallott, most egyszeriben így átváltozott... honnan került ez az új erő és szenvedély szavaidba és tetteidbe?

- Nem tudom, kedves asszonyom - szólott Margaret, szemét lesütve-, de azt hiszem, amíg csak játszottam, nem is gondoltam másra, mint játékra, ám amibe most belefogtam, az súlyos és jelentős dolog; s hálát adok az égnek, ha viselkedésemmel és beszédemmel valamennyire ki tudtam fejezni gondolataim komolyságát.

- Biztosan így is van - szólott a lady -, mégis különös, hogy ily rövid idő alatt mennyire megváltoztál. Mintha a gyereklány egyik napról a másikra átalakult volna komoly, mélyen érző nővé, aki szíve bálványáért minden erőfeszítésre és áldozatra képes, és nem törődik azzal, hogy milyen sokszor gonoszul viszonzózzák mindezt.

Lady Hermione keservesen sóhajtott, de mielőtt folytathatta volna, belépett Monna Paula. Azon az idegen nyelven szólott úrnőjéhez, amelyen sokszor beszélgettek, s amelyet Margaret nem értett.

- Egy kicsikét most türelemmel kell lennünk - szólott a lady Margaretnek -, a pénztáros valami üzleti ügyben a városba ment, de félóra múlva, azt mondják, itthon lesz.

Margaret a kezét tördelte, idegesen és türelmetlenül.



- Tudom - szólt a lady -, minden perc drága, s amennyiben rajtunk múlik, nem is fogunk elfecsérelni egy percet sem. Monna Paulát megkérjük, hogy maradjon odalenn, és mihelyt Roberts megérkezik, intézze el vele az ügyet.

Azzal a társalkodónőhöz fordult, még egyszer elismételve kívánságát, s az indult is mindjárt.

- Ó, asszonyom, milyen kedves, milyen jó hozzám - mondta szegény kis Margaret, és remegő ajka, reszkető keze arról tanúskodott, hogy valósággal rosszullet környékezi az izgalomtól, mellyel az elodázott, függőben tartott remény a zaklatott szívet felkavarja.

- Türelem, Margaret, végy erőt magadon - szólt a lady -, sok tennivalód lehet, sőt biztosan van is, hogy végrehajtsd vakmerő tervedet! Őrizd meg józan ítéletedet, amelyre épp most oly nagy szükséged lesz... légy türelmes... az élet fájdalmaira a türelem az egyetlen gyógyír.

- Ó, igen, asszonyom - szólt Margaret szemét törölve, s hiába igyekezve erőt venni természetes türelmetlenségén -; sokszor hallottam ezt... nagyon-nagyon sokszor; és Isten bocsássa meg árva fejemnek, én magam is gyakran mondtam ezt másoknak, akik jajban, bajban, fájdalomban voltak, de azt a bajt, azt a fájdalmat én magam akkor még nem éltem át, és tudom istenem, soha többé nem prédikálok türelmet senki ember fiának, most, hogy megismertem, milyen keserű orvosság az.

- Majd később másképp vélekedsz róla, lányom - szólt Lady Hermione -; amikor először bánat ért, magam is ellenségeimnek hittem azokat, akik türelmet prédikáltak, de bajaim sokasodtak s egyre nőttek, míg végül megtanultam becsülni a türelmet, mint a legjobb orvosságot, s a vallás gyakorlásán kívül... amihez tulajdonképp a türelem is hozzátartozik... ez az egyetlen vigasz, melyet az élet nyújthat.

Margaretnek, aki még ebben a helyzetben is át tudta érezni más szenvedését, megeredt szeméből a könny. Letörölte, és bocsánatot kért barátnőjétől, amiért olyan ingerült volt.

- Gondolhattam volna - mondta - észre kellett volna vennem, hisz életmódjából is nyilvánvaló, asszonyom, hogy valami nagy bánat érhetette, és bizony oly türelemről tett tanúságot Isten és ember előtt... mert sose láttam, sose hallottam zúgolódni... hogy joggal állíthatja a maga példáját mások elé.

A lady egy percig hallgatott, majd így szólt: - Margaret, nagy titkot bízok rád. Nem vagy már gyerek... érző, gondolkodó nő vagy. Titkodból elmondnál annyit, amennyit mertél... én is elmondom, amit, úgy gondolom, el szabad mondanom. Talán azt kérdezed, hogy oly percben, mikor épp elég lehet a magad baja, miért terhellek azzal, hogy az enyémet is végig kelljen hallgatnod? Azt mondom erre, azért, mert nem tudok ellenállni annak a váagnak, hogy szóljak veled magamról. Meglehet, azért, mert három év óta először látom az emberi szenvedélyek ily természetes megnyilvánulását, s ettől fájdalmam úgy feltámadt, hogy nem tudom magamban tartani... de talán azért, mert azt remélem, hogy példámból okulsz, hiszen hajód teljes sebességgel tart ugyanannak a sziklának, amelyen az enyém egyszer s mindenkorra szétzúzódot. Vagyis, ha hajlandó vagy meghallgatni, elmondanám neked, kicsoda vagyok valójában én, a Foljambe-szobák bánatos lakója, s hogyan kerültem ide. Arra mindenképp jó lesz, hogy gyorsabban teljék az idő, míg Roberts hazaér, s Monna Paula szót válthat vele.

Margaret Ramsay életének bármely más pillanatában teljes odaadással hallgatta volna az önmagában is hízogó bizalmas közlést, mely ráadásul e mindenki kíváncsiságát régóta csigázó tárgyra vonatkozott. És ebben az izgatott percben is, noha megfeszült figyelemmel és dobogó szívvel várta, hogy Monna Paula léptei felhangozzanak, erőt vett magán, s ahogy a hála és az udvariasság megkívánta, sőt, talán kíváncsisága is diktálta, úgy tett, mintha éber érdeklődéssel hallgatná Lady Hermione-t, s alázatosan megköszönte belevetett nagy bizalmát.

Lady Hermione pedig azzal a csendes nyugalommal, mely minden cselekedetében és szavában megmutatkozott, most belefogott történetének elbeszélésébe.

- Apám kereskedő volt - mondta -, de oly városban, melynek kereskedői fejedelmek. Egy genovai nemesi házból származom, mely a város híres arisztokráciájának Aranykönyve szerint egyike volt a legrégibbeknek s legelőkelőbbeknek.

Anyám skót nemesi sarjadék volt. Rokonság fűzte... ne ijedj meg... a Glenvarloch családhoz, mégpedig elég közeli rokonság... látod, ezért sem csoda, hogy oly könnyen megsajnáltam a szerencsétlen ifjú lordot. Mondom, közeli rokonságban vagyok vele, és anyám, aki talán a kelleténél is büszkébb volt származására, nem úgy nevelt, hogy elfelejtsem ezt a nevet. Anyai nagyapám a Glenvarloch-házból származott, de örökség nélkül maradt második fiú volt, s ezért szolgálatába szegődött egy szerencsétlen száműzöttnek, Francis Bothwell grófnak, aki fél Európa királyi udvaraiban megfordult panaszával, és utoljára Spanyolországban telepedett meg, ahol is végre fenntarthatta magát egy kis szűkös járadékból, melyet azon az áron kapott, hogy áttért a katolikus hitre. Apám, Ralph Olifaunt, ettől elundorodván, megvált tőle, és Barcelonában telepedett meg, ahol a kormányzó barátsággal volt iránta, és így szemet hunytak úgynevezett eretneksége felett. Apám üzleti ügyei folytán többet volt Barcelonában, mint Genovában, csak néha látogatott haza a szülővárosába.

Itt, Barcelonában ismerkedett meg anyámmal, megszerette, és elvette feleségül; s bár vallásuk különbözött, a kölcsönös vonzalom egyezséget teremtett közöttük. Egyetlen gyermekük voltam. A nyilvánosság előtt részt vettem a római egyház minden szertartásán, de anyám, aki úgy borzadt a katolicizmustól, mint magától az ördögtől, titokban protestánsnak nevelt, és apám, mivel a vallási dolgok nem érdekelték, vagy talán mert feleségét, akit nagyon szeretett, nem akarta megszorítani, elnézte, hogy titokban az ő hitére térjek, vagy legalábbis szemet hunyt felette.

Apám azonban élete delén lassan ölé, de halálos betegségbe esett, s mivel érezte, hogy betegsége gyógyíthatatlan, gondolt arra, hogy ha meghal, protestáns hitű özvegye és árvája mekkora veszedelemnek lesz kitéve a bigott spanyolok között. Ezért élete utolsó két esztendejében módszeresen készpénzre váltotta vagyonát, és nagy részét átutalta Angliába, ahol hű és becsületes üzlettársa, ez a kitűnő ember, akinek házában most lakom, igen jövedelmező üzletekbe fektette a pénzt. Ha addig él, míg tervét megvalósíthatja, apránként egész vagyonát kivonta volna kereskedelmi vállalkozásából, s velünk együtt Angliába költöztén, azzal a nyugodt érzéssel hunyhatta volna le a szemét, hogy rangunkhoz illő, békés életet biztosított számunkra. De másképp rendelte az ég. Mikor meghalt, pénzének egy tekintélyes hányada még mindig spanyol adósainak kezében volt, különösképp egy bizonyos gazdag madridi kereskedőtársaság birtokában, akiknek árut szállított eladásra, s akik halála után nem voltak hajlandók elszámolni a bevétellel. Bárcsak isten nevében ott hagytuk volna a zsákmányt e gonosz zsugoriaknál, akik nem áttallották elrabolni néhai üzlettársuk és barátjuk vagyonát! Hisz akkora tőke állt már rendelkezésünkre Angliában, hogy kényelmesen, sőt fényűzően élhettünk volna belőle. De barátaink, ismerőseink fel voltak háborodva engedékenyságunkön, mikor megtudták, hogy jogos tulajdonunkat ezen elvetemült rablók prédájául hagyjuk. Az összeg maga is elég nagy volt, s miután megindítottuk a pert, anyám úgy gondolta, hogy már csak apám emlékéért is kötelességünk visszaszerezni, annál is inkább, mivel a társaságot részben az ő kereskedői becsületének rovására védelmezték a törvény előtt.

Így hát Madridba mentünk. Én akkor, kedves Margaretem, körülbelül annyi idős lehettem, mint te most, fiatal s ugyanolyan gondtalan és könnyelmű, mint amilyen te is voltál mostanáig... Madridba mentünk, mondom, hogy megszerezzük ügyünkhöz az udvar és a király

támogatását, mert úgy mondták, hogy e nélkül nem nyerhetjük meg perünket a gazdag és hatalmas kereskedőtársaság ellen.

A spanyol fővárosban való tartózkodásunk hétről hétre, hónapról hónapra húzódott. Ami engem illet, apámat, hisz kedves volt hozzám, sirattam, ahogy természetes is, de mivel életében nem sokat törődött velem, s fiatal is voltam, gyászomat hamar elfeledtem, s nem bántam volna, ha a perünk akár örökre Madridban tart. Anyám magának is, nekem is szabadabb életet engedett meg, mint amelyet addig folytattunk. Rokonokra talált a skót és ír tisztek között, akiknek magas rangjuk volt a spanyol hadseregben; összebarátkoztunk a feleségükkel, leányaikkal, s így alkalmam volt anyám nyelvének állandó gyakorlására, melyre kicsi koromban megtanított. Később, mikor anyám egyre mélabúsabb lett, s betegeskedni is kezdett, engedékeny szeretetből megengedte, hogy egyszer-másszor olyan társaságba is elmenjek, amelyet nem ismert, természetesen barátnői kíséretében, akikben, úgy gondolta, megbízhat; legtöbbször az egyik magas rangú tiszt feleségével, akinek gyengesége, vagy talán épp hamissága lett oka minden bajomnak. Ugyanolyan vidám, gondtalan, felelőtlen voltam, mondom, mint egészen a legutóbbi időkig te is, amikor egyszerre, akárcsak téged, teljesen hatalmába kerített egy fellobbanó szenvedély, illetve annak tárgya, egy férfi.

Az, aki iránt szerelem ébredt bennem, fiatal, jóképű, nemes és vitéz katona volt, brit származású. Ennyiben is megegyezik hát történetünk, de isten ne adja, hogy a továbbiakban hasonló legyen! Mert ez az ember, aki oly előkelő, oly megnyerő külsejű, tehetséges és a látszat szerint oly derék volt: ez a gazember, mert bizony nincs rá más név, szerelmet vallott nekem, és én meghallgattam. Hogy kételkedhettem volna abban, hogy őszintén beszél? Igaz, gazdag volt, nemes, ősi család sarja, de hát én is gazdag és előkelő lány voltam. Bár az is lehet, hogy nem tudhatta, mekkora vagyon maradt rám valójában apámtól, s azt sem mondtam meg neki... nem is emlékszem, tudtam-e akkor egyáltalán... ami pedig fontos lett volna, hogy e vagyon nagyobb része a spanyol önkényuralom elől már biztonságba van helyezve, s nem függ az ottani bírák bizonytalan, zsarnoki döntéseitől. Szerelmesem is abban a hitben lehetett, amelyet egyébként anyám nagy igyekezettel terjesztett; hogy csaknem egész vagyonunk azon a kétes kimenetelű peren múlik, mely miatt Madridba utaztunk; anyám azért ügyeskedett így, mert jól tudta, hogy ha kiderülne, mekkora vagyont utalt át apám Angliába, ez igencsak kedvezőtlenül befolyásolná spanyolországi perünk kimenetelét. Az, akiről beszélek, nem tudhatott többet vagyoni helyzetemről, mint amit általában gondoltak róla, mégis azt hiszem, hogy eleinte tisztességesek voltak szándékai. Befolyásos ember volt, el tudta volna érni, hogy a spanyol bíróság javunkra döntsön, és így csak azzal a pénzemmel is, ami Spanyolországban volt, vagyonos lánynak számíthattam. Hogy a lényegre térjek: akármilyen vitte is rá, hogy így elkötelezze magát, eljött anyámhoz, és megkérte a kezem, természetesen az én beleegyezésemmel, sőt, nagy öröömre. Anyámnak, ahogy betegsége elhatalmasodott rajta, egyre gyöngült az ítélőképessége, ingerlékeny volt és szertelen.

Biztosan hallottál már arról, hogy az ősi skót családok között micsoda elkeseredett háborúságok dúltak mind a mai napig, melyekről valóban el lehet mondani az Írás szavaival, hogy az apák savanyú szőlőt esznek, és a fiaik foga vásik belé. Szerencsétlenségemre... azaz, ha meggondolom, miféle embernek mutatkozott aztán a kérőm, tulajdonképp: szerencsémre... valami ilyen háborúság volt az ő családjá s anyámé között, és anyám még örökölte a régi gyűlöletet. Mikor tehát a fiatalember megkérte a kezem, anyám nem tudta türtőztetni magát, elősorolta és kérőm fejére olvasta mindazt a kárt, bajt és sértést, amely a két ellenséges család a két évszázados véres küzdelme során felgyülemlett; kigúnyolta, vérig sértette, és úgy utasította el, mintha a világ legaljasabb gonosztevője kérte volna meg a kezemet.

Udvarlóm haraggal vált el tőle, én pedig sírtam, átkoztam balsorsomat, és... mennyire bánom most már... zúgolódtam jó anyám akarata ellen. Más szellemben nevelkedtem, mint anyám, s a skót famíliák viszályoskodása, mely az ő számára szent emlék, komoly történelem volt, nekem oly kicsinyes, jelentéktelen históriának tűnt, mint Don Quijote kalandjai és fantazmagóriái; keserű szívvel vádoltam hát anyámat, amiért a családi büszkeség hiú ábrándjáért feláldozta boldogságomat.

De nem sokáig gyöttrődtem e keserves gondolatok között, mert szerelmesemnek sikerült elérnie, hogy újra láthassuk egymást. Rendszerint annak a hölgynek a házában találkoztunk, akiről már említést tettem, és aki léhaságból vagy talán egyenest bűnös szándékkal pártfogolta titkos kapcsolatunkat. Végül is titokban összeházasodtunk: ennyire elragadott a vak szenvedély. Jegyesem anglikán papot hívott a szertartáshoz. Az egyik tanúnk Monna Paula volt, aki apró gyerek koromtól fogva engem szolgált. Igazságtalanság lenne, ha bármit is szemére vetnék, mert e hű szolgáló semmiben sem volt hibás: könyörögve kért, hogy várjak türelemmel, amíg anyám él, hisz azután már nyíltan is összeházasodhatunk; de hiába, inkább hallgattam udvarlóm sürgetésére, és saját türelmetlen szenvedélyemre, mint az ő aggodalmas szavára. A másik esküvői tanú az a hölgy volt, akiről beszéltem: sohasem tudtam meg róla, be volt-e avatva vőlegényem titkába, vagy sem. Mindenesetre az ő nevének védelmében, az ő házában tudtunk gyakran találkozni, és úgy éreztem, mintha férjem éppolyan őszintén és határtalanul szeretne, mint én őt.

Azt mondta, büszke rá, hogy a felesége vagyok, s ezért nagyon szeretne bemutatni egy-két nemes angol barátjának. Erre Lady D. házában nem volt lehetőség, így hát parancsára, melyet akkor már illendőképpen törvényemül fogadtam, kétszer is kieszközöltem, hogy elmehessek hozzá a maga szállására, Monna Paula kíséretében. Szűk körű társaságban voltunk, rajtunk kívül csak még két nő és két férfi volt jelen. Hangos zene, vigadozás folyt egész este. Hallottam, milyen szabadosak az angolok, de bizony ezekből az összejövetelekből úgy gondoltam, hogy amit e tánc s a rákövetkező lakoma alatt művelnek, az már az erkölcstelenséggel határos, csak hogy azt hittem, idegenkedésem onnan ered, hogy nem ismerem szokásaikat, és úgy véltem, hogy amit férjem helyesel, az csak helyes és illendő lehet.

Hamarosan szomorúbb dolgok töltötték ki időmet: szegény anyám a halálán volt... Máig is örülök annak, hogy nem jött nyomára a történeteknek, mert az nagyon megkeserítette volna utolsó napjait.

Talán hallottál már arról, hogy Spanyolországban a papok, főképp a szerzetesek, valósággal megszállják a haldoklók szobáját, hogy az egyház javára szóló végrendeletet csikarjanak ki tőlük. Amint már mondtam, anyámat ingerlékennyé tette a betegsége, s ettől jócskán veszített ítélőképességéből. Valósággal új életre kelt, úgy fellobbant haragja a körülötte settenkedő papok ellen, s haldoklásában is ékesszólóvá tette híven megőrzött protestantizmusának könyörtelen bátorsága. Vallást tett hite mellett, melyet oly régóta titkolt, lemondott minden vigasztalásról, szolgálatról, amit hite ellen akartak ráerőszakolni, megvetéssel utasítván el a katolikus egyházi szertartásokat, szidalmazta a megrökönyödött papokat, mondván, hogy kapzsiság és képmutatás vezette őket hozzá, s végül kiutasította őket házából. Bosszút lihegve távoztak, s hamarosan vissza is tértek az inkvizíció elfogatóparancsával és poroszlóival, de nem volt kin bosszút állniuk, mert már csak hült tetemet találtak ott. Mivel, amint hamarosan kiderült, osztoztam anyám eretnokségében, elhurcoltak holtteste mellől, s egy távoli zárdába csuktak, ahol azután igen kegyetlen bánásmódban volt részem, melyre, amint a főnökasszony mondta, züllött életemmel s hitetlen tévelygésemmel szolgáltam rá. Állapotom igazolására megvallottam, hogy férjhez mentem, és kértem a főnökasszonyt, hogy tudassa a férjemmel, hol vagyok. Kérésemen csak mosolygott gögösen, s azt mondta, az egyház méltóbb jegyest

talált számomra, így hát azt tanácsolja, öltsek fátyolt, hogy kiengesztelhessem az eget, s elnéző bánásmódban részesülhessek köztük is. Bizonysággéppen, hogy nincs más választásom, megmutatta a királyi ediktumot, mely szerint minden vagyonom a Szent Magdaléna zárda gondjaira bízatik, s ha meghalok, vagy fogadalmat teszek, rájuk is száll az egész. Mivel határozottan megtagadtam, hogy rendjükbe lépjek, azért is, mert vallásom tiltotta volna, és azért is, mert szerettem a férjem, azt hiszem... Isten ne vegye bűnömül, ha igaztalanul gyanúsítom... halálom óráját akarta kissé közelebb hozni, hogy zsákmánya biztosítva legyen.

Szegény kis zárda volt ez a Guadarrama hegyei között. Az apácák részben a környéken lakó hidalgók lányai közül kerültek ki, éppoly szegények voltak, mint amilyen gőgösek és tudatlanok; a többiek pedig bűnös magatartásukért száműzték ide. Maga a zárdafőnöknő előkelő családból származott, ennek is köszönhette tisztét, bár úgy mondták, fiatalon szégyent hozott a nevére szabados életével, s csak idős korára kerekedett felül benne a kapzsiság, a hatalomvágy és a kegyetlenkedés hajlama korábbi kéjsóvárságán. Sokat szenvedtem e miatt a nő miatt... sötét, merev tekintetű szeme, magas, hajlott alakja s rideg arca még most is fel-felmerül álmaimban.

Nem úgy akarta a sors, hogy anya legyek. Igen beteg voltam s kétséges volt, felépülök-e valaha is. Erőszakos gyógymódokat alkalmaztak rajtam, ha ugyan valóban gyógyításnak szánták. Végre, amit magam sem reméltem, s a környezetem sem gondolt volna, mégis meggyógyultam. Hanem amikor először a tükörbe néztem, azt hittem, kísérletet látok. Annakelőtte gyakran hallhattam a bókot, különösképpen a férjemtől, hogy milyen szép piros az arcom, hát ez bizony odalett, s ami még különösebb, azóta is ilyen holtfehér maradtam. Megfigyeltem, hogy az a néhány ember, aki mostanában meglát, mind elhülve néz rám, mint valami fagyott erű kísértetre: ez azoknak a szörnyű viszontagságoknak az emléke, melyeket ott testem-lelkem kiállott. Isten bocsássa meg nekik, akik ezt tették velem! Hála az égnek, ezt most már képes vagyok éppúgy szívemből kívánni, mint saját bűneim bocsánatát. Gyógyulásom után kissé túrhetőbben bántak velem, talán azért, mert különös megjelenésem, mely gyötrelmeim bizonyossága volt, szánalmat keltett bennük, de lehet, hogy azért, mert a püspök készült meglátogatni őket, és attól féltek, hogy magamra hívom a figyelmét. Egy nap a zárda kertjében, ahová újabban kiengedtek sétálni, megszólított egy nyomorúságos vén mór, az apácák rabszolgája, aki ezt a tenyérnyi kis földet művelte, de persze nagyon halkán suttogott, s úgy, hogy arcát és görbe derekát egy pillanatra sem fordította el a földtől: - Árvácska ott van a hátsó kapunál.

Valamennyire értettem a virágnyelv allegóriáit, a jelbeszédet, amelyet egykor a Spanyolországban élő mórrok vittek a legnagyobb tökélyre, de még ha sohasem hallottam volna róla, fogoly elmém akkor is rögtön felismeri a szabadulás e halvány ígéretét. Rohantam volna a hátsó kapuhoz, de persze csak óvatosan mehettem, hisz rögtön gyanút fogott volna a főnök-asszony vagy valamelyik apácája, aki az ablakból figyel. A kapu szokás szerint, zárva volt, de mikor halkán köhögtem egyet, válasz hangzott fel a túloldalról, s Istenem, a férjem hangja szólt hozzám: - Egy pillanatig se állj itt, menj tovább, de mihelyt elhangzott a vecsernyére szóló harang, gyere ide tüstént.

Ujjongott a lelkem, úgy mentem vissza a házba. Nem szoktak vecsernyére hívni, nem is engedték meg, hogy részt vegyek rajta. Míg az apácák a kórusban voltak, cellámban kellett maradnom. Mióta betegségemből meggyógyultam, már nem zárták rám az ajtót, csak megfenyegettek, hogy ha ilyenkor elhagyom a cellát, szigorúan meg fognak büntetni. Dehogy törődtem most a büntetéssel, alig vártam, hogy a parancsukat megszeghessem. Épp hogy elcsendesült az utolsó harangütés, én máris kisurrantam a szobámból, észrevétlenül a kertbe tértem, szaladtam a hátsó kapuhoz, legnagyobb örömömmre nyitva találtam, s a következő percben már férjem karja közt voltam. Egy másik nemes lovag kísért; fegyverben, álarcosan

jöttek mind a ketten. Lovaikat, s velük az én számomra felnyergelt paripát, a zárda melletti bozótban hagyták, ott őrizte két álarcos lovas, nyilván a szolgálk. Két perc se telt belé, már nyeregben ültünk, és hepehupás, isten háta mögötti utakon vágtattunk oly gyorsan, ahogy csak bírtunk; az egyik szolga járt elől.

A gyors vágta és a félelem nem engedett szóhoz jutni, csak egy-egy tört mondatban tudtam kifejezni meglepetésemet és örömet. Éppen ezért férjem szótlanúsága sem tűnt fel. Végül egy elhagyatott kunyhó előtt megálltunk, az urak leugrottak a lóról, de engem nem M... M..., nem a férjem segített le, hanem az ismeretlen lovag.

- Eridj be ebbe a kunyhóba - szólt a férjem -, öltözz át, de villámgyorsan, találsz benn valakit, aki majd segít, s mihelyt ruhát cseréltél, azonnal megyünk tovább.

A kunyhóban a hűséges Monna Paula fogadott. Órák óta várt már ránk, s majd megőrült izgalmaiban és rettegésében. Az ő segítségével gyorsan lehánytam magamról a gyűlölt zárdai öltözetet, s angol szabású útiruhát vettem fel. Láttam, hogy Monna Paula is ilyet visel. Épp csak hogy felrángattam magamra ezt a ruhát, már szólítottak is, hogy azonnal szálljunk nyeregbe. Amint láttam, Monna Paula számára is gondoskodtak lóról, s így mindannyian folytattuk utunkat. Útközben egy súlyos kő köré csavartuk zárdai köntösömet, s bedobtuk egy tóba, amely mellett elhaladtunk. A két lovag ment elől, utána következünk mi, Monna Paula és én, s a szolgálk képezték a hátvédet. Monna Paula, valahányszor megszólaltam, könyörögve kért, hogy hallgassak, mert a hangos beszéd életünkbe kerülhet. Nem esett nehezemre a hallgatás, mert miután a szabadulás mámorára, szerelmes szívem első öröme elszállt, úgy éreztem, mintha szédülnék a gyors lovaglástól, s gyengeségemben, maradék erőmet össze kellett szednem, hogy a nyeregben tartsam magam, míg végre (sötét este volt már) erős fényt pillantottam meg az út mellett...

Férjem visszafogta a lova kantárját, és kettőt fűttenetett, melyre bizonyos távolságból válasz érkezett. Ezután az egész társaság megállt egy paratölgy széles koronája alatt, férjem pedig szorosan mellém került, s kicsit feszélyezetten, amiről én azt hittem, csak azért van, mert aggódik értem, így szólt: - Itt el kell válnunk. Ezek az emberek, akikre most rábízlak, csempészek, úgy tudják, angol vagy, és borsos árért vállalták, hogy átvisznek a Pireneusok hágóin, egészen Saint Jean de Luzig.

- Hát te? Te nem jössz velünk? - szóltam kétségbeesetten, de azért suttogóra fogva a hangom.

- Nem, nem lehet - mondta -, végünk lenne... vigyázz, mindig angolul beszélj előttük, tégy úgy, mintha spanyolul egy szót sem értenél. Az életed forog kockán, mert igaz, hogy ezek az emberek az állam ellenségei, s abból élnek, hogy kijátsszák a spanyol törvényt, de az egyház törvényeit nem mernék megszegni... jönnek... Isten áldjon, Isten áldjon.

Nagyon sietett, utolsó szavait már szinte hadarta, míg én erőltlenül kapaszkodtam a köpenyébe, hogy visszatartsam.

- Ugye ott leszel Saint Luzben?

- Igen, hogyne - hadarta -, Saint Luzben ott lesz az oltalmazód.

Kirántotta kezemből a köpenyét, és eltűnt a sötétben. Aztán odalépett hozzám a térsa, és megcsókolta a kezem... akkor, halálos rémületemben, alig vettem ezt észre... és ő is elment a férjem után, az egyik szolgálával.

Hermione-nak eleredt a könnye, úgy látszott, nem bírja folytatni a történetet. De azután erőt vett magán, és félíg-meddig bocsánatot kért Margaretől:

- Minden apró szó és mozdulat - mondta -, amit ezekben a percekben láttam, hallottam, amikor még kapaszkodtam a boldogság hamis ígéretébe, mélyen emlékezetembe vésődött, mert ezután már minden, ami történt, amire emlékezni tudok, olyan sivár és egyhangú, mint Arábia homoksivatagjai. Ó, Margaret, mért is terhellek haszontalan emlékképeim hiú festegetésével, mikor épp eléggé izgathat a magad baja.

Margaretnek tele volt a szeme könnyel, nem is lehetett másképp, hisz jótevője szomorú történetét hallotta, amely némiképp hasonlított az övéhez; de senki sem veheti tőle rossz néven, hogy noha buzgón kérlelte barátnőjét, mondja tovább, mi történt vele, tekintete mégis az ajtó felé fordult, mintha szemrehányást tenne Monna Paulának lassúságáért.

Lady Hermione látta, milyen érzések hadakoznak Margaret szívében, s nem haragudott érte, így hát neki is megbocsáthatjuk, hogy miközben rég ideje magába fojtott érzelmeiről ily részletesen beszámolt, bizony megfélemedezett azokról az érzelmekről, amelyek Margaret lelkét ekkor foglalkoztatták, sőt talán teljességgel betöltötték.

- Azt hiszem, említettem, hogy az egyik szolga az urakkal tartott - folytatta elbeszélését a lady -, a másikuk velünk maradt, amint kiderült, azért, hogy összeismertessen azzal a két emberrel, akiket M... mondom, akiket a férjem füttjelével odahívott, de ő maga már nem várt meg. A szolga magyarázott nekik valamit egyfajta tájszólásban, amiből egy szót sem értettem, a két idegen pedig megfogta lovaink kantárját, és a felé a tűzfény felé vezetett bennünket, amelynek megláttakor, mint már mondtam, megálltunk. Megfogtam Monna Paula karját, és észrevettem, hogy remeg minden ízében; ez meghökkentett, mert úgy ismertem, hogy olyan erős lelkű és vakmerő, mint egy férfi.

A tábortűz körül, mikor odaértünk, amolyan cigányféle, cserzett bőrű, sombreros alakokat pillantottunk meg, övükben pisztolyokkal, háromélű törrel, és kóbor, veszedelmes életük egyéb szükséges felszerelésével; oly vad figurákat, hogy látásuk máskor igen megrémített volna. De akkor nem éreztem mást, csak a búcsú fájdalmát, hisz alighogy megmenekültem, újra el kellett szakadnom férjemtől. A banda nőtagjai... mert négy-öt nő is volt a csempészek között... bizonyos esetlen udvariassággal fogadtak minket. Ruhájuk, viselkedésük alig különbözött a férfiakétól, akikkel együtt járták a hegyeket, mondhatni ugyanolyan edzetek és bátrak voltak, mint a férfiak, náluk is fegyver volt, és mint később egy-egy alkalommal tapasztaltuk, fegyverüket ugyanolyan jól tudták használni.

Természetesen féltünk ettől a vad néptől, bár igazában nem panaszkodhattunk rájuk; mindig szívélyesen s a maguk nyers módján udvariassan bántak velünk, és egész úton alkalmazkodtak fáradékonyaságunkhoz, szokatlan kívánságainkhoz, még ha egymás közt szidták is elpuhultságunkat, mint ahogy egy faragatlan, nagy darab hordár átkozza a szokatlan terhet, melyet valamely értékes, törékeny holmi szállítása jelent, de azért mindent megtesz, hogy épségben eljuttassa a kívánt helyre. Néhányszor azonban, mikor egyik-másik csempészvásárunk nem jól sikerült, majd mikor elvesztették áruik egy részét, a fináncokkal való összetűzésben, s végül üldözőbe vette csapatunkat a katonaság, társalkodónőmmel együtt rémülten hallottuk zúgolódásukat... persze egy hanggal, egy mozdulattal sem mertük elárulni, hogy értjük a beszédjüket... mert minket átkoztak, szigetlakó eretnekeket, akik miatt Isten, Szent Jakab, s az Oszlopos Szent Szűz megfosztja őket a remélt haszontól. Rettenetes még visszagondolni is rá, kedves Margaret.

- Drága asszonyom - szólta Margaret -, akkor miért beszél még mindig e fájdalmas időkről?

- Csak azért - szólta Lady Hermione -, mert mint a halálraítélt, még a verpadon is szeretném húzni az időt, hogy késleltessem a gyászos véget. Igen, drága Margaretem, szívesen elidőzőm ezen a fárasztó, ezer veszéllyel teli úton, mely vad, kietlen tájakon át, rémítő hegyeleken

vezetett, s útitársaink maguk is féktelen, törvénytől kívül élő emberek voltak, és ráadásul mindenkit, akivel csak találkozhattak, könyörtelen és bosszúálló ellenségüknek tekinthettek, mégis szívesebben felidézem még e veszélyes kalandokat is, mint azt, ami Saint Jean de Luzben várt rám.

- Hát nem érkezett meg épen, biztonságban? - szólt Margaret.

- Dehogynem, kislányom - válaszolta Lady Hermione -, megérkeztem bizony, és a banditák vezére ugyanazzal a körültekintő óvatossággal, ahogy egy bála vámolatlan árut juttatott volna el valamely kereskedő megbízottjához, elvezetett minket ahhoz a házhoz, amelynek címét előre megadták neki. Ott azt mondták, hogy egy úr két napja vár rám... repültem a szobába, s a következő pillanatban, mikor azt hittem, férjemet ölelem át... a barátja karjában találtam magam.

- Aljas gonosztevő! - kiáltott fel Margaret, aki most egy pillanatra, mikor a történet ilyen fordulatot vett, akarata ellenére elfeledkezett a maga aggodalmáról.

- Igen - szólt Hermione nyugodtan, bár egy kicsit elakadt a hangja -, nincs rá más szó, megérdemli, hogy így nevezzék. Ő, akiért mindenemet feláldoztam, akinek emlékezete, akinek szerelme még az áhított szabadulásnál is drágább volt nekem, míg a kolostorban fogva tartottak, és drágábbra tartottam az életemnél a hosszú út ezer veszedelme között, nem mást akart, mint hogy lerázzon magáról, és megunt szajhajaként rábízson szabados erkölcsű barátjára. Az idegen először csak nevette kétségbeesésemet és zokogásomat, amelyet az önhiúságában pórul járt szajha hisztérikus kitörésének, vagy ravasz kurtizánhoz illő tettetésnek gondolt. Kinevetett, mikor a házasságunkra hivatkoztam, azt mondta, tudja, hogy ezt a cécot megköveteltem, s a barátja annak idején bele is egyezett, mert nem volt ellenére, hogy a tisztesség egy kis látszatát fenntartsa; azt mondta, csodálkozik, hogy valaha is többet hittem erről az esküvőről, melyet sem Spanyolországban, sem Angliában nem ismerhetnek el törvényesen, és sértő gúnnyal felajánlotta, hogy így akár vele is még egyszer megesküdhetek, ha ez megnyugtatja a lelkemet. De hangos sírásomat hallva bejött a szobába Monna Paula, aki, mint kiderült, mindvégig a közelben tartózkodott, mert számított arra, hogy ilyesmi következik.

- Jóságos Úristen! - szólt Margaret. - Tán még ő is az ön alávaló férjének pártjára szegődött?

- Ó, nem - szólt Hermione. - Hogy is gondolhatod? Kitaró kérdezősködéssel ő kutatta fel rabságom helyét, ő mondta meg férjemnek, hol vagyok, de már akkor is észrevette, hogy barátját sokkal jobban érdekli az ügy, mint őt magát, s így már akkor gyanította, hogy ez az elvetemült ember cserben akar hagyni. Útközben igazolódott a gyanúja. Hallotta, amint gúnyos megjegyzést tett a fogságtól és betegeskedéstől elváltozott arcszínemre, és kegyetlenül nevetett hozzá; s hallotta, amint a másik férfi azt válaszolta, sebj, azon még lehet segíteni egy kis spanyol pirosítóval. Mivel e kihallgatott párbeszédből meg egyéb baljós jelekből előre tudta, mi fog történni, most nyugodtan, határozottan belépett, és azonnal védelmemre kelt. Higgadt, elutasító szavai nagyobb hatással voltak az idegenre, mint az én kétségbeesésem. Ha nem is hitt az igazunkban, a lovagiasság szabályait azért nem akarta megsérteni, nem erőszakolta rá társaságát két védtelen, tiltakozó nőre, akármifélek is legyenek, s hamarosan megvált tőlük, miután Monna Paulának elmagyarázta, miként érhetünk leghamarabb Párizsba, s még pénzt is adott velünk, hogy legyen miből fizetnünk az utat. A francia fővárosból írtam Heriot úrnak, apám legtöbbre becsült üzlettársának, ő pedig, amint leveletem megkapta, tüstént eljött értünk Párizsba... de itt is van már Monna Paula. Több pénzt is adok, mint amennyit kértél. Szívesen adom, kislányom, segíts ezen a fiatalemberen, ha mindenáron akarsz. De ne számíts a hálájára, kedves Margaretem!



Lady Hermione átvette a pénzes zacskót társalkodónője kezéből, és odaadta kis barátnőjének, az pedig átölelte a nyakát, jobbról-balról megcsókolta sápadt arcát, mely nedves volt az elbeszélésben felidézett bánat könnyeitől, aztán a kislány felugrott, megtörülte könnyes szemét, és gyors, határozott léptekkel távozott a Foljambe-lakosztályból.

## Huszonegyedik fejezet

*Ne járj te boltról boltra: itt olyat  
Találsz, kinél sör és beretva együtt  
Van - torkodat kívül-belül kaparni;  
Ha ez kell csak, megvágna így is, úgy is.*

(EGY BORBÉLY SÖRMÉRÉSÉNEK  
CÉGÉRFELIRATA)

Történetünknek ezen a pontján olvasóinkkal együtt ismét át kell települnünk Benjamin Suddlechopnak, az ügyes és tevékeny Ursula asszonyság férjének házába, ahol a mester, akárcsak a felesége, sokféle feladatot teljesített. Mert nemcsak megnyírta akárki bodros haját-szakállát, és hetyke, harcias kunkorba sütötte, vagy előzékeny lefelé hajló hullámba görbítette a keze alá kerülő bajszokat; nemcsak vért vett hébe-korba akár köpölyözéssel, akár pedig érvágással, kihúzta a benntört fogat, és elvégzett még más efféle apró orvosi szolgálatot, szinte ugyanolyan nagy szakértelemmel, mint patikárius szomszédja, Mr. Raredrench, hanem ugyanúgy kimért egy jó kupa sört, mint ahogy kihúzott bármely rossz fogat, és a hordót is ugyanúgy meg tudta csapolni, mint az ereket, s akiknek bajuszát nyírta, mindjárt meg is áztathatták a frissen nyírt bajuszt egy jó korsó sörben. Ezt a kétfajta foglalkozást mindenesetre más-más helyen üzte.

A Fleet Streetre hosszú, titokzatos borbélycégre nyúlt ki, s tarkára pingálva emlékeztetett a színes szalagokra, amelyekkel régebben szokás volt teleaggatni ezt a tisztes jelvényt. A kirakatban rózsafüzér módra felfűzött fogak díszlegtek, továbbá köpölyöző csészék, bennük vért utánzó piros rongy, annak jeléül, hogy a borbély eret vágni, köpölyözni és hólyagot húzni is tud, sőt még el is látja a beteget „kellő hozzáértéssel”; csak a mindezeknél sokkal jövedelmezőbb, de kisebb becsben tartott haj- és szakállnyírást nem illusztrálta semmi, ezek csupán írásban adattak tudtára a járókelőknek. Belül az üzletben elnyűtt bőrszék várta a vendégeket, melléje támasztva egy gitár vagyis pontosabban lant, amellyel a várakozó vendég elűthette idejét, míg az előtte levő kikerül Benjamin keze alól, s e becses zeneszerszám hangjai sokat nyúzták a szenvedő vendég fülét képletesen, míg Benjamin az állát nyúzta valóságosan. Egy szó, mint száz, a helyiségben minden a borbélykodó orvosról, azaz orvos-borbélyról árulkodott.

Hanem a hátsó szobának egészen más rendeltetése volt: rejtett ivónak használták, s egy kis zegzugos sikátoron át volt a bejárás, amely a kerítések mentén, számos udvaron át a Fleet Streetre vezetett ki, de Bacchusnak ebbe az eldugott templomába egy hosszú, szűk folyosón át Benjamin köztudomásúbb, közismertebb természetű borbélyüzletéből is be lehetett jutni; itt itta szép csendben reggeli sörét néhány vén korhely, s itt kapták meg a pálinkakedvelők reggeli adagjukat, miután előbb mindig a borbélyüzletbe nyitottak be, úgy téve, mintha borotváltatni akarnák magukat. Ebből a homályos söntésből viszont Ursula asszonyság lakosztályába vezetett egy hátsó feljáró, amelyről úgy tudták, hogy az asszonyság gyakran igénybe veszi változatos tevékenysége során, s nem is csak ő maga közlekedik rajta, hanem azok az ügyfelei is, akik nem akarják ország-világ elé tární, hová járnak tanácsért. Így aztán, ahogy elmúlt a délidő, s a csendes, szerény köszörűsök (mert főképp ezek voltak Benjamin ivóvendégei) mind megitták a korsó sörüket, vagy a pohár pálinkájukat, az ivóhelyiség már más szerepet töltött be, s a hátsó ajtónál is rendszerint őrsváltás volt; a soros borbélylegény helyét elfoglalta Suddlechopné asszony maszatos kis írisze, a mulatt leányka. Titokzatosnál

titokzatosabb vendégek adták egymásnak a kilincset; csuklyába s köpenybe bújt divatfiak, álarcos hölgyek, s a legkülönbébb álruhát viselő kliensek siettek végig a kanyargós sikátoron a leselkedő szemek előtt, s már maga az a halk kopogás, melyre a kis félvér lány sűrűn nyitogatta az ajtót, az is kifejezte valamiképp, hogy bizalmas természetű ügyben járnak itt, és félnek a leleplezéstől.

Annak a napnak az estéjén, amelyen Margaret azt a bizonyos hosszúra nyúlt beszélgetést folytatta Lady Hermione-nal, Suddlechopné asszony megparancsolta a kis portáslánynak, hogy „úgy őrizze az ajtót, mint az uzorás a pénzes ládáját”, és „úgy vigyázzon, hogy ő bizony eltöri azt a sárga lábszárát, ha akárki mást beenged, mint...” Itt suttogóra fogta a hangját, úgy mondta meg az illető nevét. A kis szolgáló rábólintott, hogy érti, őrhelyére állt, és alig telt bele egy kis idő, már be is vezette az asszonyság színe elé ugyanazt a polgári lovagot, akin Beaujeu fogadójában olyan csálén állt a díszes ruha, s aki aznap, hogy Nigel először fordult meg ama rossz emléké helyen, oly bátran megverekedett ott a harcias kapitánnyal. A kis mulatt lány így kiáltott fel az emeletre: - Nagyságos asszony, szép fiatal nemesúr, tiszta arany- meg bársony-ruhában! -, de magában így szólt, míg az ajtót zárta: - Nemesúr, még mit nem! Annak a legénye, aki a sok tiktakot csinálja.

Mert mi tagadás (sajnálattal közöljük, és reméljük, hogy olvasóink éppúgy szívükön viselik a sorsát) - valóban a derék Jin Vin volt az, aki annyira elveszítette a józan eszét, és úgy elfeledte az őrangyala szavát, hogy nem átalzott ilyen maskarát öltetni, és a legújabb szabású előkelő ruhában oly szórakozóhelyekre járni, ahol, ha a maga természetes öltözetében mutatkozik, egyszer s mindenkorra vége szakad pályafutásának; már úgy értve persze, hogy, ha abban a hacukában egyáltalán beengedték volna efféle helyre. Homlokán gondterhelt ráncok verődtek, díszes ruháján látszott, hogy idegesen és szórakozottan kapkodta magára, dolmányát félre-gombolta, öve rendetlenül meg volt csederve, úgyhogy a kardja messze elállt az oldalától, ahelyett, hogy kecsesen himbálózott volna a lábaszára mellett, a törét pedig, ezt a finoman metszett, aranyozott remekművet úgy dugta az övébe, mint a böllérkést a hentes a kék köténye korcába. Mellesleg megjegyzendő, hogy akkoriban az elegáns, előkelő ember jobban elkülönült a köznéptől, mint manapság, mert amit az udvari dámáknak az abroncsos szoknya s később a krinolin, ugyanazt jelentette az urak számára a kard: olyan ruházati kellék volt, mely óhatatlanul nevetségessé tette azt, aki megszokás híján esetlenül viselte. Vincentnek is egy-kettőre a lába közé fordult a kardja, megbotlott benne és mérgesen kiáltotta: - A fene egye meg! Ma má másodszor csinálja ezt velem... mintha csak lelke volna ennek az átokverte vasdarabnak, és tudná, hogy nem vagyok úr.

- No, no, kedves Jin Vin, csak nyugodtan, semmi baj, ne dühösködj! - csitította az asszonyság.  
- Ne is törődj ezzel a számársággal. Egy derék, becsületes londoni mesterlegény többet ér, mint akármelyik divatfi, még ha a híres jogászkollégiumból szalajtották is.

- Addig voltam én derék és becsületes londoni mesterlegény, míg magát meg nem ismertem, Suddlechopné asszony - szólt Vincent -; hogy mivé tettek a tanácsai, azt inkább csak mondja ki maga, mert esküszöm Szent György lovagra, én bizony rágondolni is röstellek.

- Jaj, istenem - szólt az asszonyság -, hát így állunk? No, én erre csak egy orvosságot tudok... - azzal odament egy kis faragott sarokszekrényhez, kinyitotta egy kulccsal, amely vagy fél tucat másikkal együtt egy csomóban ezüstláncon lógott le a derekáról, s egy karcsú, vékony üvegű, fűzfavesszővel körülfont flaskát húzott onnét elő, meg két hosszú nyakú, öblös flamand borospoharat. Egyik poharat színültig töltötte a vendégének, a másikat jóval mértékletesebben csak a kétharmadáig, magának, s míg a drága szíverősítő simán, olajosan ömlött a két pohárba, többször is elmondogatta: - Valódi Rosa Solis, soha jobb itallal nem üzték el bogaras ember főfájását.

Jin Vin minden további nélkül, egy hajtásra felhörpintette az értékes nedűt, amit a hölgy csak apránként kortyolgatott, de semmi nyoma nem mutatkozott rajta a mondott jótékony hatásnak: ellenkezőleg, dühösen belevágta magát Ursula asszony bőrös karosszékebe, amelyben este pihengetni szokott, s kijelentette, hogy „ameddig csak a londoni harang kongása elhallatszik, nincs még egy olyan nyavalyás alak, mint ő”.

- Hogy lehetsz olyan megveszekedett számár, hogy ilyet gondolj magadról, fiacskám? - felelte Suddlechop asszonyság. - De hát így van ez már a gyerekekkel meg a bolondokkal; sose tudják, mikor van jó dolguk. Hisz az egész Szent Pál-kerületben nincs még egy legény, akár sapkás, akár tollas-kalapos, aki annyi kegyes pillantást kapna a lányoktól, mint te, mikor sapkádat félrecsapva, botodat hónod alá véve végigparádézol a Fleet Streeten. Hisz magad is tudod, hogy a bírónétól kezdve egészen a sikátorban tanyázó cifra leányzóig egy se fér a bőrébe, ha arra jársz, mind utánad kukucskál a tenyere mögül: te meg nyavalyás alaknak tartod magad! Pedig hetvenhétyszer elmondtam már ezt neked, de oda se neki, mintha egy nyűgös gyereknek énekelném a „Londoni harangokat”, hogy a síró baba végre elhallgasson!

Ursula asszonyság hízelgésének ugyanaz lett a sorsa, mint a szíverősítőjének, a fiú lenyelte, s jól is esett neki, de egy fikarcnyit sem csillapodott tőle haragos kedve. Nevetett egy nagyot, félig-meddig, mint aki megveti az effélét, félig meg, mint akinek azért mégiscsak tetszik, ha legyezgetik a hiúságát, de azután komor pillantást vetett Ursley asszonyságra, s úgy felelt utóbbi szavaira.

- Tényleg úgy bánik velem, mint egy kisgyerekkel; ugyanazt a buta nótát fújja állandóan, pedig biz’ isten, annyit se törődök vele, mint egy öreg rézpitykével.

- Értem! - szólt Ursley asszonyság. - Nem törődöl vele, ha minden leány szíve a tied is, innentől Whitechapelig, csak egy legyen jó szívvel hozzád, a te kis szeleburdid!... Egyszóval igaz szerető vagy... Nohát csak türelem, fiam, meglátod, én leszek végül az a kapocs, ami összefog benneteket.

- Ideje volna - szólt Jenkin -, mert mostanáig inkább ék volt köztünk, mint kapocs.

Suddlechopné asszony eddigre épp kiitta a poharát, mely nem épp az első volt aznap; és elképzelhetni, hogy bár jól bírta a szeszt, s ha mértékletesen nem is, mindenestre óvatosan bánt az itallal, békétűrő kedélyének azért nem használt az esti poharazás.

- Hálátlan, goromba csirkefogó - rikácsolta -, nem tettem meg mindent eddig is, hogy úrnőd kegyét elnyerd? Úgy bolondul az előkelőségért, az a szeleverdi beképzelt skót csitri, akár egy walesi a sajtért, és ha nem is mutatja, folyton csak azon jár az esze, mint uzsorásnak a pénzen, hogy az apja attól a Dalmicsoda hercegtől, vagy hogy az ördögbe hívják, származik. És ha törik, ha szakad, férjhez nem megy máshoz, mint úrhoz... márpedig én urat csináltam belőled, Jin Vin, ezt az egyet nem tagadhatod.

- Tudja, mit csinált belőlem? Szamarat! - mondta Jenkin végignézve a kabátja ujján.

- A számárságtól még akárki lehet úr - nevetett erre Ursley asszony.

- És ami ennél is rosszabb - szólt, hirtelen mozdulattal elfordítva a fejét, s ültében kényelmetlenül fészkelődve -, gazembert.

- Attól meg éppen hogy úr lehetsz - szólt az asszonyság zavartalan derűvel -, ha valaki vidám képet vág önnön számárságához, és gazemberségei nem hozzák zavarba, az manapság bizony egykönnyen felülkerekedik akárki becsületes, komoly emberen. Régen volt az, talán még Arthur király, vagy a mesés Lúd király idején, hogy bemocskolta címerét az az úriember, aki a józan ész és a becsület törvényeit nem mindig tartotta tiszteletben... Manapság a pimasz

tekintet, a fürge kéz, a szép ruha, cifra káromkodás és a szertelen különködés képessége teszi finom úrrá az embert.

- Csak beszéljen - szólt Jin Vin -, tudom én, mi lett belőlem, mióta kugli és méta helyett teniszre adtam a fejem, becsületes angol sör helyett híg bordóit és savanyú rajnait iszom, marhasült és jó húsos puding helyett fajdkakassal, rákkal tömöm a hasam, mióta botomat kardra, sipkámat tollas kalapra, becsületes parolámat káromkodásra cseréltem, s ugyanígy karácsonyi perselyemet a kockarázó dobozra, vallásomat az ördög zsoltosmájára, tisztességes jó nevemet pedig... hallja-e, legszívesebben beverném a fejét, maga vén szipirtyó, valahányszor elgondolom, hogy a maga tanácsa juttatott ide.

- Kinek a tanácsa? No, kinek a tanácsa? Mondd még egyszer, te kis csúszó-mászó háziszolga, mondd csak még egyszer, ki volt a tanácsadód! - válaszolta Ursley asszonyság fülig vörösen a sértődöttségtől. - Gyerünk csak, barátocskám, ki mondta neked, hogy hazardjátékos légy, és még lopásra is vetemedjél, ahogy saját magad megvallottad... Uram, ments meg a gonosztól! - és nagy ájtatosan keresztet vetett.

- Ide hallgasson, Suddlechné asszony - pattant fel szikrázó szemmel Jenkin -, engem nem olyan fából faragtak ám, mint a férjét! Jobban tenné, ha nem felejtené el, kinek a küszöbét sepergették meg, mikor legutóbb Skimmingtont járattak<sup>98</sup> egy magafajta házsártos szipirtyóval.

- Előbb látlak én téged Holborn felé járni - mondta Ursley asszony, aki most már úgy felhergélődött, hogy egy hízelgő szava sem maradt -, kötéllel a nyakadban, pappal az oldaladon.

- Az meglehet - felelte Jin Vin élesen -, ha ezután is, mint eddig, magára hallgatok; de előbb még megtudja, mennyit ér a szavam a Fleet Street-i serény céhlegények közt. Igenis, maga vén boszorkány, majd én teszek róla, hogy meghajszolják utca hosszát, mint kerítőt és bűbájolót, és vörösre mázolja hurcolják kordén a bridewelli-i dologházig, míg az összes rézüst, ami csak a Temple-Bar és a Szent Pál közt található, úgy csörömpöl a menet előtt, mintha az ördög püfölné a vasvillájával.

Ursley asszony arca bíborszínűre vált a méregtől, felragadta a félig üres üveget, és kis híján Vincent fejéhez vágta, legalábbis így látszott a mozdulatából, de azután mintegy komoly belső harc árán lenyelte adáz haragját, és az üveget arra használva, amire kell, példás fegyelmezettséggel színig töltötte a két poharat, majd békítő mosollyal, mely nyájas, barátságos ábrázatához sokkal inkább illett, mint az előbbi mérgeskedés, így szólott:

- Idd csak ki, Jin Vin, jószívvel adom, akárhogy is rám dühödtél mostan, pedig anyád helyett anyád voltam, mióta csak ismerlek.

Jenkin jó angol természete nem tudott ellenállni ennek a hathatós kínálásnak, szintiszta jóindulatból ki is itta hát az asszonysággal a békepoharat, majd félig zsörtölődve, félig az iménti dühkitörését mentegetve így szólt:

- Hiszen tudja, Ursley néném, maga beszélt rá arra, hogy ebben a cifra holmiban parádézzak, meg hogy abba az istenverte fogadóba menjek, s ott az előkelő urakkal együtt kakaskodjam, mert azt mondta, hogy ha már a kerületünkben én voltam a legény, hamarosan az leszek a fogadóban is, és tízszer annyit nyerek majd a kártyán, mint eddig a pénzdobálós játékon, és éppúgy duplát fogok dobni a kockával, mint ahogy a kuglipályán is mindig kilencet ütök, meg azt is mondta, hogy olyan híreket hozhatok onnét, amivel mind a ketten megcsinálhatjuk a szerencsénket, ha maga egyszer kézbe veszi a dolgot... aztán látja, mi lett belőle? Semmi!

---

<sup>98</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: XVII. Skimmington járás.

- Úgy van, ahogy mondd, fiam - szólt az asszonyság -, de hát légy egy kicsit türelmesebb. Rómát sem egy nap alatt építették fel, te sem szokhatsz bele az udvaroncruhába egy hónap alatt, mint ahogy az is szokatlan volt eleinte, amikor a hosszú kabátodat a mesterlegények térdnadrágjára és feszes dolmányára cserélted; a kártyajátékban meg okvetlen számítani kell arra, hogy az ember veszthet is: aki legtovább bírja, az söpri be a bankot.

- Az ám, a bank söpört be engem - válaszolta Jin Vin -, de még hogyan! Persze, bár ez lenne a legrosszabb, csak hogy ezért a szép mulatságért még adósságba is keveredtem, a számadás napja pedig egyre közeledik, s akkor a mesterem megtudja, hogy húsz aranyom hiányzik. Szegény öreg apámat fogják majd idecitolni, hogy fizesse meg, én pedig... Könnyebbséget szerezhetek a hóhérnak azzal, hogy önkezemmel kötöm fel magam, vagy mehetek Virginiába szerencsét próbálni.

- Ne kiabálj, fiam, még meghallják - mondta Ursula asszonyság -, hanem mondd csak, miért nem kérsz kölcsön pénzt valamelyik barátodtól, hogy fedezd a hiányodat? Aztán amikor az ő számadása is eljön, megint kölcsönvehetnél a te bevételedből, és megadhatnád neki.

- Erről szó sem lehet, elegendem van az ilyesmiből - mondta Vincent. - Tunstall biztos szívesen adna kölcsön, szegény fiú, lenne is annyija neki magának, de az a koldus úri rokonsága mindenét elszedi, így aztán úgy áll ott szegény, mint a nyírfák téli közepén. Nem, az én sorsom már megpecsételődött, s a pecsétre az van írva: bukás.

- Hallgass, te gyáva fajankó - szólt Ursley asszonyság -, nem hallottad még, hogy ahol legnagyobb a veszedelem, közel a segítség? Meglátod, megtaláljuk a módját, hogy kikeveredj a bajból, hamarabb, mint gondolnád. Hidd el, nem tanácsoltam volna azt, hogy erre az útra térj, de hát te éppen Margaret kisasszonyt szemelted ki magadnak, és senki mással be nem érted volna. Ha már így volt, mi mást mondhattam volna, mint hogy rázd le a polgári élet nyűgét, s próbálj ott szerencsét, ahol bárki vagyona tehet szert?

- No hát, én is emlékszem a maga szép terveire, éppen eléggé - mondta Jenkin -, hogy majd bemutat neki, amikor a gavallérságban már tükölyre vittem, s gazdag leszek, mint egy császár, ő pedig majd csodálkozik, hogy nem más vagyok, mint a szegény Jin Vin; én, aki a reggeli kakaskukorékolástól az esti harangszóig csak lestem-vártam, hogy egyszer rám tekintsen... de semmi sem lett ebből a sok jóból, sőt, arra a híres karvalyra, a verebek rémére vetette a szemét, ugyanazon díszes uraságra, aki az utolsó pennynél is kiforgatott, hogy verje meg az átok; és most már mindenem odavan: szerelmem, pénzem, becsületes nevem, pedig még a szegődött időmet sem töltöttem le, és mindez a sok csapás maga miatt ért engemet. Maga Sötétség Öreganyja.

- Kedves fiam, Jin Vin, jobb lesz, ha a tisztességes nevemen szólítasz - válaszolta Ursula mézesmázos hangon, mely mögül újra kiérződött haragja -, mert tudod, szent azért nem vagyok, csak egy szegény bűnös asszony, akinek épp annyi türelme van, amennyivel a mindenképp szükséges mérget lenyelheti. Hogyha pedig rossz tanácsommal ártottam is neked, azért még jóvátehetem, és jóvá is teszem most mindjárt, hasznos tanáccsal. Ami azt a húsz aranyat illeti, ha csak ez hibázik a számadásodból, nesze itt van egy szép zöld erszény, találsz benne annyit, amennyi kell. A vén Crosspatch szabót pedig szépen megkérleljük, hogy adjon hosszú hitelt a ruhádra, és...

- Jaj, öreganyám, igaz ez, nem álom? - szólt Jin Vin, alig akarván hinni a szemének-fülének.

- Akár megesküszöm rá, nohát - válaszolta az asszonyság -, aztán most is a Sötétség Öreganyja vagyok-e, he, Jin Vin?

- Még hogy a Sötétség Öreganyja! - kiáltott fel Jenkin, s elragadtatásában átölelte a tekintélyes asszonyságot, és olyan szívből jövő, s éppen nem kelletlenül fogadott csókot nyomott még mindig takaros orcájára, hogy akkorát szólt, mint egy puskalövés -; szép világosságom édesanyja, tündöklő napom, amely felkelt, hogy eloszlassa minden bánatomat... jobb anyám, mint az igazi, mert ő szegény, csak megszült erre a bűnös és gondokkal teli világra, a maga idejében jött segítsége viszont büntől-gondtól megszabadít. - S a jólelkű fiú heves mozdulattal hátravetette magát a karosszékekben, és keze fejével megtörölte könnyes szemét.

- Akkor hát nem fogsz tenni róla, hogy Skimmingtont járassanak velem - kérdezte az asszonyság -, és nem hurcoltok kordén a dologházba, míg a környék minden rézüstje a menet előtt csörömpöl?

- Előbb vigyenek engem akasztani - válaszolta bűnbánóan Jin Vin.

- No hát, akkor meg húzd ki magad szépen, töröld meg a szemed, és ha igazán örülsz annak, amit kaptál, hallgasd meg, hogyan viszonyozhatod a legkönnyebben.

- Hogyan? - kérdezte Jenkin Vincent, ültében felegyenesedve. - Hát ára van annak, hogy kisegített?

- Igenis, ára van - szólt Ursley asszonyság -, mert tudd meg: szívesen vagyok szolgálatodra ezzel a pénzzel, de nem az enyém, hanem úgy adta valaki, hogy egy bizonyos feladatra megbízható embert keressek... Mi bajod már megint? Hát olyan bolond vagy, hogy megharagszol, ha nem kapsz meg ingyen egy zacskó pénzt? Szeretném tudni, hol osztogatnak ilyesmit. Sokfelé jártam, de ingyen pénz sohasem hevert az utamban, annyit mondhatok.

- Nem, asszonyom - mondta szegény Jenkin -, nem úgy gondoltam; mert elhiheti, hogy pénzhez jussak, csontig lenyúznám a munkába ezt a tíz ujjamat, csakhogy... - s itt elhallgatott.

- Csakhogy, csakhogy, mi az, hogy csakhogy? - kérdezte Ursley asszony. - Azt mondd, kész vagy megdolgozni a pénzedért, mégis, amikor felajánlom a munkát, olyan görbén nézel rám, mint Lincolnra az ördög.

- Jobb nem emlegetni az ördögöt, öreganyám - mondta Jenkin. - Épp ő járt az eszemben nekem is. Mert tudja, ahová én jutottam, pontosan ott szokott a pénzzel a kezében megjelenni, hogy a kétségbeesett nyomorult lelkektől elcsalja az örök üdvösséget! Hanem én ebben a nehéz néhány napban erősen feltettem magamban, hogy inkább maradok bűnben, gondban, szegyenben, ahogy vagyok, s ahogy maradok is, azt hiszem, Ursula asszony, mint hogy rossz úton menekedjem meg szorultságomból; így hát jól gondolja meg, mivel akar kísértésbe vinni, hogy megtörjem ezt a szent fogadalmat.

- Még hogy én viszlek kísértésbe - mondta Ursula -, szó sincs róla, sőt, mivel látom, hogy önfejlő vagy, és nem akarsz semmi áron a jó szóra hallgatni, inkább elteszem ezt az erszényt a zsebembe, és majd keresek erre a munkára mást, aki jó szívvvel, hálásan el fogja végezni. Te meg csak menj a magad útján, szegd meg a szerződésedet, tedd tönkre apádat, veszítsd el a jó hírnevedet, és a szép Margaret kisasszonynak mondd örökre búcsút.

- Várjon csak - szólt Jenkin -, maga is olyan, mint minden asszony, csak kapkod összevissza. Mondja meg előbb, mit akart ajánlani.

- No hát, nem nagy dolog egyáltalán, csupán egy bajba jutott előkelő uraságot kellene megszöktetni a Temzén, elvinni valahová az Isle of Dogs tájára, vagy még tovább, ahol elrejtőzhetik, míg módjában nem lesz külföldre menekülni. Ha jól tudom, te úgy ismered a folyópart minden szegletét, mint az ördög az uzsorást, vagy a koldus a tányérját.

- A fene essen a hasonlatába, jóasszony - szólt a mesterlegény -, mert az ördög tanított arra a tudományra, és koldulás lesz a vége. Hanem mit művelt ez az úriember, hogy olyan nagyon bujdokolnia kell? Csak nem pápista? Vagy valami újabb Puska Összeesküvés tagja? Remélem, nem valami Caterby-Piercy-féle ügybe akar engem is belekeverni?

- Szégyelld magad! Kinek tartasz? - felelte Ursula asszonyság. - Vagyok én is olyan hívő keresztyén asszony, mint akármelyik papné, igazán csak a dolgomtól nem érek rá mindig templomba járni, legfeljebb, ha minden karácsonykor... Isten ments, dehogy keveredem pápista ügyekbe. Ez az úr csak annyit vétett, hogy kardot vont valakire a Királyi Parkban...

- Micsoda? - csattant fel Vincent.

- Nono, úgy látszik, tudod, kiről van szó. Pontosan róla, igen, akiről annyit beszéltünk. Lord Glenvarlochról.

Vincent felugrott ültéből, és gyors, ideges léptekkel járkált fel-alá a szobában.

- Lám, lám, mindig ilyen vagy... előbb semmi sem érdekel, aztán egyszerre csak robbansz. Kornyadozol abban a bőrszékből, nincs benned több élet, mint kerti mulatságnál a gerendán lógó röppentyűben... míg meg nem gyújtják! Akkor aztán sss!... te is egyszerre odafönt vagy a magas égből, se látsz, se hallasz, se a szavadat nem érteni. Ha már eléggé kifáradtál ebben a járkálásban, leszel szíves megmondani, mit határozta? A dolog ugyanis sürgős. Tehát hajlandó vagy segíteni, vagy sem?

- Nem, nem és nem - felelte Jenkin -, hát nem maga mondta, hogy ebbe az úrba szeretett bele Margaret?

- Nem egészen - felelte az asszonyság -; Margaret csak úgy képzelem, hogy szereti, s én nem jósolok valami hosszú időt az érzelmeinek.

- De hát nem az imént mondtam magának azt is - válaszolta Jenkin -, hogy ő volt az, Glenvarloch, aki mindenemből kiforgatott Beaujeu fogadjában, még a becsületeimből is, mert többet nyert el tőlem, mint amennyim valójában volt?... Ó, az az átkozott pénz, amit a Shortyard mészáros adott aznap reggel kontóra a Szent István-templom órájának megjavításáért! Ha nem hozta volna úgy a balszerencsém, hogy az a pénz nálam legyen, akkor csak a magamét szórhattam volna el hiába, s nem szennyezem be a becsületeimet. Nem volt elég, hogy engem csaltak, mind ahányan voltak, még az utolsó öt aranyamat is elnyerte a kishalak cápája!

- Mind igaz - szólt Ursula asszonyság -; tudom, hogy így volt, és azt is elismerem, hogy ha Lord Glenvarloch volt az utolsó, akivel játszottál, jogod van őt okolnod bukásodért. Továbbá elismerem, mint mondtam is már, hogy Margaret némiképp versenytársaddá tette. De most, amikor az a veszély fenyegeti, hogy levágják a kezét, azt hiszem, igazán nem kellene erre gondolnod.

- Már hogy is ne! - mondta az ifjú polgár. - Még hogy lemetélik a kezét? Felőlem ugyan fejét is vehetik, azt se bánom. Fejével-kezével művelte azt, amivel engem nyomorulttá tett.

- Nem volna mégis bölcsőbb, ó, mesterlegények fejedelme, megvenni rajta a tartozásodat, vagyis ugyanazon skót lord által, aki, mint mondod, pénzedet, szeretődöt egyaránt elcsalta, most gyorsan visszaszerezni mind a kettőt?

- És honnét meríti bölcsességed e szép reményeket, Ursula asszony? - kérdezte a legény. - Az még érthető, hogy a pénzemet visszanyerem, feltéve persze, ha maga célt ér velem... de szép Margaretemet, ó, hogy is szerezhetném vissza azzal, hogy azt a lordot szolgálom, akit ő abba a csökönyös kis fejébe vett? El sem tudom képzelni, hogyan gondolja.



- Ez azért van - mondta Ursula asszonyság -, mert megmondom egyenest, annyit se értesz a nők lelkületéhez, mint a ma kikölt csibe. Ide figyelj! Ha azt kell jelentenem Margaretnek, hogy az ifjú lord szerencsétlenül járt miattad, mert udvariatlan módon megtagadtad tőle segítségedet, akkor, fiam, téged örökre meggyűlöl az a lány. Éppen úgy utálni fog, mint azt a hentest, aki bárdjával lenyisszantja az úrfi kezét, s mellesleg csak annál jobban beléhabarodik a lordjába. Egész London másról sem akar majd hallani, mint róla, legalább három hétig mindenki róla beszél, őrá gondol, és az egész hűhóból annyi hasznod lesz majd, hogy a lordot soha, de soha ki nem verheted már Margaret fejéből; mert a lányok semmit sem szeretnek jobban, mint ha valami közülük lehet egy efféle nevezetes személyhez, akinek a nevét mindenki emlegeti. Így hát, ha a lordot kézlevágásra ítélik, hidd el, édeskevés remény van arra, hogy Margaret valaha is elfelejtse. Én is láttam egy derék úr kivégzését, a szép ifjú Babingtonét, még a királynő alatt, és egy év múlva is az eszemben volt, ahogy fölakasztották szegényt, pedig akkor még kislány voltam. Azonkívül akármilyen történjék is, akár elítélik Lord Glenvarlochot, akár felmentést kap, minden bizonnyal Londonban marad, és az a szamár lány továbbra is róla fog képzelődni. Ha viszont megszökik...

- No, hadd halljam, mit használ vele nekem? - szólt Jenkin.

- Ha megszökik - folytatta érvelését Ursley asszony -, évekig kerülnie kell majd a királyi udvart, ha ugyan valaha is beteheti oda a lábát, s akit nem látnak, azt elfelejtik. Ez az, amit tudnod kellene.

- Igaz, de mennyire igaz - mondta Jenkin -, úgy beszél, mint a bölcs orákulum, drága Ursula asszony.

- No látod, tudtam én, hogy végül hallgatni fogsz a jó szóra - mondta a furfangos asszonyság -; és ugye tudjuk már, hogy ha ez a híres lord végül egyszer s mindenkorra eltűnik a láthatárról, ki lesz a mi kis kedvencünk legfőbb bizalmasa, s ki töltheti be a szívében támadt ürességet? Ki más, mint te, mesterlegények gyöngye? Hiszen láthatja majd, hogy az ő kedvéért úrrá lettél leghevesebb érzelmeiden is, ezért pedig minden nő hálás; ráadásul még hős is leszel, aki kockázatot vállaltál azért, hogy teljesüljön hölgyed kívánsága, s kit is szerethetne jobban egy nő, mint azt, aki bátran teljesíti akaratát? És akkor majd egyedül te leszel az, aki ismered a titkát, tehát kedvesnek, figyelmesnek kell lennie hozzád, a bizalmasa is te leszel, egyre-másra négy szemközt kíván beszélni veled, míg végül már csak egyik szemével sír távollevő szerelme után, s másikkal rád kacsint, aki ott vagy mellette... s ha akkor sem tudod, hogyan hajlítsd magadhoz a szívét, akkor nem is vagy az az eleven, talpraesett fiú, akinek ismerlek. Jól beszélek?

- Bölcsen beszél, felséges Ursula császárnő - mondta Jenkin Vincent -, engedelmeskedem akaratának.

- Ismered-e eléggé Alsatiát? - kérdezte a tudós asszonyság.

- De még mennyire - bólintott erre Jenkin -; eleget kockáztam én ott annak idején, mielőtt úrrá nem vedlettem, és annak a hamis nevű Savalir Bozsónak díszes vendégei közé nem álltam... mondhatom, a kettő közül a fogadó a gonoszabb varjútanya, akármilyen szép tollak lengenek is az urak kalapján.

- És terád adnak valamit az alsatiabeliek is, nem?

- Ó, csak megint a kordbársony zekémbe lehessek, hónom alatt a régi jó botommal, akár éjfélkor is éppúgy végigsétálhatok Alsatián, mint délben a Fleet Streeten; egy sem akad közöttük, aki bele merne kötni a legények fejedelmébe, a furkósok királyába... jól tudják, hogy a környék összes markos legényét rájuk csodíthatom.

- És ugye a vízi népet is ismered?

- Hogyne, szót értek én minden evezőssel Richmondtól Gravesendig, és ismerek minden vízi embert John Taylortól, a költőtől kezdve egész a Vigyorgó Kis Griggig, akinek evezés közben mindig fültől fülig ér a szája, mintha valami jó tréfán nevetne.

- És, ha úgy jön sora, meg tudsz játszani mindenféle mesterségű embert, evezőst, mészároost, bakát, más effélét, igaz-e? - folytatta Ursula.

- Nincs még egy legény a városban, aki úgy eljátszana akármi maskarát, mint én, ezt kegyed is tudja, Ursula asszonyság - válaszolta a mesterlegény. - Még a Fortuna vagy a Ball színészei se alakítanak különül bármi rendű és rangú ember szerepét... csak egyet nem tudok játszani: urat. Ha ezt az átkozott cifra rongyot, amit az ördög aggatott rám, végre ledobhatom magamról, akármilyen ruhába bújtat, úgy fog állni rajtam, mintha csak abban születtem volna.

- Nos, az átalakuláson még megbeszéljük, ha eljön az ideje - mondta az asszonyság -, akkor aztán megfelelő ruhát is találhatunk hozzá, meg persze pénzmagot, mert abból is kell még egy marék, hogy az ügyet simán, szépen le lehessen bonyolítani.

- Igen ám, asszonyság, de honnét lesz az a pénz? - kérdezte Jenkin. - Választ várok erre a kérdésre, mielőtt hozzányúlnék.

- Már megint kérdezősködsz, bolond! Hát gondold például, hogy én adom kölcsön a kisasszonykának, szíves örömet, mi rossz van abban, no!

- Látja, ezt az egyet nem hiszem - vágta rá Jenkin -, mert nagyon is jól tudom, hogy magának, asszonyom, nincs kölcsönözni való pénze, és ha volna, se adná oda; ezzel ne is próbálkozzék. Biztos vagyok benne, hogy Margaretől kapta a pénzt.

- No te gyanakvó lélek, és ha tőle van, mit cselekszel akkor? - kérdezte Ursula.

- Csak azt - felelte Jenkin -, hogy tüstént hozzá megyek, s kikérdezem, hogy jutott hozzá, mert inkább felkötöm magam, semhogy sorsára hagyjam azt a szegény lányt, ha nem becsületes úton-módon szerezte a pénzt. Éppen elég baj szakadt az én nyakamba, szó sem lehet róla, hogy még ő is bajba keveredjék a miatt a csirkefogó miatt. Szaladok hozzá, s figyelmeztetem a veszélyre; lelkemre mondom, megteszem!

- Megörültél, hogy ilyet akarsz művelni? - szólt ijedten Suddlechnopné. - Figyelj csak ide egy kicsit. Nem tudom pontosan, kitől kapta a pénzt, de azt tudom, hogy keresztapja házában jutott hozzá.

- Ugyan, ne mondjon ilyet! Heriot uram még Franciaországban van - szólt Jenkin.

- De Judith asszony otthon van ám - felelte Ursula -, aztán meg ott az a külföldi hölgy is, akit Heriot uram kísértetének neveznek... az soha ki nem mozdul a házból.

- Igaz, igaz, Suddlechnopné asszony - szólt Jenkin -, és azt hiszem, fején is találta a szöveget... azt mondják, az az úrhölgy bővében van a pénznek... akkor hát semmi baj, ha Margaret megtalálta a tündérek kincsét, igazán úgy szórja el, ahogy akarja.

- Ó, Jin Vin - szólt az asszonyság, csaknem suttogásra fogva a beszédét -, bezzeg, nekünk is volna aranyunk bőven, ha annak az úrhölgynek a titkában olvasni tudnánk.

- Aki akarja, próbálkozzék vele - mondta Jenkin -, én nem ácsingózom olyasmi után, amit nem kötöttek az orromra... Heriot uram derék, becsületes polgár, London város büszkesége, joga van rá, hogy olyan rendet tartson odahaza, amilyen neki tetszik. Két évvel ezelőtt azt beszélték, hogy november ötödikén fel fogják forgatni a házat, mert apácákat rejteget, mint az öreg Lady Foljambe; de Heriot uramért tűzbe mennének a mesterlegények, össze is

toboroztunk annyi markos legényt, hogy felforgatták volna a felforgatókat, ha lett volna merszük cselekedni.

- Jól van, hagyjuk ezt most - szólt Ursula -, hadd halljam inkább, hogyan tudsz az órásboltból egy vagy két napra távol maradni, hiszen gondolhatod, hogy ennyi időre szükség lesz a vállalkozáshoz.

- Nos, erre nem tudok mit szólni - mondta Jenkin. - Mindig becsülettel szolgáltam, és semmi kedvem épp most csavargóvá is lenni, hogy miután elloptam a mesterem pénzét, most már az idejét is elraboljam.

- Ó, de hisz éppen arról van szó, hogy visszaszerezd a pénzét - mondta Ursula -, hisz másképp aligha fogja viszontlátni! Nem kérhetnél szabadságot, hogy meglátogasd esseyi nagybátyádat? Miért ne lehetne beteg az öregúr egy-két napig?

- Hát ha okvetlen meg kell lenni - mondta Jenkin nehezet sóhajtva -, de mondhatom, nem egyhamar lépek megint ilyen görbe útra.

- Akkor most eridj - szólt az asszonyság -, kérd el magad már ma estére, aztán gyere vissza, és bemutatlak a másik emberemnek, akit rajtad kívül még alkalmaznunk kell. Várj no!... Mi ütött beléd? Csak nem állítasz be a mesteredhez ebben az öltözetben? A ládád, benne a legényruha, itt van a gyékényes szobában, menj és öltözz át, amilyen gyorsan csak tudsz.

- Jaj, igazán úgy érzem magam, mint aki megzavarodott, mintha ez a bolondgúnya valóban akkora szamarat csinált volna belőlem, amilyet nem egyet láttam efféle díszben. De csak megszabadulhassak már ettől az idegen cafrangtól, ezennel megfogadom, ha csak egyszer is azon kap, hogy ilyenbe bújtam, akármikor eladhat a cigányoknak, hogy bögrét, batyut, piszkos rajkót, mit hordjak utánuk holtom napjáig.

Így szólván, ment a másik szobába, hogy átöltözzék.

## Huszonkettedik fejezet

*A sors nem végzi dolgunk - mint a szél,  
Sodor csupán; s ha elbóbiskolunk  
A kormánynál, szelünk, mely révbe vinne,  
Zátonyra hajt... Vigyázz tehát, hajós,  
Jó szélben éppúgy, mint viharban!*

(RÉGI SZÍNDARAB)

Nigelt, akit a címlapon tett ígéretünk szerint végig kell kísérnünk kalandjain, míg jussát meg nem kapja, utoljára az uzsorás Trapbois házában hagytuk, bánatosan és egyedül, amint épp a jurátus sorait olvasta, a levelet, amelyet barátja maga helyett küldött, tudatván benne, miért nem látogathatott személyesen is Alsatiába. Úgy látszott tehát, hogy egyelőre megszakadt az utolsó csekélyke összeköttetés is, melyet Nigel a társadalom tiszteletre méltó és becsületes rétegeivel fenntarthatott. Ez bizony fájdalmas felismerés volt, sőt a lord büszke lelkének fölöttébb megalázó is.

Az ablakhoz lépett, s kitekintvén, azt kellett látnia, hogy az utcát vastagon megüli az a sűrű, piszkos, sárga színű köd, amely oly gyakran lepi el London és Westminster alacsonyán fekvő részeit. A tapintható, nyirkos homályban, mint megannyi kísértet, úgy imbolygott két-három korhely, akire azon a helyen virradt a reggel, ahol az estétől búcsút vettek, s akik most tántorgó léptekkel, részegségükben is éber ösztönnel tapogatóztak hazafelé, hogy víg tivornyájuk után, amelyben nappallá tették az éjszakát, végigaludják a napot, mintha csak éjszaka lenne. Bár a város többi részén javában benne jártak már a délelőttben, itt alig hajnalodott még, és nem hallatszott a különféle műhelyek zaja sem, amely máshol mindenütt rég felverte a leglustább hétalvót is. Csúf és leverő volt az a kép, amely Lord Glenvarloch szeme elé tárult, így hát elfordult az ablaktól, s a bérelt szoba formáját és bútortatát kezdte mustrálgatni.

A berendezés nagy része valamikor fényűző és különleges holmi lehetett: többek közt volt ott egy óriási négyoszlopos tölgyfa ágy, amelyen annyi volt a faragás, hogy egy hadihajó orrának is elég lett volna, s hozzá annyi függöny, hogy az meg elég lett volna e hajóra vitorlának. Egy nagy tükör is díszelgett a szobában, súlyos aranyozott rézkerettel, velencei műemrek, mely bizonyára sok pénzt megért, míg ketté nem repedt, de ez a repedés most végigszántott egyik szélétől a másikig, úgy kettévágva a sima felületet, mint a Nílus Egyiptomot. A székek mindegyike más-más alakú és stílusú, egyik faragott, másik aranyozott, némelyik mintás bőrüléssel, olyik meg himzett ülőkével, de nem akadt egy se, amelyik ne lett volna törött, szakadozott, szúette roncs. A kandalló felett „Zsuzsanna és a vénék” képe lógott, egyébként kitűnő festmény, csak sajnos, a patkányok erősen kikezdték a szemérmes szépség orrahegyét, valamint az egyik agg hódoló szakállát.

Vagyis mindaz a limlom, amit Glenvarloch itt láthatott, alighanem árverésről került ide, vagy csődbe jutott emberek adogatták el egy-egy darabját szorultságukban, bár az is meglehet, hogy vagy valami kis zálogkölcsonzó eldugott boltjában vásárolták fel az egészet pár pennyért, s aztán összehordták ide egy halomba, a rend vagy a jóízűség legkisebb igénye nélkül, mint egy áruraktárba.

Nigelt ez a hely a tengerparti házakra emlékeztette, melyeket igen gyakran a hajóroncsok maradványaival rendeznek be, mint ahogy ezt a szobát meg minden bizonnal tönkre ment pazarlók elkótyavetyélt ingósága töltötte meg. „Bizony az én hajóm is az örvényben van már -

gondolta Lord Glenvarloch -, ámbár a roncsa nem sok hasznára lesz majd a kapzsi fosztogatóknak.”

Jelen állapotában főképpen az üres tűzrostély kötötte le figyelmét, otromba nagy vasalkotmány, mely a kandallóban állt, félrebillenve, három rézveretes, oroszlánkarmokkal díszített lábon, míg a negyedik lába valami baleset folytán meggörbült, s így büszkén előrelendült, mintha a következő pillanatban dobbantani akarna, vagy az a becsvágyó kívánság lendítette volna a magasba, hogy meginduljon a szoba közepe felé. Nigel arcán halvány mosoly suhant át, mikor ez a képtelen ötlet eszébe villant. „Szó sem lehet róla, hogy elszaladj - gondolta aztán -, csontig hat ez a köd, be kell gyújtani.”

Így hát lekiáltott a súlyos tölgyfa karfájú, széles lépcsősor tetejéről, ahonnan még néhány szoba nyílt az övéen kívül, mert a ház régi volt és meglehetősen tágas, de hiába próbálkozott kétszer-háromszor is, hívására senki sem felelt, ezért aztán kénytelen volt felfedező útra indulni, hogy kerítsen valakit, aki elvégzi körülötte a szükséges teendőket.

Nigelt a régi skót világ szokásainak megfelelően igénytelen egyszerűségre és edzettségre nevelték, de másrészt azért hozzászokott, hogy sokan hódoljanak és engedelmeskedjenek neki, s mindig legalább egy, de esetleg több szolga is legyen körülötte. Skóciában ez a szokás járta minden úriháznál, mert a szolgák bére alig volt több a semminél, s a rangos, befolyásos ember akkora személyzetet tarthatott, amekkorát csak akart, csupán a cselédség élelméről, ruházatáról és védelméről kellett gondoskodnia. Nigelt tehát szégyen és harag emésztette, amikor tapasztalnia kellett, hogy senki sem ugrik a szavára; s csak annál jobban mérgelődött, mivel haragudott magára, amiért efféle apróság bosszantja, miközben sokkal, de sokkal nagyobb bajok tornyosulnak a feje fölé. „Nem hiszem, hogy ekkora házban meg tudnának lenni szolga nélkül” - mondta magában, míg áthaladt egy előszobaféle helyiségében, ahová a főfolyosóról nyíló átjárón keresztüljutott. Itt lenyomta több szoba kilincset, egyik zárva volt, a másikba benyitott, de üresen találta, bebútorozatlanul; nyilvánvaló volt, hogy egyikben sem lakik senki, s így arra határozta magát, hogy lemegy a földszintre, mert úgy gondolta, ha mást nem is talál, ott biztosan meglegeli legalább a vén uzsorást vagy kellemetlen leányát. Ezzel a szándékkal mindjárt be is nyitott egy kis alacsony, sötét társalgóba, melyben egy nagy, kopott bőrkarosszék állt, előtte egy pár papucs, balról nekitámasztva pedig egy keresztfogantyús bot, s volt még ott egy tölgyfa asztal is, hatalmas vasveretű asztallappal, rajta súlyos ón tintatartó. A szoba falai mentén polcok, szekrénykék, s más irattárolásra alkalmas bútordarabok sorakoztak. A kandalló fölött egy kard, egy puska és két pisztoly hivalkodott, mintegy tudatván a belépővel, hogy a tulajdonos nem késlekedik, ha házának védelmére fegyvert kell fognia.

„Biztosan a vén uzorás tanyája” - gondolta Nigel, s épp kiáltani akart, amikor az öreg, mert a fősvény ember a legkisebb neszre is megébred, vékony, dühtől és reggeli köhögéstől reszketeg hangon morgolódni kezdett a szomszéd szobában.

- Khö, khö... kijár itt? Hé?... Khö, khö... ki az? Martha, hé!... khö, khö... Martha Trapbois... tolvaj van a házban, szólítom, nem felel... Martha, hé!... tolvaj... khö, khö, khö!

Nigel megpróbált magyarázkodni, de úgy látszik, az a félelem, hogy kirabolják, igen mélyen beleette magát az öregúr agytekervényeibe, mert csak krákogott és sipítozott, sipítozott és krákogott szünet nélkül, míg elő nem került bájos leánya, Martha, akit Nigelnak sikerült meggyőzni arról, hogy nincs veszély, csak új lakójuk járt a szobában, de apja ura egyre csak azt hajtogatta: - El ne ereszd, khö, khö, míg oda nem érek - s a leánynak csak nagy sokára sikerült félelmét lecsillapítania; akkor azután ridegen, kimérten megkérdezte Lord Glenvarlochot, hogy mit keres voltaképpen az apja szobájában.

Az új lakónak közben alkalma nyílt újra tanulmányoznia a leányzó külsejét, bizony, az semmivel sem volt előnyösebb, mint amilyennek előző este látta gyertyafénynél. Olyan öltözetet viselt, amelyet „Mária királynő fodros-abroncsos divatja” néven emlegettek, de tévedés ne essék, nem arról a lazán leomló nyakfodorról van szó, amelyben a szerencsétlen sorsú Skóciai Máriát szokták ábrázolni a festők, hanem arról, amely spanyol szigorral övezte lobbanékony természetű névrokona, a smithfieldi máglyák füstjétől sötét emlékezetű „angol királynő” büszke nyakát, s gögös tartásba merevített, örökké rosszkedvű arcát. Ez az ódivatú viselet jól illett az aggszűz sápadt arcához, szürke hajához, keskeny ajkához és zord ábrázatához, mely vonásait csak még jobban kiemelte a csúcsos fekete főkötő, amit fejdíszül hordott, s igen gondosan úgy kötötte fel, hogy egy szál haja se látszódjék ki belőle, talán mivel abban a kezdetleges korban még nem ismerték a módját, hogy az öregedést jelző hajszínt miként lehet festéssel álcázni. Különbösen magas, vékony, horpadt keblű nő volt, karja és keze csont-bőr, lába egy kissé nagyobb a kelleténél, s ráadásul még magas sarkú topánt viselt, mely további egy-két hüvelykkel megemelte égimeszelő alakját. A szabója szemmel láthatólag igyekezett elfedezni tartásának enyhe ferdülését, ami abból adódott, hogy egyik válla jóval magasabban volt, mint a másik, de a találékony mester e tiszteletreméltó erőfeszítése csak arra szolgált, hogy felhívja a szemlélő figyelmét jóindulatú szándékára, a célt magát nem sikerült elérnie.

Ilyen volt Martha Trapbois, akinek rideg, tárgyilagos kérdése: - Mit keres itt, uram? - másodszor is, s ha lehet, még egy fokkal élesebben, Nigel fülébe hasított, amint elnézte ezt a csodalényt, s magában az ágyánál lógó régi hímzett szőnyeg megfakult, groteszk alakjainak egyikéhez hasonlította. Mindenképp válaszolnia kellett, így hát megmondta, hogy valami szolgát keres, akárkit, aki begyűjtana a kályhájába, mert hideg a reggel, és ő fázik.

- Nyolckor jön a bejárónő - felelte Martha kisasszony -, egyébként talál tűzifát meg egy vödör szenet az emeleti kis fürkében, a lépcsőfeljáró végén, s acélt-kovát is ugyanott, a felső polcon. Ha előbb akar tüzet, gyűjtson be maga.

- Nem, Martha, nem, nem - kiáltotta az apja, aki már felrángatta színehagyott mellényét s begombolatlan nadrágját is, és belebújt a papucsába, így csoszogott elő nagy sietve a hálósobájából, eredetileg abban a hitben, hogy rablókkal kell szembeszállnia, mert kezében csupasz kardot tartott, melynek a rozsdá kissé kikezdte ugyan a pengéjét, de azért még mindig eléggé fenyegetően villogott. Ám amint meghallotta, hogy kandallóról, tűzrakásról van szó, nyomban más irányba terelődtek a gondolatai. - Hogyisne!... dehogy!... még mit nem! - ismételte egyre nyomatékosabban. - Dehogyan engedjük, hogy az úr maga legyen kénytelen begyűjtani... khö, khö. Én gyűjtök tüzet nála, bizonyos fel-té-tel-lel.

Az utóbbi kifejezést sűrűn használta az öregúr, s furcsamód tagolva ejtette ki, külön megnyomva az utolsó szót. Egyfajta védekező gesztus volt ez, amelyhez gyakran folyamodott, attól való félelmében, hogy netán túlságosan udvariasnak vagy segítőkésznek talál mutatkozni, s ezzel meggondolatlanul olyasmire kötelezi magát, amit megbánhat később, ha elhamarkodott kijelentésére lecsapva a másik fél esetleg szaván akarja fogni.

- Szégyelld magad, apa! - mondta Martha. - Grahame úr vagy begyűjt maga, vagy megvárja a bejárónőt, ahogy neki tetszik, de erről szó sem lehet.

- Nem, nem, gyermekem. Nem, kis Marthám - ismételte a vén zsugori. - Az én házamban nem gyűjt tüzet a bejárónő... khö, khö... mind felrakják a rostélyra a fát, alul a szenet, így aztán a szén meg sem gyullad, a fa lángja egyenest felmegy a kéménybe, s a fa is kárba vész, meleg sem lesz. Nem, én rakok tüzet az úrnak, bizonyos feltétellel, mert, khö, khö, ha én megrakom, akkor legalább egész nap ég. - Úgy felhevült ettől a beszédétől, hogy a köhögés

egészen elhatalmasodott rajta, és Nigel épp csak sejtette egy-egy sikerrel kinyögött szavából, hogy arra kéri a lányát, hozza elő a tűzpiszkálót meg a szénfogót a vendég kandallója mellől, s egyszersmind bizonykodik, hogy ha a szükség úgy kívánja, maga a házigazda fog az uraság szolgálatára állni „bizonyos feltétellel”.

Martha annyit sem törődött apja vezényszavaival, mint egy kardos asszonyság papucs alatt tartott férje parancsával. Csak megismételte még határozottabban, még elítélőbb hangon, amit az imént mondott: - Szégyelld magad, apa, szégyelld magad! - Majd a vendéghez fordult, és szokott nyers modorában így szólt hozzá: - Grahame uram, jobb, ha mindjárt megmondom, mihez tartsa magát. Apám öreg ember, nagyon-nagyon öreg, és amint maga is láthatja, az elméje már eltompult egy kicsit, bár nem ajánlom, hogy vásárt kössön vele, mert megtapasztalhatja, hogy a magafajtaikat megvágni még mindig elég éles az esze. Ami engem illet, szegény, magányos nő vagyok, és az igazat megvallva, látni se kívánok senki ember fiát. Ha megelégszik azzal, hogy van egy szobája, tető a feje fölött, biztos zug, ahol meghúzhatja magát, ezt megkaphatja, s csak a maga hibájából veszítheti el, és másutt ilyet nem is igen találhat ezen a szerencsétlen környéken. De, ha azt várja, hogy alázatosan lessék s teljesítsék minden kívánságát, akkor meg kell mondanom: csalódik.

- Ó, nem akarom én a jelenlétemmel zavarni, hölgyem, s gondot sem szeretnék önnek okozni - mondta a vendég -, de csakugyan szükségem lenne egy háziszolgára, aki segít az öltözködésnél... nem tud valakit ajánlani?

- Húszat is, ha arról van szó - felelte Martha kisasszony -, de csupa olyat, aki, míg segít begombolni a kabátját, elcseni az erszényét, és míg egyik kezével megsimítja a párnáját, a másikkal elmetszi a torkát.

- Majd én kiszolgálom - mondta az öreg, akinek néhány percre, úgy tűnt, elkalandoztak a gondolatai, de most újra bekapcsolódott a beszélgetésbe. - Én kefélem le a kabátját... khö, khö... be is gombolom... khö, khö... a cipőjét is kifényesítem... khö... akármit bíz rám, gyorsan, biztosan elintézem... khö... khö... khö... khö... bizonyos feltételekkel.

- Isten áldja, uram - szólt Martha Nigelhoz, mintegy határozottan felszólítva vendégét a távozásra. - Gondolhatja, mit érez egy leány, ha az apja a füle hallatára ilyeneket mond egy idegennek. Ha ön valóban úriember, most visszavonul a szobájába.

- Tüstént megyek - válaszolta Nigel tisztelettudóan, mert megértette, hogy a nehéz körülmények mentségére szolgálnak ennek a nőnek goromba modoráért -, csak azt szeretném, ha még megmondaná: valóban olyan veszélyes ebben a városban szolgát fogadni?

- Nem sokat tudhat Whitefriarsról, fiatalember, ha ilyeneket kérdez - szólt Martha. - Magunk vagyunk ebben a házban, ha megkérdezték volna a véleményem, hát maga sem lenne itt. Nézze meg ezt az ajtót, és mondja meg, vajon egy várkastély kapuja erősebb-e, s az ablakokon is, itt a földszinten: kívül rács van, belül pedig, nézze csak ezeket a záratokat! - Felhúzta az egyik függönyt, és megmutatta a súlyos vasrudakból és láncokból álló bonyolult szerkezetet, mely a spaletták biztosítására szolgált, de apja mindjárt odaállt melléje, reszkető kézzel fogta meg a ruháját, és izgatottan susogta: - Ne ám, hogy megmutasd, hogyan kell kinyitni. Meg ne mutasd neki, Martha... khö, khö... semmi feltétellel. - Martha nem is ügyelt rá, úgy folytatta a kioktatást.

- És látja, fiatalember, még ez a megerősített védelem is elégtelennek bizonyult nem is egyszer, s csak a szerencsén múlt, hogy az életünket megmenthettük: ilyen veszedelmes hatással van az itt lakó gonosz emberekre szegény apám közismert gazdagsága.

- Egy szót se erről, te lány - szólt a zsugori, akinek valósággal sértette a fülét, ha valaki gazdagnak nevezte -, ne beszélj ilyeneket, mert a hátadra verek a botommal, hogy efféle hazugságokat meghallgatsz és továbbadsz, végül még emiatt kerül torkunkra a kés... khö, khö... szegény egyszerű ember vagyok én - folytatta Nigel felé fordulva -, igen-igen szegény, és önnek is akármely becsületes szolgálatot megteszek, szerény feltételekkel.

- Azért hát, ifjú uram, hallgasson rám, és éljen úgy, ahogy én mondom - szólt Martha -, az a szegény asszony, aki nálunk takarít, úgyis ellátja majd önt, ahogy csak tőle telik, de az okos ember magamagának szolgálja.

- Jól kioktatott, kisasszonyom, hálásan köszönöm. Lesz időm elgondolkodni szavain.

- Hasznára válik - szólt Martha -, s mivel úgy látom, hálásan fogadja a jótanácsot, még valamivel megtoldom az eddigieket, bár nem szokásom tanácsokat osztogatni. Itt Whitefriarsben senki ember fiával ne barátkozzék, senkitől semmi áron ne kérjen kölcsön pénzt, legkevésbé az apámtól, mert lehet, hogy fecsegő vén bolondnak mutatkozik, de magát azért még bolonddá tudja tenni. Végül pedig, s ez a legfontosabb, menjen innét, mihelyt lehet, egy perccel se maradjon tovább, mint ameddig feltétlenül szükséges. Isten áldja, uram.

„Olykor göcsörtös fa termi az édes gyümölcsöt, és goromba ember adja a jó tanácsot” - tűnődött magában Glenvarloch lordja, amint visszatért lakására, ahol háromszor-négyszer is végiggondolta a hallottakat, mivel képtelen lévén rászánni magát, hogy ő rakja meg a tüzet, fel-alá járkált a hálósobában, hogy a mozgástól kissé fölmelegedjék.

Gondolatai végül a következő monológba rendeződtek - mely „monológrol” sietve meg kell jegyezni, hogy a kifejezést nem abban az értelemben használom, mintha Nigel hangos beszéddel valóban kimondta volna a következőkben gondolatjelek között idézett szavakat, míg egymagában sétált föl-alá, hanem csupáncsak azt értem rajta, hogy én, az író, jobbnak látom közvetlen idézet formájában ismertetni hősöm lelkiállapotát, gondolatait és elhatározásait, mint harmadik személyben elmesélni őket. Vagyis nem teszek mást, mint hogy határozott szavakba foglalom gondolatait; ez lévén, véleményem szerint, a monológ feladata mind a színpadon, mind a magányos dolgozószobában: biztosítani a legtermészetesebb, s talán egyedül lehetséges módját annak, hogy az író közölhesse a nézővel, mi megy végbe a szereplő személyek lelkében. A valóságban persze nincsen efféle monológ, elismerem, de a színpadon el kell fogadnunk, mint az író és a közönség közti érintkezés hagyományos eszközét, különben a drámaírók tevékenységét Pöffenti uram eljárására korlátoznánk, akinek egyik szereplője Lord Burleigh, egy hosszú politikai érvelést egyetlen mélyértelmű fejbólintással hoz a közönség tudomására. Igaz, a regényírónak ezzel szemben megvan az a lehetősége, hogy átvegye a szót, és maga mesélje el, hogy ezt meg azt gondolta, ilyen meg olyan következtetésre jutott, és így tovább, de a monológ azért mégiscsak tömörebb és elevenebb közlőforma; tehát azt mondom, hallgassák meg figyelmesen, hogy társalkodott, illetve hogyan társalkodhatott volna magamagával Glenvarloch lordja.

„Igazat szól ez a nő, és olyat tanulhattam tőle, amiből később is hasznom lesz. Egész életemben mindig másokhoz fordultam segítségért minden apró-cseprő dologban, holott sokkal nemesebb lett volna a magam erejére támaszkodnom. Most aztán szégyellhetem magam, hogy így kétségbeesem csupán csak azért, mert nincs mellettem senki, aki kiszolgáljon, s hogy a segítségvárásra a hosszú megszokás így rákapatott... igaz, ezért is szégyellhetem magam, de még sokkal-sokkal jobban szégyellem azt, hogy másokra háritottam sorsom terhét, s mióta csak megérkeztem ebbe a városba, mindig csupán játékszere voltam az eseményeknek, soha meg sem próbáltam, hogy befolyásoljam őket; mint egy élettelen tárgy, olyan voltam, magam soha nem cselekedtem, csak a barátaim tevékenykedtek, egyik értem, másik



ellenem, s a hív barátság áldásait, meg a hamis barátság okozta kárt egyaránt oly tétlenül és tehetetlenül viseltem el, mint a kormány és evező nélkül hanyódó hajó a szélfúvást és hullámverést. Udvaronc lettem, mert Heriot így tanácsolta... hazardjátékos lettem, mert Dalgarno rávette, hogy az legyek... alsatai számkivetett, mert Lowestoffe így akarta. Ami jó-vagy balsors ért, mind a mások igyekezetének eredménye volt, nem a magamé. Nem lennék az apám fia, ha továbbra is ilyen gyerekes, felelőtlen módra élnék. Nigel Olifaunt, akár megél, akár elpusztul, akár felszínen tudja tartani magát, akár elsüllyed a mélybe, ettől a pillanattól fogva csak magának köszönheti majd biztonságát, szerencsáját és becsületét, s ha mégis el kell vesznie, akkor is meglesz az az elégtétele, hogy legalább megpróbált tisztelességgel segíteni magán. Fel is írom a jegyzetfüzetembe: »Az okos ember magamagának szolgálja.«” Épp visszacsúsztatva zsebébe a jegyzetfüzetet, mikor bebicegett hozzá a vén bejárónő, aki ugyancsak ügyes asszony lehetett, mert különben alig tudott mozogni súlyos köszvényétől; benézett az idegen ifiúrhoz, hátha megkereshet nála néhány garast valami apró szolgálattal. Készséggel vállalta, hogy felhozza Lord Glenvarloch reggelijét, és mivel mindjárt a szomszéd házában volt is egy kocsma, hamarabb is meghozta az ételt, mint Nigel hitte volna.

Amint befejezte magányos étkezését, az asszony jelentette, hogy a Temple-ből keresi valami kifutófiú vagy egyéb szolgálgyerek, akit Nigel barátja, Lowestoffe uram küldött. Ez a fiatalember, miután az öreg takarítóné bebocsátotta Nigel lakosztályába, egy kis útilárában átadta neki azokat a ruhaneműket, melyekről írta, hogy küldjék utána, aztán, kissé titokzatosan egy pénzes ládikót, más néven „erősjancsit” vett elő, melyet mindeddig bő ráncú köpönyege alatt rejtgetett. - Ó, be örülök, hogy ettől megszabadultam - szólt a legény, amint a ládikót az asztalra tette.

- Ugyan miért - szólt Nigel -, nem nehéz ez, te meg elég erős fiú vagy, amint látom.

- Jaj, uram - válaszolta a legény -, a Sámson ereje se lett volna elég, hogy megvédjen, ha az alsatai betyárok megtudták volna, mit viszek a hónom alatt. Kérem, nézze csak, uram... én magam becsületes ember vagyok, úgy adom át ezt a holmit, ahogy kaptam. Nem tudom, hogy marad meg önnél, ez most már csak azon múlik, hogy ön hogyan tud rá vigyázni. De azt nem szeretném, ha utóbb, mikor rájönnek, hogy egy és más eltűnt belőle, az én becsületem szenvedne csorbát.

Lord Glenvarloch, hogy a küldöncöt megnyugtassa, jelenlétében kinyitotta a ládikót, és megállapította, hogy kevéske pénze, s két-három értékes okmány, köztük a király saját kezű aláírásával ellátott kegyes levele, mind ott van a ládában, úgy, ahogy ő betette. Azután írószereit is elővette a pénzes ládából, mert a küldönc arra kérte, hogy írjon néhány igazoló sort Lowestoffe uramnak, miszerint rendben megkapta holmiját. Lord Glenvarloch megírta a kívánt igazolást, s írt még hozzá néhány köszönő sort Lowestoffe-nak, amiért ily nagy szolgálatot tett neki, s épp lepecsételte és átadta a levelet a küldöncnek, amikor a vén házigazdája belépett a szobába. Fekete szövetből készült nyűtt öltönye valamivel jobban állott rajta, mint reggel, amikor Nigel korai látogatása alkalmából sebtiben magára kapkodta, s mintha elméje és idegállapota sem lett volna oly zaklatott, mert nem sokat köhécselt, nem is habogott összevissza, hanem mindjárt megkínálta Nigelt „egy korty” egészséges reggeli sörrel, melyet egy vastag-bőr borítású korsóban hozott be. Egyik kezével a korsót fogta, a másikban egy rozmaringágacskát tartott, ezzel kevergette a sört, hogy amint mondta, megadja neki azt az igazi jó ízt.

Nigel elutasította a szíves kínálást, és hangjával, mozdulatával még azt is tudtára adta a házigazdának, hogy jobban szeretné, ha lakosztályán nem zavarkodnának; erre a kis udvariatlanságra annál is inkább joga volt, mert hiszen ő sem részesült sokkal figyelmesebb fogadtatásban, mikor a számára kijelölt szobákat elhagyván véletlenül a házigazda lakásába

tévedt. De hiába a finom elutasítás, a vén Trapbois úgy lecövekelt, mint a kutya, mikor elállja a vad útját, mert a nyitott ládában olyasmit, vagyis, hogy pontosak legyünk, olyan fémmeműt pillantott meg, ami mindennél jobban vonzotta: még szimatoló orrát is feltartotta, az egyik kezét meg olyanformán nyújtogatta előre, ahogy a kutya szokta jelezni, ha nyúlszagot érez. Nigel már épp meg akarta törni a vén Trapbois-t hatalmába kerítő varázst: már azon volt, hogy egy mozdulattal rácsapja a ládikóra a tetejét, ám ekkor megszólalt a küldönc, és ezzel elterelte figyelmét Trapbois-tól. Azt kérdezte, Nigel orra alá tartván a levelet, hogy mit csináljon vele, Lowestoffe jurátus úr szállásán hagyja-e, vagy pedig elvigye a Marshalsea börtönbe.

- A börtönbe? - kérdezte Lord Glenvarloch. - Mért vinné oda? mért épp a Marshalsea-be?

- Hát, uram - mondta a fiú -, hűvösre tették ám szegény fiatalurat, azt mondják, azért, mert olyan jó szíve van, hogy megégette magát valakiért.

Nigel erre kikapta a levelet a legény kezéből, feltörte a pecsétjét, írt hozzá még néhány sort, melyekben könyörögve kérte a jurátust, hogy azonnal üzenje meg, miért fogatták el, és tudatta vele, hogy ha miatta raboskodik, rabsága nem lesz hosszú, mert ő maga jelentkezik az udvarnál, így döntött, még azelőtt, hogy értesült volna arról az újabb körülményről, mely ellentmondást nem tűrve amúgy is ezt követelné tőle; azért döntött így, mert úgy gondolta, ez az egyetlen hozzá illő és férfias módja annak, hogy kezébe vegye sorsát, miután balszerencséje és meggondolatlansága folytán más lehetősége nem maradt. Éppen ezért kérve kéri Lowestoffe uramat, hogy ebben az ügyben ne legyen a szükségesnél óvatosabb, és mivel neki határozott szándéka, hogy a becsületén esett csorba helyrehozása végett mindenképpen feladja magát, bátran közölje azt a tényt fogvatartóival, úgy, ahogy legelőnyösebb annak érdekében, hogy ő, Lowestoffe mihamarabb szabaduljon fogságából, melynek oka, kénytelen ezt gondolni, csakis az öneki nyújtott önzetlen baráti segítség lehet. Levelét azzal fejezte be, hogy csupán Lowestoffe válaszára vár még huszonnégy órát, azután hozzálát terve végrehajtásához. Amint a levelet lezárta, mindjárt oda is adta a küldönc kezébe, és némi pénzzel nyomatékot adván szavának, arra kérte, hogy percnyi késlekedés nélkül vigye Lowestoffe uramhoz.

- Majd én! Én viszem el! - szólt a vén uzsorás. - Sokkal szerényebb feltételekkel!

A legény, amint látta, hogy megbízatását s a velejáró borraalót is el akarják halászni az orra elől, egy percig sem gondolkodott tovább, hanem gyorsan zsebre vágta a pénzt, s nagy sietve útnak indult.

- Trapbois uram - fordult Nigel a házigazdájához, most már kissé türelmetlenül -, tulajdonképp mit akar tőlem?

- Én... Én csak azt akartam kérdezni, megfelel-e a szoba - válaszolta az aggastyán -, s hogy nem lehetek-e valamiben szolgálatára, bármilyen feltétellel.

- Köszönöm, uram - mondta Lord Glenvarloch -, igazán köszönöm... - de mielőtt befejezhette volna a mondatát, a lépcsőházból súlyos léptek dobogása hangzott fel.

- Jaj, uramisten - kiáltott fel az öreg ijedten. - Dorothy... hé, takarítóné... Dorothy... lányom, lányom... hé, asszonyok!... Nyitva a kapu!... Azonnal becsukni!

Ám ekkor már sarkig tárult a szoba ajtaja, s döngő léptekkel bemasírozott rajta az a természetes vitéz, aki előző este oly ismerősnek tűnt Nigel számára, s akiről mégsem tudta volna megmondani, hogy kicsoda.

## Huszonharmadik fejezet

HENTZECHY *Jelszóm a kard...*

PIERROT *Oly sokszor mondogattad,  
Hogy rég elszállt varázsa... Meghihedd,  
Az utcakölykök is nevetve hallják  
Kihívásod, mely senkit sem riaszt.*

HENTZECHY *Akkor tudom, mi kell... kutyákkal én is  
Kutyául bánok majd... s bosszúm bevégzi  
A fényes kard helyett a fürge kés.*

(RÉGI SZÍNDARAB)

A nemes és nemzeti Lesipuska, vagy más néven Puskalesi kapitány, mert több más elnevezése mellett főképp ez a kettő forgott közszájon, harcias és hirtelen haragú ember benyomását keltette, mely hatást jelenleg a bal szemét s a fél arcát eltakaró fekete kendő is megerősített. Vastag kordbársony zekéjének ujja fénylett a zsírtól és piszoktól, hatalmas bivalybőr kesztyűjének szára a könyökéig ért, ugyanazon anyagból való derékszíja pedig a csípőcsontjától a bordájáig, és egyik felől egy nagy fekete markolatú kard, másfelől egy hasonló méretű tör himbálózott rajta. Nigelt azzal a szándékoltsággal üdvözölte, amellyel az efféle ember már előre tudomásunkra hozza, hogy nem törődik vele, bármily hüvös a fogadtatás, Trapbois-tól pedig, akit bizalmasan csak „Pellengér Papának” szólított, megkérdezte, hogy szolgál a kedves egészsége, majd fogta a nagy pintes korsót, s egy hajtásra kiitta belőle a sört, Alsatia legújabb s legifjabb állampolgárának, a nemes és szeretetreméltó Nigel Grahame úrnak egészségére.

Letette az üres korsót, szusszant egyet, aztán mindjárt csepülni kezdte a korsó bűvészgyorsasággal eltüntetett tartalmát. - No, ahhoz képest igazán megjárja, ahogy Pellengér Papa a sörét főzeti... egy hordó Temze-vízhez egy kiskanál maláta... állott is, mint a pocsolyalé, de azért csak sistergett, ahogy lement a torkomon, mint a víz a tüzes vason, mert Jupiterre, nagyon szomjas vagyok... Hamar elment tegnap, Grahame uram, de se baj, azért jól mulattunk ám a tiszteletére, egy hordó bort úgy megittunk, mint a pinty, még meg is kongattuk, hogy üres-e csakugyan, és a végén már úgy szerettük egymást, mint az édestestvérek, aztán hogy a dáridót megkoronázzuk, még verekedtünk is egyet. Amint látja, a tiszteletes rajtam is hagyta a keze nyomát, hogy úgy mondjam, a fülem helyett a bal szememet találta a zsolozsmája, hanem Isten alázatos szolgálja sem szabadult, mondhatom, az én kézjegyem nélkül, de végül is a herceg összebékített minket, úgyhogy puszipajtások lettünk... jaj, annyi jó égett borba került ez nekem, amennyit egymagam egy álló hétig se tudnék meginni, nem is szólva a töméntelen sok rajnairól, ami szintén elfolyt, míg a szent embert meg lehetett békíteni... De istenuccse! Ez semmit se változtat azon, hogy hitvány szentes képmutató, és előbb-utóbb kiverem az ördög libériájából, olyan szép tarkára, hogy a szivárvány is megirigyelheti... Nohát! Nincs igazam, vén Trapbois? Hol van a lányod?... Mit szól hozzá, hogy megkértem a kezét? Igazán jóra való kérő vagyok! És te, Pellengér Papa, elfogadsz-e vődné egy becsületes katonát, hogy a bátorság lelkét vegyítsd kicsinyes, alamuszi tolvajvéredhez, ahogy a zavaros sörbe tüzes pálinkát szoktak önteni?

- A lányom senkit se fogad ily korai órában, nemzeti kapitány uram - mondta az uzsorás, és szárazan, nyomatékosan kettőt köhintett.

- Semmi feltétellel... ugye? - szólt a kapitány. - Aztán miért nem, Háromkrajcár Apó? Azt hinné az ember, épp elég sürgős volna már neki egyezkedni.

- Kapitányom - szólt Trapbois -, épp egy fontos dolgot akartam ezzel a mi nemes Nigel Green barátunkkal megbeszélni... khö... khö... khö.

- Vagyis, ha jól értem, szeretnéd, ha elmennék - kérdezte a garázda katona -; türelem, Pellengér Papa, még nem jött el a te órád... mert úgy látom - mondta és a nyitott pénzes ládára mutatott -, a nemes Grahame uram, akit te Green-nek nevezel, egyelőre még nem mondott búcsút az aranyainak.

- Melyektől szíves örömet megszabadítanád, ugye?... Hahaha! khö, khö - válaszolta az uzsorás -; az ám, csak tudnád, hogyan, de hát sajnos, te is azok közé tartozol, akik folyvást másokat akarnak megkopasztani, aztán mégis őket kopasztják meg. Bizony, bizony, ha nem lennék esküdt ellensége mindenféle fogadásnak, most még én is fogadnék egynéhány aranyba, hogy ez az úriember derekasan ki fog zsebelni, és egy lyukas garas nem sok, annyi sem marad... khö, khö... ha olyan pimasz vagy, hogy le mersz ülni vele az urak játékát játszani.

- Nocsak, most jól eltaláltad, mit beszélj, te zsugori vén csaló! - válaszolta a kapitány, s zekéje ujjából egy csomó kockát vont elő. - Igaz is, úgy kell nekem, hogy mindig ezek közt a ragyaverte rangkórosok közt tanyázzom, akik valóságos balekot csináltak már belőlem, úgy megpurgálták a pénztárcámat, hogy ráncosra zsugorodott, de hát a nyavalya essen belé, valamivel csak el kell ütni az időt, nem igaz, Grahame uram?

A fickó választ várva elhallgatott, de akármilyen arcátlan volt is, alig állhatta a hideg, megvető tekintet, ahogy Nigel végigmérte, majd végül is így felelt neki: - Csak olyan helyen szoktam játszani, ahol ismerem a társaságot, kora reggel pedig soha.

- Sebaj, kártyázni csak szeret hajnalban is - mondta Lesipuska kapitány -, ami pedig az ismeretséget illeti, a derék Pellengér Papa rögvést kezeskedik érte, hogy nálam becsületesebben még senki sem játszott, aki csak valaha kockát vett a kezébe. Emlegetnek mindenféle sipista fortélyt, cinkelt kártyát, meg még százféle csalást, de égessenek meg, ha bármelyiknek is kitanultam a módját!

- No, a nevüket elég pontosan tudja - mondta Nigel az előbbi elutasító hangon.

- Hitemre, de mennyire, hogy tudom - válaszolta a dicső Hektór -; akarva, akaratlanul eltanulja az ember ezeket a kifejezéseket, ha úri társaságban forgolódik... De talán inkább teniszezni volna kedve... Vagy inkább a labdajátékot kedveli? Kifogástalan pályánk van nem messze innét, és olyan ütőink, hogy jobb se kell, egy bőrlabdát téglafalhoz csapkodni.

- Egyelőre, ha nem haragszik, kénytelen vagyok lemondani a gondúzó szórakozásokról - mondta Lord Glenvarloch -; és az igazat megvallva, az ön barátságát akkor becsülném a legtöbbre, ha jótéteményeihez azt is hozzászámíthatnám, hogy a magam szállásán akkor lehetek egyedül, amikor akarok.

- Szolgálatára, uram - mondta a kapitány -; és köszönöm, hogy ilyen udvarias... Lesipuska Jacknek épp elég barátja van, senkire sem erőszakolja rá magát. De egy kis tekejátszmától csak nem áll el?

- Nincs szándékomban tekézni - válaszolta az ifjú nemes.

- Hát métázni, pilinckázni, faramucizni?

- Amint mondtam, uram, nem játszom - válaszolta Nigel.

Erre az öreg, aki addig csak figyelte őket a ravasz kis hunyorgó szemével, megrántotta a nagy darab Hektór kabátja szélét, és a fülébe súgta: - Vigyázz, ne ess neki ilyen nagy garral, mert így semmire se mégy vele... hagyd egy kicsit fickándozni, attól előbb-utóbb horogra akad.

A garázda fickó azonban túlbecsülte az erejét, annál is inkább, mivel bátortalanságnak vélte a hűvös megvetést, amellyel Nigel az ajánlatait fogadta, s ráadásul a nyitott pénzes láda sem hagyta nyugodni, úgyhogy hangot változtatott, s most már fenyegetően lépett föl. Kihúzta magát, összevonta sűrű szemöldökét, s mint afféle vérbeli martalóc, harsányan rárivallt az ifjúra.

- Hallja-e, uram, Alsatiában tisztességesen és barátságosan kell ám viselkedni. Teringettét! Aki fenn hordja az orrát, annak az orrát egykettőre lenyisszantjuk... Az ám, uram, vagy beverjük, hogy csak úgy recseg, még ha életében mást se szagolt, mint pénzmat, ámbrát és udvaronc parfümöt, akkor is. Katona vagyok, vagy mi, hát kössenek fel, ha érdekel, hogy uraságod lord-e vagy lámpagyújtogató.

- Mindenáron okot keres az összetűzésre? - szólt Nigel csendesen, mert igazán semmi kedve sem volt most még valami mocskos csetepatéba keveredni ezen a rossz hírű helyen, ezzel az aljas csirkefogóval.

- Én ugyan nem keresem - szólt a kapitány -, eszemben sincs, bár akkor se ijedek meg, ha véletlenül okot találok rá. Csak annyit mondok, jól értse meg: Alsatiában barátságosan kell viselkedni. Mit szólna, ha átmennénk a túlsó partra a kertbe, és megnéznénk egy bikaheccet ebben a szép időben?... A mindenségit, hát semmit sem akar csinálni?

- De, hogyne, valamire most már ugyancsak nagy hajlandóságom van - mondta Nigel.

- Nocsak - szólt hetykén Lesipuska kapitány -, hadd halljuk, mire.

- Nagy hajlandóságot érzek rá, hogy magát kihajítsam az ablakon, ha el nem takarodik innét, amerre szokás, a lépcsőházon át.

- Méghogy kihajít az ablakon? Engem? Ördög és pokol! - kiáltotta a kapitány. - Engem, aki egy szál karddal húsz görbe szablya ellen vívtam Buda ostrománál, engem akar egy koldus, tejfölösképű, szájtáti skót lordocska az ablakon kihajítani? Félre az útból, Pellengér Papa, hadd vágok belőle skót marhaszeletet! Apróra vágom!

- Isten békéjére, urak! - kiáltotta a vén uzsorás közéjük ugorva. - Csak semmi rendbontás, semmi szín alatt!... Nemes vendégem, ne nyúljon a kapitányhoz, maga a trójai Hektór ő, nekem elhiheti... derék Hektór, ujjal se érintsd a vendéget, mert ki tudja, hátha Akhilleusznak fog bizonyulni... khö, khö...

Egy asztmás roham itt belefojtotta a szót az öregbe, de tovább is ott ugrált Lesipuska kapitány és Nigel között; az előbbi már kivonta a törét, az utóbbi hátralépett, hogy ő is fegyvert ragadjon, s már bal kezébe fogta, de még nem vonta ki a kardját.

- Vége legyen ennek a vásári mókának, maga csirkefogó! - kiáltott Nigel. - Miért jött ide? Hogy nagyhangú szitkozódásának és borból merített bátorságának erejét rajtam próbálja ki? Úgy látszik, ismer, s bár szégyellem megvallani, nekem is rémlik már, hogy honnan... Emlékezzék csak vissza Beaujeu kertjére, maga hitvány zsebtolvaj, s hogy úgy elfutott onnét, ötven ember szeme láttára, egy szál kivont kard elől, mintha egy hadsereg kergetné... Takarodjék innét, de azonnal, ha meg akar kímélni attól a megalázó feladattól, hogy egy ilyen gyáva csirkefogót, mint maga, nekem kelljen végigvernem a lépcsőházon.

A nagy krakéler ábrázata úgy elsötétült, mint a viharos éjszaka, oly kellemetlenül érintette e váratlan leleplezés, mert hisz alighanem azt gondolhatta, hogy ha öltözetet cserél, s a fél

szemét fekete kendővel köti be, aki végtére is csak egyszer látta, semmiképp sem fog ráismerni. Foga összecsikordult, keze ökölbe szorult, úgy tűnt, hogy egy pillanatra úrrá lesz a gyávaságán, s ellenfelének ugrik. De végül mégis cserbenhagyta a bátorsága, visszadugta hüvelyébe a csupasz tört, sarkon fordult, meg se mukkant, míg az ajtóig nem ért, és csak onnét fordult vissza egy szóra: - Hollók vájják ki a szememet, és vigye az ördög a lelkem a pokol fenekére, ha rövid időn belül meg nem bosszulom ezt a szemtelen sértést!

Így szólt, s míg vad indulatoktól eltorzult arcán egyszerre tükröződött a mindenre elszánt gonosz bosszúvágy és a palástolhatatlan félelem, hirtelen sarkon fordult, és távozott a házból. Nigel utánament a lépcső feletti folyosóra, hogy lássa, csakugyan kimegy-e a kapun, majd visszafelé jövet, mielőtt a szobájába ért volna, szembetalálkozott Martha Trapbois kis-asszonnyal, aki az összetűzés lármájára előjött lakosztályából. Nigel, érthető felháborodásában nem állhatta meg, hogy oda ne szóljon neki: - Hölgyem, jó lenne, ha apját és apja barátait is oly sikerrel kioktatná, mint engem ma reggel, és rávanná őket, hogy hagyjanak békén, ha egyedül akarok lenni a szobámban.

- Fiatalember, ha békére és nyugalomra vágyik - válaszolta Martha Trapbois -, ugyancsak rossz helyre jött. Előbb talál kegyelmet a Csillagkamara urai előtt, vagy üdvösséget a pokol fenekén, mint Alsatiában nyugalmat. De arról tenni fogok, hogy apám máskor ne zaklassa.

Így szólván, belépett Nigel szobájába, ahol mindjárt észrevette a nyitott pénzes ládát, s nagy nyomatékkal megjegyezte: - Ohó, ha ilyen mágneskövet helyez közszemlére, ne csodálkozzon, hogy a torka felé vonzódik a kések acélja.

Nigel erre sebesen becsapta a ládikó fedelét, a leányzó pedig apjához fordult, s meglehetősen tiszteletlen hangon összeszidta, amiért nem áll szóba állni Lesipuska Jackkel, ezzel a gyáva, hencegő, orgyilkos gazemberrel.

- Jól van, jól van, gyermekem - szólt az öreg ravasz hunyorgással, amely rendíthetetlen önbizalmát kívánta jelezni -, ismerem én ökelmét... khö... de ne félj, túljárok ám az eszén... Beléjük látok egytől egyig, az ám, és kézben tartom őket, bizony, bizony, értem a módját... khö, khö.

- Kézben tartod őket, az már igaz - szólt a fanyar képű leányzó -, addig, addig, míg el nem metszik a torkodat, ami nem is lesz soká. Már nem tudod úgy titokban tartani előttük aranypénzedet, ezüstportékádat, mint régen.

- Pénzemet? Portékámat? Hallod-e, te lány, mit locsogsz itt? - szólt az uzsorás. - Jaj, az ég a tanúm, milyen kevés van, és mily nehezen szereztem.

- Apám, ennek a beszédnek már nem sok hasznát látod - szólt a lány. - Eddig is csak azért sikerült megmenekülnöd, mert azt hitte az a nagyszájú gazfickó, hogy kockázat nélkül is kifoszthat, nyomorult személyem által... Ó, de miért is beszélek annyit - szólt észbe kapva, s megvetően vállat rándított. - Hiszen nem törődik velem... észre sem vesz... Nem furcsa, hogy a pénzgyűjtés szenvedélye erősebb lehet, mint a természetes ösztön, hogy javainkat és életünket védelmezzük?

- Az ön apja igazán elegendőképp résen van - mondta Lord Glenvarloch, akiben a szegény nő iránt annak gorombaságai és ridegsége ellenére is tisztelet ébredt, amint felfedezte, milyen komolyan gondolkodik és érez -, legalábbis úgy tűnik, hogy összes mindennapi tevékenységében helyén van az esze... Csodálom, hogy nem hallgat az ön súlyos érveire.

- Sohase törődött a veszedelemmel, és mondhatom, ez a nemtörődömség az egyetlen jótulajdonság, amit örököltem tőle - magyarázta a leány -, ami pedig a ravaszságát illeti, vénségére bizony csak annyi maradt belőle, amennyivel régi, kitaposott útját járhatja, új útra

már nem térhet. Az öreg, vak ló is eljár még körbe-körbe a malomban, ahogy megszokta, bár odakinn a mezőn már megbotlana.

- Lányom!... Hé, te lány!... Hallod-e? - szólt az öreg, magához térvén álmából, amelybe az imént még úgy elmerült, hogy közben fel-felkuncogott, és fülig ért a szája; biztosan valami nagy zsványság járt a fejében, s előre örült neki, mintha már sikerrel végre is hajtotta volna. - Eridj a szobádba, leányzó, told be a reteszt, tedd fel a láncot, figyeld jól az ajtót, s a nagy-érdemű Grahame uramon kívül senkit ne engedj be, se ki... én most kapom a kabátom, és megyek Hildebrod herceghez... bizony, bizony, volt idő, hogy magam is intézkedhettem volna, de hiába, a szegény embert még az ág is húzza.

Azzal a szokott krákogás és motyogás kíséretében kicsoszogott... lánya egy ideig csak nézett utána, s arcára kiült a mindenkori gond és bosszúság.

- Ha ennyire aggódik édesapja biztonságaért - kérdezte Nigel -, akkor miért nem beszéli rá, hogy erről a veszedelmes környékről elköltözzenek?

- Sehol másutt nem lenne biztonságban - mondta az uzorás lánya -, s ha nyilvánosan megszegyenítőnek, az rosszabb lenne, mint maga a halál. Márpedig mindenütt másutt bottal kergetnék, kövel dobálnák, mint a baglyot, ha kimerészkedik a napvilágra. Ezen a vidéken csöndben meghúzhatta magát, amíg a cimborái hasznát látták csavaros eszének, de most már szüntelenül csak szorongatják és zsarolják. Úgy tekintik, mint a partra sodort hajóroncsot, melyről ki-ki elhordhatja, ami neki tetszik, és az életét fenyegető, vakmerő támadástól is csupán az védi meg, hogy fosztogatói féltékenyek egymásra, s úgy őrzik egymás elől, mint valami köztulajdont.

- Mégis, úgy gondolom, el kellene költözniük innét – felelte Nigel -, mert ki tudja, hátha biztonságos otthonra lelhetnek valahol, egy távoli országban.

- Talán bizony Skóciában? - kérdezte a lány, és éles, gyanakvó pillantást vetett rá. - Hadd gazdagodjanak megmentett vagyonukon a menedéknýújtó külföldiek... eltaláltam, fiatal úr?

- Hölgyem, mentségére szolgál, hogy nem ismer - szólt Lord Glenvarloch -, különben nem fogna gyanúba olyan csúf váddal, amelyre szavaiból következtek.

- Ki biztosít erről? - szólt Martha élesen. - Amint mondják, maga hazardjátékos, és hírhedt verekedő, márpedig nagyon jól tudom, mennyire bízhatnak az efféle emberben a szegény boldogtalanok.

- Esküszöm, hogy hazudnak, akik ezt mondják! - szólt Lord Glenvarloch.

- Meglehet - szólt Martha -, bár engem cseppet sem érdekel, mily mértékben bűnös, és mily mértékben tökkelütött; annyi bizonyos, hogy akár itt, akár ott, de valami hibázik, különben nem jutott volna ide, s csak akkor remélheti valamennyire is, hogy békéjét, biztonságát, boldogságát visszanyeri, ha minél hamarabb szedi innen a sátorfáját, mert ez a hely mindenképp disznóól, de a rosszabbik esetben még vágóhíd is lehet. - Így szólván, kiment a szobából.

Valami olyasmi érződött e nőszemély modorában, ami arra vallott, hogy egész egyszerűen megveti azt, akivel beszél, ilyen sértésben pedig, akármilyen szegénységre jutott is, Lord Glenvarlochnak még sohasem volt része, s így fájdalmas meglepetésként érte ez a megalázó felismerés. De nem szolgált épp megnyugtatóra az a sötét célzás sem, mely arra vonatkozott, hogy milyen veszedelmes helyen húzta meg magát. Még a legderekabb emberrel is megeshet, ha mindenfelől gyanakvás veszi körül, és senki nem szolgálhat neki sem tanáccsal, sem segítséggel, nem bízhat másban, csupán lelke és karja erejében, hogy szorongattatásai

közepette szívét elszorítja a félelem, s az általános elhagyatottság érzése jéggé dermeszti a vérét, és egy pillanatra felülkerekedik a vele született bátorságon.

Ám akármilyen szomorú elmélkedések töltötték is be Nigel lelkét, nemigen jutott rá ideje, hogy sokáig eméssze magát miattuk, s ha nem is volt semmi reménye arra, hogy Alsatiában barátot találjon, az a veszély sem fenyegette, hogy látogatók híján magányosan kell szomorkodnia.

Alig tíz percig sétált csak fel-alá a szobájában, azon tűnődve, hogy mit tegyen, ha kijut Alsatiából, mikor ismét megzavarta valaki, mégpedig nem más, mint e tájék legfőbb uralkodója, a nagy Hildebrod herceg, aki előtt az uzsorás házának zárai és láncai mintegy maguktól lehullottak, és a kapu mindkét szárnya kitárult, hogy begurulhasson a házba, mint egy nagy pálinkáshordó, amely edényre mind méretét, nagyságát és külszínét, mind pedig belső tartalmát tekintve ugyancsak hasonlított.

- Szép jóreggelt, lordom - szólt a hájas szeszkazán, s félszemével ravaszul kacsintott, majd sajtósárga pimasz bizalmaskodással méregette Nigelt, míg ijesztően nagy bulldogja morgó torokhangot hallatott, s mintegy a gazdája példáját követve így üdvözölte a girhes macskát, az egyetlen élőlényt, mely az eddig felsoroltakon kívül a Trapbois-házban tartózkodott, ez alkalommal épp az ágymennyezetén, ahová ijedtében felszökött, s ahonnan körmével jól megkapaszkodva ádázul fűjt és köpködött le a szelindekre, amelynek köszönését ilymód hasonló kedvességgel viszonzta, mint Nigel a kutya gazdájának szíves jóreggeltjét.

- Kuss, Belzebub! Kuss, hogy a nyavalya essen beléd! - szólt Hildebrod herceg. - Hiába, lordom, az állat és az ostoba ember csak nem tud békén maradni.

- Úgy emlékszem, uram - szólt Nigel gögösen, mert feltett szándéka volt, hogy amennyire csak lehet, távol tartja magától a tolakodót -, tegnap már közöltem önnel, hogy átmenetileg a Nigel Grahame nevet használom.

Ő whitefriarsi kegyelmessége erre hatalmas, csukladozó, tiszteletlen kacagásban tört ki, addig mondogatva két szót, míg egészen értelmetlenné nem vált az ajkán: - Niggle Green! Niggle Green! Niggle Green!... No, uram, magának is elég volna egy gyűszű bor az esztét elinni, ha így megsértődik, mielőtt bántanák. Hisz most is épp maga árulta volna el a titkát, ha ugyan én ki nem találtam volna már jóval előbb, milyen ravasz vagyok. Jól van na, Nigel uram, ha ragaszkodik hozzá, hát csak azért tituláltam lordnak, mert tegnap este a nagy borivás közepette megtettük Alsatia főrendjének... No csak, erre meg majd felnyársal a tekintetével!... Hahaha! Nigel észrevette, hogy szükségtelenül elárulta magát, ezért gyorsan, kissé hadarva azt felelte, hogy igazán megtisztelő a cím, amelyet ráruháztak, de sajna, nem szándékozik hosszabb ideig Alsatiában tartózkodni, s így ezt a dicsőséget nem sokáig fogja élvezni.

- Ahogy tetszik, mi nem marasztaljuk, jól is teszi, ha így cselekszik - válaszolta a nagy potrohú fejedelem; és Nigel hiába maradt állva, abban a reményben, hogy ily módon hamaros távozásra ösztönzi vendégét, az csak hanyatt vágódott egy hímzett támlájú, öreg bársony karszékben, és míg a szék csak úgy recsegett-ropogott nagy súlya alatt, a herceg hangos kiáltással hívta a vén Trapbois-t.

A gazda helyett azonban csak az öreg mindenesszony jelentkezett, akit a herceg mindjárt jól összeszidott, és lusta szipirtyónak nevezett, amiért egy külföldi vendéget s hozzá ilyen derék urat reggelire papramorgó nélkül hagy.

- Sohasem szoktam reggel inni, uram - szólt Glenvarloch.

- Nos, akkor itt az ideje, hogy rászokjék - felelte a herceg. - Te meg, sátán oldalbordája, eridj a palotámba, s hozd el Lord Green papramorgóját. Lássuk csak, uram, mi is legyen az?...



Csendesen forrdogáló édes sör, dupla korsó, aminek a tetején sült alma ugrándozik, mint ladik a híd felett a megáradt folyón?... vagy talán, hm, hm, egy ilyen fiatal ember édes szájú... hozzon egy icce égetett bort, cukorral, fűszerrel... az a köd ellen is jó. Vagy mit szól hozzá, igyunk mégis inkább egy kupicácska valódi, erős pálinkát?... Mindegy, meghozhatjuk mind a hármat, majd csak eldönti, melyiket válassza...

Eridj, Jezabel, kérd el Timtől a sört is, a bort is, a két kupica dupla erős pálinkát is, és mondd neki, adjon vele még egy kis pirítós kenyeret, vagy affélét, s rója fel az egészet az újonnan érkezettnek.

Glenvarloch, miután meggondolta magában, hogy jobb, ha most egy ideig elviseli a fickó pimaszkodását, mintha további alantas összeütközésekbe keveredik, türte hát, hadd beszéljen és rendelkezék tetszés szerint, s csak ennyit mondott: - Amint látom, uram, otthon érzi magát itt nálam, csak tessék, nyugodtan, ahogy a legkényelmesebb, most igazán nincs semmi dolgom nekem sem. De ha szabad tudnom, mondja meg, kérem, minek köszönhetem váratlan és megtisztelő látogatását egyszerű szállásomon?

- Majd megtudja, ha a vén Deborah visszatért az itallal, mert amíg száraz a gégém, nem tudok hivatalos ügyben beszélni. Nohát, milyen lassan csoszog ez a vénasszony... fogadni mernék, hogy minden lépésnél megáll, s ebből is, abból is lehúz egy kortyocskát, aztán ön még azt hiheti, hogy az italt hamis mértékkel mérték... Addig is, nézze csak ezt a kutyát, nézzen a képibe ennek a Belzebubnak. No? Látott valaha is ennél aranyosabb dögöt? Ha ez nekiugrik valakinek, csak a torkának megy egyenest.

Emez ígéretes dicshimnusz után a herceg belefogott egy kutya-bika párviadal meglehetősen hosszadalmas történetébe, s a feltartóztathatatlanul kanyargó elbeszélést csupán az szakította félbe, hogy szerencsésen visszatért az öregasszony és vele Hildebrod herceg két csaposa, a rendelés szerint meghozván a különféle innivalókat: ha más félbeszakítást nem is tűrt volna a herceg, ezt bizonyára örömmel fogadta. Miután a korsókat, poharakat annak rendje-módja szerint szétrakták az asztalon, s Deborah, akit a bőkezű herceg egy pennyvel jutalmazott a fáradságáért, kíséretével együtt elvonult, a nagyérdemű uralkodó előbb az udvariasság kedvéért megkínálta Nigelt azokkal az italokkal, amiket majd neki kell megfizetni, majd megjegyezvén, hogy három buggyantott tojáson, egy pint árpalén, s egy kupica zsályapálinkán kívül aznap még legfeljebb ha bűnnel élt, mert minden mástól tartózkodott, aztán kegyesen pártfogásába vette a felszolgált tüzes folyadékokat. Glenvarloch látott már inni skót földesurat, holland polgármestert, mindkettő híres nagyivó fajta, de hőstetteik közelébe sem érték Hildebrod herceg teljesítményének, mert ő olyan volt, mint egy tökéletesen pusztá homok-sziget, amely bármennyi folyadékot elnyel, se ki nem virul tőle, se az ár el nem önti. A sört egykettőre legurította, mondván, hogy csak ezzel csillapíthatja lázát, mely reggeltől estig és estétől reggelig égeti; aztán felkortyolta a bort is, mondván, hogy az is kell, leöblíteni a durva sör pórias ízét, végül pedig felhajtotta a pálinkát, mondván, hogy kell az, a sört meg a bort gyomrában összebékíteni. Ezek után közölte Nigellal, hogy ebédig már egy kortyot sem iszik, hacsak nem valami szívbeli jóbarátjának tiszteletére. Végül kijelentette, hogy most már hajlandó tárgyalni arról a hivatalos ügyről, amely miatt ily kora reggel eljött hazulról, s Nigel készséggel fogadta a prepozíciót, bár magában úgy gondolta, hogy Hildebrod herceg látogatásának legfőbb célja már teljesült.

De ebben nagyot tévedett. Hildebrod, mielőtt belefogott volna a mondókájába, alaposan átkutatta Nigel lakosztályát, közben időnként csalafintán az orrára nyomta az ujját, s egyetlen szemével folyvást Nigelra kacsingatott, míg kinyitott-becsukott minden ajtót, megemelte a falikárpitot, amely helyenként az idő pusztításait takarta a faburkolatú falon, bekukucskált minden fülkébe, s végül még az ágy alá is benézett, mindenképp meg akarván bizonyosodni

arról, hogy tiszta a levegő, sehol sem bujkálnak kémek és cselszövők. Ezek után visszaült a helyére, és bizalmaskodóan intett Nigelnak, hogy húzza közelebb a székét.

- Jól ülök én itt is - válaszolta az ifjú lord, akinek semmi kedve nem volt vendégét tolakodó bizalmaskodásában megerősíteni; de a herceg zavartalanul folytatta mondókáját:

- Bocsásson meg, lordom... ezúttal komolyan értem a lordot... de nem ok nélkül figyelmeztetem arra, hogy baj lenne, ha esetleg leskelődnének ránk, mert még ha a vén Trapbois olyan süket lenne is, mint az ágyú, a lányának szeme is, füle is éles, és mondanivalóm épp őket érinti.

- Akkor hát rajta, uram, hadd halljuk - mondta Nigel, egy arasszal közelebb húzván székét a szesznyelőhöz -, bár egyelőre fogalmam sincs, mi közöm lehet nekem akár a házigazdámhoz, akár a leányához.

- Sebaj, majd megtudja egy korsóvillantás múlva - válaszolta a kegyes herceg -, hanem, lordom, legelőször is: ne higgye azt, hogy maszkabált játszhat a jó öreg Jack Hildebrod előtt, aki legalább háromszor annyi telet látott, mint maga, és akárcsak Richárd király, harminckét foggal született a világra.

- Rajta, uram, hadd halljam már, mit akar mondani - szólt Nigel.

- Nos, lordom, én csak azt szándékszem mondani, hogy ha sejtésem helyes, és valóban ön az a bizonyos Lord Glenvarloch, akinek a nevét minden veréb csiripeli... a skót ifiúr, aki mindenét elherdálta, hogy semmije se maradt egy kopott ujjason s egy lapos pénztárcán kívül... ne indulatoskodjék, lordom... mit tegyünk, ha egyszer így beszélnek a népek... mert mi tagadás, csak úgy emlegetik, mint Lord Karvalyt, a verebek rémét, aki könyörtelenül lecsap mindenkire... bizony, akár a Királyi Parkban is... ugyan, lordom, csak nem fog felfortyanni ilyen semmiségtől...

- Szégyellem, uram - felelte Glenvarloch -, hogy ezzel az arcátlansággal képes volt indulatba hozni... de azt mondom, vigyázzon... s ha csakugyan annak tart, akinek mond, gondolja meg azt is, meddig tűrhetem szemtelen bizalmaskodását.

- Esedezem bocsánataért, uram - szólt Hildebrod mogorva, de azért meghunyászkodó tekintettel -, nem gondoltam, hogy együgyű véleményem sérti lordságodat. Nem tudom, csakugyan olyan nagy dicsőség-e lordságoddal bizalmas viszonyban lenni, de annyi szent, hogy semmiképp sem biztonságos; Lowestoffe uramat például már azért is hűvösre tették, amiért önt Alsatiába elvezette; hogy mit tesznek akkor azokkal, akik befogadták, s hogy dicsőségük lesz-e több belőle, vagy gondjuk-bajuk, azt lordságod is megítélheti, jobban, mint én.

- Amennyiben tőlem függ, én senkit sem kívánok magammal rántani a bajba - szólt Lord Glenvarloch. - Holnap elhagyom Whitefriarst. Dehogysis, istenemre, még a mai napon.

- No, azért bízom benne, hogy a méreg mégsem veszi el minden eszét - szólt Hildebrod herceg -; előbb hallgasson csak végig, mert soha többet ne dobjon kockában duplát a derék Jack Hildebrod, s ne járjon túl a zöldfülűek eszén, ha most mindjárt ki nem tanítja magát, hogyan söpörheti be a bankot. Más se kell hozzá, egyszerűen szólva, csak annyi, hogy merjen és nyerjen.

- Kérem, szóljon, ha lehet, még egyszerűbben, mert én ezt nem értem - mondta Nigel.

- Az ördögbe is, micsoda kártyás maga, meg szerencsejátékos... hogyan forgatja az ördög kockáit, ha még a tolvajnyelvet sem érti? Hát akkor kénytelen leszek egyszerű angol nyelven beszélni, ahogy a szájtátiakkal szokás.

- Csak rajta, uram - mondta Nigel -, és könyörgök, fogja rövidre, mert nincs annyi időm, hogy magával töltssem a napot.

- Nos hát, uram, hogy szavamat rövidre fogjam... ahogy ön kívánja, s ahogy a prókátorok mondják... lordságodnak, úgy hallom, birtoka van a magas Északon, amely birtok hamarosan gazdát cserél, mert hiányzik a pénz, amivel a zálogból ki lehetne váltani... Nocsak, hogy összerendeztem, pedig nem megmondtam, hogy előttem hiába játszik maskarát... aztán még a királynál is megromlott a dolga, amitől persze az egész udvar felbolydult, a trónörökös görbén nézett önre kalapja árnyékából, a nagy kegyenc mordul összevonta a szemöldökét, a kegyenc kegyence pedig...

- Kérem, ne folytassa - szólt közbe Nigel -, és ha mindez így volna, abból is mi következik?

- Hogy mi következik? - kérdezte Hildebrod herceg. - Jaj, uram, hát csak az, hogy jótettet s barátságos indulatot várhat el öntől az, aki kiokosítja, hogyan sétálhat be mégis félrecsapott kalappal a királyi palotába, kevélyen, mintha legalábbis Kildare grófja volna; hogyan leckéztetheti meg az udvaroncokat; hogyan nézhet szembe a trónörökös lesújtó tekintetével; hogyan állhat meg egyenes derékkal a nagy kegyenc előtt, és kényszerítheti a csatlósát, és...

- Remek - szólt Nigel -, csak tudnám, hogy jutok e nagy lehetőségek birtokába!

- Hát csak úgy, ó, jámbor ifjú ember az Észak földjéről, hogy Peru hercegévé tesszük uraságodat, s akkor aztán ósdi várát aranyrudakkal dúcolhatja alá, és elárvelt birtokát tiszta aranyporral trágyázhatja... más se kell hozzá, csak annyi, hogy bárói koronáját egy napra, kettőre... ennek a vénecske Caducának a feje búbjára tegye, a háziasszonyt értem, akkor aztán egyszeriben olyan kincs királya lesz, hogy mindazt megteheti, amit az előbb elregéltem, és...

- Micsoda?... Úgy érti, vegyem feleségül ezt a koros úrhölgyet, a házigazdám leányát? - szólt csodálkozva Nigel, s nem tudta, haragudjék-e, vagy inkább nevéssen a képtelen ötleten.

- Dehogy a lányát, uram, az ötvenezer font sterlingjét, mert legalább annyit harácsolt össze a jó öreg Trapbois, ha ugyan nem többet; s higgye el, csak jót tesz vele a vénembernek, mert előbb-utóbb úgyis meg kell válnia az aranyaitól, mégpedig ennél erőszakosabb módon, mert most, hogy munkálkodása napjai elperegetek, bizony a számadás napja közeledik.

- Igazán lovagias ajánlat - szólt Lord Glenvarloch -, de ha szabad kérdezni, ó, nemes, szokimondó herceg, miért bízta ezt a töméntelen kincset egy idegen vendég gondjaira, aki úgy lehet, már holnap odébbáll vele?

- Csak csendesen, uram - felelt a herceg -, egyébként ez a kérdés már jobban rávall a Beaujeu fogadóiban tanult bölcsességére, mint mindaz, amit eddig hallottam kegyelmedtől. Válaszolok is rá annak rendje-módja szerint. Először is tudnia kell, hogy a főrendjeim közül, akár világi ember legyen, akár isten szolgája, egyik sem kell Martha Trapbois kisasszonynak. Megkérte már a kapitány, megkérte a tiszteletes, kosarat kapott mind a kettő; hiába, ez a lány többre vágyik, s az igazat megvallva, valóban józan fehércseléd, meg minden, sokkal mélyebb lelkületű és magasabb szellemű, semhogy egy zsíros ujjassal, vagy reves csuhával megelégedjék. Ami fejedelmi személyünket illeti, nekünk biz' van már hites társunk a sírig, s hogy csak a lényegre tekintünk, ezt Martha kisasszony is jól tudja. Így hát, mivel csúcsos posztfőköötőjét nem hajlandó mással kidíszíteni, csak a legfinomabb csipkével, nincs más hátra, lordom, önnek kell elvennie, s vele együtt az ötezer csaló, ötezer bérgyilkos, betörő és könnyelmű tékozló elvert vagyonát, természetesen az alaptőkéből levonva ötezer fontot a fejedelmi tanács és pártfogás díjaként, hisz enélkül, ahogy a dolgok mostanság állnak, nemigen nyerheti meg az alsatiai játszmat.

- Helyes, uram - felelte Glenvarloch -, és vajon azt is kitervelte már bölcsességed, mely úton-módon segítene ki a házassági kötelék mostani szorult helyzetemből?

- Hát, uram, erről csak annyit mondhatok - szólt Hildebrod herceg -, hogy ha lordságod negyven-ötvenezer fonttal a zsebében nem tud kilábalni a bajból, akkor nem is érdemel mást, mint hogy fejét együgyűségéért, jobb kezét szűkmarkúságáért üsse le a hóhér.

- Ha már annyira jó hozzám, hogy így fontolóra vette minden dolgomat - folytatta Nigel, aki igen helyesen fölfogta, hogy egyáltalán nem volna bölcs dolog magára haragítani ezt az embert, aki igazán nem akarta megsérteni, sőt, a maga módján segíteni igyekszik rajta -, akkor talán azt is megmondhatja, mit szól majd a rokonságom, ha csakugyan hazaviszem ezt a menyasszonyt, akit ajánl?

- Uram, ami a dolog e részét illeti, én legalábbis úgy értesültem, hogy az ön honfitársai eléggé tudják, csakúgy, mint minden egyéb náció, hol keressék a hasznukat. Sőt, az igazat megvallva: ahogy én az ön hazáját ismerem, nincs még egy hely a földön, ahol ötvenezer font, mondom: ötvenezer font hozománnyal szívesebben fogadnának egy menyasszonyt, mint abban az ősi királyságban. És, az igazat megvallva, ha eltekintünk attól, hogy egy icipicikét ferde a válla, Martha Trapbois kisasszony igen komoly és ünnepélyes megjelenésű hölgy, sőt, amennyire én tudom, sokkal előkelőbb származású is lehet, mint bárki gondolná; mert az öreg Trapboisra ugyan nem ütött, az anyja pedig nagylelkű és szabadszellemű asszonyszemély volt.

- Úgy gondolom - válaszolta Nigel -, ha csak ennyit tudni a származásáról, az aligha elégséges ahhoz, hogy becsületes családban nyájas fogadtatást biztosítson neki.

- Akkor meg, uram - válaszolta Hildebrod -, úgy kell nekik, mert... remélem, nem veszi rossz néven, ha kimondom... összeférhetetlenségben a maga egész fajtája nem ér fel a kisasszonnyal.

- Nos, bizony az egy kicsit kellemetlen lehet az én számomra is.

- Egy cseppet sem, uram, egy csipetnyit sem! - mondta az ötletekben kifogyhatatlan herceg. - Ha már sehogyan sem lehet elviselni, ami könnyen bekövetkezik, nos hát, akkor mire valók az ön nemes lakhelyének, mely bizonyára várkastély, föld alatti helyiségei és toronyszobácskái? Akár fent, akár lent, bőségesen akad ott hely, ahová szépséges hitvesét elhelyezheti úgy, hogy pergő nyelvétől megszabaduljon, s akkor aztán barátainak megvetésén is mélyen alul marad, vagy magasan felülemelkedik.

- Köszönöm a bölcs tanácsot, ó, legigazságosabb uralkodó - válaszolta Nigel -, ez az eljárás valóban méltó büntetés lesz ostoba fejének, ha így kiszolgáltatja magát nekem.

- Tehát lordságod nem veti el a tervet? - kérdezte Hildebrod herceg.

- Huszonnégy órát kérek rá, hogy meggondolhassam - válaszolta Nigel -, és könyörgök, gondoskodjék róla, hogy addig ne is zavarjon senki, mert sok itt a látogató.

- Majd kibocsátunk egy rendeletet, hogy senki ne merje háborgatni - mondta a herceg -, és ugye nem sokallja - tette hozzá bizalmasan letompítva hangját -, hogy Alsatia uralkodójának, mint a hölgy gyámjának, tízezer fontot fizessen.

- Tízezret? - szólt Lord Glenvarloch. - Hogyhogy? Mintha az imént még csak ötöt mondott volna.

- Hohó! - szólt a herceg, ujját az orra tövéhez szorítva. - Hát emlékszik rá? Nohát, ha ilyen pontosan megfigyelte, amit mondtam, akkor sokkal komolyabban gondolkodik a dolgok felől, mint hittem volna, különben nem csipett volna rajt a turpisságon. Jól van, no, a feltételeken,

ahogy az öreg Trapbois mondaná, nem veszünk össze; csak rajta, ostromolja meg és vegye be a hölgyet, az ön arcával, megjelenésével nem lesz nehéz dolga, én meg majd gondoskodom róla, hogy közben senki se zavarhassa. Mihelyt délben összeül a szenátus, ráveszem őket, hogy hozzanak erről rendeletet.

És ezeket mondván, Hildebrod herceg eltávozott.

## Huszonnegyedik fejezet

*Eljött a perc... a fényes égi őrző  
Otthagyta posztját... halványul az apróbb  
Mécsek világa is; hát hadd a létrát  
S a feszítővasat... majd Anthony  
Az ajtót lenn a mordállyal vigyázza,  
Te meg mögöttem készen tartsd a kést,  
Mert vár a tett... az éj szuroksötétje  
Lesz most nekünk aranyló hajnalunk.*

(RÉGI SZÍNDARAB)

Amint Hildebrod herceg elment, Nigel először is ellenállhatatlan vágyat érzett, hogy nagyot nevéssen e bölcs tanácsoson, aki így összepárosította volna egy csúnya, vén hárpíával; de következő gondolata már a szánakozás volt, szánta e szerencsétlen párt, apát és leányát, akiknek sorsa, mivel e gyászos környéken egyedül nekik volt vagyonuk, félelmetesen hasonlított a barbár partokon zátonyra futott hajóéhoz, melyet csak néhány pillanatig véd meg a lerohanástól a vad törzsek egymás közti féltékenysége. Azután önkéntelenül is az jutott eszébe, hogy az ő helyzete sem épp biztonságos itt, hiszen őt is épp ilyen istenadományának tekintik az alsatiaiak, kincses gályának, melyet kelta partokra sodort a vihar, vagy Afrika sivatagjain átvánszorgó leromlott, de mesés gazdagságú karavánnak, melyet a pusztaság rabló népei a sokat mondó *Dummalaifong* névvel illetnek, ami annyit tesz: felfalni való dolog, közpréda, szabad zsákmány.

Nigelnek már készen állt a terve, hogy akármi áron is, de kiverekedi magát ebből a veszélyes és megalázó helyzetből, s a terv végrehajtásához csak azért nem fogott hozzá, mert arra várt, hogy Lowestoffe küldönce visszatérjen. De egyelőre hiába várta, s nem akadván más elfoglaltsága, a korábbi szállásáról utánaküldött holmit válogatta át abból a célból, hogy a legszükségesebbeket összerakja egy kis csomagba, amely nem akadályozza majd gyors, feltűnés nélküli szökésében, mert úgy gondolta, elengedhetetlenül fontos, hogy hirtelen s titokban távozzék, ha négy szemközt találkozni akar a királlyal, lévén, hogy hajlamai és érdekei egyaránt ezt az utat jelölték ki számára.

E tevés-vevés közben nagy meglepéssel vette észre, hogy Lowestoffe uram nemcsak kardját és törét küldte utána, hanem két kis pisztolyát is, melyek külföldi útjain vele voltak, és amelyek jóval kisebb méretük miatt ügyesebbek, használhatóbbak voltak, mint az akkor általánosabban elterjedt mordály, más néven nyeregpisztoly, mert ez a kisebb fegyver övön is, zsebben is jól elfért. Ha valakit veszély környékez, s nem számíthat megbízható, erős bajtársak segítségére, leginkább még az önthet belé lelket, ha úgy érzi, kellőképp fel van fegyverezve; így hát Nigelt is, aki kissé félt attól, hogy támadás esetén semmi mással nem védheti az életét, mint azzal az ügyetlen szerszámmal, amit a tökéletes álöltözet kedvéért Lowestoffe-től kapott, most már-már diadalmas biztonságérzet öntötte el, mikor sok próbát kiállt jó kardját kivonta, megtörölte a zsebkendőjével, megvizsgálta a hegyét, majd a padlónak támasztva, néhányszor ide-oda hajlította, hogy ellenőrizze, nem rongálódott-e meg a jól ismert kitűnő acél, s végül nagy gyorsan visszadugta hüvelyébe, már csak azért is, mert újfent kopogtattak ajtaján, s nem akarta, hogy rajtakapják, amint kivont kardjával hadonászik.

Vén szállásadója lépett a szobába, és nagy hajlongás, hímezés-hámozás közepette azt adta tudtára, hogy szállásának díja napi egy korona, s hogy itt mindenki előre szokta kérni a lakbért, bár ő, különösen olyan nagyrabecsült vendéggel szemben, mint Grahame uram, sohasem okvetetlenkedik miatta két hétnél, egy hónapnál előbb, ha egy kis méltányos előleget kaphat. Nigel, hogy megszabaduljon a fecsegő vénembertől, két aranyat vetett neki, s azt mondta, nyolc napra kéri a szállást, bár úgy hiszi, a nyolc napot sem fogja itt kitölteni.

A zsugori ember csillogó szemmel, reszkető kézzel zárta markába a megkaparintott két aranyat, majd előbb nagy élvezettel egyensúlyozta őket egy kicsit kiszikkadt ujjá végén, de aztán nyomban megmutatkozott rajta, hogy még az arany birtokában sem nyugtathatja meg végérvényesen azt a mohó ösztönét, amely oly elvakultan törekszik a pénz megszerzésére. Először is, az aranyak esetleg nincs meg a kellő súlya... a vén Trapbois tehát nagy sebesen előhúzott egy mérlegecskét a ruhája redőiből, s megmérte a két fontot, előbb együtt, aztán külön-külön, s amint látta, hogy a mérleg megfelelőképp lebillen, átszellemülten mosolygott, mivel ez a körülmény ugyancsak növelhette még a bevételét, ha igaz, amiben minden tudósítás megegyezett, hogy az Alsatiában forgalomban levő aranypénzeknek csak igen kis hányada volt hibátlan, és kikerülni onnét egy sem került ki ilyen tökéletes állapotban. De a vén uzsorásnak mindjárt új aggodalma is támadt, hogy egy percig se örülhessen zavartalanul. Csak most fogta fel Nigel szavainak értelmét, hogy a szobát esetleg nem veszi igénybe annyi időre, amennyire kifizette. Ez pedig esetleg azt is jelenti, hogy a pénz egy részét vissza kell téríteni, ami egy régi skót tréfamester szerint még a hittérítésnél is sokkal keservesebben esik az ember szívének. Erre egyoldalú vitába kezdett, számtalan okkal alátámasztván azt a fontos következtetést, hogy a lakbérként egyszer már kifizetett összeget semmilyen jogon nem lehet visszakövetelni a házigazda sérelme nélkül, addig-addig, míg Nigel végképp kifogyott a türelemből, és közölte vele, hogy a pénz egyszer s mindenkorra az övé, sem egészben, sem részben nem kéri tőle vissza, csak azt az egyet kéri, hogy ha már kifizette a szobát, egyedül lehessen benne. Erre viszont az öreg Trapbois, akinek már magától is rájárt a szája arra a hízogó, kedveskedő beszédre, amellyel annak idején sok ifjú örökös tönkremenetelét siettetette, áradozva dicsérni kezdte vendégének nemes, adakozó természetét, úgyhogy Nigel most már csakugyan türelmét veszítve, szelíden kézen fogta az öregurat, és kedvesen, de határozottan az ajtóhoz vezette, s kitette a folyosóra, igaz, akkora önuralommal, s oly gyöngéden, hogy eljárása a legkevésbé sem hatott gorombaságnak; aztán az ajtót elrekeszelvén, ugyanolyan tüzetes vizsgálat alá vette a pisztolyait, mint az előbb kedves kardját: gondosan ellenőrizte a závarzatot, a köveket, s számba vette a kevéske muníciót.

E tevékenykedése közben másodszor is kopogás zavarta meg, s a lord gyorsan ajtót nyitott, mivel biztos volt benne, hogy senki más nem lehet az, mint Lowestoffe küldötte, akit annyira várt. De nem ő volt, csak a vén Trapbois kellemetlen leánya, aki apja tévedéséről dadogott valamit, és letette az asztalra az egyik aranyat, amelyet Nigel adott apjának, mondván, hogy ami pénzt megtartott, az a szoba teljes bére arra az időre, melyet Nigel megnevezett. Nigel azt felelte, hogy amit kifizetett, azt kifizette, és nem kívánja visszavenni.

- Akkor csináljon vele, amit akar, ott van az asztalon, én ugyan hozzá nem nyúlok. Ha maga olyan ostoba, hogy többet akar fizetni, mint ami méltányos, az apám nem lesz olyan alávaló, hogy elvegye, ami nem jár neki.

- De kisasszony - szólt Nigel -, az édesapja azt mondta...

- Ó, az apám, az apám - szólt közbe a lány -; míg megvolt hozzá az esze, ő intézte az ügyeit... most már én intézem, és azt hiszem, ez a legjobb mindkettőnk számára.

Az asztalra tekintett, s meglátta rajta a fegyvereket.

- Amint látom, van fegyvere - szólt -; aztán tudja-e forgatni is?
- Kell, hogy tudjam, kisasszony - felelte Nigel -, eleget gyakoroltam, higgye el.
- Akkor hát katona? - kérdezte a hölgy.
- Egyelőre még nem, csak annyira, amennyire szülőházamban katonának tekinthető minden úriember.
- No persze, erre mind büszkéek... hogy el tudják metszeni a szegény ember nyakát... valódi úri szórakozás, mikor pedig az lenne a dolguk, hogy védelmezzék a szegényt.
- Én nem azért viselek fegyvert, hölgyem, hogy akárkinek nyakát metsszem vele - felelte Nigel -, hanem azért, hogy megvédelmezhessem magam s hazámat is, ha a szükség úgy hozza.
- Szép szavak - felelte Martha -, de magáról bizony úgy hírlík, hogy benne van minden csip-csup verekedésben, akárcsak a többiek, akkor is, ha sem az élete, sem a hazája sorsa nem forog kockán; és hogy is került volna ide, ha nem így lett volna?
- Hölgyem - válaszolta Nigel -, azt hiszem, hiábavaló fáradság lenne, ha most megpróbálnám önt meggyőzni arról, hogy a férfi, ha úgy kívánja a becsülete, amelyet többre kell tartania az életénél is, gyakran rákényszerül, hogy az életét és a mások életét kockára tegye, oly dolgokért, amelyek a kívülállónak semmit sem jelentenek.
- Isten törvénye hallgat erről - mondta a hölgy -, abban csak az áll: „Ne ölj!”... De hát most sem időm, sem kedvem önnek prédikálni... annyi szent, hogy itt, ha oly nagyon szeret, eleget verekedhetik, sőt szerencséjének tarthatja, ha nem olyankor szorul védekezésre, mikor cseppet sem készült fel rá. Mára elbúcsúzom; kérem, közölje a mindenesasszonnyal az étkezésre vonatkozó kívánságait.

A kisasszony távozott, pedig Nigel, amennyire a fensőbbes, elítélő hang felingerelte, már-már hajlott volna rá, hogy bőbeszédű előadást tartson a becsület dolgáról - az uzsorás lányának. Nevetett magában, hogy micsoda bolondságba hajszolta bele kis híján az önigazolás ellenállhatatlan vágya.

Lord Glenvarloch ezután valóban a mindenesasszonyhoz fordult, s a vén Deborah egészen tűrhető ebédet kerített neki; a vendéget most már csak egyvalami zavarta, nevezetesen, hogy a vén bolond házigazda újfent betolakodott hozzá, s mindenáron segédkezni akart az asztal megterítésénél. Nigel csak nagy ügyel-bajjal tudta megakadályozni, hogy az öreg lerámolja a fegyvereit, meg egynémely iratait arról az asztalról, amely mellett ült; s csupán a legkomolyabb, leghatározottabb paranccsal lehetett rávenni, hogy ne azt terítse meg, hanem a szobában található másik asztalt.

Végül Nigel mégiscsak rákényszerítette, hogy szándékától elálljon, de úgy vette észre, hogy az eszelős vénember továbbra is folyvást az asztal felé tekintet nagy aggodalmasan, amelyen a vendég kardja és pisztolyai vannak, s miközben apró-cseprő szolgálatait végzi, mégpedig rendkívül buzgón, csak hogy vendége kedvében járjon, minden adódó alkalmat kihasználta arra, hogy a figyelmét lenyűgöző tárgyakat bámulja, és a közelükbe férközhessék. Végül, mikor Trapbois azt gondolta, hogy vendége nem figyel, Nigel az egyik repedt tükörben, melynek hírforrás szerepével az öregember nem számolt, azt vette észre, hogy csakugyan ki is nyújtja kezét a kérdéses asztal felé. Erre aztán az ifjú lord, minden udvariaskodást mellőzve, szigorú hangon tudtára adta a házigazdának, hogy fegyvereihez senki sem nyúlhat, s ráparancsolt, hogy menjen ki a szobából. A vén uzsorás erre hosszas mentegetőzésbe fogott, amelyből Nigel csak annyit vett ki, hogy elég sokszor ismétlődik benne az ilyen-olyan



„feltétel”, és így nem is tartotta szükségesnek, hogy válaszoljon, csak rászólt még egyszer, hogy menjen már, mert ha nem, keservesen megbánja.

Az elaggott Hébe, aki ez alkalommal Lord Glenvarloch pohárnokaként tevékenykedett, most pártjára kelt a vendégnek a magánál is vénebb Ganymedesszel szemben, s ő is noszogatta kifelé az öreg Trapbois-t, kilátásba helyezve, hogy ha rögtön el nem takarodik, szól az úrnőnek, aki ugyancsak haragudni fog. A vénembert, úgy látszik, leginkább még a papucskormány tartotta kordában, mert a mindenesasszony fenyegetése jóval hatékonyabbnak bizonyult, mint Nigel bármily félelmetes haragja. Az öreg végre-valahára visszavonult, magában duzzogva és motyogva; s Lord Glenvarloch kisvártatva hallotta is, hogy elrekeszeli a folyosó innenső végén az ajtót, az átjárást a tágas palota többi része és vendégének lakása között, amely, mint az olvasó emlékezhetik rá, a fölépcső tetejéről nyílt.

Nigel, amint hallotta, hogy az öreg Trapbois bizonytalan kézzel sorra helyrekattantja a zárat és reteszeket, ezt annak jeléül értelmezte, hogy aznap este nem kell számolnia az öreg újabb látogatásával, s szívből örült háborítatlan magányának.

A vénasszony nagy készséggel tudakolta, nem lehet-e még valamiben a segítségére; s úgy tetszett, olyan örömmel tölti el Nigel szolgálata, vagy talán inkább az érte várható fizetség, hogy valósággal megifjodott és megelevenedett tőle. Nigel kérte, hogy hozzon néhány szál gyertyát, gyűjtsen be a kandallóba, és tegyen egy nyaláb tűzifát is a kandalló mellé, hogy rakhasson a tűzre, mert már egész testében didereg, úgy átjárta a folyóparton fekvő ház nedves hidege. Míg az öregasszony távol járt, hogy megbízatásának eleget tegyen, ő azon gondolkodott, hogyan töltsen el az előtte álló hosszú, magányos estét.

Az elmélkedéstől Nigel nem sok szórakozást s még kevesebb vigasztalást remélhetett. Kétségbeejtő helyzetét már minden oldalról meghányta-vetette magában, s úgy érezte, éppoly haszontalan, mint kellemetlen vállalkozás volna most újra kezdenie a tépelődést. Maradt tehát az olvasgatás, mint a legalkalmasabb módja annak, hogy gondolatait elterelje kényszerű pályájukról; és Nigel, bár tanulóidejében, akárcsak a legtöbbször, épp eleget tanyázott nagy és gazdag könyvtárakban, néha bizony anélkül, hogy tudós tartalmukat túlságosan megbolygatta volna, most olyan helyzetben találta magát, amikor egyetlen könyvecske, legyen bár a legértéktelenebb, valóságos kincset jelent az ember számára. A vén szolgáló hamarosan visszatért a tűzifával, s egynéhány félig leégett viaszgyertyával, melyek alighanem valami fondorlatos lakáj jogos vagy bitorlott tulajdonából kerültek hozzá, s miután kettőt beletett a két különböző formájú és mintázatú réz gyertyatartóba, a többi az asztalon hagyta, hogy Nigel kicserélhesse, ha az első kettő csonkig ég. Figyelmesen meghallgatta Lord Glenvarloch kérését, hogy könyvet hozzon neki... bármilyet, csak könyv legyen... amivel elűzheti az éjszaka unalmát, de csak azt válaszolhatta, hogy tudtával nincs más könyv a háznál, mint a biblia, amit az ifjú úrnő (így nevezte Martha Trapbois kisasszonyt) bizonyára nem ad kölcsön senkinek, meg még az öreg gazda olvasmánya, *Az elme fenőköve*, mely nem egyéb lévén, mint Robert Record *Aritmetiká*-jának második kötete, a hozzávaló Gyakorlatokkal és Számtani Műveletekkel kiegészítve, ígéretes címe ellenére is aligha keltette fel érdeklődését. Ekkor a jó öregasszony felajánlotta, hogy esetleg Hildebrod hercegtől kér kölcsön könyvet, „mert ő, szegény, néhanap szokott olvasgatni, amilyen tudós egy úriember, ha Alsatia államügyeitől hozzájut”.

Nigel kapott az ajánlaton, fáradhatatlan Irisze pedig már szedte is a lábát, hogy eljárjon küldetésében, immár másodszor. Hamarosan vissza is ért, hóna alatt egy viharvert kvartókötetel, a kezében pedig egy kancsó égett borral, mert a herceg úgy vélte, hogy a könyv önmagában kicsit száraz mulatság, kell hát hozzá egy kis borocska is, ami a tudományt

leöblíti, közben persze arról sem feledkezett meg, hogy az árát hozzáadja a reggeli italszámlához, amit már elkönyveltek, mint a Menedék legújabb lakójának tartozását.

Nigel kivette a könyvet az öregasszony kezéből, s a bort sem küldte vissza, mert úgy vélte, főleg miután belekóstolt, s kiválónak találta, hogy egy-két pohárka nem fog megártani, frissítőnek az olvasgatás mellé. Útjára bocsátotta a szegény öreg szolgálot, aki oly készségesen eljár a dolgaiban, szépen megköszönve fáradozását, s megígérve, hogy nem marad el a jutalma, aztán felszította a tüzet, levágta a gyertya kanócat, s a legkényelmesebb öreg karosszéket jól elhelyezte a tűz és a vacsoraasztal között, mert ezen az asztalon állt most a bor és a két gyertya; s a komoly olvasást összekapcsolván a fényűzés minden rendelkezésére álló lehetőségével, nézegetni kezdte az egyetlen könyvet, amelyet a hercegi bibliotéka nyújthatott.

A könyv, bár tartalma úgy általában eléggé érdekes lett volna, nem volt épp a legalkalmasabb arra a célra, hogy Nigel félelmét és gondjait elűzze. Címe: *Isten bosszúja a gyilkoson*, a mű maga azonban mégsem az, amire most a könyvészkedő olvasó gondol: nem a Reynolds kiadásában ugyane tekintélyes címen megjelent írás, hanem egy másik, sokkal korábbi munka, amelyet még a jó öreg Wolfe nyomtatott ki és hozott forgalomba, s amelynek egyetlen példánya, ha ma előkerülne valahonnét, alighanem többet érne, mint ugyanannyi súlyú arany.<sup>99</sup>

Nigel hamar megelégedte a sok gyászos históriát, melyek a könyvében egymást követték, félretette hát az olvasmányt, s az időtöltés egyéb módjaival próbálkozott. Kinézett az ablakon, de odakinn csak az eső esett, s a fel-feltámadó szél dudált; élesztgette a tüzet, de a fa még nedves volt, váltig csak füstölgött, nem lobbant lángra; s mivel az ifjú lord természettől fogva mértéktartó volt, úgy érezte, hogy a vére már felhevült kissé a bortól, és ez elvette a kedvét a további poharazástól is. Megpróbált hát kérvényt fogalmazni a királyhoz, melyben leírta helyzetét, de mindjárt tűzbe is dobta az írást, mert fájdalmasan belenyilallt, ahogy elképzelte, milyen megvetően bánik majd a kérvényével a király, s így aztán, mintegy végső kétségbeesésében, újra kezébe vette a könyvet, melyet az előbb letett.

Másodszori olvasásra mintha jobban érdekelte volna, mint amikor először fogott hozzá. E történetekből, bármily idegenszerűek és riasztóak is a jóérzésű olvasó számára, nem hiányzott valamiféle mágikus vonzóerő, mely épp az iszonyat felkeltésével ejti rabul a figyelmet. Sok szó volt bennük azokról a furcsa és hátborzongató véres cselekedetokről, amelyeknek elkövetői szembeszegülnek mind a természet, mind az emberség törvényeivel, és a bosszúszomj, a kapzsiság, vagy a zabolátlan becsvágy ösztönzésére erőszakkal betörnek az élet szentélyébe. De még a változatos bűneseteknél is meglepőbbek és titokzatosabbak voltak azok a történetek, amelyek arról számoltak be, hogyan derült fény a véres tettekre, s hogyan követte őket a megtorlás. Még az állatok, az esztelen állatok is képesek voltak kibeszélni a titkot, még a madarak is széthordták a bűn hírét. Sőt, maga a négy elem is mintegy ellene fordult annak, aki beszenyezte őket: a gyilkos lépte alatt beszakadt a föld, átfagyott tagjait nem melegítette a tűz, cserepes ajkát nem hűsítette a víz, s a levegő nagy bősége nem könnyített ziháló tüdején. Egy szó, mint száz, az egész világmindenség összefogott, hogy tanúságot tegyen a gyilkos ellen. Máskor meg a felébredő lelkiismeret vette üzőbe s hajszoalta az igazságszolgáltatás ítélőszéke elé a vétkest, vagy pedig, mint hírlett, a sír nyitotta meg száját, hogy az áldozat lelke bosszúért kiálthasson.

Jócskán éjszaka lett, s Nigel még mindig a könyv fölébe görnyedt, amikor a háta mögött egyszer csak meglibbent a falon lógó függöny, s a hirtelen támadt levegőmozgás vadul

---

<sup>99</sup> A műnek három példánya ismeretes; egy a kennaquhairi könyvtárban található, a további kettő pedig, melyeknek egyike pecsétes és hiányos, másika viszont kifogástalan állapotú, a Roxburghe Klub egy kiváló tagjának tulajdonát képezi - Kalamayka kapitány. (*Walter Scott jegyzete*)

meglobogtatta a gyertyák lángját. Nigel felrezzent, s gyorsan hátrafordult; meglehetősen zaklatott idegállapotban, ami érthető hatásként következett olvasmánya természetéből, különösképp abban a korban, amikor bizonyos babonák még egyetemes hit igazságaként ivódtak be a hívő lélekbe. Az ifjú tehát erősen felindult, midőn meglátta házigazdájának vértelen ábrázatát, ösztövé alakját, és egész kísérteties figuráját, amint újra csak kinyújtja aszott kezét a felé az asztal felé, melyen a vendége fegyverei heverték. Mivel e váratlan jelenés azt sugallta neki, hogy valami gonosz van ellene készülében, Nigel felugrott, kardjához kapott, kivonta hüvelyéből, s hegyét a vénember mellének szögezve követelte, mondja meg, mit keres a szobájában e késői órán. Trapbois nem árult el sem rémületet, sem meglepetést, s feleletként is csupán töredék mondatokat motyogott, valami olyasmit, hogy inkább válik meg az életétől, mint jogos tulajdonától; Lord Glenvarloch pedig, akit ugyancsak meghökkentett ez a válasz, egyrészt nem értette, hogy voltaképp mi csalta ide az öreget éjnek évadján, másrészt el sem tudta gondolni, hogyan szabaduljon meg tőle. Másodszor is megpróbált ráijeszteni, remélve, hogy így elűzheti, ám ekkor még egy kísértet bújott elő a függöny mögül: Trapbois lánya, kezében lámpával. Úgy látszott, éppoly kevésbé félti az életét, mint az apja, mert csak odalépett Nigel mellé, hevesen félrelökte a kivont kardot, sőt megpróbálta kicsavarni a fiatalember kezéből.

- Pfuj, szégyellje magát - mondta -, kardot rántani egy aggastyánra, aki rég túlhaladta már a nyolcvan esztendő!... Ez a skót úri becsület?... Ide azt a kardot, jó lesz tán guzsálnak!

- Kérem, nyugodjék - szólt Nigel -; nem akarom bántani az apját, de azt tudni akarom, hogy miért kerüld a fegyvereimet egész nap, s még most, az éjszaka kellős közepén is.

- A maga fegyvereit?! - kérdezte vissza a leányzó. - Ugyan már, ifjú ember, hiszen a londoni Tower minden fegyvere is semmiség ahhoz az egy nyomorult aranypénzhez képest, amelyet ma reggel ezen az asztalkán hagytam, s maga, amilyen esztelen tékozló, azóta se tett a helyére.

Így szólván, az aranypénzre mutatott, mely még mindig ott hevert az asztalkán, ahová ő tette; úgy látszik, ez volt a csalétek, amely a vén Trapbois-t odavonzotta, olyannyira, hogy még az éjszaka csendjében sem hagyta nyugodni, mígnem a rég használt titkos feljárón belopózott vendége szobájába, hogy amíg az alszik, elcsenhesse nála maradt kincsét. Most vékony, sipító hangján így kiáltozott:

- Az az enyém! Nem adom senkinek!... Én kaptam... Inkább meghalok, mint hogy megváljak attól, ami az enyém!

- Csakugyan az övé, hölgyem - szólt Nigel -, s könyörögve kérem, adja vissza annak, akinek szántam, s hagyjanak már magamra ebben a szobában.

- Rendben van, akkor majd én fizetem vissza önnek - mondta a leányzó, s vonakodva apja kezébe nyomta a Mammon morzsálékát, amelyre az úgy csapott le vékony, csontos kezével, mint a héja, amikor megragadja zsákmányát; s amint kezében tartotta a pénzt, olyan elégedetten morgott rá, mint a vén kutya, ha megkaparintotta a csontot, s mint ahogy a jóllakott kutya egyet-kettőt térül-fordul, azután lefekszik, ő is csak tipegett-topogott, azután megfordult a lánya után, s követte a függöny mögötti kis ajtón át, mely láthatóvá vált, amint megemelték a kárpitot.

- Ezt holnap reggel beszögezzük - mondta Nigelnak az uzsorás lánya halkan, úgyhogy apja, aki kissé süket volt, s akinek a figyelmét amúgy is lekötötte szerencsés szerzeménye, nem hallhatta meg -; addig is vigyázok, hogy ne szökjék fel még egyszer... nyugalmas jó éjszakát kívánok.

E búcsúszavaknak, melyek udvariasabban hangzottak, mint bármi, amit eddigél az új lakó a hölgytől hallhatott, mindazonáltal nem sok foganatja lett, noha a vendég, mihelyt egyedül maradt, rögtön nyugovóra tért.

Nigel kedélyét erősen felkavarták az este kiállott különféle kalandok, s mint mondani szokás, elrabolták az álmát. Elméjét zavaros-fájdalmas gondolatok árasztották el, mint valamely rohanó folyó, és minél inkább igyekezett álomba ringatni magát, áhított céljától csak annál távolabb sodródott. Megpróbált mindent, ami ilyenkor ajánlatos, számolt egytől ezerig, míg körbefordult vele a világ; bámult a parázsba, míg beleképrázott a szeme; hallgatta a szél egyhangú zúgását, a himbálózó cégtáblák csikorgását, s a kóbor kutya innen is, onnan is felhangzó ugatását, míg a füle bele nem fáradt.

Ám egyszerre a tompa zajok e monotóniájába belehasított egy hang, amely felrettentette kábulatából. Női sikoly volt. Felült az ágyban, hogy hallgatózzék, de aztán eszébe jutott, hogy itt Alsatiában, a környék törvényen kívül élő lakói között, bizonyára mindennaposak a verekedések. Hanem az első sikoltást második követte, majd harmadik, negyedik, oly gyors egymásutánban, mely nem hagyott kétséget afelől, hogy a lárma, bár távolinak tűnt, és fojtottan hangzott, mégis innen a házból ered.

Nigel hirtelen felugrott, magára kapta a ruháját, felragadta kardját és pisztolyait, s kirohant az ajtón. A folyosón kettőzött erővel hallotta a sikoltozást, s ahogy sejtette, a zaj valóban az uzsorás lakosztályából szűrődött ki. A lépcsőházi folyosóra azonban nem lehetett bejutni, s a derék ifjú lord türelmetlenül rázta a zárt ajtót, de mindhiába. Hirtelen eszébe jutott a titkos átjáró. Visszafutott hát a szobájába, s nagy siettében még gyertyát gyújtani is alig bírt, oly szörnyen felizgatta, hogy a kiáltozásnak nem akart vége szakadni, vagy még inkább az, hogy talán mindjárt vége szakad.

Végigrohant a szűk, kanyargós folyosón, amerre a zaj irányította, mely most már közvetlen közélről hasított a fülébe, s amíg lebotorkált a szűk lépcsőn, ahová a folyosó vezetett, fojtott férfihangokat hallott, úgy tűnt, egyik biztatja a másikat. - Átkozott némbor... szúrd le... üsd agyon... fogd be a száját! - A női hang pedig, a gazda lányának elfúló hangja azt sikoltotta: - Segítség!... Gyilkos! - A lépcső alján volt egy kis ajtó, amely engedett a lökésnek, amint Nigel a tett helyére berontott: egyik kezében felhúzott pisztoly, gyertya a másikban, kard a hóna alatt.

Két brigantit látott, akik nagy nehezen legyűrték, vagy legalábbis nem sok hiányzott hozzá, hogy legyűrjék Trapbois lányát, bár az áldozat minden bizonnal kétségbeesett ellenállást tanúsított, mert a padlón szanaszét heverő ruhafoszlányok és kitépett hajcsomók ádáz dulakodásra vallottak. Már-már úgy látszott, hogy a leány az életével fizet a bátorságáért; az egyik gonosztevő kezében ugyanis már döfésre lendült a hosszú pengéjű gyilok, amikor Nigel váratlanul rájuk tört, s amint riadtan feléje fordultak, a késelőt azon nyomban agyonlőtte, majd mikor a másik ellene indult, a fejéhez vágta a gyertyatartót, és karddal hárította el a támadást. Sötét volt, csak a kevéske holdfény szűrődött be az ablakon, s a gazfickónak, miután minden eredmény nélkül elsütötte pisztolyát, és néhány gyöngye kardvágással próbálkozott, végképp inába szállt a bátorság, az ablakhoz hátrált, kiugrott és elszaladt. Nigel vaktában kilőtte utána a másik pisztolyát, azután gyertyáért kiállt.

- A konyhában van égő gyertya - válaszolta Martha Trapbois, sokkal nagyobb lélekjelenléttel, mint várni lehetett volna. - Tapodtat se mozduljon, nem ismeri az utat. Mindjárt hozom... Jaj, apám! Szegény apám! Tudtam, hogy ez lesz a vége... s mindez az átkozott pénz miatt!... MEGÖLTÉK!

## Huszonötödik fejezet

*Játékaink közt ér a vég... a mord  
Halál, mint mérges dajka, elparancsol  
Gyerekszobánkból. Szigorú szavára  
Hívságaink mögöttünk ittmaradnak;  
S még jó, ha ott túl mentséget találunk  
Rájuk, midőn bírónk kérdőre von.*

(RÉGI SZÍNDARAB)

Hátborzongató látványra derült fény, amint Martha Trapbois a gyertyával visszatért. A lány durva vonású, beesett arcát iszonyúan eltorzította a kétségbeesés, a fájdalom, a rémület s mindenekfölött a vad indulat. A leterített zsivány teteme a padlón hevert; Nigel golyója azonnal végzett vele, egy nyögés nélkül múlt ki, s bőven patakozó vére most pirosra festette körös-körül a földet. Mellette ott feküdt egy másik embertest is, amelyre zokogva borult rá a boldogtalan nőszemély, hogy szerencsétlen apjának tetemét könnyeivel öntözze. De aztán nyomban fel is ugrott, s így kiáltván: - Hátha van még benne élet! - nagy igyekezettel próbálta a testet feltámoogatni. Nigel segítségére sietett, de közben jelentőségteljesen az ablakra nézett; s Martha, akinek a figyelme olyan éles volt, mintha sem rémület, sem indulat meg nem zavarhatná, azonnal elérte a célzást.

- Ne féljen - kiáltotta -, cseppet se féljen; közönséges gyáva tolvajok ezek, a bátorságot éppoly kevésbé ismerik, mint a kegyelmet. Ha lett volna nálam fegyver, én is meg tudtam volna védeni magam, minden segítség nélkül... Jaj, apám! szegény apám! Neki így is későn jött a segítség... ki tud életet lehelni e hideg tetembe?... Halott! Halott!

Míg a lány így beszélt, egyesült erővel felemelték a földről a vén uzsorás testét, bár súlyos, merev, tehetetlen tagjainak már a pusztá érintése is meggyőzhette őket arról, hogy az élet végképp elköltözött belőle. Nigel kereste rajta a sebet, de hiába. Az elhunyt leánya, aki ismét több lélekjelenlétet tanúsított, mint amint e percben várni lehetett volna tőle, végül is felfedezte a halál eszközét: a kendőt, amelyet szorosra húztak az öregember nyakán, s ily módon először csak a segélykiáltást fojtották belé, azután az életétől is megrabolták.

Martha kinyitotta a végzetes hurkot, majd a testet Lord Glenvarloch karjaiba helyezte, s maga elrohant vízért, alkoholért, illatszerekért, abban a hiú reményben, hogy apja élete nem aludt ki, s még visszahozható. Mint bebizonyosodott, ez valóban hiú remény volt. A lány, mindazonáltal, megtette, amit csak tudott; dörzsölgette apja halántékát, felemelte a fejét, kigombolta rajta a hálóköntöst (mert, úgy látszott, ágyából kelt ki, meghallván, hogy rablók járnak a házban), s végül nagy nehezen szétfeszítette mereven összeszorított ökleit: egyikből egy kulcs esett ki, a másikkól az aranypénz, amely még nemrég annyi aggodalmat okozott a szerencsétlen öregembernek, és amelyet homályba borult elméjével valószínűleg olyan kétségbeesetten védelmezett, mintha csakis ettől függött volna az élete.

- Hiába minden! - szólt az uzsorás lánya, felhagyván reménytelen igyekezetével, hogy visszatérítse az elszállt lelket, amelyet oly durván ütöttek ki a porhüvelyéből a gyilkosok, hogy a szegény embernek valósággal kitekérték a nyakát. - Halott, halott, hiába... mindig tudtam, hogy ez lesz a vége, és most tanúja vagyok, hogy bekövetkezett!

Azután felkapta a földre hullott kulcsot és a pénzdarabot, majd megint földhöz vágta, mondván: - Átkozott legyen mind a kettő... ezek miatt lelte halálát!

Nigel szólni akart, figyelmeztetni a hölgyet, hogy azonnal intézkedniük kell a menekülő gyilkos üldözéséről, valamint arról, hogy ő maga most már biztonságban legyen, ha netán visszatérnének a támadók, de amaz élesen szavába vágott:

- Hallgasson - mondta -, hallgasson! Hát nem érti, hogy nem tudok többet elviselni, mint amit érzek, amit gondolok, amit látok? Egy hangot se, mondom - szólt újra, ezúttal még komorabb hangon -; hogy figyeljek efféle beszédre, amikor apám meggyilkolva fekszik az ölemben?

Lord Glenvarlochra nagy hatást tett a leányzó kétségbeesett gyásza, de közben arról sem feledkezhetett meg, hogy milyen veszedelmes helyzetbe került. Mindkét pisztolyát kilőtte, a rabló pedig bármikor visszatérhet, esetleg többedmagával, mert bizonyára nem csak az az egy bűntársa volt, aki otthagyta a fogát... s mintha az ablak alatt valóban beszédet hallott volna. Gyorsan odaszólt hát sorstársának, hogy visszamegy a szobájába, ahol a történeteit hagyta.

- Jól teszi - mondta megvetően -, eddig is többet tett, mint amennyit embertől várni lehet. Menjen csak, és mentse a bőrét... Úgyis tudom, hogy ez a szándéka... hagyjon sorsomra.

Nigel nem látta szükségét, hogy megálljon magyarázkodni, a titkos átjárón keresztül visszasietett a szobájába, megtöltötte a pisztolyait, s ahogy jött, ugyanolyan gyorsan fordult is mindjárt; magában csodálkozva, hogy milyen pontosan tudja követni az út kanyarulatait, pedig csak egyszer ment végig rajta, akkor is izgalomtól elvakultan.

Megtérvén azt látta, hogy közben a szerencsétlen nőszemély kiterítette a földön apja holttestét, betakarta arcát a köpenye szárnyával, s most úgy áll a fejénél, mint a kőszobor a sírokon. Nem mutatott sem meglepetést, sem örömet Nigel visszatérésekor; csak ennyit mondott csendesen:

- Megsirattam... panaszomat, legalábbis, amit ember hallhatott tőlem, bevégeztem... de igazságot követelek, és a hitvány gazember, aki képes volt megölni ezt a védtelen aggot, midőn már a természet sem hagyott többet számára, mint alig egy évnyi életet, követni fogja áldozatát a halálba, mégpedig hamarosan. Ó, idegen, akit bosszúm eszközéül küldött az ég, menjen hamar, értesítse Hildebrodot... bizonyára ébren találja őket, hisz ott dáriódóznak szokásuk szerint hajnalig... s kérje meg, hogy tüstént jöjjön ide, amit nem is merészel majd megtagadni, lévén ez egyszerre kötelessége és érdeke, nem is fogja, mert jól tudja, hogy módomban van meghálálni a segítségét. Mit tétovázik? Azonnal induljon!

- Mennék szívesen - mondta Nigel -, de félek kegyedet itthagyni egyedül; ezek a gonosztevők még visszajöhetnek, s akkor...

- Igaz - felelte Martha -; lehet, hogy visszajön; s bár az életem nem számít, nem akarom, hogy birtokába kerüljön annak, aki gáztettére felbújtotta. Fogja ezt a kulcsot meg az aranypénzt, vigyázzon rájuk: mind a kettő fontos... ha megtámadják, védekezzék; s ha megöli azt a nyomorultat, gazdaggá teszem. Magam megyek Hildebrodért.

Nigel kifogásokat akart támasztani, de a lány egyszerűen faképnél hagyta, s ő egy szempillantás múlva már azt hallotta, amint a távozó mögött becsapódik a kapu. Az jutott eszébe, hogy utána megy, de meggondolta, hogy Hildebrod kocsmája nem esik messze a Trapbois-háztól, a leányzó különben is jobban ismeri az utat nála, nemigen érheti baj, s ő jobban teszi, ha ott marad és örködik, ahogy megkérték.

Nem volt valami kellemes érzés olyan ember számára, aki nincs szokva az ilyesmihez, hogy egy nagy, üres házban magára maradjon két halottal, két néhai embertársával, akik félórája sincs, hogy természetellenes halállal múltak ki: egyikükkel merényletű kéz végzett, másikat, akinek felsebzett torkából még mindig buzgott a vér, s elárasztotta körülötte a padlót, maga a

szemlélő fosztotta meg életétől, jogosan ugyan, de mégis erőszakosan. Nigel egy pillanatra undorral s egyszersmind babonás félelemmel fordította el tekintetét e nyomorúságos porhüvelyekről, de ekkor meg úgy tapasztalta, hogy e testek hátborzongató jelenlétének tudata így, hogy nem láthatja őket, még inkább nyugtalanítja, mint az előbb, amikor velük szembenézve, állnia kellett hideg-élettelen szemük merev tekintetét. S ráadásul a képzelődés is űzni kezdte ismert játékait. Nigel egyszer úgy hallotta, mintha a jobblétre szenderült uzsorás viseltes damaszt hálóköpenye megrezdülne; másszor meg, mintha a lemészárolt bérgyilkos a lábát mozdítaná, s csizmája talpa megcsoszszanna a padlón; majd megint úgy tetszett, mintha újra hallaná az imént megugrott zsivány lépteit és suttogását az ablak alatt. Hogy ez utóbbi s leginkább fenyegető veszéllyel szembeszálljon, és egyszersmind lerázza magáról a félelmet, amellyel a többi rossz érzés már-már megbénította akaratát, Nigel az ablakhoz ment, s ugyancsak megrémült, amikor egy sor fáklyát pillantott meg, amelyek megvilágosították az utcát, ahol is, mint hangjukból következtetni lehetett, nagy tömeg ember közeledett; itt is, ott is felvillantak kovás puskáik és alabárdjaik, amelyekkel fel voltak fegyverezve. Élükön Hildebrod jött (ezúttal nem regényes uralkodói minőségében, hanem abban a tisztében, melynek valóban birtokosa volt: mint a Whitefriars Menedék törvényszolgája), hogy kivizsgálja a bűntényt és körülményeit.

Furcsa és szomorú látványt nyújtottak ezek a korhelyek, amint víg éjféli dorbézolásukból felriasztva, a borzalmas esemény színhelyére értek. Zavaros tekintettel bámultak egymásra, majd a véres tettek elébük táruló eredményére; imbolygó léptük megcsúszott a vértől iszamos padlón, lármás tülekedésüket ijedt suttogásra váltották, és mivel lelküket felkavarta a látvány, elméjüket pedig még mindig ködbe borította a szesz, olyanok voltak, mint az alvajárók.

A vén Hildebrod volt az egyetlen kivétel. Ez a különleges emberi boroshordó, akármilyen tele volt, a nap bármely órájában mozdítható volt, ha kellő fontosságú ok mutatkozott arra, hogy valahová elguruljon. Úgy tűnt, a látvány megrendíti, s magatartása, melyet a hivatalos eljárás során tanúsított, sokkal ésszerűbb és illendőbb volt annál, amit akármikor is várni lehetett volna tőle. Először is kikérdezte a leányzót, aki csodálni való gonddal és pontossággal számolt be róla, hogyan riadt fel az apja szobájából kihallatszó dulakodás hangjára, annál is hamarabb, mivel aggódott egészségi állapota miatt. Amint belépett, látta, hogy apját legyűri a két brigand, akikre teljes dühével s a tőle telhető erővel rárohant. Mivel az arcukat feketére mázolták, és álruhát viseltek, nem meri azt állítani, hogy felismerte volna, különösen abban a feldúlt állapotban, bármelyiket is. Ezután már nem is emlékszik semmire, csak arra, hogy lövések dörrentek, majd kettesben maradt vendégével, miután az egyik bandita elszökött.

Lord Glenvarloch ugyanazt mondta el, amiről már tudósítottuk az olvasót. Hildebrod imígy végezvén a szemtanúk kihallgatásával, tüzetes vizsgálat alá vette a helyszínt. Megállapította, hogy a gonosztevők csak az ablakon juthattak be, amelyen át életben maradt társuk megszökött; de teljességgel érthetetlen volt, hogy ez hogy sikerült nekik, mikor az ablak erős vasrudakkal volt biztosítva, melyeknek zárát a vén Trapbois minden este gondosan ellenőrizte. Hildebrod mindent átvizsgált, amit csak a lakosztályban talált, s alaposan szemügyre vette a leterített betörőt is. A ruhája után közönséges tengerésznek látszott, arcát a jelenlevők közül senki sem ismerte. A nyomozás vezetője ezután elhívatott egy Alsatiában élő orvost, aki bizonyos vétkei miatt feladni kényszerült azt a pozíciót, amelyet tudománya biztosíthatott volna számára, s így arra szorult, hogy ezen a nyomorúságos környéken folytassa praxisát. Hildebrod most megparancsolta neki, hogy vizsgálja meg a holttesteket, s annak rendje-módja szerint írjon bizonylatot haláluk vélhető okáról. A gyakorlott vizsgálóbíró figyelmét sok más egyéb közt nem kerülte el a földön heverő vállsúly sem, s miután mindenkit meghallgatott, akinek valami mondanivalója vagy feltételezése volt a tárggyal kapcsolatban, és minden lehetséges bizonyítékot felírt, ami a véres tett kinyomozása során fontos lehet, úgy rendel-

kezett, hogy reggelig tartsák zárva a lakosztály minden ajtaját; majd a meggyilkolt öregember boldogtalan leányával együtt a konyhába vonult, ahol is az egy Glenvarloch jelenlétében megkérdezte a leányzót, nem gyanúsít-e valakit különösebben a gonosztett elkövetésével.

- Maga talán senkit sem gyanúsít vele? - kérdezte Martha, mereven rászögezve a szemét.

- Még ha tenném is, hölgyem, az én dolgom akkor is az lenne, hogy kérdezzek, a kegyedé pedig, hogy válaszoljon. Csak tartsuk magunkat a játékszabályokhoz!

- Ami engem illet, ennek a vállsziának a viselőjét gyanúsítom. Tudja maga nagyon jól, kire gondolok!

- Nos, ha már ilyen nyílt színvallásra kényszerít, annyit megmondhatok, hogy Lesipuska kapitány viselt effélét, s ökelme nem az az ember, aki gyakran váltja az öltözkését.

- Akkor hát vétesse üldözőbe és fogassa el - szólt Martha.

- Ha valóban ő volt a tettes, akkor már rég messze járhat azóta - válaszolta a bölcs bíró -, de tárgyalni fogok a megfelelő hatóságokkal.

- Vagyis futni hagyja - vont le a következtetést Martha, szúrósan a szemébe nézve.

- Esküszöm minden kolbászra és hurkára - felelte Hildebrod -, ha rajtam múlnék, az a gégemetsző már rég ott lengedezne, ahová Hámánt akasztották, de hát egy kis idő csak kell a dologhoz. Vannak köztünk, akik a kezére játszanak, ezt kegyed is nagyon jól tudhatja; akit pedig felhasználhatnék ellene, az mind részeg, mint a csap.

- Bosszút követelek... bosszút - ismételte Martha -, és vigyázzon, nehogy packázni merjen velem!

- Kegyeddal packázni? Inkább packáznék egy felingerült nőstény medvével. Azt a gonosztévőt pedig elfogjuk, csak türelem, kisasszonykám. Jól ismerem a búvóhelyeit, s mivel előbbutóbb feltétlenül be kell térnie valamelyikre, hamar nyakon csíphetjük, különösen, ha csapdát is állítunk neki. Ne féljen, kisasszony, akinek olyan eszközök állnak rendelkezésére, mint kegyednek, annak nem kell sokáig várnia, hogy igazságot kapjon.

- Akik segítenek bosszúmat megállni - szólt Martha -, szintúgy rendelkezhetnek azokkal az eszközökkel.

- Ennyi elég is - válaszolta Hildebrod -, most pedig, kérem, jöjjön át a házamba, és igyon valami meletet, ne búslakodjék itt egymagában.

- Nem leszek egyedül, elhívatom az öreg mindenesasszonyt - válaszolta Martha -, azonkívül itt van még ez az idegen úr is.

- Hm, azt mondja, az idegen úr - szólt Hildebrod, kissé félrevonva Nigelt. - Ez a kapitány alighanem megcsinálta az idegen úr szerencséjét, amikor a magáét olyan mohón kereste. Bevallhatom uraságodnak... mert ugyebár nem szabad lordnak szólítanom... hogy elejtettem egy-két célzást a mi kettőnk megállapodásával kapcsolatban, és könnyen lehet, hogy az a megveszekedett kapcabetyár ettől kapott kedvet a véres munkára... Magának csak jó... após nélkül jut a hozományhoz... Remélem, megtartja a feltételeket?

- Jobban tette volna, ha senkinek sem szól erről a képtelen tervéről - mondta Nigel.

- Miért lenne képtelenség? Talán uraságod képe nem tetszik a leányzónak? Most kell meghódítani, amikor könnyes a szeme... én mondom magának, ilyenkor hódolnak be a leghamarabb, amikor a szemük könnyes. Holnap aztán tudassa velem, mire jutottak. Jó éjt, uram... értek én a hallgatásból is, ha nyilatkozni nem akar. Most azonban elszólít a kötelesség,



zárni és pecsételni, ahogy ilyenkor szokás. Jaj, igaz is, ez a nagy bolond öldöklés itten majd kiverte a fejemből: Lowestoffe úr valami embere keresi kegyelmedet. Azt mondta, sürgős üzenettel jött, úgyhogy a szenátus nem is marasztalta, csak két kancsó borra, és épp útnak indult már, hogy felkajtassa az ön szállását, mikor hozzánk ért ennek a ribilliónak a szele... Hé, koma, erre jöjjön! Itt találja Nigel Grahame urat.

Erre előlépett egy zöld bársonyzeκές, afféle csónakos külsejű fiatal legény, karján fémjel-vénnyel, s félrevonta Nigelt egy sarokba, míg Hildebrod herceg feladatához híven még egyszer végigjárta a szobákat, és ellenőrizte, hogy ajtó-ablak zárva van-e. Amit Lowestoffe hírnöke mondott, nem volt valami biztató. Suttogva, de igen udvariasan a következőket hozta Nigel tudomására: Lowestoffe uram könyörögve kéri, hogy biztonsága érdekében azonnal távozzék Whitefriarsból, mert a Legfőbb Bíró elfogatási parancsot adott ki ellene, s a végzést mindjárt másnap reggel foganatosítani is kívánják egy csapat muskétás által, amely túlerővel az alsatiaiak el nem bírhatnak, de nem is merésznének szembeszállni.

- Ezért, uram - szólt a vízi ember -, hajnali ötkor legyen a parton, a Temple-lépcsőnél, ott várom a csónakkal. Ha el akar illanni a véredek elől, megteheti.

- Ha Lowestoffe uram küldött, miért nem adott veled semmi írást? - szólt Nigel.

- Az ám! Hisz tudhatja, hogy a derék urat hűvösre tették, s most olyasformán van a tintával, tollal, mint az egyszeri tiszteletes: nemigen ér rá ilyesmivel bajmóldni.

- Legalább mondott neked valamit, amiről megismerszik, hogy ő küldött?

- Amiről engem megismerhet!... de mennyire, hogy mondott, méghozzá azt mondta... de én meg nem is felejtettem el - a legény rántott egyet a nadrágján - ...ejnye, mit is mondott?... Megvan! Hogy higgyen a szavamnak, mert bár Grahame-nek hívják, O betűvel írja a nevét. Azt hiszem, így mondta, nohát. Akkor két óra múlva találkozunk a parton, amikor fordul az ár, aztán csak uzsgyi lefelé a folyón, akár egy tizenkét evezős gyorshajó, igaz-e?

- Hát azt tudod-e, hol tartózkodik most a király? - kérdezte Lord Glenvarloch.

- A királyt kérdi? No hát, az tegnap lement hajón Greenwichbe, mert nemes uralkodó, ha teheti, mindig csak vízen jár. Azt mondják, vadászni készül, de aztán mégis megváltoztatta a szándékát, s most a királyfi, meg a herceg, meg az egész kompánia mind Greenwichbe ment, ahol ugyancsak vígan vannak.

- Nos - válaszolta Nigel -, öt órakor készen állok az útra, te meg gyere ide, s vidd a poggyászatot.

- Úgy lesz, uram - válaszolta a legény, azzal kiment, s elvegyült Hildebrod herceg szedett-vedett kísérei közt, akik szintén elvonulófélben voltak. Whitefriars nemes uralkodója lelkére kötötte a vendégnek, hogy minden ajtót jól bezárjon utána, majd a hunyorgó tűz előtt ülő leányzóra mutatott, aki úgy hanyatlott el a széken, elmeresült tagokkal, mintha már órá is rátette volna kezét a halál, s ilyképp suttogott Nigel fülébe: - Gondoljon a nyereségére, és ne felejtse az egyezségünket, mert ha netán el akarna illanni, én útját állom, abban biztos lehet.

Lord Glenvarlochot mélységesen felháborította az a határtalan durvaság, mely leplezetlenül megnyilvánult a biztatásban, hogy aljas módon visszaéljen a szerencsétlen leány kiszolgáltatottságával; de megfékezte feltörő indulatait, és szó nélkül meghallgatta a tanácsot, s ami az első utasítást illeti, azt végre is hajtotta, amennyiben gondosan elrekeszte a kaput Hildebrod herceg és népe mögött, abban a hallgatag reményben, hogy soha többé nem látja őket, s nem is hall felőlük. Ezután visszament a konyhába, ahol a boldogtalan leányzó ült, kezét az ölében összekulcsolva, szemét egy pontra szegezve, tagjait mereven elnyújtva, mint aki révületbe esett. Nigel, akit őszintén megrendített a szegény nő sorsa, valamint az előtte álló szomorú

jövő, amit csak tudott, mindent megtett, hogy valahogy magához térítse, s végül sikerült is felráznia kábultságából, legalább annyira, hogy megérthesse, amit mondanak neki. Azután értésére adta, hogy ő néhány óra múlva elhagyja a Whitefriarst, s bár jövője és úti célja egyelőre bizonytalan, amennyire módjában áll, szívesen segítene a hölgyön, ha tudná, mit tehetne az érdekében. Készséggel megvinné például az üzenetét valamely barátjának, hogy milyen veszedelmes helyzetbe került... Itt azonban félbeszakította a leányzó, aki nagy nehezen megértette, mit akar mondani, s miután a maga kurta-furcsa modorában megköszönte a vendég kedvességét, csak annyit jegyzett meg: - Bizonyára jót akar, de tudhatná, hogy a nyomorultnak nincs barátja.

Nigel erre azt válaszolta, hogy „igazán nem akarja alkalmatlan kérdésekkel zaklatni, de mivel nemsokára eltávozik...”

A leányzó most ismét közbeszólt:

- Micsoda? Eltávozik Whitefriarsból? Önnel tartok!

- Velem tart? - kiáltott fel Lord Glenvarloch.

- Igen - felelte Martha -, apámat is rábeszélem, hogy hagyjuk itt ezt a rablótanyát. - De amint kimondta, máris eszébe jutott ismét mindaz, ami történt. Arcát tenyerébe temette, és görcsös zokogásba, jajveszékelésbe kezdett, majd valóságos hisztérikus roham tört ki rajta, rendkívüli testi-lelki erejének megfelelő példátlan hevességgel.

Lord Glenvarlochot megrémítette és megzavarta a szokatlan látvány, s tanácstalanságában már épp azon volt, hogy elmegy orvosért, vagy legalább valami asszonyért, de ekkor a roham lassacskán alábbhagyott, s a beteg, aki egyik kezét még mindig az arcára szorította, a másikkal visszatartotta a távozni készült a kabátujjánál fogva, míg a szeméből patakozó könnyek valamelyest enyhítették lelkében az érzelmek feszültségét, amely az imént oly heves kitörésben nyilatkozott meg.

- Ne hagyjon itt magamra - mondta a leányzó -, és kérem, ne is hívjon ide senkit. Ilyen még sohase esett meg velem, és most sem esett volna - mentegetőzőt sóhajtozva, ültében felegyenesedve, és megtörülve szemét a kötényével -, most sem viselkednék így... de hát engem... engem szeretett szegény apám, ha senki más emberfiát nem is... és most így kellett... ilyen hitvány kéztől kellett halálát lelnie!

S a boldogtalan nőn újra erőt vett a fájdalom; folyt a könnye, zokogott, jajgatott, egyszóval teljesen elhagyta magát kétségbeesésében, mint minden nő, amikor bánata tetőfokára hág. Végre nagy nehezen visszanyerte egyébként megszokott komor nyugalmit, és nagy elhatározással meg is őrizte, mindenáron meg akarván akadályozni, hogy hisztérikus rohama visszatérjen, hasonló erőfeszítéssel, mint amilyen az epilepsziások is, köztudomásúan, képesek elhalasztani rohamaikat. Akarata mégsem tudott azért teljesen úrrá lenni hajszott idegein, úgyhogy egy-egy pillanatra oly görcsös remegés futott át tagjain, hogy nézni is ijesztő volt. Nigel szinte teljesen megfeledkezett a maga bajáról, sőt voltaképp mindenről, csak az előtte ülő szerencsétlen nőt látta, akinek nyomorúsága annál mélyebben meghatotta az ő nemes lelkét, mivel a tartózkodó büszkeségben erősen hasonlítottak egymásra; a mások együttérzésére vagy szánakozására lehetőleg egyikük sem kívánt ráhagytokozni.

- Igazán nem szokásom, hogy ilyen gyöngye legyek - mondta a lány -, csak... csak... hiába, a gyarló ember nem mindig képes rá, hogy úrrá legyen a természetén... Öntől, uram, jogom van segítséget kérni, hiszen ön az oka, hogy túléltem ezt a szörnyű éjszakát. Bárcsak előbb érkezett volna megmentésemre, vagy inkább még később... de így vagy úgy, mindenestre megmentette az életemet, s most segítenie kell, hogy életem legalább elviselhető legyen.

- Készséggel, hölgyem, csak árulja el, miben lehetek szolgálatára - válaszolta erre Nigel.
- Azt mondja, hamarosan távozik innét, nos: vigyen magával! - szólt a boldogtalan nőszemély.
- Ha magamra hagy, már soha nem szabadulhatok a bűnöknek és nyomorúságoknak ebből a vadonából.
- Ó, jaj, mit tehetnék? - ismételte Nigel. - Az én utam, amelyről le nem térhetek, majdnem bizonyos, hogy a börtönbe vezet. Ha távozni akar innét, szívesen felajánlom, hogy csatlakozzék hozzám, de azután már feltétlenül a barátaihoz kell fordulnia.
- Barátaimhoz? - kiáltotta a leányzó. - Nincs barátom nekem! Mind elhagytak, ahányan csak voltak, réges-régen. Egy sírból feljáró szellemet szívesebben látnak, mint ahogy engem házukba fogadnának azok, akik megvetéssel elfordultak tőlünk; s még ha most, furcsa módon, barátságos érzületet tanúsítanának is irántam, hát nem kellene a barátságuk, ha egyszer már megtagadták tőle... tőle... - s e szavaknál megint csaknem erőt vett rajta a fájdalom, de azután határozott hangon így szólt: - tőle, aki amott kiterítve fekszik... Nem, nincsenek barátaim. - Hallgatott egy ideig, majd hirtelen, mintegy összeszedve minden erejét, így folytatta: - Nincs ugyan barátom, de aminek birtokában vagyok, azzal sok barátot szerezhetek... barátot és bosszúállót... Még jó, hogy eszembe jutott; ezt a hatalmas eszközt semmiképp sem hagyhatom itt a rabló gazemberek prédájára... Kedves idegen, még egyszer vissza kell térnie abba a szörnyű szobába. Menjen át rajta bátran, egyenest az ő... egyenest a hálószobába; tolja el a helyéről az ágyat, s akkor látni fogja, hogy mind a négy lába alatt egy-egy rézlemez van, amelyek mintha csak azért lennének ott, hogy a nagy ágy súlyát viseljék; de a négy közül csak egyvel lesz dolga, azzal, amelyik a falnál van bal felől; nyomja meg a lemez egyik sarkát, arra felugrik, s így megleli alatta a zárat, és kinyithatja ezzel a kulccsal. Azután emelje fel a titkos ajtót, és a padló alatti mélyedésben egy kis ládát talál. Hozza ide, kérem, magunkkal kell vinnünk az útra, mert a benne levő kincs árán minden biztonnal megvásárolhatok majd magamnak egy zugot, ahol meghúzhatom magam.
- Igen ám, de ez a népség a konyhaajtót is bezárta - mondta Nigel.
- Igaz is, azt elfelejtettem; kétségtelenül volt rá jó okuk - válaszolta a leányzó. - De az ön szobájába vezető titkos folyosóról nem tudtak, arra nyugodtan mehet.
- Lord Glenvarloch átvette a kulcsot, de amint a lámpát megemelte, hogy világosítsa magának, Martha észrevette, hogy arcán valami nemtetszés tükröződik, mintha nem szívesen teljesítené a rá rótt feladatot.
- Ó, hát fél? - szólt a leányzó. - Semmi oka rá! Csendesek mind a ketten, a merénylet is, meg az áldozat is... Jól van hát, szedje össze a bátorságát, magával megyek... egyedül úgysem boldogulhat a titkos ajtó rugójával, meg aztán nemigen tudná felemelni azt a nehéz ládát.
- Dehogy félek... hogy félnék - szólt Lord Glenvarloch, szégyenkezve, hogy a lány így félreértette pillanatnyi tétozását, mert ő csupán a borzalmas látványtól iszonyodott, ami gyakorta előfordul a nemes lélekkel, bármily idegen legyen is tőle egyébként a veszélyes vállalkozástól való félelem -; végrehajtom a megbízását, ahogy kívánja; de a kisasszonynak nem szabad velem jönnie... nem, ne jöjjön velem.
- De igenis magával megyek - mondta Martha. - Higgadt vagyok. Ide nézzen! - Azzal felemelt az asztalról valami félbemaradt hímzést, és határozottan, nyugodtan befűzött egy selyemszálat az ott heverő tűbe. - No mondja meg, meg tudnám-e ezt tenni - szólt kísérteties mosollyal, amely még ijesztőbb volt, mint korábbi kétségbeesése -, ha nem volnék nyugalmam és bátorságom teljes birtokában?

Így szólván, gyorsan előreindult a lépcsőn Nigel szobájába, és éppoly sebesen áthaladt a titkos átjárón, mintha attól tartana, hogy elhatározása meginog, mielőtt céljához érne. A lépcső alján habozott egy pillanatra, mielőtt a rettenetes helyre benyitott volna, azután gyors léptekkel végigment a szobán, be a mögötte levő hálófülkébe, nyomában Lord Glenvarlochkal, aki teljesen megfélemedezett a mészárlás színhelyétől való irtózatáról, annyira aggódott a szomorú tragédia egyetlen, életben maradt áldozatáért.

Martha első mozdulata az volt, hogy széthúzta apja ágyán a függönyt. Az ágynemű rendetlenül összevissza gyűrődött; mutatván, hogy az öregember fejvesztett sietséggel ugrott ki az ágyból, amikor meghallotta, hogy rablók járnak a szomszéd helyiségben. A kemény derék-aljon szinte nem is látszott a vén uzsorás könnyűvé száradt testének lenyomata. Az árván maradt leány most térdre rogyott az ágy előtt, összekulcsolta a kezét, s kevés szóval, mély érzéssel fohászkodott az éghez, hogy segítse meg veszedelmes helyzetében, és álljon bosszút a gonosztevőkön, akik megfosztották apjától. Halkan, s még rövidebbre fogva szavát, esdekelt még azért is, hogy az ég fogadja magához az elköltözött lelket, és keresztyéni kegyelemmel bocsássa meg bűneit.

Miután teljesítette e kegyes kötelességét, jelt adott Nigelnak, hogy segítsen neki; s amint az ágyat félrehúzták, előtűnt az a rézlap, amelyet kerestek. Martha lenyomta a rugót, a lemez felugrott, és rögtön megláthatták a kulcslyukat, valamint a nagy vaskarikát, amely a titkos ajtó megemelésére szolgált, s amint az ajtót ennél fogva kinyitották, egy pénzes ládika, vagy inkább nagyobbacska láda tűnt elő, az, amelyről Martha beszélt, s amely valóban oly súlyosnak bizonyult, hogy bár Nigel erős ember volt, egyedül aligha tudta volna megemelni.

Ezután mindent visszatettek a helyére, úgy, ahogy találták, Nigel pedig társnője segítségével, már amilyen segítséget szegény nő nyújthatott, megemelte a ládát, és átcipekedett vele a szomszéd szobába, ahol a balul szerzett kincs balvégzetű tulajdonosa hevert kinyújtózva, minden zajra, bajra immár mindörökké érzéketlenül, hiszen ha bármi a világon megzavarhatta volna hosszú álmát, féltve őrzött aranyainak távozására most bizonytal felriad.

A szerencsétlen leányzó odalépett a halotthoz, s még arra is volt bátorsága, hogy felemelje róla a leplet, amellyel illő módon letakarták. Kezét a megállott szívre helyezte, de az egyet sem dobbant, tollat tartott a dermedt ajkakhoz, de nem rezdült meg a pihe; végezetül tisztelteljesen megcsókolta apja sápadt homlokán az ereket, majd pedig ajkához emelte az elszáradt kezét.

- Bárcsak hallanád, amit mondok, apám! - szólalt meg ekkor. - Esküszöm, hogy most, amikor elviszem innen, amit a földön a legbecesebbnek tartottál, csak azért teszem, hogy bosszút állhassak méltatlan halálodért!

Ezután visszatakarta a holttestet, és egy könny, egy sóhaj, egyetlen szó nélkül nekiindult, s amennyire erejétől tellett, segített vinni a terhet, míg fel nem értek vele Lord Glenvarloch hálósobájába.

- Ezt a ládát - mondta -, az ön csomagjaként kell elszállítanunk. Mire a csónakos itt lesz önért, én is felkészülök.

Ezzel visszament szobájába, Lord Glenvarloch pedig, látván, hogy erősen közeledik indulásuk ideje, letépett egy darabot a régi kopott függönyökből, és bebugyolálta vele a ládát, nehogy különös alakja, valamint a féltő gonddal rávert sok pánt és keresztpánt gyanút keltsen, s megsejtesse a szemlélővel, mi rejlik a csomagban. Miután ezzel az óvatossági intézkedéssel végzett, levetette a banditajelmezt, melyet Whitefriarsbe indulásakor magára öltött, és rangjához illő ruhát vett fel, majd végigheveredett az ágyán, és mivel képtelen volt aludni, noha az éjszaka eseményei kimerítették: a mennyezetet bámulva várta a csónakos hívó jelét.

## Huszonhatodik fejezet

*Adj jó utat, szelíd folyó... ne félj,  
Nyugalmadat lármánk meg nem zavarja;  
Nem verjük föl szendergő partjaid  
Sípval, dudával... kérésünk csak az,  
Hogy megtűrj minket széles melleden,  
Hol bizton ringhat néma sajkánk.*

(A KETTŐS MENYEGZŐ)

Szürke vagy inkább afféle piszkossárga fény szűrődött át a whitefriarsi ködön, amikor a szerencsétlenül járt uzsorás ajtaján halk kopogás hallatszott, amiből Nigel tudhatta, hogy megérkezett a csónakos. Az ajtónál valóban az a legény várakozott, aki az este itt járt, csak most még egy másik is volt vele.

- Siessünk, jó uram, mi már húznánk is az evezőt - mondta egyikük halk, sürgető hangon -; az idő meg a dagály nem vár senkire.

- Énrám nem is kell várnia - szólt Lord Glenvarloch -, de van itt még egypár holmi, amit magammal viszek.

- Na tessék, mit szólsz ehhez, Jack... ez is csak olyan, mint a többi, úgy megrakja azt a kétevezős csónakot, mint egy hatlovas szekeret. Mind kétevezőst bérel, ha csak nem költözködik házastul, barmostul, hogy ott egye meg a fene. Gyerünk már, hol a cókmókja?

Az egyik legény már kellőképpen, saját vélekedése szerint legalábbis épp eléggé, meg volt rakodva Lord Glenvarloch útipoggyászával, s lassan, cammogva el is indult a Temple-lépcső irányában. A másik, a vállalkozás szervezője és láthatólag irányítója, a vén uzsorás kincseit tartalmazó ládát próbálta megemelni, de mindjárt földre is ejtette, s nagy káromkodás közepette azt kérdezte, miért nem a Szent Pál-székesegyházat akarják elvitetni vele a helyéből. Ekkorra már Trapbois leánya is csatlakozott hozzájuk, földig érő, sötét színű csuklyás köpenybe burkolózva, s idegesen kiáltotta Lord Glenvarloch fülébe: - Hagyják itt, bánom is én, az egészet hagyják itt, csak erről az irtózatoss helyről jussunk ki minél előbb.

Említettük már más helyütt, hogy Nigel ugyancsak atlétatermetű ifjú volt, s mivel most még az együttérzés és a felháborodás is ösztönözte, hihetetlen nagy testi erőről tett tanúságot, amint megemelte a nehéz pénzes ládát, s a körébe tekert kötél segítségével a hátára vette, majd erős, határozott léptekkel haladt előre akkora teherrel, amelyet a mi elpuhult korunkban három ifjú arslán együtt se tudna megmozdítani. A csónakos elképedve kullogott a nyomában, s azt kiáltotta: - Megálljon, uram, várjon már, hadd fogjam csak meg a másik végét! -, majd kisvártatva újólaj felajánlotta közreműködését, nem is hiába, mert egy-két perc múlva Nigel már örült, hogy elfogadhatja a segítséget. Mire a sajkához értek, amely megbeszélésükhöz híven a Temple-lépcsőnél volt kikötve, Nigel csaknem összeroppant a nagy súly alatt, melytől a csónak, amint belézuhintották, csaknem peremig süllyedt a vízbe.

- No, ezzel a fuvarral aztán lesz annyi bajunk - mondta a csónakos legény a társának -, mintha egy csődbe ment jóembert kellene szállítanunk, s vele az összes eltitkolt kincset... Hé! Hé! Lassan a testtel, asszonyosság, maga aztán nem száll be ide! Nem látja, hogy majd becsorog a víz a csónak peremén? Szó sem lehet arról, hogy még élő terhet is felvegyünk.

- Márpedig ez a nő velem jön - mondta Lord Glenvarloch -, pillanatnyilag az én védelmem alatt áll.

- Csigavér, uram - válaszolta az evezős cimborá -; nem vállalom olyat, amivel nem bíztak meg: kétszeres teherrel nem indulok útnak... menjen a hölgy csak gyalog, ami pedig a veszedelmeket illeti, az ábrázata ugyan minden veszedelemtől megóvjá, Berwicktól Land's Endig.

- Nos, tehát ha megkésztetném a fuvardíjat, nincs ellenére, hogy a terhet is megkésztetném? - kérdezte Nigel, mivel semmiképp nem akarta magára hagyni ezt a boldogtalan nőt, akinek biztonságba helyezéséről már volt is egy félig-meddig kialakult elgondolása, és ezt a tervet készült most megghiúsítani a temzei csónakosok goromba akadékoskodása, amely különben közmondásos volt akkoriban.

- De isten az atyám, bizony hogy ellenemre van - felelte a zöld bársonyzekek fickó -; drágább nekem a csónakom, mint a feleségem, s nem vagyok hajlandó elsüllyeszteni se pénzért, se szerelemből!

- Nono, koma - felelte kollégája -; igazi csónakos nem beszél így. Ami engem illet, dupla fuvardíjért akár az ördög öreganyját is elszállítom, úgyhogy ne jártasd annyit a kereplőt, hanem fogd csak meg szépen az evező végét, aztán induljunk.

Úgy lett, ahogy a második csónakos akarta, egykettőre a dagály sodrásában voltak, és bár a ladik alaposan meg volt terhelve, tűrhető sebességgel eveztek lefelé a folyón.

A könnyű sajkákról, melyek mellettük elsiklottak, megelőzték őket, vagy keresztettk útjukat, csak úgy záporozott rájuk a sok hangos csúfolódás, amit akkoriban csónakos-szellemességnek neveztek; az élcelődésnek többnyire Martha kisasszony csúf és savanyú ábrázata, valamint ennek ellentétéképp Nigel daliás ifjú alakja, csinos megjelenése volt a céltáblájuk, s az sem kerülte el a tréfálkozók figyelmét, hogy mennyire túl van terhelve a csónak. Egymás után hárman is köszöntötték őket vicces célzásokkal; egyikük, mint a fűszeresnél, aki az első segéddel indul kényutazásra; a másik, mint az unokáját iskolába vivő nagymamát; a harmadik, mint szélhordta ír vándorlegényt, aki ezzel a megpenészedett lánnyal épp a redriffe-i dr. Rigmarole-hoz szökik, ahol egy ezüstért meg egy pohárka pálinkáért akárki leányával összeboronálnak akárki koldus fajzatot. Ám a zöldzekek meg a komája mindezt a sok kötekedést ugyanolyan szapora szóval tudta viszonzni, ahogy kapta.

Közben Lord Glenvarloch megkérdezte vigasztalanul magára maradt útítársát, vajon eldöntötte-e már, hogy ki lesz az az ismerőse, akinél vagyonával együtt bizonyos időre meghúzódhatik. Erre a leányzó előadta, ezúttal nyugodtabban és részletesebben, hogy apjának jellembeli fogyatékoságai miatt minden barátjuk elfordult tőlük, s mióta Whitefriarsbe költöztek a törvény keze elől, mely apja szertelen haszonlesése miatt másutt már utolérte volna őket, ő, a maga részéről, teljesen elzárkózva élt, nem vegyült el azok között, akiket ott a környéken találhatott, s így, mivel a rossz hírű hely s ráadásul apja fősvénysége mindenki mást távol tartott tőle, teljességgel el volt zárva bárminő társaságtól. Most tehát semmi egyebet nem kívánt, mint hogy tisztességes szálláshoz jusson, becsületes emberek oltalmába, akármilyen szegényesen élnek is, míg nem talál megfelelő jogi tanácsadót, akinek segítségével bosszút állhat apja haláláért. Cseppet sem kételkedett abban, hogy Lesipuska (vagy más néven Puskalesi) kapitány volt a tettes, hiszen jól tudta róla, hogy akármi véres gazságra kapható, bármilyen gyáva is egyébként minden olyan helyzetben, mely valódi férfit követel. A korábbiakban már kétszer is felmerült ellene a rablás alapos gyanúja, amelyet az egyik esetben még egy brutális gyilkosság is súlyosbított. Ez a briganti, mesélte Martha, többször megkérte már a kezét, mivel ez lett volna a legbiztosabb és legveszélytelenebb módja annak, hogy

hozzájusson az öreg Trapbois vagyonához, s amikor házassági ajánlatai, ha ugyan egyáltalán így nevezhetők, a leghatározottabb elutasításban részesültek, oly fenyegetően célozgatott sötét bosszúterveire, hogy Martha, különösképp miután néhány sikertelen betörési kísérlet is történt a házuk ellen, állandó rettegésben élt, mind a maga, mind apja életéért.

A boldogtalan nő iránt érzett gyöngéd tisztelet most visszatartotta Nigelt attól, hogy említést tegyen a történet bizonyos mozzanatairól, mert ezek csak még jobban felizgatták volna Marthát, megerősítvén a gyanút, amely egyébként már őbenne is felötlött. Eszébe jutott, hogy Hildebrod az elmúlt este valamiféle elejtett megjegyzéseket emlegetett, amelyek igencsak szöget ütöttek a kapitány fejébe, s ily módon siettethették a katasztrófát. Mivel az említett megjegyzések Hildebrod az irányú terveire vonatkoztak, hogy Nigel lépjen házasságra Trapbois uzsorás gazdag örökösnőjével, a hitvány martalóc csakugyan attól tarthatott, hogy elszalasztja a soha vissza nem térő alkalmat, s ez a félelem, a csalódás dühétől és az alantas lélek gonosz indulataitól egyaránt fűtött elkeseredés ösztönözhetette végül a gyilkost a szörnyű tett elkövetésére. Az a gondolat, hogy e sötét tragédiában az ő veszedelmessé vált neve is említésre kerülhet, még inkább megnövelte Lord Glenvarloch aggodalmát a bűncselekmény életben maradt áldozata iránt, akit ő mentett meg a biztos haláltól; s ugyanakkor arra a titkos elhatározásra is sarkallta, hogy miután a maga ügyeit rendezte, minden hatalmában levő eszközzel szolgálni fogja a véres gaztett leleplezését.

Úgy értesülvén útitársnőjétől, hogy az semmiféle határozott tervvel nem rendelkezik, azt ajánlotta neki, hogy keressen szállást az ő egykori házigazdájánál, a Szent Pál-kikötőben lakó John Christie hajókellék-kereskedőnél, s részletesen elbeszélve, milyen derék, becsületes házaspárt ismert meg ama vendégszerető hajlékban, annak a reményének adott kifejezést, hogy Christie-ék, ha tán nem is tudnák házukba fogadni az oltalomkeresőt, akkor is biztosan tudnak neki lakást keríteni olyan embereknél, akikért vállalják a felelősséget, s míg ott megpihen, lesz rá ideje, hogy további, kényelmesebb elhelyezéséről maga gondoskodjék.

A szegény nő hálasan fogadta a tanácsot, amelyre kétségbeejtő helyzetében oly igen rászorult; s bár köszönetét kevés szóval fejezte ki, mégis több érzéssel, mint ahogy bármit is mondott eddig útitársának, s mint amit rideg természetétől várni lehetett volna.

Lord Glenvarloch ezután közölte Marthával, hogy bizonyos okokból, melyek személyes biztonságát érintik, haladéktalanul Greenwichbe kell mennie, s így nincs módjában őt elkísérni Christie-ékhez, amit egyébként örömmel megtett volna; mindazonáltal, hogy valamelyest segítségére legyen, kitépett íromappájából egy lapot, s néhány sorban arra kérte egykori szállásadóját, mint becsületes és jóérzésű embert, hogy vegye pártfogásába az üzenet átadóját, aki jelenlegi helyzetében ugyancsak rászorul a jótanácsra és a támogatásra, bár a rendelkezésére álló eszközök képessé teszik rá, hogy bőkezűen meghálálja a gazda szívességét. A levélíró tehát azzal a kéréssel fordult John Christie-hez, mint jó hívéhez és régi barátjához, hogy rövid időre szállásolja el a hölgyet a maga házában; vagy ha ez túlságos kényelmetlenséggel járna, legalább igazítsa útba, hogy hol találhatna megfelelő lakást... s végezetül még megbízta Christie uramat egy további s valamelyest nehezebb feladattal is, nevezetesen, hogy ajánljon védencének egy becsületes vagy legalábbis jóhírű és tapasztalt ügyvédet, aki lebonyolítaná bizonyos nagy fontosságú jogi ügyeit. A levelet valódi nevével szignálta, majd odaadta pártfogoltjának, aki szívből jövő „köszönömmel” fogadta, s ez az egy szó jobban kifejezte igaz háláját, mint akármilyen bőbeszédű udvariaskodás; a dologgal ekképp végezvén, a lord ráparancsolt a csónakosra, hogy evezzenek be a Szent Pál-kikötőbe, amelynek már jócskán a közelébe értek.

- Nincs időnk ilyesmire - mondta a zöldzekés -, nem köthetünk ki minden fánál.

Mivel azonban Nigel nem tágitott, s azt is megmondta, hogy azért kell kikötniük, mert a hölgy ki akar szállni, a csónakos végtére azt felelte, jól van, ő bizony többre becsüli az ilyen utas üres helyét, mint a társaságát, s kievezett velük a partra. A kikötőben sürgölődő hordárok között mindjárt találtak is két markos legényt, s utasították őket, hogy emeljék meg a nagy kincsesládát, és vezessék el tulajdonosát, a hölgyet John Christie házához, akit egyébként jól ismert a környéken mindenki.

A csónak, mely ily módon jóval könnyebb lett, ennek megfelelően sokkal gyorsabban siklott lefelé a Temzén. Most azonban egy kis időre le kell mondanunk róla, hogy útját kövessük, mert előbb még annak szeretnénk utánajárni, hogy vajon milyen fogadtatásra talált Lord Glenvarloch ajánlólevele.

Martha Trapbois sértetlenül elérte a hajókellék-árus kapuját, s már épp zörgetni akart rajta, amikor hirtelen elfogta a rosszullét arra a gondolatra, hogy milyen bizonytalan a helyzete, s milyen szörnyen kellemetlen lesz elmondania egész történetét, s ezért a remélt menedékhely küszöbén megállt, és tétovázott pár pillanatig, hogy meggondolja, miként támogathatja meg leghatékonyabban istentől küldött oltalmazójának baráti ajánlólevelét. Ha ismerte volna a világot, amelytől életmódja évtizedekig elzárt, tudván tudhatta volna, hogy akkora kincs, amelynek birtokában van, megfelelően felhasználva akár a nemesek házaiba, s hercegek palotáiba is bebocsátást biztosíthat a tulajdonosának. Így azonban, bár volt némi fogalma arról, hogy általában mekkora értéket képvisel a pénz, s hányféle formában és öltözetben érvényesítheti hatalmát, olyan tapasztalatlan volt, hogy teljességgel indokolatlan félelem gyötörte, vajon az a mód, amellyel apja a vagyont ekkorára gyarapította, nem számúzi-e az örököszt akár egy egyszerű kereskedő szerény hajlékából is.

Amíg így késlekedett, nagyobb oka is támadt rá, hogy ne merjen bezörgetni; a házból ugyanis élénk szóváltás lármája szűrődött ki, s egyre hangosodott, amint a vitatkozó felek mind közelebb kerültek az utcához vagy inkább sikátorhoz, amelyre a kapu nyílt.

Elsőnek egy magas, nagy csontú, viharvert ábrázatú ember jelent meg a színen, azaz jött elő a boltból, öles léptekkel, akár egy becsületében sértett spanyol, aki méltóságán alulinak érzi, hogy futásnak eredjen, s ezért az indulat tetőfokán is csak úgy fokozza előrehaladásának sebességét, hogy jó nagyokat lép. Amint kiért a házból, szembefordult üldözőjével, egy egyszerű, jámbor külsejű, idősebb kereskedővel; John Christie-vel magával, a bolt és a telek tulajdonosával, aki, úgy látszik, mindeddig nyomában volt, még hozzá sokkal izgatottabb, felháborodottabb állapotban, mint ahogy a hozzá hasonló személyek általában a nyilvánosság előtt mutatkoznak.

- No most már oszt fogja be a kereplőjét, hallja? - szólalt meg az az ember, amelyik először jelent meg a kapuban. - Fogja be, azt mondom, mert százszor is megbánja! Mert ez az egész semmi más, mint szemtelen, mocskos kitalálás, én tanúsíthatom, és *Scandaalum Magnaatum*, az ám, uram, *Scandaalum Magnaatum*<sup>100</sup> - mondta másodszor is, erősen megnyomva a második magánhangzót, a glasgow-i és edinburghi kollégiumok jól ismert latin kiejtése szerint, amelyet itt nem tudunk másképp érzékeltetni, mint hogy kettőzve írjuk a mondott magánhangzókat, illetőleg az őket jelölő betűket, s amely kiejtés bizonynyal megbizsergette volna a humanista uralkodó szívetájékát, ha hallhatja, mert makacsabbul küzdött azért, hogy alattvalói megtartsák az eredeti latin kiejtést, vagy amit ő annak tartott, mint királyi előjogaiért, amelyeket egyszer-mászor ugyancsak tüzesen védelmezett a parlamenttel szemben.

---

<sup>100</sup> Hatósági vagy rangos személy megsértése.



- Egy fikarcnyit se törődök vele - felelte erre John Christie -, hogy te mit tartasz felőle, de amit mondok, az IGAZ; és vedd tudomásul, szabad angol vagyok, jogom van kimondani az igazat, a magam dolgában; és meg is mondom kereken, hogy a gazdád igenis közönséges csirkefogó, te meg egy nagyszájú csavargó vagy, semmi több, és ha ebben a minutumban el nem takarodsz a portám elől, úgy beverem a fejedet, ahogy beverték már mások is, mikor nem volt ekkora okuk rá.

Így szólván meglengette a kezében levő kerti kapát, amelyet máskor a boltocska előtti lépcső tisztogatására szokott használni, de most, mivel ez esett a keze ügyébe, fegyverként ragadott föl, s már indult is vele, hogy ellenfelének alaposan ellássa a baját. Az óvatos skót (mert az olvasó is bizonyára felismerte nemzetiségét különös nyelvhasználatáról és tudákosságáról) kissé meghátrált a dühödt hajókellék-árus előtt, de ezért ő is harcias képet vágott, s kezét a kardmarkolatára tette, mutatván, hogy nem olyan ember ő, akit megfutamít egy nála gyengébb, korosabb s hitványabbul felfegyverkezett támadó, hanem olyan, aki csak nagy nehezen tudja megtartani illendő nyugalmát és óvatosságát.

- Hátrább az agarakkal, Christie uram, azt mondom - mondta -, hátrább, hallja-e, mert bizony isten, nem tudom, mit csinálok. A házába csak elviseltem, hogy csepüljön, meg ebannyázzon, még ennél jobban is, mivel nem tudom, milyen törvény van itten az erőszakos behatolás meg a magánlaksértés ellen, meg ez, meg az... aztán meg nem is akartam én bántani, az az igazság, még itt az utcán se, pedig itten már nekem is szabad annyit, mint magának, de csak eszembe van, milyen kedves volt hozzám, mikor még itt laktunk, aztán meg eddig azt is gondoltam, fölheccüték szegény embert, az eszého köll téríteni. De a tüzes ménkü vágjon belé... nem mintha szokásom volna káromkodni... ha avval a bolond kapával eltalálja az én becsületes skót vállamat, hát egyszerre beleszalad a kardom a hasába, úgy bizony, mert már most is igen nyughatatlankodik.

Így szólván, bár továbbra is csak hátrált, hátrált a harciasan meglóbált kapa elől, egyharmad részig kihúzta hüvelyéből kosármarkolatú kardját. Erre aztán John Christie dühe is lelohadt kissé, talán mivel nem volt hosszúharagú ember, de az is lehet, hogy az acél hideg csillogása hűtötte le kedélyét, amint ellenfele a szemébe villantotta a csupasz pengét.

- Botra kiálthatnám ellened a legényeket, s azok aztán úgy megbuktatnának a Temzében, mint annak a rendje - szólalt meg Christie, míg a kapát eszélyesen leengedte -, te nagyszájú csirkefogó, aki nem szégyellsz kardot vonni egy becsületes polgárra a saját portája előtt; de most eridj innét, s be ne tedd hozzánk a lábadat még egyszer, mer ne legyen Christie a nevem, ha legközelebb nem a temzei halakkal vacsorázol. Bár magam is a Temze fenekén lettem volna inkább, mint hogy benneteket a házamba fogadjalak, sima képű, mézesmázos, kétszínű skót tolvajok!

- Rendes madár nem piszkolja a saját fészket - válaszolta Christie uram ellenfele, kissé talán merészebben is, mint ahogy eddig beszélt, mivel látta, hogy az ádáz harc végképp békés szóváltássá szelídült -, és bizony, öreg hiba, ha egy derék skót ember nem áttal idegen országba nősulni, oszt ottan is az ilyen pudingfejű, pénzükre büszke, vastag hájú, hígvelejű délvidékieket szaporítani, mint ahogy maga is tette, Christie uram. No, de hát isten áldja, én ugyan akkor lássam, amikor a hátam közepét, de annyit mondhatok, ha legközelebb megint összerúgja a port egy skót legénnyel, azt mondom, ha őt magát szidja is, a gazdáját meg a szülőföldjét ne igen pocskondiázza, mert egy ilyen viszketeg felföldi kard, mint az enyim is, olyan egykönnyen lemetélheti azt a nagy elálló fülét, hogy a jóisten se óvja meg tőle, nemhogy a maga lapos sipkája.

- No, tisztulj már a házam előtt - torkolta le John Christie -, mert ha két perc alatt el nem takarodol, pandúrt hívok, aztán az a hetyke skót bokád megismeri ám az angol kalodát!

Így szólván, sarkon fordult, s győztesként vonult vissza az üzletébe, mert ellenfele, akármekkora bátorsággal áldotta is meg a természet, úgy látszott, most mégsem akarja tovább feszíteni a húrt; talán, mivel sejtette, hogy ha John Christie-t magát valószínűleg le is győzheti, ezzel a győzelemmel ugyan nem sokra menne, hiszen csak magára bőszipéné vele az angol hatóságokat, amelyek akkortájt nem bántak épp szörmentében az újdonsült angol alattvalókkal, midőn igazságot kellett tenniük a se szeri, se száma csetepaték során, amelyek a két büszke nemzet fiai közt gyakorta kitörtek, mivel az emberekben még jóval elevenebbül élt a több évszázados marakodás emléke, mint a néhány éve tartó perszónalunió tisztelete.

Martha Trapbois épp elég időt töltött Alsatiában, hogy ne lepje meg, s különösképpen meg se rémítse a civakodás, melynek tanúja volt. Voltaképpen inkább azon csodálkozott, hogy a két ember heves szóváltása nem végződik dulakodással és öldökléssel, ahogy ezt odahaza megszokta. Amikor tehát a perlekedő felek hátat fordítottak egymásnak, ő, mivel álmában sem gondolta volna, hogy civakodásuk mélyebb gyökerű, mint azok, amelyeket nap mint nap látott Alsatia utcáin, habozás nélkül megállította Christie uramat, amint az be akart menni a boltjába, s kezébe nyomta Lord Glenvarloch levelét. Ha jobban ismerte volna a világ dolgait, bizonyára megvárja az alkalmas pillanatot; aminthogy a fejlemények mindjárt okot is adtak rá, hogy megbánja elhamarkodottságát, mert a felindult hajókellék-árus, miután az aláírást meglátta, a legcsekélyebb figyelemre sem méltatta az üzenet tartalmát, hanem se szó, se beszéd, földre dobta a levelet, s nagy megvetése jeléül még meg is tiporta; Martha kisasszonnyal pedig szóba sem állt, legfeljebb egy-két vakkantást eresztett meg, vagy inkább vaskos káromkodást, ami nemigen illett tiszteletre méltó, komoly személyéhez; majd sarkon fordult, bement a boltba, s az ajtaját becsukta maga mögött.

Kimondhatatlan kétségbeesés fogta el az elhagyott, tanácstalan, szerencsétlen nőszemélyt, amint eltűnt szeme előtt az egyetlen ember, akitől segítséget, támogatást, védelmet remélhetett, s ő képtelen volt magyarázatot találni e különös viselkedésre; mert, becsületére váljék, az az egy gondolat meg sem fordult a fejében, hogy új barátja, akit csak Nigel Grahame néven ismert, netán becsaphatta, pedig ez a lehetőség, az ő helyében, bizony sokaknak eszébe jutott volna. Bár a könyörgés egyáltalán nem volt természete, most mégsem állhatta meg, hogy utána ne kiáltson a haragosan távozó hajókellék-árusnak: - Kedves jó uram, csak egy percig hallgasson meg! Az irgalom nevében! A becsület nevében!

- Ugyan má, kisasszony, irgalmat, becsületességet ettől? - szólalt meg a skót, aki ugyan nem segített a hölgynek abban, hogy a távozó kereskedőt visszatartsa, de azért nem hagyta el a küzdőteret. - Akárha száraz babszárbú akarna pálinkát présűnyi, vagy a kűsziklábú tejet. Megbolondút ez a szegin ember, méghozzá a szarvátú ment el neki az esze.

- Ó, akkor biztosan nem neki kellett volna odaadnom a levelet - mondta Martha Trapbois, s olyan mozdulatot tett, mintha fel akarná venni a földről az udvariatlan fogadtatásban részesült írást. A skót észrevette szándékát, s magától értetődő udvariassággal megelőzte; bár közben olyat is tett, ami már kevésbé tartozik az etikethez; vetett a levélre egy ferde pillantást, amint átnyújtotta, s meglátván rajta az aláírást, meglepetten így szólt: - Glenvarloch... Nigel Olifaunt, Glenvarloch lordja... Csak nem ismeri a kisasszony Lord Glenvarlochot?

- Nem tudom, kiről beszél - felelte Martha ingerülten -; én egy bizonyos Nigel Gram úrtól kaptam ezt az írást.

- Nigel Grahame?... Uhum, tudommá!... Csak nem volt eszemben - szólt a skót. - Egy derék, magas ember, olyan magas, mint én, kék a szeme, mint a sólyomnak, és a beszéde is kellemetes, egy kicsit ugyan északias forma, de nem nagyon, mert soká volt külföldön, igaz-e?

- Szentigaz - szólt az uzsorás lánya -; de mit akar evvel mondani?

- Oszt a haja is olyanforma, mint az enyém, igaz-e?

- A maga haja vörös - válaszolta a hölgy.

- Ne vágjon egyszerre a szavamba, kérem szépen - szólt a skót -, mondok, olyanforma, csak egy kicsit sötétebb gesztenyeszín. No, kisasszony, ha egy emberre gondolunk, akkor én azzal az úrral igen bizalmas viszonyban voltam, akarom mondani lakájos viszonyban... sok szolgálatot tettem neki, meg még fogok is. Jóakarattal viseltettem hozzá, és azt hiszem, sokat vesztett velem, de hát arról se én tehetek. Most hát, mivel a levele semmit se ér már annál, akiho írta, csak a magasságos Úristen rendűhette úgy, hogy éppen itt legyek, és átvehessem, mivelhogy én eszemben tartom a küldőjét, el nem felejttem, oszt meg van is bennem annyi irgalom és böcsület, amennyivel akárki megkeresheti a kenyerét, segítek én a megszorult felebarátomon, hát még a barátom barátján, tanáccsal is, meg máshogyan is, már csak amennyire a pénzemből telik, mivelhogy ebben az idegen országban olyan vagyok, mint a kis bárány, amelyik elkeveredik a nyájától, oszt itt is, ott is otthagyni egy kis gubancot a gyapjából, minden ármányos déli túskebokron, amelyik az útjába akad. - Míg ezeket mondta, szépen elolvasta a levelet, anélkül, hogy megkérdezte volna, szabad-e, majd így folytatta: - Hát csak ez köll magának, tubám? Semmi más, mint biztos, tisztességes szállás és ellátás, amiért megfizet?

- Semmi más - felelte a leányzó. - Ha férfi a talpán... ha igaz keresztény, akkor hozzásegít ahhoz, amire oly nagy szükségem van.

- Hogyne lennék férfi - felelte a délceg skót -, talán nem annak látszom? Keresztyénnek is keresztyén vagyok, ha a magam érdemeiről nem is dicsekedhetem, meg nem is sok igaz tanítást hallottam, amióta itt vagyok, mert hát ezek itt mind föleresztik a tiszta bort az emberi oktalanság vizével... hm, hm... oszt, ha maga tisztességes fehérszemély - ezt mondván, bekukkantott a kisasszony fejkendője alá -, mint ahogy annak is nézem... pedig hát nagy ritkaság az ilyen, mondhatom, több is elkelne belőle ebben a városban, mint amennyi van... mert lássa, tegnap is... nem, még azelőtt volt... majd megfojtott az utcán két olyan fertelmes cafka a magam nyakfodrával, annyira nagyon be akartak hurcolni egy kocsmába... de mivel maga derék, böcsületes nőszemély - erre ismét Martha kisasszony arcába pillantott, s bizonyára nem látta olyan szépnek, hogy bármiféle gyanú támadhatott volna benne -, mint ahogy én derék, böcsületes nőszemélynek látom, hát akkor elviszem egy derék házhoz, ahol kedves, barátságos emberek közt lakhatik elég olcsón, oszt hébe-korba éppen én is meglátogathatom, hogy jó tanáccsal, miegyébbel ellássam, vagyis hát nem mindennap, csak amikor a dolgomtól ráérek.

- Ó, uram, hogyan fogadhatnék el ekkora szívességet egy idegentől? - szólt Martha érthető mód tétovázva.

- Kisasszony, nem köll ám ezt úgy venni, mintha muszáj volna elfogadni, dehogyis - felelte a nyalka skót legény -, csak azt mondom, nézze meg azt a szállást, oszt ha tetszik, maradjon, ha nem tetszik, menjen. Olyan nagyon idegenek se vagyunk egymásnak, mint gondolja, hiszen én ismerem a maga pártfogóját, meg aztán, úgy látszik, maga is az enyémet, ez pedig olyan köztünk, mint a szerzőasszony, azazhogy összeköt bennünket, mint a madzag a két végén levő csomót. Hanem ezt még pontosabban is elmagyarázhatom, csak menjünk már innen, ha mást nem gondolt, oszt szóljon arra a két naplopó hordárjára is, hogy emelintsék meg azt a ládikót,

bizony isten, egy valódi skót a hóna alatt elvinné akárhova! Tisztelet, böcsület, kisasszony, de itt Londonban egyszerre lesoványodik ám a bukszája, ha két szolgát fogad föl arra, amit egy is el tudna végezni.

Így szólván, elvezette Martha Trapbois kisasszonyt, akinek a szeszélyes sors, bármily bőven mérte is a kincseket, nem juttatott, legalábbis egyelőre, bölcsebb tanácsadót és előkelőbb patrónust, mint a derék Richie Monipliest, a kiérdemesült szolgát.

## Huszonhetedik fejezet

*Emitt biztonság vár, könnyű menekvés;  
Amott veszély les, szégyen, büntetés;  
Jöjj hát, veszély - mondom, s hozzáteszem még,  
Bár szívszorulva: - Jöjjön hát a szégyen;  
És jöjjön büntetés, mellyel, ha vétkes  
Vagyok, csupán a tartozást rovom le;  
S ha ártatlan, csak őket szégyenítem,  
Kik terhet rónak rám, méltatlanul.*

(AZ ÍTÉLET)

Lord Glenvarloch, akinek sorsát történetünk főképp követi, amikor magára hagytuk, épp sebesen siklott lefelé a Temzén. Amint a kedves olvasó tán megfigyelte, nem volt barátságos hangulatban, sőt semmi kedve nem lehetett ahhoz, hogy társalgásba fogjon azokkal, akiknek társaságába vetődött. Ez nem volt ügyes viselkedésnek mondható, bár nem annyira a büszkeségéből fakadt (amely hiba egyébként megvolt benne), hanem inkább szemérmességből restellt szóba eredni ismeretlen emberekkel. Ebből a hibából csak úgy gyógyulhat ki az ember, ha sokat forgolódik a világban, és tapasztalatokra tesz szert, mert így, de csakis így, minden józan és valamelyes értelemmel megáldott ember felfedezi azt az igen fontos igazságot, hogy bárki emberfiával elegyedik is szóba, a beszélgetés mindig elszórakoztatja, s ami még fontosabb, növeli tájékozottságát és tudását. Elhiheti nekünk a kedves olvasó, hogy nem volt az a kelekótya útitárs, sem az a morózus fajankó, akitől, ha sikerült vele szóba elegyednünk a postakocsin, meg ne tudtunk volna egyet-mást, nevetni, vagy sírni valót, vagy egyszerűen csak tudnivalót, olyasmit, amiről kár lett volna soha nem hallani, sőt amit azon nyomban elfeledni is kár lett volna, s talán ha sikerül itt-ott elszórakoztatnunk, az ennek is köszönhető. Nigel azonban kissé bezárkózott rangjának Bastille-falai közé, amint valamelyik filozófusunk (alighanem Tom Paine) írja meglehetősen diadallal, arról a szégyenlősségről, amely az előkelő emberek átka, és sokkal inkább abból ered, hogy nem tudják egészen biztosan, kivel legyenek bizalmasak és mennyire, semmint arisztokratikus gögjükből. Való igaz, a mi sorsüldözte hősünk most ráadásul olyan szorongatott helyzetben volt, hogy figyelmét teljességgel lekötötték a saját ügyei.

Ezért némán ült köpenyébe burkolózva a csónak farában, és gondolatai egyre akörül forogtak, mit csináljon, mit mondjon, hogy ha valóban találkozna uralkodójával, amit mindenképp el akar érni, és ezt, hogy így elmerült gondolataiba, meg is lehetett érteni, bár talán, ha kikérdezi a két csónakost, olyasmit is megtudott volna tőlük, ami igen fontos lehetett számára.

Akárhogy is, Nigel egész úton egy szót sem szólt, míg a csónak el nem érte Greenwich városát, itt azután megparancsolta a csónakosoknak, hogy kössenek ki az első arra alkalmas helyen, mivel határozott szándéka, hogy itt partra szálljon, s őket is kifizesse.

- Azt már nem - szólt a zöld dolmányos legény, aki, mint már többször említettük, kettőjük közül a vezető szerepet vállalta. - Tovább kell mennünk, Gravesendbe, ott már várja önt egy skót hajó, amely az előző dagálykor úszott le oda, csakis ön miatt, hogy visszaszállítsa szeretett északi szülőföldjére. Már a függőágyát is felrakták, minden készen várja, uraságod meg itt csak parancsolgat, pedig hát szó sem lehet arról, hogy Greenwichnél kiszálljon.

- De kérem, hogyhogya szó sem lehet - szólt Nigel -, épp ellenkezőleg, ott köt ki velem, ahol akarom, szó arról nem lehet, hogy oda vigyen, ahová nem akarom.

- Nocsak, ki kormányozza a csónakot, ön vagy mi? - kérdezte a zölddolmányos félig tréfásan, félig komolyan -, én bizony azt hittem, arra megy a csónak, amerre mi kormányozzuk.

- Hogyne - felelte Nigel -, csakhogya arra eveznek, amerre én mondom, különben édeskevés reményük lehet rá, hogy pénzt látnak tőlem.

- No és ha azt mondjuk, hogy üsse kő a pénzt? - szólt vissza a csónakos, úgy, hogy a szempillája se rebbent. - Kíváncsi vagyok, hogy akkor mitévő volna, akármennyire fenn hordja is az orrát (bocsásson meg, uram, nem akartam megsérteni, de igazán fenn hordja egy kicsit).

- Tudja, mit? - felelte Glenvarloch. - Egy órája sincs annak, hogy tanúja volt, mikor lehoztam azt a ládát a csónakhoz, amelyet egyikük sem bírt megemelni. Ha nem tudunk megegyezni abban, hogy merre menjünk, összeszedem azt a kis erőmet, amivel a ládát a csónakba löktem, s kihajítom innét mind a kettőjüket. De inkább hagyjuk a dulakodást, csak kérem, ne feledkezzék meg arról, hogy én mindig el is jutok oda, ahová akarok.

- Hálásan köszönöm nyájas udvariasságát - szólt a zölddolmányos -, hanem ide hallgasson. A komám az egy, én is vagyok egy, egy meg egy, az kettő; maga pedig, engedelmével, akár ha maga George-a-Green is, akkor is csak egy, nem kettő, és ketten csak-csak elbánunk magával. Elhibázta a számítását, uram!

- Maga hibázta el - kiáltott fel Nigel, akinek most már fejébe szállt a vér -, érek én három embert kettő ellenében, uram: két emberhalált hordok az övemen.

Így szólván, széttárta köpenyét, s megmutatta az övéen lógó két pisztolyt. A zölddolmányú meg se rezzent a pisztolyok láttán.

- Nekem is van két karabélyom, éppen úgy, mint magának - és megmutatta őket. - Kezdhetjük, mihelyt parancsolja.

- Nos, akkor essünk túl rajta minél hamarább - válaszolta Lord Glenvarloch, elővéve pisztolyát, s felhúzta a kakast. - De úgy kezdjen velem harcba, hogy gonosztevőnek tartom, aki erőszakot akart elkövetni személyem ellen, s ha nyomban partra nem tesz itt Greenwichnél, gondolkodás nélkül szétlövöm az agyvelejét.

Ahogy Nigel erre megemelte a pisztolyát, a másik csónakos igen megrémült, a zölddolmányos azonban nyugalmasan felelt: - Kérem, uram, nekem ugyan egy rézpitykét sem ér az életem, így hát akár maga ellen is szívesen kockáztatnám, de igazság szerint nem arra fogadtak fel, hogy ártsak, hanem arra, hogy segítsek uraságodnak.

- De tulajdonképpen ki küldte magukat utánam? - kérdezte Lord Glenvarloch. - Ki mer utánam kémlelni, és megkérdésem nélkül beleavatkozni az ügyeimbe?

- Ami ezt a kérdést illeti, nem árulom el megbízómat - válaszolta a csónakos ugyanolyan könnyen. - Engem ugyan nem érdekel, hogy ön partra száll-e Greenwichben, hogy önként dugja a hurokba a nyakát, vagy hajlandó felszállni a Királyi Bogács fedélzetére, s visszaszökni rajta a hazájába, akármit választ, nekem már sem így, sem úgy nem lehet utamban. De a becsület kedvéért mindenképp meg kell mondanom, mi várja Greenwichben, hogy tudja, mit válasszon.

- Már választottam - mondta Nigel. - Nem hallotta? Háromszor is elmondtam már, hogy Greenwichben kössön ki velem.

- Akkor adjon írást arról, hogy az ön határozott kívánságára tettem partra - szólt a csónakos -, kell valami, amivel igazolhatom megbízóm előtt, hogy nem a magam akaratából szegtem meg az utasítást, hanem csakis az ön kívánságára.

- Míg partot nem ér velem, jobbnak tartom nem letenni a kezemből ezt a két ócskavasat - szólt Nigel, megemelve pisztolyait -, majd ott megírom az igazolást.

- Én bizony ezer aranyért sem szálllok ki önnel a partra - szólt a csónakos. - Önnek eddig minden lépését balszerencse kísérte, kivéve közismert kis kártyanyereségeit; kérem hát, legyen hozzám méltányos, és írja meg most mindjárt azt az igazolást; ha attól tart, hogy eközben jogtalanságra vetemedünk, akkor arra a kis időre odaadom a pisztolyaimat. - Ezzel átadta fegyvereit Nigelnak, aki övébe dugta őket, s mivel most már semmiképp nem kellett attól tartania, hogy védtelenségét kihasználva megtámadják, habozás nélkül megírta a csónakos kívánta elismervényt, a következőképpen:

*Ezennel igazolom, hogy Zölddolmányos Jakab és társa, a Vig Hollóról elnevezett csónak evezősei, kötelességükhöz híven jártak el, amikor határozott parancsomra partra tettek Greenwichnél; ők maguk készen voltak arra, hogy épségben elszállítsanak a jelenleg Grave-sendnél horgonyzó Bogáncs nevű hajóhoz, sőt minden módon igyekeztek rávenni, hogy arra vegyem utamat.*

Miután befejezte az írást, alá is írta: N. O. G., amivel mintegy teljes rangját és címét akarta jelezni, és újra megkérdezte a csónakost, hogy kinek fogja átadni, és kicsoda a megbízója.

- Uram - válaszolta Zölddolmányos Jakab -, én tiszteletben tartottam az ön titkát, kérem, ön se kutakodjék az enyémben. Ha megtudná is, kinek a kedvéért vállaltam ezt a kényes munkát, abból sem lenne semmi haszna, és egy szó, mint száz, tőlem ugyan nem tudja meg: ha pedig ezért megverekszik velem, aminthogy az előbb is már igencsak arra állt a kedve, hát csak rajta, essünk túl minél hamarabb. Csak annyit mondok, s erre akár mérget vehet, hogy mi nem akartuk a kárát, és ha most mégis bajba keveredik, maga kereste. - Amint befejezte a mondókáját, már oda is értek a kikötőhelyhez, és Nigel fürgén partra ugrott, a csónakos kitette a lépcsőre kis útiládáját, azzal a megjegyzéssel, hogy elég ácsorgót talál ott, akik kellő bérért akárhová utánaviszik.

- Ugye, azért jóbarátokként válunk el? - szólt az ifjú nemes, oly értékű pénzdarabot tartván elébük, amely több, mint kétszerese volt a szokásos fuvardíjnak.

- Úgy válunk el, ahogy találkoztunk, nem másképpen - válaszolta Zölddolmányos -, a pénze pedig nem kell, elég fizetés ez a darab papír. Ha mégis úgy érzi, hogy adósom maradt egy kis barátsággal ezért a fuvarért, arra kérem; hogy legközelebb ne fossza ki minden filléréből az első mesterlegényt, aki az útjába akad, csak azért, mert bolond fejjel meg akarja játszani az úri gavallért. Te meg mit bámulsz arra az aranyra, kapzsi ökör - szólt rá a társára, aki vágyakozó tekintettel meredt a pénzre, melyet Nigel még a kezében tartott -, lökd el a csónakot, egykettő, mert ha fölemelem ezt a lábtámasztót, belapítom vele azt a kutya szolgakoponyádat, úgy vigyázz. - A koma ellökte a csónakot a parttól, ahogy parancsolták, de azért morgolódott magában, szólván: - Ez aztán minden, csak nem a sajkásvirtus.

Glenvarloch, bár az erkölcsstanár „sértett Thales”-ének a nagy uralkodónő emléke iránt érzett mély tiszteletéből egyetlen hang sem rezdült meg a lelkében, most lábával érintette azt a

*Szent földet, mely adá Erzsébetünket...*

akinek csarnokait most utódja kevésbé tiszteletreméltóan foglalta el. Amint a boldogult szerző is leírta, Jakab király sem volt pedig tehetségtelen; ami pedig az önkényességeket illeti, előde a királyságban legalább annyira önkényes az uralkodásban, mint ő elméleti fejtegetéseiben.

Csak hogy Erzsébet meg volt áldva azzal a komoly férfias józansággal és határozottsággal, amely még gyengeségeit (melyek pedig önmagukban ugyanolyan nevetségesek voltak, mint Jakab gyengeségei), és rigolyáit is bizonyos értelemben tiszteletre méltóvá tették, míg Jakab király annyira híjával volt a „kemény elszántságnak”, ami, ahogy találóan mondta a skót költő:

*A férfilelek rostja, sűrűje...*

hogy jószándékát és minden erényét is nevetségessé tette kapkodó bizonytalansága. Legbölcsebb szentenciáin, legjobb szándékú tettein is gyakran ott volt furcsa, habozó, zaklatott természetének nyoma. Épp ezért hiába is próbálkozott uralkodása folyamán többször is azzal, hogy valamelyes népszerűsége tegyen szert, ez a népszerűség sohasem élte túl népszerű tetteit, ami beszédes bizonyítéka annak a sokak által emlegetett ténynek, hogy a tömeg inkább szíveli az olyan uralkodót, aki határozott, még ha vétkei tetek tapadnak is nevéhez, mint az olyat, aki kicsinyes gyengeségeivel nevetségessé teszi magát. De kanyarodjunk vissza tárgyunkhoz: Lord Glenvarloch, Zölddolmányos Jankó biztatásának megfelelően, hamarosan talált is egy munkátlan lézengő sajkást, aki szívesen elvitte volna a ládáját oda, ahová parancsolja, és csupán ez az „ahová” volt pillanatnyilag kérdéses. Végül, mivel eszébe ötlött, hogy haját és szakállát feltétlenül meg kell nyírni, mielőtt a király elé merészkedik, továbbá úgy gondolta, hogy a király és az udvar napirendjéről is jó volna némi felvilágosítást szereznie, azt a parancsot adta a csónakosnak, hogy vezesse egy borbélyműhelybe, melyet a legközelebb érnek. Mint már említettük, akkoriban csakugyan a borbélyműhelyekben gyülemlettek fel a legkülönbözőbb szállingózó hírek. Hordára egykettőre el is vezette a mindentudás egyik efféle birodalmába, ahol hamarosan megbizonyosodott arról, hogy itt mindent megtudhat, amit csak akar, sőt jóval többet is, míg állat és koponyáját aláveti egy ügyes kezű hajfodrász tevékenységének, akinek pergő nyelve egy pillanatra sem maradt el bűvészujjai mögött, és lélegzetvétel vagy gondolkodásnyi szünet nélkül hadarta ide-oda csapongó mondókáját:

- Hogy az udvar, uram?... Igen, uram, nagyon fellendíti az üzletünket... sok jó vendéget hoz a házhoz. Igen, öfelsége rajong Greenwichért... a parkban vadászik minden áldott délelőtt... ó, minden olyan jóra való személyt hozzáengednek, akinek a palotába belépése van... nem, a csöcselék nem mehet oda... felhőköl tőlük a lova, a kócos zsványaitól... Parancsol, uram? Hegyesebbre a szakállát? Igenis, uram, valóban úgy viselik most. Ismerem én a legújabb módít... egy sereg udvaroncot én nyírok, én fésülök... egy ajtónállót, két testőrapródot, egy rangos konyhai tisztviselőt, három futárt, két kutyapecért, és egy tekintetes skót lovagot, Sir Munko Malgowlert.

- Sir Malagrowthert gondolja talán? - vetette közbe Nigel óvatos helyreigazításképpen, határtalan ügyességgel, amikor a borbély mégis szusszant egyet.

- Igenis, uram, Malcravder, ahogy mondani tetszik... kacifántosak ezek a skót nevek, uram, angol embernek nyelve törik belé. Hanem ez a Sir Munko igazán jóképű ember... ugye, ön is ismeri, ha leszámítjuk, hogy egy-két ujja hiányzik, meg hogy a lába béna, meg hogy az álla egy csipetnyit túlságosan hosszú. Gondolja csak meg, uram, az ő szakállát megnyírni egy perc, tizenkét másodperccel hosszabb időbe telik, mint bármely más szakállát Greenwich városában. Hanem azért meg kell adni, igen nyájas úriember, és kellemes társalgó, s valóban igen jóindulatú is, ha nem számítjuk, hogy egy kicsit bizony süket, úgyhogy senki ember fiáról meg nem hall semmi jót, s olyan tapasztalt, bölcs, hogy ha hallja, akkor sem hiszi el; hanem azért kedves úriember az, kivéve, ha az ember nem beszél elég hangosan, vagy ha rosszul bodorodik egy szakállszőre. Jaj, uram, csak nem horzsolta meg? Mindjárt, mindjárt rendbe hozzuk egy csepp vérzéscsillapítóval... saját készítmény, pontosabban a feleségemé, uram... ő készíti, a maga kezével. Csak egy csepp vérzéscsillapítót, uram, s rá egy pontocskára tafotát,



akkorát, mint a bolha nyerge... így ni, uram, higgye el, nagyon előnyös. A minap a trónörökös viselt ilyet, másnap már a herceg is, és akár hiszi, akár nem, azóta tizenhét és háromnegyed yard tafotát vágunk fel az udvaroncoknak.

- És hol van Sir Mungo Malagrowth? - szólt közbe újra Nigel villámgyorsan.

- Ó, igen, uram... Sir Munko, ahogy mondani tetszik; igazán kedves, jóindulatú úriember... Hogy hol szólhatna vele? Hát vele könnyen szóba eredhet akárhol, már amennyire persze a süketsége engedi. Ó, kérem szépen, épp most ül neki a főtt marhacsülöknek, hacsak valaki meg nem invitálta reggelire, odaát lesz Ned Kilderkinnél, az én kedves szomszéduramnál, az úttól kissé félreeső kocsmában. Ned konyhája, uram, híres a sertésbordájáról, de Sir Munko, akárcsak ő szent királyi felsége,<sup>101</sup> vagy Lennox herceg, vagy Lord Dalgarno, hozzá sem nyúlna a disznóhúshoz... kérem, uram, ha most meghorzsoltam, arról igazán nem tehetek, csak az ön hibája... Sebj, még egy csepp vérzéscsillapítót, még egy pöttyöcske tafotát, csak akkorát, mint a bolha köpönyege, a bajusza alá baloldalt, jól fog állni, uram, ha mosolyog, mintha egy gödröcske lenne az orcáján, és ha szép hölgy elé megy... de bocsánatot kérek, ön, uram, sokkal komolyabb annál, nagyon is komoly, a korához képest... Talán csak nem sértettem meg? Nekem kötelességem, uram, hogy szórakoztassam vendégeimet... persze olyan kötelesség, amelyet kész örömmel teljesítek... Sir Munko Malcrowther?... igenis, uram, e pillanatban minden bizonnyal ott találja Ned vendéglőjében, nem nagyon hívhatták meg mostanában reggelire, mert Lord Huntinglen visszament Londonba. Ne tessék mocorogni, mert megint meghorzsolom... igen, uram ott megtalálja, híg sört iszik rozmaringággal kavarva, mert, uram, ő sose iszik erőt, hacsak nem Lord Huntinglen kedvéért... uram, hát tessék egy kicsikét vigyázni... vagy más kedvéért, aki reggelire invitálja... De Ned kocsmájában mindig a híg sört issza, főtt marha- vagy birkacsülökkel, pardon, mostanság lehet, hogy báránycsülköt eszik, most annak van itt az ideje... de sertést, azt nem, pedig Ned a sertésbordájáról híres. Hanem hát a skótok meg nem ennék a sertéshúst... különös, nemde? Van, aki azt mondja, hogy bizonyos értelemben olyanok, mint a zsidók. Alighanem csakugyan van köztük valami hasonlóság, nem úgy gondolja? Kegyelmes uralkodónkat is nemdebár második Salamonnak szokták nevezni, és amint uraságod tudja, Salamon a zsidók királya volt: ugye így már egészen nyilvánvaló a hasonlóság? Nos, uram, azt hiszem, készen vagyunk, és azt hiszem, meg is lehet elégedve a munkámmal. Bár egyetlen igazi bírám csak szerelmes szép hölgye lehet. Esedezem bocsánatáért, de hát az csak nem sértés? Kérem, pillantson a tükörbe! Ezt a makrancos kis fürtöt még megigazítjuk a sütővassal, így ni, uram, köszönöm bőkezű adományát! Tiszteljen meg minket máskor is, míg itt Greenwichben tartózkodik. Nincs kedve egy kicsit a lantunkon játszani, hogy helyreálljon a kedve a mai szép napra? Plim, plim, plim, lala. Szó, ami szó, egy kissé lehangolódott ez a szerszám, túlságosan sokan játszanak rajta - hiába, mi nem tudunk úgy bánni vele, mint a művész urak. Hadd segítsem fel a kabátját! Mit parancsol, uram? Szóval nincsen kedve a lantot pengetni? Ó, hogy merre menjen Sir Munko kocsmájába? Azonnal, uram, bár az igazat megvallva, az nem a Sir Munko kocsmája, hanem Nedé. Bár kétségtelen, hogy a lovag ott étkezik, s így a kocsmá némi részben csakugyan az övé, hahaha! Ott van, kérem, kissé hátrébb az úttól, új fehérre meszelt oszlopok, vörös függöny, a kapuban kövér, hosszú kabátos férfi... Ned maga, személyesen... jól megszede magát, azt mondják, ezer fontja is van... hiába, disznópofát perzselni nagyobb haszonnal jár, mint az udvari urak szakállát bodorítani... meg kell adni az árát annak, ha nem póri hivatást

<sup>101</sup> Egészen a legutóbbi nemzedékig minden skót ugyanúgy megvetette a disznóhúst, mint ma a fel-földiek. Rendkívüli mohóságnak minősült, amikor a határvidék fosztogatói annyira leereszkedtek, hogy ilyen elátkozott állatokat is raboljanak, amelyekben pedig a Sátán fészkel. Ben Jonson, Jakab királyt jellemezve, azt írja: „A sertések semminemű részét nem szerette.”

választunk... Isten áldja, uram, lássuk máskor is. - Így szólván végre kegyelmesen elbocsátotta Nigelt, akinek a füle valósággal zúgott már a kínzó locsogástól, akárha szakadatlan csengettyűzésnek lett volna kitéve.

Amint Lord Glenvarloch megérkezett a vendéglőbe, ahol Sir Mungo Malagrowtherrel akart találkozni, akitől végső tanácsalanságában valami útbaigazítást szeretett volna kérni arra nézve, hogy hogyan jusson be a király színe elé; a kocsmáros személyében hallgatag angol mintapéldánnyal találta magát szemközt. Ned Kilderkin úgy beszélt, ahogy egy bankár levelet ír: a legszükségesebbet érintette. Arra a kérdésre, hogy ott tartózkodik-e vajon Sir Mungo Malagrowther, azt felelte: Nem. - Arra, hogy várható-e az érkezése, azt mondta: - Igen. - Mivel erre azt kérdezték tőle, mikor várható, azt felelte: - Hamarosan. - Végül, mikor erre Lord Glenvarloch azt kérdezte, hogy vajon kaphatna-e valamit reggelire, a házigazda már egy szót sem szólt, hanem csak bevezette egy tiszta, rendes szobába, ahol jó néhány asztal állt, egyiket odatolta egy nagy karszék elé, megkérte Lord Glenvarlochot, hogy foglaljon helyet benne, s néhány perc leforgása alatt nagy darab marhasültből és gőzölgő sörből álló bőséges reggelit táltal elébe, amelynek a friss folyami levegő hatására, az átélt izgalmak ellenére is ugyancsak nagy étvággyal látott neki.

Bár Nigel el volt foglalva az elébe táltal bő lakoma elfogyasztásával, amikor nyílni hallotta a kocsmasajtajt, időnként mégis fel-felkapta a fejét, oly igen várta Sir Mungo Malagrowther megérkezését (aligha várta valaki is ilyen izgatottan és hírszomjasan), ám egyszer csak olyasvalaki nyitotta rájuk az ajtót, aki láthatólag legalábbis ugyanolyan fontosságú személy volt, mint a lovag, ha ugyan nem fontosabb, és komoly tárgyalásba fogott a király alattvalójával, aki úgy tartotta illőnek, hogy levett kalappal álljon elébe. A tekintélyes úriember foglalkozására meglehetősen biztonsággal lehetett következtetni az öltözkézből. Hófehér kabát volt rajta, durva szőtt anyagból, ugyanolyan fehér térdnadrág, továbbá fehér kötény, amelyet a derekán körbecsavarva hordott, mint a törökök az övet, amelybe azonban kard helyett hosszú pengéjű szarvasagancs nyelű, nagy konyhakés volt tűzve; a fején fehér sipka és alája takarosán betűrve a haja, ami együttvéve kellőképp bizonyította, hogy Comus papjainak egyike, akiket közönséges nyelven szakácsnak neveznek, s haragos szavaiból, amelyekkel leteremtette a kocsmarost, amiért elmulasztott bizonyos megrendelt élelmiszereket a palotába küldeni, kitetszett, hogy magának a királynak a szolgálatában áll.

- Ez így nem megy tovább, Kilderkin uram - mondta -, a király már kétszer is hiába rendelt borjúmirigyet és frikasszírozott kakastaréjt, mégsem kaphatta meg ebédre ő szent felsége, és miért, mert Kilderkin uram nem szállította a konyhafőnököknek, noha ki volt alkudva. - Kilderkin uram erre, már ismert szűkszavúságával valami mentegetőzésfélét rebegett, halkan és ijedten, mint mindenki, aki ehhez hasonló kínos helyzetbe kerül. Ura és parancsolója erre még emeltebb hangon így válaszolt: - Kérem, ne sorolja most el az összes balszerencsés véletlent, meg hogy a tyúkketreceket Norfolktól szállítják ideig, mert hogyha hű alattvaló lenne, futárt küldött volna az áruért, és ha kell, térdig járta volna a lábát, mint Widdington. És akkor mi lesz, Kilderkin uram, ha a király étvágyát veszti? Ha ő szent felsége nem ebédel? Ó, Kilderkin uram, ha megvolna önben foglalkozásunk méltóságának érzete, melyről az elmés afrikai rabszolga (ahogy kiváló olvasottságú uralkodónk nevezi) Publius Terentius zeng: *Tamquam in speculo in patenas inspicere iubeo.*<sup>102</sup>

- Linklater uram sokat tanult - szólt az angol kocsmáros, ugyancsak megerőltetve beszédizmait, hogy egyfolytában négy szót is ki tudjon mondani.

---

<sup>102</sup> Tükör gyanánt vizsgálják... a tálakat! (*Testvérek*, 428-9. sor. Müller Péter fordítása.)

- Ó, szegényes műveltség csak az enyém - szólt Mr. Linklater -, de hát köztünk, öfelsége honfitársai között, valóságos szegény, ha az ember nem tanulmányozta legalább valamelyest azokat a tudományokat, amelyeknek ő oly kiváló mestere... *Regis ad exemplar*, Kilderkin uram, *totus componitur orbis*,<sup>103</sup> ami annyit tesz, hogy amit a király citál, azt a szakácsának is illik tudnia. Egy szó, mint száz, Kilderkin uram, mivel abban a szerencsében részesültem, hogy ott nőttem fel, ahol öt garasért mérnek egy angol rőf latin tudományt, én is, mint akárhány honfitársam, szert tettem, hüm, khö... khö...! - Ekkor Mr. Linklaternek, mivel tekintete Lord Glenvarlochra esett, hirtelen elakadt tudós szónoklata, és olyan megdöbbenés ült ki az arcára, hogy Ned Kilderkin, ugyancsak erőt véve hallgatag természetén, nemcsak azt kérdezte meg tőle, mi baja volna, hanem még azt is, mit hozzon, amitől az úr felüdülne.

- Ó, semmi bajom - válaszolta a bölcselő Syrus méltóképp pallérozott versenytársa -, semmi, csak egy kicsit megszedültem. Ha hozna egy kupicát, a felesége aqua mirabiliséből, megköszönném.

- Hozom máris - felelte erre Ned, s fejével is bólintott hozzá; de alighogy hátat fordított nekik, a szakács odament Lord Glenvarloch asztalához, és jelentősegteljesen a szemébe nézett, mintegy így akarván tudtára adni, hogy olyasmit fog mondani, aminek a szó szerintinél magasabb értelme van. - Uram, ön nem ismerős Greenwichben. Azt tanácsolom, használja ki a kedvező alkalmat, és kukkantson be egy kicsit a parkba! A nyugati kapu nyitva volt, mikor idejöttem, de minden percben bezárhatják, úgyhogy jó lesz sietni... azazhogy siessen, ha meg akarja nézni a parkot. Most van itt az ideje a szarvasvadászatnak, uram, és nagy élvezet annak, aki szem-, sőt fültanúja lehet. Valahányszor ezeket a nemes állatokat ugrándozni látom, mindig arra gondolok, mekkora gyönyörűség nyársra tűzni azt a gömbölyű tomporukat, vagy felvagdossni a mellehúsukat, jó sok feketeborssal vegyítve, egy tésztatorony falainak megerősítésére.

Kilderkin visszatért a szíverősítővel, úgyhogy a szakács egy mukkot sem szólt többet, sem azt meg nem várta, hogy Nigel mit válaszol, hanem mint a kilőtt nyílvevő, visszasurrant előbbi helyére, mindössze azt a jelentősegteljes pillantást ismételve meg, amellyel megszólította Nigelt.

Az életveszély éleselméjűvé teszi az embert. Nigel is, mihelyt a gazda figyelme a király főetekfogójáról ismét őrá irányult, kifizette a számláját, és engedelmesen követve az utasítást, eljutott a mondott rácsos kapuig. Valóban nem volt bereteszelve, ahogy megmondták; belépve keskeny ösvényen találta magát, amely sűrű, szövevényes bozótban át kanyargott a fácánok és az özsuták alkalmas rejtekhelyén. Úgy gondolta, legjobb lesz, ha itt megáll, és vár, és valóban, alig várt öt percig, már jött is a szakács, hevültebben a sietségtől, semmint nagy tűzhelyének forróságától valaha is; alig szuszogott szegény, amint az ajtón belépett, gyorsan bezárta maga mögött a kulcsával.

Lord Glenvarlochnak nem volt ideje az ismeretlennek ezen a cselekedetén eltűnődni, mert az ember máris ott termett mellette, s látható aggodalommal így szólt: - Kedves Lord Glenvarloch, kedves jó uram! Miért veszélyezteti az életét?

- Ó, hát ismer? - kérdezte Nigel.

- Nem sokat láttam, uram, de régi tisztelője vagyok lordságod nemes családjának... Nevem Laurie Linklater, uram.

- Linklater? - ismételte Nigel. - Mintha emlékezném, hogy...

---

<sup>103</sup> Az egész világ a király példáját követi. (Claudianus.)

- Lordságod engedelmével - szólt közbe a szakács -, én az öreg Mungo Monipliesnél voltam mesterlegény, annál a mézárósnál, akinek azon a verekedős környéken volt az üzlete, a Nyugati Kapunál (bárcsak láthatnám még egyszer, mielőtt meghalok). S miután uraságod nemes atyja Richie Monipliest felfogadta ön mellé inasnak, valamennyire - tetszik érteni -, én is megismertem a családjukat.

- A csuda vigye el - szólt Lord Glenvarloch -, látja, kis híján elfelejtettem a nevét, bár jó szándékú erőfeszítését azért nem. Ugyebár ön volt Richie-nek segítségére, hogy átadhassa a kérvényemet őfelségének?

- Úgy igaz, ahogy lordságod mondja - válaszolta a király szakácsa. - Csaknem ráfizettem erre a próbálkozásra, mert Richie, ahogy az énekben is van, „nem hajlott a jó szóra”. Hanem hát ezek közt a derék angol szakácsok között egy sem akad, aki őfelsége legszentségebbi ínyét úgy meg tudná csiklandozni ízes skót étkekkel, mint én. Azért akkor összeszedtem minden tudományomat, a barátoktól vettem tyúkot, abbú főztem jó erős húslevest, utána meg olyan húspástétomot, mint a parancsolat, hogy mind a tíz ujjukat megnyalták utána, ahányan csak vótak; és annyira sikerült, hogy dehogyis büntettek meg, hanem inkább előléptettek. Mostanára királyi étékfogó lettem (hála legyen az égnek), már az asztalnok dolgába is van beleszólásom, sőt egykettőre az enyém lesz az a hivatal is.

- Igazán örülök, hogy nem került bajba miattam, sőt inkább előbbre jutott.

- Arany a szíve, kedves jó uram - szólt Linklater -, nem feledkezik meg a népéről! Ugyan nem tudom, jó-e annak, és mire jó, aki megfélemedezik rólunk, hiszen a király is kerülhet egyszer-másszor kéregető sorba. No, mondom, én csak jöttem, jöttem lordságod után, hogy a vén tölgyfa sudár hajtását megszemlélhessem, de majd elakadt a szívverésem, mikor megláttam, hogy lordságod csak úgy leült reggelizni abban a kocsmában, ahol ki-bejár mindenki, mikor halálra keresik.

- Micsoda? Hát csakugyan elfogatóparancsot adtak ki ellenem? - kérdezte Nigel.

- Bizony, uram, és nem egy, se kettő azoknak a száma, akik önt közönséges csirkefogó színében akarják feltüntetni, s annak való sorsra juttatni. Meg is veri őket az Isten, hogy nem áttallanak egy híres ősi famíliát feláldozni aljas céljaiknak!

- Úgy legyen! - mondta Nigel.

- Mert ha még tegyük fel, lordságod itt-ott ki is rúgott a hámból, akárcsak a többi fiatalúr...

- Most nincs időnk arra, hogy ezt megbeszéljük, barátom - szólt Nigel. - Azt mondja meg, hogy válthatnék szót a királlyal.

- A királlyal, uram? - szólt Linklater megrökönyödve. - Uram, hisz fejfel rohan a falnak! Hogy úgy mondjam, olyat főz, amivel megégeti a száját!

- Kedves jó barátom - válaszolta Nigel -, amennyire az udvart és azt a helyzetet ismerem, amelybe kerültem, úgy látom, hogy az én esetemben a bátor és egyenes út egyszersmind a legbiztonságosabb is. Királyunk judíciuma felismeri majd, hogyan cselekedhet igazságosan, és nemes szíve majd azt teszi, ami a helyes.

- Uram, ez nagyon is igaz, mi tudjuk legjobban, régi szolgálói - mondta Linklater -, de jaj, ha tudná, hányan vannak az olyanok, akik éjjel-nappal arra törekednek, hogy elméje ítéletét a szíve ellen, szívét elméje ellen lázítsák... hogy kegyetlen dolgot cselekedjék az igazság örve alatt, és igazságtalanságot jó szíve bizonyítására. Jaj szegény fejemnek! Ő szent felségével is úgy áll a dolog, mint az a szólásmondás tartja, amellyel odahaza a mesterségembelieket csúfolják: „Jó húst adott az isten, az ördög meg szakácsot mellé.”

- Mit sem érünk most azzal, barátom, ha siránkozunk a dolgon - szólt Nigel -, kénytelen vagyok vállalni a kockázatot, mert meggyalázott becsületem halaszthatatlanul követeli. Megcsonkíthatnak, koldusbotra juttathatnak, de azt nem mondhatják, hogy elszöktem vádlóim elől. A főrendek előtt majd én is elmondom a magamét.

- A főrendek előtt? - kiáltott fel a szakács. - Jaj, uram, nem vagyunk Skóciában, ahol legalább a nemes urak bátran letehetik a voksukat, néhanap még a király ellen is, ha kell. Ezt a levest a Titkos Tanácsban főzik, az pedig, uram, forró konyha ám, hétszeresen felfűtött kemence... de ha mégis mindenáron találkozni akar a királlyal, hát azt azért nem mondom, hogy semmiképp sem járhat szerencséivel, azt ugyanis mindig szereti, ha közvetlenül az ő bölcs ítéletéhez folyamodik valaki, és egy-két ilyen esetben magam is tanúja voltam, hogy csökönyösen ragaszkodott a véleményéhez, amely pedig mindig helyes. Csak azt tanácsolom, uram (meg ne haragudjék érte), hogy mondókáját jó erősen mazsolázza be latin idézetekkel, sőt ha lehet, egy-két szem göröggel is, ha pedig szót keríthet Salamon ítéletére, eredeti héber nyelven, semmiképp se hagyja el; s ha még egy-két ügyes tréfát is el tud sütni közben, ellenállhatatlan lesz sültje-főztje. Ami engem illet, a főzésben való ügyességemen kívül azt hiszem, gyors előrehaladásomért ugyancsak köszönetet mondhatok az öreg rektornak is, aki belém verte a pálcájával azt a főzési jelenetet a Heautontimorumenosból.

- Jó, jó, kedves barátom - szólt Lord Glenvarloch -, csak mondja meg már végre, hol találkozhatnék úgy a királlyal, hogy beszélni is tudjak vele?

- Találkozni vele a legkevesebb - szólt Linklater -, erre fog jönni lovon, valamelyik fasorban a kutyák után, hogy lássa, hogyan teperik földre a szarvast, mert ettől jobb étvágya van az ebédnél... erről jut eszembe, nekem már feltétlen a konyhán kellene lennem. Szólni vele már nehezebb eset, hacsak nem találkozhatik vele úgy, hogy egyedül van, ami ritkán fordul elő; ha ez nem sikerül, akkor legjobb lesz megvárni a tömegben, amely látására összecsoódik, amikor leszáll a lóról... Hát jó szerencsét, uram, és isten megáldja!... Többet nem tudok segíteni, pedig megtenném szívesen.

- Köszönöm, így is éppen eleget tett, s meglehet, már ezzel is bajba keverte magát - szólt Lord Glenvarloch -, kérem, hagyjon engem sorsomra, és távozzék tüstént.

A derék szakács álldogált még ott egy kicsikét, de hamarosan kürtjel zendült meg a közvetlen közelben, amitől ráeszmélt, hogy nincs vesztegetni való ideje, s tudtára adván Nigelnak, hogy a hátsó ajtót nem csukja be kulcsra, úgyszólván arra felé, ha szükséges, elmenekülhet, még egyszer isten áldását kérte rá, és elbúcsúzott tőle.

Lord Glenvarloch tudta, hogy egyszerű honfitársának kedvessége, amely részben nemzeti részrehajlásból fakadt, részben pedig olyan régi, csak számára emlékezetes jótéteményekből, amelyeket a jótevő annak idején észre sem vett - volt az utolsó rokonszenv, amelyre itt az udvar fagyos levegőjében számíthat, s ezután már egyedül kell megállnia a helyét, mert különben elveszett.

Átvágott egy vagy két fasoron, a hajtás lármájának irányában, és már több hajtóval, egyéb szolgálival is szembe találkozott, de mind azt hitték, hogy külső érdeklődő, akik olykor engedélyt kaptak az udvari tisztviselőktől a vadaskert megtekintésére. De sem Jakab királynak, sem magas rangú udvaroncainak még híre-hamvát sem látta, és már az is megfordult a fejében, vállalja a kockázatot, hogy hasonlóképp megszegyenítsék, mint a hős és tüzes Richie Moniplier, azaz visszamegy a palota felőli kapuhoz, és ott várja ki az alkalmat, hogy megszólítsa a királyt, ha Fortuna istenasszony szeszélye is így akarja.

Épp átvágott a hosszú sétányok egyikén, amelyek keresztül-kasul szelték a parkot, amikor előbb távolról közeledő csörtetést hallott, azután a föld is megdöndült a szarvas vágató patái alatt, távolról csaholás hangzott, mely figyelmeztetésre már félreállt, hogy kitérjen a hajtás útjából. A szarvasbika már tántorgott, habzott a szája, fekete lett az izzadságtól, orrlukái kitágultak, amint a lélegzetet szedte, és úgy nekilendült, hogy már csaknem Nigel elé ért, de félreugrani már nem bírt, mert két nagy agár, abból a fajtából, amelyet a Skót Felföld szarvasvadászai még ma is tartanak, Angliában azonban sokáig ismeretlen maradt - lerántotta a földre. Az egyik eb a bika torkát kapta el, a másik valósággal a zsigereibe vajt éles tépőfogaival. Az lett volna a természetes, ha Lord Glenvarloch, aki ellen szintén hajtóvadászat folyt, úgy tekintette volna ezt az esetet, mint a méla Jacques; de a megszokás különös tanítómester, úgyhogy attól tartok, az, amit ekkor érzett, sokkal inkább vallott a gyakorlott vadászra, mint az erkölcsfilozófusra. De nem volt ideje ezen merengeni, oly gyorsan peregtek az események.

A kutyákat magános lovas követte, kinek paripája oly tökéletesen engedelmeskedett gazdájának, hogy a kantárszár legkisebb rántását is pontosan követte, mintha csak finom gépezet volna benne elrejtve, amelynek a kantárszár a rugója, vagyis a nyergébe süppedő, s lova hátára akképp felszíjazott lovas, hogy onnan semmiképp le nem eshetett, kedve szerint félelem és habozás nélkül lassíthatta vagy gyorsíthatta az iramot, habár ügetésnél sebesebbre csak ritkán fogta; uralkodott a paripája vérmérsékletén, és nem engedte, hogy a lovasiskolában tanított lépések ritmusát kicsit is áthágja. Jellemző volt Jakab királyra, hogy kedves szórakozásában, amely voltaképp igen veszedelmes szórakozás, éppoly tökéletes biztonságot teremtett, mint életpályájának minden más területén. Egyetlen kísérője sem tűnt fel még mögötte, tudniillik így jártak kedvében, hadd higgye azt, hogy mindenki lemaradt mögötte, olyan gyorsan lovagolt.

- Jól van, Bash, jól van, Battie! - kiáltotta lelkesen, amint odaért a helyszínre. - Királi becsületeмre, nem hoztatok szégyent a balwitheri fészekre... Fogd a lovamat, legény! - kiáltott rá Nigelra, meg se nézve, kihez szól. - Tartsd a kantárt, oszt segíts leszállni a nyeregből, az ördög rúgjon beléd, nem tudsz egy kicsit sietni, hogy megelőzd ezt a sok lusta szájtátit... mindjárt ideérnek... könnyedén tartsd azt a gyeplőt, így ni, de ne hadd, hogy faroljon a ló, jól van, most a kengyelt fogjad, jól van, ez is megvan, lent is vagyunk, *terra firma*. - Így szólt a jólelkű Jamie király, és fél pillantást se vetvén arra, aki a leszállásnál segédkezett neki, kivonta rövid éles vadászkését, tán az egyetlen szűrő-vágó szerszámot, melynek látását elviselte, és nagy kéjjel elmetszette vele a szarvas nyakát, véget vetvén ily módon haláltusájának.

Lord Glenvarloch megtanulta, hogy kell szolgálni a királyt a vadászon, s most hasznát is vette ennek, mert tudta, mit csináljon: a király lovának kantárát egy faágra vetette, majd kötelességtudóan letérdelt, a levágott szarvast a hátára fordította, és ebben a helyzetben tartotta, míg a király, aki annyira elmerült az élvezetben, hogy semmi mást nem vett észre, vadászkésével felhasította a szarvas mellkasát, *secundum artem*, majd kereszt alakú metszést is ejtett rajta, hogy megnézzék a szalonnáját, és amint meglátta, milyen vastag, diadalittasan kiáltott fel: - Három hüvelyk hófehér szalonna! És ez olyan valóságos, mint a korona ezen az én bűnös fejemen! És nem ám ezek a lusta mihasznák kapták el, egyik sem, hanem egyedül én! Hét ága... Nem is, nyolc, nyolc ága van az agancsának. Nyolcágú, eszem a lelketeket, de szeretlek titeket. Csókoljatok meg, kölkeim, csókoljatok meg. - A kutyák szót fogadtak, nyalták-falták, összepiszkították véres állkapcsukkal, úgyhogy egykettőre olyan volt az arca, mintha merénylök támadtak volna felszentelt személyére. Feküdj! egykettő a teremfáját! - kiáltott rájuk a király, akit már csaknem ledöntött a lábáról a két féktelenül rohamozó nagy vadászeb. - Ti is csak olyanok vagytok, mint a többi népem, ha odaadom az egyik ujjam, egyszerre az egész kezem kéne... Hát te ki vagy, komám? - fordult Nigelhoz, miután végre

lecsillapodott annyira vadász lelkesedése, hogy szemügyre vehesse alkalmi segítségét. - Te nem vagy közibénk való. Ki az ördög vagy te, hogy az isten akárhova tegyen?

- Sorsüldözte ember, felséges uram - válaszolta Nigel.

- Azt rögtön tudtam - zsémbelődött a király -, színedet se látnám különben. Mind ilyenek az alattvalóim: az örömeiket megtartják maguknak, de ha fordul a kocka, akkor bezzeg hozzám szaladnak siránkozni.

- Kihez is fordulhatnánk a panaszainkkal, felséges úr, ha nem hozzád, a mennyei király helytartójához? - felelte Nigel.

- Helyes a beszéd, legényke, nagyon helyes - szólt a király -, de hát a mennyek helytartójának is csak elkel egy kis földi békesség.

- Ha felséges uram kegyeskedik rám tekinteni (mert eddig annyira elfoglalták a királyt a kutyák, majd pedig a bontás rituális művelete, vagyis közönséges nyelven szólva, a szarvas felmetszése, hogy pillantása minduntalan elsiklott a segédje fölött) -, ha jól megnéz, felséges uram, felismerheti, ki vagyok én, s miért nem szalasztottam el ezt a soha vissza nem térő alkalmat.

Jakab király rápillantott, s arca egyszeriben falfehérre vált (eltekintve a lábánál heverő vadról rákenődött vérfoltoktól), elejtette a kését, tétova pillantást vetett a háta mögé, mint aki iszkolna, vagy segítségért rimánkodna és így kiáltott: - Ó, Glenvarlochides! Ne hívjanak Stewart Jakabnak, ha nem az vagy. Szép kis csávába kerültem, aztán itt vagyok egyedül, és még a lóról is leszálltam! - tette hozzá, s iparkodott vissza a lovához.

- Uralkodóm, esedezem bocsánatodért - szólt Nigel, elállva a király útját -, figyelmezzem rám felséged csak egy pillanatig.

- Csak a lóról tudok figyelni - szólt a király -, gyalog egy szót se értek, legény, egy szót se, nem is illik így szemtől szembe állnunk, ilyen közel egymáshoz. Félre az útból, ha nem akarod megszegni az alattvalói hűséget. Az ördög szánkázzon rajtuk, hol bódorognak ezek ilyen sokáig?

- Uralkodóm, esdekelve kérlek, tekints koronád becsületére - szólt Nigel -, a koronára kérlek, melyért hősként küzdött minden őszám, uralkodj magadon és hallgass meg!

Hanem, amit Nigel kért, az nem állt a király hatalmában. Szaladhatnékja volt, de nem csupán félt, amely az ember természetes ösztöne a menekülésre, s csak szánalmat, vagy megvetést kelt bennünk, hanem annál sokkal bonyolultabb és mulatságosabb lelkiállapotot élt át. Ugyanis a szegény király egyszerre félt és haragudott, biztonságban akarta tudni magát, de szégyellte is méltatlan viselkedését; így aztán egy pillanatig sem igyekezett megérteni Lord Glenvarloch magyarázkodását, csak mindenáron a lovához akart jutni, és azt mondogatta:

- Szabad emberek vagyunk, a király szabad ember... nekünk nem parancsolgat egy alattvalónk se. Steenie, hol késel ennyi ideig, az Isten áldjon meg? No, hála istennek, mégiscsak megjött. Hó, hahó! Steenie, erre, erre!

Buckingham herceg számos udvaronc és a királyi vadászatnál segédkező csatlósok kíséretében gyors vágóban ott termett a király mellett és szokásos bizalmas hangján így szólt:

- Úgy látom, mint mindig, kedves papánknak és keresztkománknak megint csak kezére játszott Fortuna istenasszony... Hát ez meg micsoda? Hogy kerül ide ez az ember?

- Hogy micsoda? Megmondom, micsoda: árulás, úgy látom legalábbis - szólt a király -, és te tehetsz róla, Steenie. Tőled meg is gyilkolhattak volna, megölhettek volna, a te kedves papádat és csevegő társadat.

- Megölhették volna?... Fogják el a gazembert! - kiáltotta a herceg. - Magasságos mennyek! hisz ez maga Olifaunt! - Egyszerre egy tucat vadász is leszállt a nyeregből, lovaik szanaszét vágattak a parkban. Némelyek durván megragadták Lord Glenvarlochot, aki ostobaságnak tartotta volna, hogy ellenkezzék, mások a király körül sürgölődtek.

- Megsérültél, urunk? Hol sérültél meg?

- Nem vettem észre - szólt a király, rettegése tetőfokán (amely érthető ily félénk embernél, hiszen oly sok szörnyű merényletet követtek el ellene fiatalabb korában); nem, nem vettem észre... De csak motozzátok meg... Motozzátok meg! Az biztos, hogy löfegyvert láttam a köpenyege alatt, meg hogy puskaporszagot is éreztem rajta, az is biztos.

Lord Glenvarlochról lerángatták a köpenyét, és így előtűntek a pisztolyai; csodálkozó és elborzadt kiáltások hangzottak fel, amikor a vélt merénylet szándék ígígyen lelepleződött, és nőttön-nőtt a csődület. Az a sokat emlegetett pisztoly, amelyet nemrégiben egy Nigelnál nem kevésbé hősies és királyhű nemes övében láthatott az udvar egy ünnepélyes alkalomkor, sem okozott nagyobb oktan hűhót a lovagok és dámák körében, mint az az alaptalan szörnyűködés volt, amely a csődületben támadt, amikor Lord Glenvarlochtól elvették fegyvereit, és maga Mhic-Allaster-More sem utasíthatta volna vissza nagyobb megvetéssel és haraggal azt az alávaló gyanúsítást, amely szerint gonosz céllal tűzte őket övébe.<sup>104</sup>

- El innét a nyomorulttal! A hazaárulóval! A véres gyilkossal! - kiáltottak mindenfelől, és a király, aki természetesen legalább annyira becsülte a maga életét, mint a körülötte állók, legalábbis látszatra, mindannyiuknál hangosabban kiáltotta: - El innét! El vele! Elegem van belőle nekem is, Angliának is. De bántani ne bántsátok, és Isten nevére kérlek, uraim, ha meggyőződtek arról, hogy tökéletesen lefegyvereztettek, dugjátok vissza törőtöket és kardotokat a tokjába, mert különben előbb-utóbb kárt tesztek egymásban.

A király parancsa nyomán minden fegyver visszacsusszant hüvelyébe, mert erre a hősködőknek, akik királyhűségük bizonyítékául villogtatták kardjukat, eszébe jutott, hogy öfelsége a csupasz acélnak még a látványát is gyűlöli, és ez az ellenszenve úgy látszik, éppoly mélyen gyökerezett benne, mint általában félénksége, amit sokan onnét eredeztettek, hogy Rizzio lovagot boldogtalan anyja szeme láttára gyilkolták le, bestiális módon, épp amikor övele, Jakabbal volt másállapotban.

Ebben a percben egyszeriben a trónörökös is közöttük termett, aki eddig az akkoriban igen nagy kiterjedésű park távol eső részén vadászott, és egy ijedt hírvivő zavaros beszámolójából értesült arról, ami történt, néhány nemes kíséretében jött, köztük volt Lord Dalgarno is. Leugrott lováról, és türelmetlenül faggatta apját, megsebesült-e.

- Nem úgy vettem észre, gyerekem... csak elgyöngültem egy kicsit, mer egyedül kellett viaskodnom a merényletével. Steenie, tőts egy pohár bort, ott lóg a bőrkulacs a nyeregkapánkon... Csókolj meg, kicsi Károly... - szólt ezután az uralkodó, miután kiitta szíverősítőül a borát<sup>105</sup> - jaj, nagy veszedelemtől menekült most meg az ország is, meg te is, mind a ketten árván marattatok volna, mert hiába mink se csak *pater patriae*<sup>106</sup> vagyunk, hanem *pater*

<sup>104</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: XVIII. Mhic-Allaster-More.

<sup>105</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: XIX. Jakab király kulacsa.

<sup>106</sup> A haza atyja.



*familias*<sup>107</sup> is... *Quis desiderio sit pudor aut modus tamen cari capitis?*...<sup>108</sup> Jaj, bizon, egyszerre fölment volna az ára a fekete posztónak, és zokoghattak volna szegény alattvalóim.

És a jószívű uralkodó annak tudatában, hogy mekkora gyász érte volna halálával egész népét, szívből siratta magát.

- Hogy eshetett ez meg? - szólt komoran Charles, mert egyrészt sértette büszkeségét apja viselkedése, másrészt a király ellen megkísérelt merénylet felháborodást keltett benne, úgy is, mint apja fiában, s úgy is, mint jó alattvalóban. - Hadd halljuk, ki látta, mi történt... Ön itt volt, Lord Buckingham?

- Nem láttam, hogy őfelsége életére törtek volna, uram - válaszolta a herceg -, akkor azon nyomban életével lakolt volna a vakmerő bűnös.

- Az oktan heves cselekedet lett volna, lordom - válaszolta a trónörökös -, az efféle felségsértőkkel jobb, ha a törvény végez. Dulakodott a királlyal az a gazfickó?

- Nem mondhatnám, uram - szólt a herceg, akinek sok nagy hibája volt ugyan, de a közönséges hazudozást megvetette -, csak annyit láttam, hogy tartóztatni akarta őfelségét, őfelsége viszont mindenképp igyekezett lóra szállni; de pisztolyt találtak nála, a közzétett tilalom ellenére, és mivel nem más az illető, mint Nigel Olifaunt, akinek zabolátlan természetéről helyel-közzel fenséged is tudomást szerzett, úgy tűnik, jogos róla feltételeznünk a legrosszabbat.

- Kicsoda? Nigel Olifaunt? - szólt a trónörökös. - Lehetséges, hogy ez a szerencsétlen bűnös újabb féktelen gázságot akart elkövetni? Hadd lássam a pisztolyait.

- Ne bolondozz, kicsi Károly, ne nyúlj pusztá kézzel ezekhez a pokolgépekhez! - szólt Jakab király. - Steenie, ne add oda neki... kényúri jogomra parancsolom... Még elsül magától, volt már olyan... Mégis a kezébe veszed?... Ki az ördög látott még ilyen makrancos gyereket, amilyenel engem ver az Isten! Mintha nem volna elég testőrünk, katonánk, ez a sok kenyérpusztító itt, akit mind azért fizetünk, hogy ők tegyék hurokba a nyakukat, és nem mi, mért kell neked, személyünk képviselőjének, koronánk örökösének magad kezével kiűriteni azt a löszerszámot?

De Károly herceg nem hajtott apja siránkozására, hanem (mivel apróságokban és komoly dolgokban egyaránt csökönyös volt), igenis, saját kezűleg szedte ki a két pisztolyból a dupla töltést. A körbenállók, afeletti borzalmukban, hogy miféle rémes büntetés volt itt készülöben, s hogy milyen vékony hajszálon múltott a király élete, ámulva hadonásztak az égre.

Nigel eddig egy árva szót sem szólt, de most nyugodtan szót kért.

- Ugyan mit mondhat mentségére? - szólt riadtan a trónörökös. - Tudván tudta, hogy súlyos vétséggel vádolják, mégis ahelyett, hogy a rendelkezésnek megfelelően a törvény kezére adta volna magát, felségsértő és erőszakos módon a királyt zaklatja, és pisztolyt visel a színe előtt, ami törvénybe ütközik.

- Megkövetem fenségedet - válaszolta Nigel -, én ezt a keserves fegyvert csak önvédelemből viseltem, és nem sok órája múlt, hogy mások életének védelmében is szükségem volt rá.

---

<sup>107</sup> Családapa.

<sup>108</sup> Mily szégyen s fegyelem tiltana gyászt, ha ily kedves főt siratunk? (Horatius, 1, 24. óda. Grigácssy Éva fordítása.)

- Uram - válaszolta a trónörökös ugyanolyan hűvösen és érzéketlenül, ahogy az előbb szolt -, az az életforma, amelyet az utóbbi időben folytatott, valamint a társaság, amelyben mostanában forgolódik, nyilván mindennapossá tehetné az ön szemében a véres verekedéseket, s az erőszakos fegyverek használatát. De ez különben sem a kettőnk ügye, hanem a törvény alá tartozik.

- Hallgass meg, hallgass meg, ó, nemes herceg! - esdeklett Nigel. - Hallgass a szavamra: egy napon te is könyörögni fogsz majd, s lehet, hogy akkor a te könyörgésed is elutasítatik.

- Nocsak - szolt gögösen a trónörökös -, hogy értsem ezt, lordom?

- Ha nem is e földön - válaszolta a rab -, de az Úr színe előtt bizonyosan, mert ott mindannyian türelmes és kegyelmes meghallgatásra szorulunk.

- Úgy igaz, lordom - szolt a trónörökös, gögös alázattal lehajtva a fejét -, én sem tagadnám meg öntől a meghallgattatást, ha segíthetnék vele. Igazságtalan ítéletben nem lesz része, mi magunk vizsgáljuk meg az ügyét.

- Úgy bizon - válaszolta a király -, *appellatio ad Caesarem*<sup>109</sup> lesz... magunk hallgatjuk ki Glenvarlochidest, személyesen, a megfelelő helyen és időben, de addig is vigyétek innen a pisztolyaival együtt, ne is lássam, mert elegendem van belőle.

A király a kívánságát elhadart parancsokban adták tovább, s Nigelt egykettőre elrángatták őfelsége színe elől, ahol azonban, mint láttuk, mégiscsak szóhoz jutott, és szavai nem estek egészen hiába.<sup>110</sup> - Roppant különös ügy ez, George - fordult kegyencéhez a trónörökös -, ennek az ifjúnak oly nemes az arca, bizalomkeltő a megjelenése, s tekintete és beszéde is nyugodt és határozott. El sem tudom képzelni, hogy ilyen kétségbeesett és haszontalan lépést forgatott volna a fejében.

- Ami engem illet, éppenséggel nem kedvelem ezt az urat, nem is akarom a pártját fogni - szolt erre Buckingham, akinek nagyratörése világéletében nyíltsággal párosult -, de én is csak megerősíthetem fenségednek azt a vélekedését, hogy jó öreg pletykapartnerünk ezúttal kissé elhamarkodottan ítelt, amikor úgy hitte, hogy Glenvarloch miatt veszélyben forog az élete.<sup>111</sup>

- Hitemre, Steenie, igen magas lóról beszélsz velem - szolt az uralkodó. - Még azt hiszed, én nem érzem meg a puskaporszagot? Ki szagolta meg előre november ötödikét, ha nem fölséges személyünk? Cecil is, Suffolk is, ahányan csak voltak, mind hamis nyomon csaholtak, akár a veszett kutya, én jutottam csak a nyomukra egyedül, és te mégis azt beszéled, nem tudom, mi a puskaapor? A teremburáját, nem megírta Joannes Barclasius, hogy így vagy amúgy, de enge-met sugallat irányít, annyira, hogy annak a történeti munkájának, amit arról az össze-esküvésről írt, azt a címet adta: „*Series patefacti divinitus parricidii*.”<sup>112</sup> És Spondanus is ugyanúgy vélekedik mirőlünk: „*Divinitus evasit*.”<sup>113</sup>

- A haza ujjongott felséged szerencsés megmenekülésén - szolt Buckingham herceg -, valamint fortélyos szellemének győzelmén, hogy a cselszövésnek ezt a felismerhetetlenül kusza fonalát fel tudta gombolyítani.

---

<sup>109</sup> Fellebbezés a császárhoz.

<sup>110</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: XX. A Greenwich Park-i jelenet.

<sup>111</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: XXI. Jakab király gyávasága.

<sup>112</sup> Az Isten segítségével leleplezett gyilkossági kísérlet története.

<sup>113</sup> Isten segítségével megmenekült.

- Igaz lelkekre, Steenie, most helyesen szóltál! Nem sok olyan ifjú akad, mint te, aki így tisztelné apái bölcsességét, ami ezt a lator áskálódó pernahajdert illeti, hidd el ez is egyívású azokkal. Nem láttad-e te is, hogy szakasztott olyan, mint egy pápista? Csak kutassátok át a ruháját, meglátjátok, hogy keresztet hordoz magán, vagy más római babonáságot.

- Nem illendő, hogy mentegessem ezt a nyomorultat - szólt Lord Dalgarno -, ha kísérletének végtelen gonoszságát tekintjük, amelytől mindannyiunkban megfagyott a vér. Mégis úgy érzem, illő alattvalói tisztelettel meg kell mondanom (ha oly valakit mentegetek is vele, aki eddig mindig is csak ellenségemnek tűnt, de a mai napon sokkal rosszabb színben mutatkozott be), hogy ez az Olifaunt nekem sokkal inkább puritánnak tűnt, mint pápistának.

- Ejnye, Dalgarno, te is így vagy? - szólt a király. - És nem szégyelled magad, hogy egyedül karunk erejére, meg a gondviselésre bízad, hogyan menekszünk meg egy gyilkos karmai közül? Most meg ide mersz jönni?

- Megkövetem felségedet, ily szorult helyzetben a gondviselés bizonyára csakugyan közbelép, hisz meg kell óvnia minket attól, hogy gyászba boruljon a három királyság.

- Úgy van, fiam, úgy van, ahogy mondod - felelte a király -, hanem azért egy kis ideje igen megörültünk volna, ha az édesapád a nagy hosszú kardjával hipp-hopp mellettünk terem; és mostantól fogva gondoskodunk is róla, hogy a gondviselés mentő szándékát megtámogassuk két derék marhahúson nőtt testőrrel, akik nem tágitanak mellőlünk... szóval puritán ez az Olifaunt, nem pápista? mindegy az, attól még egy húron pendülhet a pápistákkal, hiszen két véglet könnyen találkozik, a tudós hittanárok is ezt bizonygatják. Én is bebizonyítottam a könyvemben, hogy vannak bizony pápista elvű puritánok is, akikről azt hisszük, új nótát fújnak, pedig csak a régi pikulát nyaggatják.

Ekkor a trónörökös (talán attól való féltében, hogy végig kell hallgatniuk az egész Basilicon Daront) figyelmeztette az apját, hogy célszerű volna a palota felé venni útjukat, s megfontolni, mivel nyugtassák meg az ott összezsúfolt tömeget, amelyben sok alaptalan gyanakvást kelthetett a mai vaklárma. Amint a kapun beléptek, egy nő állt elébük, és szertartásosan meghajolva, valami levelet adott át a királynak, melyet a felséges úr nyögve, sóhajtvá gyúrt zsebre. A trónörökös mindjárt tudni szeretne volna, mi van benne. - Sose félj, fiam, majd megmondja a komornyikom, ha leszedi rólam ezt a hacukát. Az hiszed, hogy nekem van arra időm, minden papírrongyot végigböngészni, amit a kezembe nyomnak? Ide nézzél, gyerelem (és megmutatta bő lovaglóna drágájának iratokkal teletömött két zsebét), úgy meg vagyunk rakodva mind a két felől, mint a számár, hogy már ezt kell mondanunk, amelyik már alig is vánszorog a terhe alatt. Úgy bizony: *Asinus fortis accumbens inter terminos*,<sup>114</sup> ahogyan a Vulgatában olvasni... *vidi terram, quod esset optima, et supposui humerum ad portandum, et factus sum tributis serviens...*<sup>115</sup> azóta, hogy erre a híres angol földre léptem, azóta lettem csak illen nyaggatott, zaklatott király.

- Hát kedves papánkra és keresztkománkra csakugyan túlon túl sok teher nehezedik, az már igaz - szólt Buckingham herceg, egy csomóba fogva az írásokat, melyeket Jakab király előhalászott a két zsebéből.

- Jaj bizony - panaszkodott tovább a király -, azt mondom, *per aversionem*<sup>116</sup> vegyétek a kezetekbe mind: a jobb felőli köteg csupa kunyerálás, a bal felőli csupa kajánkodás, jó kis

<sup>114</sup> Mint az erős számár, mely az aklok közt heverész.

<sup>115</sup> Mikor látom... hogy a föld mily szépséges, teher alá hajtom hátamat, s robotoló szolgává leszek. (Mózes I. 49., Károli Gáspár fordítása.)

<sup>116</sup> Feltétel nélkül.

szórakozás lesz, mondhatom. Higgyétek el, hogy a Cadmus meséjében titkos értelem van, a sárkányfogak, amiket elvetett, a bötűk, ő találta föl a bötűket. Mit nevetsz, Károly fiam? Jól jegyezd meg, amit most mondok. Amikor hazulról idejöttem, hazulról, ahol oly gorombák a népek, akárcsak az időjárás is, esküszöm, azt hittem, hogy Anglia sokkal kényelmesebb hely, és hogy itten más dolga sincs a királynak, mint sétálgatni a szép csendes tavak partján, *per aquam refectionis*.<sup>117</sup> De aztán, én nem tudom hogyan, igen-igen megváltozott ez az ország meg a bennelévők... olvasd csak el azt a pasquillust, amelyik az étrendünket és kormányzatunkat csúfolja. Bizony, kicsi Károly, a sárkányfog el van vetve, csak azért könyörgök Istenhez, hogy ne a te idődre szökjön szárba az a mezőre való kardél, ami ebből kinő, mikor már én nem leszek. De meg azt mondom, ne is éltesen addig Isten, mer irtóztató munka lesz azt mind learatni.

- Mit gondolsz, George, ugye én tudni fogom, hogyan kaszáljam le a vetést, mielőtt beérik? - fordult kegyencéhez a trónörökös, gögös pillantással adva tudtára, hogy megveti apja rettegését, s teljességgel bízik saját erejében, határozottságában, felsőbbrendű ítéletében.

E beszélgetés alatt Nigelt már egy fegyveres hírnök rángatta-löködte végig a városkán, melynek lakói elősereglettek a vélt merénylő látására, mivel mindannyiuk kíváncsiságát följajszolta az a rémséges hír, hogy ez az ember a király életére tört. Ezekben a zűrzavaros percekben is felismerte a királyi étkekszállító arcát, amint nyíltan, mereven, közönyösen rábámult, s a borbélyét, amint viszolygó kíváncsisággal vigyorgott reá. Mintha a zöld dolmányos csónakost is látta volna egy pillanatra.

De nem volt annyi ideje, hogy bármihez is kommentárt fűzzön magában, mivel a hírnök és a két királyi testőr egykettőre csónakba szállította, s csónakjuk oly gyorsan haladt felfelé a Temzén, amennyire csak hat markos evezős karja bírta az íramot az ár ellenében. Árbocok erdeje mellett haladtak; Nigel, aki először látta a tanújelét London élénk kereskedelmének, még szomorú helyzetében is elámult rajta. Hamarost odaértek az elé a zömök, vénségtől fekete körfal és a bástyacsoportozat elé, melynek tetejéről itt-ott egy-egy ágyú kandikál le, vagy magányos őrszem sétál rajta, egyébként azonban nemigen hivalkodik a katonai erődtítmények félelmetes fegyverzetével. Egy kiugró és alacsony ívű kapu, mint valami vastag szemöldökű, mélyen ülő szem, mely sok hasonló esetben nézett már szemközt ártatlanokkal és bűnösökkel, most Nigellal bámult szembe. A csónak szorosan a part mellett kötött ki, lassú hullámok csapkodták a széles lépcsőfokokat. Az apró, rácsos kapun kinézett az ügyeletes őr, s néhány suttogó szót váltott a hírnökkel. Pár perc múlva előjött a Tower parancsnoka, hogy igazolja Nigelnak, Glenvarloch lordjának átvételét.

---

<sup>117</sup> A felüdülés vize mentén.

## Huszonnyolcadik fejezet

*Te Caesar tornya! London szégyene;  
Sötét merényeket rejt kőfalad!*

(GRAY)

Így kiáltott fel Gray. Bandello, jó néhány évvel öelötte, hasonlókat írt, és ilyen-amolyan formában, de mindenki ezt érezhette, gondolhatta, aki ennek a hírhedt börtönnek a kapuján belépve, elmerengett az előtte ott raboskodók sorsán, és minden oka megvolt arra, hogy sejtse már a magáét. A sötét, alacsony boltív, amelyen látszott, hogy akárcsak Dante Poklának kapuján, innen nincs visszatérés, az örök fojtott beszéde, a szigorú szertartásossággal nyitott és csukott rácsos kapu, az erőd parancsnokának hideg, tartózkodó köszöntése (ez az úr Nigelt azzal a kimért udvariassággal fogadta, amellyel a foglár a tisztességnek adózik): mindez csüggesztőleg hatott Nigel lelkére, mert fogságának kegyetlen tudatára ébresztette.

- Fogoly vagyok - szaladt ki az ajkán, szinte észre sem vette -, a Tower foglya!

A parancsnok udvariasan meghajolt, és így szólt: - Igen, uram, az a megbízatásom, hogy lordságodat a cellájába vezessem, ahol parancs szerint fogva kell tartanom. Szeretném ezt megkönnyíteni önnek, amennyire kötelességem engedi.

Nigel csak főbólintással viszonzta a köszöntést, és követte a parancsnokot a gyakorlótér nyugati oldalán, közvetlenül a kápolna mellett álló régi épületekhez, amelyeket akkor állami börtönként használtak, most pedig a várőrség szolgálatot teljesítő tisztjeinek ebédlőjeként. A kettős ajtók nem voltak bezárva, a parancsnok és egy magasabb rangú foglár néhány lépcsőfokon vezette fel a foglyot. Tágas, de szabálytalan alakú, alacsony és sötét, fukarul berendezett szobába léptek. Az őrnök parancsa volt, hogy tüzet gyújtson, és mindenben teljesítse Lord Glenvarloch rendelkezéseit, ami nem ellenkezik kötelességeivel; a parancsnok pedig, miután kifejezte tiszteletét a szokásos bókkal, hogy erősen hiszi, őlordsága nem marad soká az ő oltalmában, elbúcsúzott.

Nigel szerette volna kissé kikérdezni az őrt, aki még vele maradt, hogy rendbe tegye a helyiséget, de ebben a jóemberben kissé túltengett a hivatástudat. Úgy tűnt, meg sem hallja a fogoly kérdéseit, noha csak általánosságokat kérdezett, de kérdéseire nem válaszolt, s ha beszélt, olyan röviden és mogorva hangon, amely ha nem volt is éppen tiszteletlen, semmiképpen sem buzdított további beszélgetésre.

Nigel hagyta tehát, hogy csendben végezze a dolgát, és azzal a szomorú feladattal foglalta el magát, hogy kibetűzze azokat a neveket, jelígeket, verseket és hieroglifákat, amelyekkel elődei a rabságban börtönük falát teleírták. Láta itt sok elfelejtett szenvedő nevét, vegyítve azokéval, akik élni fognak az angolok emlékezetében mind történelmük végezetéig. Láta egymással keveredve az áhítatos katolikusok kegyes sirámain, kik így öntötték ki szívük bánatát azelőtt való este, hogy a Tyburnön pecsételték meg vérükkel hitvallásukat, és a nyakas protestánsok fohászait, akikre az várt, hogy Smithfield máglyáit táplálja a testük. Itt volt olvasható a szerencsétlen sorsú Jane Grey szelíd írása, akinek története könnyekre fakasztja a rákövetkező nemzedékeket, ellentétképpen pedig annak a bátor kéznek a nyoma, amely mélyen bevészte a falba a Medvét és a Fütyküst, a büszke Dubleyek büszke jelképét. Olyan volt

ez, mint a próféta siralmai, a panasz és gyász lajstroma, amelybe azonban a belenyugvás tömör szavai és a legszilárdabb eltökéltség mondatai is vegyültek.<sup>118</sup>

Ekkor a hirtelen felnyíló zárkaajtó félbeszakította Lord Glenvarlochot elődei nyomorúságának tanulmányozásában. A börtönőr jött be, és közölte, hogy a Tower parancsnokának utasítására és engedelmével őlordságának meg kell osztania börtöne magányát egy rabtársával. Nigel rögtön ráfelelte, hogy nem kíván társaságot, szívesebben maradna egyedül; de az őr harapós udvariassággal értésére adta, hogy a parancsnok feladata a foglyok elhelyezése, és hogy nem lesz a fiúval semmi baja, hiszen olyan szánalmas lény, hogy alig éri meg ráfordítani a kulcsot. - Gyere, Giles - mondta -, hozd be a gyereket.

A másik őr gyengén megtaszítva betessékelte a fiút a cellába, majd a zárt becsattantva és a láncokat zörgetve, amint visszatették a szabadság e súlyos akadályait a helyükre, mindkét őr távozott. A fiún a legfinomabb szövetből készült szürke öltöny volt, ezüstsujtással díszítve, és barnássárga, ugyanolyan mintázatú köpeny. Fekete bársonysapkáját a szemöldökére húzta, és göndör hajfürtjeinek tömege csaknem eltakarta arcát. Pontosan azon a helyen állt meg, ahol a foglár eleresztette a gallérját, az ajtótól körülbelül két lépésnyire. Szemét a földre szegezte, és minden ízében reszketett a zavartól és rémülettől. Nigel jól meglett volna a társasága nélkül, de nem volt természete, hogy akár testi, akár lelki fájdalom láttán ne kíséreljen meg enyhíteni rajta.

- Fel a fejvel - szólt -, kedves fiam. Úgy látszik, társak leszünk egy kis ideig... legalábbis én biztos vagyok abban, hogy fogsága rövid lesz, hiszen fiatal ahhoz, semhogy bármi olyat tett legyen, amiért hosszú karcer jár. Jöjjön, jöjjön... ne féljen. Reszket a keze! És milyen hideg! Pedig a lég nagyon is meleg itt, de lehet, hogy csak ennek a sötét szobának nedves párájától. Üljön a tűzhöz... No, mi az? Csak nem sír, kis ember? Kérem, ne legyen gyerek. Még nincsen szakálla, hogy könnyei szégyenére válnának, de azért nem kislány, ne sírjon hát. Gondolom, csak iskolakerülés miatt csukták be. Egy napot akkor is csak kibír sírás nélkül!

A fiú nagy nehezen tűrte, hogy Nigel a tűzhöz vezesse és leültesse, majd miután hosszasan mozdulatlan ült, egyszerre keservesen tördelni kezdte a kezét, aztán arcát kezébe temetve, olyan sűrűn hullatta könnyeit, hogy kicsordultak hosszú, karcsú ujjai közül.

Nigel szinte fel sem vette már a saját helyzetét annak láttára, hogy micsoda megrendülés és gyötrelem a fogság a szép és oly ifjú lény számára, ezért letelepedve, tőle telhetőleg vigasztalni igyekezett; majd oly mozdulattal, amelyet körülönségük természetessé tett, végigsimította a kétségbeesett gyermek hosszú haját. Az ifjú annyira félénk volt, hogy a bizalmasságának még ilyen csekély jelétől is félénken elhúzódott - de azért, amikor Lord Glenvarloch felismerve és tekintetbe véve félénkségét, átült a tűz túlsó oldalára, úgy tűnt, nyugodtabb és láthatóan némi érdeklődéssel figyel az érvekre, amelyeket Nigel időnként felsorolt, hogy a fiú keservét enyhítse. Míg figyelt, könnyei, ámbár el nem apadtak, sokkal könnyebben csordultak ki, már nem zokogott olyan görcsösen, és a sírás fokozatosan mély sóhajokká enyhült, amelyek talán még mindig nagy bánatról tanúskodtak, de az első felindulás ijedsége nélkül.

- Mondja meg, ki ön és micsoda, kedves fiam - szólt Nigel. - Tekintsen engem, gyermekem, társának, aki a javát akarja, csak szóljon, miként segíthetnék.

---

<sup>118</sup> A nagynevű bűnösök, de a hasonló sorsú ismeretlen személyek ismeretlen sorait is megőrizték, habár egy időben, a helyiségek kijavításakor fennállt a veszély, hogy lemeszelik kezük nyomát. Most illő tisztelettel helyrehozták a feliratokat, és legtöbbjüket bevésték. Lásd Bayley: *A londoni Tower története és régiségei*. (Walter Scott jegyzete)

- Uram... azaz lordom - válaszolt a fiú, nagyon félénken és olyan halkán, hogy a közelben ülő Nigel is csak alig hallotta a hangját -, ön nagyon jó... és én... én nagyon szerencsétlen vagyok.

Bármit is akart mondani, újabb sírógörcs szakította félbe, amit mondani akart, és Lord Glenvarloch újabb jóindulatú intésére és bátorítására volt szükség, hogy visszanyerje önuralmát, és ismét érthetően fejezze ki magát. Nagy sokára, mégis megszólalt: - Tudatában vagyok az ön jóságának, uram... és hálás is vagyok érte... de én bizony igen szerencsétlen és boldogtalan teremtmény vagyok, és ami még rosszabb, csak magamnak köszönhetem szerencsétlenségemet.

- Ritkán esik olyan szerencsétlenség az emberrel, fiatal barátom - mondta Nigel -, amelynek ne többé-kevésbé maga volna az oka... én ezt jogosan mondhatom, különben én sem lennék most itt... de ön még nagyon fiatal, és csak kevésbé felelhet balsorsáért.

- Jaj, uram! Szeretném, ha ezt mondhatnám... önfejű és akaratos, meggondolatlan és féktelen voltam, és most... most milyen drágán fizetek érte!

- Eh, fiam! - válaszolta Nigel. - Az nem lehetett más, mint gyerekes csíny... kis rakoncátlankodás... valami iskolakerülő tréfa... És mégis, miként lehet, hogy ilyesmi miatt a Towerba került? - Valami titokzatos van itt ön körül, fiatalember, aminek nyomára kell jönnöm.

- Uram, igazán higgye el, nincsen bennem semmi rosszindulat - mondta a fiú, és az utolsó szavak, amelyek láthatóan felizgatták, sokkal közelebb hozták a töredelmes vallomáshoz, mint mindazon intelmek és érvek, amelyekkel Nigel előzőleg igyekezett őt szóra bírni. - Ártatlan vagyok... azaz helytelenül cselekedtem, de semmi olyat nem tettem, amivel megérdemeltem volna, hogy ezen a szörnyű helyen legyek.

- Mondja meg hát nekem az igazat - szólt Nigel parancsoló hangon, amelybe bátorítás is vegyült -, nincs mit félnie tőlem, és talán meglepő... mégis, épp helyzetemnél fogva, szeretném tudni, kivel beszélek.

- Egy szerencsétlen... fiúval, uram... aki haszontalan volt, és csavargásra adta a fejét, ahogy lordságod mondta - válaszolta az ifjú, a földre nézett, és hol elpirult, hol elsápadt, ahogy felváltva hol félt, hol szégyenkezett. - Engedély nélkül hagytam el apám házát, hogy megnézzem a királyt, amint a Greenwichi Parkban vadászik; ekkor árulást kiáltottak, és minden kaput lezártak... én megrémültem, elbújtam, néhány királyi őr rámtalált és kihallgatott... és azt mondták, nem tudtam tisztázni magam... és ide küldtek.

- Istenem, milyen nagyon szerencsétlen vagyok - szólt Lord Glenvarloch felemelkedve és végigmenve a szobán -, aki csak a közelembbe jut, elkapja a balszerencsém! Halál és rabság követi lépteimet, és vár arra, aki közelembbe kerül. Mégis ennek a fiúnak a története furcsán hangzik... Azt mondja, fiatal barátom, hogy kihallgatták. Engedje meg, hogy megkérdézzem, vajon megmondta-e a nevét és a módot, ahogyan a vadaskertbe bejutott... ha ezt megtette volna, biztosan nem tartották volna őrizetben!

- Ó, uram - mondta a fiú -, vigyáztam, hogy meg ne mondjam a barátom nevét, aki beengedett; és az apámét sem... London minden kincséért sem akarom, hogy tudja, hol vagyok most!

- Csak nem gondolja - szólt Nigel -, hogy ki fogják engedni, amíg meg nem mondja, hogy ki és micsoda ön?

- Mi előnyük lenne abból, ha itt tartanak egy ilyen haszontalan lényt, mint én vagyok? - szólt a fiú. - El kell engedniük, már szégyenükben is.

- Ne bízzék ebben... mondja meg nekem a nevét és lakóhelyét; én közölni fogom a parancsnokkal, aki előkelő és becsületes ember, és nemcsak szabadulását fogja kieszközölni, hanem apjánál is közbenjár majd, ebben biztos vagyok. Részben kötelességem is megadni ezt a gyarló kis segítséget, amelyet nyújtani tudok, hogy kikerüljön szorult helyzetéből, miután én idéztem elő azt a riadalmat, amelynek során letartóztatták; mondja meg hát a nevét, meg az apjáét is.

- Az én nevemet, önnek? Ó, soha, soha! - válaszolta a fiú a mély felindultság hangján, aminek okát Nigel semmiképp sem értette.

- Azért fél tőlem annyira, fiatalember - válaszolta -, mivel vádlott vagyok és fogoly? Gondolja meg, hogy lehet az ember vádlott is, fogoly is, bár talán nem érdemli. Miért ilyen bizalmatlan hozzám? Magányosnak látszik, és én is az vagyok, annyira azonos körülmények között, hogy csak sajnálkozni tudok a helyzetén, amikor a magamén töprengek. Legyen okos, én jót akarok önnek.

- Ó, nem kétlem, uram, nem kétlem - mondta a fiú -, és én mindent el is mondtam önnek! Ez... majdnem minden.

- Ne mondjon el nekem semmit, fiatal barátom, csak ami segítségemre lehet abban, hogy hasznára legyek - szólt Nigel.

- Ön igen nagylelkű, uram - mondta a fiú -, és biztos vagyok abban, ó, egészen biztos, hogy nyugodtan megbízhatom a becsületében... Olyan meggondolatlan és könnyelmű voltam, nem mondhatom el önnek, milyen ostobaságot követtem el. Azonkívül már nagyon sokat el is mondtam erről, túlságosan is sokat, olyasvalakinek, akiről azt gondoltam, hogy megesett rajtam a szíve... és most mégis itt találok magam.

- Kinek tette ezt a vallomást? - kérdezte Nigel.

- Nem merem megmondani - válaszolta a fiatalember.

- Valami rejtély bujkál ön körül, fiatal barátom - mondta Lord Glenvarloch, miközben kedvesen félrehúzta a fiú kezét, amellyel ismét eltakarta a szemét -; ne kínozza magát helyzetére gondolva... érverése szapora, a keze láztól forró... feküdjön le oda a puccsra, próbáljon megnyugodni, hogy álmom jöjjön a szemére. Ez a legjobb orvossága mindama rémképeknek, amelyek gyötrik.

- Uram, köszönöm kedves figyelmét - mondta a fiú -, engedelmeivel inkább itt maradnék egy kicsit, csendben, ezen a széken, itt jobban érzem magam, mint a fekhelyen. Zavartalanul gondolkozhatom azon, amit tettem és még tennem kell; és ha isten álmod küld ilyen elcsigázott lényre, nagyon jól fog esni.

Így szólván, kihúzta kezét Lord Nigeléből, maga köré és részben arcára húzta bő köpenye redőit, és átadta magát az alvásnak vagy tünődésnek, míg társa, mai és előző napi kimerítő élményei ellenére, folytatta tépelődő sétáját fel s alá a szobában.

Minden olvasó tapasztalhatta, hogy vannak időszakok, és pedig nemcsak a lordok életében, amikor az ember nemcsak hogy külső körülményeinek nem ura, de önnön gondolatainak szeszélyes birodalmát is képtelen rendezni. Nigelnak a természetében rejtett, hogy szerette saját helyzetét hűvösen szemlélni és meghatározni a követendő eljárást, amely neki, mint jóérzésű és bátor férfinak leginkább megfelel; de akarata ellenére, pedig valóságos helyzete nagyon is lefoglalta, inkább rabtársának sorsa foglalkoztatta gondolatait, mint a sajátja. Képzeletének csapongására nem volt más magyarázat, mint hogy nem bírta vele. Még fülében



zsongott soha azelőtt nem hallott kedves könyörgése, tulajdonosa nyelvét azonban az álom már megláncolta.

Lábujjhegyen közelebb lopódzott, hogy meggyőződjék, így van-e? Arca alsó részét a köpeny redői teljesen eltakarták; de a kissé félrecsúszott sapka alól kilátszott kéken erezett homloka, lehunytt szeme és hosszú selymes pillái.

- Szegény gyermek - szólt magában Nigel, amint elnézte a széken kuporgó, bő köpenyegbe burkolózó fiút -, még könnyed harmatcseppje ott ül a szempilládon, máris álomba sírtad magad. A bánat durva, goromba ily fiatal és kényes teremtménynek, mint te vagy. Békesség legyen álmodon, én nem fogom zavarni. Bizony éppen elég bajom van nekem magamnak is, amin elgondolkodjam, s most át kell adnom magam megfontolásának.

Eszerint is próbált tenni, de minduntalan megzavarták imént támadt gondolatai, amelyek sokkal inkább az alvó körül jártak, mint saját maga körül. Dühös és ingerült lett, és szemrehányást tett önmagának, amiért túlzott érdeklődést tanúsít olyan valaki iránt, akiről mit sem tud, azon kívül, hogy társaságát rákényszerítették azok, akiknek az őrizetére van bízva, talán épp azért, hogy kémkedjék; a varázs azonban nem tört meg és a gondolatok, amelyek ellen küzdött, továbbra is háborgatták.

Így múlt el egy fél óra vagy több, amikor ismét fölhangzott a zár érdes kattanása, és az ór jelentette, hogy valaki beszélni kíván Lord Glenvarlochhal. - Ki akar beszélni velem? Ki lehet az? - A kérdést John Christie, Nigel Paul's Warf-i házigazdája oldotta meg a szobába lépve.

- Ó, mennyire örülök, hogy eljött... mennyire örülök, kedves házigazdám! Ó, hogy örülök - mondta Lord Glenvarloch. - Nem is álmodtam volna, hogy jelenlegi szállásomon viszontláthatom. - Egyúttal oda is lépett Christie-hez, és a megszokott barátsággal kezét nyújtotta; de John visszariadt, mintha baziliszkuszt látott volna.

- Tartsa meg a bókjait magának, uram - mondta mogorván. - Annyi van már belőlük, hogy kiszolgálnak életem végéig.

- Mi az, Master Christie - szólt Nigel -, mit jelentsen ez? Remélem, nem bántottam meg.

- Ne kérdezzen tőlem semmit, uram - szólt Christie nyersen. - Én a békesség embere vagyok... nem azért jöttem ide, hogy veszekedjem önnel, ezen a helyen és ebben az időben. De feltételezem, hogy jól értesültem az ön magas rangjának megfelelő minden előnyről, és így felvilágosítást ad nekem, a lehető legrövidebben arról, hogy hol van az a szerencsétlen asszony... mit tett vele?

- Hogy én mit tettem vele? - mondta Lord Glenvarloch. - Kivel? Nem tudom, miről beszél.

- Ó, igen, uram - szólt Christie -; játszhatja az elképedést úgy, ahogy akarja, valami sejtelmének kell lennie, hogy arról a szegény bolondról beszélék, aki feleségem volt, mielőtt lordságod szeretője lett volna.

- Az ön felesége! Elhagyta a felesége? És miért hozzám jön felőle érdeklődni, ha így történt is?

- Igen, uram, ez különösnek tűnhetik - válaszolta Christie keserű gúnnyal hangjában, és olyan vigyorfélével az arcán, amely igen elütött dúlt arcvonásaitól, villámlo szemétől és tajtékzó szájától -, ön különösnek tarthatja, hogy idejöttem ezt a kérdést lordságodnak feltenni. Bizonyára csodálkozik azon, hogy így szenvedem el ezt a csapást, mert el sem tudja gondolni, mennyire másképp gondolkodunk mi, kisemberek, ebben a házban, mint a nagyok. Ölemben feküdt, a poharamból ivott, és ezt, bár ilyen lett, most sem tudom elfelejteni... Noha soha többé nem akarom viszontlátni... azért, uram, azt nem akarom, hogy éhezzen, vagy még

rosszabbat tegyen, hogy kenyérhez jusson, ámbár számolok azzal, hogy lordságod azon a véleményen lehet, megkárosítom a társadalmat, amikor megkísérlem, hogy e nő szokásait megváltoztassam.

- Keresztyén hitemre és úri becsületemre - mondta Lord Glenvarloch -, bármi történt is a feleségével, én mit sem tudok róla. Bízom az égben, hogy amikor bűnösséggel vádolja, éppen annyira téved, mint amikor feltételezi, hogy részes vagyok benne.

- Ejnye, ejnye, uram - szólt Christie -, miért nehezíti a dolgot? Hiszen csak egy vén bolond kereskedő feleségéről van szó; aki olyan esztelen volt, hogy magánál húsz évvel fiatalabb fehércecselédet vett el. Lordságodnak nagyobb dicsősége már nem származhat a hódításból; és mivel ezen a helyen előnyül és vigasztalásul nem szolgálhat, úgy érzem, Nelly asszony most szükségtelen az ön boldogságához. Nem szívesen bolygattam volna; az öreg megcsalt férj jobban megfontolta volna a helyzetét. Azonban szép lordságodat zár alá rakták itt a királyság egyéb válogatott drágakövei közé, és Nelly asszony nem tud, úgy vélem, bejönni, hogy megossza önnel az enyelgés óráit... - A felbőszült férj a dadogástól nem bírta folytatni, felhagyott a gúnnnyal, és botjával a padlót verve, így kiáltott fel: - Ó, bár ne volna bilincsben a lába, hanem úgy lenne, mint mikor először lépte át becsületes küszöbömet, nem kérném, hogy kíméljen a korom miatt, és nem bánnám, ha fegyvert fogna rám, de vigye el a lelkemet az ördög, ha nem tanítanám meg ezzel a tölgyfa bottal olyan példásan, tanulságul minden hálátlan, tányérnyaló udvaronc számára, hogy az idők végezetéig megemlegetnék, hogyan agyabugyálta el John Christie a felesége finom szeretőjét!

- Nem értem a szemtelenségét - mondta Nigel -, de megbocsátom, mert valami előttem érthetetlen tévhitben él. Ha jól értettem heves támadását, semmiképp rá nem szolgáltam. Ön, úgy látszik, nekem tulajdonítja felesége elcsábítását, én erősen hiszem, hogy ártatlan. Nekem legalábbis olyan ártatlan, mint egy angyal az üdvösségben. Soha nem gondoltam rá, soha nem érintettem kezét vagy arcát, mindig csakis tisztos udvariassággal.

- Ó, igen... udvariasság! Ez az igazi kifejezés. Ő is mindig lordságod megtisztelő udvariasságát dicsérte. Becsaptatok engem magatok között az udvariassággal. Uram, uram, nem valami gazdag emberként jött hozzánk, ezt jól tudja. Nem haszonlesésből fogadtam be önt és azt a szájhóst, az ön Don Diegóját szerény hajlékomba. Soha nem törődtem azzal, hogy az a kis szoba ki van-e adva, vagy sem; meg tudtam élni anélkül is. Ha nem tudott érte fizetni, senki sem kérte számon. Az egész rakpart tudja, hogy John Christie-nek megvan a módja és a hajlandósága is ahhoz, hogy jót tegyen. Amikor ön először lépett be tisztességes hajlékomba, nagyon boldog voltam, olyan boldog, amilyen csak lehet egy férfi, aki már nem a legfiatalabb, és akit a csúz gyötör. Nelly kedves és jó természetű fehérnép volt... néha esett köztünk szóváltás egy-egy ruha vagy pántlika miatt, de egészében nem volt nála kedvesebb lélek és gondosabb teremtés, fiatalságát figyelembe véve, amíg ön oda nem jött... és most mivé lett! De nem szándékom bolondként kiabálni, amikor segíteni se tudok neki. Nem az a kérdés, hogy mi ő, hanem, hogy hol van; és ezt magától kell megtudnom, uram.

- Hogyan tudhatja meg, mikor mondom - válaszolt Nigel -, épp úgy nem tudom, mint ön, vagy inkább még kevésbé. Mindeddig soha nem hallottam semmiféle ellentétéről a felesége és ön között.

- Ez hazugság - mondta John Christie nyersen.

- Ön közönséges gazember! - szólt Lord Glenvarloch. - Visszaél a helyzetemmel! Ha nem tartanám örültnek, és nem tudnám, hogy valamely elszenvedett sérelem tette ilyenné, tapasztalná, hogy fegyvertelenségem nem jelent védelmet a számára. A falon loccsantanám ki az agyvelejét!

- Csak rajta, rajta - felelt Christie -, szájaljon, ahogy tetszik. Kocsmázott Alsatiában is, megtanulhatta a gonosztevők nyelvét, nem kétlem. De megismétlem, ön nem valóságot beszélt, amikor azt mondta, hogy nem tudott feleségem álnokságáról; mert amikor bosszantották ezzel mulatós cimborái, ez minden napos tréfa tárgya volt önök között, és lordságod elfogadta mindazt a bámulatot, amellyel ezek szerelmi viszonyaért és háládatosságaért körülvették.

A vád e részében volt némi igazság, ami módfelett megzavarta Lord Glenvarlochot; ugyanis mint becsületes ember, nem tagadhatta, hogy Lord Dalgarno, és mások alkalmilag tréfálkoztak vele Nelly asszonyról, és hogy bár nem éppen a *Fanfaron des vices qu'il n'avait pas*<sup>119</sup> szerepét játszotta, nem is volt eléggé gondos abban, hogy tisztázza magát e bűn gyanúja alól az olyanok előtt, akik azt érdemnek tartják. Ezért kissé habozva és valamiféle helyreigazító hangon ismerte be, hogy történtek üres tréfálkozások, jöllehet a valóság legcsekélyebb alapja nélkül.

John Christie nem akarta tovább hallgatni mentegetődzését. - Saját bevallása szerint - szólt - ön megengedte, hogy hazugságokat mondjanak önről tréfából. Honnan tudjam, hogy most igazat mond, hogy most komolyan vehetem a szavát? Bizonyára azt képzelem, finom dolog egy becsületes család meghurcolójának hírnevét viselni. Ki fogja elhinni, hogy nem volt alapja aljas hengegésének? Én legalább nem vélekedhetem másképp, és azért, uram, jegyezze meg, amit most mondok. Ön most maga is bajban van... Arra kérem, ahogyan reméli, hogy túljut rajta sértetlenül, élete és vagyona elvesztése nélkül, mondja meg nekem, hol van ez a szerencsétlen asszony. Mondja meg, ha hisz az égben; mondja meg, ha fél a pokoltól; mondja meg, ha nem akarja, hogy egy teljesen tönkretett asszony és egy megtört szívű férfi átka kövesse egész életén át, és nem akarja, hogy ön ellen tanúskodjanak a Nagy Napon, amely a halál után következik. Ön feldúlt, uram, látom tekintetén. Nem tudom elfelejteni a rosszat, amit velem tett. Nem tudom megígérni, hogy valaha meg fogom bocsátani; de mondja meg, és soha többé nem fog látni, nem fogja hallani szemrehányásaimat.

- Szerencsétlen ember - szólt Lord Glenvarloch -, amit ön mondott, mélységesen feldúl. Ha szabad volnék, mindent megtennék, hogy segítsék felkutatni azt, aki önt tönkretette, annál is inkább, mert azt gyanítom, hogy az én jelenlétem, ha távolról is, de csakugyan oka volt annak, hogy a tolvaj a karámba került.

- Boldog vagyok, hogy lordságod ennyit is megad nekem - mondta John Christie, ugyanabban a keserű-gúnyos hangnemben, amelyben megszólalt. - Megkímélem a további szemrehányásoktól és zaklatástól, ön döntött, és döntöttem én is... Hé, foglár! - Az őr belépett, és John hozzá fordult. - Szeretnék kimenni, testvér. Ügyelj jól a feladatodra... az is jobb volna, ha azok a ragadozó vadak amott, barlangjukból szabadulva, a Tower-Hillre támadnának, mint hogy ez a mézesmázos, előzékeny úriember visszatérjen a becsületes emberek társaságába.

Így szólt, és sietve elhagyta a cellát; és Nigelnak bőségesen volt ráérő ideje arra, hogy meg-sirassa szeszélyes sorsát, amely úgy látszik, soha nem fárad bele őt olyan bűnökkel üldözni, amelyekben ártatlan, és olyan bűncselekmények látszatával behálózni, amelyeket iszonyatosaknak tart. Mindamellet el kellett ismernie, hogy mindazt a kint, amelyet John Christie vádaskodása során el kellett szenvednie, meg is érdemelte, amiért hiúságból, vagy inkább mert nem akart gúny tárgya lenni, eltúrte, hogy képesnek tartsák ilyen aljas, komisz büntetetre, csak azért, mert az ostobák lovagias ügynek mondják az ilyesmit; és nem volt sebére ír, amikor arra gondolt, amit Richie mondott neki, hogy a fogadó aranyifjúsága kinevette a háta mögött, amiért olyan szerelmi viszony hírében tetszelgett, amelyhez valójában nem volt bátorsága.

<sup>119</sup> Nem létező bűneivel kérkedő.

Egyszóval, a színlelés abba a végzetesen kínos helyzetbe hozta, hogy a züllött ifjúság, akiknél a csábítás érdemet jelentett volna, hencegőnek gúnyolta, a megsértett férj pedig konokul meg volt győződve bűnösségéről, és elvetemedett nőcsábásznak bélyegezte.

## Huszonkilencedik fejezet

*Mi végre jutna az, kit megvető  
Ítéletével sújt a zord erény,  
Ha nem tanítaná hitünk, hogy ott,  
Hol jó okot lel gyűlölet s lenézés,  
Még jobb okot talál a szánsalom.*

(RÉGI SZÍNDARAB)

Mi sem természetesebb annál, mint hogy John Christie látogatása teljességgel elvonta Nigel figyelmét csendesen alvó társáról. Ez volt, egy kis időre legalábbis, annak az új gondolat-sornak a közvetlen hatása, amelyet a kellemetlen eset kiváltott; azonban hamarosan a megsértett ember távozása után, Lord Glenvarloch elgondolkozott afölött, milyen különös, hogy a fiú olyan mélyen aludt, amíg ők hangosan beszéltek a közelében. Nem látta, hogy egyet is moccanat volna. Nincs-e rosszul? Mímeli csak az alvást? Közel ment hozzá, hogy megfigyelje, és látta rajta, hogy sírt, és még mindig sír, ámbár szemét lehunyta. Óvatosan megérintette a vállát, a fiú félénken elhúzódott, de nem riadt fel. Erősebben is megrázta, szólított, kérdezt, alszik-e.

- Maguk felé az a szokás, hogy felébresztik az embert, csak azért, hogy megtudják, alszik-e? - szólt morcosan a fiú.

- Dehogyan, fiatalúr - szólt Nigel -, csak akkor, ha úgy sír álmában, mint te, akkor bizony felébresztjük, és megkérdezzük, mi baja.

- Mit érdekel akárkit, mi bajom - szólt a fiú.

- Igazad van - válaszolta Lord Glenvarloch -, de azért nem értelek: mielőtt elaludtál volna, akkor is tudtad, hogy édeskeveset lehetek segítségedre, mégis úgy láttam, mintha kicsit nagyobb bizalommal lettél volna irántam.

- Ha úgy volt, ha nem, most már másképp van - szólt a legényke.

- S mitől lett másképp? - kérdezte Lord Glenvarloch. - Van, aki álmában beszél, te meg talán hallod álmodban, amit mások mondanak?

- Nem, uram, de Szent József pátriárka sem álmodott igazabb álmokat, mint én.

- Igazán? - szólt Lord Glenvarloch. - És mondd csak, miféle álom miatt tagadhattál ki a barátságodból? Mert alighanem ez az álom értelme.

- Ha elmondom, magától is megérti - válaszolta a fiú. - Azt álmodtam, vadon erdőben járok, és egyszerre kutyacsaholás hangzott fel, s kürt harsant, éppen úgy, mint reggel a greenwichi parkban.

- Ó, hát az azért van, mert a parkban jártál ma délelőtt, ostoba - szólt Nigel.

- Hallgassa csak tovább, uram - szólt a kis legény. - Mentem tovább álmomban, míg egy széles, zöld árnyas csapás végén szép, nemes szarvast pillantottam meg, amely kelepcébe esett; úgy tűnt, mintha tudnám, ez az a vad, amelyet az egész ember- és állatsereglet hajszol, s ha beérik, a kutyák ízekre szedik, és a vadászok elvágják a torkát; szántam a nemes vadat, s bár nem voltam a fajtájából való, s féltem is tőle egy kicsit, úgy gondoltam, megpróbálom, mit tehetek, hogy kiszabadítsam ezt a szép állatot; kirántottam a késemet, de alig vágtam el a hálót

néhány szemét, az állat fölpattant, s tigris képében az arcomba ugrott, nagyobb tigris volt, s vérszomjasabb is, mint amiket a vadállatok parkjában mutogatnak, és csaknem széttépett már, de akkor ön fölébresztett.

- Azt hinné az ember - szólt Nigel -, hogy duzzogás helyett inkább köszönetet érdemelnék, ha ekkora veszedelemtől mentettelek meg. Hanem ide hallgass, te kisfiú, én bizony úgy gondolom, hogy ennek a kedves szarvas-tigris történetnek édeskevés köze van a hangulatod megváltozásához.

- Tudom is én, van-e, nincs-e - szólt a fiú -, akkor sem mondom meg, ki vagyok.

- No hát, tartsd csak meg magadnak a titkodat, morcos gyerek - szólt Nigel, és hátat fordított, úgy sétált föl-alá a szobában, majd hirtelen mégis megállt, és azt mondta: - Nem, azt mégsem úszod meg, hogy a szemedbe ne mondjam: tudom, mi az oka nagy titkolózásodnak.

- A titkolózásomnak? - szólt a legényke részben ijedten, részben dühösen. - Hogy érti ezt, lordom?

- Csak úgy, hogy minden káldeus álommagyarázó nélkül is értem az álmod, s megfejtésem a következő: szép kis rabtársam nem azt a ruhát viseli, mely nemét megilletné.

- Lordom - ugrott fel Nigel rabtársa, maga köré szorítva a köpenyegét -, akármilyen ruhában vagyok is, nem hozok szégyent az öltözetemre.

- Sokan kihívásnak vennék az efféle beszédet - szólt Lord Glenvarloch, és jól a szemébe nézett -, a nők nem azért szoktak férfiruhába bújni, hogy férfi módra harcoljanak.

- Nincs is szándékomban - szólt a fiúnak öltözött lány -, van rá egyéb módom is, hogy magamat megvéddem és épp elég hathatós... de most már én szeretném tudni, mi az ön szándéka.

- Szándékom tisztességes és tiszteletteljes - szólt Lord Glenvarloch -, akárki, akármilyen is ön, s akárhogy is került ebbe a kétértelmű helyzetbe, én érzem, és minden szava, minden tekintete, minden mozdulata erről győző meg: ön nem azt érdemli, hogy durván háborgassák, vagy hogy visszaéljenek nyájasságával. Nem tudom, milyen körülmények folytán került ebbe a kétes helyzetbe, de ezt biztosan tudom, hogy szántszándékkal nem követhetett el semmi rosszat, s ezért senkinek sincs joga arra, hogy sértegetse. Nincs oka félni tőlem.

- Uram, nemes jellemét ismerve, ezt el is vártam öntől - válaszolt a leányzó. - Kalandos próbálkozásom, magam is érzem, örültség volt, de talán mégsem egészen, és még itt is nagyobb biztonságban vagyok, mint első tekintetre gondolni lehetne, vagy ha valaki a ruhámat nézi. Elég szégyen és kinszenvedés volt túrni, hogy ebben a nőhöz nem illő ruhában meglátott, s az is, hogy tudom, milyen magyarázatokra adhat alapot ez szükségképpen, de hála istennek, nem kellett volna sértést bosszúlatlan elszenvednem.

Amint a leány végére ért ennek a különös magyarázkodásnak, bejött az őr, és olyan ebédet hozott Lord Glenvarlochnak, amelynél jobbat mostani helyzetében nem is kívánhatott, s ha nem is volt olyan rendkívüli, mint Chevalier Beaujeu híres ebédjei, mindenesetre sokkal tisztább és bizalomgerjesztőbb, mint az Alsatiában elébe tált étkek. Az őr szolgált fel az asztalnál, és odaintette az álruhás leányzót, hogy ő is segédkezzon neki. De Nigel kijelentette, hogy ismeri a fiú szüleit, és nem engedte, hogy felszolgáljon neki, hanem addig erősködött, míg ő is leült, és vele evett. A férfiruhába bújt lány nagy zavarban volt, de zavara még vonzóbbá tette csinos kis arcát. Mindazonáltal természetes jómodorral viselkedett, ahogyan az asztalnál illik, és Nigel úgy érezte - akár csupán találkozásuk szokatlan körülményei folytán, akár mert jó megfigyelő volt -, hogy ritkán látott fiatal lányt, aki ilyen helyesen és illendően, s mégis eredetien és egyszerűen viselkedett volna; ugyanakkor persze meglátszott rajta, hogy

nem tud megfélekedezni arról, milyen különös helyen vannak, és ez egész viselkedésnek sajátos színt adott, semmiképp sem volt szertartásosnak vagy könnyednek mondható, sem pediglen zavartnak, bár mindhárom alkatelem megvolt benne. Az őr bort tett az asztalra, de a leányzót semmi áron nem lehetett rávenni, hogy akár csak egy kortyocskát is igyék belőle. Az őr jelenlétében persze társalgásuk csak az étkezés körül foroghatott; de még mielőtt az asztalt leszedték, Nigel már erősen feltette magában, hogy ha csak teheti, megtudja a leány történetét, annál is inkább, mert most már úgy rémlett, mintha nem először hallaná a hangját, s nem először látná finom kis arcát, amint azt eleinte gondolta. De csak lassacskán jutott erre a meggyőződésre, ahogy az étkezés folyamán egy-egy szava, mozdulata felidézte benne az emlékeket.

Végre elköltötték a börtönebédet, és Lord Glenvarloch már törte a fejét, hogy térhetne rá legügyesebben arra a tárgyra, amelyről beszélgetni szeretett volna a kislánnyal, csakhogy ekkor megint belépett az őr, és újabb látogató érkezését jelentette.

- Phű - mondta Nigel -, úgy látszik, az alkalmatlankodó látogatók mindenhová utánajönnek az embernek, még a börtön sem véd meg tőlük.

Mindazonáltal fölállt, hogy vendégét fogadja, de kis rabtársa úgy megriadt, hogy visszamenekült abba a nagy bölcsőforma karszékbe, amelyben eleinte is meghúzódott, összehúzta magán a köpenyt, s amennyire csak tudott, úgy helyezkedett el, hogy ne vonja magára a figyelmet. Alighogy tökéletes észrevehetetlensége érdekében mindent elrendezett, már nyílt is az ajtó, és George Heriot, a derék polgár lépett a börtöncellába.

Szokott gyors, éles, mindent felmérő pillantásával körütekintett, majd Nigelhoz lépve így szólt: - Lordom, sajnos, nem mondhatom (bárcsak mondhatnám), hogy öröömre szolgál ez a találkozás.

- Hát igen, Master Heriot, a boldogtalan ember látása nemigen ébreszthet örömet jóbarátaiban... én viszont igen örülök, hogy láthatom.

Azzal Nigel kezét nyújtott az aranyművesmesternek, de Heriot, ahelyett, hogy elfogadta volna ezt a kedves udvariasságot, amely abban az időben, mikor a rangkülönbségekhez minden külsőségben szertartásosan ragaszkodtak, különleges kegynek számított: ahelyett, hogy megszorította volna a feléje nyújtott kezét, ünnepélyesen bókkolt Nigel előtt.

- Látom, nincs meglegedve velem, Master Heriot - szólt Lord Glenvarloch fülig pirulva, mert nem csalta meg az érdekes polgár túlzott alázatát és tiszteletet színlelő gesztusa.

- Dehogy, uram - válaszolta Heriot -, csak Franciaországból jövök, s úgy gondoltam, nem árt néhány más, némiképp foghatóbb értékkel együtt a híres francia jólneveltség egy kis töredékét is magammal hoznom Angliába.

- Igazán nem kedves öntől - szólt Nigel -, hogy legelőször régi barátján próbálja ki, aki oly sok mindenért hálás önnek.

Nigelnek erre a szavára Heriot nem felelt mással, csak egypár száraz, kurta köhentéssel, majd így folytatta:

- Hm, hm, lordom, csak azt akartam mondani, hm, nos, úgy látom, újsütetű francia udvariassággal nem sokra megyek, azért inkább egyenest megkérdezem, csakugyan úgy beszélhetek-e lordságoddal, mint jóbarátja, mivel annak tetszett nevezni, vagy pedig szorítkozzam csak az üzleti megbeszélőnivalóra, ahogy rangomhoz és foglalkozásomhoz illik.

- Heriot uram, kérem, csakis jóbarátként szóljon velem - mondta Nigel -, úgy látom, elhitettek önnel valamit a rólam keringő számtalan sok rágalomból, ha ugyan nem mindent. Beszéljen csak nyíltan, őszintén... ha akad a vádak között olyasmi, ami igaz és nem tagadható, legalább megvallhatom.

- S remélem, jóvá is teszi, lordom - szólta Heriot.

- Ha és amennyiben hatalmamban áll, igen - felelte Nigel.

- Bizony, uram - mondta Heriot -, ez szomorú, de annál inkább szükséges megszorítása az ígéretnek; hiszen hiába tesz az ember sokszor épp annyi jót is, mint amennyi rosszat művelt, még sincs módjában helyrehozni, amit a miatta szenvedőknek s általában a társadalomnak ártott! De nem vagyunk magunkban. Ki ez itt? - szólta és ravasz, okos tekintetét a fülig beburkolózó lányra vetette, aki a legnagyobb igyekezettel sem tudott úgy elhelyezkedni, hogy láthatatlanná váljék. Nigel e pillanatban sokkal inkább féltette a kislány (hogy lelepleződik), semmint a maga titkait, azért eléggé hadarva így válaszolt:

- Csak az apródom; nyugodtan beszélhet előtte úgy, ahogy tetszik, Franciaországból hoztam magammal, egy szót sem tud angolul.

- Nos, ha uraságod úgy parancsolja, szívem szerint szólok - mondta Heriot, s közben még egyszer a nagy karosszék felé sandított -, bár könnyen lehet, hogy nem fog tetszeni, amit mondok.

- Rajta, uram, halljuk - szólta Nigel -, megmondtam, hogy nyugodtan fogom viselni szemrehányásait.

- Csak egy kérdésre feleljen, uram: miért kell önnel ezen a helyen találkoznom, s méghozzá olyan bűnök vádjá miatt, melyek mindenképp szégyent hoznak évszázadok óta becsületesnek tartott és dicsőséges nevére?

- Nos, egész egyszerűen, azért kerültem ide - felelte Nigel -, mert bölcsebb akartam lenni apámnál: ebből az egy tévedésből származott rám minden baj.

- Az ugyan nemigen sikerülhetett volna, uram - felelte Heriot -, az ön apját mindenki Skócia legbölcsebb férfijának tartotta, s a legbátrabbak egyikének.

- Apám megtiltotta - folytatta Nigel -, hogy bármiféle szerencsejátékba bocsátkozzam; én ezt a tilalmat olyanformán módosítottam, hogy bizonyára játszhatom, ha ügyességemhez, pénzemhez, szerencsémhez szabom játékomat.

- Persze, ez önálló, szabad vélemény, de alapja nem más volt, mint a szerzés ösztöne... mintha bizony kátrányba nyúlhatna valaki anélkül, hogy bepíszkítaná a kezét - felelte Heriot -, nem szükséges tovább mondani, lordom, hallottam, éspedig nagy szomorúsággal, hogy ezzel a magatartással milyen rossz hírbe keverte magát. Következő eltévelyedésére is kíméletlenül emlékeztetnem kell: uram, uram, akármekkora is vétett ön ellen Lord Dalgarno, ennek az úrnak az édesapja oly nagy jót tett önnel, hogy nem lett volna szabad fegyverrel támadnia rá.

- Heriot uramból most a hideg megfontolás szól, de nekem száz kígyó marta a lelkemet, melyeket Lord Dalgarno a barátság leple alatt csempészett be oda.

- Vagyis hát - szólta Heriot - helytelen tanácsokat adott, lordságod meg...

- Igen, én meg olyan kötni való bolond voltam, hogy hallgattam rossz tanácsára - válaszolta Nigel -, de hagyjuk ezt, ha lehetséges, Heriot uram. Öreg és fiatal, kard embere s a békés mesterségeké mindig másképp gondolkodott és mindig is másképp fog gondolkodni az efféle ügyekről.



- Elismerem - felelte Heriot -, hogy egy vén aranyműves meg egy ifjú nemesember véleménye között nagy különbség lehet, de szerintem az öreg Lord Huntinglen kedvéért, meg a saját jól felfogott érdekében is mindenképp meg kellett volna őriznie türelmét. Tegyük fel, hogy haragja igazságos, akkor is...

- Könyörgök, fejtegesen már valami más vádpontot - szólt Lord Glenvarloch.

- Nem vagyok vádlója, uram; hiszem Istenemet, hogy saját lelkiismerete nálam sokkal keservebben vádolja már azért, hogy ilyen csúful visszaélt a vendégjoggal, azért, amit korábbi szállásadó gazdája ellen követett el.

- Ha vétkes lennék abban, amire céloz - szólt Lord Glenvarloch -, ha egyszer is magával ragadott volna valami pillanatnyi hév, nem vártam volna a megbánással mostanáig. De akárki tette szerencsétlenné ezt a szegény asszonyt, nekem semmi részem benne, egy fél órával ezelőtt hallottam róla először.

- Ugyan, ugyan, lordom - szólt Heriot szemrehányó hangon -, álszent beszéd ez, annak is hangzik. Nagyon jól tudom, hogy a mai fiataloknak nemcsak az emberölésről, hanem a házasságtörésről is egészen más véleményük van, mint nekünk... jobb szeretném, ha azt fejtegetné, hogy módosítani kell a Tízparancsolatot, s az előkelő osztályok számára finomított formában forgalomba hozni, szívesebben venném, mondom, ha így vélekedne, mint azt, hogy letagadja azt, amivel ország-világ előtt hetvenkedett.

- Hetvenkedtem? - szólt Lord Glenvarloch. - Soha életemben nem tartottam volna dicsőségnak az ilyesmit, nem is fogom annak tartani soha. Csak annyi volt a hibám, hogy nem tudtam megakadályozni üres fejű, üres beszédű emberek alaptalan hírköltését.

- Uram, ön csak tudta volna, hogy kössön féket locsogó nyelvükre - szólt Heriot -, ha nem hallotta volna örömmel ezt a szóbeszédet, és ha melleleg nem felelt volna meg az igazságnak... Rajta hát, lordom, ne felejtse el, azt ígérte, hogy megvallja, ami rosszat elkövetett, és ebben az esetben a bűnvallás egy kis részben már jóvátétel is lenne. Hiszen én is látom, milyen fiatal még, és a fiatalság bolondság... aztán az asszonyka is csinos volt... s amint láttam, bizony, kicsit könnyelmű is. Mondja meg, hová rejtette. Szegény bolond férje még most is szereti... meg akarja menteni a zülléstől... talán idővel vissza is venné magához... mi, kereskedők, békülékeny fajta vagyunk. Ne keljen azokkal versenyre, lordom, akik csak kedvtelésből is gonoszt művelnek... ez már valóságos ördögi lelkületre vallana.

- Megörjít komor intelmeivel - szólt Nigel -, az a baj, hogy amit mond, látszólag igaz és okszerű, mégis higgye el, nem kíván mást, mint hogy megmondjam valakinek a tartózkodási helyét, akiről az égvilágon semmit sem tudok.

- Rendben van, uram - válaszolta ridegen Heriot. - Akárhogy áll a dolog, jogában van megőrizni a titkait; és mivel, úgy látszik, ebben az ügyben annyit ér a szavam, mint a falra hányt borsó, okosabb lenne hát áttérni a hivatalos megbeszélőnivalókra. Egyedül azért nem cselekszem így, mert előttem van édesapja képe, s arra kér, hogy folytassam.

- Ahogy kívánja, uram - szólt Glenvarloch -, annyi szent, hogy aki kételkedik egyszeri szavamban, annak ugyan nem bizonygatom igazságát.

- Nos, hát, uram... úgy hallom, hogy whitefriarsi menedékhelyen (melynél alkalmatlanabb tartózkodási hely egy gáncstalan lovag számára nem is akadhat, bármilyen nagy bajba került is), úgy hallottam, ma éjjel megöltek valakit.

- S ugyebár azt gyanítja, hogy én voltam a gyilkos?

- Isten ne adja, lordom! - mondta Heriot. - Megvizsgálták a halál okát, s többek közt kiviláglott, hogy lordságod Grahame álnéven hőiesen viselkedett.
- Kérem, csak ne dicsérjen - szólt Nigel -, örülök, hogy nem én öltem meg az öregurat, illetve, hogy nem varrják még ezt is a nyakamba.
- Csakugyan nem, lordom - válaszolta Heriot -, de bizony itt is akad egy és más, amire csak ön adhat magyarázatot. Amint hallom, lordságod ma hajnalban egy asszonyszeméllyel távozott Whitefriarsból csónakon, akinél iszonyú nagy kincs volt, részint váltópénzben, részint értéktárgyakban... ennek a nőnek nyoma veszett.
- A Paul's-kikötőben tettük partra - szólt Nigel - a poggyászával együtt. Épp ehhez a parti kereskedőhöz adtam neki ajánlólevelet, John Christie-hez.
- Ezt regéli a csónakosuk is, csakhogy John Christie azt állítja, nem emlékszik rá, hogy egy percre is látta volna a hölgyet.
- Rossz, hogy ezt kell hallanom - mondta az ifjú nemes -, adja isten, hogy ne essék baja, mert nagy kincs van nála, könnyen lehet, hogy törbe csalgák.
- Adja isten, csakugyan, uram, hogy megmeneküljön a hölgy - válaszolta Heriot -, de hát nagyon aggódik érte mindenki. Mindenki Skóciát gyalázza. Lord Sanquhar szörnyű esetét emlegetik, aki megölte azt a vívómestert, s aztán felakasztották érte, azt mondogatják, ez így nem mehet tovább, hogy a skót nemesség meggyalázza asszonyainkat, s kifosszon minket vagyonunkból.
- No hát, még ezzel is rágalmaznak? - szólt Nigel. - Ez alól ugyan könnyen tisztázhatom magam.
- Magam is azt hiszem, lordom - szólt Heriot -, ebben az egy esetben biztos vagyok benne. Hanem hát akkor miért jött el Whitefriarsból?
- Reginald Lowestoffe uram küldött utánam egy csónakot azzal az üzenettel, hogy én biztonságom érdekében szökjem meg onnét.
- Sajnos, uram - válaszolta Heriot -, Lowestoffe határozottan azt állítja, hogy mióta lordságodnak utánaküldte a holmiját, azt sem tudja önről, él-e, hal-e.
- A csónakosok azt mondták, az ő zsoldjában állnak.
- A csónakosok, a csónakosok! - szólt Heriot. - Egyikük, mint kiderült, egy kerge mesterlegény, akit épp eléggé ismerek; ezt elkapták, a másik megszökött, de az, amelyik hűvösön van, esküszik, hogy lordságod bérelte fel, senki más.
- Hazudik! - vágta rá hevesen Lord Glenvarloch. - Hozzám azzal állított be, hogy Lowestoffe uram küldte... De ugye azt a kedves úriembert szabadon bocsátották már?
- Hogyne - felelte Heriot -, megúsza az ügyvédi kamara figyelmeztetésével, semmi más kára nem lett abból, hogy lordságod ügyébe ártotta magát. Az udvar ezekben a zavaros időkben igyekszik barátságos viszonyban maradni a temple-beliekkel, különben nem szabadult volna ilyen olcsón.
- Ez az egyetlen vigasztaló szó, amit eddig öntől hallottam - válaszolta Nigel -, ami most már ezt a szegény nőt és a poggyászát illeti, utoljára két hordásra bízom őket.
- Igen, az állítólagos csónakos is ezt mondta, de a kikötőbeli hordárok közül egy sem ismerte el, hogy ő végezte volna ezt a megbízatást... Amint látom, lordom, ez a hír ugyancsak nyugtalanítja; de csakugyan, mindent megpróbáltak már, hogy felderítsék szegény nő tartózkodási

helyét, s hiába... ha ugyan még életben van... Ezzel, lordom, el is mondtam mindent, ami mondanivalómból kizárólag önt illette; ami még maradt, az hivatalosabb természetű ügy.

- Essünk túl rajta minél hamarabb - szólt Lord Glenvarloch -, akárki másnak az ügyeiről szívesebben hallanék, mint a magaméról.

- Lordom, bizonyára nem feledkezett meg arról az ügyletről, melyet néhány héttel ezelőtt Lord Huntinglen házánaál hoztunk létre - mondta Heriot -, s amelynek révén egy nagy pénzösszeget készültünk lordságod rendelkezésére bocsátani, hogy kiválthassa birtokát?

- Hogyne, tökéletesen emlékszem rá - szólt Nigel -, mostani ridegsége sem törölheti ki emlékezetemből irányomban mutatott akkori kedvességét.

Heriot szertartásosan meghajolt, majd így folytatta: - Azt az összeget abban a reményben, azzal az elvárással utalták át önnek, hogy a király kézjegyével ellátott adománylevél alapján vissza fogja kapni a kincstártól azt a nagy összegű kölcsönt, amellyel a király az önök családjának tartozik, s ebből kifizetheti majd adósságát... Azt hiszem, lordságod annak idején megértette, miről van szó, s remélem, hogy így most sem veszi rossz néven, ha újra szóba hozom, és figyelmeztetem fontosságára. Ugye nem tart igazságtalannak, amiért szóba hozom?

- Nem, cseppet sem igazságtalan - felelte Glenvarloch -, ha az adósságlevélben feltüntetett összeget nem adom meg idejében, akkor birtokom azokra száll, akik a záloglevelet kifizették: nem éri őket károsodás.

- Úgy, ahogy mondja, lordom - szólt Heriot -, csak hogy a hitelezőket, gondolni való, egy kissé megriasztotta lordságod balszerencséje, s ezért most, sajnálattal kell közölnöm, sürgetik, hogy vagy a birtokot kapják meg, vagy a pénzt, de valamiképp rendezze ezt a függőben levő ügyet.

- Joguk van bármelyik megoldást választani - felelte Lord Glenvarloch -, de mivel jelen helyzetemben igen valószínű, hogy nem fogom tudni kifizetni őket, azt hiszem, nem tehetnek mást, mint hogy birtokba veszik az örökségemet.

- Várjon csak, lordom - válaszolta Heriot -, ha személyesen már nem is tekint barátjának, arról, úgy érzem, bizonyoságot kell tennem, hogy változatlanul apja családjának hívei közé tartozom, ha másért nem, apja emlékéért. Ha ideadja a király kézjegyével ellátott adománylevelet, azt hiszem, a jelen konstellációban is meg tudom szerezni pénzét a királyi udvartól.

- Szívesen odaadnám azt az iratot - szólt Lord Glenvarloch -, csak az a baj, hogy nincs nálam a ládikó, amelyben tartottam. Mikor Greenwichnél elfogtak, elvették tőlem.

- Nemsokára mindenképp visszakapja - mondta Heriot -, mert amint megtudtam, urunk bölcs ítélőképessége, valamint bizonyos felvilágosítások, amelyeket, nem tudom, hogyan, önről kapott, arra ösztökélték, hogy a személye ellen elkövetett merénylet vádját visszavonja. Az egész botrányt igyekeznek titokban tartani, és önt csak azért fogják perbe, amiért a Királyi Palota területén fegyverrel támadt Lord Dalgarnóra... szó, ami szó, ez is épp elég súlyos vád.

- Nem roppanok össze a súlya alatt - mondta Lord Glenvarloch. - De hisz nem erről volt szó... ha azt a ládikót megkaphatnám...

- Nos, uram, a csomagját ott láttam a király előszobájában, amikor bementem hozzá - mondta a polgár -, és a szemem megakadt azon a ládán. Azt hiszem, tőlem kapta... Öreg barátomé, Sir Faithful Frugalé volt. Az ám, neki is olyan fia volt, aki... - Nem folytatta.

- Olyan, aki szégyent hozott apja emlékére, mint az ifjú Lord Glenvarloch, igaz-e? Nem így akarta mondani, Master Heriot? - szólt az ifjú nemes.

- Lordom, ne haragudjék, elhamarkodottan szoltam - válaszolta Heriot. - Isten mindent elrendez a maga idején, úgy, ahogyan kell. Csak annyit szeretnék mondani, hogy nem egyszer irigyeltem a barátaimtól kedves, népes családjukat, de a családfő halálával sokszor oly szomorú változások következtek be, oly sok gazdag ember fia maradt fillér nélkül, oly sok lovag és főnemes örököse egy hold föld nélkül, hogy úgy gondolom, az én szerzeményem (s vele emlékem is), amiként rendelkezni fogok vele, alighanem sok nagy emberét túléli, ha isten nem is áldott meg örökssel. De hát megint eltértem a tárgytól. Hahó, strázsa! Hozza be Lord Glenvarloch poggyászát. - A katona megtette, amit parancsoltak neki. Úgy látszott, hogy a bőröndöt is, a ládikót is egyszer már lepecsételték, de amint az ő mondta, az udvartól érkezett újabb parancsra föl kellett törni a pecsétet, s a fogoly rendelkezésére bocsátani poggyászát.

Lord Glenvarloch szerette volna, ha kellemetlen látogatója lehetőleg minél hamarabb távozik, azért hát kinyitotta a ládikót, s előbb nagy gyorsan, majd még egyszer, lassan, alaposan végignézte a benne levő írásokat, de hiába. Az uralkodó kézjeggyével ellátott adománylevél szőrén-szálán eltűnt.

- Gondoltam én, hogy ez történt, nem is vártam egyebet - mondta haragosan George Heriot. - Ha a gátat egy helyen átvágják, nincs, ami a kiömlő vizet feltartsa: a bűn is ilyen. Lám, így veszett el egy szép birtok, mondhatni, egy hamis kockavetésen vagy egy hamiskártyás fogásán!... Milyen ügyesen játsza a meglepettet, lordom! Gratulálok a teljesítményéhez. Nem egy duhajt és tékozlót láttam életemben, de egy sem volt ifjú fővel ennyire tökéletes képmutató... Nem, fiam, hiába akar átdöfni a szemével. Szívem keserűségéből szólok, mert szegény jó apját nem tudom elfelejteni, és ha nem akad senki, aki az ő árván maradt fiát romlottságában megfeddje, akkor nekem kell ezt megtennem, az egyszerű vén ötvösnek.

Ez az újabb gyanúsítás a végsőig csigázta Nigel idegeit, de a jó öreg mester indítékai, lelkes segítőkészsége, valamint azok a megmagyarázhatatlan tények, amelyek joggal gyanút kelthettek benne: annyira érthetővé és megbocsáthatóvá tették magatartását, hogy Lord Glenvarloch lenyelte haragját, s egy-két indulatos felkiáltás után büszke-dacos hallgatásba burkolózott. Végül Heriot uram folytatta a leckétetést:

- Lordom, hallgasson rám - szólott -, aligha lehetséges, hogy ilyen fontos okmányt ne legyen mód visszaszerezni. Kérem, árulja el, melyik piszkos kis zálogházban lapul, mely nevetséges összeg fejében... hátha nincs még késő a beavatkozásra.

- Uram, értem való fáradozásai annál is inkább tiszteletre méltók - szólt Lord Glenvarloch -, mivel olyvalaki érdekében gyötri magát, akit egy gondolatára sem tart érdemesnek; tiszteletre méltó küzdelem, mondom, de hiábavaló. Sorsom minden szárnyon csatát nyert ellenem. Nincs más hátra, mint visszavonulni.

- Tüzes ménkű, adta teremtetete! - tört ki Heriot. - Még egy szent is elkáromkodná magát az ilyen beszédétől! Ide hallgasson, ha nem lesz meg ez az iromány, amelynek elvesztése az ön számára, úgy látszik, semmiségnek tűnik, akkor, én mondom, búcsút vehet a szép glenvarlochi uradalomtól, fenyvestől, folyótól, földtől, barázdától, tóparttól és nádastól; egyszóval mind az egész szépséges birtoktól, amely Vilmos, az oroszlán ideje óta szállt apáról fiúra az Olifaunt családban.

- Nos, akkor búcsút veszek tőle - mondta Nigel -, még csak nem is rívak utána.

- Ördög és pokol! Annál többet siratja majd később halála napjáig - szólt Heriot ugyanolyan ingerült hangon, mint az előbb.

- Nem én, öreg barátom - szólt Nigel. - Van nekem nagyobb siratnivalóm, és pedig az, hogy elvesztettem egy jóra való embert, azaz kegyelmed megbecsülését, még pedig higgye el, érdemtelenül.

- No, no, fiatalúr - szólt Heriot, fejét csóválva -, ezt nem igen hiteti el velem. Egy szó, mint száz - mondta, miközben felállt székéről, és odaballagott az álruhás leányzóhoz -, mert ami beszél nivalónk még van, azt kevés szóval elintézhethetjük: úgy hiszem el ezt a bókot, mint azt, hogy ez maskara itten, aki azonnal megérzi atyai tekintélyem súlyát, francia apród, aki állítólag egy szót sem tud angolul.

Így szólván, az apródot a kabátjánál fogva elkapta, és nem is éppen szelíden a szoba közepére penderítette, ahol is az álruhás leányzó hiába próbálta előbb a kabátja ujjával, azután a két kezével rejteti az arcát, mert Heriot uram minden teketória nélkül félrevonta a kabátujját is, a kezét is, úgyhogy az arca csak előtűnt, s lelepleződött: Margaret Ramsay, a vén órás leánykája, Heriot uram szép keresztlánya.

- Hát te mit művelsz itt! - szólt az aranyműves, és amint beszélt, csak úgy a keze önkéntelen mozdulatával, kicsit megrázta a leányzót, mert ahogy már másutt is említettük, sokat adott a fegyelemre. - Hogy lehet, hogy ilyen szégyentelen öltözetben téblábolsz itt, ezen a hozzád méltatlan helyen? Nem, galambom, most már késő irulni-pirulni, előbb jutott volna eszedbe. Beszélj, vagy azt mondom...

- Heriot uram - szólt Lord Glenvarloch -, nem tudom, mi köze van ehhez a lányhoz, de míg itt tartózkodik, ne merje bántani, mert az én oltalmamban van.

- Csakugyan, az ön oltalmában, lordom?... Szép kis oltalom, mondhatom!... S mióta van ölordósága oltalmában, kisasszony? Ki vele, hadd halljam!

- Csak két órája, keresztapám - válaszolta a leányzó leszegett fejjel, fülíg pirulva -, de akaratom ellenére.

- Két órája! - ismételte Heriot. - Épp elég idő a helytelenkedésre... úgy látom, lordom, ez a szegény lány is áldozatul esett az ön csábos széptevésének... talán ezzel a kalandjával is Beaujeu fogadjában akart eldicsekedni? Pedig azt hittem volna, hogy a tisztas fedél, amely alatt először találkozott ezzel a bolond lánnyal, megóvjá az ilyen balsorstól.

- Igaz hitemre, Heriot uram - szólt Lord Glenvarloch -, ha nem mondja, nem jutott volna eszembe, hogy ezt a hölgyet már láttam az ön családja körében. Nem olyan az arca, hogy könnyen el lehetne feledni, de hiába kutattam az emlékezetemben, nem bírtam rájönni, hol láttam. Ami gyanakvását illeti, hát az téves is, igazságtalan is mindkettőnkkel szemben. Csak néhány pillanattal az ön belépése előtt fedeztem fel, hogy álruhában van. Magatartásából azonban biztosra vettem, hogy akarata ellenére került ide, és isten őrizzen, dehogyis jutott volna eszembe visszaélni helyzetével.

- Ez szépen hangzik, lordom, csak hogy a ravasz barát az apokrifeket is ugyanolyan hangosan olvassa, mint a Szentírást. Ön, lordom, odáig jutott már, hogy szavát sem lehet hinni jótálló levél nélkül.

- Lehet, hogy összeszidnak, amért szólok - vágott közbe Margaret, akit, amilyen élénk, akaratos természete volt, semmiféle kellemetlenség nem hallgattathatott el sokáig -, de ezt nem állhatom meg szó nélkül. Keresztapám igazságtalan velem, meg ezzel a nemes fiatalúrral is. Azt mondja, kezes kell ahhoz, hogy higgyen a szavának. Nos, hát egy részéről annak, amit az úr elmondott, nagyon is tudom, hogy ki kezeskedhetik, a többit meg szívből és egészen elhiszem anélkül is.

- Köszönöm, kedves hölgyem, hogy ilyen jó véleménnyel van rólam - válaszolta Nigel. - Úgy látszik (bár valójában nem tudom, miért jutottam erre a sorsra), tetteimet és szándékaimat mindenki más rosszra magyarázza. Azért annak, aki megadja a becsülethez való jogomat, melytől mindenki megfoszt, kétszeresen hálás vagyok. Így hát, hölgyem, kardom és karom rendelkezésére áll, és megkészerűl, aki önt rágalmazni meri, mihelyt innét kiszabadulok.

- Szavamra, akárcsak Adamis és Oriana! - szólt George Heriot. - Ha nem lennének hallótávolságra a derék jó marhahúsfalók, itten egykettőre elnyisszantanák a torkom, ha nem a lovag, akkor a hercegnő. Elő a históriáddal, szerelmes hölgyikém; velem nem boldogulsz másképp, mint pusztá tényekkel, mindenféle regényből, színdarabból tanult beszédek nem sokat érnek. A jó Isten áldjon meg, hogy kerülsz ide?

- Uram - felelte Margaret -, ha mindenképp szólnom kell, hát kimondom: ma reggel Monna Paulával Greenwichbe mentünk, hogy a királynak átadjunk egy kérvényt Lady Hermione nevében.

- Uram, irgalmazz! - kiáltott fel Heriot. - Ő is benne van a paktumban? Nem tudott várni az ügyei kitergetésével, míg hazaérek? Úgy látszik, nem nyughatott már azon hír miatt, amit megírtam neki. Jaj annak, aki nőekkel kezd, szedje össze bizony a türelmét, mert nincs köztük kettő, akiknek egyféle rugóra járna az esze. Aztán mondd csak, miért kellett Monna Paula miatt ezt az ostoba álöltözetet felvenned?

- Monna Paula annyira félt, alig mert elindulni - válaszolta Margaret -, hiszen keresztapám is tudja, hogy alig teszi ki a lábát hazulról... azért... őerte, beleegyeztem, hogy vele megyek, hátha attól több bátorsága lesz, ami pedig a ruhámat illeti, hát nem emlékszik rá, hogy múlt karácsonykor volt rajtam az álarcosbálon? Akkor pedig azt tetszett mondani, helyesen áll rajtam.

- Hogyne, karácsonyi mulatságon - mondta Heriot -, de nem utca hosszat járkálni benne! Ilyen maskarában! Persze, hogy emlékszem rá, kis szentem, most is megismertem rajtad, ennek köszönhető, meg a kicsi lábadnak, meg igaz, egy barátom rejtélyes figyelmeztetésének is (ő legalábbis baráti cselekedetnek tartotta), hogy hiába bújtál el a karosszékben. - Lord Glenvarloch közben meg nem állhatta, hogy egy pillantást ne vessen a tekintélyes polgár által is említésre méltónak ítélt lábra; de valóban csak egy pillantást, mert látta, hogy milyen szörnyű zavarba ejti Margaretet, ha nézi. - És mondd csak, kislányom - szólt Heriot uram, mert amit itt megjegyeztünk, az csak mellékesemény volt, azért a vallatás folyt tovább -, mit tud erről a csínyről Lady Hermione?

- Jaj, dehogy tud róla, egy szót sem szóltam neki - felelte Margaret -, ő azt hitte, egyik mesterlegényünk megy Monna Paulával.

Itt meg kell jegyeznünk, hogy az „egyik mesterlegényünk” szóban valami olyan boszorkányság rejlett, amely megtört valami varázslatot, Lord Glenvarloch most már nem hallgatta Margaret történetét, mely eddig töredékes voltában is fölöttébb izgalmas volt a számára.

- S miért nem ő ment vele? Ő jobban is illett volna Monna Paula mellé kísérőnek, mint te.

- Neki másutt volt dolga - rebegette Margaret alig hallhatóan.

Master George gyorsan Nigelra pillantott, de amint meglátta mit sem sejtő arcát, magában azt dünnyögte: - No, talán mégsem áll olyan rosszul az ügy, mint gondoltam. - Hát ez az átkozott spanyol vénasszony (úgy látszik, ennek is tele a feje álruhával, cselszövással, süllyesztővel, kötélletrával, álarccal, mint mindegyiknek), szóval olyan ijedős bolond volt, hogy nem szégyellt magával cipelni erre a fölösleges útra? Aztán milyen szerencsével jártatok?

- Épp mikor a vadaskert kapujába értünk - válaszolta Margaret -, árulást kiáltottak. Nem tudom, hogy mi lett Monnával, én csak szaladtam, amerre láttam, míg el nem kapott egy igen tisztességes királyi szolgál, Linklater nevezetű; és mindjárt megmondtam neki, hogy a maga keresztlánya vagyok, és így aztán távol tartotta tőlem a többieket, s mivel könyörögtem neki, hogy hadd beszéljek őfelségével, még a király színe elé is bevitt.

- No, ez az egyetlen jele annak, hogy még maradt benned egy fikarcnyi józanság - mondta Heriot.

- Őfelsége olyan kegyes volt - felelte a leányzó -, hogy négyszemközt fogadott, pedig az udvaroncok mind veszélyt szimatoltak, és meg akartak motozni, uramfia, hogy nincs-e nálam fegyver, csak szerencsére a király nem engedte. Alighanem Linklater megszűgta neki, ki és mi vagyok voltaképpen.

- Nos, kislányom, azt már nem is kérdezem, miről beszéltek - mondta Heriot -, nem volna illendő, hogy uram királyom titkai után fürkészzem. Ha nagyapjával lettél volna négyszemközt, a Saint Andrews Red Toddal (ahogy Davie Lindsay nevezte valamikor), lenne okom egyet-mást gyanítani, de a mi urunk, áldja meg az Isten, szelíd, mértékletes ember, és bár minden egyéb tekintetben Salamon királyhoz hasonlítható, asszonyok meg ágyasok dolgában azért nem.

- Nem tudom, mire gondol, uram - válaszolta Margaret. - Őfelsége igen kedves és együttérző volt, csak ideküldött azzal, hogy a parancsnok felesége, Lady Mansel majd felel értem, s arra is vigyáz, hogy ne érjen baj, és a király őfelsége azt is megígérte, hogy ponyvás csónakban hoznak ide, egy olyan úr őrizete alatt, akit keresztapám jól ismer; így kerültem a Towerba.

- Jól van, szépségem, de miért éppen ebbe a cellába csuktak? - szólt George Heriot. - Légy szíves, ezt magyarázd meg, mert ez aztán fogas kérdés.

- Azt nem tudom, kereszta, csak annyit tudok, hogy hiába sírtam, rimádkodtam, kértem az Úristent, hogy mentsen meg ettől a szégyentől, Lady Mansel ide csukatott. Nem mintha félttem volna, tudtam, hogy senki sem bánthat. De csaknem elsüllyedtem a szégyentől.

- Ha szívből bánod ezt az ostobaságot, és nem hamisak a könnyeid - szólt Heriot -, akkor eltörlik botlásod emlékét. Tud-e apád a szökésedről?

- Dehogy, irtóztató volna, ha megtudná - felelte a lány -, azt hiszi, Lady Hermione-nál vagyok.

- Hát bizony ez a derék Davie jobban ért a horoszkópjához, mint a lányához. No gyere, te kisasszony, hadd vigyelek vissza Lady Manselhez! Annyit azonban megmondok neki, hogy ha legközelebb libát őriz, ne rókára bízza. Az ő hajlékáig csak eljutunk anélkül is, hogy az örök akadékoskodnának.

- Egy pillanatra hallgasson még rám - szólt Lord Glenvarloch. - Akármilyen rossz véleménnyel van rólam, nem haragszom érte, idővel kiviláglik majd, hogy tévedett, s akkor úgyis szívből bántni fogja igazságtalanságát. De ezt az ifjú lányt, akinek tisztaságáról az ég angyalai kezeskednek, hagyja ki a gyanúsításaiból; őrzöm emlékeimben minden tekintetét, minden mozdulatát, s amíg élek és lélegzem, úgy gondolok rá, mint...

- Kérem, lordom - vágott a szavába George Heriot -, azt hiszem, azzal teszi vele a legnagyobb jót, ha egyáltalán nem gondol rá; vagy csak úgy, mint Davy Ramsay órásmester leányára, akit nem úgy neveltek, hogy gáláns udvarlásra, romantikus kalandokra, magasröptű árkádiai komplementek meghallgatására alkalmas legyen. Szép jónapot, uram. Lehet, hogy kissé keményen szóltam, de nem gondoltam mindent egészen úgy, ahogy mondtam. Segítek magán,

ahogy tudok... azaz, bárcsak el tudnék igazodni ebben az útvesztőben... de most hiába is beszélek. Isten áldja, lordom... Hahó, őrség! Engedjenek át minket Lady Manselhez.

Az őr odajött, s azt felelte, erre utasítást kell kapnia a parancsnoktól, és amíg elment megkérdezni, hogy mitévő legyen, Nigel, Margaret Ramsay és Heriot ott maradt az ajtóban, s egyetlen szó nélkül, csak lopva tekingetett egymásra az ifjú és a lány, amitől viszont, minél tovább tartott ez a helyzet, annál inkább zavarba jöttek mind a ketten. Akármilyen komolyan vették akkoriban a rangkülönbségeket, Lord Glenvarlochnak mégiscsak feltűnt, hogy milyen csinos leány ez a Margaret Ramsay, csinosabb, mint akárki, aki addig az útjába került, és megsejtette azt is (bár nem tudta szegény, honnét), hogy ő sem közömbös Margaretnek, sőt csaknem biztosra vette, hogy őmiatta keveredett bajba: így hát csodálat, önérdék, hála egyaránt Margaret mellett szólt, s mikor a királyi darabont visszatért a parancsnok engedélyével, hogy Heriot és a leányzó elhagyhatja a cellát, Nigel olyan hódolattal bókkolt az órási leánya előtt, hogy Margaret csak most jött igazán zavarba, sokkal inkább, mint bármikor az eseménydús nap folyamán. Félszegen, határozatlanul viszonzta az udvari bókot, majd gyorsan keresztapja karjába kapaszkodott, s távozott vele a cellából, mely akármilyen sötét volt is, Nigelnak csak akkor sötétedett be igazán, amikor a leány mögött bezárult az ajtó.



## Harmincadik fejezet

*Gyalázkodók közt bús utad  
Bitó felé vezet,  
De ott lesz majd egy jóbarát,  
Ki szánja végzeted.*

(JEMMY DAWSON BALLADÁJA)

George Heriot uramat és gyámleányát (nyugodtan nevezhetjük így, hisz Heriot úgy szerette Margaretet, hogy a gyámapa minden gondját magára vette érte) a parancsnok lakására kísérte az őrségen levő tiszte. A parancsnokot s nejét is otthon találták, már vártak rájuk. Nagy tisztelettel fogadták az aranyművest, mert még ez a szertartásos öreg katona és udvaronc, Sir Edward Mansel is úgy gondolta, hogy ezzel tartozik Heriot uram érdemeinek, s a király mellett betöltött állásának. Lady Mansel ugyanolyan udvariasan köszöntötte Margaretet, s George urammal is közölte, hogy a kislány most már nem foglya, hanem vendége.

- Őfelsége úgy rendelkezett - mondta -, hogy bocsássuk szabadon, s az ön felügyelete alatt térjen vissza övéi közé.

- Ennek igazán örülök, asszonyom - felelte Heriot -, bár sokkal jobb lett volna, ha előbb szabadul, semmint összezárták volna ezzel a csavaros eszű ifiúrral; csodálkozom is nagyon, hogy ezt megengedhette, kedves Lady Mansel.

- Kedves Heriot uram - szólt Sir Edward -, mi csak parancsra cselekedtünk, egy magunknál kiválóbb és bölcsőbb személy parancsára, akinek parancsát mindig pontosan és maradéktalanul teljesítjük, és tán szükségtelen is mondanom, hogy őfelsége bölcsessége kezeskedett...

- Ha valaki, akkor én ismerem őfelsége bölcsességét - mondta Heriot -, mégis azt mondom, az a közmondás a tüzről meg a viaszról... No de hagyjuk ezt.

- Úgy látom, Sir Mungo Malagrowthert sántikál errefelé... - szólt Lady Mansel - szakasztott, mint egy sánta gólya... már másodszor tisztel meg bennünket ma délelőtt.

- Ugyanis övele küldték el az írást, amelyben a király felmentette Lord Glenvarlochot a felségsértés vádjáról - mondta Sir Edward.

- Én is tőle hallottam meg egyet s mást, arról, ami történt - felelte Heriot -, ugyanis én, egyeseknek eléggé váratlanul, tegnap este értem vissza Franciaországból.

Mire ez az eszmecsere elhangzott, Sir Mungo már be is lépett a szobába; a Tower parancsnokát és a parancsnok nejét szertartásos udvariassággal üdvözölte, George Heriotot csak kedélyes pártfogói főbólintással, Margaret kisasszonyt pedig a következőképpen: - Hollá, rabocskám, hát még nem vetköztél ki a férfiruhából?

- Azt mondta, kedves Sir Mungo - mondta Heriot jó hangosan, hogy ne lehessen félreérteni -, addig nem öltözik át, ameddig ön nem kér bocsánatot tőle, amiért lovagiatlanul elárulta az álöltözetét... de igaz, ami igaz, Sir Mungo, szerintem, amikor elárulta nekem, hogy milyen bolond öltözetben jár-kezel ez a lány, azt is megmondhatta volna, hogy már semmi baj, mert Lady Mansel szárnyai alatt van.

- Heriot uram, ez a király titka volt - mondta Sir Mungo, gőgösen és rosszkedvűen hanyatt vágta magát egy karosszékből -, pusztán jóindulatból céloztam arra, amire lehetett, mivel ön a leányzó pártfogója.

- Hát igen - válaszolta Heriot -, ez megint rávallott önre... éppen eleget mondott ahhoz, hogy nyugalanságban legyek miatta, de egy szó biztatás nem sok, annyit sem adott.

- Az ilyesmit Sir Mungo úgysem hallja meg - szólt a parancsnokné -, beszéljünk valami másról. Mi újság az udvarnál, Sir Mungo? Greenwichből jön, nemde?

- Akárha azt kérdezné, asszonyom - felelte erre a lovag -, mi újság a pokolban.

- Kérem, Sir Mungo! - mondta erre Sir Edward. - Jobban válogassa meg a szavait, ha Jakab király udvaráról beszél.

- Sir Edward, ha mindjárt a Tizenkét Császár udvaráról beszélnék is, akkor is csak azt mondhatnám, hogy ez az udvar most úgy fel van bolydulva, olyan zűrzavar van benne, mint az alvilági tartományokban. Itt most még a magamfajta régi udvaronc is, aki negyven éve él az udvarban, éppoly kevésbé ismeri ki magát, mint egy kishal a Maelströmben. Némelyek azt mondják, a király haragosan nézett a trónörökösre, mások, hogy a trónörökös baljós tekintetet vetett a hercegre, egyesek szerint Lord Glenvarlochot felségárulásért felakasztják, mások viszont azt rebesgetik, hogy Lord Dalgarno ellen emeltek olyan súlyos bűnvádat, melynek büntetéséhez képest a fejevesztés kismiska.

- Mégis, uram, mire következett mindebből a magafajta régi udvaronc, aki már negyven éve él az udvarnál? - kérdezte Sir Edward Mansel.

- Jaj, ne kérdezze, ne kérdezze, Sir Edward - szólt a hölgy, jelentős tekintetet vetve a férjére.

- Sir Mungo sokkal eszesebb annál, semhogy elfelejtené - szólt Heriot uram -, hogy ha egy olyan szót is elejt valaki, amit vissza lehetne mondani, akárha fegyvert osztana ki a társaság valamennyi tagjának, mellyel tetszés szerint halálra sebezhetik az illetőt, mikor csak jónak tartják.

- Micsoda? - tiltakozott a szókimondó lovag. - Azzal gyanúsít, hogy félek az áskálódóktól? És ha azt mondom: Dalgarnóban több a szellem, mint a becsület, a hercegnek nagyobb a vitorlája, mint a hajója, a királyfinak nagyobb a büszkesége, mint az esze, a király pedig... - Lady Mansel intőleg feltartotta az ujját - a király pedig jó gazdám, aki negyven évre megadta nekem, ami a kutyának jár: rágódni való csontot és a harapás jogát... No látják, kimondtam mindent, amit akartam, de hisz mond ezeknél vadabbat is Archie Armstrong, nap mint nap, az udvar színe-virágáról.

- Nos hát, ő az udvari bolond - szólt George Heriot -, bár nem lehet azt mondani, hogy ne volna igazság abban, amit mond, mert a bolondsága a bölcsessége. Hanem azért jobban tenné, Sir Mungo, ha nem kelne versenyre egy bolonddal, még ha udvari bolond is az illető.

- Bolond, uram? - ismételte Sir Mungo, mivel nem jól hallotta, amit Heriot mondott, vagy inkább nem akarta hallani. - Csakugyan bolond voltam, hogy ehhez a szűkmarkú udvarhoz ragaszkodtam, mikor értelmes, fürge emberek vagyonokat szereztek mindenhol másutt Európában. Minálunk bezzeg felkophatik az ember álla, hacsak nem tesz szert egy nagy rozsdás kapukulcsra (Sir Edwardra néz), vagy nem tud kalapáccsal kitetoválni egy óntányért... Hanem, uraim, nekem ma úgy kell szaladnom, mintha fizetett hírhordó volnék... Sir Edward, kedves hölgyem, ajánlom magamat... magának is minden jót, Heriot... ha meghallgatja a tanácsom, ezt a kis törvénszegőt legjobb lesz jól megböjtöltetni, s közben-közben a vesszővel is enyhén megkezelni, akkor majd kigyógyul a kergeségéből...

- Sir Mungo - mondta a parancsnok -, ha Greenwichbe készülne, ne fáradjon, mert a király egykettőre a Whitehallba ér.

- Úgy, hát azért siettek annyira a Koronatanácsot összehívni - mondta Sir Mungo. - Én most akkor, ha megengedi, megnézem ezt a szegény Glenvarloch gyereket, oszt egy kicsit elvigasztalatom.

A parancsnok egy percre kétkedőn meredt rá, de nem szólt egy szót sem.

- Kell valaki a mellé a szegény gyerek mellé, aki szép kedvesen elmondja neki, miféle büntetésben lesz része, meg más hasonló tudnivalókat. Nem is tágitok mellőle, míg be nem látja, hogyan tette végképp tönkre magát, tetőtől talpig, milyen siralmas helyzetben van most, s mily kevés a reménye arra, hogy ebből kijusson.

- Nos, Sir Mungo - válaszolta a parancsnok -, ha valóban azt gondolja, hogy a szegény bűnös mindettől megvigasztalódik, szólok az őrnök, hogy kísérje önt hozzá.

- Én pedig esedezem Lady Manselhez, hogy ennek a kerge leányzónak adjon egyet a szolgálója ruháiból, mert ha én most felmászom a Tower-dombra ezzel a maskarával, azt hiszem, búcsút mondhatok az üzleti hitelemnek... nem mintha épp rosszul állna rajta ez a hóbortos öltözet, a kis bolondon.

- Szólok a kocsisomnak, hogy azonnal fogjon be, és vigye haza uraságtokat - mondta szolgálatkészen a hölgy.

- Szavamra, úrnőm, ez a segítség most igen kapóra jön, el is fogadom illő köszönettel - mondta a polgár -, az idő sürget, s a délelőtt máris eltelt haszontalan dologgal.

A parancsnokné kocsija előállott, s elszállította az érdemes polgárt gyámoltjával együtt Lombard Street-i palotájába. Odahaza Lady Hermione már izgatottan várta, mert felszólítást kapott, mely szerint egy órán belül meg kell jelennie a Királyi Titkos Tanács előtt, és ez a parancs a hivatalos ügyekben való járatlansága s a világtól való hosszú elzárkózása folytán annyira megijesztette, mintha nem is annak a kérvénynek szükségszerű következménye lett volna, amelyet aznap délelőtt Monna Paulával a királyhoz küldött. George Heriot kicsit megpirongatta a hölgyet, amiért a fontos ügyben, akármily csekély mértékben is, az ő visszatérése előtt intézkedett, holott abban a kísértőlevélben, melyet a bizonyítékokkal együtt Párizsból elküldött neki, nyomatékosan kérte, hogy semmihez ne fogjon, míg ő haza nem ér. Lady Hermione nem tudott mást felhozni mentségére, mint hogy közvetlen beavatkozásától azt remélte, kedvező irányban befolyásolja majd rokonának, Lord Glenvarlochnak ügyét, mert, amint kissé szégyenkezve bevallotta, ifjú barátnőjének könyörgése megnyerte az ügynek, és ennek a fiatalembernek a pártjára állította. Margaret célja tudvalevőleg az volt, hogy Nigelt megmentse, de, amíg kiderül, hogy függött ez össze Lady Hermione kérvényével, még várnunk kell egy kicsit. Addig is térjünk vissza Sir Mungo Malagrowthertől, az ifjú fogoly vigasztaló látogatójához.

A lovag először is elmondta a szokásos üdvözlő szavakat, majd Nigel helyzetén való színlelt, körülményes siránkozással bevezetvén mondandóját, letelepedett melléje, s a lehető leggyászosabb és reménytelenebb arcot vágva, így fogott károkozásába:

- Uram, örömmel közölhetem, s istennek hálát adva, hogy én voltam az, aki őfelsége kegyelmes üzenetét meghoztam a parancsnoknak, amely szerint az első bűnvádi eljárást azért, hogy őfelsége felszentelt személye ellen merényletet akart elkövetni, ezennel megszüntetik; mert ha kisebbik vétkéért, a királyi palota és környezete előjogainak megsértéséért perbe fogják is, s akár *usque ad mutilationem*, kézvesztésre ítélik is, ami egyébként ugyancsak valószínű,

egy végtagrész elvesztése igazán semmiség ahhoz képest, hogy ha az árulónak kijáró büntetéssel sújtanák, azaz csak úgy ripsz-ropsz felakasztanák.

- Ha csakugyan erre ítélnék, sokkal jobban fog fájni annak szégyene, hogy ilyet érdemeltem, mint maga a büntetés.

- Magam is úgy hiszem, lordom - felelte Nigel kínzója -, annak tudata, hogy megérdemelte ezt a büntetést, egyfajta lelki és metafizikai felakasztás, csigázás vagy felnégyelés lehet, amely bizonyos tekintetben azonos értékű az ember testi valója ellen alkalmazott hurokkal, vassal, tűzzel vagy más hasonló kivégzőeszközzel.

- Higgye el, Sir Mungo - szólt erre Nigel -, s kérem, értse meg a szómat, nem érzem úgy, mintha akármit is vétettem volna, azt az egyet kivéve, hogy gondatlanságból fegyveresen járultam uralkodóm színe elé.

- Jól teszi, uram, hogy nem vall, nagyon jól teszi - mondta Sir Mungo. - Nemhiába tartja a régi skót közmondás: „Vallj igazat”... hiszen tudja. És igaz, ami igaz, őfelsége igencsak irtózik mindenféle fegyvertől, és mind közül leginkább a pisztolytól, hanem ahogy mondtam, ebből már amúgy se lesz baj.<sup>120</sup> Azt kívánnám, hogy ugyanígy megússza a másik kalamajkát is, de hát az nemigen valószínű.

- Ami azt illeti, Sir Mungo - válaszolta Nigel -, ön igazán felszólalhatna értem a Vadaskertben történt esettel kapcsolatban. Senki sem tudhatja önnél jobban, milyen gyalázatos gonoszságokat követett el ellenem Lord Dalgarno, hiszen tetteire részben épp ön derített világosságot, ami tán akkor s azon a helyen nem is volt nagyon célszerű, hisz attól jöttem úgy tűzbe, hogy nem tudtam magamon uralkodni.

- Jaj, uram, jaj szegény fejének! - válaszolta Sir Mungo. - Bizton nem felejtettem el, hogy megmérgeződött, híjába mondtam, hogy nem szabad ilyen helyen heveskedni. Jaj bizon! Nem mondhatja, hogy figyelmeztetés híján esett kelepcébe.

- Úgy látom, Sir Mungo, feltette magában, hogy mindenre fog emlékezni, csak olyasmire nem, amivel szolgálatot tehetne nekem - mondta Nigel.

- Dehogy, uram, én segítek, amit tudok - szólt a lovag -, azt hiszem, mostan az lesz a legjobb, ha elmondom, hogyan hajtják végre azt a büntetést, amire magát biztosan elítélik; én el tudom mondani, mert olyan szerencsés vótam, hogy végignézhettem egyszer még a királyasszony idejében. A rakoncátlan kölyök valami pasquillust írt. Akkoriba én Lord Gray kíséretéhez tartoztam, aki itt táborozott, és mivel minden hasznosat, szépet szerettem mindig megnézni, erről a látványosságról se maradhattam el.

- Én is csodálnám, ha egyszer úgy le tudná gyűrni féktelen jóindulatát, hogy nem nézné meg az ilyesmit - mondta Lord Glenvarloch.

---

<sup>120</sup> Wilson adja hírül, hogy amikor a skót Grey ezredes, aki tüntető módon bivalybőr ruhában járt, béke idején is, egyszer ilyen katonás öltözékben jelent meg az udvarnál. Jakab király, látván, hogy övében pisztolyokat visel, amelyeket ő sohasem kedvelt túlságosan, tréfálkozva így szólt: „Úgy meg volt erősítve, hogy ha még élelmiszerral is el volna látva, igazán bevehetetlen volna.” Wilson: VI. Jakab élete és uralkodása, apud Kennet: Anglia története II. kötet, 389. lap. 1612-ben, Jakab király uralkodásának tizedik évében az a hír terjedt el, hogy Spanyolországból egy hajórakomány zseb-pisztolyt exportáltak a protestánsok végső kiirtására. Ennek következményeképp kiáltványt bocsátottak ki, amely mindenkinek megtiltotta, hogy egy lábnál rövidebb csövű puskát hordjon magánál. Ibid., p. 600.

- He? Nem hallom. Arra kért lordságod, hogy az ítélet-végrehajtáson legyek jelen? - szólt a lovag. - Hát, uram, nehezemre fog esni, hogy jóbarátja lévén, végignézzek ilyet, de isten neki, magamra vállalom ezt a próbát: nem szeretnék önnek csalódást okozni. Mindent összevéve igen fényes látványosság volt, ünnepélyes is nagyon. Az a fickó olyan bátor képpel állt a bakó elé, hogy öröm volt nézni is. Tiszta fehérbe volt öltözve, avval mutatta, hogy ártatlan és nincs benne rossz szándék. A Westminsterben csinálták meg rajta a dolgot a verpadon (az ön ítéletét biztosan Charingben hajtják majd végre). A sheriff legényei meg az udvarmester emberei voltak ottan, meg még egy sereg kenyérpusztító, aztán a hóhér, egy bárdal meg egy nagy kalapáccsal meg a segédje, annál volt a szénparázs, egy nagy serpenyőben, meg a vasak, mert ugye ki is kell égetni a sebet. Ügyes hóhér volt az a Derrick: Gregory, a mostani hóhér a nyomába sem érhet. Tudja, mit, én azt mondom, megérné magának, ha egy orvos-borbéllal kitaníttatná ezt a mamlaszt, hogy legalább tudjon egy kis anatómiát, a maga érdekében is, meg más szenvedőkkel is jót tenne, meg Gregory is csak örülhetne neki.

- No, ezt a fáradságot aztán már nem vállalom - mondta Nigel. - Ha a törvény úgy ítél, hogy le kell vágni a kezemet, valahogy majd csak levágja ez a hóhér is. De ha a király a helyén hagyja a kezem, még talán jobb szolgálatokat is tehetek vele neki.

- Milyen szépen beszél, lordom, milyen nemes lélekkel, - mondogatta Sir Mungo -, szép látvány az, ha bátor ember szenved. Ez az ember is, akiről beszélek, ez a Tubbs vagy Stubbs (vagy hogy is hívták azt a parasztot), úgy fölívta a fejét, mikor a tönkhöz lépett, mind valami császár, aztán így beszélt a népekhez: „Kedves barátaim, igaz angol keze marad itt ezen a tönkön.” Aztán mindjárt föl is tette oda a kezét, olyan szelíden, mintha csak a szeretője vállára tette volna, akkor aztán Derrick, a hóhér odaigazította a bárdot a csuklójára, éppen ahova köll, és úgy rávágott a kalapáccsal, hogy a jobb kéz messze röpült tőlük, mint mikor valaki párbajra hív ki valakit, és messze eldobja magától a kesztyűjét, a másik elébe. Hol is tartottam: ez a Stubbs vagy Tubbs, uram, csöppet sem jött ki a sodrából erre se, csak amikor a hóhér segédje rászorította az izzó vasat a levágott keze helyére. Uram, ha hiszi, ha nem, úgy sistergett, mint a jó vékony szelet szalonna, akkor aztán nagyot kiáltott ám az a nyomorutt ember, amiért már sokan azt hitték, hogy mégiscsak inába szállt a bátorsága, pedig nem úgy volt ám, mert alighogy szusszant egyet, lekapta a kalapját a bal kezével, meglengette, és azt kiabálta: „Isten oltalmazza a királynőt, és verjen meg minden rossz tanácsadót!” A tömeg háromszoros éljént kiáltott, amit meg is érdeműt a koma, amilyen vígan szólott, remélem, lordságod is ugyanilyen bátran viseli el majd a csapást.<sup>121</sup>

- Köszönöm, Sir Mungo! - mondta Nigel, aki érthető módon csak-csak megborzongott egy kicsit ettől az alapos beszámolótól. - Biztos vagyok benne, hogy az ítélet végrehajtása önnek is, a többi nézőnek is valódi élvezet lesz, akármit is jelent annak, aki igazán érdekelve van benne.

- Igen rendes - felelte Sir Mungo -, igen, igen nagylelkű, bár azért nem lesz olyan érdekes, mint a felségárulásért való kivégzés. Én láttam azt is, amikor Digbyt, Wintert, Fawkest, meg a Puskaapor Összeesküvés többi tagját kivégezték, éppen felségárulásért, az volt aztán a szórakoztató mutatvány, mindenhogyan, akár a szenvedésük mértékét tekintjük, akár azt, hogy milyen soká kínlódtak, vagy azt, hogy milyen állhatatosan tűrték.

- Ó, hát akkor igazán hálás lehetek a jóságáért, kedves Sir Mungo - felelte Nigel -, hogy megfosztották ettől a mutatványtól, és mégis elárulta, miszerint én már nem részeltethetem ugyanolyan épületes látványosságban.

---

<sup>121</sup> Lásd *A szerző jegyzetei-t*: XXII. Stubbs megcsonkítása.

- Ahogy mondja, lordom, nem veszít olyan sokat, mint sokan hiszik - válaszolta Sir Mungo. - A természet igen bőkezű velünk, kettőt is adott minden végtagból, hogy ha földi vándorutunkon így vagy amúgy elvesz az egyik, még mindig segíthessünk magunkon a másikkal. Nézze csak meg ezt az én szegény jobb kezemet, úgy elmetélték, ho nem maradt belőle más, mint a hüvelykujjam, a mutatóujjam, meg a tenyerem, igaz, hogy az ellenfelem metélte el vívás közben, nem a hóhér. Tán el se hiszi, uram, éppúgy szolgál engem ez a csonka jobb kezem, mintha egészben maradt volna; igaz, hogy a magáét csuklóban metszik le, de azért használhatja a balt, és még mindig jobban járt, mint az a kis holland törpe, akit városszerte mutogatnak: annak egy keze sincs, oszt szépen befűzi a cérnát, rajzolgat, ír, még rudat is hány, mind csak a lába ujjával.

- Nos, Sir Mungo - mondta Lord Glenvarloch -, kétségtelen, hogy mindez nagyon vigasztaló; de én azért még mindig reménykedem abban, hogy a király nem engedi levágni a jobb kezemet, mert tán eszébe jut, hogy jobb hasznát veheti a csatatéren, ahol is, akármilyen kedves öntől egyébként, hogy lelket akar önteni belém, mégiscsak szívesebben hullatnám a vérem, mint a vérpadon.

- Bizony, bizony, lordságod alighanem a vérpadon végezte volna (szomorú, de így igaz), mert senki sem akadt, aki egy szót is szólt volna mentségére, azon az eszeveszett bolond lánygyereken, Maggie Ramsayn kívü.

- Kiről beszél? - kérdezte Nigel, s mintha ez most jobban érdekelte volna, mint bármi, amit a lovagtól eddig megtudott.

- Ej, hát kiről másról, mint arról a kis férfigúnyába bújt lányról, akivel Heriot ötvösnél ebédeltünk együtt a minap. Maga tudja, nem én, hogy tudta így elcsavarni a fejét, de én láttam, amikor térdén állva rimánkodott a királynak a maga életéért. Énrám bízta, amikor ideküldték, hogy vigyázzak rá az úton. Ha úgy lett volna, ahogyan én szeretem, akkor kiviszik kordén Brideville-ba, aztán ott kiverik belőle korbáccsal a fölösen buzgó vért... kikapós perszóna, a nemjóját, még csak férjhez se ment, oszt nem fél nadrágba bújni!

- Ide hallgasson, Sir Mungo Malagrowth - felelte Nigel -, előttem tisztelettel beszéljen arról a lányról.

- Minden tisztelettel, böcsülettel, ami lordságod szeretőjé, és Davy Ramsay lányát illeti, lordom - szólt száraz, gúnyos hangon Sir Mungo.

Nigelnek ugyancsak kedve lett volna komolyra venni ezt a vitát, és megszorongatni a vénembert, de a Sir Mungóval való szópárbajoknak nem lehetett komolyabb következménye, s így csak nevetségessé tette volna magát. Ezért inkább lenyelte haragját, s kérlelni kezdte az öreg lovagot, hogy mondja el, mit hallott a leányzóról az udvarnál.

- Uram, én csak ott voltam a király előszobájában, mikor kihallgatást nyert a királytól, és zavarba is jöttem egy kicsikét, mer a király azt mondta: „*pulchra sane puella*”,<sup>122</sup> Maxwell meg, mivel a latin fülhallása nem valami kifinomult, azt hitte, őt szólítgatja keresztnévén, mert Sawynnak hívják, ugrott is rögvést, és az ajtó résén én is megláttam, amint fölséges királyunk, Jakab, fölsegíti a térdeplésből azt a lánygyereket a tulajdon kezével, és hogy fiúruhában van az a tűzrevaló. Könnyen tudhattam volna, hogy ezt mire vegyem, de hát őfelsége nem fiatal már, meg fiatalabb korában se volt a lányok, menyecskék veszedelme; most is csak a maga módján vigasztalgatta a leányt, azt mondja: „Ne emészd magad, szép kislány, Glenvarlochidesnek igazságos elbánásban lesz része; mikor az után a kavarodás után

---

<sup>122</sup> Valóban szép lány.

egy kicsit szusszanhattunk, hogy kitisztuljon az agyunk, magunk is úgy gondoltuk, hogy az a legény nem is tört az életünkre. Ami meg egyéb vétkeit illeti, fontolóra vesszük mindet, a szükséges bölcsességgel.” Akkor aztán rám bízta a kis szökevényt, hogy idejöjjen vele, a Towerba, és bízzam Lady Mansel felügyeletére, de őfelsége szigorúan a lelkemre kötötte, hogy egy szót se szóljak neki a maga viselt dolgairól, mert azt mondja, meghasad a szíve szegény leányszónak.

- Ezért oly kegyes, hogy gyanúba fogja az ifjú hölgyet, amit nem áll meg szóban is kifejezésre juttatni? - kérdezte Lord Glenvarloch.

- Mondja meg őszintén, kedves lord - válaszolta Sir Mungo -, mit tartsak az olyan nőszemélyről, aki férfiruhát szed magára, és térdre borúva könyörög a királynak egy garázda nemesúrfi életéért? Én nem tudhatom, minek nevezik az ilyent mostanság, a szavak változnak, csak az erkölcs a régi. Egy szó, mint száz, amondó vagyok, nem úgy viselkedett, ahogy az úrihölgyhöz illik, hanem inkább, mint valami céda.

- Végtelenül igazságtalan hozzá, Sir Mungo - mondta Nigel -, vagy legalábbis a látszat alaposan megtévesztette.

- Lordom, ez a látszat alighanem az egész várost ugyanígy megtévesztette - felelte a gúnyos kedvű lovag -, s tévedésüktől nem is állnak el, hacsak olyasmivel ki nem oktatja őket, amit főnemesi származásához, azt hiszem, nem talál méltónak.

- Legyen szíves, árulja el, ezt hogyan értsem!

- Hát csak úgy, hogy el kell vennie azt a lányt. Lady Glenvarlochot csinálni belőle. No csak, úgy látom, ez nem tetszik... pedig ebben a cipőben jár. Inkább vegye el, semhogy rosszabbat műveljen, ha ugyan meg nem történt már a legrosszabb is.

- Sir Mungo - mondta Nigel -, könyörgök, hallgasson erről, beszéljen inkább a kézcsontkítárról, amelyet az imént még oly lelkesen ecsetelt.

- Bocsásson meg, lejárt az időm - válaszolta Sir Mungo, hallván, hogy az óra négyet üt -, de bizvást számíthat rá, hogy mihelyt elítélik, még egyszer eljövök és töviről hegyire beszámolok arról, hogy zajlik le az ünnepélyes aktus, úri és lovagi becsületszavamat adom rá, hogy elkísérem a vérpadra, még ha egyesek görbén néznek is rám emiatt. Nekem mindig, a legrosszabb helyzetben is volt, sőt van is bátorságom ahhoz, hogy kitartsak a barátaim mellett.

Így végezte beszédét, azzal elbúcsúzott Lord Glenvarlochtól, akinél jobban még senki sem örült távozásának mindazok közül, akiket valaha is megkínzott jelenlétével ez a becses személyiség.

Hanem amint Nigel magára maradt, lassan úgy érezte, hogy jelen helyzetében az egyedüllét csaknem ugyanolyan kellemetlen, mint Sir Mungo Malagrowthertársasága. Anyagi végromlása, mely most, hogy a király adománylevelét elvesztette, elkerülhetetlennek látszott, olyan csapás volt, melyre nem számított. Sehogy nem tudott visszaemlékezni rá, mikor látta utoljára ezt az írást, csak sejtette, hogy amikor a whitefriarsi uzsorásnak kifizette ottani szállását, mintha még benne lett volna a ládikájában. Azóta is mindig keze ügyében tartotta a ládikát, azt a rövid kis időt kivéve, amikor elfogatásakor elvették tőle. Az a kis idő elég volt arra, hogy kivegyék belőle az írást, semmi kétség, hisz aligha jóakarói tartják fogságban, pénzes ládája zárját viszont úgy vette észre, nem törték föl, s mivel ritka és bonyolult szerkezet volt, nemigen nyithatták ki észrevétlen anélkül, hogy rejtett nyitjába illő szerszámot csináltatnak hozzá, amire azonban nem lehetett idejük. De akárhogy törte is a fejét, azon nem változtathatott, hogy ez a fontos okmány eltűnt, s az is valószínű, hogy nem jó kezekbe került.

- De hát vigye el az ördög, mégsem ez a legnagyobb baj, hisz a vagyonom szénája akkor sem

állt jobban, amikor ebbe az átkozott városba megérkeztem. Hanem az, hogy durva vádakkal halmoznak el, és nevemhez aljas tettek gyanúja tapad; hogy ez a derék polgár oly megalázó részvéttel van irántam; ez az irigy, epés udvaronc pedig, aki úgy gyűlöli más ember szerencsáját és kiválóságát, mint a vakondok a napvilágot, most tetszés szerint gúnyolódhat rajtam: erre valóban rossz rágondolni is, ennek szégyene nem múlhat el nyomtalanul, s akadályoz majd mindenben, amit akár a fejem, akár a kezem munkájával (ha lesz még kezem) valaha is elérhetek.

Aligha lehet fájdalmasabb és tűrhetetlenebb érzés annál, hogy mindenki megveti az embert, s mindenki elfordul tőle. Még az a kegyetlen gonosztevő is, aki nem riad vissza a legiszonyúbb gáztettek végrehajtásától sem, sokkal inkább attól a tudattól gyötrődik, hogy gyötrelmeiben senki sem érez majd együtt vele, mint a reá váró testi kintől, s ezért a bűnözők köztudomásúlag olyankor is szépítgetik szörnyű tetteiket, mikor az már nyilvánvalóan rájuk bizonyult, csak azért, hogy kinszenvedésükkor ne legyen rajtuk az emberi nem átka. Nem csoda hát, hogy Nigel, a róla keringő igazságtalan hírek súlya alatt görnyedve, hálásan gondolt arra, aki legalább egymaga nemcsak hitt ártatlanságában, hanem gyenge erejét is latba vetette, hogy közbelépjen érdekében.

- Szegény leány! - mondogatta magában. - Szegény meggondolatlan, nagylelkű leány! Sorsod olyan, mint azé a hölgyé, aki a skót regében a karját tette a kapu tolózárába reteszül, hogy feltartóztassa ura és királya gyilkosait. Önfeláldozó tette hiábavaló volt, bár örökre emlékezetessé tette a nevét, és a hagyomány szerint ő is családunk tagja volt.

Nemigen tudom tájékoztatni a nyájas olvasót arról, hogy a régmúlt nemes és önfeláldozó tett emléke, és az a nagy hatás, melyet Nigela e régi történetnek Margaret Ramsay tettehez való, tán kissé eltúlzott hasonlósága tett, vajon nem azzal magyarázható-e, hogy hősünk oly sokra tartotta az ősi származást. Következő gondolatait már éppen ellenkező érzés vezérelte. „Báróság - gondolta -, bárói származás! Mit érek vele? Ősi birtokom idegen kézre jutott, s így bárói rangom valóságos szégyen, hiszen mi sem nevetségesebb a rangos koldusnál. Jó híremet gyanakvás kezdte ki, nincs is már maradásom a hazában, s ha már egyszer vennem kell a vándorbotot, ki mondhatná, hogy méltatlan a rangomhoz, amelyről amúgy is lemondtam, ha ilyen bájos, kedves, bátor és önfeláldozó leányt veszek magamhoz társamul?”

Szép és regényes volt elgondolni, milyen boldog pár lennének, hűségesek egymáshoz, egyik a másikának elég az egész világ helyett, életre-halálra megküzdve a rájuk zúduló sorssal; s ráadásul mindehhez az, hogy ilyen gyönyörű teremtéssel szövetkezhetik a sors ellen, aki oly alázatosan és saját érdekeiről megfeledkezve akart őrajta segíteni; olyan látomássá formálódott előtte, aminőt regényes ifjak szoktak látni merengő álmaikban.

Egy kínos gondolat azonban egyszeriben köddé foszlatta álmát: rádöbbsent, hogy mindez merő önzés és hálátlanság. Ha kastélyát, várát, erdeit és legelőit még a magáénak mondhatná, ha nem vesztette volna el mindenestül kies birtokát és előkelő rangját, akkor meg sem fordult volna fejében az a gondolat, hogy egy órásmester lányát, bármilyen szép legyen is, a maga rangjához emelje; csak most, hogy főúri címét elvesztette, s nyomorúságra jutott, ezerféle bonyodalomba keveredett, most jutott csak eszébe, és már szégyellte is, hogy így érez, s ezt a szegény leányzót, aki vak és lelkes szerelmében csakugyan követné bárhová, feladva érte szebb és biztosabb jövőjét, nem sajnálná magával sodorni a veszedelmes és kétes kimenetelű kalandokba. Visszariadt hát nagylelkűségében attól az önzéstől, amely elképzelt boldogsága mögött rejtett, és egész este igyekezett kiűzni a fejéből ezt a tündéri hölgyet, vagy legalábbis nem gondolni arra, hogy pillanatnyilag ez a hölgy az egyetlen személy a föld hátán, aki szeretettel és megbecsüléssel gondol rá.



De csak ébren űzhette el képét; midőn kimerítő napja után nyugtalan álomba merült, a hölgy újra megjelent. Margaret alakja itt is, ott is feltűnt azokban a vad álmokban, melyek legutóbb átélt kalandjaiból szövődtek össze, s még amikor Sir Mungo hátborzongató beszámolójának hatására álmában csuklójából buzgott a vér, és sisteregve csordult az izzó vásra, Margaret akkor is odaállt mögéje, a világosság angyalaként, s gyógyulást lehelt sebére. Végére elhagyták a kavargó, gyötrő, kimerítő látomások, mély álomba merült, s aludt reggelig, amikor is egy jól ismert hangra ébredt, amely nem egyszer, sem kétszer ébresztette már álmából a napnak ugyanebben az órájában.

## Harmincegyedik fejezet

*Csínján, uram... nem minden ám a kék vér!  
E szűrdolmány alatt is, lám, a jó  
Piros folyam csakúgy melengeti  
A szívet, mintha onnantól eredne,  
Hol trónt szereztek ős asszír királyok.*

(RÉGI SZÍNDARAB)

Az a hang, melyre az előző fejezet végén utaltunk, nem más, mint Richie Moniplies zsémbes dünnyögése volt.

A derék szolgának, mint minden olyan embernek, aki nagyra tartja magát, gyakori szokása volt, legalábbis, ha más hallgatója nem akadt, hogy azzal a személlyel értekezzék, aki mindig jó hallgatóságnak bizonyult: tudniillik önmagával. Olyan hidegvérrel keféltette, rendezgette Lord Glenvarloch ruháit, oly kimérten, nyugodtan, akkurátusan, mintha soha el sem mozdult volna mellőle aznap reggelig, s ekképp morgolódott, míg végezte a dolgát: - Éppen ideje, hüm, hüm, hogy megint kezembe akad ez a dolmány és ez a köpeny, bizon, nem is tudom, látott-e lószórt a bársonya, amióta utoljára a kezembe volt. A hímzése is jól össze van szabdalva, meg az aranygombok!... Igaz böcsületemre mondom, ne legyek az apám fia, ha el nem maradozott belőle itt is, ott is kerek egy tucat... Köllött neki Alsatiában csatangolni... Uram, kegyelmezz szegény fejünknek, és szabadíts meg a gonosztól!... hát a kard az hol van... no persze, biztos ez a mostani helyzet az oka, hogy nem találom...

Nigel egy ideig nem mert hinni a fülének, azt hitte, álmodik, oly hihetetlen volt, hogy a szolgája, akiről azt hitte, rég Skóciába ért már, itt van, rálelt, s beengedték hozzá a Towerba. Amint azonban a függönyök közül kikukkantott, megbizonyosodott arról, hogy mégiscsak ez az igazság, mert a két szemével láthatta, hogy a nagy csontú, hórihorgas Richie van ott, és a szokásosnál is sokkal fontoskodóbb ábrázattal a gazdája köpenyét kefélteti egy régi bús skót balladát dudorászva. De hiába győződött meg rögtön Richie személyazonosságáról, mégiscsak kiszaladt az ajkán a fölösleges meglepett kérdés: - Richie, az ég szerelmére, csakugyan te vagy az?

- Ki más lennék, uram? - szólt erre Richie. - Ki volna olyan eszeveszett bolond, ho lordságodnak utánajön ide, hiszen senki más nem volna köteles rá!

- Bizony csodálkozom - felelte Nigel -, hogy akad egyáltalán ember fia, aki itt kiszolgáljon, de még inkább azon, hogy te vagy az, Richie, hisz az utunk elvált, és én már azt hittem, rég Skóciában vagy.

- Bocsásson meg nekem, uram, nem úgy van az, a mi utunk nem vált még el, nem is válik el egyhamar: két ember köll az egyezséghez, két ember köll a fölbontásához is... Lordságodnak ugyan úgy méltóztatott viselkedni, hogy már úgy látszott, el köll búcsúznunk egymástól, de ahogy utóbb meggondoltam a dolgot, mégse akarózt itthagynom. Vagyis hát, megmondom úgy, ahogyan van, ha uraságod nem is tudja megkülönböztetni a jó szolgát a rossztól, én bizony annál inkább tudom, mikor szolgállok jó urat; de meg igaz, ami igaz, ez most könnyű szolgálat is lesz, mert itt aztán nemigen tehet rossz fát a tűzre uraságod.

- Hát bizony csakugyan rá vagyok szorítva a jó magaviseletre - felelte mosolyogva Lord Glenvarloch -, de ugye azért nem élsz vissza szomorú helyzetemmel, Richie, és nem korholsz folyvást a botlásaimért?

- Dehogy, uram, isten ne adja - felelte Richie önhittén, bölcsessége tudatában, de azért mély érzéssel -, most már éppen nem, hiszen uraságod belátta, hogy rosszul cselekedett. Való igaz, hogy szót emeltem uraságod viselt dolgai miatt, mert ez volt a kötelességem, de eszemben sincs, hogy azt most fölhánytorgassam... hiszen én is csak gyarló ember vagyok... tudom én, hogy én se vagyok tökéletes... nincs ember hiba nélkül.

- Köszönöm, Richie, hogy ilyen kedves vagy, és itt is szolgálni akarsz - szólt Lord Glenvarloch -, de miért vállalod, hogy ezért megszóljanak az emberek, holott nekem ugyan keveset használsz vele?

- Uram, kérem, másodszor is bocsásson meg - szólt Richie, aki most, hogy ura ilyen szorult helyzetbe jutott, háromszor oly esetlen volt, mint máskor -, de ahogy én szolgálni fogom, abból uraságodnak igenis haszna lesz, és méghozzá csöppet se szólhatnak meg érte.

- Nem tudom, barátom, hogy ezt hogy oldod meg - mondta Lord Glenvarloch -, hiszen, ha csak a pénzt tekintjük is...

- Uram, ami a pénzt illeti - válaszolta Richie -, nekem most éppen elég pénzem van, annyira, hogy az itteni tartózkodásom költségét sem lordságodnak köll állni, és nekem se köll, hogy fájjon miatta a fejem. Csak arra kérem, engedtesse meg, hogy itt való szolgálatomat bizonyos föltételekhöz kössem.

- Kösd, amihez akarod - felelte Lord Glenvarloch -, mivel amúgy is azt csinálsz, amit akarsz, akár feltétellel, akár anélkül. Mivel nem tágitasz mellőlem (pedig azt hiszem, ez lenne a legokosabb, amit tehetnél), hát szolgálj úgy és akkor, amikor és ahogy kedved tartja!

- Uram, én semmi mást nem kérek - mondta Richie ünnepélyesen, s igen szerényen -, mint hogy szabadon, kedvem szerint járhaszak-kelhessek, mert bizonyos fontos elintéznivalóim vannak jelenleg folyamatban, de azért naponta vigasztalására lennék jelenlétemmel és szolgálatommal, amikor nekem is alkalmas, meg amikor lordságodnak is elkel a segítségem.

- Amit persze egyedül és kizárólag te ítélsz meg - szólt erre Nigel mosolyogva.

- Ehhez semmi kétség nem fér - válaszolta Richie komoran -, mert lordságod csak azt tudja, amit maga akar, én viszont mind a két oldalát látom a dolognak, azt is tudom, mivel mozdítom legjobban előre a lordságod ügyeit, meg azt is, nekem mi a legjobb.

- Barátom, Richie - szólt Nigel -, attól tartok, hogy az efféle szolgálat, amelyben a szolga rendelkezik az úrral, nemigen felelne meg nekünk, ha mindketten szabadlábbon lennénk; de mivel így is, úgy is rab vagyok, igazán fel sem veszem, ha egyebeken kívül, mintegy ráadás-képp, még neked is szolgálatodra kell állnom; gyere hát, amikor akarsz, ha semmiképp nem hallgatsz rám, holott megmondtam, hogy eridj vissza Skóciába, s hagyj engem a sorsomra.

- Az ördög tördelje össze a lábam csontját, ha csak elindulok is - szólt Moniplies -, nem olyan legény vagyok én, aki odébbáll, ha rossz szelek fújnak, holott míg szebb napok jártak, mindig uraságoddal tartottam, uraságod mellett volt meg a kenyérem. Hogy is oldhatnék most kereket? Meg aztán szebb napok is jöhetnek ám még ránk annál, amit eddig megéltünk, mert a nóta is azt mondja:

*Haza hűz, haza hűz, haza hűz a szívünk,  
Bár sűrű homályban vesztegelünk;  
Mert felleg alól a nap kiragyog,  
S szól: „Megmutatom haza jó utatok!”*

Végigénekelte Richie Moniplies a nóta egy versét, olyan hangon, akárcsak egy igazi ballada-énekes, aki a süvítő északi széllel méri össze a gégéjét, és attól rekedt be; segített Lord Glenvarlochnak felöltözni, ünnepélyes figyelemmel és tisztelettel kísérve minden mozdulatát, majd pedig felszolgált a reggelijét, s végül nagy szabadkozva elment, mondván, hogy fontos elintéznivalója akadt, amely végett néhány órára kénytelen távol maradni.

Gondolhatjuk, hogy Lord Glenvarlochot hellyel-közzel igen bosszantotta Richie Moniplies önhittsége és halálos szőrszálhasogató komolysága, mégis ujjongott a lelke annak hallatán, hogy ez a hűséges szolga milyen változatlanul és rendíthetetlenül szereti, és nem kell már folyvást egyedül lennie, mert rabságának unalmát jelenlétével és szolgálatával elűzi. Ezért nagy örömmel fogadta az őrt, aki azt a hírt hozta, hogy szolgája mellette lehet a napnak azokban az óráiban, amelyekben egyébként sincs tiltva, hogy idegenek tartózkodjanak a Towerban.

Közben a nemes szívű Richie Moniplies már elérte a Tower kikötőjét. Itt körültekintett, megvető kézlegyintéssel elküldte az evezősöket, akik szolgálatukat felajánlották, és büszkén így kiáltott: - A legjobb csónakot! - amely kiáltás jó néhány szerte lebzselő előkelő tritont is megmozgatott, akik, Richie külsejéből ítélve, előbb úgy gondolták, hogy semmi értelme mozgolódniuk. Richie ezután kibérelte az egyik sajkát; bő köpenyege alatt karba fonva a kezét, fontoskodó képpel leült a hajótatba, és a Whitehalli-lépcsőhöz vitette magát. El is érte a palotát épségben, és ott Linklater uramat hívatta, őfelsége konyhájának al-étekfogóját. Azt felelték, hogy most senkivel sem áll szóba, mivel épp hagymás kokaslevest főz őfelsége legszentebb gusztusa szerint.

- Mondják meg neki, hogy egy honfitársa keresi, kit ő igen kedvel, s aki igen fontos ügyben akar vele szót váltani.

- Egy honfitársam, akit én kedvelek? - szólt Linklater, mikor átadták neki az erőszakos üzenetet. - No hát, erisszék be, az ördög tegye akárhová, hogy már ezt kell mondanom. Biztos megint valamelyik vörös képű, pipaszárlábú, lúdtalpas koma lesz a Nyugati Kapu mellől, akinek a fülébe jutott, hogy vittem valamire, s most azzal nyaggat, tegyem meg pecsenyeforgatónak vagy kuktának. Hiába, mindenkinek, akinek szép reményei vannak a jó előmenetelre, vannak ilyen kunyeráló barátai is, akik, mint a rossz kutya, csak beleakaszkodnak a kabátja szélibe, és azt várják, hogy majd vele együtt előbbre jutnak. Te vagy az, Richie Moniplies? Mindjárt gondoltam. Mi szél hozott erre, nem félsz, hogy megismernek, hogy te voltál az a pernahajder, aki megugratta a király lovát!

- Arra most ne vesztegessük a szót, komám - mondta Richie -, különben ugyanabba járok, mind akkor: a királlyal akarok szót váltani.

- Kivel? A királlyal? Megvesztél, komám - szólt Linklater, majd meg rákiáltott konyhai beosztottjaira. - Nézzetek a pecsenyére, ti csirkefogók... *pisces purga... Salsamenta fac, macerentur pulchra...*<sup>123</sup> megálljatok csak, majd én megtanítlak benneteket latinul! Nem tudom, hogy lehettek kukták Jakab királynál, mikor még latinul se tudtok! - Majd halkra fogta a hangját, úgy, hogy csak Richie hallja, amit mond, s így folytatta:

- Nem tudod, milyen pórul járt a gazdád a minap! Mondhatom, amiatt most sokan reszketnek az állásukért.

---

<sup>123</sup> A halat pucold csak meg... Az a sós hal finom puha legyen. (Terentius: *Testvérek*, 375-381. sor. Müller Péter fordítása.)

- Laurie, Laurie, csak most az egyszer segíts még rajtam, nem köll más, mint hogy ezt az icurka-picurka folyamodványt a tenyerébe csúsztasd. Hidd el, igen megörül, ha elolvassa, ami ebben írva van.

- Richie - szólt erre Linklater -, hát végképp megfogadtad, hogy a Kapus-házban mondod el az imádságot, csupasz háttal, lehajolva, két lovászfíúval mögötted, jobbról-balról, kutyakorbáccsal, hogy azzal verjék ki rajtad az áment?

- Hadd el, Laurie, hadd el - szólt erre Richie -, legalább most már tudom, milyen folyamodványt szeret a király, mindjárt meg is látod, csak vidd be neki ezt a kurta kis írást, oszt csúsztasd a tenyerébe.

- Nem én, Richie, ezzel ugyan egy szemernyit se koptatom se a tenyerem, se a talpam - szólt az óvatos királyi konyhamester -, de ha akarod, ide hallgass, most szolgálják föl őfelségének a kokaslevest, amit főztem neki, a kis szobájában. Becsúsztatod azt a levelet az aranycsésze alá, a tányérjára, így e, ő szent fölsége biztosan észreveszi, amikor a szájához emeli a csészét, mert a levét mindig úgy szokta kiinni.

- Jól van - szólt Richie, s a levelet a mondott helyre rejtette, épp az utolsó pillanatban, mert már jött is az apród a levesért, hogy bevihesse őfelségének.

- No, koma - szólt Lawrence, amint a leves eltűnt a láthatárról -, ha most olyat tettél, amiért vesszőt futtatnak veled, vagy megkorbácsolnak, az csak azért lesz, mert a magad csökönyös feje után mentél!

- Nem is fogok érte senkit kárhoztatni! - felelte Richie azzal a felfuvalkodott göggel, amely éppúgy vele született, mint a pulykával. Várta a választ, és bizony nem is sokáig várta.

Nem telt belé három perc, maga Maxwell lépett a konyhába, és sürgetőzve kérdezte, ki tette azt az írást a király tálcájára. Linklater tagadta, hogy tudomása volna róla, de ekkor keményen előlépett Richie Moniplies, és így szólt: - Én voltam az.

- Akkor jöjjön utánam - felelte erre Maxwell, és csodálkozva tetőtől talpig végigmérte.

Egy kis hátsó lépcsőn mentek fel, ám az udvari felfogás szerint ezen sokkal rövidebb út vezet a hatalomhoz, mint a főbejáraton át. Amint megérkeztek abba a „söpreten-mosatlan” előszobába (ahogy Richie nevezte), az ajtónálló jelezte Richie-nek, hogy álljon meg, s maga belépett a király dolgozószobájába. Nem sokáig tanakodtak, Maxwell már nyitotta is a belső szoba ajtaját, és így a párbeszéd végét Richie is hallhatta:

- Aztán biztos, hogy nincs semmi gyilkos szándéka?... Egyszer már megjártam!... Ne menj messzebbre, mint ahonnét meghallasz, maradj az ajtótól három könyéknyire. Ha főlemelem a hangom, röpjél hozzám, mint a sólyom... de amikor halkan szólok, nem ám, hogy idejössz nekem hallgatózni!... No, ereszd be, egykettő.

Maxwell kézmozdulatára Richie belépett az ajtón, s íme szemtől szembe állt a királlyal. A legtöbb Richie-féle neveltetésű és származású ember zavarba esett volna, ha négy szemközt marad uralkodójával. Richie Moniplies azonban sokkal többre tartotta magát, semhogy efféle gondolatok bátorítanították volna; mereven, méltóságteljesen meghajolt, majd egész magasságában újra kihúzta magát, s úgy állt királya előtt, mint a cövek.

- Nálad vannak, fiam? Valóban nálad vannak? - kérdezgette idegesen a király, remény, viszketeg mohóság s gyanakvás közt reszketve. - Add ide őket, add ide már, egy szót se halljak addig, alattvalói hűségedre követelem, add ide, de rögtön.

Richie kis ládikát húzott elő a ruhája elejéből; fél térdre ereszkedett, s a ládikát odaadta a királynak, aki is alighogy kezébe vette, gyorsan kinyitotta, s meglátva benne a kérdéses gyémántkoszorút (ugyanazt, amellyel az olvasó egy korábbi passzusban ismerkedett meg), alig tudta tartóztatni lázas örömét; végigcsókolt minden egyes gyémántot, mint rég elvesztett szerető rokonokat, és gyerekes ujjongással mondogatta: - *Onyx cum prole, silexque... Onyx cum prole!*<sup>124</sup> Jaj, szép fényes csillogóim, tündökletes ragyogóim, hogy örül a lelkem, hogy újra látlak benneteket! - majd Richie-hez fordult, akinek rideg aszkétaarcán öfelsége magatartása zord mosolyt fakasztott, s ettől öfelsége egy időre abbahagyta az ujjongást, hogy megfeddje Richie-t: - Hallod-e, ne merj rajtunk nevetni, elfelejtetted, hogy mi a te koronás királyod vagyunk?

- Hogy is nevetnék, uram királyom, isten ne adja! - szólt erre Richie, tüstént újra komor képet vágva. - Csak azért bátorzkodtam mosolyogni, hogy ábrázatomat fölségedhez igazítsam.

- Nagyon helyes, úgy beszélsz, ahogy az jó alattvalóhoz és becsületes legényhez illik - mondta a király -, aztán hogy a fenébe hívnak?

- Richie Monipliesnak, kérem tisztelettel, a vén Mungo Moniplies fia vagyok az edinburghi Nyugati Kapu mellől, aki abban a megtiszteltetésben részesült, hogy a Királyasszonynak, a fölséged édesanyjának, meg későbbben fölségednek is királyi konyhájára húst, szárnyast, halat szállított, amikor még olyan idők jártak.

- Persze! - nevetett erre a király, mert ugyancsak éles volt az emlékezete (ami az ő helyzetében igen hasznos is volt), senkit el nem felejtett, aki egyszer a szeme elé került. – Nemdenem te vagy az az áruló, aki a múltkor kis híján végigdöntött lovastul a saját udvarunkban? De mi megöltük a lovat, meg ám! *Aequam memento rebus in arduis servare.*<sup>125</sup> No, Richie, azér ne ijedj meg, hiszen ahogy sok böcsületes ember árulóvá lesz, egyszer-kétszer az is megeshetik, hogy egy áruló, *contra expectanda*,<sup>126</sup> igaz embernek bizonyul. Aztán hogy került hozzád ez az ékszer? Ki küldött ide? George Heriot? Vagy ki a szösz?

- Nem, felséges uram, semmiképpen - szólt erre Richie. - Megkövetem felségedet, én úgy jöttem, ahogy Harry Wynd szokott hadakozni, csakis a magam szakállára, bizony nem küldött engem senki ember fia, mint ahogy nincs is más úr fölöttem, mind az Úristen, aki teremtett, és fölséges királyom, aki uralkodik rajtam; meg még a nemes glenvarlochi Lord Nigel Olifaunt, akinek a kenyerét ettem, míg szabadon járt-kelt az a szegény úriember!

- Glenvarlochides, már megint ő! - kiáltott fel a király. - Hitemre mondom, minden bokorból ez leselkedik rám!... Úgy hallom, Maxwell kopog az ajtón. Az ám, George Heriot jön bejelenteni, hogy nem leli a gyémántokat! Richie, bújj el oda a kárpit mögé... lapulj a falhoz, ne tüsszögj, ne köhögj, ne is lélegezz! Csingilingi Geordy mindig olyan bőven méri a böcseségét, az aranyát meg olyan átkozottul szűken, hogy királi hitemre, jólesik kicsit megugratni.

Richie, a derús lelkületű uralkodó parancsának engedelmeskedve, beállt a falikárpit mögé, a király pedig, aki az efféle imposztorkodást sosem érezte méltóságán alulinak, saját kezével rendezgette el a redőket, hogy semmi árulkodó jel ne sejtse a rejtőzködőt, majd szólt Maxwellnek, jelentse be, ki várja az ajtó előtt. Maxwell olyan halkan válaszolt, hogy Richie Moniplies nem hallotta meg, mit mond, pedig attól még, hogy a függöny mögé állították,

---

<sup>124</sup> Onix, kicsi onix, kövecske!

<sup>125</sup> Tartsd meg, ha balsors tornyosodik reád, lelked nyugalma. (Horatius 2. 3. óda. Szabó Lőrinc fordítása.)

<sup>126</sup> A várakozás ellenére.

cseppet sem fogyatkozott meg ravasz kíváncsisága, sem az a vágya, hogy a kíváncsiságát kielégítse.

- Geordie Heriot? Engedd be, ha már itt van - mondta a király, és amint Richie a kárpit résén át megfigyelhette, a becsületes polgár, ha nem is épp zaklatottan, kissé mégis nyugtalanul, belépett a királyi dolgozószobába. A király, akinek élcelődő kedve épp olyanfajta volt, hogy az ezután következő jelenetet igen élvezte, hűvösen fogadta a polgár bókölését, és komor, méltóságteljes hangon szólalt meg, mely igen elütött attól a bizalmaskodó könnyedségtől, amelyet máskor használt Heriot-tal. - Heriot uram - kezdte a király -, ha nem csal az emlékezetünk, mi kezdedhez adtunk némely koronaékszereket zálogba, bizonyos pénzösszeg ellenében... így van, vagy nem így van?

- Legkegyelmesebb uralkodóm - szólt Heriot -, senki sem vitatja, hogy így méltóztatott cselekedni felséged.

- De úgy, hogy ezek az ékszerek egyszersmind a tulajdonunkban maradnak - folytatta a király, ha lehet, még szertartásosabban -, s csak addig rendelkezél velük, amíg a kölcsönt vissza nem fizetjük; miután tehát a kölcsönt visszafizettük, jogunk van a zálogba helyezett tárgyakat visszakövetelni. Voetius, Vinnius, Groenwigeneus, Pagenstechenus, mind ahányan *de Contractu Pignorationis*<sup>127</sup> írtak valamit, *consentiunt in eundem*, azaz ebben az egy dologban megegyeznek. A római jog, az angol közjog, valamint ősi skót királyságunk jogszokásai, több dologban eltérnek egymástól, semmint az kívánatos és kedvünk szerint való volna, ebben azonban annyira egy mind a három, mint a kötél összesodrott szálai.

- Megkövetem felségedet - válaszolta Heriot -, ahhoz egy becsületes embernek sem kell ennyi tekintélyt elősorolni, hogy tudja, miszerint ha a kölcsönadott pénzt visszafizetik, neki is vissza kell adnia az érte adott zálogot.

- Ugye? Nohát! Én most kijelentem, hogy a pénzt visszaadom, tehát azonnal szolgáltatd vissza a nálad elzálogosított ékszereket, mert oly események következnek, melyek alkalmából meg kell jelennünk a nyilvánosság előtt, és rossz vért szülne, ha ott e nélkül a jeles ékszer nélkül jelennénk meg, mivelhogy ez koronaékszer, amelynek hiánya gyanakvást és megvetést kelthet irányunkban hű alattvalóink között.

George Heriot uramat a király válasza ugyancsak felzaklatta, s felindult hangon így válaszolt:

- Az ég a tanúm, hogy ártatlan vagyok, és már azt sem bánnám, ha nekem kellene megfizetnem ezt a nagy summa pénzt, csak vissza tudnám szolgáltatni az ékszereket, melyeknek eltűntén felséged oly jogosan háborodik fel. Ha nálam lennének, mondhatom, nem volna nehéz számot adnom róluk; de alázattal kérem felségedet, emlékezzék csak vissza, s igazat ad nekem: hogy mielőtt én elutaztam Párizsba, felséged határozott parancsára átadtam őket más valakinek, bizonyos nagy összegű kölcsön fejében. A pénzre szükség volt, mégpedig sürgősen, és úgy láttam, nincs más mód előkeríteni. Mikor meghoztam a gyorssegélyt, közöltem felségeddel, hogy rossz hírű személytől származik, fejedelmi válasza azonban, megszagolván a pénzt, csak annyi volt: *Non olet*; azaz nem érzik a szagán, hogy mi mód lett.

- Nem értem - szólt a király -, mire szaporítod a szót? Ha az ékköveimet effélének adtad is, nem az lett volna a dolgod, mint jó alattvalónak, hogy gondoskodj visszaszerzésükről? Hogy történhetik az meg, hogy a te gondatlanságod miatt elrabolják tőlünk azt az ékszert, nem is szólva arról, hogy most nevetség, megszólás tárgya leszünk hűbéreseink meg az összes külföldi követek előtt?

---

<sup>127</sup> Az elzálogosítási szerződésről.

- Felséges királyom - mondta erre Heriot -, istenem a tudója, de azt hiszem, hogy engem hiába fedd, hiába szégyenít meg e baleset miatt, mert attól még felségedről nem hárul el a szégyen, akármilyen szívesen magamra vállalnám, hiszen hálás szolgája vagyok, aki felségednek sok jót köszönhet, de ha felséged fontolóra veszi, hogy az illetőt kegyetlenül meggyilkolták, a lánya pedig, egész vagyonával együtt, szőrén-szálán eltűnt, bizonyára emlékszik arra is, hogy én kötelességemhez híven előre figyelmeztettem felségedet, miszerint ilyesmi előadódhatik, s könyörögve kértem, legyen türelemmel, ne folyamodjunk ahhoz az emberhez.

- Ej, Geordie, mit kötekedsz, jobbat te se tudtál - szólt a király -, semmit se tudtál... Bajban voltam, segítségem nem volt, mit tehettem volna, mint hogy kaptam a pénz után, akárhonnan való is, aminthogy a fuldokló még a vékony fűzfaágba is belekapaszkodik, ami a víz fölé hajol? Attól még itt lehetne most az a gyémánt, hiszen valahol biztosan megvan, csak jobban kéne ügyeskedned.

- Megkövetem felségedet - válaszolta a polgár -, tüzetesen kerestettük, minden lehető és lehetetlen helyre írtunk már, de képtelenség nyomára bukkanni az eltűnt leányzónak és vagyonának.

- Azt elhiszem, hogy nehéz, Geordie, de ami nehéz, még nem lehetetlen, mert a lehetetlen vagy természetből fogva lehetetlen, *exempla gratia*, hogy kettőből három legyen, vagy pedig erkölcsileg lehetetlen, mint például igazsággá tenni a nem igazat; hanem bizony, Csingilingi Geordie, ami nem lehetetlen, csak nehéz, az néhanap mégiscsak megesik ám, ide nézz! - azzal a visszakapott kincseket az ötvös szeme elé tartotta, úgyhogy annak még a szája is tátva maradt, s diadalmasan így kiáltott fel: - No, Csingilingi, ehhez mit szólsz?... Királyi hitemre, akkora szemeket meresztesz, mintha bizony uradat, királyodat mágusnak néznéd. Minket, aki valóságos *malleus maleficarum*,<sup>128</sup> és vezeklésre készítő ostora vagyunk a rontóasszonyoknak, szemfényvesztőknek, mágusoknak, ahányan csak vannak, ez meg nem átallja azt hinni, hogy fekete mágiába ártottuk magunkat!... Csak menj a magad útján, derék Geordie, nem vagy te egyik se a hét görög bölcs közül, ne is üsd az orrod olyasmibe, amihöz nem értesz, eridj, és tartsd eszedbe azt az igaz szót, amit mostanában ejtettél valahol, hogy egy ember akad csak, aki ebben a hazában Bölcs Salamonhoz, Izrael királyához mérhető minden tetteiben, szokásaiban, kivéve az egy idegen asszonyok meg a fáraó lányának szerelmét.

Heriot éppen eléggé meghökkent már attól is, hogy miután a király oly keményen megdorgálta az ékszerek eltűnéséért, most egyszeriben ott vannak előtte, de az, hogy a király ráadásul még egy elejtett szavára is célzást tesz, amelyet Lord Glenvarlochon kívül, úgy gondolta, senki sem hallott: végképp zavarba ejtette; a király pedig úgy örült pillanatnyi titokzatos felsőbbrendűségének, hogy azt sem tudta, mit csináljon, dörzsölgette a tenyerét, nagyokat kuncogott, és végül félretéve diadalában méltóságérzetét, hanyatt vágta magát karosszékében, s harsogva nevetett, míg csak el nem állt a lélegzete, és könnytől ázó arccal levegő után nem kapkodott. Közben a felséges úr kacajába a függöny mögül egy másik szörnyűséges hahota is belecsapott, mely mintha olyasvalakit rázna, aki nincs hozzászokva, hogy így engedjen utat bánatának-örömének, s ezért most mintha csiklandoznák, nemhogy elfojtani, de fékezni sem tudja neki-szabadult örömmámorát. Heriot ekkor még nagyobb meglepetéssel fordult a kárpit felé, amely mögül a király színe elé olyannyira nem illő zajos jókedv-nyilvánítás felhangzott.<sup>129</sup>

A király is megérezte, hogy ez már mégiscsak illetlenség, felállt, letörülte a könnyeit, s félrefordulva szólt: - Bújj elő - majd a függöny mögül hipp-hopp elővarázsolt a hórihorgas

---

<sup>128</sup> Boszorkányok pörölye.

<sup>129</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: XXIII. Richie Moniplies a kárpit mögött.



Richie Monipliest, aki egész magasságában előállott, és még mindig úgy döcögött a nevetéstől, mint falusi keresztelőn a gazda komája. - Sss, pszt - csillapítgatta királya -, minek örülsz úgy, mint bohóc a sipkájának? Nem mondom, jó móka vót, és nem más rendezte, mint én, de azért még ne bújj ki a bőrdőből! Igaz, ahogy ezt a Csingilingi Geordie-t elnézem, ez bizony okosabbnak tartja magát akárki fiánál, most meg csak bámul, bámul, hahaha, és emésztí magát, *Euclio apud Plautum*<sup>130</sup> hogyan lelhetné meg, ami nem másutt van, mint az orra előtt.

„*Perii, interii, occidi-quo curram? quo non curram?*  
*Tene, tene-quem? quis? nescio nihil video.*”<sup>131</sup>

Jaj, Geordie, Geordie, pedig máskor milyen jó a szemed, ha ezüstre, aranyra, gyöngyre, gyémántra ügyelsz, mégse tudod előkeríteni, ha egyszer elvész. Nézz ide, most csak nézz ide, itt vannak mind egy szálíg, egy morzsa nem sok, annyi se hibázik, egyiket se cserélték ki.

Ekkorra már elszállt George Heriot megdöbbenése, de sokkal gyakorlottabb udvaronc volt annál, semhogy megzavarja a királyt képzelt diadalában, s csak a derék Richie-re vetett egy feddő oldalpillantást, aki (másképp ezt nem is lehet mondani) még akkor is üdvözülten vigyorgott. Beszéd helyett inkább darabonként megvizsgálta a gyémántokat, s mivel mindet kifogástalannak találta, őszintén, egyszerűen közölte őfelségével, mennyire örül, hogy visszakerült hozzá ez a kincs, melynek elvesztése mindenképp szégyent hozott volna az angol koronára; majd azt kérdezte, kinek tartozik hát megfizetni azt az összeget, amelyért a gyémántkoszorút zálogba adták, mert, mint mondta, a pénz már együtt van rá.

- Az ördög bújjék beléd, mért kapkodsز ennyire? Egy becsületes, szíves hazánkfia hozta vissza, ez az ember. Honnan tudod, hogy rögvést köll neki a pénz? Hátha egy írás is elég, amire a kincstárunk mától számítva hat hónapig fizet? Hiszen tudod, milyen üres az államkassza, de azért csak azt hajtod, fizessünk, fizessünk, mintha bizony a mienk volna az ophiri aranybánya.

- Megkövetem, felséges királyom - válaszolta Heriot -, ha ennek az uraságnak joga van a pénzzel rendelkezni, akkor kétségtelenül adhat haladékokat is, ha akar. De ahogy én emlékszem, s amilyen kopott gúnyában utoljára láttam, szakadozott köpenyben, betört fejfel... bizony, alig hihetem, hogy ő rendelkezik azzal a pénzzel. Valld meg a felséges úr előtt, nem Richie Moniplies vagy-e?

- Bizony én, az edinburghi Nyugati Kapu mellől, ki más is volnék - válaszolta Richie.

- Nos, bocsásson meg, felséges uram, de hát ez csak egy szegény lyukas zsebű lakáj - szólt erre Heriot. - Képtelenség, hogy becsületes úton jutott legyen ekkora kincs birtokába.

- Ugyan, ugyan - mondta a király -, aztán miért? Azt hiszed, hogy senki más nem szedheti meg magát, csak te? A te kabátod is csak széllel bélelt volt, amikor ide kerültél, aztán milyen jól kibélelted azóta. Ami meg a szolgaságát illeti, hát bizony, nem egy ilyen szegénylegény jött már ide a Tweed folyón túlról, vállán a gazdája batyuja, aki azóta már csupa selyemben, bársonyban jár, öt-hat cseléddel a nyomában. Ezeknek egyik mintapéldánya áll előttünk. Kérdezd ki, Geordie, hogy csinálta!

- No, az ő szavában nem mindig lehet megbízni - válaszolta az óvatos polgár.

---

<sup>130</sup> Euclio Plautusnál.

<sup>131</sup> Elvesztem, végem van, nem is élek már! Hova futok? Hova nem? Fogd meg! Kit? Ki? A szemem nem lát, az eszem nem fog... (Plautus: *A bögre*, 713-714. Sor. Devecseri Gábor fordítása.)

- Ugyan-ugyan - szólt a király -, ne légy szörszálhasogató. Azoknak a csibész orvvadászoknak van egy jó mondásuk: *Non est inquirendum, unde venit venison*. Aki elhozza a szarvast, az rendelkezik vele... Hallod-e, komám, ne pironkodj, hanem mondd meg az igazat: neked jár-e valóban a pénz, hogy haladékot adhass rá, vagy nem?

- Megkövetem, felséges királyom, igenis én rendelkezem vele - válaszolta Richie Moniplies -, és alá is írok akármiféle írást róla, amivel csak felséges királyomnak kedvébe járhatok, felségedtől cserébe csak egyetlenegy apró kegyet kérek.

- Megállj csak - szólt a király -, hát megint ezért jöttél? De mindjárt gondoltam, hogy te is csak olyan vagy, mint a többi. Először, régebben azt gondoltuk, hogy alattvalóink élete és vagyona a mienk, azt tehetjük vele, ami nekünk tetszik, de bizony nem így van, mert ha néhanap igazán rászorulunk a pénzükre (többször is, mint szeretnénk), egy peták nem sok, annyit se kapunk, csakis ha mi is adunk érte valamit cserébe. Ennyit adok, mennyit adsz... semmi több. No hát, komám, ki vele, mire fáj a fogad? Valami kiváltságra, ugye? Vagy talán kövér papi földekre, amikkel tized is jár? Vagy lovagi rangra, affélére?... Vigyázz, ne kérjél túl nagyot! Ha csak nem folyósítasz még egy kis kölcsönt a legújabb kiadásainkra.

- Uram, királyom - válaszolta Richie Moniplies -, a kölcsönzött összeg tulajdonosa szabadon rendelkezésére bocsátja azt felségednek, kamat nélkül, korlátlan határidőre, csak azt az egyet kéri, hogy Lord Glenvarloch, a londoni Tower foglya iránt méltóztassék kegyesnek lenni.

- Még ilyen! - kiáltott fel a király, s oly érzések hatására, melyek bizony nemesebb indítékúak voltak, mint amelyek más alkalmakkor felzaklatták, elvörösödött, alig jutott szóhoz, majd így folytatta: - Hisz ez annyi, mint pénzért eladni az igazságszolgáltatásunkat, a kegyelmünket!... Nem vagyunk tán koronás király, nem tettünk rá esküt, hogy igazságos törvénykezést biztosítunk alattvalóinknak, esküt annak színe előtt, aki az ég és föld királya? (Ez utóbbi szavak közben kegyesen az égre fordította tekintetét, s tisztelete jeléül megérintette a kalapját, majd kissé csípős hangon így folytatta): - Nem, fiam, ilyen áruval nem kereskedünk, és tudd meg, ha nem volnál szegény tudatlan paraszt, és nem tettél volna csak az imént igen kedves szolgálatot, tüzes vason sütögetnék meg a nyelved, *in terrorem*,<sup>132</sup> a többieknek. Tüntesd el innen, Geordie, fizesd ki az utolsó fillérig, amivel tartozunk, aztán gondoskodj róla, hogy többet ide ne jöjjön nekem senki ilyen ajánlattal.

Richie, aki teljességgel bizonyos volt abban, hogy ez a ravasz terv már jól fog elsülni, nem úgy, mint az első próbálkozása, úgy érezhette magát, mint egy építőmester, aki alatt az egész állványzata leomlik. Mindenesetre igyekezett megkapaszkodni bármiben, amiről úgy gondolta, hogy esésében feltartóztathatja őt.

- Nem csak azt a pénzt teheti el felséged, amiért a gyémántját zálogba adta, hanem kétszer annyit is, ha úgy tetszik, se kamat, se semmi föltétel nem köll, akár soha ki ne fizesse, csak a lord...

De a király nem hagyta, hogy végigmondja a mondatát, hanem még indulatosabban kiáltott közbe, mint először (még lehet, attól is tartott öfelsége, hogy saját nemes elhatározása meginog):

- El innen! Dobjátok ki! Jobb, ha rögvest eltisztul innen, mielőtt háromszor annyit ajánl! A nemjóját, ne hagyjátok, hogy egy szava is fülébe jusson Steenie-nek vagy a falkájának, ki tudja, milyen csávába kerülök miatta!... *Ne inducas in tentationem!*... *Vade retro, Sathanas...* Amen.<sup>133</sup>

---

<sup>132</sup> Elrettentésére.

<sup>133</sup> Ne vígy a kísértésbe!... Távozz tőlem, Sátán... Ámen.

George Heriot, a király parancsának engedelmeskedve, kituszkolta a leforrázott kérvényezőit, ki a szobából, ki a palotából, s mikor a palota udvarába értek, mivel még nem felejtette el amiatti bosszúságát, hogy a király által kiesztelt mókában Richie egyenrangú félként merte kezelni őt, nem tudta megállni, hogy vissza ne fizesse a kölcsönt: gúnyosan mosolyogva köszöntötte abból az alkalomból, hogy így megnövekedett hitele az udvarnál, s petíciót beadni is sikeresen megtanult.

- Sose eméssze magát amiatt, Heriot uram - szólt Richie úgy, hogy a szeme se rebbent -, inkább azt mondja meg, hol és mikor folyamodjak magához azért a nyolcszáz font sterlingért, amiért ezek a gyémántok zálogba voltak!

- Mihelyet elém hozod a pénz valódi tulajdonosát - válaszolta Heriot -, akivel amúgy is beszélnem kell minél előbb, nem is egy okból.

- Akkor már megyek is vissza őfelségéhez - szólt Richie Moniplies makacsul -, vagy a pénzt adja vissza, vagy a zálogot. Így köll eljárnom megbízásom szerint.

- Lehet, hogy így van, Richie - szólt erre a polgár -, de az is lehet, hogy nem így van, mert akárhogy vesszük, neked nem minden szavad szentírás, ne is számíts hát arra, hogy nem ellenőrzöm, igazat beszélsz-e, mielőtt ennyi pénzt kiadok a kezemből. Írást természetesen adok az ügyletről, s az összeget is készenlétben tartom, hogy bármikor ki lehessen fizetni. E percben azonban, kedves Richard Moniplies, az edinburghi Nyugati Kapu tájékának szülötte, akármennyire is sajnálom, vissza kell még mennem őfelségéhez, egy fontos ügy elintézése végett. - Ezt mondván, megfordult, s elindult fölfele a lépcsőn, de félútról még visszaszólt, hogy mintegy összefoglalja az eset tanulságát: - George Heriot nem esik ám egykönnyen csapdába, annál vénebb róka!

Richie sóbálványként meredt Heriot után, amint az a palotakapun belépett: úgy érezte magát, mint akit alaposan cserbenhagytak. - Hogy a ragya fusson el - dünnyögte -, csavaros eszű vén pernahajder, aki vagy! Attól, hogy te magad becsületes ember vagy (azt ugyan senki se tagadja), mégse kéne úgy bánnod a többiekkel, mintha mindenki egytől egyig csirkefogó lenne... De vigyen el engemet az ördög, ha megijedek tőled!... Azt a ragyogóját, már meg jön a Laurie Linklater, és még kikérdez, hogy esett a petíciózás! De nem várom meg, nem én. Szent András úgy segítjen!

Így szólt, és nem sétált már peckesen, mint addig, hanem behúzta a nyakát, úgy sompolygott vissza a kikötőbe (a csónakja ott várt rá, ahol hagyta), úgy surrant vissza, olyan gyorsan, mint aki okkal szökik valahonnet.

## Harminckettedik fejezet

BENEDEK *Be furcsa esküvő!*

SHAKESPEARE *Sok hűhó semmiért.*

(Fodor József fordítása.)

Amint George Heriot uram visszaért a király szobájába, őfelsége újra Maxwellt szólította, és megkérdezte, megjött-e már Huntinglen gróf, s miután Maxwell azt felelte, igen, őfelsége hívatta a grófot. Az öreg skót a hagyományos módon köszöntötte a királyt, őfelsége csókra nyújtotta a kezét, majd nyájasan, de gyászos komolysággal kezdett szólni hozzá, ilyenformán:

- Reggeli levelünkben, amelyet saját kezünkkel írtunk, és titokban küldtünk el, annak jeléül, hogy hűséges szolgálatod érdemeit nagyra tartjuk, és nem is felejtettük el, titkos levelünkben tehát, értesítettünk arról, hogy olyasmit köll neked szemtől szembe megmondanunk, aminek elviseléséhez bátorság és türelem köll, s ezért lelkedre kötöttük azt is, hogy olvasgass szép és magvas Textusokat Senecából, és Boethiusnak *De Consolatione* című munkájából a lelked megerősítésére, és szilárdan viselhesd el, ami reád méretett... hidd el, ezt a magunk tapasztalatából ajánljuk mindenkinek. „*Non ignara mali, miseris succurrere disco*”,<sup>134</sup> mondotta Dido királynő, és én is elmondhatom magamról, non ignarus, bár igaz, a hímnemű alak megrontja a sor prozódiaját, márpedig déli alattvalóink a prozódiaira igen kényesek. Amint mondtam, kedves jó Lord Huntinglen, okosan tetted, ha megfogadtad a jótanácsomat, és türelemre edzted szívedet, mielőtt még tudnád, miért van rá szükség... *venienti occurrere morbo*... azaz, készítsd el az orvosságot, míg egészséged van.

- Megkövetem felséges uramat - válaszolta Lord Huntinglen -, én csak egy öreg katona vagyok, nem tudós pap; ha mégis akkora bajba keveredném, hogy nem segít ki belőle szívós természetem, remélem, felséged nem tagadja meg azt a kegyet, hogy vigasztalásomra az Írást forgathassam.

- Nocsak, már megint akadémikodsz, uram? - szólt a király. - A Biblia, uram (és megemeltette a kalapját) -, valóban *principium et fons*,<sup>135</sup> de azért mégis nagy kár, hogy lordságod nem olvashatja eredetiben. Igaz, mi magunk mozdítottuk elő a fordítást, és minden biblia legelső lapján elolvashatod, hogy amikor a fényes esthajnalcsillag lenyugvása, azaz Erzsébet királyné elhunytá után vastag felhők telepedtek az országra, csakis a mi megjelenésünk, akinek dicsősége és ereje a diadalmas napéhoz hasonlatos, csakis mi oszlattuk szét a szerencsétlenség fellegeit, mondom, ahogy ottan írva van, támogattuk mi az evangélium hirdetését, hát még a Szentírásnak az eredeti szent nyelvekről való lefordítását, de meg köll vallanunk, hogy a héber szöveg tanulmányozásában olyan örömet és vigasztalást leltünk, amit még a Septuaginta latin szövegéről se mondhatunk el, hát még az angol fordításról.

- Megkövetem felségedet - szólt Lord Huntinglen -, ha felséged addig halogatja azon rossz hírek közlését, melyre kegyes volt levélben utalni, amíg csak meg nem tanulom olyan jól olvasni a hébert, mint felséges uram, akkor attól tartok, anélkül fogok sírba térni, hogy megtudnám, miféle veszély fenyegeti, vagy érte máris, nemes családfámat.

<sup>134</sup> Ismerem én a nyomort, tud e szív könnyörülni az árván. (Vergilius: *Aeneis*, I. 630. Lakatos István fordítása.)

<sup>135</sup> Kezdet és forrás. (Horatius: *Ars poetika*.)

- Uram, hiszen megtudod egykettőre - válaszolta a király -, csak nehezemre esik kimondani a szót: Lord Dalgarnóról, a fiadról, akit mi valóságos szentnek hittünk, mert mindig a Charles gyerek meg Steenie körül téblábolt, kiderült, hogy siralmas, alávaló gazember.

- Mit, gazember?! - ismételte el Lord Huntinglen a hallott szót; és hiába döbbszent rá, kivel áll szemközt, hiába tette hozzá csendesebben: - Bocsánat, királyom vélekedik így - első hangos, elhamarkodott szavának hatására a király úgy hátrahőkölts, mintha ökölcsapás érte volna. De öfelsége is hamar visszanyerte a lélekjelenlétét, és szokott nyugös, kényeskedő módján, amellyel nemtetszését szokta kifejezni, így folytatta beszédét: - Igenis, lordom, mi szólottunk így... kérlek, ne emeld így meg a hangod, ha velünk beszélsz... *non surdo canis*... nem vagyunk mi süketek... itt ez a gyönyörű beadvány, olvasd csak el, aztán íteld meg magad.

Azzal a király egy írást nyomott az öreg nemes kezébe, amely Lady Hermione szomorú történetét tartalmazta, rövid és világos előadásban, s meggyőző bizonyítékokkal, úgyhogy tagadhatatlanul kiviláglott a lady csalárd szerelmesének gonoszsága, aki nem más volt, mint Lord Dalgarno. Hanem egy szerető apa nem egykönnyen mond le fia védelméről.

- Megkövetem felségedet - mondta -, ha mindez csakugyan megtörtént, mért nem esett róla egy árva szó sem mindedig? Mért nem emeltek rögtön vádat a fiam ellen, mihelyt ez az asszonyszemély angol földre tette a lábát? Hiszen itt él már hosszú évek óta!

- Csakugyan, Geordie, ez meg hogy lehet? Mondd meg, kérlek - mondta a király, Heriothoz fordulva.

- Sajnálom, hogy bánatot hozok, kedves Lord Huntinglen - szölt George Heriot -, de meg kell mondanom az igazat. Lady Hermione sokáig nem tudta rászánni magát arra, hogy kényes helyzetét nyilvánosságra hozza, és még mikor megváltozott is a véleménye, akkor is előbb be kellett szereznie az érvénytelen házasság okiratait, valamint az ezzel kapcsolatos leveleket és írásokat, melyeket a hölgy Párizsba érkezésekor, még velem való találkozása előtt, egy ottani kereskedőnél helyezett letétbe, aki egykor boldogult apjának szintén kereskedelmi megbízottja volt, mint jómagam. Közben azonban ez a kereskedő már tönkrement, s a lady iratai máshoz kerültek. Csak néhány nappal ezelőtt sikerült Párizsban nyomukra jönnöm s megkapnom őket. E bizonyítékok nélkül nem lett volna okos dolog panaszt emelni Lord Dalgarno ellen, akinek tudvalevőleg hatalmas pártfogói vannak.

- Nagy kópé vagy, Master Geordie - mondta a király -, tudom én pontosan, mire gondolsz... azt gondolod, Steenie belelépett volna az igazság serpenyőjébe, hogy az ifiúr javára billentse: hát arra nem gondolsz, ki tartja a kezében azt a mérleget? Szegény Steenie-hez se vagy ám igazságos, mert ő előttünk és Titkos Tanácsunk előtt egyszerre megvallotta, hogy Dalgarno az ő kezére akarta játszani azt a szegény gyermeket, a feleségét, és azt hitette el vele, hogy afféle könnyűvérű nőszemély; még akkor is azt hitte, amikor eljött tőle, pedig tudhatná, hogyha afféle volna, neki, Steenie-nek biztos nem állhatott volna ellen.

George Heriot erre így szölt: - Lady Hermione sosem feledkezett meg arról, milyen lovagias volt vele a herceg, hisz annak ellenére, hogy az ő kilétét rosszul ítélte meg, helyzetével mégsem élt vissza, mert aljasságnak tartotta volna, sőt ő látta el pénzzel, amire leginkább szüksége volt a ladynek ahhoz, hogy kiszabadulhasson nehéz helyzetéből.

- Erről csak megismerik, hogy ő volt az, az áldóját annak a szép fizimiskájának - mondta a király -, és kedves Lord Huntinglen, a lady panaszának annál is inkább hitelt adok, mivel Steenie-t semmi becstelenséggel nem vádolja... Vagyis, uram, száz szónak is egy a vége: a Titkos Tanács, saját magunk, valamint a Charles gyerek és Steenie, mind arra a véleményre jutottunk, hogy a fiad köteles jóvátenni a lady ellen elkövetett gyalázatot, azaz igazából is

feleségül venni, ha pedig erre nem hajlandó, akkor minden szégyen és büntetés a nyakába szakad, amit csak hatalmunkban áll rászózni.

Lord Huntinglen, akihez a király utóbbi szavait intézte, nem volt olyan állapotban, hogy egyetlen szóval is képes lett volna válaszolni. Mozdulatlanul állt a király előtt, s úgy meredt maga elé, hogy még a szeme héja se rezdült, mintha csak egyik percről a másikra viharvert lovagkori szoborra dermedt volna: kemény arcát, erős izmait úgy megbénította a hirtelen jött nehéz csapás; még egy pillanat, s olyan mereven, mint az említett szobor, ha villám hasít belé, mélyről fakadó nyögéssel ajkán hanyatt vágódott a kövön. A király magánkívül volt rémületében, kiáltva hívta segítségül Maxwellt és Heriotot, s mivel a lélekjelenlét sosem tartozott erősségei közé, föl-alá szaladgált a dolgozószobában, s így lamentált: - Édes, hűséges, vén szolgám... aki fölkent személyünket kimentetted a halál torkából! *Vae atque dolor!*<sup>136</sup> Kedves Lord Huntinglen! Nézz rám!... nem bánom én, tőlem akár Sába királynőjét is elveheti a fiad, csak nyisd már föl a szemed, és nézz rám.

Közben Maxwell és Heriot egyesült erővel fölemelte az öreg nemesurat a földről, s egy karosszékbe ültették; lassan éledezett is már, ami a király figyelmét sem kerülte el, úgyhogy most már eszélyesebb vigasztalásba fogott.

- Ne lógasd az orrod, uram, húzd ki magad szépen, és hallgasd meg, mit mond neked a te jó és örökös fejedelmed... Szégyen ide, szégyen oda, nem arról van szó, mintha ingyen kellene elviselni... szép summa arany is jön vele, ami sok mindent megszépít és elfed... jó nagy hozomány... meg aztán a leányzó származása sem utolsó... és ha csintalanságot művelt, hát annak is csak a te fiad volt az oka, mindent jóvátesz, ha becsülettel feleségül veszi.

Ez a bölcselkedés, bármily sok vigaszt tartalmazott, a lordot nem vigasztalta, ha ugyan egyáltalán értette, mit beszélnek neki. Inkább megtette hatását jószívű öreg urának és parancsolójának szipogó sírása, amely a királyi vigaszbeszédet kísérte, és helyel-közzel meg is szakította. Lassacskán kibuggyant pillái közül egy nagy könnycsepp, amint megcsókolta a király ráncos kezét, melyet a sokkal kevesebb tartózkodással és méltósággal síró-rívó uralkodó nyújtott neki oda, először az egyiket, aztán a másikat, azután mind a kettőt, míg emberi érzése mindenképp fölül nem kerekedett uralkodói méltóságán, úgyhogy két kézzel megragadta a Lord Huntinglen kezét, erősen rázogatta, mint vele teljesen egyenrangú, együttérző hű barát.

- *Compone lachrymas*<sup>137</sup> - szólt az uralkodó -, bánom is én a Titkos Tanácsot, a Charles gyereket, meg a Steenie-t, eredjenek a pokolba, ahányan csak vannak... nem köll elvenni a fiadnak azt a lányt, ha ez ennyire megvisel téged.

- De igenis elveszi, úgy irtalmazzon neki az ég! - válaszolta a gróf, és kihúzta magát, szeméből a könnyet kitörölte, s igyekezett visszanyerni külső nyugalmát. - Megkövetem, felséges királyom, de igenis el fogja venni, a becstelenséggel együtt, melyet hozományként magával hoz, még ha Spanyolország leghírhedtebb kurtizánja is az a nő... ha egyszer a szavát adta, állja is a szavát, ha utca rongyának adta is, a legutolsónak; tisztelet, becsület, de igenis, hogy feleségül veszi, vagy különben kardom oltja ki tőlem kapott életét. Ha a becstelenség mintaképet csapta is be ilyen aljas csalással, akkor is feleségül kell vennie.

- Dehogy, uram, dehogy, uram - csitítgatta az uralkodó -, nem annyira gonosz a helyzet... azt, hogy utcanő lenne, még maga Steenie se gondolta soha, még mikor a legeslegrosszabbat gondolta, akkor se.

---

<sup>136</sup> Jaj, micsoda fájdalom!

<sup>137</sup> Fojtsd el a könnyeket!

- Talán megenyhül kissé a bánata, kedves Lord Huntinglen - mondta erre a polgár -, ha megtudja, amit becsületszavamra állítok: hogy az illető lady igen jó családból származik, s mindenképp szeplőtlen és jó híre van.

- Annál rosszabb - vágta rá Lord Huntinglen; majd észbe kapva így folytatta -, az ég bűnömül ne vegye, hogy hálátlanul fogadok ilyen szép vigasztaló szót, de csakugyan inkább sajnálom, semmint örülök, ha a hölgy olyan, amilyennek ön mondja, hiszen meg sem érdemli az a csirkefogó. Hisz így csak arra lesz kárhoztatva, hogy egy szép, ártatlan, tisztességes származású hölgyet vegyen feleségül.

- Jaj, lordom, és gazdagot, micsoda gazdagot! - szólt közbe a király. - Csakugyan jobb sorsra ítéltük ezt a pernahajdert, mint amit érdemel.

- Régóta tudom már - kesergett a szegény apa -, hogy önző és kegyetlen, de hogy hitvány esküszegő legyen, hogy ekkora szégyent hozzon a nemzetségünkre, azt nem hittem volna! Ne is lássam soha többé!

- Dehogynem - mondta a király -, muszáj vele szólanod, hiszen ki más tanítsa ki a kötelességére? Fogadok, hogy inkább Demeaként beszélsz vele, mint Micióként, *vi nempe et via pervulgata patrum*,<sup>138</sup> de ami azt illeti, hogy látni se akarod soha többet, holott ő az egyetlen fiad, hát az már bolond beszéd, hidd el. Tudod, mit mondok (de nehogy a fülébe jusson a Charles gyereknek, mert még elbízza magát), azt mondom, ha London város lányainak felét bajba keveri is, akkor se venném a lelkemre, hogy ilyen kemény szót ejtsek róla, mint te erről az ördögfattyá Dalgarnódról.

- Felsőged engedelmeivel, hadd térjek most már otthonomba - mondta Lord Huntinglen -, kegyeskedjék e dologban királyi igazságérzete szerint intézkedni; ami engem illet, semmi kedvezést nem kérek.

- Úgy legyen, lordom, és ha akármit kívánna lordságod - tette hozzá az uralkodó -, ha módunkban van megadni, megadunk mindent, amivel vigasztalására lehetünk.

- Ó, felsőged kegyes együttérzése minden vigasztalást megadott, amit csak ez a világ adhat - felelte Lord Huntinglen -, többet senkitől sem várhatok, hacsak nem a királyok királyától.

- Esedezni fogok hozzá én is, hűséges vén szolgám, hogy fogadjon téged oltalmába - szólt Jakab mély érzéssel. Miután a gróf távozott, a király elgondolkozva hallgatott egy kicsit, majd így szólt Heriothoz: - Te, Csingilingi Geordie, te tudsz minden titkot ebben a mi királyi udvarunkban, idestova harminc esztendeje, amint az bölcs emberhez illik, csak látsz, fülelsz, de nem szólsz. De lásd, most van valami, amit mégis szeretnék megtudni, csak az igazság kedvéért, semmi másért. Nem hallottál te valamit sustorogni a megboldogult Lady Huntinglenről, ennek a nemes lordnak rég jobblétre szenderült nejéről, hogy egyszer vagy másszor elbotlott volna, míg idelenn botorkált ezen a göröngyös földön? Úgy értem, hogy megcsuszamlott vagy félrelépett, vagyis hogy elejtette a tüt, hiszen tudod, mire gondolok.<sup>139</sup>

<sup>138</sup> Itt: erőszakos apa módjára. (Terentius: *Heautontimorumenos*, 101.)

<sup>139</sup> A szólásmondást a költő, Allan Ramsay is használja hasonló jelképes értelemben:

*Hogy olvashass, ismerd a betűt -  
Anyámtól így tanultam;  
Elejtettem hát én is a tüt,  
Míg főköttőmet varrtam.*

(Walter Scott jegyzete)

- Becsületszavamra - válaszolta George Heriot, akit egy kicsit meghökkentett ez a kérdés -, amennyire én tudom, a gyanú árnyéka sem vetődött rá soha. Tisztos úrhölgy volt, jártában-keltében megfontolt, és férjével igen jó egyetértésben élt, csak amiatt volt olykor köztük nézeteltérés, hogy a kedves jó grófné erősen puritán érzületű volt, s tán egy kicsit többet értekezett Isten szolgáltaival, mint Lord Huntinglen szeretne volna, aki, mint felséged is igen jól tudja, még a régi, pogány világhoz húz, s szeret káromkodni, meg inni.

- Jaj, Geordie, mit beszélsz - kiáltotta a király -, ezek a régi világ botlásai, és ebben mi magunk se vagyunk különbek. De úgy látom, Geordie, a világ azóta napról napra gonoszabb lesz. Az ifjak mostanság csakugyan elmondhatják a költővel:

„*Aetas parentum, peior avis, tulit  
Nos nequiores...*”<sup>140</sup>

Ez a Dalgarno nemigen iszik, káromkodni se káromkodik annyit, mint az apja; viszont menyecskezik, ami sokkal rosszabb, és megszegi az adott szavát, még ha megesküdt is rá. De tudod, Geordie, amit az öreg grófnéről meg a papokról mondtál, az is csak szöveget ütött ám a fejembe, hiába, akár király, akár pap, csak esendő lelkek vagyunk mindannyian, aztán hátha mégis az volna az oka annak, hogy ilyen messze esett az alma a fájától? Hiszen a gróf maga a becsület, annyit se szaglászik a világi javak után, mint a jó vadász a bűdös hús után. A fia bezzeg olyan szemtelen volt, addig nem hagyott nyugodni minket, Steenie-t, a Charles gyereket, a nemes Tanácsot, míg a hozományt meg nem hallotta, arra aztán ugrott mindjárt, mint a kokas a gilisztára. Bizony, ezek ketten úgy elütnek egymástól, hogy az már a természet ellen való, akár Baptista Portánál nézel utána, akár Michael Scottnál, akár másutt. Jaj, bizony, Csingilingi, ha az a sok üstfoltozás, fazék, sütő, meg mindenféle fémtákalapálás ki nem verte volna a fejedből minden latin tudományodat, akkor még elcseveghetnénk erről egy kicsit.

Heriot nem volt olyan hajbókoló ember, hogy ez alkalomból hajlandó lett volna feledésbe merülni latin tudásán siránkozni, csak kételyeire utalt, szerényen mondván, hogy sok embert látott életében, akik nem voltak méltók az apjuk süvegét viselni, noha soha idegen az apjuk hálósipkáját nem viselte, s e velős megjegyzés után rögtön azt kérdezte, beleegyezett-e Lord Dalgarno abba, hogy igazságot szolgáltat Lady Hermione-nak, vagy sem.

- Azt meghiszem, hogy beleegyezett - válaszolta a király -, elébe tettem a leányzó evilági gazdagságát igazoló irományokat, amiket nekünk a tanácsülésen átadtál, aztán hagytunk neki fél óra időt, hadd kérőddzék rajta. Ritkamód alkalmas iromány arra, hogy észre térítse. Otthagytam vele a Charles gyereket, meg a Steenie-t, hogy magyarázzák meg neki a kötelességet; ha mégsem teszi meg azt, amit ezek ketten akarnak, akkor én fordulok hozzá: tanítson ki engem is a tudományára. Jaj, Csingilingi Geordie, mekkora gyönyörűség volt nekem hallani (ki se mondhatom), ahogy a Charles gyerek lefestette, hogy milyen nagy bűn a kétszínűség, meg ahogy Steenie szónokolt a bujaság vétke ellen!

- Attól tartok - szólalt meg George Heriot, akinek ez egyszer előbb járt a nyelve, mint az esze -, hogy nekem, ha ott lettem volna, a bünt szidalmazó Sátánról való régi közmondást juttatják az eszembe.

- Fékezd a nyelved, komám, hogy csipkedne meg a Sátán, akit emlegetsz - szólt erre fülig pirulva a király -, de van eszed, annyi szent. Teljes szólásszabadságot adtam neked előttem, és lelkemre mondom, nem hagyod, hogy *non utendo* elveszítsd a kiváltságodat... ami annyit tesz, hogy használat híján elévüljön. Azt gondolod talán, jó volna az, ha a Charles gyerek ország-

---

<sup>140</sup> Az ősökénél már szüleink kora rosszabb, s mi, náluk is kisebbek... (Horatius 3, 6. óda. Bede Anna fordítása.)



világ előtt kikürtölné a gondolatait?... Nem bizony, de nem ám! A fejedelem gondolatai mind *arcana imperi...* *Qui nescit dissimulare, nescit regnare.*<sup>141</sup> A királynak minden hűséges alattvaló igazat tartozik mondani, de fordítva már nem úgy van. Aztán ami a Steenie-t illeti, igaz, hogy olykor szeret a kertek alatt szomszédolni, de hogy mered ezt neki fölhánytorgatni éppen te, aki az aranyművese vagy, és akinek, ha jól tudom, megszámlálhatatlan sok pénzzel tartozik?

Heriotnak nem akarózott Zeón szerepét játszania, s fölládoznia magát az erkölcsi jó védelmében, igaz, nem is futamodott meg, mert nem vonta vissza kimondott szavait, egyszerűen csak bocsánatot kért, ha netán olyant mondott volna, ami őfelségét sérti, s a békés lelkületű uralkodónak elég is volt ennyi.

- Most pedig, Geordie uram - mondta -, hadd lássuk újra a bűnöst, s hallgassuk meg, mit tud mentségül felhozni, mert még ma túl akarok lenni az egész kalamajkán. Te velem jössz, mert még szükség lehet a tanúskodásodra.

A király egy nagyobb helyiségbe vezette Heriotot, ahol az asztal körül a trónörökös, Buckingham herceg, valamint egynéhány titkos tanácsos ült, előttük pedig ott állt Lord Dalgarno, olyan úri hányavetiséggel és nemtörődomséggel, amilyen a kor megszabta merev öltözködés és viselet korlátai közt csak lehetséges volt.

Mindenki felállt, és hódolattal meghajolt a király előtt, míg ő, egy skót szóval élve, amely tökéletesen érzékelteti járását, odacsesztetett a karszékéhez, vagyis trónjához, és intett Heriotnak, hogy álljon a háta mögé.

- Reméljük - szólalt meg őfelsége -, Lord Dalgarno felkészült végre arra, hogy ennek a boldogtalan ladynek meg a saját hírének-nevének is, igazságot szolgáltatasson?

- Szabad lenne megtudnom, felséges uram - szólt Lord Dalgarno -, hogy milyen büntetéssel sújtanak le rám abban az esetben, ha azt mondom, képtelen vagyok teljesíteni felséged parancsát?

- Száműzetés udvarunkból, lordom - szólt a király -, udvarunkból és színünk elől.

- Ó, mily boldogtalan lennék! - szólt Lord Dalgarno, hangjában gúnyos éllel. - Annyi szent, hogy jó lesz magammal vinni felséged képmását, mert aligha látok még egy ilyen királyt az életben.

- És száműzzük a két királyság egész területéről is - mondta szigorúan a trónörökös.

- Fenséges uram, félre ne értse a szómat, de ehhez már törvényes ítélet kell - szólt Dalgarno, komoly tiszteletet mímelve -, márpedig semmi olyan törvényt nem ismerek, amely szerint ekkora büntetés terhe mellett feleségül kellene vennünk minden nőt, akivel valaha a bolondját járattuk. Talán majd jobban megértem, hogy is áll ez a dolog, ha őkegyelmessége, Buckingham herceg felvilágosítja róla.

- Aljas csirkefogó! - kiáltott fel erre a gőgös és hirtelen haragú udvaronc.

- Szégyen, gyalázat, uram! Így beszélni egy szegény fogollyal, méghozzá kedves atyai és királyi komád füle hallatára! - felelt vissza Lord Dalgarno. - No de már ideje véget vetni ennek a huzavonának. Átnéztem a megboldogult nemes Giovanni (igen, ha jól olvastam, nemes) tehát nemes Giovanni Pauletti genovai úriember, a Sansovino-ház egyik leszármazottja és Glenvarloch-házból származó, tehát nem kevésbé nemes Lady Maud Olifaunt leányának, Erminia Paulettinek ingóságairól és értékeiről készült lajstromot. Nos, bevallom,

<sup>141</sup> A hatalom titka... Aki nem tud színlelni, nem tud uralkodni.

hogy én ezzel a nemes úrhölgygel csakugyan kapcsolatban álltam Spanyolhonban, néhány évvel ezelőtt, s bizonyos *proelibatio matrimonii*<sup>142</sup> is történt köztünk. Mi egyebet kíván még tőlem e komor gyülekezet?

- Hogy tedd jóvá durva és gonosz vétkeidet, melyet a lady ellen elkövettél, azaz még ebben az órában oltárhoz vezesd őt - válaszolta a trónörökös.

- Megkövetem, fenséges uram - válaszolta Dalgarno -, ebbe még egy bizonyos agg grófnak is, aki apámnak nevezi magát, van némi beleszólása. Nincs mindenki engedelmes ősökkel megáldva. - Így szólván, arra merészkedett, hogy egy pillanatra a trón fölé fordította tekintetét, mintegy egyértelművé téve a célzást.

- Lord Huntinglennel mi magunk szólottunk - mondta a király -, felhatalmazott, hogy beleegyezésemet adjam a nevében.

- Sose mertem volna remélni, hogy ilyen előkelő proxaneta, azaz, a nép nyelvén szólva, szerzőasszony fog közbelépni az érdekemben - mondta Dalgarno, épp hogy el nem vigyorozva. - Szóval atyám beleegyezését adta. Pedig mielőtt Skóciából eljöttünk, azt szokta mondani, hogy a Huntinglen s a Glenvarloch vér még akkor is ellenségesen különválnék, ha kiontva egyazon tálba öntenék őket. Úgy látszik, öreg korára mégis kedve szottyant próbát tenni ezzel a kísérlettel.

- Lordom - szólalt meg Jakab király -, nem azért vagyunk itt, hogy bohóckodjál velünk; ki vele, egykettő, oltárhoz vezeted a ladyt most azonnal, *sine mora*,<sup>143</sup> itt a szomszédos kápolnában, vagy nem?

- Dehogynem, *statim atque instante*<sup>144</sup> - válaszolta Lord Dalgarno -, úgy látom, nagy szüksége van rá a közjónak, hogy ezt megcselekedjem: gazdaggá kell lennem, hogy felséged párologó pénzeit pótolhassam, s szép asszonyt kell szereznem, aki Buckingham herceg kedvére való.

A herceg felállt, elment a hosszú asztalnak addig a végéig, ahol Dalgarno állt, s fülébe suttogta: - Szép nénédet máris megszerezted nekem.

Ez a gúnyos megjegyzés megrendítette Lord Dalgarno magára erőszakolt nyugalmit. Összerándult, mintha vipera csípte volna. Hanem azért gyorsan erőt vett magán, mosolyogva farkasszemet nézett a herceggel, s bal keze mutatóujjával észrevétlenül kardja markolatára mutatott, úgy, hogy csak Buckingham herceg láthatta. A herceg még egyszer végigmérte, haragosan és megvetően, majd visszatért a helyére, de csak a király szavának engedelmeskedve, aki így szólt: - Ül le, Steenie, ül le, parancsolom, különben még összetörtök itt asztalt, széket.

- Sose tartson attól, felséges uram, türelmes vagyok én, mint a kezes bárány - szólt erre Lord Dalgarno -, s hogy megtarthassam, amit fogadok, egy szó nem sok, annyit se szólok többet felséged jelenlétében, kivéve azt a szöveget, amely az imádságos könyvnek a „hőn szeretettel” kezdődő és „rémülettel” végződő vidám fejezetében található, úgy, ahogy az iskolában bemagoltatták velem.

- Csökönyös gonosztevő vagy, Dalgarno, hajlíthatatlan a megátalkodottságodban - mondta a király -, ha én annak a leányszónak a helyében lennék, apám lelkére mondom, inkább Isten

<sup>142</sup> A házasság előre megkötölése.

<sup>143</sup> Késedelem nélkül.

<sup>144</sup> Nyomban és erélyesen.

nevében elviselném annak szégyenét, hogy a szeretőd voltam, semhogy feleségedként még nagyobb bajba keverjem magam. De sebj, nincs oka félelemre, mi ügyelünk a biztonságára... Nos, uraim, gyertek, nézzük meg ezt a malasztos menyegzőt. Felállt s elindult az ajtó felé, ezzel a többieknek is jelt adván az indulásra. Lord Dalgarno ott lépdelt köztük, de nem szólt egy árva szót sem senkihez, s őhöz sem szólt senki, mégis olyan vidámnak és fesztelennek látszott, mint egy igazi vőlegény.

Egy kis oldalajtón jutottak be a kápolnába, amely közvetlen a király lakosztályaiból nyílt. Az oltár egyik oldalán Winchester püspöke állott teljes főpapi díszben, a másikon, Monna Paula karjára támaszkodva, holtápadtan, félájultan a szégyentől és az izgalomtól, Lady Hermione, vagyis Erminia Pauletti. Lord Dalgarno mélyen meghajolt a lady előtt, de amint a trónörökös meglátta, mekkora rémülettel fogadja a menyasszony a vőlegényt, odament hozzá, s méltóságteljesen így szólt:

- Asszonyom, mielőtt teljességgel rábízza a sorsát erre az emberre, hadd mondjam meg, hogy beszédével az imént tökéletesen igazolta előttünk az ön becsületét, ami előző kapcsolatukat illeti. Gondolja meg, rábízza-e egész vagyonát és boldogságát olyasvalakire, aki érdemtelennek bizonyult bizalmára.

A lady csak nehezen bírt annyira erőt venni magán, hogy válaszolhasson: - Hála őfelsége jóságának - mondotta -, ő gondoskodott arról, hogy vagyonomból félretehessek egy keveset, annyit, amennyi szerény megélhetésemhez elég. A többit, azt hiszem, úgy használhatom fel a legjobban, ha visszavásárlom rajta jó híreimet, melytől megraboltak, s szabadságom, hogy holtomig békén, magányosan élhessek.

- A házassági szerződést szemünk előtt írták meg - szólt a király -, megfogalmazása felmenti a hölgyet házastársi kötelezettségei alól, és rendelkezik a házasság különéléséről. Kösd csak össze őket, püspök uram, hogy aztán egyszerre szétmelessenek, egyik jobbra, másik balra.

A püspök parancs szerint kinyitotta a könyvét, s felolvasta belőle a házassági szertartást. A menyasszony minden kérdésre csak feje és dereka meghajtásával válaszolt; a vőlegény viszont hetykén, határozottan felelgetett, minden szavát érteni lehetett, de mintha még itt is nyegleség, sőt megvetés érződött volna a hangján. Mikor a ceremóniának vége volt, Lord Dalgarno még egyszer odalépett a menyasszonyhoz, hogy üdvözlje, de mivel látta, hogy az riadtan hátrál előle, csak mélyen meghajolt. Aztán kiegyenesedett, s úgy húzta ki magát, mint aki tagjai erejét próbálgatja, de előkelően és kényszeredettséggel nélkül. - Ugrálhatnak örömben - mondta -, hiába vertek rám béklyót, a béklyó aranyból van, így hát könnyű elviselni... Nos, úgy látom, minden szem ridegen tekint rám, ideje hát odébbállnom. Másutt vár a szerencse rám, nem Angliában. De azért szeretném tudni, hol helyezik el ezt a szépséges Lady Dalgarnót? Úgy tűnik, mintha illenék tudnom. Herceg uram háremébe küldik? Vagy ez az érdemes polgár, mint eddig, továbbra is...

- Tégy féket a piszkos nyelvedre! - szólalt meg ekkor az édesapja, Lord Huntinglen, aki az egész szertartás alatt ott állt a háttérben, s aki most egyszerre előlépett, karon fogta a ladyt, és szembefordult az alávaló férjjel. - Lady Dalgarno - folytatta -, házamban lakik majd fiam özvegyeként. Éppúgy özvegynek tekintem, mint ha becsületét veszített férje immár nem lenne az élők sorában.

Lord Dalgarnón meglátszott, hogy apja váratlan megjelenése igen zavarba ejtette, és meghunyászkodva így válaszolt: - Uram, ha ön halálomat kívánja is, én nem fogom viszonzni bókját, noha az örököse vagyok. Azt hiszem - tette hozzá, miután úrrá lett azon az egyetlen komoly érzelmen, amelyet nem is bírt eltitkolni -, Izraelnek kevés elsőszülöttje mondhatja el ezt magáról igaz becsülettel. De mielőtt innét elmegyek, meggyőzőm még önt

arról, hogy valódi hajtása vagyok annak a nemzetségnek, amelynek tagjai mindig híresek voltak arról, hogy minden sértést megbosszulnak.

- Csodálkozom, hogy felséged csak áll itt, és végighallgatja ezt az arcátlan beszédet - szólt Charles herceg. - Azt hinné az ember, éppen eleget hallgattuk pimasz gyalázkodását.

Jakab királyt azonban, mint igazi pletykakedvelőt, érdekelte a kibontakozó vita, és semmi kedve nem volt félbeszakítani, úgyhogy rászólt a fiára: - Pszt, Charles, csöndben légy... csak most az egyszer légy jó gyerek! Hallani akarom, mit mondhat még a szemtelen gazemberem.

- Csak annyit, felséges uram - szólt Dalgarno -, hogy ennek a nőszemélynek nem a vagyonával vesztegettek meg, csupán ingóságai lajstromának egyetlenegy sorával, ha az nincs, bizony semmi sem bírhatott volna rá, hogy kezembe vegyem a kezét.

- Alighanem a *summa totalis*-t<sup>145</sup> érted ezen, fiam - mondta ekkor a király.

- Nem, uram - válaszolta Dalgarno -, bár a *summa totalis*, nem is nagyon rég, még igen fontos szempont lehetett egy bizonyos skót király szemében, rám azonban csekély hatást tett; egy dolog volt csak fontos ebben a lajstromban, egyetlen bejegyzés, amely kezembe adja az eszközt, hogy bosszút álljak a Glenvarloch családon, vagyis az a bejegyzés, amely tudtomra adja, hogy amikor ez a sápadt képű menyasszony kezembe nyomja a menyegzői fáklyát, tüzet ad a hatalmamba, amellyel porrá égethetem anyja házát.

- Ez hogy lehet? - szólt a király. - Mit beszél ez, Geordie?

- Uralkodóm - felelte Lord Dalgarno -, ez a jóindulatú polgár hölgyem vagyonának bizonyos részét, amely most már, hála az égnek, nem csupán az övé, hanem az enyém is, arra használta fel, hogy kifizesse a Glenvarloch birtokot terhelő jelzálogkölcst: ha ezt az összeget a határidő lejártáig, azaz holnap délig nem fizeti vissza senki, én leszek az ura annak a szép nemesi birtoknak, mely ez idáig azoké volt, akik évszázadok óta halálos vetélytársuknak tekintettek minket.

- Igaz ez? - kérdezte a király.

- Sajnos igaz, felséges úr - válaszolta a polgár. - Mivel a pénzt Lady Hermione fizette ki az eredeti hitelezőnek, a birtokjogot át kellett ruháznom őrá, s vele természetesen a férjére is, másképp nem járhattam el, így kívánta az üzleti becsület.

- Hát a mi adománylevelünk - szólt a király -, tudod, amit a kincstárunknak küldtünk, hátha avval lehetne segíteni a dolgon?

- Nem, uram, sajnos elvesztette vagy elkótyavetyélte. Nem sikerült felhajtanom. Boldogtalan fiú!

- No, szép kis história! - mondta a király, nyugtalanul föl-alá sétálva, miközben idegesen cibálta kabátja és nadrágja szalagjait. - Szóval most már csak úgy segíthetünk rajta, ha kétszer annyit fizetünk, mint amennyivel tartoztunk neki, holott a kincstár mostani állapotában egyszer is alig tudjuk kifizetni.

- Értékes hírt közölt velünk, felséges uram - szólt erre Lord Dalgarno -, de ígérem, nem fogok vele visszaélni.

- Ne is - szólalt meg a lord apja -, ha már gazemberré kellett lenned, légy bátor gazember, és fegyverrel vedd meg aljas bosszúd, ne uzsorás eszközökkel.

---

<sup>145</sup> A teljes összeg.

- Csak egy szóra, apámuram - szólt Lord Dalgarno -, bosszúm legbiztosabb eszköze a toll és a tinta; és én a jogász által teleírt birkabőrrel több földet szerzek, mint apám a birkacsont markolatú Andrea Ferrarával. Hanem, amint mondtam, nem élek vissza jogommal. Holnap még a városban maradok, a Covent-Garden környékén, ha bárki hajlandó délig megváltani a Glenvarloch-birtokot, annál jobb Lord Glenvarlochnak, ha senki sem akad, holnapután lóhalálában északnak indulok, s birtokba veszem jogos tulajdonom.

- Apád átkát viszed magaddal, korcs féreg! - kiáltotta Lord Huntinglen.

- S a királyét, aki *pater patriale*<sup>146</sup> - szólt Jakab.

- Bízom benne, hogy egyiket sem lesz nehéz elviselnem - felelte Lord Dalgarno, s jobbra-balra meghajolva, mindenkit köszöntve eltávozott. A jelenlevőket ugyancsak nyomasztotta, sőt, mondhatni, megfélemlítette gonoszsága és arcátlansága, alig is jutottak lélegzethez, míg meg nem szabadultak terhes jelenlététől. Lord Huntinglen, újdonsült menyé lelki nyugalma érdekében, karját karjába öltve, vele távozott; a király pedig, titkos tanácsosaival egyetemben (akiket még ekkor sem bocsátott útjukra), visszatért tanácstermébe, bár késő volt már, s szokatlan idő a tanácskozásra. A király Heriotnak is megparancsolta, hogy tartson velük, de nem mondta, miért.

---

<sup>146</sup> A haza atyja.

## Harmincharmadik fejezet

...Gyere velem

A sátraink közt hallgatózni...

(SHAKESPEARE: III. RICHÁRD,  
V. felv. 3. sz. (Vas István fordítása))

Jakab király alig ült le nagy székébe a tanácskozó asztal mellé, máris izgett-mozgott, fészkelődött, továbbá sűrűn harákkolt, elővette zsebkendőjét, az orrát fújta, egyszóval nem egy jelét adta annak, hogy hosszú beszédnek fohászkodik neki. A tanácsurak illendőképp össze is szedték figyelmüket, hogy megérthessék, amit mond. Károly herceg, aki éppoly fontosnak tartotta az illemet, mint amennyire apja elhanyagolta, merev tisztelettel figyelt a királyra, a gőgös kegyenc viszont, aki tudta, hogy apa és fiú szívét egyaránt kezében tartja, könnyedén hátradőlt ültében, s azt is érzékeltette, hogy ez csak külsőség, udvariasság, nem pedig lelkiismeretes kötelességteljesítés.

- Úgy hiszem, uraim - szólt az uralkodó -, egyiktek-másiktok joggal gondolhatja, hogy itt lenne az ideje enni is valamit, és megkérdezni a komédiában szereplő rabszolgától: „*Quid de symbolo?*”<sup>147</sup> Hanem, uraim, a mi kenyérünk az igazságtevés; és ezért most kérünk benneteket, szedjétek össze minden bölcsességeket, s vegyétek fontolóra a boldogtalan ifjú Lord Glenvarloch ügyét, valamint azt, hogy méltóságunk és becsületünk csorbitása nélkül mit tehetnénk az érdekében.

- Csodálkozom, hogy felséged, aki oly híres a bölcsességéről, felteszi ezt a kérdést - szólt a herceg -, nyilvánvaló, hogy ez a Lord Dalgarno olyan arcátlan gazfickó, amilyen nincs még egy a föld színén, s ebből az is következik, hogy ha Lord Glenvarloch átdőfte volna a kardjával, azzal csak jót tett volna, mert legalább egy sehonnai bitanggal, aki máris túl sokáig élt, kevesebb volna közöttünk. Úgy gondolom, Lord Glenvarlochot nagy sérelem érte, és sajnálom, hogy mivel hallgattam az álnok cselszövő beszédeire, magam sem vagyok benne ártatlan.

- Steenie... akarom mondani, Lord Buckingham, úgy beszélsz, mint egy gyerek - válaszolta a király -, mint aki nem tanult logikát; hiszen tudjuk, hogy bármely cselekedet *quo ad hominem*, azaz azon személyt tekintve, aki ellen elkövették, ártalmatlan, sőt erkölcsös is lehet, de *quo ad locum*, a tett helyét tekintve, mégis káros és vétkes mindazonáltal, mint ahogy egyáltalán nem ütközik a törvénybe, ha valaki egy kocsmában táncot jár, de igenis törvénybe ütközik, ha *inter parietes ecclesiae*<sup>148</sup> cselekszi. Így tehát, noha meglehet, jót cselekedett volna a tettes, aki Lord Dalgarnót, amilyennek ma mutatkozott, bárhol másutt leszúrta volna, ám mivel a királyi udvar területén emelt rá kardot, cselekedete a törvény hatálya alá esik. Ugyanis, uraim, tisztesség ne essék szólván, de a Palotát sértő vívás elleni rendelkezésből nem sok hasznunk lenne, ha azon a címen, hogy a megszúrt vagy ledöfött személy gazember volt, ki lehetne játszani ezt a rendelkezést. Nagy kár és nagy szűgyen, szent igaz, de az egész keresztyén-ségben nem tudok olyan udvarról, amelyben ne lennének gazemberek, s ha ezek kiirtására szabad volna megtörni a rendet, már az előszobánkban is csatabárdokkal csépelnék egymást.

<sup>147</sup> Hát a lakomával mi lesz? (Terentius.)

<sup>148</sup> A templom falai közt.

- Felséged okfejtését áthatja közismert bölcsessége - válaszolta Károly herceg -, a királyi palotát és környékét szentnek, sérthetetlennek kell tekinteni, akárcsak a király személyét magát, akit még a kegyetlen barbárok is tisztelnek, mivel csak egy fokkal tartják őket isteneiknél alábbvalónak. De felséged szabadon alkalmazhatja vagy elvetheti a törvényeket, és ha fontolóra véve ennek a heves ifjú nemesnek az esetét, úgy találja jónak, akkor felségednek hatalmában áll megkegyelmezni neki.

- *Rem acu tetigisti, Carole, mi puerule*<sup>149</sup> - válaszolta a király -, mert tudjátok meg, uraim, hogy egy okos csel és ügyességünk segítségével mindenestül kiismertük ennek az ifjú Lord Glenvarlochnak a lelkét. Alighanem akad köztetek olyan, aki még emlékezik, miként derítettük fel Lady Lake különös esetét, hogyan vallottak szégyent azzal a mesével, hogy valaki bujkált a kárpit mögött.<sup>150</sup> Ez arra ösztönzött, hogy most is kisüssek valami okosat, törtem a fejem, és egyszer csak eszembe jutott Dionüsziosz, Szürakúzai királya, akit a történészek *Τύραννος*-nak neveznek, ami görög nyelven nem annyit tesz, mint a miénken, azaz vad, erőszakos trónbitorlót, hanem valóságosan uralkodó királyt, aki csak egy szemernyit keményebb kézzel kormányoz, mint más törvényes monarchák, akiket a régiek *Βασιλεῖς*-nek híttak... Mármost ez a Szürakúzai Dionüsziosz, ügyes építőmesterekkel, egy sutot építtetett... no, püspök uram, hát azt tudod-e, hogy az mi?

- Valami katedrálisféle, gondolom - felelte a püspök.

- Fenét katedrális!... bocsásson meg, kegyelmes uram, hogy káromkodom... de hát egyáltalán nem katedrális, hanem kémlelőfülke, amit a király sutjának vagy másképpen a fülének neveztek, ahol észrevétlen elüldögélhetett, és kihallgathatta a foglyait. Mármost, uraim, én ennek a Dionüsziosznak a mintájára, akit példaképnek tekintettem, annál is inkább, mert nagy nyelvtudós is volt őkegyelme, olyan grammatikai iskola feje, amelynek ezért még az ő eltávozta után is jó híre-neve volt (bár azt is mondják, hogy nem ő volt a grammatikus, hanem a fia, akit ugyanúgy hívtak, Dionüsziosznak); szóval én is csináltattam egy sutot ide a Towerba (inkább gyóntatófülke az, püspök uram, de katedrálisnak sehogyan se mondhatnám), ez a fülke pedig a parancsnok társalgójából nyílik. Szép csöndesen meghúzódhatunk benne, és kihallgathatjuk, mit beszélnek azok, akiket valamilyen államellenes vétségért zártak be oda, valósággal a szívük titkait fürkészhetjük ki, úgy ám!

A trónörökös erre titokban összenézett a herceggel, tekintetében felháborodás és undor tükröződött. Buckingham mintha vállat vont volna, de épp csak érezte a vállrándítás mozdulatát, úgyhogy a királyi hercegen kívül senki sem vehette észre.

- Uraim, tudjátok, mekkora hűhó és ijedelem volt ma a vadászaton (bizony, amíg csak nem alszom rá egy jóízűt, ki se áll a lábamból a reszketés), alighogy az megvolt, hát elejbém hoznak egy csinos képű kis apródot, akit a Vadaskertben fogtak el. Igencsak intettek rá bennünket, nehogy négy szemközt hallgassuk ki, de mivelhogy a mi két királyságunkért mindig szívesen kockáztatjuk az életünket, szigorú parancsot adtunk rá, hogy mindenki tűnjön a szemünk elől, annál is inkább, mivel erősen gyanítottuk, hogy ez a legényke nem is legény, hanem leány. Nos, uraim, azt hiszem, nemigen vagytok rólunk olyan véleménnyel, hogy efféle dolgokban a szemünk élessége a saséval vetekedhetné; de istennek hála, noha megöregedtünk, annyira azért mi is csak eligazodunk a kópéságban, amennyire az illem és a tisztesség megengedi. Nos tehát, uraim, mi ezt a férfiruhát öltött leányzót kihallgattuk, és pedig (nem dicsekszem, úgy volt, ahogy mondom), nagy alapossággal és igen sikeresen. Először

<sup>149</sup> Fején találtad a szeget, Károly, fiam.

<sup>150</sup> Lásd *A szerző jegyzetei*-t: XXIV. Lady Lake.

ugyan nem akart vallani, azt mondta, csak azért bűjt nadrágba, hogy elkísérje és bátorítsa azt a hölgyet, aki Lady Hermione kérvényét hozta, de amikor *anguist* gyanítván *in herba*,<sup>151</sup> egyenest Glenvarlochides felől kérdeztük, szégyenében és szemérmességében reszkette megvallotta iránta való szép szerelmét, olyan érzékenyen, hogy mi magunk is alig tudtuk lenyelni a könnyeinket. Továbbá elénk adta mindazon hamis praktikákat is, amelyeket ez a Dalgarno Lord Glenvarlochides ellen elkövetett, hogy ő csalta magával rossz hírű mulatóhelyekre, és a jóbarátság ördögi leple alatt helytelen tanáccsal traktálta, úgyhogy aztán ez a szegény jámbor csupa olyast művelt, amivel rossz hírbe keverte magát, és minket is megharagított. De akármilyen szépen beszélt is a kislány, azért nem akartunk bizonyíték nélkül hitelt adni a történetének, inkább úgy gondoltuk, hogy jobb lesz egy próbát tenni ezzel az alkotmánnyal, amit épp ilyen alkalmakra eszeltünk ki. Így hát, amilyen gyorsan csak bírtunk, a Towerba igyekeztünk, és beültünk fülelni Glenvarlochides zárkája mögé, miután ezt a kis apródot meg összecsuhtuk vele, mivel úgy gondoltuk, hogy ha csakugyan szövetkeztek ellenünk, azt előbb-utóbb megtudjuk a beszédükből. Aztán mit gondoltok, uraim, mit láttam? Semmi olyasmit, Steenie, amiért el kellene fordulnod nevetni, mert bizony nem tudom, hogy te is olyan bölcsen, meggondoltan, keresztyén emberhez méltón viselkedtél volna-e, mint az a szegény fiú. Hozzád képest szent életű szerzetes az... Aztán, hogy még jobban próbára tegyük a türelmét, rászabadítottunk egy udvari embert meg egy polgárt, azaz Sir Mungo Malagrowthert, és hű szolgánkat, George Heriotot, aki itt áll mellettünk. Hű, hogy ezek ketten hogy megtáncoltatták... igaz, minket se igen kíméltek ám. Emlékszel, Geordie, mit mondtál a feleségekről meg az ágyasokról? Na, ne félj, nem haragszom, de nem is haragudhatok, hiszen olyasmiről van szó, ami éppen nem öregbítette Salamon jó hírét-nevét, nekünk tehát dicsőségünkre válik, hogy emiatt se szólhat meg senki. Hanem, lordjaim, mirőlunk ez a szegény ember egy rossz szót se ejtett egész idő alatt, pedig gyermekember még, sok keserves kínládása között se, még a rossz példa hatására se... ezért, meg mivel amúgy is örülünk, hogy bölcs tanácsotokkal egyetérthetünk, Lord Glenvarlochról úgy ítélünk, hogy igen erősen felingerelve, jogos indulatában helytelenkedett, és ezért teljes kegyelemben részesítjük.

- Szeretném - szólt Károly királyi herceg -, ha felséged egyetértene velem abban, hogy magas méltóságával nemigen egyeztethető össze, hogy gyakorta lépjen erre az útra.

- Sosem teszem még egyszer, Charles gyerek, erre neked is vagy akárkinek királyi szavamat adom. Nemhiába mondják, hogy nem jó kihallgatni, amit az ember háta mögött beszélnek: úgy éljek, a fülem is zúgott bele, amiket az én búvalbélelt Sir Mungóm összehordott ellenünk. Szűkmarkúnak nevezett minket, szűkmarkúnak. No, Steenie-m te aztán megcáfолhatod ezt, nem igaz? Csak az irigység beszél a vén megrokkant bűnöséből, mert egy arany se akad a markában, ha a zsebébe nyúl, igaz, hogy ujja sincsen neki, amivel megmarkolhatná, ha lenne.

- A király olyan szellemesnek érezte a saját tréfáját, hogy már csak azon kuncogott, és Sir Mungo neveletlenségéről egészen megfeledkezett, csak később célzott rá még egyszer, mondván: - *Bos in linguam*<sup>152</sup> köll adni a vén kujtorgónak, hogy tartsa a száját, mert különben még rossz hírünket költi az egész világban... Most pedig, uraim, rögvést írjuk meg Lord Glenvarloch fölmentő levelét, s engedjük szabadon, mivel pedig szegénynek a birtoka is az ebek harmincadjára jutott, azt is fontolóra köll majd még venni, milyen juttatásban részesítsük, mert megérdemli. Elbocsátlak, uraim, már inkább vacsorára, mind ebédre, annyira elhúzódozott ez a dolog, és kívánok hozzá jó étvágyat mindenkinek. Károly gyerek, Steenie, ti ketten maradjatok velem, míg le nem heveredem szunnyadni. Püspök uram, te is maradj itt az asztali áldást elmondani. Geordie Heriot, hozzád is lenne még egy-két szavam.

<sup>151</sup> Kígyót... a fűben. (Vergilius.)

<sup>152</sup> Lakatot a nyelvére.



Azzal öfelsége először is félrevonta a polgárt egy sarokba, míg a titkos tanácsosok, azt a hármát kivéve, akiknek maradást parancsolt, sorra meghajoltak királyuk előtt, s elmentek, egyik a másik után. - Geordie, hűséges szógám - szólalt meg a király, újfent nyugtalanul rángatva ruhája gombjait és szalagjait -, most láthatod, hogy a magunk jószántából, bölcsességünkhöz és igazságérzetünkhöz híven megtettük azt, amire az az égimeszelő, Monipliesnak hívják, ha jó tudom, súlyos pénzekkel akart minket rávenni, és amit mi elutasítottunk, mert koronás királyok vagyunk, és nem áruljuk pénzen se az igazságot, se a kegyelmet. Mit gondolsz most már, kedves szolgám, mi következik ebből?

- Hát, hogy Lord Glenvarlochot szabadon bocsátják, s visszanyeri felséged jóakarátát és támogatását - szólott Heriot.

- Annyit én is tudok - szólott nyűgösen a király. - Sehogy se fog ma az eszed. Úgy értem, mit gondoljon az esetről a Moniplies koma?

- Bizonyval azt, hogy felséged jó és kegyelmes uralkodó - válaszolta Heriot.

- Hát bizony köll is, hogy türelmesek és kegyelmesek legyünk - mondta a király -, ha csupa ilyen fafejűvel vagyunk megáldva, akik meg nem értik, mit akarunk, ha csak jó gorombán ki nem mondjuk. Tehát kérlek, beszélj Moniplies fiunkkal, add tudtára, hogy mit tettünk érte a magunk szabad jóakaratából, azért, akinek a sorsát annyira a szívéen viselte (Lord Glenvarlochot értem), mert ugye semmit nem fogadtunk el érte abból, amit felajánlott. Tehát ezek után a te kötelességed, Geordie, hogy megkérdezzed, mit gondol, szép és illő dolog lenne-e, ha most azonnal ki akarná vasalni belőlünk azt a nyomorult két-háromszáz fontot, amiért a koronaékszereket zálogba csapni kényszerültünk? Különben is, Geordie, megkérdezhetsz akárkit, mindenki azt mondaná neked is, hogy akkor vagy jó honpolgár, ha akkor se fizetsz neki, ha kéri, hiszen mind megkapta, amit a pénzéért kapni akart, meg aztán, ő mostanában bővében van az aranyának, mi viszont nagyon is szűkében vagyunk.

George Heriot egy mukkot sem szólt erre, csak mintegy gondolatban sóhajtott föl. „Jaj, kedves gazdám - gondolta -, kedves jó gazdám! Hát már örökre arra vagy ítélve, hogy soha egyetlen nemes, királyi tetted se legyen, amelyet utólag se maszatolna be a piszkos, kicsinyes önzés?”

De a király nemigen elmélkedett azon, mit gondolhat Csingilingi Geordie, hanem bizalmaskodva belekapaszkodott hátul a gallérjába, s imígyen szólt: - Úgy, most elmehetsz, tudod már, mit szeretnék. Bölcs ember vagy, rád bízunk, hogy intézzed, de tartsd eszedben, hogy mostanság igen-igen szűken állunk.

- No, gyerekeim - fordult az ottmaradottakhoz -, mit bámultok egymásra? Mivel lepjen meg benneteket kedves öregapátok?

- Csak egyet kérünk, felséges uram - válaszolta a trónörökös -, éspedig azt, hogy minél hamarabb falaztassa be azt a hallgatózófülkét a Towerban... megengedhetetlen, hogy a foglyok ellen saját panaszszavuk tanúskodjék.

- A sutot? Befalaztassam a sutomat? Hiszen jól van, nem is bánom, jobb, ha az ember nem hallja a tulajdon fülével, mit beszélnek a háta mögött. Csak rakasd be jó erősen, ki se lehessen bontani, egy napot se várjál vele, úgylis csak egy órát kucorogtunk benne, de máris sajog belé a hátunk. Jól van. Aztán hadd lássuk most már, édes fiaim, mit ér a szakács.

## Harmincnegyedik fejezet

*Egy fiskálishoz ment a lovag,  
S kért tőle jogászi tanácsokat;  
És lelte őt a pultja megett,  
Hová könyvet, pénzt halomba kitett,  
Hogy ezt látván az ügyfelek,  
A rosszért jól fizessenek.*

(HUDBIRAS)

A kedves olvasó alighanem emlékszik még egy bizonyos sima hajú, mézesmázos beszédű, mindig kanavászban járó skót írrokra, akit történetünk elején úgy ismert meg, mint George Heriot pártfogoltját. Most újra felkeressük: sok minden változott azóta a háza táján. A kis sötét zug helyett már tekintélyes irodája van, kanavász helyett fekete bársony az öltözete, s bár e díszes öltöny viselője az előkelő klienst továbbra is alázatos udvariassággal fogadja, mindenki másnak már bátran a szeme közé néz, mint az olyan ember, aki érzi, hogy tele a pénztárcája. Nem sok idő kellett ehhez a nagy változáshoz; az, akivel történt, bizony még nem is szokta meg, bár nem esett nehezére, és napról napra kevésbé riadozott tőle. Új gazdagságáról tanúskodó egyéb becses ingóságai között volt az asztalon egy David Ramsay-féle óra is, melyre az írrok gyakorta felpillantott, járását figyelve, s ki-kiküldte azt a fiút, akit újabban íródeákként alkalmazott, nézze meg, ugyanannyit mutat-e a Szent Dunstan órája is.

Az írrok meglehetősen izgatottnak látszott. A pénzes ládikából elővett egy köteg írást, egyes cikkelyeket újra és újra figyelmesen átolvasott; aztán így töprengett magában: „Nem, itt nincs semmi törvényes kibúvó... semmiféle hátsó kiskapu... ha nem váltják vissza a Glenvarloch birtokot, mire delet üt az óra, Lord Dalgarno ölébe hull, ez olyan biztos, mint ahogy itt ülök. Furcsa, hogy végül is szembe mert fordulni hatalmas pártfogójával, Buckingham herceggel, és most magának szerzi meg a nagy földbirtokot, amelynek a megszerzésével folyvást őt biztatgatta. Nem játszhatnék én is, Andrew Skurliewhitter, valami hasonlót övele? Igaz, a pártfogóm... ugyanúgy, mint neki Buckingham volt; de azután már nem sok ideje lesz velem bajlódni, hiszen Skóciába megy. Csak örülhetek ennek; gyűlölöm és félek tőle. Túlságosan sok titkomat ismeri, és én is túlságosan sok titkát őneki. De azért nem... nem érdemes ilyesmivel próbálkozni, nekem most nincs módomban kijátszanom őt. Hány az óra, Willie?

- Most ütötte el a tizenegyet, uram.

- Jól van, fiam, akkor eridj ki az előszobába, és dolgozzál - szólt rá az írrok. - Mi lehet a további teendő? A becsületes munkát, amit a vén gróf ad, elvesztem, annyi szent, és ami még rosszabb, a fia praktikáiból is kimaradok. Az öreg Heriot meg mindent maga gondol ki, rám csak a szövegezést hagyja... A whitefriarsi üzlet meg, phű, kutya teremtette, zsíros volt, de kezdettől fogva nyaktörő vállalkozás... Miről is jutott ez most az eszembe? Alig bírom el a tollat... Ha valaki meglátna ebben az állapotban!... Willie - szólt ki a legénynek -, hozz csak ide egy pohár pálinkát! Így ni. Most már jöjjön akár az ördög, azzal is szembenézek.

Utóbbi szavait elég hangosan mondta, mégpedig az ajtó közelében, az ajtó pedig egy szempillantás múlva felpattant, s a keretében ott állt Richie Moniplies, két úriember társaságában, valamint két hordárral, akik nagy pénzes zacskókat cipeltek. - Na, Skurliewhitter uram - szólt Richie -, ha valóban olyan napja van, hogy az ördöggel is szembenevetne, akkor azt hiszem, egy-két zsák pénznek még úgy se fordít hátat, hiszen Sátán és Mammón édes egytestvérek,

igaz-e? - Míg ezt mondta, a hordárok bevitték a pénzes zsákokat az irodába, s letették a padlóra.

- Én... én... - nyökögte az írnok elképedten -, én igazán nem tudom, uram, hogy értsem, amit mondott.

- Hát csak úgy, hogy meghoztam Lord Glenvarloch adósságát, és ezzel ki van egyenlítve a zálogkölcson, amely családi birtokát terhelte. Itt vagyunk mind a hárman idejében, én a pénzt hozom, Reginald Lowestoffe uram, meg ez a másik úr pedig hitelesen tanúsítja, hogy a fizetés annak rendje-módja szerint megtörtént.

- Én... én úgy érzem - dadogta az írnok -, ez a határidő már lejárt, egyszerűen, későn jöttek.

- Megbocsásson, írnok úr - mondta Lowestoffe -, de ne járassa velünk a bolondját, délig a város minden órája szerint még háromnegyed óra van hátra.

- Csakhogy nekem meg köll ám számolni, meg is mérni az aranyakat egyenként, nem könnyebb-e egyik-másik a kelleténél - mondta Andrew.

- Számolja csak, számolja kedvére, írnok uram - felelt vissza Lowestoffe. - Mi már egyenként ellenőriztük minden zsák tartalmát, rajta van a pecsétünk. Itt van mind, összesen húsz kis zsák, mindegyikben háromszáz sárgacsikó, mi ketten ezennel tanúsítjuk is, hogy egyetlen garas híja sincsen.

- Barátaim - szólt az írnok -, ez az óvadék most már egy hatalmas úr tulajdonában van. Kérlek benneteket, mérsékeljétek a sietségeteket, s engedjétek meg, hogy ide hívassam Lord Dalgarnót... vagy nem is, inkább magam szaladok érte.

Így szólván, már fogta is a kalapját; de Lowestoffe rákiáltott: - Moniplies barátom, őrizd az ajtót, ne hagyd elszaladni. Barátunk csak az időt húzza... Vagyis, Andrew, hogy ne szaporítsuk tovább a szót, felölünk hívasd akár Belzebubot, akinél tudtommal nincs hatalmasabb uraság az ismerőseim között, de ettől a perctől fogva nem mozdulsz innét, amíg vissza nem utasítod, vagy el nem fogadod a törvényesen felajánlott váltságpénzt. Itt van az utolsó garasig, fogadd el, vagy küldd vissza, de adj róla írást. Annyi jogot én is tudok, hogy Britanniában nincs az az úr, aki a törvény fölött állana; ha többet nem is, ennyit megtanultam a Temple-ben. Azért jól vigyázz, Skurliewhitter uram, hogy a törvénnyel ne packázz, ha nem akarod, hogy egy hüvelykkel megrövidüljön az a hosszú füled.

- Uraim, ha erőszakkal fenyegetőztök, annak természetesen nincs módomban ellenszegülni.

- Dehogyan fenyegetőzünk... egy szóval sem fenyegetőzünk - szólt Lowestoffe -, csak figyelmeztetünk, kedves Andrew, baráti jószándékból: mert én Alsatiában is láttalak ám.

Az írnok erre szó nélkül leült az íróasztalához, s megírta a pénz átvételéről a szükséges elismervényt.

- Lowestoffe uram, a te kezeskedésedre elveszem én a pénzt, de remélem, nem felejtet el, hogy se meg nem mértem, se meg nem számoltam csupa udvariasságból... ha híja lesz, ráfizetek.

- Vess neki egy aranyat, Richie - szólt a jurátus -, aztán fogd ezeket az írásokat, és menjünk ebédelni, úgyis tudod már, hová.

- Ha enyém volna a választás - szólt Richie -, én bizony nem mennék abba a kutya mulatóba, de hát azt akarom, hogy most az egyszer meglegyen a kedvetek, menjünk hát, ahova akartok.

- Beaujeu fogadjába - mondta az egyik jurátus.

- Beaujeu-höz - mondta a másik -, az az egyetlen hely Londonban, ahol finom bort, fűrgé pincért, változatos étkeket találni, és...

- És borsos árakat - szölt Richie Moniplies. - De, amint mondtam, uraim, rendelkezetek velem tetszések szerint, miután ilyen jó szívvel segítségemre voltatok ebben a kis üzleti ügyben, holott semmi egyéni érdek nem ösztönzött benneteket, legfölbbe ha egy kis barátságos ünneplés reménye.

Ez utóbbit már az utcán mondta, ahol is egyszerre összefutottak Lord Dalgarnóval. Látszott rajta, hogy siet, Lowestoffe uram üdvözlésére épp csak megbökte a kalapját, amit a jurátus valami hasonló hányaveti köszöntéssel viszonzott, Richie Moniplier azonban a lord egy parancsoló mozdulattal megállította, aminek Moniplies, ha sértve is érezte magát, a hosszú megszokás folytán mégis engedelmeskedett.

- Fiam, kinek a kíséretéhez tartozol mostanában? - kérdezte a nemesúr.

- Akit épp hazakísérek - válaszolta Moniplies.

- Ne csörd-csavad a szót, zshivány! Azt kérdeztem, Nigel Olifaunt szolgálatában állsz-e még mindig? - kérdezte Dalgarno.

- Barátja vagyok a nemes lordnak - válaszolta méltóságteljesen Moniplies.

- Meghiszem azt - felelte Lord Dalgarno. - Lord Glenvarloch csakugyan olyan mélyre süllyedt, hogy lakájok a barátai... De nem bánom, ide hallgass... nem kicsinyeskedem: ha most is az még, aki akkor volt, mikor utoljára találkoztunk, ha nem változott meg semmi tekintetben, mondd meg neki, hogy holnap délután négy órakor az enfieldi réten találkozunk, a kíséretemtől nem kell tartania, mert azok java részét Barnet felé küldöm, északnak. Úgy tervezem, hogy kényelmes ügetésben haladok át az erdőn, és a camleti ároknál megállok egy kis időre... ismeri azt a helyet; ha a lord nem alsatai szájhős, hanem becsületes nemes ember, akkor azt a helyet céljához alkalmasabbnak tarthatja, mint a Királyi Parkot. Úgy hallottam, már kiszabadult, vagy legalábbis hamarosan kiengedik. Ha ott nem sikerül velem találkoznia, keressen meg Skóciában, miután birtokba vettem apja kastélyát és földjeit.

- Hm! - dünnyögte Richie. - Két ember köll ám ahhoz a vásárhoz.

Kicsit törte a fejét, hogy kieszellen valami tréfát, amivel megcsipkedheti Lord Dalgarnót, tudtára adván, hogy keresztülhúzta számításait, de amint meglátta az ifjú nemes ijesztő, eszelős tekintetét, csak így válaszolt:

- Isten óvja lordságodat új birtokában, ha csakugyan hozzájut. Átadom az üzenetét ölordságának... - „Azazhogy, tette hozzá magában, tölem ugyan egy szót sem hall felőle. Nem vagyok én olyan legény, hogy veszedelembe sodorjam, semmiért.”

Lord Dalgarno egy pillanatra jól a szeme közé nézett Richie-nek, mert nem tudta, mire vélje hangjának gúnyos élet, amelyen Richie félelme ellenére sem tudott úrrá lenni: de azután csak intett neki, hogy mehet. Míg a három legény el nem tűnt a szeme elől, lassan továbbsétált, aztán sarkon fordult, s nagy sebbel-lobbal visszament az írnok ajtajához, amelyet útközben már elhagyott, kopogtatott rajta, és belépett.

Amikor Lord Dalgarno belépett, a pénzes zsákok még ott sorakoztak szép rendben a törvény embere előtt, és Lord Dalgarno élénk figyelmét természetesen nem kerülte el az sem, hogy Skuliewhitter megijedt, és zavarba jött az ő érkezésére.

- Nocsak - szólt -, megnémultál? Egy mézesmázos bókod sincs boldog esküvőm alkalmából? Egy filozofikus szavad sincs, amellyel a királyi udvarnál való kegyvesztettségemért vigasztalnál? Vagy tán, mint előre felszarvazott férjnek és bukott kegyencnek, a Gorgó-fej jegyeit viseli az arcom, a *turbatae Palladis arma*-t,<sup>153</sup> ahogy a felséges mondaná?

- Igen örvendek, uram... azaz őszintén sajnálom... - felelte az írnok minden ízében remegve, mert Lord Dalgarno felfűtött lelkiállapotát észlelvén, még inkább megrémült attól, amit közölnie kell vele.

- Örülsz és sajnálsz? - szólt erre Lord Dalgarno. - Egy szájjal fűjsz hideget és meleget? Ide süss, te krajcáros tolvaj, ha azon sajnálkozol, hogy felszarvazott férj vagyok, jegyezd meg egyszer s mindenkorra, zsvány, hogy csakis én magam szarvaztam fel saját magamat: amilyen holtápadt az a kedves lady, nem volt annak rajtam kívül más eltévelyedése. Sose félj te attól, hogyan viselem el az agancsaimat, ezüsttel futtatom, arannyal szalajtom, van hozzá pénzem; ami pedig a kegyvesztettségemet illeti, nos, azt is megédesíti a bosszú. Ó, bosszú, bosszú, most üt a te boldog órád.

Szent Dunstan templomának harangjai ekkor, mintegy vezényszóra, csakugyan elkongatták a delet. - Szépen csengtek, jó harangok! - szólt Lord Dalgarno diadalmasan. - Ezek a harang-ütések zúzzák össze a Glenvarloch lordságot egyszer és mindenkorra. Csak a kardom is olyan pontosan találjon holnap, mint ahogy a ti nyelvetek forog! Akkor a szegény kifosztott lordocskának nemigen lesz módjában megsíratni, amit ma szapora szóval elpöröltetek tőle. Ide az iratokkal! Add ide, ha mondom, te semmirekellő! Holnap útra kelek északnak, nem érted? Délután négykor már a camleti ároknál kell lennem, az enfieldi réten. Kíséretem zömét pedig útnak indítom még ma este. Hát ide azokkal az írományokkal, mert...

- Lordom, a Glenvarloch-féle jelzalogkölcson iratai... az iratok... hm... nincsenek nálam.

- Nincsenek nálad? - visszhangozta Lord Dalgarno. - Tán már a szállásomra küldted őket, te gazfickó? Nem megmondtam, hogy értük jövök? Mit mutogatsz erre a halom pénzre? Kit öltél meg érte? Mert becsületes úton nem juthattál hozzá ennyihez.

- Lordságod tudhatja - válaszolta az írnok, nagy zavarban. - Ez a pénz lordságodé. Ez... ez...

- Csak nem a Glenvarloch birtok váltsága? - szólt Dalgarno. - Ne merd nekem azt mondani, mert kirázom nyomorult testedből azt az akadémikuskodó lelket! - Így szólván galléron ragadta az írnokot, és úgy megrázta a szerencsétlent, hogy a gallér leszakadt köpenyéről.

- Uram, ha nem hagyja abba, segítségért kiáltok - szólt vacogva a gyáva írnok, mert e pillanatban semmi mást nem érzett, mint rettentő halálfélelmet -, a törvény műve, uram, nem az enyém. Mit tehettem volna?

- Még kérdezed? Te átkozott nyivákoló féreg, hol hagytad ezer csselfogásod, hamis esküid, számtalan hazugságod? Vagy tán azt képzeled magadról, olyan nagy úr lettél, hogy ha az én javamról van szó, már nem is alkalmazod őket? Hazudnod kellett volna, lehazudnod a napot is az égről, hangosabban esküdni, mint ha igazad lenne! Minden jobb lett volna neked, nyomorult, mint hogy akadályozz a bosszúmban! De ide hallgass - folytatta -, tudod, hogy annyi gázságodat tudom, amennyiért bízvást felmagasztalnak. Csak egy sort kell írnom a főbírónak, és véged.

- Uram, mit kíván tőlem? - szólt az írnok. - Mindent megteszek, ami a tudományomból s a törvények csűrése-csavarásából telik.

---

<sup>153</sup> A haragra gerjedt Pallas fegyverei. (Vergilius.)

- Igen? No, végre megjött az eszed! Ajánlom is, különben nem állok jól az életedért - mondta a lord -, s emlékezz vissza rá, hogy szokásom-e az üres fenyegetőzés. Akkor vigyázz arra az átkozott pénzre, és... Nem, dehogy - folytatta -, nem bízhatom meg benned; azonnal küldd el a szállásomra. Ezzel együtt megyek Skóciába, nagy ügyetlenséget kell ahhoz elkövetnem, hogy meg ne védjem tulajdonomat: a Glenvarloch birtokot jogos tulajdonosával szemben; épp azzal a fegyverrel, amellyel ő látott el. Szóval, kész vagy engem szolgálni? - Az írnok nem szólt, de lelkesen bólogatott.

- Akkor jól jegyezd meg: a határidő lejártá után térítettek, megértetted?... Gondoskodj megbízható emlékezetű tanúkról is, akik ezt eskü alatt vallják.

- Sőt, uram, többet mondok - szólt Andrew megelégnülve -, azt mondom, Lord Glenvarloch küldöttei fenyegetőztek, kardot vontak rám, az életemre törtek... Tán azt gondolja lordságod, oly háládatlan vagyok, hogy eltűrtem volna lordságod megkárosítását, ha nem szegeznek nyakamnak a kést?

- Elég - felelte Dalgarno -, remek legény vagy, jobb nem is kell... Csak tarts ki ebben, mert különben nem menekülsz a bosszúmtól. Az apródomat itthagynom örnek, keríts hordárt, és rögvest küldd utánam az aranyaimat.

Így szólván, Lord Dalgarno távozott.

Skurliewhitter nagy sietve megbízható hordárokat szerzett, akik elvitték a pénzt Lord Dalgarno szállására, aztán egyedül maradt félelmével, amelybe még a háta is beleborsódzott, egyre azon törve a fejét, mi módon szabaduljon meg a heves és bosszúálló lordtól, aki veszedelmesen sokat tudott viselt dolgairól, s akinek hatalmában is állt őt leleplezni, ami viszont az ő végromlása lenne. Igaz, hogy csak az imént egyezett bele az elúszott birtok megszerzésére felvázolt hagymázos tervbe, de ahogy jobban meggondolta, eddigi tapasztalataiból biztosra vette, hogy képtelenség megvalósítani; másrészt viszont reszketett nyomorult lelke Lord Dalgarno bosszújára gondolván, amelyre ugyancsak számíthatott, ha elpártol tőle. Most hatalmában van, s így kényre-kedvre kiszolgáltatva egy szeszélyes, gonosz, költekező ifjú nemesnek, épp amikor már azt remélhette, hogy iparkodása révén hamarosan vagyonos emberré lesz: ennél kegyetlenebb játékot nem is űzhetett volna a sors egy kezdő uzsorással.

Javában zajlottak zaklatott rémlátomásai, amikor egyszer csak kopogtak az ajtón, s miután az írnok kiszólt, hogy „szabad”, az illető belépett. Durva szövésű wiltshire-i posztóból való csuklyás lovaglóköpenyt viselt, melyet a marhatenyésztők és egyéb vásáros falusiak szokása szerint széles, rézcsatos bőrvével szorított a derekához. Skurliewhitter azt hitte, valami vidéki ügyfél lesz, akit megkopaszthat, s már szóra is nyitotta a száját, hogy hellyel kínálja, amikor is az idegen hátravetette a csuklyáját, s amint fény vetődött az arcára, az írnok rögtön felismerte azt az ábrázatot, melynek vonásai alaposan bevésődtek emlékezetébe, s amelyet, ha csak megpillantott, máris az ájulás környékezte.

- Maga az? - szólalt meg halk, vékony hangon, amint az idegen visszahúzta fejére a csuklyát.

- Miért, ki más lennék? - szólt erre a látogató.

*Te pergamentfi, kit bölcsőd, a téka  
Itt ringatott a kalamáris árnyán,  
Lévén atyád a toll, anyád a tinta,  
Bátyád pecsétviasz, porzó a húgod,  
S a pellengér derék atyádfia -  
Kelj fel, s köszönts, miként urát a szolgál!*

- Még most is itt ódöng - szólt az írnok -, hiába mondtam százszor is, hogy meneküljön vidékre? Nem értem, kapitány, tán azt hiszi, hogy ezzel a marhapásztori gúnyával, vagy akár az ócska színpadi szájhősködésével már biztonságban tudhatja az életét?

- Igen? És nem mondaná meg, mihez kezdjek ott? - szólt a kapitány. - Hisz felkopik az állam! Ha valóban azt akarja, hogy szárnyra keljek, pótolja ki a szárnyamat egy-két tollacskával. Amint látom, bőviben van a pénznek.

- Hiszen kapott már eleget: hova tette azt a tíz aranyat, amit a múltkoriban adtam?

- Elúszott - válaszolta Nyugipuska kapitány -, hogy hol, az igazán egyre megy, nem?... Kedvem szottyant kizsebelni valakit, és végül engem zsebeltek ki, ez történt, nohát... azt hiszem, a múlt éjjeli hajcihő volt az oka, mert csak úgy reszketett a kezem, s olyan ügyetlenül ráztam a kockát, mint egy kétnapos csecsemő.

- Egyszóval: eljátszotta az utolsó garasig? No hát itt van még ennyi, fogja, s eredjen innét - mondta az írnok.

- Micsoda? Nyavalyás két tallérral akar kifizetni? No hiszen, magától éhen veszhettek! Elfelejtette, hogy maga is nyakig benne van, éppúgy, mint én?

- Azt már nem, a mindenségit! - felelte az írnok. - Én csak úgy értettem, hogy elcsen az öregúrtól bizonyos írásokat, s esetleg pár aranyat, maga pedig mit csinált vele? Megölte.

- Ha még életben volna - válaszolta Nyugipuska -, újra csak drágábbra tartaná az aranyait, mint az életét. De nem erről van szó, Skurliewhitter uram: maga volt az, aki, még mikor élt az öreg, bizonyos üzleti ügyben nála járt, s belülről kinyitotta az egyik ablakot, úgyhogy, higgye el, barátom, ha engem elkapnak, magát is felakasztják. Kár, hogy Jack Hemsfield elpatkolt már, mert így már nem egészen illik a régi nóta:

*Hárman vagyunk, hárman vagyunk,  
Három víg cimbora;  
Nem énekelt bitó alatt  
Vígabb trió soha.*

- Az ég szerelmére, halkabban - csitította az írnok -, mit ijesztgeti fényes nappal a világot ezzel az éjféli danával?... Bánom is én! Mennyit akar? Nekem sincs sok.

- Hazudsz - válaszolta a nagy verekedő -, alávaló hazugság minden szavad. Hogy mennyi kell? Nos, egyelőre elég lesz egy ilyen kis zsákocskával.

- Esküszöm, hogy ezzel a pénzzel nem én rendelkezem.

- Igazság szerint talán nem - mondta a kapitány -, de nálunk az édeskeveset számít.

- Esküszöm - folytatta az írnok -, hogy semmiféleképp nem rendelkezem vele, hivatalosan, megszámlolva adták át nekem. Lord Dalgarnóé az egész, akinek az inasa már várakozik rá, és ha csak egy darab híja volna is, nyakamra hozná a rendőrséget.

- Nem halaszthatjuk egy kicsit az összeg átadását? - szólt a bűnöző, és nagy mancsával az egyik pénzes zsákot tapogatta, mintha viszketnének az ujjai, hogy összezárulhassanak rajta.

- Lehetetlen - mondta az írnok -, holnap indul Skóciába.

- Igen? - kérdezte a verekedő pillanatnyi gondolkodás után. - Ilyen rakománnyal vág neki az útnak Skócia felé?

- No, lesz elég kísérője - felelte erre az írnok -, de...

- De? Mi az, hogy de? - kérdezte a bűnöző.

- Semmi, semmi - válaszolt az írnok.

- De igenis, valamit akartál még mondani, valami jót szimatoltál ki - válaszolta Nyugipuska. - Úgy megálltál, mint a kutya, ha vadnyomra lel. Éppúgy nem mondod ki, de éppoly biztos a jel, amit adtál, mint egy jól nevelt spánielnél.

- Mindössze azt akartam mondani, kapitány, hogy a szolgálait Barnet felé küldi, ő maga pedig az apródjával az enfiöldi rétnek tart; s tegnap úgy mondta, hogy lassú ügetésben fog haladni.

- Hohó! Hát erről fúj a szél, fiacskám?

- Igen, s azt is mondta, hogy kicsinyég megáll, mégpedig a camleti ároknál.

- Nohát, ez jobb, mint egy kakasviadal! - szólt erre a kapitány.

- Nem tudom, kapitány, mi haszna lehet belőle - mondta az írnok. - De annyi igaz, hogy nem tudnak gyorsan haladni, ugyanis az apródja a málhás lovon megy, amely ezt a terhet viszi - s azzal az asztalon levő pénzre mutatott. - Lord Dalgarno jól ügyel világi javaira.

- No, jó nagy teher lesz azon a szegény lovon, nyerít is majd örömeiben, ha leszedjük róla - válaszolta a gonosztevő -, és, az égre, meg is tesszük neki ezt a szívességet. Még most is az az apródja, Lutin, a lidérc? No, az egyszer-kétszer kezemre is játszott már. Bosszúmat is kielégítem a nemes lordon, amivel tartozom neki egy régi eset miatt, ami a fogadóban történt. Kit vigyek magammal, lássuk csak: a fekete Felthamet, zsebmetsző Dicket; de negyedik is kell, jobb szeretek biztosra menni, és elég nagy zsákmány ez, hogy megosztozzunk rajta, meg aztán amúgy is részedem majd őket az osztzkodásnál. Nos, írnok, adj kölcsön két aranyat. Jól van... Szépen válunk el! A viszontlátásra. - Azzal szorosabbra fogta maga körül a köpenyét, s távozott. Amint kiment a szobából, az írnok csak tördelte a kezét, és így kiáltott: - Megint vér! Megint vér! Azt hittem, vége, de ezúttal igazán nem az én hibám volt, nem, semmit nem vétettem... és igazán csak javam származhatik belőle. Ha ez a gazfickó marad ott holtan, egyszer s mindenkorra vége a nyaggatásainak; ha viszont Lord Dalgarno vész oda (ami még sokkal valószínűbb, mert az igaz, hogy az acéltól úgy fél ez a gazfickó, mint az adós a hitelezőtől, de bokrör mögül igen jó lövő), akkor éppenséggel ezerszeresen nyugodt lehetek, nyugodt, nyugodt!

Ezzel rá és elmélkedéseire kész örömmel lebocsátjuk a függőnyt.



## Harmincötödik fejezet

*A bűnbe lassacskán bukunk... a rossznak  
Titkon fakad forrása, oly kicsiny,  
Hogy hasadékát gyermekkéz befödné;  
De medre mélyül, s már a bölcseket,  
Hiába küzd, és mit sem ér a vallás:  
Eláradását nem fékezheti.*

(RÉGI SZÍNDARAB)

Richie Moniplies bőségesen megvendégelte a jurátusokat Beaujeu vendéglőjének különtermében, ahol barátunk most már szívesen látott vendég volt, szolgazekéjét és köpenyét ugyanis egy sötét, de a kor divatja szerint való csinos öltönyre cserélte, amely jobban illett volna nála öregebb emberhez. Moniplies egyáltalán nem örült annak, hogy újra meg kell jelennie a fogadóban, de társainak ez igen kíváncsós szórakozás volt, hiszen könnyen elképzelhető, hogy olyan nagy kópéknak, mint Lowestoffe és cimborái, éppenséggel nem volt ellenére egy kis vigasság a tudálékos, faragatlan skót zsebére és kárára, s örömet megkönnyítették néhány arannyal, amellyel amaz (úgy látszott) jelentős mennyiségben rendelkezik. De még a nagy mennyiségben fogyasztott vörös bor, amelyben csillogó apró buborékok kerengtek, mint nap-sugárban a muslicák, még az sem csorbította a legkevésbé sem Richie méltóságteljes viselkedését. Még amikor ivott is, mint a gödény, részben a jó szesz iránti természetes hajlandóságából, részben vendégei iránt érzett barátságból, még akkor sem vesztette el törvényszéki bíróhoz illő megfontoltságát. Amikor már kissé a fejükbe szállt a bor, Master Lowestoffe, talán épp mivel untatta Richie mogorvasága, aki most még sztoikusabb és merevebb lett, mint a multság kezdeti szakaszában volt, azt ajánlotta barátainak, hogy függesszék fel a dorbézolást, és kártyázzanak vagy kockázzanak, mint a többiek.

Hívták is a csapost, és Richie kiegyenlítette a számlát jókora borraival megtoldva, amit a szolgák nagy hajbókolással fogadtak, és nem győzték hajtogatni:

- Köszönjük szépen az uraknak!

- Fájjalom, hogy ilyen hamar el kell válnunk, urak - fordult Richie a társaihoz -, és szeretném, ha még felhajtának egy messzellyel, vagy megvendégelném kegyelmetek egy kis vacsorára is, amit aztán egy pohárka rajnaival öblítenék le. Mindazonáltal köszönöm azt is, hogy eddig megtisztelték szerény asztalomat, és valamennyiüknek kívánok további sok szerencsét abban a módiban, amiben én sem ez ideig, sem pediglen ezután nem kívánok részt venni.

- Akkor hát, ég önnel - mondta Lowestoffe -, legbölcsebb kinyilatkoztatásokban bővelkedő Moniplies uram. Ó, bárcsak mihamarább volna újabb tartozása, amelyet ki kellene egyenlítenie, s bár én lehetnék ott is a tanúja; s bárcsak ugyanolyan jólelkű cimborának mutatkozna akkor is, mint ma.

- Ó, uraim, mindez csak kegyelmetek nagylelkűsége, hogy így beszélnek... de ha még meghallgatnék néhány feddő szavamat erről a gyalázatos fogadóról...

- Tartsa meg magának a leckét, nagyra becsült Richie - vágott közbe Lowestoffe -, amíg el nem veszem minden pénzem - s eközben felmutatta degeszre tömött erszényét -, s akkor leckéinek legalább súlya is lesz valamelyes.

- És tartsa meg az én részemet is, Richie - fűzte hozzá a másik jurátus, felmutatván egy csaknem teljesen lapos erszényt -, amíg ez nem lesz újból tele; s akkor ígérem, némi türelemmel fogom hallgatni.

- Ej, ej, lovagok - mondta Richie -, a teli erszénynek meg az üresnek egy a sora, és eléggé szomorú az a sor, de eljön egyszer még majd az az idő...

- Már itt is van - kurjantott Lowestoffe -, fölállították a játékasztalt. Mivel maga végérvényesen úgy döntött, hogy nem tart velünk, hát ég önnel, Richie!

- Ég áldja az urakat is - mondta Richie, és távozott a fogadóból, amelybe amazok visszatértek. Néhány lépésre jutott csak, amikor egy férfi, akit a fogadók, szerencsejátékok meg a kor erkölcssein való elmélkedések közepette észre sem vett, s aki maga éppoly kevés ügyet vetett őrá - futtában nekiütközött, s amikor Richie azt tudakolta, vajon sértegetni kívánta-e őt ezzel, csak hosszú, kacskaringós átkot mondott Skóciára. A hazájáról kevésbé szokimondó vélemény is bármikor kihozta volna sodrából Richie-t, most pedig, amikor két messzely vörös bor is fűtötte az agyát, kiváltképpen. Már nyelvéen volt a nyers válasz, a szavát kardja követte volna, amikor alaposabban szemügyre vette ellenfelét, s megváltoztatta döntését.

- No, komám, csak hogy itt vagy - mondta Richie -, teveled akartam ma leginkább találkozni.

- Én viszont - felelte az ismeretlen -, azt kívánom, akkor lássam magát meg a koldus honfitársait, amikor a hátam közepét. Csupa fennhéjázó hazudozó, de lyukas garasa sincs egynek se, és ahol megjelennek, tisztességes ember nem boldogul.

- Ami a szegénységünket illeti - felelte Richie -, az nem rajtunk múlik, barátom; ami azonban a jellemünket illeti, bizonyítani fogom, hogy a skót éppolyan hűséges és igaz szívű, mint az angol.

- Akár úgy van, akár nem, nekem édes mindegy! Eressz utamra - mondta a lovag mérgesen -, mit kapsz az egyenest? Eressz, vagy behajítlak a kanálisba.

- Azt hiszem, megbocsáthatnék neked, hiszen egyszer már jót tettem velem, amikor megmenttetted az életemet - mondta a skót.

- Akkor hát átkozott legyen a kezem, amely segített rajtad - vágott vissza az idegen. - Egész hazádat tönkrejuttatnám veled együtt, ha tehetném, és isten átka verje a kezet, amely támogat benneteket! Mért állod utamat? - tette hozzá indulatosan.

- Mert rossz az az út, amelyen jársz, Master Jenkin - mondta Richie -, sose indulj arra, komám, látod, hogy ismerlek. Istenem, Istenem! hogy egy tisztességes embernek meg kölljön ijedni, ha a nevéen szólítják! - Jenkin ököibe szorított kezével dühösen kapott a homlokához.

- Gyere csak, gyere - hajtogatta Richie -, semmire se mégy azzal a vak szenvedéllyel!... Mondd csak, miféle úton jársz?

- Egyenest a pokolba! - felelte Jin Vin.

- Az pediglen sötét egy út, ha szó szerint érted - válaszolta Richie -, de amennyiben csak képletesen érted, vannak ebben az óriás városban a Pokolkocsmánál rosszabb helyek is; és én örömmel veled tartok, meg is hívlak egy pohár borra; az legalább elmulasztja a gyomrom égését, és jól megágyaz a hideg jércecombnak.

- Eressz el, míg szépen mondom - sziszegett Jenkin. - Meglehet, jó szívvel vagy irányomban, és nem is akarom, hogy a magam kezével ártsak neked; de olyan kedvemben találsz, amikor mind magam, mind mások számára veszedelmes vagyok.

- Mégis megkockáztatom - mondta a skót -, hogyha nem veted meg a társaságom, akad is itt alkalmas hely, kicsit közelebb, mint a Pokolkocsmá, annak amúgy is túlságosan korhely, baljóslatú neve van. Ez a másik, a Szent András nevezetű, igen csöndes ivó, oda egyszer-kétszer magam is betértem, amikor a Temple közelében laktunk Lord Glenvarlochhal. (Mi az ördög van ezzel a legénnyel, hogy ennyire bolonduljon? Majd földöntött.)

- Ne ejtsd ki előttem annak a hitszegő skótnak a nevét - csattant föl Jin Vin -, hacsak nem akarod, hogy eszemet veszítsem! Boldog voltam, míg nem ismertem őt... ő minden bajnak az oka, ami rám zúdult... megőrjített, gazemberré tett.

- Ha gazember vagy - felelte Richie -, bennem rendőrdre találsz; ha bolond, az ápolódra; de jóindulatú rendőrré, és szelíd ápolóra. Nézd, komám, húszféle dolgot mondtál az imént egy úrról, amiben annyi igazság sem volt, mint a Mahomet hazugságaiban. A legrosszabb, amit elmondhatok róla, hogy nem mindig hajlik úgy a jótanácsra, mint azt én kérem tőle; olyan, mint te, vagy akármelyik hasonló ifiúr. Gyere velem, gyere, ha mondom, ha egy pohár bor meg egy nagy adag jótanács mégis könnyítene rajtad, akkor nem mondhatok egyebet, mint hogy olyasvalakire akadtál, aki eléggé bővelkedik ahhoz, hogy adjon a magáéból, és hajlamos is rá, hogy juttasson belőle a szűkölködőknek.

A skót makacskodása végül is győzött Vincent mogorvaságán, aki valóban igen feldúlt lelkiállapotban volt, képtelen eldönteni, mitévő legyen, miért is szívesen vette a mások javaslatait. Túrte, hogy Richie bevonszolja az általa javasolt kocsmába, ahol hamarosan egy barátságos kis zugban találták magukat, egy messzely gőzölgő forralt bor és hozzávaló cukor mellett. Tettek elébük pipát, dohányt is, de csak Richie élt vele, ami méginkább súlyt és jelentőséget adott viselkedésének, valamint nyájas, kellemes kísérője volt bölcs szavainak. Miután megtöltötték poharaikat, és szótlanul kihörpintették az italt, Richie újfent megkérdezte Jin Vint, hogy merre tartott, amikor oly szerencsésen összeakadtak.

- Mondtam neked - felelte Jenkin -, a romlás felé; vagyis a szerencsebarlangba. Éppen eltökéltem, hogy felteszem ezt a két-három aranyat, hogy megszerezem az útravalót Sharker kapitány hajójára, ami Gravesendben horgonyoz, és Amerikába indul... „Fel hát, nyugatra!”, gondoltam. Egy ördög akadt már ma az utamba, aki el akart téríteni szándékomtól, de elkergettem... meglehet, te vagy a második, tudom is én... Az elkárkozás mely válfaját kínálsz hát - tette hozzá indulatosan -, és milyen áron?

- Tudhatnád, hogy nem kereskedem efféle árucikkal - felelte Richie -, se vevőként, se eladóként. De ha szíved szerint elmondod keserűséged okát, akkor segítek rajtad, hacsak tehetem; jöllehet nem szívesen ígérgetek, amíg nem tudok többet a bajról, aminthogy a tudós orvos se ad addig tanácsot, amíg meg nem vizsgálja az esetet.

- Senkinek semmi köze az én ügyeimhez - mondta a szerencsétlen ifjú, és karját összefonva az asztalon, lehajtotta rá a fejét, mint egy terhektől megrokkant láma, amely leveti magát a földre, és inkább elpusztul, semhogy tovább menjen.

Richie Moniplies, mint a legtöbb ember, aki jó véleményrel van önmagáról, örömmel vállalta a vigasztaló feladatát, ami egyfelől bizonyította felsőbbrendűségét, hiszen a vigasztaló szükségképpen, legalábbis egy időre, felsőbbrendű a bajbajutottnál, másfelől kielégítette beszélő kedvét. Könnyörtelen hosszúságú szónoklatot zúdított a szegény szenvedőre, amely az emberi természet változékonyságával kapcsolatos jól ismert bölcselkedéseket tartalmazta... A türelem rendkívüli jelentőségét a szenvedésben... hogy milyen örülség olyasmin bánkódni, amin már nem lehet segíteni... a jövőbeni óvatosság szükségességét... s néhány enyhe dorgálást a múlt kontójára, amelynek csípőssége arra volt hivatott szolgálni, hogy még inkább megtörje a páciens megátalkodottságát, amiként Hannibál is ecetet használt, amikor utat tört a sziklák

között. Az emberi természetnek nem sajátja, hogy csöndben tűrje az ékesszóló közhelyeknek ilyen özönét; és Jin Vin akár azért, mert szerette volna megállítani a szavaknak ezt az áradatát, amelyek fülébe záporoztak „lelki gyomra ellenére”, akár azért, mert bízott Richie-nek barátságáról adott ünnepélyes nyilatkozataiban, melyeket, mondja Fielding, a nyomorult mindig hajlandó elhinni, akár csak azért is, hogy fájdalmát szavakba öntse; felemelte fejét, és duzzadt, vörös szemét Richie-re függesztve így szólalt meg:

- Kakas csípje meg, mindent megtudsz tőlem, koma, csak fogd be már a szád... s akkor, amit kérek, az csupán annyi: fogjunk kezét, és ki-ki menjen dolgára. Ezt a Margaret Ramseyt... ugye láttad, ismered?

- Egyszer láttam - felelte Richie -, George Heriotnál a Lombard Streeten, ott voltam a szobában, amikor ebédeztek.

- Persze, már emlékszem, segítettél tányért cserélni - kiáltott fel Jin Vin. - No, hát ez a csinos lány, mert szerintem ő a legcsinosabb a Szent Pál-székesegyháztól a törvényszékig, ez most férjhez fog menni a te Lord Glenvarlochodhoz, hogy a dögvész essen a méla skótjába!

- Lehetetlen - hűledezett Richie -, hagymázos zagyva beszéd ez, koma, veletek, londoni legényekkel április bolondját járatják az év minden szakában... Még hogy Glenvarloch lord feleségül veszi egy londoni mesterember lányát! Előbb elhiszem, hogy Keresztelő János feleségül veszi egy zsidó ószeres gyerekeit!

- Ide hallgass, pajtás - mondta Jin Vin -, sok mindent eltűrök, de azt senkinek nem engedem meg, hogy tiszteletlenül beszéljen erről a városról, ha bajban vagyok is.

- Ne haragudj, koma, nem akartalak megsérteni - mentegetőzött Richie -, de ami ezt a házasságot illeti, hát ezt bizony el nem hiszem!

- Pedig nyélbe fogják ütni, mert a herceg és a trónörökös keze van a dologban; s különösen a vén királyi bolond az, aki nagyszasszonnyá akarja tenni, mert hiszen te is tudod, hogy minden skót nemesnek hiszi magát.

- Vincent mester - támadott most a vigasztaló -, csak azért tűröm, hogy szidd a nemzetemet, mert most nagy bajban vagy.

A pórul járt ifjú erre mentegetőzött, mikor szóhoz jutott, de egyre csak azt hajtogatta: - Pedig úgy igaz, hogy a király azt mondta, Peg Ramsey márpedig nemesi származású; és hogy ő nagyon szeretné, ha ez a frigy létrejönne, és lótfut a vén fajankó, gagyorász Peggie-nek, mióta meglátta nadrágban, ami bizony nem is csoda! - fűzte hozzá a szerencsétlen Vin, mély sóhajjal.

- Úgy látszik, mégis igaz lehet - mondta Richie -, akármilyen furcsán hangzik is az én fülemnek; de ilyen nagy úrról ne beszélj így, komám. Ne átkozd a királyt, Jenkin, még a magad hálósobájában se... a várfalnak is füle van... nálam senki jobban nem tudja.

- Nem átkozom én az együgyű öreget - felelte Jenkin -, de azért nem bánám, ha valamivel kevésbé magasan hordanák az orrukat az urak... Ha ők láttak volna a sík mezőn harmincezer dárdát, mint én láttam a tűzérségi gyakorlaton, akkor tudhatnák, hogy ott nem sokra mennének a hosszú hajú udvaroncok.

- Nyughass, komám, nyughass - mondta Richie -, ne feledd, honnan gyűttek ide a Stewartok, és ne hidd, hogy híjával vannak akár lándzsának, akár klémornak, különben is, ne beszéljünk olyasmiről, amiről hiábavaló a beszéd, hanem mondd meg inkább: mi közöd neked ehhez a dologhoz?

- Hogy micsoda? - kérdezte Jenkin. - Hát nem voltam-e biztos abban az első naptól fogva, amikor a műhelybe kerültem, hogy Peg Ramsey az én egyetlen szerelmem? Nem hordtam-e utána a facipőjét meg a papucsát három álló esztendeig, nem hordoztam-e az imádságos-könyvét a templomba, nem fűjtam-e meg a párnáját is, amire térdepelt, és mondott-e valaha is nemet nekem?

- Nem látom okát, mért mondott volna nemet - mondta Richie -, ha csupa efféle apró szolgálat volt, amibe segítségire voltál. Jaj, bizony, kevés olyan ember van a földkerekségen, akár okos, akár bolond, aki tudná, hogyan köll egy asszonyt kormányozni.

- Hát talán nem szolgáltam őt, kockára téve érte még a szabadságomat is, sőt a nyakamat? S talán nem bírt-e rá arra, nem, az nem is ő volt, hanem az az istenverte banya, aki által a bolondját járatta velem, hogy szegődjek el a lord révészének, és juttassam el Skóciába, hogy a dögvész essen belé; s ahelyett, hogy békésen beveztünk volna a gravesendi hajóhoz, nem hencegett-e és hetvenkedett, és hadonászott a pisztolyával, míg nem itt kötöttem ki Greenwichben, ahol aztán olyan örültséget követett el, hogy magát is, meg engem is sikerült a Towerba juttatnia?

- Aha! - pillantott rá Richie a szokásosnál is több bölcsességgel. - Akkor hát te voltál az a zöld zekés révész, aki Lord Glenvarlochot levitte a folyón?

- És még annál is bolondabb voltam, mert nem fürdöttem meg a Temzében - felelte Jenkin -, és én voltam az a legény, aki egy árva szót sem volt hajlandó bevallani arról, kicsoda-micsoda vagyok, pedig megfenyegettek, hogy összezárnak az exeteri herceg lányával.

- Hát az meg mi fán terem? - kérdezte Richie -, nem lehet valami mókás dolog, az biztos, ha ennyire megijedtél tőle, és ha ilyen rangos családból származik.

- A kínpad az, koma, a kínpad! - mondta Jenkin. - Hol nőttél föl, hogy sohasem hallottál az exeteri herceg lányáról? De Anglia egyetlen hercege vagy hercegnője se bírt volna kiszedni belőlem semmit... így hát az igazság más úton-módon derült ki, és engem szabadon eresztettek. Futottam is, egészen hazáig, s a világ legokosabb és legboldogabb emberének éreztem magam. Ő meg... ő meg... pénzzel akarta kifizetni szolgálataimat! És olyan bűbájosan és hidegen beszélt, hogy legszívesebben a Tower legmélyebb tömlőcébe bújtam volna... bárcsak halálra kínoztak volna, mielőtt meg kellett tudnom, hogy ez a nyavalyás skót elveszi tőlem a kedves Peg Ramsayt!

- De biztos-e már, hogy elveszítetted? - kérdezte Richie. - Nekem ugyan különösen hangzik, hogy Lord Glenvarloch egy kereskedő lányát veszi feleségül, ámbátor azt én is tudom, hogy Londonban előfordulnak efféle címtelen, rangtalan nővel kötött házasságok.

- Hát bizony ez a lord épp hogy csak kiszabadult a Towerból, amikor George Heriot társaságában eljött, hogy megkérje Peg kezét, a király hozzájárulásával, vagy mi a fene; s azzal a szép ígérettel, hogy őlordságát támogatja az udvar, mert földje az nem maradt, egy hektárnyi sem.

- No és mit mondott a jó öreg órásmester? - kérdezte Richie. - Nem ugrott ki a bőréből örömében? Mert az csak természetes lett volna!

- Beszorzott egymás után hat számot, bejelentette a végeredményt... aztán beleegyezett.

- És mit csináltál te?

- Kirohantam az utcára - panaszkolt a pórul járt legény sajgó szívvel és vérben forgó szemmel -, és egyszerre csak hol találtam magam, annál a boszorka Suddlechop mamánál, és mit gondolsz, mit tanácsolt nekem? Hogy vegyem nyakamba az országutat.

- Vegyed nyakadba? Milyen értelemben? - kérdezte Richie.

- Szent Miklós szolgáljaként... haramiaként... mint Poin és Peto, meg a jó cimborák a színjátékban... És mit gondolsz, ki lett volna a kapitányom?... Mert kimondott ám mindent, mielőtt szóhoz jutottam volna... azt hiszem, úgy gondolta, hallgatásom beleegyezés, mert azt hitte a bolond, annyira kétségbeestem, hogy már nincs számomra menekülés, nincs számomra megváltás. És mit gondolsz, ki lett volna a kapitányom ebben a vállalkozásban? Ki más, mint az a gazfickó, akinek a vendégfogadóban elláttam a baját, amikor te Lord Glenvarloch szolgáljaként voltál ott; az a gyáva, széltoló, az a tolvaj szájhős, aki itt kujtorog a városban mindenfelé, akit Lesipuskának neveznek.

- Lesipuska... hm, hm... tudok egyet-mást arról a bangóról - mondta Richie. - Arról tudsz-e valamit, Jenkin mester, mostan merre bóklászik? Nagy szolgálatot tennél velem, ha megmondanád.

- No, mostanában nemigen mutatkozik - válaszolta a mesterlegény -, ugyanis sötét gázt gyanúja alatt áll... azzal a szörnyű gyilkossággal gyanúsítják, amely Whitefriarsben történt. De Suddlechop mamától akár mindent megtudhattam volna felőle, mert azt mondta, hogy az enfieldi réten kellene találkoznom vele meg néhány hasonszőrűvel, és együtt kirabolnánk valakit, aki nagy csomó pénzzel északnak tart, Skóciába.

- És te nem egyeztél bele ebbe a csodálatos tervbe? - kérdezte Moniplies.

- Átkozott boszorkának neveztem, és faképnél hagytam - válaszolta Jenkin.

- És ő mit szólt ehhez, mi? - kérdezte Richie. - Fejébe szaladhatott a vér!

- Nehogy azt hidd. Nevetett rá, és azt mondta, hogy csak tréfált - válaszolta Jenkin -, de nem hittem el neki, tudom én, mikor tréfál az az ördög öreganyja, és mikor beszél komolyan; engem nem csap be. De csak azért biztos a dolgában, mert tudja, hogy nem árulom el őt.

- Őt elárulni! Dehogyan - felelte Richie -, nem arról van szó, de hát talán ehhez a nagy okos Puskalesihez, vagy hogyhívják, ehhez is köt valami, hogy eltűröd, raboljon ki akárki tisztességes úriembert, aki északnak tart a pénzével, és meglehet, éppen egy becsületes skót?

- Ej, hát egy halom angol pénzzel iparkodik hazafelé - mondta bosszúsan Jenkin. - Bánom is én, kicsoda ez az ember, tőlem kifoszthatják az egész világot, amikor én vagyok kifosztva, tönkretéve.

Richie megtöltötte a barátja poharát színültig, és erősködött, hogy igya ki, amit ő úgy fogalmazott: - Hadd lássam, tiszta-e a poharad! Ez a szerelem a magadfajta büszke fiatalember számára nem más - folytatta Richie -, mint merő gyermekded játék, Jenkin uram. És ha mindenképp szükséged volna ilyen szeszélyre, úgy hiszem, biztonságosabb volna, ha valaki megállapodott nőszemélyre bízna magad, hisz ezer meg egy olyan pirospozsgás leányzó szaladgál Londonban, mint ez a Peg Ramsey. Csak ne sóhajts olyan keservesen mélyet, mert szent igaz: több hal is akad a tengerben, ahonnan ez való! Mért búslakodsz hát, szép szál büszke legény létedre, akihez fogható alig is terem a nap alatt, mért nem próbálsz fordítani a szerencsédre?

- Bevallom én, Moniplies uram - bökte ki Jenkin -, szegényebb vagyok én, mint akármelyik skót. Megszegtem a szerződésemet, szöknöm kell az országból.

- Jaj, istenem! - szólt erre Richie. - Nem, koma, minek mindjárt ilyen rosszra gondolni? Tudom én a magam szomorú tapasztalatából, hogy a nyomorúság meg a baj kiveszi az

emberből az erőt, és hogy akinek likas a gatyája,<sup>154</sup> a legszívesebben mindig csak ülne. De bátorság, te segítettél rajtam, most én vagyok soron, hogy rajtad segítsek. Ha összehoznál azzal a kapitánnyal, hidd el, igen nagy szolgálatot tennél vele.

- Sejtem, mit akarsz, Richard mester... menteni akarod a honfitársad dagadt erszényét - mondta Jenkin. - Nemigen hiszem ugyan, hogy ezzel segíthetek magamon, de hát üsse kő, segítségedre leszek, nem bánom, mert gyűlölöm azt a gyáva, hetvenkedő, vérszomjas gazembert. Ha tudsz alám lovat szerezni, nem bánom, elvezetlek oda, ahol a kerítőnő szerint találkoznom kellene vele, de nagy kockázatot vállalsz, mert ő maga gyáva ugyan, de nem egy markos barátja lesz vele.

- Elfogatási parancsot viszünk magunkkal - mondta Richie -, és, ha úgy gondolsz, a polgárokat is riadóztathatjuk.

- Nem - vágott közbe Jenkin -, ha én megyek veled, nem csinálunk semmi effélét. Nem vagyok én olyan legény, aki orvul támad akárkire is. Ha azt akarod, hogy veled tartsak, viselkedj férfihoz méltón. Főlesküdtem a törvényre, és nem adom el ember vérért.

- Jól van - mondta Richie -, az akaratos emberrel csak úgy lehet, ahogy ő akarja, úgy is jól van nekem, mert ahol én születtem, több volt a betört fej, mint az ép. Meg aztán, nekem is vannak barátaim, két nemes ifjú, Master Lowestoffe a Templeből és unokafivére, Master Ringwood, akik örömetest részt vennének ezen a kellemes kiránduláson.

- Lowestoffe és Ringwood? - kiáltott fel Jenkin. - Mindkettő derék ifjú; velük nem érhet baj. Te tudod, hogy ezek hol vannak?

- Persze hogy tudom - válaszolta Richie. - A kocka meg a kártya körül serénykednek kora hajnalig, arról kezeskedem.

- Becsületes, megbízható ember mindkettő - mondta Jenkin. - Ha ők egy véleményen vannak veled, én is megyek. Eredj, kerítsd elő őket, hiszen annyi mindent kellene megbeszélni velük. Nem szabad, hogy együtt lássanak bennünket az utcán. Nem tudom, hogy van ez, Master Moniplies - folytatta, és telitöltve a kupákat, felderült arccal így szólt: - De egy kissé megkönnyebbült a szívem, mióta ezt a dolgot eszembe hoztad.

- Ezért fogadnak fel az emberek tanácsadókat, Jenkin mester - mondta Richie -, és szívből remélem, hogy nem is olyan sokára, oly könnyű lesz a szíved, mint a pacsirtáé. Ne mosolyogj, és ne rázd a fejed, hanem jól jegyezd meg, amit mondok: maradj itt, amíg megkeresem ezeket a nemesurakat. Kezeskedem afelől, hogy kötéllel sem tarthatják vissza őket attól a mulatságtól, amit én ajánlok majd nekik.

---

<sup>154</sup> Ez az előkelő beszéd Douglas grófjának, Tinemannek ajkáról hangzott el, miután a shrewsburyi csatában megsebesült, és fogságba esett, ahol

*...öldöklő pallosa  
A király képét háromszor levágta.*

*(Walter Scott jegyzete)*

## Harminchatodik fejezet

*A tolvajok megkötözték a becsületes embereket.  
Most te meg én kirabolhatnák a tolvajokat, aztán  
vidáman Londonba mehetnénk...*

(SHAKESPEARE: IV. HENRIK. I. rész.)

(Vas István fordítása)

A nap már magasan állt az enfieldi rét irtásai fölött, ahol az ősi tölgyek között, festői csoportokba verődtek, a szarvasok (melyekben abban az időben bővelkedett az erdő), amikor lovaglórúhába öltözött gavallér és egy hölgy bukkant fel a végeláthatatlan ösvényen, amelyet a vadászok számára vágtak az óriás ligetben. Egyetlen kísérőjük egy apród volt, aki szemlátomást súlyos iszákot cipelő, kis termetű spanyol telivéren ült, s tisztos távolból követte őket. Az asszony, aki a kor valamennyi különös divathóbortját magán hordta, a szokásosnál valamivel több gyönggyel, függővel és más csecsebecsével is feldíszítve, egyik kezében pávatollas legyezőt, a másikban fekete bársony lovaglómaszkot tartott, az ilyen alkalmakkor szokásos kis kacérkodásai ellenére is, amelyekkel igyekezett magára vonni kísérője figyelmét, a lovag, aki a hölgy csacsogását (úgy tetszett) néha elereszti a füle mellett, olykor mégis megszakította a maga borús töprengéseinek láncolatát, és válaszolgatott neki.

- Ej, lordom, kedves lord, ne siessen már annyira, hiszen így nem tudok lépést tartani. Legszívesebben a karjába kapaszkodnék, de akkor hova teszem a maszkomat meg a legyezőmet? Miért is nem engedte, hogy magammal hozzam a komornámat, most volna, ki vigye a holmim. No nézze csak, ide dugom a legyezőmet a fűzőmbe, így ni!... s így felszabadul az egyik kezem, és magába fogódzhatom, most már nem szökhet meg tőlem!

- No, jöjjön csak - nógatta a divatfi -, igyekezzünk, ha már egyszer nem akart a komornájával (ahogy maga nevezi) meg a többi málhával a másik úton menni, ahogyan én parancsoltam. Azt hiszem, hamarosan belátja, hogy igazam volt, de nem fog örülni neki, annyit mondhatok.

A hölgy tehát karon fogta a lovagot, de alig tettek néhány sietős lépést, ismét elengedte, panaszkodván, hogy amaz megnyomorítja a kezét. A gavallér megállt, pillantása a szép kis kézre esett, amelyet a hölgy az orra alá tartott, szidván őt gorombaságáért. - Nézze meg - s a hölgy feltúrta a ruhát csuklójáról és alkarjáról -, könyéig csupa kék-zöld folt.

- Kegyed pedig higgye el nekem, hogy eszeveszett kis bolond - felelt a férfi, és csókokkal hintette a bántalmazott kart -, s hogy ez a kis pirosság csupán előnyösen hangsúlyozza a kék ereket.

- Ej, lordom, most meg maga bolondozik - nevetett föl a hölgy -, de azért örülök, hogy mégis sikerült, akármi áron is, szóra bírnom és megnevettetnem. Azért is rimáncodtam, hogy magával jöhessek az erdőn át, mert meg akartam nevetetni. Talán csak mégis különb társaság vagyok, mint az apródja! Most pedig kérem, mondja meg, ezek a bájos kis szarvacskás állatok nem szarvasok?

- De bizony, Nelly - helyeselt a hölgy nyegle kísérője.

- És mit csinálnak ennyi szarvassal?



- A városba küldik őket, Nelly, ahol húsból szarvaspástétomot készítenek az okosok, szarvukat pedig trófeaként viselik - válaszolta Lord Dalgarno, akit olvasóink minden bizonnyal már felismertek.

- Lordságod csúfolódik rajtam - méltatlankodott a hölgy -, pedig én tudom, mi az a szarvaspástétom, még ha nem is feltételezi rólam. Évente egyszer mindig ettem belőle, amikor a követ úrnál vacsoráltunk - toldotta meg búsan, mert átsuhant lealacsonyodásának tudata az ostobaságától és hiúságától megzavart fejcskékjén. - Bizony lehet, hogy most már szóba se állna velem, még ha a Ward legszűkebb utcájában találkoznánk is.

- De mennyire, hogy nem állna szóba magával - felelte Lord Dalgarno. - Mert maga, kedves Nelly, megsemmisítené egyetlen pillantásával, hiszen remélem, több esze van annál, semhogy szavait efféle tökfilkókra pazarolja?

- Méghogy én! - pattogott Nelly úrhölgy. - Hah, megvetem én az ilyen úrhatnámkodókat! Tudja-e, hogy a Wardon kalaplevéve hagyta álldogálni mind a népeket, még az én jó öreg John Christie-met is meg a többit? - Ekkor azonban már kicsordultak szemén az érzelmek.

- Pestis a pityergésébe - tört ki Dalgarno nyersen. - Sose sápadozzon amiatt, Nell. No, nem haragszom magára, kis bolond. De mit gondoljak, mikor örökösen visszafelé pislog a folyó menti tömlőce felé, ami úgy bűzlik a sajttól meg a kátránytól, mint a walesi paraszt a fokhagymától, s tetejébe éppen akkor, amikor olyan gyönyörű kastélyba viszem, amilyen csak Tündérországban van.

- Odaérünk estére? - kérdezte Nelly, könnyeit szárítgatva.

- Estére, Nelly?... Ugyan! Jó, ha két hét múlva odaérünk.

- Akkor az Úr irgalmazzon nekünk, és óvjon bennünket! De hát nem a tengeren visz az út, édes lord? Én mindig azt gondoltam, Skóciából mindenki a tengeren át érkezik. Azt például tudom is, hogy Lord Glenvarloch és Richie Moniplies hajón jött.

- Nagy különbség van ám a között, hogy felmegyünk vagy lejövünk, Nelly - felelte Lord Dalgarno.

- Az bizony meglehet - bólogatott együgyű útítársa. - És én mégiscsak azt hiszem, hallottam, amikor többen mondogatták, hogy tengeren hajóznak fel Skóciába. Lordságod biztos abban, hogy jól tudja az utat? Elképzelhetőnek tartja, hogy szárazföldön jutunk Skóciába, édes lord?

- Legalábbis megkíséreljük, édes hölgy - felelte Lord Dalgarno. - Azt beszélik, hogy Anglia meg Skócia egyazon a szigeten terül el, így hát feltehetően akad közöttük egy-két szárazföldi út is.

- Soha nem bírnék ekkora utat lóháton megtenni - sóhajtott Nelly.

- Majd puhábbra tömjük a nyeret - biztatta a lord. - Mondtam már, le kell vedlenie polgári bőrét, és a baromfiudvar kerítésén mászkáló szegény kis hernyóból a herceg kertjének pillangójává kell válnia. Annyi ruhája lesz, ahány órája van a napnak, annyi koronája, ahány napja van a hétnek, és annyi cselédje, ahány hét van az évben; és csak vadászgat, solymászik majd egy lorddal, ahelyett, hogy egy vén kátrányárust szolgálna, aki nem tud egyebet, mint krákogni meg köpködni.

- De vajon nőd lesz-e? - érdeklődött Nelly úrhölgy.

- Hát persze! - felelte a lord. - Imádott nőm.

- De én úgy értem, nőül vesz-e? - kérdezte Nelly.

- Hát, Nelly, erre nem tehetek ígéretet. A feleség egészen más dolog, mint a szerető - válaszolta Dalgarno.

- Mrs. Suddlechoptól hallottam, akinél maga elhelyezett, mióta elhagytam a jó öreg Christie-t, hogy Lord Glenvarloch feleségül veszi David Ramsay órásmester lányát.

- Nem eszik a kását olyan forrón, ahogyan főzik, kedves Nelly. Van nálam egy és más, ami megghiúsíthatja azt a reményteljes frigyet, még ma napszállta előtt - mondta Lord Dalgarno.

- No hát, az én apám sem volt rosszabb, mint a vén Davie Ramsay, legalább olyan rangos ember volt, miért ne vehetne lordságod is nőül engem? Úgy hiszem, elég bajt kevert körülöttem, miért ne adhatná meg nekem azt, ami megillet?

- Két különböző okból, Nelly. Magának férjet adott a sors, nekem pedig feleséget a király - felelte Lord Dalgarno.

- De hiszen ők Angliában maradtak, lordom - mondta Nelly -, mi pedig Skócia felé tartunk.

- Érvelése bölcsőbb, semmint gondolná - szólt Lord Dalgarno. - Skót jogászoktól úgy hallottam, hogy boldog hazánkban a hitvesi kötelék egyszerű bírósági tárgyalással is felbontható, míg Angliában csupán a Parlament hozzájárulásával törhetünk ki belőle. Nos, Nelly, ezt mindenesetre fontolóra vesszük, de akár összeházasodunk, akár nem, minden tőlünk telhetőt el kell követnünk, hogy mostani nejünkötől, illetve férjünkötől megszabaduljunk.

- Ó, valóban, édes lordom? És ugye, akkor ritkábban jut majd eszembe John Christie, mert ő is megházasodik újra, afelől kezeskedem, mert neki bizonyára könnyen akad párja; és én boldogan gondolok arra, hogy lesz valaki, mint én mostanáig, aki a gondját viseli szegény áldott jó léleknek. Drága ember volt, jóllehet néhány évvel öregebb nálam, s én remélem, és imádkozom érte, hogy többet egyetlen ifjú lord se lépje át tisztes küszöbét.

Ekkor a hölgy ismét hajlamosnak mutatkozott arra, hogy szabad folyást engedjen könnyeinek, Lord Dalgarno nyers szavai azonban elűzték érzelmeit: - Fárasztanak az ön áprilisi szeszélyei, szép kedvesem, úgy vélem, jobban tenné, ha könnyeit nevezetesebb alkalmakra tartogatná. Ki tudja, mit hoz a forgandó szerencse néhány percen belül, s akkor kiderül, hogy elpazarolta csekélyke készletét!

- Ó, egek, édes lord! Hogy értsem e homályos szavakat? John Christie, a drága lélek, nem titkolt előlem semmit, s én merem remélni, hogy lordságod sem fogja elrejteni előlem szándékait.

- Üljön ide mellém, erre a padra - szólt a nemesúr -, nekem itt kell időznöm egy keveset, s ha csendesen tudna maradni egy darabig, ez idő alatt fontolóra venném, hogy a jelen helyzetben miképp alkalmazkodhatom ahhoz a tiszteletre méltó példaképhez, melyet elélem festett.

A hely, ahol ekkor a lord megállt, aligha volt több az idő tájt, mint egy kis földhányás, amelyet részben árok szegélyezett, s innét eredt a név: camleti árok. Faragott kövek heverték a földön szanaszét, amelyek elkerülték társaik sorsát, s nem épültek be a királyi erdészek házainak falába. E maradványok azt jelezték, hogy „egykori emberkéz hagyta itt nyomát”. Hajdan előkelő, de rég elfeledett család, Essex grófjai, a Mandeville-ek kastélyának romjaiból származtak, e család birtokában volt egykor Enfield mezeje és az egész környék, nagy kiterjedésben. Az erdei vadon látványa után a szem végeláthatatlan sétatukra fut szét, amelyek e helyt összeérnek, majd mindjárt szét is válnak; Lord Dalgarno épp ezért szemelte ki e pontot az összecsapás színteréül; ezt javasolta Richie Moniplies közvetítésével, sértett, elárult barátjának, Lord Glenvarlochnak vívóhelyül.

- Vajon eljön-e? - kérdezte Dalgarno mintegy önmagától. - Igaz, gyávának éppen nem gyáva, annál vakmerőbben viselkedett a parkban... Csakhogy lehet, hogy az a neveletlen fickó nem adta át az üzenetemet! De nem, az nem lehet, derék legény az, az a fajta, aki többre tartja gazdája becsületét a saját életénél. Ügyelj a lóra, Lutin, nehogy elszabaduljon, és sólyomszemmel figyeld valamennyi utat, s jelezd, ha jön valaki. Buckinghamet hiába hívtam ki párbajra, a király parancsaira hivatkozva nem hajlandó megvívni velem. Ha ezt a Glenvarlochot megszegyeníthetem, vagy ha sikerül megölnöm: ha a becsületétől vagy tán még az életétől is megrabolhatom, akkor éppen elég diadalt viszek haza Skóciába, amellyel feledtetem, sőt bearanyozhatom korábbi balszerencsémét. Ismerem drága hazámfiait, nem háborognak azok az ellen, aki akár pénzt, akár harci dicsőséget visz haza a tarsolyában, hát még, aki pénzt is, diadalt is visz.

Amint így elmélkedett, eszébe idézte a gyalázatot, amely érte, és mindazokat az okokat, amelyekért, úgy képzelte, gyűlölnie kell Lord Glenvarlochot, és ettől arca egészen eltorzult kínzó érzelmei hatására, Nelly nagy rémületére, aki észrevétlen a lábához kuporodott, s most aggódva látta, mint önti el lordja arcát a pír, préselődik össze ajka, tágul ki szeme, és mint ül ki ábrázatára az olyan ember kétségbeesése és végső elszántsága, aki halálos ellenfelével készül megküzdeni. Az elhagyott színhely, amely annyira különbözött mindattól, amihez szokva volt, az a sötét és ünnepélyes kifejezés, amely kiütközött csábítójának arcán, az, hogy őrá csöndet parancsolt, valamint különös viselkedése: hogy ily sok időt elfecsérel minden ok nélkül, holott oly hosszú út áll még előttük, mindez különös gondolatokat ébresztett gyenge kis agyában. Otthon olvasott olyan esetekről, hogy egy nőt elcsábított valami gazember, aki az ördöggel szövetekezett, nem, nem is csak szövetekezett vele, hanem maga volt a Gonoszság Atyja, aki miután áldozatát magával csalta az ember nem lakta vidékre, levedlette kellemes, csábító alakját, mellyel a nőszemély vonzalmát megnyerte, és teljes borzalmában mutatkozott meg. Elűzte magától ezt a képtelen gondolatot, mely szegényes és megzavart képzeletére nehezedett, de bizony átvitt, sőt tán valóságos értelemben is valami nagyon hasonló történhetett volna vele, ha nem jön közbe az, ami közbejött.

Végre odakiáltott gazdájának az éles szemű apród, s ujjával az egyik ösvény felé bökött, ahonnet lovasok közeledtek. Lord Dalgarno talpra ugrott, és kezével árnyékolva szemét, gyors, fürkésző pillantást vetett a sétány irányába; amikor golyó érte, amely kezét súrolva egyenesen a koponyájába fúródott, s holtan hanyatlott ledérsége szerencsétlen áldozatának lába elé, félig az ölébe. Az arc, amelynek változó vonásait oly aggódó figyelemmel nézte még az imént, egy pillanatra eltorzult, majd megmerevedett örökre. Három haramia rohant elő a bozótból, ahonnet a lövés eldördült, és a füst még épp hogy szétoszlott. Egyikük káromkodva az apródra vetette magát; a másik pedig a nőre, akinek kiáltozását fenyegetéssel próbálta elfojtani; míg a harmadik az apród lovára kötözött málhát kezdte lefejtetni. Egy váratlan fordulat azonban megakadályozta őket abban, hogy a zsákmánnyal tetszésük szerint járjanak el.

Bizonyára sejtette már olvasónk, hogy Richie Moniplies, miután biztosította magának a két jurátus kíséretét, akik szívesen vettek részt mindennemű csetepatéban, velük és a kalauzként közreműködő Jin Vinnél egyetemben útnak indult, vitézül fölfegyverkezve, abban a hitben, hogy megelőzik a rablókat, és megakadályozzák őket tettük keresztülvitelében. Nem számoltak azonban azzal, hogy a korabeli angol útonállókkal szemben, akiknek ez nem volt szokásuk, más országok rablóinak példáját követve gyilkossággal akarják majd előre biztosítani rablásuk sikerét. Egy véletlen is föltartóztatta őket rövid időre. Ahogy az egyik ösvényen lovagoltak, egy mélységes keserőséggel sóhajtozó emberre bukkantak egy fa tövében, s Lowestoffe nem állhatta, hogy meg ne kérdezze, megsebesült-e. A boldogtalan azt felelte,

hogy a feleségét kergeti, akit egy ördög ragadott el, s ahogy felemelte ábrázatát, Richie legnagyobb ámulatára John Christie-t fedezte föl benne.

- Az isten szerelmére, Moniplies mester, segíts rajtam! - kiáltotta az öreg. - Tudom, hogy a feleségem csak egy mérfölddel jár előttem azzal a fekete sáttal, Lord Dalgarnóval.

- Ültessük fel rögvést valamelyik nyereg elé - szólt Lowestoffe -, íme, Orpheusz, aki keresi Eurüdikéjét! Ültessük föl: akkor nemcsak megmentjük Lord Dalgarno pénzét, hanem egy füst alatt a kedvesétől is megszabadítjuk. No, rajta, vigyük már, csak a multság kedvéért is. Tartozom ölordságának ezzel a bosszúval, amiért egyszer megkopasztott. Még van tíz percünk!

Veszedelmes dolog ilyen szorosan számolni oly ügyben, amely életre-halálra megy. Az az egy vagy két perc, amit elvesztegettek John Christie-vel, valószínűleg megmenthette volna Lord Dalgarnót a haláltól. Ekképp a bűnös szerelem lett közvetlen oka végzetének; „Legédesebb bűneinkből fonják az ostort, amellyel megostoroztatunk.”

A lovasok teljes vágtában érkeztek a mezőre, épp egy másodperccel a lövés eldördülése után. Richie Nyugipuskára akarta vetni magát, aki épp a málhát igyekezett leoldozni az apród nyergéből, de olyan vadul ugratott neki a kapitánynak, hogy megbotlott a lova, és Richie, aki nem volt éppenséggel a legkiválóbb lovas, a földre bukott. Az elszánt Richie azonban rögtön fölpattant, s olyan hévvel tusakodott a banditával, hogy noha amaz izmos fickó volt, és végső kétségbeesése gyávasága ellenére is megsokszorozta erejét, Richie-nek sikerült legyőznie, s kitépve kezéből hosszú kését, ellene fordította saját fegyverét; majd amikor sebesült ellenfele azon küszködött, hogy Richie után maga is talpra álljon, mordálya tusával nagyot sújtott a fejére; ez az utolsó csapás végzetesnek bizonyult.

- Bravó, Richie! - kiáltott oda Lowestoffe, aki meg az egyik haramiával vívott, s hamarosan meg is futamította. - Bravó! No, fiam, ott hever a bűn, taglózd le, mint az ökröt, és a romlottság torkát mesd el, mint a borjúét.

- Nem tudom, miért évődsz velem folyvást azon, hogy hentes volt az apám, Master Lowestoffe - felelte Richie, megőrizve higgadtságát -, de őszintén mondhatom, hogy a vágóhíd jó előgyakorlat az efféle munkához.

Ekkor a másik jurátus felüvöltött: - Ide jöjjön mind, aki férfi: itt fekszik Lord Dalgarno, meggyilkolva!

Lowestoffe és Richie odarohant, az apród pedig kihasználta az alkalmat, hogy senki se figyel rá, és elügetett az ellenkező irányba; senki nem látta többet sem őt, sem a tetemes összeget, amellyel lova meg volt rakva.

A harmadik bandita nem várta be a jurátus és Jin Vin támadását (ez utóbbi kitette nyergéből az öreg Christie-t, hogy ne akadályozza a hadakozásban), s csakhamar mind az öten ott álltak, és iszonyodva meredtek az ifjú nemes véres tetemére, és az asszony vad fájdalomának kitörésére, aki haját tépte, és vigasztalhatatlanul sikoltozott, mígnem kétségbeesése csillapodott, vagyis inkább új irányba terelődött, mert váratlanul megpillantotta férjét, aki hűvös, komor pillantással mérte végig, és így szólt: - Ej, asszony! Ugyancsak nagy szomorúság lehet neked szeretőd elvesztése. - Majd a férfi véres hullájára tekintve, aki őt oly mélyen megsértette, az Írás szavait idézte: - „Mert enyém a bosszú, monda az Úr, és bosszút állok a bűnösökön.”... Én, akit te úgy megsértettél, én teszem meg elsőként azt a szerény szolgálatot, ami a holtat megilleti.

Így szólván, köpönyegével takarta be a holttestet, majd még rajta felejtven tekintetét, úgy tűnt, azon töpreng, miként folytassa mondókáját. Ahogy a sértett John Christie tekintete lassan odébsiklott a csábítóról, annak cinkosa és áldozata felé, aki előtte térdelt, és görcsösen

átölelve tartotta férje lábát, de fölpillantani nem mert rá, nyers és mogorva arca olyan méltóságteljes kifejezést öltött, hogy lefegyverezte a jurátusokat, és Richie Moniplier is visszatartotta az okvetetlenkedéstől, pedig szívesen előhozakodott volna véleményével és jótanácsaival. - Ne térdepelj énelőttem, te asszony - szólt John Christie -, inkább térdepelj az Úr Jézus előtt, akit megbántottál, inkább, mint ahogy bárkit is a magad fajtájából bánthattál volna. Hányszor mondogattam neked, amikor a legvígabban voltál, hogy a gőgösséget pusztulás követi, és önhittségre megaláztatás következik. A hiúság könnyelműséget szül, a könnyelműség bünt, és a bűn kézen fogva jár a halállal, eredendő cinkosával. Szükségszerű volt, hogy feledd a kötelességet, a tisztességet, hitvesi hűséget, és dáridózzál a gonosszal; most pedig itt heversz, akár az eltiport főreg, szeretőd élettelen teste mellett, gyötrelemben. S ámbátor sok rosszat cselekedtél ellenem; megszégyenítettél barátaim előtt, eloroztad házam becsületét és tűzhelyem békességét, mindazonáltal te voltál első és egyetlen szerelmem, s én nem bírnám elviselni, hogy utcára kerüljél, ha megakadályozhatom azt. Urak, köszönöm a segítségteket, amennyire megtört szívemtől telik. Richard, add át üdvözlétemet a nagyságos lordnak. Én is szaporítottam szegénynek a baját keserű szemrehányásaimmal, de hát galádul rászedtek... Emelkedj, asszony, és kövess!

Karjánál fogva felsegítette az asszonyt, aki patakokban folyó könnyeivel és keserves zokogással vezekelt. Kezével eltakarta arcát, és tűrte, hogy férje elvezesse, és csak miután elfordultak az erdei útra, melynek kanyarulata elrejtette előlük a színhelyet, mit maguk mögött hagytak, csak akkor fordult vissza, sebes pillantást vetve Dalgarno holttestére, férjébe kapaszkodott és felsikoltott:

- Ments meg, ments meg! Meggyilkolták! Lowestoffe-ot ugyancsak meghatotta a jelenet, amelynek tanúja volt, azonban mint afféle nagyvilági uracs, szégyellte volna kinyilvánítani egyáltalán nem divatos érzelmeit, és erőszakot téve önmagán kijelentette: - Ej, hát hadd menjenek, a jószívű, hiszékeny, megbocsátó férj, meg könnyen alkalmazkodó hitvese. Ó, asszony, milyen nagylelkű a te hű urad! Felszarvazták, de szelíd, akár a kövér ökör, hát nem bánja! Kíváncsi vagyok, mi lesz, ha majd hitvese újra felcseréli álarcát és lovaglókalapját nagykendőre, ormótlan kalapra. Egyszer még meglátogatjuk őket Paul's Wharfban, alighanem kellemes látogatás lesz.

- Inkább azzal a tolvaj cigány Lutinnal törődnél - vágott közbe Richie Moniplier -, hitemre, elszelelt gazdája málhájával, meg az összes pénzzel.

Ekkor egy vadőr, segédei és még néhány személy érkezett, majd tűvé tették az erdőt Lutin után, de hiába. A jurátusok őrizetül körülállták a holttesteket, s miután lezajlott a nyomozás, Richarddal és Vincenttel együtt visszatértek Londonba, ahol nagy ováció fogadta vitézségük hírét. Vincent tévedése könnyen megbocsátatott, hiszen ezáltal kerülhetett sor a banda felszámolására; és joggal hihetjük, hogy ami más esetben csökkentette volna tettük értékét, mármint az, hogy késlekedve, Lord Dalgarnót nem menthették meg, ezúttal talán még csak növelte is becsét.

George Heriot, aki gyanította, hogy rosszul áll Vincent szénája, elnyerte gazdája beleegyezését ahhoz, hogy a szegény fiatalembert fontos üzleti ügyben Párizsba küldjék. További sorsát nem követhetjük nyomon, de úgy tudjuk, jól alakult, s hogy társával együtt jövedelmező üzletet nyitott, miután az öreg Davy Ramsay lánya házassága után nyugalomba vonult. Dr. Fueres-pournak, a kiváló antikváriusnak pedig máig is birtokában van egy ezüst számlapú antik óra, amelynek rugója acél helyett bélhúrból készült, s amelyen a „Vincent és Tunstall órák” felirat olvasható. Lowestoffe mester ugyanaz a huncut legény maradt, aki volt, aminek azzal is tanújelét adta, hogy felkereste John Christie-t és Nelly asszonyságot, azonban nagy meglepetésére (sőt kárára is, mert fogadott valakivel tíz aranyban, hogy betelepszik a családba),

csak a vevőket találta ott, a boltban ugyanis új gazdája volt, a készletek elárverezve, az egykori tulajdonos pedig feleségestül elköltözött; hová, senki sem tudta. Azt beszéltek, Amerikába költöztek, valami ottani új településre.

Lady Dalgarnóban egymással hadakozó érzelmeket keltett méltatlan férje halála, melyek közt legerősebb rémülete volt, hogy szegény férje bűnei teljében halt meg. Az eset nyomán kiújult méla-kórja, s testi egészsége is, melyet mint tudjuk, előző bajok már kikezdték, szintén megrendült egy kicsit. Miután férje halálával újra birtokába került minden vagyonának, mindenáron igyekezett jóvátenni, mit az Lord Glenvarloch ellen elkövetett; azaz hogy visszaváltsa a Glenvarloch birtokot. Az írnokot azonban megrémítették a legutóbbi fejlemények, s kerekét oldott a városból, úgyhogy lehetetlen volt megtudni, kihez kerültek a birtokpapírok. Richard Moniplies hallgatott, és okkal, a két jurátus pedig, akik az ügyletnél tanúskodtak, szintén titkot tartott, mert ő kérte erre; s így mindenki azt hitte, hogy a meglógott írnok vitte magával az iratokat. Itt jegyezzük meg, hogy Suddlechop asszonytól hasonló módon szabadult meg London egyszer és mindenkorra, mint Skurliewhittertől: ő is félt, megszökött hát, és végül az amsterdami Raphausban fejezte be pályáját, ami ott ugyanaz, mint Londonban a Bridewell.

A kemény, öreg Lord Huntinglen büszke, egyenes tartással, száraz szemmel kísért el egyetlen fiát utolsó útján; végül mégis ráhullott egy könnye a koporsóra, de nem annyira a fiút, mint inkább ősi nemzetségének utolsó férfi ivadékát siratta.

## Harminchetedik fejezet

JACQUES *Mindent rá, hogy új özönvíz készül, és ezek a párok a bárkába igyekeznek. Amott azonban ritka kettőse közeledik olyan állatoknak...*

(SHAKESPEARE: AHOGY TETSZIK)

(Szabó Lőrinc fordítása)

Az ilyesféle történetek elbeszélésének módja, akárcsak minden más földi dolog, változandó. Volt idő, mikor a mesemondótól elvárták, hogy a menyegző, az ágy s a harisnya pontos leírásával fejezze be a mondókáját, vagyis azzal a nagy csúcsponttal, amelyhez oly sok kétségen és nehézségen át végül szerencsésen elvezette hősét és hősnőjét. Egyetlen tény sem maradhatott ki, a vőlegény férfias lángolásától a menyasszony szerény pirulásáig, a pap új karingétől a koszorúslány selyembársony köpenyéig. De az ilyen leírásokról most lemondunk, alighanem ugyanazon okból, amiért a nagy nyilvános menyegzők sem dívnak már úgy, mint régen, és a boldog pár, ahelyett, hogy nagy lakodalmi ebédre és táncra hívná össze a barátait, megszökik egy magányos postakocsin oly titokban, mintha Gretna Greenbe mennének, vagy még rosszabb helyre. Voltaképpen hálás vagyok ezért a különbségért, amely a szerzőt felmenti ama nehéz munka alól, hogy új szint vigyen az efféle dolgok megszokott leírásába; mégis, most kényszerítve érzem magam rá, amiként a vándort is néha arra készítetik a körülmények, hogy olyan útra térjen, amelyet már régtől fogva senki sem tapodott. Amint a tapasztalt olvasó bizonyára észrevette, az előző fejezetet a kevésbé érdekes szereplők kiseprésének szenteltük, hogy tiszta legyen a padló a vidám menyegzőhöz.

Legfőképpen is megbocsáthatatlan vétek volna, ha csak érintőlegesen említenénk azt, ami legfőbb szereplőnk, Jakab királyt mindenekelőtt foglalkoztatta. Ez a kedélyes és nagy tudományú uralkodó nem sok vizet zavart az európai politikában, de mintegy kárpótlásképpen, óriási gyönyörűséget lelt abban, hogy elvegyüljön kedves alattvalói közt, Lord Glenvarloch közalgó házassága tehát valósággal tűzbe hozta. A kis „szeleburdi” szépsége és ijedelme első találkozásukkor lelke mélyéig meghatotta (már amennyire az ő esetében lehetséges volt az ilyesmi), és ugyancsak nagy dicsőségnek érezte, hogy felismerte az álöltözetét, s milyen nagy bölcsességgel és körültekintéssel kérdezte ki.

Jó néhány hétig, míg az udvarlás tartott, őfelsége egyre azon fáradozott, amint mondta, elkopott bele egy szemüvege (amit a papa gyártott), hogy a tulajdon felséges szemével böngésszen végig egy sereg régi könyvet és okiratot, abból a célból, hogy a menyasszony nemesi származását, akármilyen távoli őstől is, igazolja, és azáltal elhárítsa az egyetlen kifogást, melyet a fiatal pár irigyei a frigy ellen emelhetnek. Őfelsége erőfeszítései, legalábbis a saját megítélése szerint, kiváló sikerrel jártak, ugyanis amikor Sir Mungo egy napon a király fogadószobájában keserves siránkozásba fogott a menyasszony díztelen származása miatt, az uralkodó hirtelen szavába vágott, mondván: - Sir Mungo, azt mondom, a panaszaidat halaszd el máskorra, mert királyi hitűnkre mondjuk, hogy az apját, Davy Ramsayt, igenis úriembernek tartjuk, kilencedfokon, az ükapja ugyanis a Dalwalsey lordok híres-nevezetes kardforgató nemzetségéből való, akinél bátrabb ember nem katonáskodott még királyért, hazáért. Sose hallottál még a dalwalseyi Sir William Ramsayról, akiről John Fordoun is megírta, hogy

„*bellocissimus, nobilissimus*”<sup>155</sup> A vára örökké tanúskodik életéről-haláláról, ott áll Dalkeithtől három mérföldnyire, és nem egészen egy mérföldnyire Bannokriggtől. Erről az ősi és nagy híré törzsökről való a Davy Ramsay, és hidd el, uram, nem hoz szégyent az őseire evvel a mostani mesterségével sem. Acéllal tevékenykedtek azok is, mindahányan voltak; csak hogy a derék jó lovagok az ellenségük páncélingén fúrtak lukat, ő meg azokba a picurka kis rézkerekbe. Aztán énszerintem még szebb dolog is látást adni a nemlátóknak (okuláréval), mint kivenni a szemet a látók képéből, és még hozzá az is, hogy ő tanít meg minket az időt becsülni, avval, hogy megmutatja, hogyan múlik, az is csak nemesebb foglalkozás, mint inni, verekedni, lándzsát hányni, és nap mint nap más efféle, keresztény emberhez nem illő módon helytelenkedni, reggeltől estélig. Azt is tudhatnád, hogy Davy Ramsay nem egyszerű mesterember, mert művészet az, amit művel, hiszen kis híján élő teremtményeket fabrikál, mert egy óráról bizony el lehet mondani, amit Claudius mond a Szürakuszi Arkhimédész gömbjéről:

„*Inclusus variis famulatur spiritus astris  
Et vivum certis motibus urget opus.*”<sup>156</sup>

- Ha már fölséged így ellátta a vén Davyt jó származással, akár címet is adhat neki - jegyezte meg Sir Mungo.

- Parancsodra, kedves Sir Mungo - szólt a király -, és azt hiszem, hogy mi, akik minden evilági dicsőség kútfeje vagyunk, igazán szórhatunk belőle pár csöppet olyan emberre is, mint ő, aki oly közel áll királyi személyünkhöz, Giringo vár lovagjának akkor sincs miért fölhúzni ránc az orrát. A Címetani Testület tudós tagjaival már tárgyaltunk a dologról, és kibővített címet fog kapni, vagyis az atyái címerit, csak éppen megkülönböztetés végett megtoldjuk egy fél órakerékkel, egy óra koronakerekével, valamint jobbról-balról két női alak fogja tartani a címerpajzsot, az Idő és az Örökkévalóság, csak még meg köll várni, mit gondol ki a címetanács, hogyan ábrázolja az Örökkévalóságot.

- Én kétszer akkorára fösteném, mint az időt - mondta Archie Armstrong, az udvari bolond, aki történetesen jelen volt, amikor a király előadta ezt a gondját.<sup>157</sup>

- Elhallgass, mert megkorbácsoltatlak - szólt a király a szellemes élcre válaszul -, ti pedig mindannyian, kedves angol alattvalóink, akik hamar nevettek, ha a skótok nemesi származásukkal dicsekszenek, mert az ága-boga sokszor igen hosszú és bonyolult, vegyétek példabeszédnek, amit most Davy mesterről mondtam. Ebből láthatjátok, hogy az igazi nemes származású úriember félre is teheti egy időre a nemességét, aztán, ha alkalma adódik, tudja, hol találja meg. Egy házalóhoz, ahogyan ti a vándorkereskedőt nevezitek (ami a mi skót atyámfiai közt eléggé elterjedt foglalkozás), nem is illenék, hogy egész nemesi családfáját elgajdolja a vevőinek, míg garasárú szalagot ad el nekik, aminthogy az sem illenék, hogy oldalán karddal, fején tollas kalappal vegye hátára az eladni való holmit. Mit tesz ilyenkor? Szögge akasztja a kardját, szekrénybe zárja a tollas kalapját, a nemeslevelét meg zsebre vágja, úgy jár-kelel okosan, ravaszul, keblén a kenyere, hátán a háza, mintha csatornavíz folya az ereiben; de mihelyt ebből a mi házalónkból gazdag kereskedő lesz, ami az én tudtommal is sokszor megesett már, megint csak visszavedlik azzá, ami volt. Úgy ám, uraim. „*In nova fert*

<sup>155</sup> A legharciasabb, a legnemesebb.

<sup>156</sup> A különféle csillagokat beléjük zárt szellem igazgatja, és meghatározott forgásukkal eleven működésben tartja őket. (Claudianus.)

<sup>157</sup> Chaucer azt írja, semmi új nincs, ami ne volna régi. Az olvasó itt eredeti formájában találkozik egy anekdotával, amelyet azóta egy ma élő skót lordra ruháztak rá.



*animus mutatis dicere formas*”,<sup>158</sup> akkor előveszi s jobbra-balra mindenkinek megmutatja a nemeslevelét, főcsatolja a kardját, kikeféli a tollas kalapot, és szemébe nevet akárki fiának. Mindezt csak azért fejtegettük ilyen bőven, hogy tudtára adjuk mindenkinek, akit illet: az ott megjelenők állapotjának teljes ismeretiben tiszteljük meg jelenlétünkkel Lord Glenvarloch és Margaret Ramsay udvari órásunk, David Ramsay leányának esküvőjét, aki is közeli, azaz csak harmadízigleni leszármazottja az ősi Dalwolsay nemzetségnek. Igen-igen bánjuk, hogy ennek a vitéz nemzetségnek a feje az ünnepségen nem lehet jelen, de hát Lord Dalwolsay biz’ nem ül otthon, ha külhonban hírt-nevet szerezhethet. *Sic fuit, est, erit.*<sup>159</sup> Mivel pedig te, Csingilingi Geordie, állod a lakodalom köcségít, aligha lesz ott hiány ételben-italban.

Heriot kötelességtudón meghajolt. A királynak (aki ilyen kis dolgokban ugyancsak ravasz politikus volt) valójában sok ügyeskedésébe került, hogy velük tarthasson, de végül is sikerült elküldenie a trónörököst, Buckingham herceggel együtt, Newmarketbe vadászni, hogy így, az ő távollétükben egyszer megint kiélhesse pletykálkodó, ingyen vendégeskedő hajlamát, melytől Károly királyfi valósággal undorodott, s amellyel épp ezért a nagy kegyenc sem tartotta már érdemesnek egyetértését nyilvánítani. Miután a délutáni kihallgatáson jelenlevőket elbocsátották, Sir Mungo Malagrowther a karjánál fogva megragadta a Királyi Palota udvarán az érdemes polgárt, s megakadályozva erőteljes szabadulási kísérleteit, a következő, vesékbe látón bölcs szavakat intézte hozzá:

- Na, George uram, magának ugyan jól kijutott az ünneplésből... a király meg se gondolta, mit kíván... Úgy értem, ha azt a lakodalmi ebédet magának köll kiállítani, arra most sok pénze rámegy...

- Ne aggódjék, Sir Mungo, nem megyek bele tönkre - válaszolta Heriot -, a király teljes joggal elvárhatja, hogy egyszer bőven megterítsem számára asztalomat, melyen hosszú évek óta az ő jóvoltából van elég étel-ital.

- Szent igaz, Heriot mester... és ha jól tudom, ez amúgy is olyan esküvő lesz, ahol mindenki fizet, mert csak össze köll adni valamit azoknak a szegény fiataloknak, hogy ne csak a csupasz lábukat vigyék a nászágynak.<sup>160</sup> Mit ad nekik, George mester?... Ha például pénzről van szó, először mindig a citybeli urakat kérdezik.

- Csak egy kis apróságot, Sir Mungo, semmi egyebet: a keresztlányomnak én adom a jegygyűrűt; csodaszép ékszer, Itáliában vásároltam, Cosimo de Medicié volt. Hathatósabb anyagi támogatásomra nem szorul rá az asszonyka: van egy kis birtoka, amely anyai nagyapjáról maradt rá.

- Tudom, a jó öreg szappanfőzőtől, Isten nyugtassa - szólt Sir Mungo -, el is kél egy kevés a szappanából, ami kitisztogassa a Glenvarloch címeren esett foltot... de amint hallom, nem valami nagy az a birtok, he?

- Kedves Sir Mungo, ér az annyit, mint egynémely udvari hivatal, melynek viselője pedig előkelő nemesúrnak tartja magát - válaszolta George Heriot.

---

<sup>158</sup> Új alakokká vált testekről indít a lelkem szólani. (Ovidius: *Átváltozások*. Devecseri Gábor fordítása.)

<sup>159</sup> Így volt, van, lesz.

<sup>160</sup> A skótok filléres-menyegzője, amely ma már a legalacsonyabb néprétegekben is elterjedt, amolyan szórakozás is volt egyben, amelyen, ha a menyegzőt ülő pár népszerű volt, a részt vevő vendégek tetemes összeget fizettek, azon a címen, hogy hozzájárulnak az esküvő költségeihez, de valójában azért, hogy az ifjú párnak megkönnyítsék az elindulást az életben.

- Udvari hivatal? Azt mondja, Heriot mester, udvari hivatal? - szólt erre Sir Mungo, úgy vélvén, hogy itt megint leghelyesebb a süketségét alkalmazni. - Holdfény az a hullámozó vízen... szegény lány, szegény lány, hát nincs külön hozománya? Aggódom értük.

- Elárulhatok önnek egy titkot - vágta rá a polgár -, remélem, ez enyhít valamit szívbéli aggodalmán. Az özvegy Lady Dalgarno tetemes hozománnyal látta el a menyasszonyt, megmaradt birtokát pedig unokaöccsére, a vőlegényre íratta.

- Csakugyan? - mondta Sir Mungo. - Gondolom, ezzel akarja kimutatni, mennyire szerette nemrég megboldogult férjét... még szerencse, hogy nem az unokaöccse volt az, aki sírba küldte, nem igaz? De furcsa história is ennek a szegény Lord Dalgarnónak a halála... sokan azt mondják, igazságtalanul szégyenítették meg. Hiába, semmi jó nem származik abból, ha az ember az ősi ellenségét veszi feleségül; bár az igaz, hogy nem annyira a szegény Lord Dalgarno hibája volt ez a házasság, hanem csakis azoké, akik rákényszerítették; mindegy, örülök, hogy az ifjú házasoknak lesz miből megélni, örökség-e, könyöradomány-e, az már édes mindegy. Hanem bizony, ha mindjárt a hálóköntösét is eladja Lady Dalgarno, akkor se adhatja vissza nekik a szép glenvarlochi kastélyt, akárhogy is van... az már odavan... senki se adja vissza...

- Sajnos, ez így igaz - mondta George Heriot -, nem tudunk nyomára jönni sem a gyalázatos Andrew Skurhewhitternek, sem a zálogkölcson okiratainak, amiket Lord Dalgarno eldugott valahová.

- Biztosan ráíratta valakire, nehogy az asszony megkaparinthassa a birtokot, ha ő netalán elhaláloznék; hiszen nem is nyughatna a sírjában, ha azt hihetné, hogy Glenvarloch még visszakapja a földjét - mondta Sir Mungo. - Gondoskodott az arról, higgye el, hogy vissza ne szerezhesse se a felesége, se az unokaöccse.

- Hát ez bizony elég valószínű, Sir Mungo - mondta Master Heriot -, de sajnos, nekem most mennem kell, mert még sok mindent el kell intéznem az esküvő előtt, úgyhogy nincs több időm az ön számára.

- Harmincadika? - feleli erre Sir Mungo, mint a visszhang. - Harmincadikán van az esküvő napja? Én is ott leszek!

- A király hívja meg a vendégeket - mondta George Heriot, hátra se fordulva.

- Az ördög vigye el ezt a nyavalyás, nevetlen mesterembert! - morgolódott Sir Mungo. - Ha nem volnék adósa húsz fonttal, amit a múlt héten adott kölcsön, megleckéztetném, hogyan illik előkelő emberekkel beszélni! Azért is ott leszek az esküvői ebéden!

Sir Mungónak sikerült is elérnie, hogy meghívják az ebédre, pontosabban, hogy haragosan odaparancsolják; kevés ember volt meghíva, Jakab király ily alkalmakkor kicsiny, meghitt körben akart lenni, hogy királyi méltósága terhesnek érzett korlátaitól egy időre megszabadulhasson. Így hát csak igen kevesen voltak jelen, s voltaképpen még a meghívottak közül is hiányzott legalább kettő. Az egyik Lady Dalgarno volt, aki rossz egészségi állapota és férje nemrég bekövetkezett halála miatt nem lehetett jelen az ünnepségen. A másik távollevő pedig Richie Moniplies volt, akinek a viselkedése már kis ideje csakugyan titokzatosnak tűnt. Lord Glenvarloch körüli szolgálatait valóban egészen a maga rendje szerint végezte; az enfieldi réten történtek óta ugyan minden reggel megjelent ura ágya mellett, ugyanabban az időpontban, hogy az öltözködésben segédkezzék, s este is megint a vetkőzésnél, de a nap többi részét másutt, nem tudni, hol töltötte, amit annál is inkább megtehetett, mert az úrnak nem volt szüksége rá, hiszen megfelelő számú személyzet vette körül. Lord Glenvarloch azért

kicsit kíváncsi volt rá, hol csavarogja el az idejét, de Richie mereven elzárkózott minden efféle kérdezősködés elől.

Az esküvő napjának reggelén Richie különösképp igyekezett ellátni inasi teendőit; aprólékos gondnal öltöztette fel urát, hogy daliás alakját a ruházata is kiemelje, és mikor öltözetét a legnagyobb gondossággal rendbe hozta - s amint mondta, az utolsó kis fűrtöt is megigazította a fején -, akkor térdre ereszkedett, kezét csókolt a gazdájának, és ünnepélyesen búcsút vett tőle, alázatosan kérvén, hogy ölordtsága bocsássa el szolgálatából.

- Nocsak, Richie, miféle ceremónia ez már megint? - kérdezte Lord Glenvarloch. - Tán azért kérsz elbocsátást, hogy mostantól fogva a feleségem parancsnoksága alá kerülhesz?

- Szívből kívánom lordságodnak a kedves, jó ladyvel egyetemben (akivé hamarosan lesz), hogy az ég adjon mindkettejüknek olyan jó szolgát, mint én voltam - mondta Richie -, de a sors úgy rendelte, hogy mostantól fogva csak barátjaként lehessenek szolgálatára.

- Richie - szólt erre az ifjú lord -, ha meguntad a lakájsorsot, majd gondoskodunk számodra valami tisztességesebb elfoglaltságról; de remélem, azért az esküvőre csak elkísérsz, s a lakomáról sem maradsz el?

- Lordságod engedelmeivel - válaszolta Richie -, szépen kérem, ne feledkezzék meg a megállapodásunkról, amit kötöttünk: nekem most igen sürgős elintéznivalóm van, úgyhogy az esküvőjén sem lehetek ott; de George mester vendéglátásából megint kivenném a részem, ha lehet, mert mint hallom, igen finom, drága ebiddel vár bennünket; hálátlanság vóna meg se kóstolni.

- Tégy, amit akarsz - válaszolta Lord Glenvarloch; és még felötlött ugyan benne, milyen rigolyás és önző szolgálja is van neki, de aztán megfeledkezett erről, mert más gondolatok fészkeltek magukat a fejébe, olyanok, amelyek jobban illettek ehhez az ünnepi naphoz.

Most a kedves olvasó képzelje el a templomba menő boldog pár lába elé szórt virágokat... a hangos zenét, melyre az esküvői menet lépdelt... a püspököt, aki a fiatalokat összeesketi... a királyt, aki Szent Pál templománál várt rájuk, hogy a menyasszonyt oltárhoz vezesse... a menyasszony apjának nagy megkönnyebbülésére, aki ez idő tájt, az esküvő idején, azzal volt elfoglalva, hogy kiszámítsa a hajtókerék forgási sebességét egy szép órához, melyet épp akkor szerkesztett.

Amint a szertartás véget ért, George Heriot házához hajtattott az egész násznép, a király hintóin, ahol a Foljamble-féle lakosztályban nagyszerű lakodalmi ebéddel várták őket. Alighogy a király megérkezett erre a kedves, titkos helyre, nagy kapkodva leoldotta derekáról övét és kardját, s úgy eldobta magától, mintha az ujjait is perzselné, majd a tollas kalapját hajította el egy sarokba, mintha csak azt mondaná, „El veled, méltóság!”, és vígan felhajtott egy kupa bort az ifjú pár egészségére. Aztán csak ténfergett ide-oda a nagy szobában, ahol értetlen képet vágva, hol harsányan nevetve, hol adomázva (ezt ugyan sem túl szellemesen, sem túl válogatottan), de minduntalan nagy diadallal kacagva, hogy ezáltal a többieket is vidámságra készítse. Míg őfelsége ily széles jókedvében volt, s a társaság éber füllel figyelte, mikor hangzik el a jeladás, hogy üljenek asztalhoz, egy szolga fülébe súgott valamit Heriot mesternek, mire emez kiment. Visszatérvén, odament a királyhoz, s most ő súgott valamit őfelsége I. Jakab fülébe, amitől szegény hátrahőkölt.

- Csak nem pénzért jött? - kérdezte kurtán, élesen.

- Semmiképpen sem, felséges uram - válaszolta Heriot. - Maga mondta, hogy nincs szüksége rá ezt a tárgyat valaha is szóba hozni, míg csak felségednek hallgatni méltóztatik róla.

- Ez már igen! - szólt a király. - Így jár el egy hűséges alattvaló! De meg is adjuk a kegyet, amit kér... igaz, hogy nem egyéb, mint egyszerű szolga, de hát egy valóságos királyt a piszkos kismacska is megbámulhat, attól még nem kisebbedik a korona méltósága. Ugyan!... hadd jöjjön... *pandite fortes*...<sup>161</sup> Moniplies... hm... nem egy redője van a köpenyinek...<sup>162</sup> nem mondom, ugyanúgy hívhatnák Sokpennynek is... persze ti, kedves angol alattvalóink, biztos azt hiszitek, hogy ilyen név Skóciában nincs is.

- Pedig ősi és dicső nemzetség az, a Monypennie-k - szólt Sir Mungo Malagrowth - , csak az a kár, hogy nem valami szapora.

- Nem is tudom, Sir Mungo, mintha mégiscsak sokasodóban volnának a honfitársai között - szólt erre Master Lowestoffe, akit Lord Glenvarloch hívott meg a menyegzőre -, legalábbis mióta őfelsége mindnyájunk örömeire a trónra került, s oly sokan követték ide.

- Ahogy mondja, uram, ahogy mondja - felelte Sir Mungo bólogatva, és George Heriotra pillantott -, egyikünk-másikunk valóságos áldás az angol nemzetre.

Alighogy ezt kimondta, feltárult az ajtó, és Lord Glenvarloch nagy meglepetésére egykori szolgája, Richie Moniplies sétált be rajta, fényűző, sőt tündökletes ruhában, tetőtől talpig brokátba öltözve, s karján a magas, szikár, egy hajszálnyit ferde vállú Martha Trapbois-val, aki viszont hosszú, fekete bársonyruhában volt, amely különösen illett sápadt, komoly, szigorú arcához. A király, kissé megijedve, így kiáltott fel: - Mi a kutyafulét hoz ide ez a legény? Isten óvja királyi személyünket! Csak nem valami holttestet, amelyik megszökött a temetés elől?

- Alázattal kérem fölségedet, legyen most már kegyes hozzája - szólt Richie -, mivelhogy ma délelőtt volt az esküvőnk, úgyhogy ő az én hites feleségem, azaz név szerint Mrs. Martha Moniplies.

- Mária ereje! Csuda haragosan néz, hallod-e - szólt erre Jakab király. - Aztán biztos, hogy nem volt valamikor udvarhölgye kedves rokonunknak, Mária királynőnek, a lángoló emlékezetűnek?

- Az az egy biztos, megkövetem felségedet, hogy ötvenezer kemény fontot hozott a házhoz, meg még valamivel többet is, aztán abból tehettem kedvére fölségednek is, másnak is.

- No, erről jobb lett volna, ha nem szólsz - mondta a király -, ami azt a kis ügyet illeti, tudjuk, mivel tartozunk neked, és annak is csak örülünk, hogy ez a te pironkodó menyasszonyod olyan emberrel osztotta meg a kincseit, mint te, aki a király és a haza érdekében használja föl a vagyonát. Hanem hát azt mondd meg, hogyan sikerült megnyerned magadnak, he?

- Csakis a régi jó skót módon, uram király. Nyíllal-lándzsával - válaszolta Moniplies. - Úgy egyeztünk meg, hogy hozzám jön, ha bosszút állok az édesapja gyilkosán; a gyilkost levágtam, enyim a leány.

- Ni, hisz ez a vén Trapbois leánya, akit már annyi ideje keresnek - szólt Lowestoffe. - Hová a pokolba tudta így eldugni, komám?

- Richard mester, ha nincs ellenére - válaszolta Richie -, vagy Richard Moniplies mester, ha úgy jobban tetszik. És ha tudni akarja, hová dugtam el, hát egy böcsületes hazámfíának a házánál... ott szereztem neki rendes, biztonságos szállást, ami pedig a titoktartást illeti, hát bizony ahhoz se köllött nagy ész, hogy szükség van rá, amikor tele van a város olyan szeleverdi fiatalurakkal, mint kegyelmed is.

---

<sup>161</sup> Nyissátok meg bátran.

<sup>162</sup> Moniplies a. m. „Sokredő”.

Richie nemes válaszában jót nevetett mindenki, kivéve a menyasszonyt, aki türelmetlenül intett a férjének, és szokott kurta, szigorú modorában így szólott: - Csend! Nyughassanak már, kérem. Térjünk a tárgyra, amiért idejöttünk. - Így szólván, elővett egy köteg írományt, Lord Glenvarlochnak adta, majd hangosan azt mondta: - Kérem a felséges királyt s az összes jelenlevőket, legyenek tanúim, hogy a zálogból kiváltott Glenvarloch birtokot a mai napon visszajuttattam jogos tulajdonosának, minden tehertől mentesen, úgy, ahogy elődeitől rászármazott.

- Én voltam az egyik tanú a visszaváltásnál - szólott Lowestoffe -, de álmomban sem gondoltam, kinek a műve.

- Az nem is lett volna üdvös - szólott Richie -, nem köll ám mindent dobra verni.

- Nyughassanak, ha mondom - szólott ismét a menyecske. - Továbbá itt ez az okirat - folytatta, átnyújtva azt Lord Glenvarlochnak -, ez is az ön tulajdona, de kérem, ne kérdezze, hogyan került hozzám.

A király nyomban odaforakodott Lord Glenvarloch mellé, s szemét az írásra szögezve, így kiáltott: - Az arkangyalát! Hiszen ez nem más, mint a saját felséges kézjegyükkel ellátott adománylevél, ami annyira köllött volna!... Hogy került ez magához, ifiasszony?

- Titok, nem árulhatom el - szólott Martha szárazon.

- Igenis - mondta Richie keményen -, olyan nagy titok, hogy soha el se árulom, ha csak a főséges király alattvalói hűségemre meg nem parancsolja.

- De igen, igenis megparancsolom - szólott Jakab király határtalan kíváncsiságában dadogva és reszketve; amire Sir Mungo is, akár egy horgászbót, úgy odahajolt, terjeszteni való hírekre éhesen, szürke hajfürtjeit félrehajtva, s tenyerével tölcseért tartva a füle mögé, hogy egy hangot se szalasszon el. Martha kissé összevonta a szemöldökét, úgy nézett Richie-re, aki azonban rettenthetetlenül előadta a királynak, miszerint - boldogult apósa, aki, Isten nyugtassa, alapjában véve dicséretesen gondos ember volt, kissé mégis hajlott a túlzó mód evilági gondoskodásra, úgyszólván olykor-olykor a görbe utat választotta az egyenes helyett, kiváltképp olyanformán, hogy igen szeretett a felebarátja holmija közt tenni-venni, és olykor az ujjához ragadt belőle egy és más.

- Szégyen, gyalázat! - szólott Martha. - Ha el kell mondani ezt a szomorú és szégyenletes esetet, legalább fogja rövidre... Igen, lordom - tette hozzá Glenvarlochhoz fordulva -, nem az az aranytallér volt az egyetlen csalétek, amely azon a szörnyű éjszakán az ön lakosztályába vonzotta szegény apámat... igazi célja az volt (s el is érte ezt a célt), hogy emez írást öntől eltulajdonítsa. Aznap délelőtt járt nála az a gyalázatos írnok, és semmi kétség, ő vette rá szegény bolond öreget erre az aljasságra, abból a célból, hogy végképp lehetetlenné tegye uraságod számára birtoka visszaszerzését. Valószínű, hogy ő csak eszköz volt egy nála sokkal hatalmasabb úr kezében, de Isten bocsássa meg most már neki, ott, ahol minden vétékért felelni kell!

- Ámen - mondta Lord Glenvarloch, és szavát utána mondták mind a jelenlevők.

- Ami szegény apámat illeti - folytatta Martha, s komor arca a fájdalomtól egy pillanatra összerándult -, bűnéért, örültségéért az életével fizetett; és csaknem biztos vagyok abban, hogy épp az a nyomorult, aki aznap reggel rávette ennek az írásnak az elcsenésére, az nyitotta ki belülről az ablakot, melyen át a gyilkosok behatoltak.

Egy pillanatra mindenki elhallgatott; a nagy csendet először a király törte meg, parancsot adván a bűnös írnok elfogatására. - *Lictor* - fejezte be -, *colliga manus... caput obnubito... infelici suspendite arbori.*<sup>163</sup>

Lowestoffe erre kellő respektussal ugyan, de megmondta őfelségének, hogy az írnok minden jel szerint meglépett, közvetlenül Lord Dalgarno halála után, mert senki sem látta azóta, s nem is hallott felőle.

- Hát kutassák fel - mondta a király. - Most pedig beszéljünk valami másról... ettől a históriától a vér is megfagy az ember ereiben, és nem is épp menyegzőhöz illő. Ó, Hymen! - fűzte hozzá, ujjával csettintve. - Lord Glenvarloch, mit szólsz ahhoz, hogy Mrs. Moniplies, ez a helyre menyecske, menyegződ örömmünnepeén visszaültetett atyai birtokodba?

- Felséges uram, engedtessek meg neki, hogy egy szót se szóljon erről - mondta Martha -, így illik legjobban az érzéseihez meg az enyéimkéhez is.

- No, a váltságpénzt mindenképp vissza kell fizetni - szólt Lord Glenvarloch -, ebben nem maradhatok adósa.

- Jó, ezt még megtárgyaljuk - felelte Martha. - Ön énnekem nem lehet adósom. - S keményen összeszorította az ajkát, mint aki erről többet egy árva szót sem szól.

Sir Mungo azonban nem mondott le egykönnyen erről a csemegéről, s felhasználva a pillanatnyi csendet, így szólt Richie-hez: - Hallod-e, barátom, furcsa história ez az apósodról; nem hiszem, hogy a fiatalasszony köszönetet mond érte, amiért kifecsegted.

- Kedves Sir Mungo - válaszolta Richie -, én mindig ahhoz a szabályhoz tartom magam, hogy magam mondom el, jó hangosan, ami rosszat csak a családról tudok, mivel úgy vettem észre, ha én nem mondom el, elmondja más.

- Jól van, no - mondta Sir Mungo -, de hallod-e, ez a te asszonykád igen kardos természetű, alighanem ő lesz az úr a háznál.

- Erre meg - felelte Richie - azt mondom magának: amíg csak a szónál marad, én is tudok olyan süket lenni, hála a Magasságosnak, mint akárki, ha viszont a fakanálhoz kap, hát mire való a két kezem, ha nem arra, hogy jól elverjem?

- Jól van, Richie, ügyesen forogtad a szót - szólalt meg a király -, ezt jól megkapta Sir Mungo. Jobbról is, balról is. Igaz, ami igaz, kedves ifiasszony, ahhoz képest, hogy bolond férjet kapott, meg köll adni, fürge eszű bolond ez.

- Felséges királyom - felelte Martha -, van a világon fürge eszű bolond, van bátor bolond is, s végül olyan is, aki sokat tud, de csak annál nagyobb bolond. Én ezt az embert nem azért választottam, mert szellemesnek tartom, sem nem azért, mert bölcs ember volna, hanem csakis azért, mert amikor magamra maradtam, védelmemre kelt. Valóban becsületes, amellet jószívű és szorgalmas, ami bőven kárpótol egy kis bolondságért. Mivel ebben a világban, amely számomra félelmetes vadon, nagy szükségem van oltalmazóra, hát örülök neki, hogy nem rosszabbat kaptam.

- No, ez olyan okos beszéd volt - válaszolta a király -, hogy királyi hitemre, próbát teszek, hátha valamicskét még jobbíthatok az uradon. Térdelj le, Richie... adjatok egy kardot! Mr. Lowestoffe, a tied jó lesz... nocsak, azért ne hadonássz vele jurátusként, mintha rendőrt akarnál vele elijeszteni!

---

<sup>163</sup> Törvényszolga... kösd össze a kezét, takard be a fejét... kössétek fel az akasztófára.

Elvette a kivont kardot, de elfordította a tekintetét (mert látni sem szerette), úgy próbálta lapjával rátenni Richie vállára, mégis majdhogy a szemét ki nem szúrta vele. Richie megijedt, felállt volna, de Master Lowestoffe visszanyomta, Sir Mungo pedig elirányította a királyi kézben remegő fegyvert, vagyis a lovaggá ütés ily mód végül is sikerült. - *Surge, carnifex...*<sup>164</sup> Állj föl, Húsvári Richard Moniplies - szólt a király -, most pedig, lordok, kedves alattvalóim, ülünk asztalhoz végre, mert még kihűl a hagymás-kokasleves.

---

<sup>164</sup> Állj fel, hóhér.

## A SZERZŐ JEGYZETEI

### I. A KOR ZÜLLÖTTSÉGE

Harrington: *Nugae Antiquae*, II. k., 352. l. A kor fertelmes züllöttségéről, melynek elterjedéséhez példájával nagyban hozzájárult maga az uralkodó is, aki más tekintetben nem volt épp híjával sem a tehetségnek, sem az emberséges jótermészetnek, érdekes adalékokkal szolgálhatnak Winwood *Visszaemlékezései*, Howel *Levelei* s az időszak egyéb emlékiratai, de leginkább azok a magánlevelek, amelyeket Steenie, *alias* Buckingham váltott tisztelt Papájával és Komájával, Jakab királlyal; a levelezés szembeszökően otromba és fölöttébb gyermeteg stílusa perdöntő bizonyíték. A tudós Mr. D'Israelinek, aki oly nagy igyekezettel vette védelmébe Jakab jellemét, mindössze annyit sikerült bebizonyítania, hogy ő maga ügyes és leleményes prókátor; királyi kliensének azonban mindebből kevés előnye származott.

### II. ALSATIAI KARAKTEREK

*Csalaváry*: közönséges csirkefogó, aki fizetetlen adósságai miatt nem mer kimozdulni a Whitefriars területéről, ahol is rendre behálózza a dús örökségek várományosait, élvezeti cikkeket és készpénzt szállít nekik nagy haszonnal, rendelkezésükre áll, és osztozik vigaságaikban, míg végezetül mindenükből kiforgatja őket. Léha, szemérmetlen, feslett erkölcsű fráter, a városi modor s a divatos beszéd mód jó ismerője.

*Porhinthy*: a Belford család oldalági rokona, ki is, miután Csalaváry praktikái által tönkrevittatott, most afféle csalétek gyanánt a mások megrontásának eszköze; a becsületes embertársaságból kiszorulván, Alsatiában kénytelen magát meghúzni. Csalaváryval egyetemben a gazdag örökösök szolgálatára áll, és rajtuk élőködve, züllött életet folytat.

*Csihipuhy kapitány*: üresfejű alsatiai martalóc; gyáva, tolakodó, nagyhangú fráter; valamikor strázsamesterként szolgált Flandriában, de megszökött a regimentjétől, s holmi apró-cseprő adósság elől a Whitefriarsben keresett menedéket; itt a csöcselékkel kapitánynak tituláltatja magát, feleségül vesz egy nőszemélyt, aki szobák kiadásával foglalkozik, s most már mint háziúr pálinkaméréssel és leánykereskedelemmel harácsol vagyont.

*Kapary*: képmutató, pletykálkodó, ájtatos, zsoltáréneklő, tudálékos, kellemetlen fráter, hiába színleli a hitbéli buzgóságot; álszent gázfickó, aki Csalaváry cinkosaként élvezeti cikkeket és készpénzt bocsát a megtévedt ifjú örökösök rendelkezésére. - *Az Alsatiai Nemesúr*, Dramatis Personae; Shadwell *Művei*, IV. kötet.

### III. DAVID RAMSAY

David Ramsay, I. Jakab király órásmestere és udvari óraműkészítője valóságos történelmi személy; bár a szerző szabadon átköltötte alakját, hogy megfeleljen regénye kívánalmainak. Tény, hogy erősen vonzódott az elvont tudományokhoz, amelyek felé mestersége irányította; s az is, hogy számos kortársához hasonlóan e stúdiumokat misztikus és fantasztikus



elképzelésekkel kapcsolta össze. Mentségére szolgáljon, hogy az idő tájt a matematikában, a csillagászatban s más efféle tudományokban nem húzódott pontos határ az igazság és a hamisság között, inkább amolyan *terra incognita*, ahol a legbölcsebbek is könnyen megtévedhettek. David Ramsay még a pénzét is kockára tette, oly igen bízván benne, hogy beteljesülnek jóslatai, amelyeket kutatásaiból kikövetkeztetett; egynémely órákat ugyanis oly feltétellel adott el, hogy ellenértékük csupán akkor fizetendő, ha Jakab király már megkoronázva ül Rómában a pápai trónon. Effajta fogadásokat akkoriban gyakorta kötöttek, amint ez jól kitetszik Ben Jonson *Every Man out of his Humour* (Ki-ki természete ellen) című művéből.

David Ramsay szerepet játszott egy másik különös szcénában is, amelyhez a hírhedt asztrológus, Lilly statisztált, mégpedig nem kis várakozással, mert az alkalomra liszteszsákot vitt magával, hogy majd telerakja a talált kincsel.

„David Ramsay, őfelsége óraművese oly értesülést szerzett, hogy nagy tömegű kincs van eltemetve a Westminster Apátság klostromában. Tudomására hozta ezt Withnam székes-egyházi főesperesnek, aki az időben a lincolni püspök tisztét is betöltötte. A főesperes felhatalmazta, hogy kutasson a kincs után, azon kikötéssel, hogy a talált javakból a templom is részesül. David Ramsay ekkor segítőül felfogadott egy bizonyos John Scott nevezetű embert, aki azt állította, hogy ért a varázsvesszők használatához. Engem is megkértek, hogy tartsak velük, s én beleegyeztem. Egy téli éjszakán David Ramsay kíséretébe vett számos urakat, kik között ott voltunk Scott és magam is, így mentünk be a klostromba. A varázsvesszőkkel először is a kerengőt kutattuk át. A nyugati oldalon a vesszők egyszer csak keresztbe fordultak egymáson, mutatván, hogy ott a kincs. A napszámosok leástak vagy hatlábnyi mélységbe, ahol is egy koporsó bukkant elő; de nem találván elég súlyosnak, nyitatlan hagytuk, amit utóbb erősen megbántunk.

A kerengőből ezután átvonultunk az apátsági templomba, ám itt, nagy hirtelenséggel (mert teljes szélcsöndben fogtunk volt munkába) oly heves és fürgeteges szélvész kerekedett, hogy igencsak azt hittük, mindjárt a fejünkre omlik a templom nyugati homlokzata. A varázsvesszők nem moccantak; a gyertyák és fáklyák, egy híján, mind kialudtak vagy alig pislácoltak. Társam, John Scott fölöttébb megrökönyödve, sápadtan tekingetett körül, nem tudván, mire vélje a dolgot, s mit tegyen felőle, így hát én adtam tanácsot és rendelkezést a démonok kiűzésére; mi is megtétetvén, csend és nyugalom lőn ismét, s ki-ki szállására tért, mert későre járt már, közel az éjfélnél. Azóta aztán semmi áron rá nem vehettek engem, hogy ehhez hasonló vállalkozásokhoz csatlakozzam.

Hogy a dologgal kudarcot vallottunk, okát leginkább a jelenlevők fölös számában látom; lehettek ugyanis vagy harmincan, némelyek nevetgéltek, mások csúfolódtak; miért is bizton hiszem, hogy ha a démonokat időben ki nem űzzük, a templom nagyobb része leomlott volna. Titoktartás, élelmes segítők, bizodalom és hozzáértés: ez kell a jó munkához.” - Lilly: *Life and Times* (Élete és kora), 46. l.

David Ramsaynek volt egy fia is, William Ramsay, aki alighanem örökölte atyja hiszékeny természetét. Csillagjós lett, s 1651-52 táján könyvet adott közre az alábbi címmel: *Vox Stellarum*, Bevezetés az Égitestek Fogyatzkozásainak és mindenévi Körforgásainak Titkaiba. Az 1652-es kiadást atyjának ajánlotta. Úgy tetszik, amint sajátos kereskedelmi módszereiből is látható, hogy az öreg óraműves elmulasztotta magát meggyarapítani, míg ott időzött a húsosfazekak közelében; fia legalábbis erre utal, amikor dedikációjában ezt az egy momentumot külön kivételezi az atyai erények lajstromából: „Való igaz, hogy azon mulasztás, melynek folytán atyám uram, midőn pedig tehette volna, nem takarta be a jó idő termését készülvén a zordabb napokra, alkalmat adott egynémely alantasabb lelkeknek, hogy

kegyelmedet ne tiszteljék aszerint, miként jobb természetéhez és tudós magamagához illendő, de hát az ilyenek csak addig tekintik az embert, amíg jól vagyon dolga, s mindenekfölött csupán a gazdagságot becsülvén, nem néznek sem bölcsességet, sem erőt, sem erényt.” Mindebből kitűnik, hogy míg az öreg David Ramsay, a Stuart-ház hív követője, ugyancsak lecsúszott a parlament kormányzása idején, William fia annál inkább felkapaszkodott; mert oly kevéssé lett az asztrológia csalárdságainak áldozata, hogy maga is csalóvá lépett elő.

#### IV. GEORGE HERIOT

E kiváló személyiséget, míg élt, kevéssé ismerték tetteiről, de az ő esetében talán joggal alkalmazhatjuk az Írás különös kitételét, mely szerint „bár megholt is, fönнен beszél”. A Bevezetésben említést tettünk már a nagyszerű intézményről, amelynek alapítója volt; magánéletére vonatkozólag azonban alig egynéhány adat áll csupán rendelkezésünkre.

George Heriotot, egy edinburghi aranyműves elsőszülött fiát Trabrounban tartották keresztvíz alá, a gladsmuiri egyházközségben; családja régebb időkben Kelet-Lothian befolyásos famíliái közé tartozott. Atyja nagymértékben élvezte polgártársai bizalmát, s képviselőjüként foglalt helyet a skót parlamentben. Beválasztották abba a küldöttségbe is, amelyet a város polgárai menesztettek a király megengesztelésére, amikor az haraggal távozott Edinburghból az 1596. december 17-i zavargások után.

George Heriot, a fiú, atyja mesterségét folytatta, az aranyművességet, mely akkoriban különösképp jövedelmező volt, s szorosan kapcsolódott a pénzváltáshoz. Az ifjú embert kegyes pártfogásába vette mind Jakab király, mind pedig a királyné, Dániai Anna. Heriot magához illő hajadont választott feleségül, egy tisztos polgárleány, Christina Marjoribanks személyében. Aráját 1586-ban vezette oltárhoz. A későbbiekben fölvette „a királyné ékszerésze” címét, s patrónája az elkövetkező tíz évben mintegy negyvenezer font értékű megrendeléssel látta el. Megözvegyülvén, George Heriot a nemes Rosbery családdal lépett kapcsolatra, lévén második feleségének atyja James Primrose, a Titkos Tanács jegyzője. Hitestársától azonban ismét megfosztotta a kegyetlen sors; ifjú asszonya 1612-ben halt meg gyermekágyban, mielőtt betöltötte volna huszonegyedik életévét. A derék aranyműves becsületes szorgalomban töltött, eredményes élete Londonban ért véget, ahová királyi gazdáját követve maga is áttelepült; itt halt meg 1624. Február 12-én, hatvanegy esztendőskorában. Arcképéről (az elveszett eredeti festmény nyomán készült Scougal-másolatról), mely ereje teljében ábrázolja, a következő leírást olvashatjuk: „Szőke haja, elmélyült gondolkodásra valló homloka, nyugodt, kritikus tekintete s a szája körül bujkáló mosoly jelezte természetes derű, mind-mind a vérbeli skót karaktert tükrözi, s oly személyt mutat, aki bölcsen és határozottan járta útját a világban, kellő erővel és céltudatossággal, hogy kiharcolja, s megfelelő kedéllyel, hogy élvezze a sikert.” - James & John Johnstone: *A Heriot-alapítvány története és teljes leírása, az alapító életrajzával kiegészítve*; Edinburgh, 1827.

A fentiekhez, mivel George Heriottal kapcsolatban minden apróság érdekességgel bírhat, még hozzátehetném, hogy második feleségét, Alison Primrose-t, a Szent Gergely-templomban helyezték örök nyugalomra, s az egyházközség halotti anyakönyvéből a nagytiszteletű Barham úr, a jelenlegi lelkipásztor volt szíves megküldeni nekem az idetartozó kivonatot: „Mrs. Alison, Mr. George Heriot, nemes úr hitvese, 1612. április 20-án.” A Szent Gergely-templom a londoni nagy tűzvész előtt, mely a székesegyházat elemésztette, a régi Szent Pál részét alkotta, mint az oldaltornyok egyike, s azon a területen emelkedett, ahol most Anna királynő

szobra áll. Itt volt Mrs. Heriot sírja a kórus déli hajójában, s helyét díszesen kimunkált emlékkő jelezte az alábbi felirattal:

*„Sanctissimae et charissimae conjugii ALISONAE HERIOT, Jacobi Primrosii, Regiae Majestatis in Sanctiori Concilio Regni Scotiae Amanuens, filiae, feminae omnibus tum animi tum corporis dotibus, ac pio cultu instructissimae, moestissimus ipsius maritus GEORGIOUS HERIOT, armiger, Regis, Reginae, Principum Henrici et Caroli Gemmarius, bene merenti, non sine lachrymis, hoc Monumentum pie possuit.*

*Obiit Mensis Aprilis die 16, anno salutis 1612, aetatis 20, in ipso flore juventae, et mihi, parentibus, et amicis tristissimum sui desiderium reliquit.*

*Hic Alicia Primrose  
Jacet crudo abruta fato,  
Intempestivas  
Ut rosa pressa manus.  
mndutn bisdenos  
Annorum impleverat orbes,  
Pulchra, pudica,  
Patris delictum atque viri:  
Quum gravida, heu! Nunquam  
Mater, decessit, et inde  
Cura dolore: Patri  
Cura dolore: viro.  
Non sublata tamen  
Tantum translata recessit;  
Nunc Rosa prima Poli  
Quae fuit ante soli.”*

Ami fordításban így hangzanék:

„Legszentebb és legdrágább hitvesének, ALISON HERIOT-nak, James Primrose a skót Titkos Tanácsban őfelsége jegyzője leányának, e testi és lelki szépséggel egyaránt dúsan megáldott és kegyes tanításban nevelkedett hölgynek emlékére az ő bánatos férje GEORGE HERIOT nemes úr, a király, a királyné valamint Henrik és Károly hercegek ékszerésze állíttatta kegyelettel s nem könnyek nélkül e megérdemelt síremléket.

Elhalálozott április havának 16. napján az Úr 1612. évében, húsz esztendőskorában, ifjúsága virágjában, nem hagyván mást sem nekem, sem szüleinek, sem barátainak, mint az utána való keserves vágyakozást.

Ifjú Alicia Primrose nyugszik e sírban;  
Törte derékba a sors, mint rózsát tör a kéz.  
Épp hogy kétszer tíz évét töltötte be nemrég;  
Szép volt, tiszta, szerény; férj s atya szín öröme.  
Áldott lőn, ám - jajj! - anya nem lehetett már;  
Ettől bús az atya, ezt gyászolja a férj.  
Mégsem lett a halálé, átalakult csak:  
Földnek rózsája immár égi virág.”

Bizonyára ez a csapás, fiatal, szépséges és szeretetre méltó hitvesének s vele leendő örökösének elvesztése, késztette rá George Heriotot, hogy vagyonát a jótékony intézményre hagyja. A sírfelirat szövege megtalálható Stave: *Survey of London* (London tüköre) című művének Strype-féle kiadásában, III. könyv, 228. l.

## V. KIÁLTVÁNY AZ ANGLIÁBA VÁNDORLÓ SKÓTOKRÓL

Ha valamiben, abban bizonyára mind egyetértettek az angolok, hogy folyvást szapulják Jakab királyt ama koldus siserahad miatt, amely nemcsak Skóciából való kijövelekor szegődött az uralkodó nyomába, hanem - mint Osborne mondja - „országulásának egész ideje alatt feltartóztathatatlanul hömpölygött, mint valamely rohanó áradat, keresztül a Tweeden”. Biztosra vehető pedig, amint a skót Titkos Tanács által kibocsátott s a király saját fogalmazására valló nagyszámú proklamációkból kitetszik, hogy maga a felséges úr is jól látta, milyen alkalmatlan és népszerűtlen a gyűlevész kérelmezők e tolakodó sokasága, s éppoly hön óhajtott volna tőlük megszabadulni, mint akármely déli alattvalója. Öfelsége azonban hasztalan fejtegette skót jobbágysai előtt, hogy micsoda szégyent hoznak szülőhazájukra és fejedelmükre, midőn okot adnak az angoloknak arra a feltételezésre, miszerint Skóciában talán nincs is jól nevelt s jó módú nemesség, maguk oly formát mutatván, amit a szemlélők egybehangzó ítélete csakis elmarasztalással illethet, mint csupa „lézengő gazfickót és ágrólszakadt nyomorultat”. Hiába volt az is, hogy a hajókat, melyek a nem kívánt rakományt Londonba szállították, büntetéssel, sőt elkobzással fenyegette a törvény; az elrettenthetetlen kérelmezők továbbra is csapatostul törtek az Udvarba, és sokan közülük, az egyik kiáltvány megfogalmazása szerint, még arra is vetemedtek, hogy kárpótlást követeljenek „bizonyos régi tartozások fejében, kivel a Király nekik adósuk maradt”, mely követelést, állapítja meg nem kis naivitással az említett irat, „őfelsége minden egyéb tolakodásnál inkább sérelmez”. Az elbeszélésben szereplő kitételeket e különös proklamációk szövegéből idéztük.

## VI. JAKAB KIRÁLY

Az uralkodó öltözetét és magaviseletét így írja le a kortárs szemtanú:

„Termete közép magas és meglehetősen kövér, bár ruházata hízótabbnak mutatta, mint aminő testében vala. Lábai gyengék, mit is arra magyaráztak, hogy gyermeksege idején vagy tán még születése előtt valamely kárt szenvedett bennök, amint hogy nem is tudott lábra állani hét éves koráig. Ilyetén sutasága miatt lett szokása mindenkör más emberek vállára támaszkodni. Járása féloldalt kacsázó, s járás közben kezeivel szüntelen babirkálta... (bizonyos ruhadarabját, mely azóta kiment a divatból). Indulatában Isten nevét sűrűn emlegette mind átkozódással, mind esküdözéssel, s még oly vakmerőn is, mi már káromlásszámba vehető; ám visszatérően jobbik természetű, mind azt mondogatta, hogy Isten tán nem fogja bűnét felróni e szavakat, melyekre csupán indulatában ragadtatott. Mindazonáltal a jó reménység mellett igencsak szükségét látta a jó tanácsnak és imádságnak is, napjában ekként vétkezvén az Úristen ellen.” - Dalzell: *Sketches of Scottish History* (Skót történelmi vázlatok), 86. 2.

## VII. SIR MUNGO MALAGROWTHER

Némely honfitársaim talán észrevették, hogy a hatodik fejezetben bemutatott gunyoros skót lovag leírásakor kölcsönvettem pár érdekes apró mozzanatot egy tiszteletre méltó derék nemes úrtól, aki gyakorta megfordult az edinburghi társaságban úgy huszonöt-harminc évvel ezelőtt. Mindebből azonban legkevésbé sem következik, hogy az élő személy, akár életpályáját, akár jellemvonásait tekintve, a költött alakhoz hasonlítana. Legfeljebb annyiban, hogy a mondott báró vagyona sem állott arányban előkelő rangjával és családjá ösi hírével, s hogy az

aránytalanságért ez a jó úr is keserű elégtételt vett magának, el nem mulasztván az alkalmat, valahányszor szatirikus szellemének élet a szerencse kegyelmebb fiaival megéreztetette. E csipkelődéseit pedig nagy ravaszul hallásbeli fogyatékoságával álcázta, s a legbántóbb célzásokat rendszerint úgy ejtette el, mintha félreértette volna, amit a körülállók beszéltek. Egy megyegyűlésen például olyan csipkés kabátban mutatkozott, amelyhez hasonló mintázatút nemigen láttak a társaságban majd száz esztendeje. A jelenlevő ifjak jót mulattak ezen, s tréfás megjegyzéseket tettek az öregúr ízlésére, mikor is ő nagyhirtelen kiszemelt egyet a csapatból, és így szólt hozzá: - Hogy azt mondja, régi a kabátom... hogy régi divatú?... Hát nem is új, az biztos; de azért derék egy szabó varrta, mégpedig a tekigyelmed tulajdon nagyapja ura, aki első mester volt Edinburghben a múlt század elején. - Más alkalommal pedig Sir Mungo Malagrowther ezen ihletője meghallotta, amint egy nemes úr, kit törzsfőjének vallott ama határvidéki nemzetségeknek egyike, melyek a régi időkben nemigen ismerték a különbséget a *Meum* és a *Tuum* között, megszólított egy vele azonos nevet viselő urat, s azt találgatta, vajon nincs-e közöttük rokonság; mire az agg báró hamar közbeszólt, s akképpen magyarázta a családi kapcsolatot, hogy míg a törzsfő elődei *elhajtották*, a másik úr elődei viszont *levágták* a szomszédok marháit; az a hír járta ugyanis, hogy az utóbbi familia egy hentesmestertől vette eredetét. Elképzelhető, hogy olyanok társaságában, akik mindenkor kínos gonddal tartották számon a genealógiát, a jól értesült báró, aki pontos tudomással bírt akármi hibáról és foltocskáról, ami csak a kevélyek, az uraskodók és az újgazdagok címerét éktelenítette, bőven talált magának kifiguráznivalót, s ily módon kedvére szórakozhatott, mint a majom a porcelánkereskedésben.

## VIII. MRS. ANNE TURNER

Mrs. Anne Turner olyasfajta mesterséget folytatott, mint az elbeszélésben szereplő Mrs. Suddlechop; lévén részben divatárus, részben pedig kerítőnő és titkos közvetítője mindenféle ügyleteknek. Része volt Sir Thomas Overbury megmérgezésében, amiért a bűnsegedek közül többen is az életükkel lakoltak, míg Somerset grófja és grófnéja, az igazságszolgáltatás nagy szegényére, bántatlanul menekülhetett, mivel Somerset azzal fenyegetőzött, hogy közhírré tesz bizonyos titkokat, melyek közletről érintik fölséges urát, Jakab királyt. Mrs. Turner terjesztette el Angliában a sárga keményítővel „kimerevített” nyak- és kézelőfodrok francia divatját, s Lord Coke rendeletére neki magának is ily módon öltözve kellett megjelennie a bitó alatt. Orvos özvegye volt, s ritka szép asszony, legalábbis ilyennek írja le az *Overbury látomása* című versezet. Ügyének tárgyalása során a bíróságon közszemlére helyeztek egynémely bábukat, melyek között egyesek voltak mezítelenek és felöltöztetettek, ahogy a hölgy divatmintáit rajtuk bemutatni szokta. Ám ekkor, nagy riadalmára a jelenlevőknek, akik e figurákat ördögi praktikák eszközeinek vélték, ahogy a bábukat előhozták, „szörnyűséges recsegés hangzék a pulpitus felől, s töltötte el rémülettel és testük épségéért való félelemmel a szemlélők sokaságát, mintha maga az ördög jelent volna meg a teremben, feldühödve, hogy keze műveit olyanok is láthatják, kik mesterségének nem beavatottjai”. Az olvasó egybevetetheti a főt idézett érdekes passzust, mely a *History of King James for the First Fourteen Years*, 1651 (Jakab király uralkodásának első tizennégy esztendeje) című munkában található, dr. Heylin *Aulicus Coquinarius* (Udvari pletykák) című művével. Mindkettő szövege megjelent a *Secret History of King James* (Jakab király titkos története) című kiadványban.

## IX. LORD HUNTINGLEN

A nemes tettet, hogy I. Jakab királyt megmentette Alexander Ruthven törétől, az elbeszélésben költőileg a képzeletszülte Lord Huntinglennek tulajdonítottam. Igazság szerint, amiként minden krónikában olvasható, a király megmentője John Ramsay volt, aki később Holderness grófjának rangjára emelkedett; ő dőfte le törével az ifjabb Ruthvent, míg az a királlyal dulakodott. Sir Anthony Weldon úgy meséli, hogy az esemény minden évfordulóján ünnepélyes külsőségek közt emlékeztek meg a király megmeneküléséről. A nevezetes nap augusztus ötödikére esett, „mikor is - írja a satirikus hajlamú krónikás - Sir John Ramsay, jó szolgálata jutalmául, díszvendégként foglalhatott helyet a lakomán, s a király ilyenkor mindig teljesítette egy-egy kívánságát. Oly feltételek korlátozták azonban a kérést, hogy teljesüléséből végül is nem sok haszna származott a kérelmezőnek, aminthogy a tett is, amely kérnie jogot adott, vajmi kevésbé vált hasznára a királynak.”

## X. BUCKINGHAM

Buckingham, akinek nagyra törő és ingerlékeny becsvága nyílt természettel párosult, mindenkor készen állott rá, hogy szemtől szembe megütközzön azokkal, akik útját keresztezik, vagy óhajának ellene mondanak. Egy időben megkívánta magának az írországi Tipperary hercegséget és hozzá Anglia főkapitányának címét. Coventry, aki akkor lordpecsétőr volt, erősen ellenezte kinevezését, mivel veszedelmesnek tartotta még a főkapitánysággal járó szertelen hatalmat is a kezére bízni. Az ellenkezésről értesülve, írja Sir Anthony Weldon, „a Herceg nyomban rátámadt Coventryre. - Ki tett meg téged Pecsétőrnek, Coventry? - kérdezte tőle. - A király - felelte rá amaz. A herceg pedig így torkolta le: - Tévedsz, mert én tettelek meg, s tudjad, ahogy hivatalodba tettelek, le is teszek róla. - Mire Coventry azt válaszolta: - Ha tudtam volna, hogy hercegséged kegyelméből viselem, magam tettem volna le tisztemet, őfelsége zsámolyához helyezvén a nálam levő pecsétet. - A herceg ekkor haraggal és megvetéssel fordított neki hátat, mondván: - Nem soká lesz az tenálad. - S valóban, ha Felton közbe nem avatkozik, bizonytal szavának áll.” - Weldon: *Court of King James and Charles* (Jakab és Károly király udvara).

## XI. APRÓDOK A TIZENHETEDIK SZÁZADBAN

A lovagkor messzi múltba visszatekintő hagyományai és ős szokásai ez idő tájt már igencsak romlásnak indultak, elhajolván eredeti céljaiktól. Mi sem szembetűnőbb például, mint az a változás, amely az *apródok* nevelésében és alkalmazásában bekövetkezett. E különleges szolgálat ellátói eredetileg nemesi származású ifjak voltak, akik, a fegyverforgatás művészetét eltanulandó, korán odahagyták a túlságos engedékenységgel kényeztető szülői házat, s valamely fejedelem vagy vitéz hírnemes úr szolgálatába szegődtek, ekképp járván ki, mondhatnók, a lovagság és az udvari modor inasiskoláját. Neveltetésük szilárd erkölcsi elvekhez igazodott, s szigorúan megkövetelte mind a hasznos testgyakorlást, mind pedig az akkoriban ismert finomabb készségek elsajátítását. Az apródi sorból azután a következő grádusra jutottak fel az ifjak, s lettek fegyverhordozók; a fegyverhordozókat pedig, a lovagi rang e várományosait, idő múltán, rendszerint lovaggá ütötték.

A tizenhatodik századtól kezdve azonban az apród közönséges háziszolgává degradálódott, s olykor az volt a feladata, hogy megjelenése és magaviselete csínjával feledtesse a kardospajzsos csatlósok kíséricsapatának hiányát. Sir Johnra hivatkozhatunk e helyütt, aki ilyen szavakkal ereszti szélnek kísérete jórészt:

*Mert Falstaff is mai kedélyt akar,  
Elég egy apród - hisz a franc fukar...*

#### DEVECSERI GÁBOR FORDÍTÁSA

*A windsori víg nők, I. felv.*

Jonson a legteljesebb erkölcsi felháborodás hangján kárhoztatja a változást. Az Új fogadó gazdája, midőn a fiát Lord Lovel apródi szolgálatába akarja fogadni, azt feleli az ajánlatra, hogy inkább volna kedve a fiút önkezeléssel felakasztani, mintsem ilyen

Gyalázatos életre vesztegetni.

LOVEL      Gyalázatosnak mondod azt, mi hős  
Elődeinktől szállott ránk örökbe,  
S most minket szolgál, mint a legnemesb  
Intézet, melyben eltanul az ifju  
Bölcselmet, harcot, jómodort, finom  
Beszédet, tornát, s minden tudományt,  
Mi uriembernek diszére válik?  
Hogy tudna másként jó lovat megülni,  
Szöktetni, futni, csínnal szólani,  
Magát viselni s testét-szellemét  
A természettel szép összhangba hozni,  
Ha iskolája nem tenné nemessé?

FOGADÓS    Az ám, amíg az iskola nemes volt,  
S erényre nézett, nem pedig piacra,  
Mikor még címeket nem vettek-adtak  
Köz-árverésen; jóság volt a nagyság,  
S nagyság a szentség; akkor iskola  
Volt minden ház, de most már más szokás  
Dívik, s a régi értékek kivesztek  
Az intézetből.

LOVEL      Mért rágalmazod,  
Amit irigyelsz? Most tán nem tanulják  
A Centaurok lovas-művészetét?  
Vagy Pollux ős titkát, a bajvivást?  
S Pyrrhus leckéjét: páncélban csatázni?  
Eképp a hadban lesznek jó vitézek,  
De jól ismernek számot és betűt is,  
Hogy bölcs tanácsban súlyt kapjon szavuk,  
S hogy édesebb legyen angol beszédük,  
Mint mondá Chaucer.

FOGADÓS    Tévedés, uram;  
Ahogy tudom, inkább csak Pandarus  
Fortélyait tanulja most az apród;  
Hogy betűt lásson, írást visz Cressidhez,

S nem büszke mént kantároz, csak cselédet  
Szelidít csókkal, délceg szöktetés  
Helyett szökik kocsmába ő, s a torna  
Lesz ott a kocka, kártya, míg az elmét  
Csalás csiszolja; szolgálván urát  
A hű fiú fölös ruhát elad,  
Zsebet könnyít órától, s szorgosan  
Gyűjt boglárból kijáró ékkövet,  
Mentéről gombot: íme, ebben áll  
A szabadosság hét fő tudománya,  
Az apródság, vagy mondhatnám, a romlás  
Új iskolája, mit ha látogat,  
Tyburnben kaphat diplomát az ifjú,  
Tüzes pecséttel, s bújván Aquinast,  
„Megmártó Szent Tamást”, méltán remélhet  
Tudós nyakára kenderkoszorút.

*Az Új fogadó, I. felv.*

## **XII. LORD HENRY HOWARD**

Lord Henry Howard Surrey költői lelkületű grófjának második fia volt, maga is nagy tehetségű, művelt ember, 1583-ban könyvet adott ki a következő címmel: *A hamis jóvendölések áfiuma ellen való orvosság*. Munkájával megnyerte Erzsébet királynő kegyét, mert támadásának ösztüzét, mint mondta, a próféták és álságos jóvendőmondók felekezetére zúdította, ezek lévén, legalábbis szerinte, a legfőbb *infesti regibus*. A királynő utolsó éveiben Stuart Jakab lelkes párhíveihez csatlakozott, s nagy körültekintéssel és cselszövő ravaszsággal irányította a levelezést a skót király és az ifjabb Cecil között. Jakab trónra lépése után Northampton grófja lett és lordpecsétőr. A francia követ, De Beaumont úgy nyilatkozott, hogy Lord Henry Howard egyike a legnagyobb hízelgőknek és rágalmazóknak, akiket valaha is hátán hordott a föld.

## **XIII. UTCAI CSETEPATÉK**

Úgy tűnik, a tizenhatodik században és a tizenhetedik század elején, Edinburgh Európa legzűrzavarosabb városai közé tartozott. A derék polgár Birrel naplójában sűrűn előfordulnak az alábbihoz hasonló bejegyzések: „Folyó év (1567) november 24-én, délután két órakor Airth lairdje összetalálkozott Weems lairdjével az edinburghi Nagykapunál, s a két úr, valamint nagyszámú kíséretük véres csatát vívott, minek során mindkét részről többeket megsebesítettek a pisztolygolyóbisok.” Efféle csetepatékra persze Londonban is van példa. Shadwell *Scowrers* (Huzakodók) című darabjában egy öreg korhely dicsekszik ifjonti hőstetteivel: „Ismertem én a Hektorokat; meg még öelöttük a Latrokat, Tityretukat; mondhatom, kemény legények voltak, egytől egyig. Akkoriban, kedves Sir Willie, ha az ember egyszer végigsétált a Rózsakerttől a Piazzáig, hát vagy kétszer biztos, hogy hajszálon múlt az élete.” Különbséget kell tennünk azonban, hogy amíg a skót főváros háborúságai öröklött ellenségeskedésből, ősi



gyűlölségből adódtak, a londoni rendbontásokat leginkább a garázda fiatalurak szabadossága és kötekedő erőszakoskodása idézte elő.

#### XIV. A FRANCIA KONYHA

Az elbeszélésben említett francia leleményességről beszámolnak a korszak némely tekintélyes krónikásai is; hasonlóképp történelmi tény Leith ostroma, melyet a védők hosszan tartó, makacs ellenállása tett emlékezetessé, s amelynek során megmutatkozott a korabeli várvédelem valamennyi nevezetes hadifortélyá, olyannyira, hogy Brantome feljegyzése szerint mindazokat, akik az ostromnál jelen voltak, azontúl valóságos hősnek tekintették, és véleményüket valóságos orákulumként hallgatták. Ugyanő meséli el Strozzi históriáját is, amelyből kitetszik, hogy e híres vitéz tréfái gyakorta összekapcsolódtak a szakácművészettel. Egyszer például ellopatott egy öszvért bizonyos Brusquet-től, akit meg akart viccelni, s e tisztátalan állat húsát oly megtévesztő tökéletességgel elkészítve tálaltatta fel, hogy Brusquet gyanútlanul elfogyasztotta szarvaspecsenye gyanánt.

#### XV. KAKUKKFÉSZEK

Az álkapitány és a londoni polgár párviadalának ötlete egy régi bohókás versezetből való, melynek címe: *Csata a Csutorában*, vagyis a Wood Street-i börtönben, amit akkoriban így néven emlegettek. Az írásmű meglehetősen vaskos humorú, de egy időben nagy népszerűségnek örvendett. Arról szól, hogy a foglyok közt vita támadt, „vajh melyik volna a legkivált tiszteletreméltó mesterség”, s az ügyvéd magának igényeli az elsőbbséget. A katona azonban nagy hetykén letorkolja:

*Ha mi nem lennénk, mondhatom,  
Nem üzletelnél szabadon!  
De az ilyennek oltalom  
Nem is jár;  
Mert nincsen benned tisztelet  
Azok iránt, kik küzdenek,  
Hogy hitvány kakukkfészket  
Megóvják.*

A sértésre pedig hamar megfelel egy hős lelkű polgár, bizonyos Ellis nevezetű aranyműves:

*Szép London volt szülőhelyem,  
Itt vittem oltárhoz nejem.  
E város legdrágább nekem  
A földön;  
S ki hitvány fészket emleget,  
Ha meg nem követ engemet,  
A gazfickón a mérgemet  
Kitöltöm.  
Mert bár csak kézműves vagyok,  
Híriünkön foltot nem hagyok,  
Puskával, karddal indulok  
Csatára;*

*S a jó polgár, ki tette kész,  
Az ellenséggel szembenéz -  
Hát holmi kapcarongy-vitéz  
Ne bántsa!*

A vita a továbbiakban valóságos csatává fajul, s ez képezi azután a versezet tárgyát. A teljes szöveg megtalálható Dryden *Miscellany* (Elegyes írások) c. művének második kiadásában: III. k, 12. 1., 1716.

## **XVI. BURBAGE**

Burbage, akit Camden úgy emleget, mint újabb Rosciust, valószínűleg az első alakítója volt III. Richárd szerepének, s a korabeli közfelfogás szinte egynek vette a színészt és a színpadi figurát. Corbet püspök *Iter Boreale* című munkájában megemlékezik a „Bosworthi vásár” fogadós gazdájáról, akiből csak úgy áradt a sergőz és a história:

*Mutatja: „Itt a Richárd tábora.  
Látják az erdőt? Mármost, amoda’  
A rekettyés mezőben áll kivont  
Kardjával Richmond. Középuött a domb,  
Ahol megvívna.” Mondhatom, tudott  
Minden hadállást, minden zezugot.  
S hogy honnan vette mind e titkokat?  
Hát fejében volt az egész darab,  
Kísérettel, merénnyel - oly tudós  
Lett tőle, mint még soha Fogadós.  
Az iskolája ott látszott kivált,  
Hogy összetévesztett színészt s királyt,  
Amazt siratván el Richárd helyett:  
„Lovat, lovat!... s Burbage-nek vége lett!”*

(CRICHARD CORBET Versei,  
1815-ös kiadás, 193. l.)

## **XVII. SKIMMINGTON JÁRÁS**

Egyfajta diadalmi menet, mely az asszonyi uralom illő felmagasztalására szolgált, ha ez már olyan fokra hágott, hogy felhívta magára a szomszédság figyelmét. Részletes leírása megtalálható a *Hudibras*-ban (II. rész, II. ének). Amerre a processzió elvonult, hivatalból jelenlevő résztvevőinek tisztéhez tartozott az is, hogy megsepregezzék mindama házak küszöbét, melyeknek gazdasszonya a hírek szerint abszolutisztikus hatalmat gyakorolt; s e figyelmeséget mind a kívülállók, mind a bentlakók afféle jeladásnak tekintették, hogy az érintetteknek alkalomadtán ugyancsak részük lehet hasonló ünneplésben. A Skimmington járás, mely kissé olyasféle megmozdulás volt, mint az afrikai falvakban a bálvány körülhordozása, Angliában már régóta kiment a szokásból, bizonyára azért, mert az asszonyi uralom szigora megenyhült, vagy legalábbis nem mutatkozott oly gyakran, mint őseink idejében.

## XVIII. MHIC-ALLASTAR-MORE

Ősi felföldi családnév, mely Glengarry néhai daliás törzsfőjét megillette. Az elbeszélésben tett célzás arra az alaptalan riadalomra vonatkozik, melyet egy bizonyos hölgy támasztott IV. György koronázásakor, meglátván a pisztolyokat, miket a törzsfő, mint a felföldi viselet tartozékait, magán hordott. Az eset, melyből további bonyodalmak származtak, egy ideje élénk szóbeszéd tárgya volt. Mindazok, akik ismerték Glengarryt (s a szerző jól ismerte), egy percre sem kételkedtek benne, hogy tántoríthatatlan hűség köti uralkodója felkent személyéhez.

## XIX. JAKAB KIRÁLY KULACSA

Roger Coke *Detection of the Court and State of England* (Az angol udvar és állam vizsgálata) című művében (1697, 70.1.) az alábbi észrevételeket teszi I. Jakabbal kapcsolatban: „A király fölötté igen kedvelte a vadászatot, valamint az italt, és pedig nem is a közönséges francia és spanyol borféléket, hanem a nehéz görög borokat, amelyeknek élvezetét rendesen összekapcsolta a vadászattal; s evégből külön csatlós járt ilyenkor utána, hogy mindig a közelben lévén, nyomban megtölthesse a kupát, valahányszor a király megszomjazik. Atyámtól hallottam, hogy amíg a királlyal vadászott, amikor ivott a király, ő is ivott a borából; s bár egészséges, fiatal ember volt, olyannyira a fejébe szállt az ital, hogy minden örömet elrontotta, s ő még azontúl is napokig szédelgett tőle. Akár e sok italtól, akár más okból, a király hovatovább oly kába és lomha lett, hogy szíjjal kellett fölkötnöni a ló hátára, s ahogy felültették, úgy is maradt, meg sem mozdult a nyeregben; sőt, ha a kalapját a fejébe nyomták, még azt sem igazgatta meg, hanem hagyta, ahogy szolgálai odabiggyesztették.”

A főlészíjazásról, mely műveletre a korban használatos nyeregfajta különösképp alkalmas volt, az elbeszélésben is említés történik; ami pedig az italozást illeti, a szerzőnek, egyéb régiségek között, birtokában van egy bőrborítású flaska, aminőt azelőtt a vadászok magukkal hordtak, illetén felírással: „Jakab király vadászkulacsa”; bár ezen állítás hitele kétségbe vonható. Coke, úgy tűnik, túlozza Jakab iszákosságát. Weldon azt állítja, hogy a király az italban nem volt mértéktelen; „bátor hajlott korában, a Buckingham víg lakomáin, ha a herceg, valamely dolgát előmozdítandó, igen kapacitálta, olykor bizony ugyancsak lerészegedett, amiért másnap, könnyek közt felemlegetvén, erősen bánkódott. Való igaz, hogy gyakorta italozott, inkább megszokásból, mintsem gyönyörűségére; és rendszerint oly erős külhoni borokkal avagy skót sörrel élt, hogy ha nem lett volna elméjében különösképp állhatatos, bizony nyáron naponta berúgott volna, bár egy-egy alkalommal nemigen ivott többet, mint négy kanálnyi, de sokszor egy vagy két kanálnival is megelégedett.” - *Secret History of King James*, II. k. 3. l., Edin., 1811.

## XX. A GREENWICH PARK-I JELENET

Nem mulaszthatom el e helyütt megjegyezni, hogy ismeretes egy régi stílusú festmény, melynek tárgya feltűnően emlékeztet a huszonhetedik fejezetben leírt jelenetre, bár igazság szerint a hasonlóság csakis a véletlen műve lehet, hiszen a szerző mindaddig nem is tudott a kép létezéséről, amíg több másikkal együtt áruba nem bocsátották, az alábbi leírást függesztve hozzá a tetszetős katalógusban:

## „FREDERIGO ZUCCHERO

*Vadászjelenet, amiként a »Nigel jussa« c. regényben olvasható;  
alkotója Frederigo Zuccheró, a király udvari festője*

E különleges kép, mely festői értékeitől függetlenül ritka irodalmi érdekességgel is bír, a lehető leghívebben ábrázolja Jakab király és Nigel Olifaunt találkozását a Greenwich Parkban, úgy, ahogy azt a *Nigel jussa* című regény is elbeszéli, ekképp bizonyítván, hogy a szerző hiteles forrásból merítette a történetet. A kép közepén Jakab király látható, lóháton, nyársatnyelt, merev tartással. A király és Károly királyfi között, aki a kép bal felén foglal helyet, Buckingham herceg ül fekete lovon, s indulatosan rámutat a bűnösre, Nigel Olifauntra, aki ott áll a kép jobb oldalán. Ez utóbbi puskát vagy számszeriját fog a jobb kezével, és haragosan tekint a királyra, aki némileg zavartnak és riadtnak mutatkozik. Nigel háta mögött a csatlósa két vadul csaholó kopót tart pórázon. Úr és szolga egyaránt az Olifaunt ház vörös libériáját viseli, melyet mind a mai napig hordanak Perth város közkormányzottai, mivel egy régi királyi páteus feljogosítja az Olifaunt családot, hogy Perth tisztségviselőit házuk színeiben járassák. Buckingham herceg, öltözködésének pompáját tekintve, semmivel sem marad el a király és a királyfi mögött. Öfelségéiktől csupán annyiban különbözik, hogy hajadonfőtt van, míg a király és a királyfi kalapban. Letitia Aikin *Memoirs of the Reign of King James* (Visszaemlékezések Jakab király uralkodásának idejéből) című művében megtalálható egy levél, melyet Sir Thomas Howard írt Lord T. Harringtonnak, arra buzdítván a címzettet, hogy jöjjön az udvarba, már csak azért is, mert öfelsége nyájas szavakkal tett róla említést. A levélíró a továbbiakban tanácsokat ad barátjának, hogy miképpen teheti magát kedvessé a király előtt. Azt ajánlja, hogy viseljen jól kikeményített dús nyakfodrot, majd az öltözködésre vonatkozó egyéb javaslatok után ezzel zárja instrukcióit: »... de mindenekelőtt el ne mulaszd magasztalni amaz aranyderes poroszkát, akin naponta lovagol.« Nos, a szóban forgó festmény épp e nagy hírű aranyderes poroszka nyergében ábrázolja a királyt. A kép háttéréből két-három gyanús külsejű figura tűnik elő, mintha valamely galád mesterkedés kimenetelét figyelnék. Ezeket a piktor alighanem azért komponálta oda, hogy a királynak kedvére tegyen, úgy mutatván, mintha öfelségét valóban veszedelmes merény fenyegette volna, amelyből szerencsésen megmenekült, vagy sikerrel kivágta magát. A királyt számos udvaronc és csatlós kíséri, kik most mind előrenyomulnak, hogy a gonosztevőt elfogják. A festő ecsetkezelése kitűnő, a rajztechnika azonban túlonat gótikus modorra vall; kíséret sem történik a perspektíva érzékeltetésére. A kép tónusa sötét és homályos, ami nagyban fokozza a jelenet érdekességét.”

## XXI.

### JAKAB KIRÁLY GYÁVASÁGA

Jakab, ki személyes biztonságát igen féltette, gyakorta megriadt, olyankor is, amikor erre semmi komoly oka nem lett volna. Egy alkalommal meginvitálták, hogy tekintsen meg egy szénfejtő aknát Fife partvidékén, s a szemleút során átvezették egy rövid tenger alatti járaton, majd egy kis szigeten hozták fel ismét a napvilágra, mert ide ágazott ki a bányá egyik kúrtője, olyan területre, amit dagálykor a tenger elvágott a szárazföldtől. Jakab, aki azt hitte, az életére törnek, vagy szabadságában korlátozni akarják, ott találván magát a nagy víz közepén, nemhogy álmélkodott volna a változás láttán, mint kísérei várták, hanem torkaszakadtából *árulás*-t kiáltott, s nem lehetett sehogyan se megbékíteni, amíg vissza nem eveztek vele a partra. Lochmabenben hasonló alaptalan riadalmat támasztott, ha lehet, még csekélyebb okkal. A Loch valamely különleges halfajtáját tálták elébe csemegéül, de a király, mivel ilyet még sohasem látott, arra gyanakodott, hogy az étel meg van mérgezve, és botrányba fullasztotta az ünnepi lakomát, „csudálatos kavarodást keltve”.

## XXII. STUBBS MEGCSONKÍTÁSA

E procedúra, mely oly élénken foglalkoztatta Sir Mungo Malagrowther képzeletét, valóban rendkívüli esemény volt. A vétkes, egy harcias és vakbuzgó puritán, könyvet publikált, melyben kemény szavakkal kelt ki Erzsébet és az alenconi herceg tervezett házassága ellen, olyanformán szólván a nászról, mintha Isten leánya az Antikrisztus fiával lépne frigyre. A királynő, akit szerfölött megharagított a mű sértő hangneme, parancsot adott, hogy Stubbs, a szerző, Page, a kiadó, valamint a nyomdász, bizonyos Singleton nevezetű, állíttassék bíróság elé egy régebbi törvény alapján, melyet még Fülöp és Mária hozott a lázító sajtótermékek írói és terjesztői ellen. A bíróság bűnösnek találta a vádlottakat, s bár az ügyvédek egy befolyásos csoportja határozottan hangot adott annak a véleménynek, hogy a törvény csak időszakos érvényű volt, és Mária királynő halálával hatályát veszítette, Stubbs és Page mégis megkapták a szigorú ítéletet, mely jobb kezük levágására szól. A büntetést ennek megfelelően végre is hajtották rajtuk oly módon, hogy csuklójukra helyezvén a hasítóbárdot, egy kalapácsütéssel elmetstették az ízületet. A nyomdásznak megkegyelmezték. „Mivel magam is jelen voltam - írja a historikus Camden -, jól emlékszem, hogy amint a jobb kezét levágták, Stubbs a baljával megemelte a kalapját, és fennhangon kiáltotta: - Isten óvja a királynőt! - A körülálló sokaság egy pissenést sem hallatott, akár azért, mert elborzasztotta őket ez új és szokatlan büntetés, akár mert együttéreztek a szenvedővel, ki becsületes és tántoríthatatlan jellemű ember hírében állott, akár pedig, mert maguk is gyűlölettel gondoltak a házasságra, amitől legtöbben vallásuk szabadságát féltették.” - Camden: *Annals for the Year 1581* (Az 1581-edik esztendő krónikája).

## XXIII. RICHE MONIPLIES A KÁRPIT MÖGÖTT

Az efféle bohóságok, mint Heriot mester megtréfálása a kárpit mögé bújtatott Richie Moniplierrel, köztudomásúlag nagy kedvére voltak Jakab királynak. Akik kedélyét ismerték, gyakorta eszeltek ki számára ilyesfajta szórakozást. A híres Archie Armstrongról meg egy Drummond nevezetű másik udvari bolondról mesélik, hogy egy-egy ember hátára kapaszkodva bajvívó lovagok módján öklelöztek, az uralkodó szertelen mulatságára. Az alábbi esetet Webster említi a *Boszorkányságokról* írott munkájában. A szerző e helyütt azzal a jelenséggel foglalkozik, amit közönségesen hasbeszélőkészségnek nevezünk.

„S hogy a dolog veleje mindenek előtt világosabb és hihetőbb legyen, az elmondottakat megtoldjuk még egy történettel is, mely bizonyos hírhedett imposztorral vagyis hasbeszélővel esett meg, úgy ahogy azt nekünk Mr. Ady előadta s tanúságukkal megerősítették más udvarbeliek is, kik maguk látták és hallották, amint itt következik: - Hiteles bizonyosság van róla (mondja krónikásunk), hogy Jakab király idejében volt egy ember az udvarnál, aki oly igen jól művelte ezt az imposztorságot, hogy akár nevén szólíhatta a királyt, s az csak nézdegélt maga körül, míg ő, ki szólította, ott állt a színe előtt, tekintetét reá függesztvén. Amikor aztán a csalafintasága kitudódott, a király olykor az ő víg kedvében úgy parancsolta neki, hogy megtréfáljon egynémely urakat, kik az udvarban jártak.

Vala példának okáért egy udvari lovag, kit a király magához rendelt a belső szobájába (hol ott senki más nem volt, csak a király, a lovag s a nevezett imposztor) úgy téve, mintha komoly beszéde volna vele; ám amint a király a mondókáját kezdené, s a lovag térdre ereszkedve hallgatná, a külső szobából hirtelen egy hang hallatszék, mely a lovagot nevén szólította: - Sir John, Sir John, gyere csak, Sir John! -, s a lovag igen-igen mérgeződött, hogy akárki is ily

udvariatlanul merészeli háborgatni őt s a királyt, de hiába próbált a király beszédére figyelmeztetni, mert a hang megint csak sürgette: - Sir John, gyere már, igyál aszúbor! - Sir John ekkor már majd szétrobbant a haragtól, s hamar kifordult a szomszéd szobába, hogy megnézné, kicsoda lenne amaz elvetemült személy, ki őt ily alkalmatlan időben szólongatta, de bizony hiába kereste emberét, így tehát keserűen szidalmazván mindazokat, akiket ott kinn talált, ismét visszatért a király színe elé. Ám alighogy beszédbe fogott a király, mint előbb, a hang megint rákezdte: - Sir John, gyere hát, itt vár egy pohár aszúbor! - Sir John ekkor valósággal toporzékolt dühében, s mint a háborodott, többször is kirohant a külső szobába, majd vissza ismét a király elé, de nem volt nyugovása a hangtól, valameddig a király meg nem elégelte a tréfát.” - Webster: *Boszorkányságokról*, 124. l.

#### XXIV. LADY LAKE

Már akár kíváncsiságból, mi közös tulajdonsága minden pletykás embernek, akár az igazság szeretetéből, mi viszont az uralkodói jellem nemes vonása, Jakab király nagy örömét lelte benne, hogy személyesen vezesse az országlása idején előadódó *causes célèbres* kihallgatásait. Ekképp megvallatván példának okáért a csalárdságáról hírhedt Bilsoni Fiút, ki úgy tett, mikéntha a gonoszlélek megszállotta volna, vagy ama Richard Haydock nevezetű deákot, ki színleg képes volt álmában prédikálni, a királynak - a történetíró Wilson kifejezésével élve - tetszésére szolgált, hogy bölcselmének mérőőnjával lehatoljon e silány hamisságok mélyére, s míg magát így mulatta, gyakran tanúságot tett eszélyességéről, amivel őt a Természet megáldotta. Lady Lake esete abban állott, hogy a nevezett hölgy nagy garral panaszt tett Exeter grófné ellen, azzal vádolván, hogy őt magát, valamint leányát, Lady Rosst, a grófné tulajdon mostohafiának, Lord Rosznak nejét elveszejtetni kívánta; s bizonyítékul felmutatott egy hamisított levelet, melyben a vádlott, úgy tűnt, maga is beismeri ilyen szándékát. Arra nézve pedig, hogy miként került hozzájuk e levél, a vádaskodók úgy vallottak, hogy a grófné önkezeléssel írta azt Wimbledonban Lady Lake és leánya, Lady Ross előtt, ily módon remélve elnyerni bocsánatukat korábbi gonosz terveikért. A királyt azonban nem elégítette ki az írás, mivel erősen gyanította, hogy hamisítvány. Lady Lake és leánya ekkor azt állította, hogy ha kevésnek találhatik a kettejük bizonyossága, valamint egy Diego nevezetű belső cselédé, ki szintén jelen volt, midőn Exeter grófné a bűnvallását megírta, tanúságtételüket még esküjével megerősítheti egy komornájuk is, akit a levél írásának idején a falikárpit mögé bújttattak, s így végighallgatta, amint a grófné fennhangon olvasta az aláírásával ellátott vallomást. A király föltette magában, hogy mindenáron végére jár a dolognak, s ezért, amikor Wimbledon környékén vadászott, egy nap nagy hirtelen odahagyta mulatságát, s átnyargalt az állítólagos vallomás színhelyére, holott, mindent alaposan megszemlélvén, fölfedezte, hogy a szoba alakját és méretét tekintve, a mondott tárgyalás semmiképp sem történhetett olyanformán, amiként azt eskü alatt állították; s hogy a faliszőnyeg, mely harminc éve ugyanott függött, nem ér le a padlóig, hanem vagy egy singgel rövidebb a kelleténél, így tehát képtelenség lett volna bárkit is mögéje bújtatni. A dolognak híre menvén, országszerte magasztalták a királyt, amiért önnön bölcsességétől vezetve a csalást így egyedül földerítette. A vétkeket azután pénzbüntetéssel és bebörtönzéssel sújtotta a Csillagkamara.

-&-